

DAIZEZE BED'EA

El Nuevo Testamento
en ãbãrã bed'ea – Katío

LigaBíblica®
INTERNACIONAL

Wycliffe®

DAIZEZE BED'EA

El Nuevo Testamento
en ēbērā bed'ea – Katío

Las ilustraciones por Horace Knowles
©The British & Foreign Bible Society,
1954, 1967, 1972, 1995
se encuentran en las páginas: 6, 163,
241, 248, 263, 330, 334, 370, 394.

Las ilustraciones por Louise Bass
©The British & Foreign Bible Society, 1994,
se encuentran en las páginas: 23, 37, 87, 92, 160, 185.

Las ilustraciones usadas con el permiso de
©1978 David C. Cook Publishing Co.
se encuentran en las páginas: 3, 7, 21, 40,
46, 79, 115, 120, 149, 193, 204, 212, 216, 221,
224, 253, 259, 274, 282, 284, 288, 300, 302.

Primera Edición
© 2012, Wycliffe Inc.

www.ScriptureEarth.org

Este obra está bajo una licencia Creative Commons (by-nc-nd)
<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0>

Índice

San Mateo	1
San Marcos	83
San Lucas.....	133
San Juan.....	217
Hechos.....	281
Romanos.....	354
Mapas	385

Jesúsd'ebemata Mateoba b'ud'a

Jesucristo urud'ebemata b'ead'a

(Lucas 3:23-38)

1 1 Jesucristo urud'ebemata b'ead'a trūta nañne b'u tab'ua. Jesucristora rey David'eba uruta Abrahamneba urua.

2 Abraham warra Isaac, Isaac warra Jacobo, Jacobo warra Judá, dewara zhi mebērāta. 3 Judá warra Fare, dewara Zara, āzhi papa Tamar basia. Fare warra Esrom, Esrom warra Aram. 4 Aram warra Aminadab, Aminadab warra Naasón, Naasón warra Salmón. 5 Salmón warra Booz, zhi papa Rahab basia. Booz warra Obed, zhi papa Rut basia. Obed warra Isaí. 6 Isaí warra rey David,

David warra Salomón, zhi papara Uría kīma basia.

7 Salomón warra Roboam, Roboam warra Abía, Abía warra Asa. 8 Asa warra Josafat, Josafat warra Joram, Joram warra Uzía. 9 Uzía warra Jotam, Jotam warra Aca, Aca warra Ezequía. 10 Ezequía warra Manasé, Manasé warra Amón, Amón warra Josía. 11 Josíara Jeconíaba dewara zhi mebērāba āzhi zezeta b'asia, maũ ewadera israelitarā jidakuape edesid'a Babilonia druaed'a.

12 Mawũã Babiloniaēna eded'apead'a tēãne Jeconía warra barasia, mawũẽ Jeconía warra Salatiel, Salatiel warra Zorobabel. 13 Zorobabel warra Abiud, Abiud warra Eliaquim, Eliaquim warra Azor. 14 Azor warra Sadoc, Sadoc warra Aquim, Aquim warra Eliud. 15 Eliud warra Eleazar, Eleazar warra Matán, Matán warra Jacobo. 16 Jacobo warra José, Joséra María kīma basia, Jesúra Maríaba tod'ata zhārã Ēdrũbia abada.

17 Mawũã Abrahamneba urura rey David bitabai nũmasia catorce. Rey David'eba urura Babilonia druaed'a jidakua eded'apead'a bitabai nũmasia catorce. Babiloniaēna jidakua eded'apead'ad'eba urura zhārã Ēdrũbi bitabai nũmasia catorce.

Jesucristo tod'a

(Lucas 2:1-7)

18 Jesucristo tod'ara k'āwūā basia: Zhi papa Maríara José ũme zhi edad'aita bed'eape panune, zhi edad'a ewed'a b'iog'oasia Jawurebiad'eba. **19** Joséra biata b'uba zhārā ji ēbaita maũ k'area chupea idu b'ũ krĩñasia. **20** Izhi mawūā krīchaburud'era ángel Daizezed'eta k'āimok'arad'e zhi ũdubipe mawūāsia: José, bura rey David'eba uruta b'ua, María edaira perarārūā, izhira b'iog'oasia Jawurebiad'eba. **21** Maríabara zhūmakīrāta toya, maũ bura Jesústa trūgadua, trū mawūā b'aya izhid'erāta ēdrubigai baera āzhi k'azhiruad'eba. **22** Maũ jōma Daizezeba jarad'ata arimaē berab'arisia izha bed'eata jarabibarid'eba mawūānata:

23 Āwūērā zhi aduag'aita b'iog'oape zhūmakīrāta toya, maũ Emanuelta trūgad'aya. Maũ trūbara mawūā b'ua:
Daizezera dazhirā ũme b'ua. (Isaías 7:14)

24 Joséra k'āimok'ara nūmanata ũrūmape ángel Daizezed'eba jarad'ata arib'oesia, mawūē Maríara edasia.

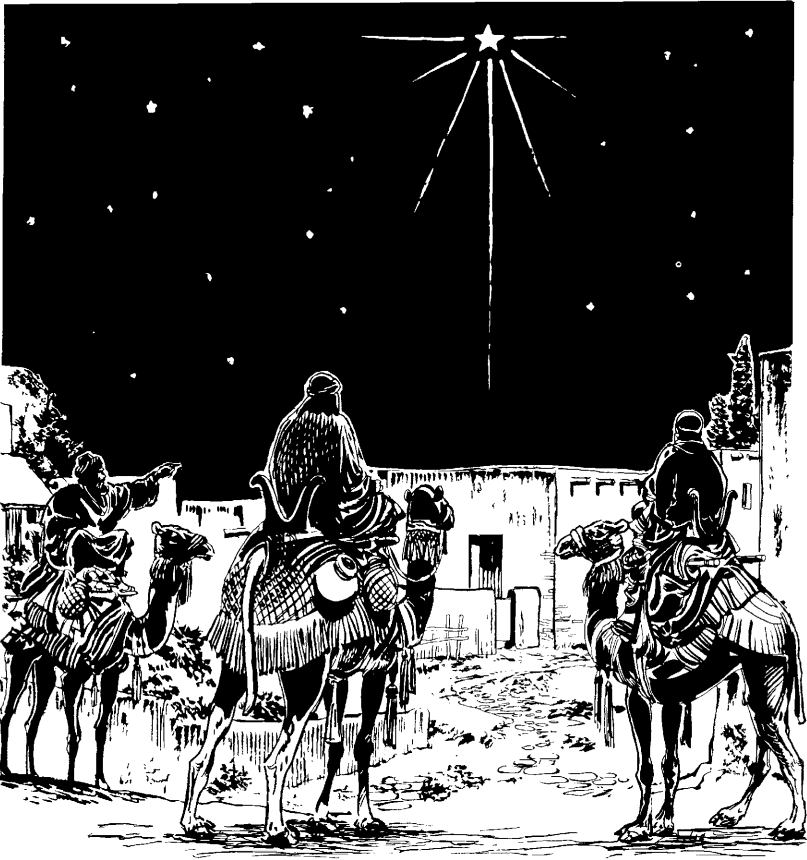
25 Mawūāmina eruk'āi ēbasia, aramaüne zhi wau āwūērā wūāwūāta toburud'era Josébara Jesústa trūgasia.

Chīdaud'eba ne arimaē jarabadata zed'apead'a

2 1 Judea druad'e Belén pūwūrud'e Jesús tosid'era, maũ druad'era Herodeta reyta b'asia, maüne ũmadau ũtu zebariareba Jerusalén pūwūrud'e a zesid'a chīdaud'eba ne arimaē jarabadata. **2** Mobe wid'i mawūās'id'a: ¿Sāma b'ũ Rey judīorāne tod'ara? Chīdau izhid'ebemata ũmadau ũtu zebariare ũdubudaba दौरa zebada ibia jarad'aita.

3 Maũta ũrīpe rey Herodera bī ēāsia Jerusalénne b'e bawara. **4** Mawūē Herodebara jōma trūbigasia sacerdoterā nok'orāta, ũrāg'a Moisés'd'e jarabada bawara, mobe wid'isia sāma toi basia Daizezeba Rey zok'aita jarad'ara. **5** Mawūē āzhara mawūās'id'a: Belén pūwūrud'e toya Judea druad'e. Maũēnabemata zhi b'umata Daizezeba bed'eata jarabibariba mawūāsia:

6 Belén, bura Judá druad'ebema, Judá druad'e pūwūru wag'auta tab'e k'āñabara bura wīka b'ũ ēā. Nūmape bud'eba Nok'ota ũtu zeya, maũbara erunūmaña mūrērā Israel b'eta. (Miqueas 5:2)

(Mateo 2:2)

7 Mobeburu Herodebara chūwēā trūkuasia chīdaud'eba ne arimaē jarabadata, Jesús tod'a ewarira maūrāneba bia k'awuasia chīdau ūtū zed'a ewarid'eba.

8 Mobe Belén p̄w̄w̄r̄uēd'a zok'akuabur̄uta mawūāsia: Belén p̄w̄w̄r̄uēd'u wānape bia wid'iudua wūāwūānebemata. Ūdub̄udad'era mūāā k'awuabiudua m̄usid'a wāpe ibia jaraita.

9 Āzhara rey bed'ea ūrīnape wāsīd'a. Mañne ūmadau ūtū zebariare chīdau ūdud'apead'ara āzhi na wāsia, jūēbur̄ud'era ūrū jirab'esia wūāwūā b'arizhiru maē.

10 Chīdauta mawūā ūdud'ai k'ābāēā sobiasīd'a. 11 Deid'u wāb̄udad'era wūāwūā zhi papa María ūme ūdusīd'a, mawūē

sãk'ok'od'e b'adape ibia jarasid'a. Mobe ne biata ewad'ape wũwũã diasid'a orota, inciense kerata, mirra kerata.

12 Maũ tã Daizezeba k'ãimok'arad'e jarasia wakusa wãna ëbamarã rey Herodema, mawũë ãzhi druaed'a jërũya jũdrusid'a o awurud'e.

Egipto druaed'a merũnapead'a

13 Chĩdaud'eba ne arimaë jarabadata wãnapead'a tãne, ángel Daizezed'eta k'ãimok'arad'e Joséa zhi ùdubipe mawũãsia: Piradrũrua, wũwũã zhi papa ùme edeburuta Egipto druaed'a merũ wãrũã, mobe maũ jarayeed'a maĩnu b'adua. K'awuarua, Herodebara wũwũã beaita jurũya.

14 Aramaũne José ùrũmape diamase wũwũã zhi papa ùme edeburuta wãsia Egipto druaed'a. **15** Maĩnu b'ud'e Herode beusia. Mawũë Daizezeba jarad'ata arimaë berab'arisia izha bed'eata jarabibarid'eba mawũãnata:

Maãrã mu Warra trũsia Egiptod'eba zemarã. (*Oseas 11:1*)

Warra zakerã beakuad'apead'a

16 Chĩdaud'eba ne arimaë jarabadaba izhi sewabudata k'awuape Herodera k'ãbãëã k'ĩrũsia, mawũë warra zakerã año ùmeneba ed'aa b'eta Belénne ked'eta, Belén k'aita ked'eta jõma beakuad'amarã jarasia. Izhima maũ ãnota arimaë basia Jesús tod'a ewarita k'awuad'ad'ebara chĩdaud'eba ne arimaë jarabadad'eba. **17** Mawũë arimaë berab'arisia ãzhi papa jëgad'aid'ebemata Daizezeba bed'eata jarabibariba Jeremiaba mawũãnata:

18 Ramá pũwurud'e nemita ùrĩbudata k'ãbãëã b'ia jëgad'aya, ùĩ-ũĩã jëgad'aya. Raquelta jëgaya zhi warrarã k'area, zhi k'ĩrãtũmabi ëbaya beukuasi baera.

(*Jeremías 31:15*)

Jërũya zed'apead'a Egiptod'eba

19 Herode beuburud'era ángel Daizezed'eta Egiptod'e Joséa k'ãimok'arad'e zhi ùdubipe, **20** mawũãsia: Piradrũrua, wũwũã zhi papa ùme edeburuta Israel druaed'a wãrũã, ya beukuasia wũwũã beaita b'ead'ara.

21 Mobeburu José piradrũpe wũwũã zhi papa ùme edeburuta wãsia Israel druaed'a. **22** Mawũãmina Arquelao

Judead'e reyta b'uta, zhi zeze Herode b'ad'abari b'uta ũrĭpe maĩnu wãĩrã perasia. Maĩne Daizezeba k'ãĩmok'arad'e jarape wãsia Galilea druaed'a. **23** Mawũã wãpe pũwũũ Nazaret abada maẽ b'esia, mawũẽ arimaẽ berab'arisia Jesúsd'ebemata Daizezeba bed'eata jarabibarirãba mawũãnapead'ata: Izhira Nazared'ebema ad'aya.

Juan Buruk'oemiã miã ũrãg'ad'a

(*Marcos 1:1-8; Lucas 3:1-9, 15-17; Juan 1:19-28*)

3 1 Jari ewadera Juan Buruk'oemiã zepe Judea druad'e drua drudrua tab'ũ maẽ miã ũrãg'abũrũta, **2** mawũãsia: K'azhiruara ãmape Daizezeta pẽwãũdua, Daizezeta Nok'od'ebema k'aita basia. **3** Juan mawũã bed'eaita jarad'ata Daizezeba bed'eata jarabibariba Isaĩaba mawũãsia:

Iab'a nemi jĩgua bed'eabũrũta drua drudrua tab'ũ maẽ mawũãña: Bia ěãrã ãmabũdaba araa obũdak'audua Nok'o zei ota, jipa obũdak'audua izhi zei ota.

(*Isaías 40:3*)

4 Juanbara jũ b'asia camello k'ara omata, ne e omaba kũrũũ tãjũ b'asia, k'o b'asia ad'ichichita, do b'asia urrajõta.

5 Izhima ze nũmasia Jerusalenne b'eta, Judea druad'e b'eta, Jordán do k'aita b'eta.

6 Jordán dod'e Juanũã zhi buru k'oebisid'a ãzhi k'azhiruata jara. **7** Fariseorãta saduceorãta izha bio ũdubũrũta izha buru k'oemarẽã zebũdad'era ũkũrua mawũãsia: Marã bia ěãta b'eba dãmata neãrã bara b'e kĩrãk'a b'ea. ¿Mawũã b'eta k'aiba ědrũd'aya asi Daizezeba kĩrũbiba pua k'awua okuaita ũrũ bad'ebara?

8 Mawũẽ dajada k'azhiruara ãmape b'eta Daizezeta pẽwã b'eaudua. **9** Mazhi sobitabaiba Daizezebara pua k'awua o ěãta krĩchabũdata Abrahamta mazhi zezeta erub'ea arãũdua. Mũã marãã jaraya, Daizezebara Abraham warrarã babi b'eya mong'ara za tab'esid'a. **10** Daizezed'era zag'ara ya zhi arib'aema bakuru k'arrad'e tukuaita. Mawũẽ bakuru bia zaud'a ěãrã tukuape pepekuaya tebũd'e. (Aramaũ kĩrãk'a Daizezebara pua k'awua oya k'azhiruata obadara.) **11** Mũãrã wãrãnebai marã baniãba buru k'oe b'ũã k'azhiruara ãmape Daizeze pẽwãnamarẽã. Mawũãmina iab'a mũ tẽã urua, maũba jẽrũne jũ b'ũra mũãrã izhima edeid'e b'ũ ěã, izhira audre zhi zroma

(Mateo 3:12)

mɔ k'āñabara. Marā izhara Jawurebiata diaya, mawūāmina izhid'ebemata ijāna ēbɔrɔ pua k'awua okuaya tebɔba.

12 Trigo ezoabarira izhi juwad'e erub'ua, trigora ezoape zhi tara zhi wuag'abari maē wuag'aya, mawūāmina zhi k'ābɔra baya tebɔ kik'ata nɔmɔne. (Aramaū kīrāk'a izhid'ebemata ijā b'era izhi maē b'ukuaya, mawūāmina zhi ijāna ēārā pua k'awua okuaya.)

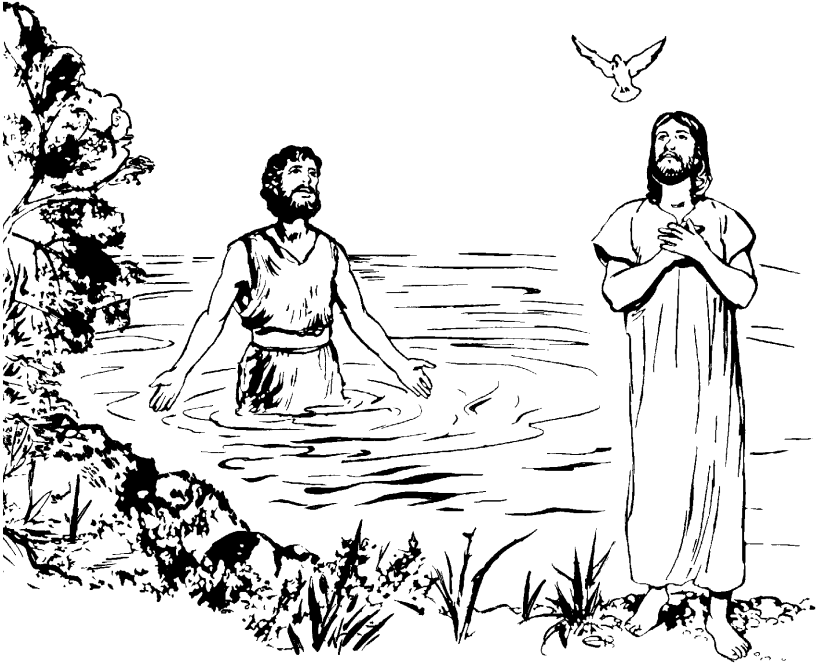
Jesús buru k'oed'a

(Marcos 1:9-11; Lucas 3:21-22)

13 Jesús Galilead'eba Juanma Jordán doid'u zesia Juanba buru k'oemarēā. **14** Mawūāmina Juanbara buru k'oe ēbaita mawūāsia: Bua mɔta buru k'oemarēā b'ud'era, ¿bɔra mɔmaābɔrɔ ib'arika?

15 Mawūāi Jesúsbara panaū mawūāsia: Mɔrā buru k'oedua, dazhara aramaūne Daizezeba krīñata arib'aed'aya.

Mawūāi buru k'oesia. **16** Jesús buru k'oepe doed'auga drua wāta taid'e, bājā ewa dog'oba Jawurebia Daizezed'eta ūdusia

(Mateo 3:16-17)

pusirā kīrāk'a izhi ūrū uruta. 17 Mañne Daizezeta bājāneba bed'eaburuta mawūāsia: Naū mu Warra muārā kuāg'a, murā izhi k'area sobia b'ua.

Ātōmiāba wāēābiya nūmana Jesús

(Marcos 1:12-13; Lucas 4:1-13)

4 1 Jesús mobeburu Jawurebia Daizezed'eba drua drudrua tab'uid'u edesia ātōmiāba wāēābiya nūmaīma.

2 Nek'o ēā zhiwid'i b'uta ewarita cuarenta diamaseta cuarenta baburud'e jarrasia. 3 Mañne wāēābii k'area ātōmiā izhima zepe mawūāsia: Buta Daizeze Warraburu mong'ara za tab'ea jaradua pan bakuamarēā.

4 Mawūāi Jesúsbara panaū mawūāsia: Mañēnabemata zhi b'umata mawūā b'ua:

Zhārā bari zhikoba b'a ēā, awuaraburu Daizezeba jara b'uta jōma arib'ae b'uba b'aya. (Deuteronomio 8:3)

5 Mobeburu ātōmiābara edesia Jerusalén p̄w̄w̄r̄ued'a, mobe Daizeze deta audre ūtu n̄m̄m̄īnu edepe, 6 mawūāsia: B̄ta Daizeze Warraburu ed'aa pinandr̄rua. Maūēnabemata zhi b'umata mawūā b'ua:

Daizezebara izhi ángelerāta b̄ma zok'akuaya, b̄ra āzhi juwuad'e edad'aya b̄ jērūta puo ēbamarēā mong'araba. *(Salmos 91:11-12)*

7 Mawūāī Jesúsbara mawūāsia: Maūēnabemasid'a zhi b'umata mawūā b'ua:

K'ārē orārūā k'arebai k'awuaita b̄ Nok'o Daizezeba. *(Deuteronomio 6:16)*

8 Mobeburu ātōmiābara edesia k'atuma ūtu n̄m̄m̄īnu, mobe jōma ūdubisia ējūāne drua n̄m̄m̄ta ne k̄irāwārēā ed'a n̄m̄m̄ta.

9 Mobe mawūāsia: M̄ā naū jōma b̄ua diaya sāk'ok'od'e k'ob'epe m̄ta ibia jarara.

10 Mawūāī Jesúsbara mawūāsia: Ātōmiā wārūā, maūēnabemata zhi b'umata mawūā b'ua:

B̄ Nok'o Daizezet̄ru ibia jaradua, izhi bed'eat̄ru arib'aedua. *(Deuteronomio 6:13)*

11 Mobeburu ātōmiābara Jesús āmaēsia. Maūne ángelerāta ūkuru zepe izhira arib'aesid'a.

Jesús miā ūrāg'a jūdrud'a

(Marcos 1:14-20; Lucas 4:14-15; 5:1-11; 6:17-19)

12 Juan cárceld'e n̄m̄m̄ta Jesúsba ūr̄ib̄ur̄d'era jērūya wāsia Galilea druaed'a. 13 Nazaret p̄w̄w̄r̄ura idaribipe wāpe b'esia Capernaúm p̄w̄w̄r̄ud'e, maū p̄w̄w̄r̄ura do jed'ea ōb'ū k'aita tab'ua, Zabolónneba uruta b'ead'a druaed'e, Neftalíd'eba uruta b'ead'a druaed'e tab'ua. 14 Mawūē arimaē berab'arisia Daizezeba bed'eata jarabibariba Isaiāba mawūānata:

15 Marā Zabolón druaed'e, Neftalí druaed'e b'era, do jed'ea ōb'ū doya od'e b'era, Jordán do k̄irārē b'era, Galilea druaed'e judíorā ēāta b'era,

16 marā p̄r̄īguad'e b'eta Daizezed'ebema k'awuabudaba ūdud'aya ūna zromata. Mawūē aduaita beuita b'ead'aitara ūnata uruzhaya. *(Isaiás 9:1-2)*

17 Maū ewarid'eba Jesús miā ūrāg'a jūdrub̄ur̄ta mawūāsia: K'azhiruara āmape Daizezeta p̄w̄w̄ūdua, Daizezeta Nok'od'ebema k'aita basia.

Jesúsba kímarē j̄r̄ukwad'a b'eda beamiārāta

(Marcos 1:16-20; Lucas 5:1-11)

18 Galilead'ebemata do jed'ea ōb'u doya Jesús taid'e, ūme mebērāta pan̄ta ūdusia, ab'a Simón̄ta Pedro basia, zhi mebea Andrés basia. Do jed'ea ōb'u maē atarrayata b'ari panasia b'eda beamiāta panasi baera. **19** Mañne Jesúsbara mawūāsia: M̄ k'aid'u panadua, m̄nebemata ījānamarēã muã marā zhārā ūrāg'abarita panabiya.

20 Mawūāi āzhara audre ēãne atarraya kenab'arid'ape k'aid'u j̄dr̄usid'a.

21 Mamaūba Jesús wāb̄ur̄d'era dewara awur̄rāta ūme mebērāta pan̄ta ūdusia, Jacobota zhi mebea Juanta ūdusia, Zebedeo warrarāta āzhi zeze Zebedeo bawara jābad'e b'eta, āzhi atarrayata t̄d'uzoad'ata araa j̄kua duanasia, Jesúsbara mañne j̄r̄ukuas̄ia. **22** Mawūē āzhara audre ēãne jābata āzhi zezeta āmaēb̄udata k'aid'u j̄dr̄usid'a.

Jesúsba ūrāg'ad'a k'abanata

(Lucas 6:17-19)

23 Aramañne Galilea drua jōma Jesús p̄rr̄ua wāb̄ur̄ta de zhi j̄rebadata n̄me maē miã ūrāg'a wāsia, bed'ea biata j̄arak'a wāsia Daizezeta Nok'od'ebemata. K'aya b'eta, pua b'eta jōma b'ebi wāsia p̄w̄ur̄ tab'e maē.

24 Aramañne izhira Siria drua jōma tr̄ūpoab̄ur̄ba jōma wesid'a pua b'eta, nek̄ir̄ātōnoāba k'aya zuburia b'eta, k̄ir̄ānema b'eta, jai ab'eta, k'akua pira ēã k'aya b'eta web̄udata b'ebikuas̄ia. **25** Zhārā bio Jesús k'aid'u n̄masia Galilea druad'ebemata, Decápoli p̄w̄ur̄d'ebemata, Jerusalén p̄w̄ur̄d'ebemata, Judea druad'ebemata, Jordán dod'e k̄ir̄r̄ēbemarāta.

Sobiaid'ebemata jarad'a k'atumane

(Lucas 6:20-23)

5 **1** K'abanata ūdupe Jesús k'atuma zakeid'u wār̄izepe jewed'ab̄ur̄d'e orrasid'a izha j̄r̄ukwad'abara. **2** Mawūē miã ūrāg'a mawūāsia:

3 Sobiaudua Daizezed'ebemata k'awuai k'area zuburia b'era, mawūã b'era Daizezeta Nok'od'ebema.

- 4 Sobiaudua jĕga b'era, mawũã b'era Daizezebara
kĩrãtũmabigaya.
- 5 Sobiaudua zhi zromane duanu ĕãrã, mawũãrã druata
jidad'aya Daizezeba diabũrũta.
- 6 Sobiaudua Daizezed'ebema k'area jarra b'era, aramaũne
izha krĩñata oya b'era maũne nũmabigaya.
- 7 Sobiaudua zhãrã sozuburia b'era, mawũãrã Daizezebara
sozuburiaya.
- 8 Sobiaudua soid'u b'eba so nene ĕã b'era, mawũãrã
ũdud'aya Daizezera.
- 9 Sobiaudua zhãrãta zhiya adu-a duanabi b'era, mawũãrã
Daizeze warrarã ad'aya.
- 10 Sobiaudua biata ob'e k'area zuburia obũdad'era, mawũã
b'era Daizezeta Nok'od'ebema.
- 11 Sobiaudua mũ k'area ik'azhirua jarabũdad'era, zuburia
obũdad'era, nekĩrãtõnoã bĩ ĕã jarabũdad'era sewa
nebũrũ.
- 12 B'ũsrĩd'audua, sobiaudua, mawũãrã marãbara ũtre ne
biata waib'ũa jidad'aya.
Daizezeba bed'eata jarabibarĩrã b'ead'asĩd'a mawũã
zuburia obazhid'a marã b'e nawed'a b'ead'ata.

Tã kĩrãk'a b'ea druad'e b'erãĩta

(*Marcos 9:50; Lucas 14:34-35*)

13 Marã tã kĩrãk'a bigata b'ea druad'e b'erãĩta. Mawũãmina
tã zhi kũyata jõrã, ¿k'ãrẽba kũyaipe? Jĩpad'e seri ĕbaya,
mawũĩ b'arĩbue panũã biradĩgad'amarẽã.

Ũnata b'ea ĕjũãne b'erãĩta

14 Marãneba Daizezed'ebemata ũdu b'eba marã ũnata b'ea
ĕjũãne b'erãĩta. Mawũĩ pũwũrũ k'atumane ũrũ tab'ũta merũ b'e
ĕkĩrãk'a b'ea. 15 Mĩõba ĩbĩrã k'oape ãna nũmũka, awuarabũrũ
ũtu b'ũbaria jõma ũnamarẽã ded'a b'eta. 16 Aramaũ kĩrãk'a ũnata
marãneta ũnabiudua zhãrã kĩrãbita, aramaũne marãba biata ob'eta
ũdud'amarẽã, maũneba ĩbia jarad'amarẽã marã Zeze ũtre b'ũta.

Jesũsba jarad'a Moĩsẽ ũrãg'ad'ebemata

17 Krĩcharãũdua mũrã Daizezeba ũrãg'a Moĩsẽa diad'ata
seribi ĕã nũmũĩta zesita, Daizezeba bed'eata jarabibarĩrãba

b'ud'apead'ata seribi ěã nũmuĩta zesita. Awuarabũru murã zesia maũ arib'aeita. **18** Muã wãrĩnu marãã jaraya, bãjãta egorota neba ěã nũmunerã Daizezed'e ũrãg'ara miã wĩkabid'a neba ěã sãwũã berab'arii b'uta jõma arimaẽ berab'ariyeed'a. **19** Mawũe iab'aũba maũ ũrãg'ad'ebemata ab'a arib'ae ěãta wĩkata arib'ae ěbũru, aramaũne zhãrã b'ea arib'ae ěbaita jaradiara, zhi zroma ěbaya Daizezeta Nok'od'ebemamerã. Mawũãmina iab'aũba arib'ae nũmurã, aramaũne dewaraurãba arib'aed'amarẽã jaradia nũmurã, maũ zhi zroma baya Daizezeta Nok'od'ebemamerã. **20** Maũneba muã marãã jaraya, ũrãg'a Moisd'e jarabada k'ãñabara fariseorã k'ãñabara Daizezeba jara b'uta marãba audre kĩrãẽpa arib'aed'a ěbũru, Daizezeta Nok'od'ebemata b'ea ěã.

Jesúsba jarad'a kĩrũbid'ebemata

(Lucas 12:57-59)

21 Marãbara zhi ũrĩmata zõrãrã b'ead'aa mawũãsid'a: Miã bearãrũã, miã beara nok'oba pua k'awua oya. **22** Mawũãmina muã marãã jaraya, iab'a zhi mebea ũme kĩrũbũrũra Daizezeba pua k'awua oya. Iab'aũba zhi mebeata krĩcha ne ěã b'arib'ua abũrũra nok'orã wag'aurãba pua k'awua od'aya. Iab'aũba zhi mebeata ik'azhirua jarabũrũra wãbid'aya tebũ puread'e.

23 Mawũe altar maẽ ne webũrud'e, bũa bĩ ěã od'ad'eba bũ mebeata bũ ũme bĩ ěã nũmũta k'awuara, **24** bũa ne webũrũra mama altar maẽ ãmaẽdua, mobe wãpe naara bũzhi mebeata ibiad'e odua, mobebũru zepe bũa ne wed'ara Daizezea diadua.

25 Bũa bĩ ěã od'ad'eba bũ jura ũme k'adrũabai krĩcha araa zerua, nok'oma od'e izhi ũme wãbũda wed'a mawũã odua. Mawũã o ěbũru bũ jura b'ũbara nok'o zhãrã k'awua obaria chãb'ariya, waya nok'oba policia chãb'ariya ed'a b'ũmarẽã cárceld'e. **26** Muã wãrĩnu bũaa jaraya, bũra mamaũbara ědrũ ěã nok'oba plata sõmbe diaita jarad'ata jõma dia ěbũru.

Kĩma ěãta eruk'ãĩ ěbaid'ebema

27 Marãbara zhi ũrĩmata mawũãsid'a: Kĩma ěãta eruk'ãĩrãrũã. **28** Mawũãmina muã marãã jaraya, bariduba wũerãta eruk'ãĩ krĩña akũra, izhi sod'e maũ wũerã ũme k'azhiruata obũrua.

29 Mawũẽ bu dabu juwua araarebemaba buta k'azhiruad'e b'aebiid'ebema orãrũã, aramaũne bu dabura eũtape bud'ebara b'aribuebũruk'arua. Audre biga bud'ebemata ab'a aduaita buta k'akua igurua b'aribued'ai k'ãñabara tebud'e. **30** Juwua araba buta k'azhiruad'e b'aebiid'ebema orãrũã, aramaũne bu juwua b'uatupe bud'ebara b'aribuebũruk'arua. Audre biga bud'ebemata ab'a aduaita buta k'akua igurua b'aribued'ai k'ãñabara tebud'e.

Miã ãmabũrud'ebema

(Mateo 19:9; Marcos 10:11-12; Lucas 16:18)

31 Dewara zhi jaramata mawũãsid'a: Bariduba izhi wũerãta ãmabũrud'era, ãmabũrud'ebemata k'arta ope diadua. **32** Waya muã marãã jaraya, bariduba izhi wũerã ãmabũrutã awũru erukãĩ eãta ãmarã, awũrutã k'ãĩbũruba k'azhiruata obiya. Maũ wũerã ãmanapead'ata k'ãĩbũrusid'a k'azhiruata oya.

Jesúsba jarad'a wãrĩnu bed'eaita

33 Dewara marãbara zhi ũrĩmata zõrãrã b'ead'aa mawũãsid'a: K'ãrẽ wãrĩnu arib'aeya arãrũã sewata, awuarabũru arib'aedua Daizeze daid'u wãrĩnu arib'aeya ad'ara. **34** Mawũãmina muã marãã jaraya: K'ãrẽ oita k'ãrẽ daid'u wãrĩnu arib'aeya arãũdua. Miã ũtre daid'u, ũtrera Daizezeta Nok'o bugue baera. **35** Miã drua daid'u, druara Daizezeta tũga b'ũ baera. Miã Jerusalén daid'u, Rey ũtrebema zhi zroma pũwũru baera. **36** K'ãrẽ oita miã bũzhi buru daid'u wãrĩnu arib'aeya arãrũã, bũara bud'a ab'abid'a torroa pãĩma ob'e ebaera. **37** K'ãrẽta marãba od'aibũru ãjãne audua, od'a eũbũru ãjãne arãũdua. Ne ãmaña jarabũrura bia eãneba ze b'uta ãtõmiãneba ze b'ũa.

Bĩ eã obũdad'era ab'arika orãrũã

(Lucas 6:29-30)

38 Marãbara zhi ũrĩmata mawũãsid'a: Iab'aũba zhãrã dabũta ãrĩrã izhisid'a ab'arika dabu ãrĩnaĩbara, kid'ata jõnawera izhisid'a ab'arika kid'a jõnawed'aibara. **39** Waya muã marãã jaraya, ab'arika orãrũã iab'aũba buta bĩ eã obũrud'era. Baribũru bariduba buta kĩrã juwua araarebemata tachira wuadua dewarabemasid'a. **40** Iab'aũba bu camisata jãrĩĩ k'area

nok'oa k'awua obi krĩña númerã, diadua bũzha wua ãneb'ari b'usid'a. **41** Bariduba ne zũguata bũzhi poeayeed'a zaread'e ataubira poeama ũme ataurua. **42** Iab'aũba k'ãrẽta wid'ira diadua. Iab'aũba ne presta wid'ira dia ãã nũmarãrũã.

Dazhi jura b'eta kuãg'aid'ebema

(Lucas 6:27-28, 32-36)

43 Marãbara zhi ũrĩmata mawũãsid'a: Kuãg'arua zhãrã bu ũme zhibiara, jurarua bu jura b'ũra. **44** Waya muã marãã jaraya, kuãg'audua marã jura b'era, ibia jaraudua marã ik'azhirua jara b'era, bia oudua marã jura b'era, zhiwid'iudua marã zuburia ob'ebairã. **45** Mawũãrã mazhi Zeze ũtre b'ũ warrarã baya. Izhara izhi ũmadaura ũtu zebi b'ũa bia ããta b'e ũrũ, biata b'e ũrũ. Kue zebi b'ũa biata b'e ũrũ, bia ããta b'e ũrũ. **46** Marã kuãg'a b'etru kuãg'ad'ara, ¿maũbarira k'ãrẽ biata jidad'aipe? ¿Ab'arika obada ãka rey Romanebemaĩta plata wid'ibadabid'a? **47** ¿Bari mazhi mebẽrãtru saluda b'eaiburũ k'ãrẽ biata ob'e? ¿Mawũã duanu ãka Daizezed'ebema k'awuad'a ããsid'a? **48** Maũba marã k'ĩrãẽpa zhãrã kuãg'a b'eaudua, marã Zeze ũtre b'ũta k'ĩrãẽpa zhãrã kuãg'a b'ũ k'ĩrãk'a.

Zuburia b'ũta nebari diaid'ebema

6 **1** K'ĩrãkuिताudua, marãba biata obũdara zhãrã k'ĩrãbita orãũdua bari zhãrãba ũdud'amarẽã. Bari maũ k'area od'aiburũ k'ãrẽ dia ãã marã Zeze ũtre b'ũbara. **2** Maũba zuburia b'eta b'ũa nebari diaburũra jõmaũã jarak'arãrũã, sewa bibaũta b'eba ob'e k'ĩrãk'a orãrũã, de zhi jurebadata nũme mãẽ, pũwũrud'e od'e zhãrã berab'ari nũme mãẽ mãũ k'aud'a b'ea zhãrãba bia jarad'amarẽã. Muã wãrĩnu marãã jaraya, mãũ k'areara Daizezebara k'ãrẽ dia ãã. **3** Mawũãmina zuburia b'eta b'ũa nebari diaburũra miõã k'awuabirãrũã. **4** Zuburia b'eta b'ũa nebari diaburũra chupea diadua. Mawũãrã bu Zezebara bu chupea mãũ k'aud'a b'ũta akũ b'ũra mãũbari k'ãrẽ diaya jõmaũ daid'u.

Jesúsba jaradiad'a zhiwid'iita

(Lucas 11:2-4)

5 Bu zhiwid'iburũd'era sewa bibaũta b'e k'ĩrãk'a b'arãrũã. Æzhira ũta zhiwid'i krĩñadea, de zhi jurebadata nũme mãẽ,

pɯwɯɾud'e od'e zhārā berab'ari nɯme maē maū k'aud'a b'ea bari zhārāba ūdud'amarēā. Mūā wārīnu marāā jaraya, maū k'areara Daizezebara k'ārē dia ēā. **6** Mawūāmina bu zhiwid'iburud'era miō ne ēā maē wāpe zhiwid'idua bu Zezea, izhira chupea bu ūme nɯmūā. Mawūārā bu Zezebara bu chupea maū k'aud'a b'uta akɯ b'ura maūbari k'ārē diaya jōmaū daid'u.

7 Bu zhiwid'i nɯmɯnerā ab'au bed'eata jama bio jararārūā, Daizezed'ebemata k'awuad'a ēkīrāk'a b'arārūā. Kīrīcha b'ea ab'au bed'eata jama bio jaratru Daizezebara ūrī b'uta.

8 Marābara orāūdua āzhid'e kīrāk'ara, marā Zezebara k'awua bu baera marāba k'ārē nesid'a b'era, marāba k'ārē wid'id'ai nawed'a. **9** Marā zhiwid'ibudad'era mawūāūdua:

Bura Daizezeta ūtre b'ua, bura wawiad'aid'e b'ua.

10 Dai Nok'ota nɯmadua. Bua krīnata od'aid'e b'ua ūtre ob'e kīrāk'a, mawūā od'aid'e b'ua drudad'ebid'a.

11 Zhiko ewarizabema daia diadua id'ira.

12 Daiba bia ēāta od'ad'ebara दौरā bed'ea ne ēā duanebirua, daiba bed'ea ne ēāne edabada kīrāk'a dai bī ēā obudata.

13 Daita idu wāēābirārūā, awuaraburu दौरā k'arebarua ātōmiā bia ēānebara. Reyta nɯmaīrā burea, zareara burea, zhi zromata nɯmaīrā burea ewari nɯmɯ jōma. Amén.

14 Marā bī ēā obudata marāba bed'ea ne ēāne edad'ara, marāba bia ēāta od'ad'ebara marāsīd'a bed'ea ne ēā b'ukuyaya marā Zeze ūtrebemabara. **15** Mawūāmina marā bī ēā obudata marāba bed'ea ne ēāne edad'a ēburu, marā Zezebid'a bed'ea ne ēā b'ukua ēā marāba bia ēāta od'ad'ebara.

Nek'o ēā zhiwid'ibarid'ebema

16 Marā nek'o ēā zhiwid'i b'ed'era kīrā sopua duanarāūdua, sewa bibauta b'e kīrāk'a duanarāūdua. Nek'o ēā zhiwid'i b'eta zhārāba k'awuad'amarēā kīrā sopua duaīnabarīa. Mūā wārīnu marāā jaraya, mawūā b'ebārīra Daizezebara k'ārē dia ēā.

17 Mawūāmina b'uta nek'o ēā zhiwid'i b'ud'era buru erudua, kīrā sɯgudua. **18** Mawūārā zhārā b'ea k'awuabi ēbaya bu nek'o ēā zhiwid'i b'ura, awuaraburu bu Zezea k'awua nɯmabiya, izhira chupea bu ūme nɯmūā. Bu Zezeba bu chupea maū k'aud'a b'uta akɯ b'ura maūbari k'ārē diaya jōmaū daid'u.

Ne biata ũtre tũd'aid'ebema

(Lucas 12:33-34)

19 Ne biata tũrãũdua naũ druad'e, namarã zhi muĩba ãrĩbaria, ne uyezoa jõ b'ua, namarã nezrugamiãrãta ed'a wãpe zrugabada. **20** Maũba awuaraburu Daizezeba krĩnata obudaba ne biara ũtre tũduua, maĩnurã zhi muĩba ãrĩ ãã, miã ne uyezoa jõ ãã, maĩnurã nezrugamiãrã ed'a wãpe zrugad'a ãã. **21** Mawũã ne biata marãneta b'ũ maẽ nũmaña marã sora.

Ĩbĩrã k'akua'd'ebema

(Lucas 11:33-36)

22 ĩbĩrã k'akua'd'ebema dabua. Mawũẽ bu dabuta bigaburu bu k'akuara jõma ũna b'aya. **23** Mawũãmina bu dabuta biga ěburu bu k'akuara jõma pãrĩguad'e b'aya. Aramaũ kĩrãk'a bua ob'uta bũma bigata bia ěburu, ¿bũra jipad'e pãrĩguad'e nũmu ěka?

Daizezeta platata sãwũãnebema

(Lucas 16:13)

24 Miõba zhãrã ũme arib'ae nũma b'e ãã. Maneburu ab'a jurape ab'a kuãg'aya, o ab'a zhi zromane edape ab'a zhi zroma ããne edaya. Aramaũ kĩrãk'a Daizezed'ebema arib'ae ãã platad'ebemata arib'ae nũmũbara.

Sopua nũma ěbaid'ebema

(Lucas 12:22-31)

25 Maũneba muã marãã jaraya: Sopuarãũdua mazhi b'aid'ebema k'area, k'ãrẽta k'oid'e o k'ãrẽta doid'e, miã mazhi k'akuaita k'ãrẽta jũĩne sopuarãũdua. ¿Dazhi b'ũra audre vale b'ũ ěka zhiko k'ãñabara, k'akuara audre vale b'ũ ěka wua k'ãñabara? **26** Ibana ewarad'e wũãb'ari b'eta akaudua, ne ud'a ãã, miã ne ewad'a ãã, miã ne wuag'abari maẽ ne kuad'a ãã. Maũta marã Zeze ũtrebemabara ne ded'eka b'ua. ¿Marã audre vale duanu ěka ibana b'e k'ãñabara? **27** ¿Marãnebemabara k'aiba izhi bio sopua nũmũba izhira ewari wueta b'abi b'eipe? **28** ¿Wua k'area k'ãrẽã sopua b'e? Krĩchaudua nepono meã nũmeta sãwũã wari b'eta. Trajad'a ãã, miã wua k'asud'a ãã. **29** Muã marãã jaraya, rey Salomón kĩrãwãrẽã zho b'asimina

kīrāwārēã zho b'a ēbasia nepono ab'auð'ebema kīrāk'abid'a. **30** Chirua id'i meã takerad'ata nunebai tebud'e babuebadata Daizezeba mawũã zhobi b'ura, ¿marã audre zhobigai ēka, awuaraburu soid'u b'eaita wãēã duanu ēka? **31** Mawũē sopua mawũārãũdua: ¿K'ārēta k'od'aibe, k'ārēta dod'aibe, k'ārēta jūnaibe? **32** Daizezed'ebema k'awua ēã b'era maũ jōmaũ k'area sopua b'ea. Mawũamina marã Zeze ũtrebemabara k'awua b'ua marābara maũ jōma nesid'a b'eta. **33** Maũba naara jurũdua Daizezeta Nok'od'ebemata, aramaũne izha jara b'uta odua, mobed'eba izhara maũ jōma diaya. **34** Mawũē ewari nubema k'area sopuarãũdua, ewari nubemabara sopua nũmaĩrã we b'ua. Ewariza nũmuã bĩ ēã sopua nũmaĩrã.

Zhārãta k'awua o ēbaid'ebema

(Lucas 6:37-38, 41-42)

7 1 Zhārãta k'awua orãũdua, Daizezeba marã maũ k'area k'awua o ēbamarēã. **2** Zhārãta k'awua od'ara Daizezebara marã maũ zad'e k'awua oya, zhārã sãwũã obũda zad'e oya. **3** ¿K'ārēã bu mebea dabud'e ne jarra k'ob'utru akũpe bu dabud'e bakuru pẽũ nũmũrã akũ ēpe? **4** ¿Mawũārã buara bu mebea mawũãĩne b'uka: Ne jarra bu dabud'e k'ob'uta mũãã aub'aribirua aid'e b'uka, bu dabud'e bakuru pẽũ nũmũnerã? **5** ¿Sewa bibaũta b'arãrũã! Bakuru bu dabud'e pẽũ nũmũta naara ãĩ b'ũdua, mawũãtrũ bia ũduya bu mebea dabud'e ne jarra k'ob'uta aub'ariita. (Aramaũ kīrāk'a bua k'azhirua ob'uta naara idu b'ũdua, mobed'eba zhārã k'areba b'eya.)

6 Daizezeitabemata usarãã diarãũdua marãta k'ad'a ēbamarēã, miã perla marãne nũmũta chĩnarãã diarãũdua biradigad'a ēbamarēã, marãta drag'akuad'a ēbamarēã. (Ūrĩ krĩña ēã b'eara aramaũ kīrāk'a Daizeze bed'eara jararãũdua marã bĩ ēã od'a ēbamarēã.)

Daizezea zhiwid'i ne wid'id'aid'ebema

(Lucas 11:9-13; 6:31)

7 Daizezea ne wid'iudua, mawũārã marãã diaya. Ne wid'i b'eba jurũudua, mawũārã ũdud'aya. Ne wid'i b'eba trũũdua, mawũārã jigaita puerta ewaya. **8** Daizezea ne wid'i b'ubara jidaya. Ne wid'i b'uba jurũ b'ubara ũduya. Ne wid'i b'uba trũ b'uaara diaita puerta ewaya. **9** ¿Marãnebemabara zhi warraba

panta wid'ira mong'arata diaita b'uka? **10** ¿O b'edata wid'ira dāmata diaita b'uka? **11** Marã bia ěata b'eba mazhi warrarãã ne biata dia k'awua b'eburũ, marã Zeze ũtre b'ubara audrebai ne biata diaya wid'ibũdaara. **12** Zhãrãba ne jõmaũne marã sãwũã od'aita krĩña b'ed'e marãba ãzhita mawũã oudua. Maũta Daizezeba ũrãg'a Moiséa diad'a, maũta Daizezeba bed'eata jarabibarirãba b'ud'apead'a.

Puerta pẽusuad'ebema

(Lucas 13:24)

13 Ed'a wãũdua puerta pẽusuad'e, puerta jed'ead'e ed'a wãita ota kũrũgusabara aduad'e ede b'ua, bio maũne ed'a wã nũmũã. **14** Mawũãmina puerta pẽusuad'e ed'a wãita ota pẽusuabara Daizeze ũme b'ai jõ ěãma ede b'ua, maũta bio ěãba ũdu b'ea.

K'ãrẽ ob'ed'eba ũduk'awad'aya

(Lucas 6:43-44)

15 Kĩrãkuita b'eaudua sewata Daizezeba bed'eata jarabibarid'e b'e k'area, marãma zed'aya oveja zhãrã zuburia od'ak'a kĩrãk'a, mawũãmina sod'era usa pãne kĩrãk'a zhãrã warrea ěãta b'ea. **16** Marãbara ãzha k'ãrẽ ob'ed'eba ũduk'awad'aya. Uvara urũba zaud'ata b'ud'ak'a, miã igora b'ud'ak'a jũẽchichiba zaud'ata. **17** Aramaũ kĩrãk'a bakuru biabara zau b'ua zhi tara biata. Mawũãmina bakuru bia ěãbara zau b'ua zhi tara bia ěãta. **18** Bakuru biabara zau ěã zhi tara bia ěãta, miã bakuru bia ěãbara zau ěã zhi tara biata. **19** Bakurura zhi ta biata zaud'a ěãrã jõma tud'ape buebada tebũd'e. **20** Sewata Daizezeba bed'eata jarabibarid'e b'eta aramaũ kĩrãk'a marãbara ãzha k'ãrẽ ob'ed'eba ũduk'awad'aya.

Bia ěã omiãta b'era ũduk'a aid'ebema

(Lucas 13:25-27)

21 Mũta Nok'ó ab'era jõmarã ed'a wãna ěã ũtre Daizezeta Nok'o maẽrã, awuaraburũ ed'a wãnaña mũ Zeze ũtre b'uba krĩñata ob'eta. **22** Daizezeba k'awua oi ewadera bioba mũãã mawũãnaña: Nok'ó, ¿daibara bed'eata b'ua jarabiburũta jarasid'a ěka, bũ trũneba daibara jaira ãi jũrekuasid'a ěka, bũ trũneba daibara bio osid'a ěka ũdud'ak'ata? **23** Mawũãnaĩ

mũãrã mawũãña: Mũã marã ũduk'a. ¡Mũ maẽbara ãĩ wãũdua, marã bia ãĩ omiãta b'ea!

De ũmenebema

(Lucas 6:46-49)

24 Bariduba mũ bed'eata ũrĩpe arib'aera, ũmakĩrã bia krĩcha b'ad'a kĩrãk'a b'ũa, izhi dera pãrãsia peña ũrũ. **25** Maũne zesia kueta, zesia dota, pũãdrusia nanguta, aramaũne maũ dema jiradrusid'a. Mawũãmina k'ora wã ěbasia pãrã nũmũ baera peña ũrũ. **26** Mawũãmina bariduba mũ bed'eata ũrĩpe arib'ae ěburũ, ũmakĩrã bia krĩcha b'ad'a ěkĩrãk'a b'ũa, izhi dera pãrãsia ibud'e. **27** Maũne zesia kueta, zesia dota, pũãdrusia nanguta, aramaũne maũ dema jiradrusid'a. Mawũe k'ora wãsia, aramaũne jipad'e teguezoasia.

28 Jesũsba maũ bed'eata ma jaraburud'era zhãrãbara bia akũdrusid'a bia miã ũrãg'a b'ud'eba. **29** Aramaũne ãzhira ũrãg'a nũmasia miã ũrãg'aita zarea b'ũa, mawũe miã ũrãg'a ěbasia ũrãg'a Moiséde jarabada kĩrãk'ara.

Jesũsba b'ebid'a aid'aba k'aya b'uta

(Marcos 1:40-45; Lucas 5:12-16)

8 **1** Jesũs k'atumaneba zeburud'era zhãrã bio k'aid'u zesid'a. **2** Maũne aid'aba k'aya b'ũa orrape izhi kĩrãbita sãk'ok'od'e k'ob'epe mawũãsia: Nok'ó, bũa krĩñaburũ mũrã nene ãĩ b'ebirua.

3 Mawũãĩ Jesũsbara juwuaba tũb'ari mawũãsia: Mũãrã krĩña b'ũa, mawũe bũra nene ãĩ b'id'a!

Audre ěãne izhi aid'ara nebasia.

4 Mobeburũ Jesũsbara mawũãsia: Bũ k'ãwũã b'eburũta miõã jararãrũã, awuaraburũ wãpe sacerdotea ũdubirua, mobe bũzhi b'ed'abari nendũwũrũta babued'amarẽã diadua, Moiséba jarad'a kĩrãk'a odua bũ b'eburũta ãzha k'awuad'amarẽã.

Jesũsba b'ebid'a nezok'ata soldaorã nok'od'eta

(Lucas 7:1-10)

5 Capernaúm pũwũrud'e Jesũs ed'a wãburud'era, soldaorã nok'o Romanebemaba orraburũta zuburia bed'ea, **6** mawũãsia: Nok'ó, mũ nezok'ata ded'a tab'ũa, k'akua pira ãĩ k'aya tab'ũa, zuburia tab'ũa.

7 Mawũãĩ Jesúsbara mawũãsia: Mobera mũ wãpe b'ebiya.

8 Mawũãĩ soldaorã nok'obara panaũ mawũãsia: Nok'ó, mũrã biata b'ũ eã bũ mũ ded'a deid'u zeira. Mawũẽ b'ei bed'eata jaradua, mawũãrã mũ nezok'ara b'eya. 9 Aramaũ kĩrãk'a mũãrã arib'ae b'ua nok'oba jarabũrũta. Mũãbid'a soldaorãta jũre b'ua mũã jarabũrud'e b'eta. Mũã iab'aua: Wãrũã, abũrud'era wãbaria. Iab'aua: Zerua, abũrud'era zebaria. Mũ nezok'aa: Naũta odua, abũrud'era obaria.

10 Jesúsba maũta ũrĩbũrud'era sobiape izhi k'aid'u erjiranũ mawũãsia: Mũã wãrĩnu marãã jaraya, mũãrã miã Israel b'ed'ebema ũdu eã k'ãwũã soid'u k'ob'ũra. 11 Mũã marãã jaraya, Daizezeba k'awua obũrũ ewadera bio zed'aya ũmadau ũtu zebariareba, ũmadau b'aebariareba. Maũrãta jewed'a nek'od'aya Abraham bawara, Isaac bawara, Jacobo bawara ũtre Daizezeta Nok'o maẽ. 12 Mawũãmina Israel Daizezeta Nok'od'ebemane b'eaide b'ebara ijãna eãba jũrekuaya ãĩ pãrĩguade tebũde, mama jẽgad'aya kid'a k'õseesa.

13 Mobebrũ Jesúsbara soldaorã nok'oa mawũãsia: Wãrũã, bũra soid'u k'ob'uba arib'ae nũmaẽdaya.

Aramaũne izhi nezok'ara b'esia aramaũ ũmadaud'e.

Jesúsba b'ebid'a Pedro pak'õrẽta

(Marcos 1:29-34; Lucas 4:38-41)

14 Jesús Pedro ded'a wãbũrud'era ũdusia Pedro pak'õrẽ kud'ad'e tab'ũta kũwamiãba. 15 Mawũẽ juwuata tũb'aribũrud'era kũwamiãbara kenab'arisia. Mawũẽ izhira piradrũpe ne jigasia.

Jesúsba b'ebikuad'a k'ayarãta bio

(Marcos 1:32-34; Lucas 4:40-41)

16 Keubũrud'era Jesúsma bio wesid'a jai ab'eta. Mawũẽ bed'eama ab'auãba jaira ãĩ jũrekuasia, jõma b'ebikuasia k'ayarãsid'a. 17 Aramaũne arimaẽ berab'arisia Daizezeba bed'eata jarabibariba Isaíaba mawũãnata: Izha b'ebisia dazhirã k'aya b'ead'ara, izha b'ebisia dazhirã pua b'ead'ara.

Jesús pẽwã krĩña panana

(Lucas 9:57-62)

18 Jesúsbara ũdusia izhira zhãrã bioba bũredrũbũdata, mawũẽ jarasia kĩrãrãã chãnamarẽã. 19 Maũne ũrãg'a Moiséde

jarabarita zepe mawũāsia: Miã Ũrãg'abari, muã bura pẽwãña bu wãburuma.

20 Mawũãĩ Jesúsbara mawũāsia: Usa pã de bara b'ua, ibanasi'da de bara b'ua, mawũamina mu Beubari Bape b'ura ne eã sãma k'ãĩ b'aira.

21 Awuruba izhi pẽwã b'ed'ebemaba mawũāsia: Nok'ó, murã naara idu wãbirua mu zeze joud'e.

22 Mawũãĩ Jesúsbara mawũāsia: Mu k'aid'u b'adua. Aduaita beuya b'ea idu joubigarua aźhirãta beubudara.

Jesúsba taubid'a nanguta do bomatuta

(Marcos 4:35-41; Lucas 8:22-25)

23 Jesús jãbad'e b'ariburud'era izha jurukwad'ara k'aid'u jũdrusid'a.

24 Maũne do jed'ea õb'ud'e nanguta k'ãbãẽẽ busad'ewaba do bomatuba nabiru busad'ewasia jãbara. Maũena k'ãisia Jesúra.

25 Mawũẽ izha jurukwad'ara zed'ape urũma mawũāsida: Nok'ó, दौरa k'arebarua, dazhirã tabod'oa.

26 Mawũãnaĩ izhara mawũāsia: ¿K'ãrẽẽ pera k'ob'e? Marã soid'u k'ob'aita wãẽẽ b'ea.

Mobe piradrũpe kãasia nanguta, do bomatuta, mawũẽ jipa taukua nũmaẽdasia. **27** Mawũẽ bia akudrua mawũāsida: ¿Naũ k'aipe k'ãwũã nanguba do bomatuba izhi bed'eata arib'aebudara?

Kírãnema panana Gadara bid'arãta

(Marcos 5:1-20; Lucas 8:26-39)

28 Jesús kírãrẽ jũeburũta Gadara bid'arã druaid'u jũeburud'era, izhima zesid'a ũme kírãnema panũta, beuwãrã wuag'aita peña zob'eata nũme maẽba zesid'a, k'ãbãẽẽ menajachata panũba miõta berab'ari b'e ebasia maũ od'era.

29 Mawũẽ nemi jĩgua mawũāsida: ¿Dai bawara bura k'ãrẽta sãwũã b'u Jesús Daizeze Warra? ¿Naĩnu zeburũka dai zuburia oita ewari nawed'a?

30 Maũne aźhi maẽba wawara bio nek'o duanasia chĩnata. **31** Mawũẽ jai zuburia bed'eabudata mawũāsida: Daita ãĩ jũrekuara दौरa idu ed'a wãbigarua chĩna jari duanune.

32 Mawũãnaĩ Jesúsbara mawũāsia: Wãũdua.

(Mateo 8:26)

Aramaūta āzhira maūrānebara ēzoape ed'a wāsīd'a chīna mawūā duanune. Mawūē chīna duanurā jōma doīd'u peñane buruguzoape beukuasia doed'a.

33 Mawūē chīna akū b'era wāēbasīd'a, aramaūne p̄w̄w̄r̄ued'a zebūdad'era maūta jōma neburu jarasīd'a kīrānema panū sāwūā berab'arībūdata. **34** Mawūē

pɔwɔrɔd'ebema jōma Jesúsma zebɔdad'e ũdud'ai, zuburia bed'easid'a wāmarēã āzhi druad'ebara.

Jesúsba b'ebid'a k'akua pira ēã k'aya b'ɔta

(Marcos 2:1-12; Lucas 5:17-26)

9 1 Mawũanaĩ Jesús jābad'e b'aripe kīrārā chāpe zesia Capernaúm izhi pɔwɔrɔd'a. **2** Maũne k'akua pira ēã k'aya b'ɔta izhima wesid'a jirab'ad'e. Āzhi soid'u k'ob'eta Jesúsba ũdui k'akua pira ēã k'aya b'ɔta mawũasia: Wāniguarua, bura k'azhiruata biod'ebara muārã bed'ea ne ēã b'id'apua.

3 Maũnerã ũrāg'a Moisés'e jarabadabara ũkɔrɔba āzhi bitabaiba mawũasid'a: Naũ mawũārã Daizezema mitia bed'eaburua. **4** Jesúsbara āzhi krīchara k'awuape mawũasia: ¿K'ārēã bī ēã krīcha k'ob'e marã sod'era? **5** ¿K'ārēta audre borekea jaraid'e b'ɔ: K'azhiruata biod'ebara bed'ea ne ēã b'id'apua aita, o piradrɔpe nimibarua aita? **6** K'awuaudua, mɔ Beubari Bape b'ɔbara naũ druad'era zareata erub'ɔta k'azhiruata biod'ebara zhārã bed'ea ne ēã b'ɔta. Mawũape k'akua pira ēã k'aya b'ɔta mawũasia: Piradrɔrua, buzhi jirab'a jiraedarua, mobe ded'aa wārũã.

7 Mawũai izhira piradrɔpe ded'aa wāsia.

8 Zhārāba maũta ũdubɔdad'era bia akɔdrua Daizeze ibia jarasid'a maũ zareata diasi baera beubari b'ea.

Jesúsba jurɔd'a Mateo

(Marcos 2:13-17; Lucas 5:27-32)

9 Jesús mamaũba wāburɔd'era ũdusia Mateo abadata, impuesto wid'i jewed'a b'ɔta rey Romanebemaĩta impuesto diabada maẽ b'asia, maũne mawũasia: Mɔ k'aid'u b'adua.

Mawũai izhira piradrɔpe k'aid'u b'esia.

10 Mateo ded'a Jesús jewed'a nek'oburɔd'era, impuesto wid'ibadata bio dewaurã k'azhirua omiārã bawara zed'apead'ata, Jesús bawara āba nek'o jewed'asid'a izha jurɔkuad'a bawara. **11** Maũta fariseorāba ũdubɔdad'era izha jurɔkuad'aa mawũasid'a: ¿Marāne Miã Ūrāg'abarira k'ārēã k'āwũã nek'o b'ɔta impuesto wid'ibada bawara, dewaurã k'azhirua omiārã bawara?

12 Maũta ũrīpe Jesúsbara mawũasia: Bika b'ebara nesid'a duanu ēã zhārã b'ebi b'ɔta, awuaraburɔ nesid'a b'ea

k'ayarābũru. **13** Mawũẽ wãũdua, mobe sãwũata k'awaudua Daizezeba mawũānata: Mũārã krĩña b'ua zhārã sozuburia b'eaita mũita nendũwũrũta babue b'eai k'āñabara. Daizezeba mawũānaneba mũārã jurũd'e ze ēbasia āzhikusa biata b'eta, awuarabũru ēdrũbigaita jurũd'e zesia k'azhirua omiārāta, k'azhiruara āmape Daizezeta pẽwānamarẽã.

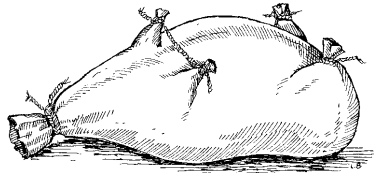
Wid'id'apead'a nek'o ãã zhiwid'i b'ed'ebemata

(*Marcos 2:18-22; Lucas 5:33-39*)

14 Juanba jurũkuad'ata Jesũsma zed'ape mawũāsĩd'a: ¿Daita dewara fariseorāta दौरa k'ārēneba baridua nek'o ãã zhiwid'i b'ed'e, b'ua jurũkuad'ara nek'o ãã zhiwid'i duanu ēpe?

15 Mawũānãĩ Jesũsbara mawũāsia: ¿Zhārã juwua jida nũmũne k'ob'era sopuad'aid'e b'ũka zhũmakĩrāta wad'i k'ob'ũd'era āzhi bawara? Mawũāmina ewarita zeya zhũmakĩrã āzhi maēbara eded'aita, maũnebũru nek'o ãã zhiwid'i b'eaya. (Aramaũ kĩrāk'a mũta edebũdad'ebũru mũã jurũkuad'ara nek'o ãã zhiwid'i b'eaya.)

16 Miõba wuata zhiwid'ibara remenda ãã wua sorera. Mawũã ora wua zhiwid'ira bagubũrũba wuaabũru k'õãbiya. **17** Miã vino zhiwid'i oma tũd'a ãã ne e omata zhi sorerānerã. Mawũã ora ne e sorera k'õg'ozoabũrũba vino wea wãña, aramaũne ne e sorera ārĩkuaya. Mawũāmina vino zhiwid'i oma tũ panũã ne e omata zhiwid'irānerã, mawũātrũ ab'arika bia nũmaña. (Maũbara Jesũsbara jara krĩñasia izhi ũrãg'ara zõrãrãwed'abema krĩcha ũme āba jara ãata ārĩ ēbaita.)

(*Mateo 9:17*)

Jairo k'aud'ebema

(*Marcos 5:21-43; Lucas 8:40-56*)

18 Jesũsba maũta jara nũmũne zesia judío zhi zromata, mobe izhi kĩrābita sãk'ok'od'e k'ob'epe mawũāsia: Mũ k'aura beudog'oa. Mawũāmina wãda, mobe bũ juwuata izhi ũrũ b'ũdua, mawũārã b'aya.

19 Mawũãĩ Jesũs piradrũpe k'aid'u wāsia izha jurũkuad'a bawara. **20** Maũne wũērã ab'a waba k'aya b'ũta doce año bata b'asia, maũbara ābũdeba orrape tõb'arisia Jesũs wua ita.

21 Mañnerã izhikusa mawũasia: Bari izhi wuata tōb'ariburuba mūrã b'eya.

22 Mañne Jesúsbara p̄r̄ḡwa ak̄upe mawũasia: Wũerã bura wāniguarua, bura soid'u k'ob'uba ēdr̄ub̄ur̄ua.

Mañ wũerã b'esia aramaũta.

23 Judío zhi zroma ded'a Jesús ed'a wāburud'era ūdusia beuwārã joubudad'e flauta zabadata aub'ari jēgabada bawara.

24 Mañnerã mawũasia: Āĩ wāũdua, wũerã zakera beu ēã, awuarabur̄u k'āĩ b'ua.

Mawũĩ sewak'au b'ua asid'a. **25** Mawũāmina zhārã āĩ wābigape ed'a wāpe wũerã zakera juwuad'e jidaburuba beud'ata piradr̄usia.

26 Maũta tr̄upoasia mañ drua jōma.

Daub'errea pan̄ta ūme ne ūdubid'a

27 Mamaũba Jesús wāburud'era, ūme daub'errea pan̄ta k'aid'u taid'aba nemi j̄igua mawũāsid'a: Daira sozuburiarua bura rey David'eba uruta b'uba.

28 Deid'u j̄ūēburud'era daub'errea pan̄rã izhima zesid'a, mawũ Jesúsbara mawũasia: ¿Marã daub'errea pan̄ta muã ne ūdubigaira marābara ijānaĩka?

Mawũāĩ āzhara mawũāsid'a: Āājã Nok'ó.

29 Mobebur̄u āzhira dab̄u tōb'ari mawũasia: Mazhi soid'u k'opan̄ba arib'ae n̄umaēdaya.

30 Aramañne āzhira ne ūdu panesia. Jesúsbara zarea jarabur̄ta mawũasia: K'āũta miōã k'awuabirāũdua.

31 Mawũāmina āzhi wābudad'era Jesúsba mawũā od'ata nebur̄sid'a mañ drua jōma.

Bed'ea b'e ēãta bed'ead'a

32 Daub'errea pananata wābuda daucha Jesúsma wesid'a jaiba bed'ea b'e ēã b'uta. **33** Jesúsba jaita āĩ j̄uret̄aburud'era bed'ea b'e ēã b'ad'ara bed'easia. Mawũ zhārābara bia akudrua mawũāsid'a: K'āwũārã ūdud'ak'a Israeld'era.

34 Waya fariseorābara mawũāsid'a: Jai nok'o zaread'eba āĩ j̄rekua b'ua jaira.

Daizezed'ebema ijānaĩrã bioa

35 Jesús p̄r̄ḡuas̄ia p̄w̄ur̄u zroma jōma, p̄w̄ur̄u zake jōma. Miã ūrāg'asia de zhi j̄rebadata n̄me maē, bed'ea biata

jarak'asia Daizezeta Nok'od'ebemata, mañnerã jõma b'ebisia ne bariduba k'aya b'eta, ne bariduba pua b'eta p̄w̄w̄r̄uza.

36 K'abanata ũdub̄r̄ud'era sozuburiasia, Daizezed'ebema k'aiba jarak'ai ne ãã dob'a b'eba ovejarã zhi ak̄ubari ne

ẽkĩrãk'a. **37** Mawũẽ izha j̄r̄uk̄uad'aa mawũãsia: Wãrãnebai m̄ũ ũrãg'a ijãnaĩrã bioa, mawũãmina miã ũrãg'ad'aira bio ãã.

38 Maũba wid'iudua Daizeze zhãrã Zhibaria, miã ũrãg'abadata zok'amarẽã izhid'ebema ijãita b'ema.

Doceta j̄r̄uk̄uad'a zok'akuaita

(*Marcos 3:13-19; Lucas 6:12-16*)

10 **1** Mobeb̄r̄ũ Jesúsbara izha j̄r̄uk̄uad'a doceta tr̄ũpe zareata ded'ekasia jaita ãĩ j̄r̄ek̄uad'amarẽã, b'ebid'amarẽã ne bariduba k'aya b'eta, ne bariduba pua b'eta.

2 Doce zok'akuad'a tr̄ũrã naũrãã: Simón, Pedro abadata, Andrés zhi mebeata, Jacobo Zebedeo warrata, Juan zhi mebeata. **3** Felipeta, Bartolomé, Tomás, Mateo impuesto wid'i b'ad'ata, Jacobo Alfeo warrata, Lebeo ijaramiã tr̄ũta Tadeota. **4** Simón Canaán bid'ata, Juda Iscariote Jesús chupea jidabid'ata.

Zok'akuad'a doceta

(*Marcos 6:7-13; Lucas 9:1-6*)

5 Jesúsbara doce maũrãta zok'ab̄r̄ũta mawũãsia: Judíorã ããta b'ema wãrãũdua, Samaria drud'ebema p̄w̄w̄r̄ud'era ed'a wãrãũdua. **6** Awuarab̄r̄ũ wãũdua oveja adua b'e kĩrãk'a b'ema Israel b'ema. **7** Jarak'a wãb̄udata mawũãũdua: Daizezeta Nok'od'ebema k'aita basia. **8** K'aya b'era b'ebiudua, aid'aba k'aya b'era nene ãã b'ebiudua, beud'apead'ara piradr̄ubiudua, jaira ãĩ j̄r̄ek̄uadua. Maũ zareara marãbara bari jidasid'a, mawũẽ bari maũ k'aud'a b'eaudua. **9** Ederãũdua orota, miã platata. **10** Miã od'era tategora ederãũdua, miã wua trok'a jũita, miã sandalia trok'a jũita, miã barrata ederãũdua. Traja b'ũra zhiko diad'aid'e b'ũa. **11** P̄w̄w̄r̄ũ zromane o p̄w̄w̄r̄ũ zaked'e marã ed'a wãb̄uda maẽ mazhi bia edai b'ũta j̄r̄ũudua, mobe mama k'ãĩũdua mamaũba wãnañeẽna. **12** Mama deid'u wãb̄udad'era mawũãũdua: Daizezed'eba marã adu-a b'eaya. **13** Mama ded'a b'eta mawũã b'eaid'e b'eb̄r̄ũ, marãba adu-a b'aid'ebema

jarabudara āzhima wāña. Mawũāmina mawũā b'ead'e duanu ēburu, mañ adu-a b'aid'ebema mazhima zeya. **14** Iab'aūba marāta bia eda ēburu, miā marā bed'eata ūrī ēburu, mañ ded'aubara o mañ p̄w̄w̄rud'ebara āi wāūdua, egoro jarra marā jērūnebema niāweudua. Aramañne k'awuabid'aya āzhira Daizezebara pua k'awua oita. **15** Muā wārīnu marāñ jaraya, Daizezeba k'awua oburu ewadera Sodoma p̄w̄w̄rud'e, Gomorra p̄w̄w̄rud'e b'ead'ara yarebai zuburia b'eabiya mañ p̄w̄w̄rud'e b'e k'āñabara.

Jesús k'area zuburia od'aid'ebema

(Marcos 13:9-13; Lucas 21:12-19)

16 Muā marā zok'aburūa ovejarāta zok'aburū kīrāk'a usa pāta b'ed'e ed'a. Mawũē krīcha bara b'eaudua dāma kīrāk'a, adu-a b'eaudua pusirā kīrāk'a. **17** Aramañne kīrākuita b'eaudua zhārā k'area, marā chāb'arid'aya nok'orā wag'aurāñ, de zhi j̄arebadata n̄me maē marā ud'aya. **18** Nok'orā kīrābita, reyrā kīrābita marā eded'aya m̄ k'area, aramañne marābara m̄nebemata mañrāñ jarad'aya, judīorā ēāta b'ebid'a jarad'aya. **19** Mawũāmina marāta nok'orāñ chāb'aribudad'era sopuarāūdua sāvūā bed'ead'ai k'areara, mañnerā Daizezeba marāñ diaya sāvūā bed'ead'aita. **20** Aramañnerā marāta bed'ea ēñ, awuaraburū Jawurebia marā Zezed'eta bed'eya marāneba. **21** Mebeabara bead'amarēñ chāb'ariya zhi mebeata, zezebara zhi warrata, warrarā bī ēñd'aya ari āzhi zhibarirā bawara, aramañne beakuabid'aya. **22** Jōmañba marā jurad'aya m̄ k'area, mawũāmina m̄ta p̄w̄w̄ zuburiata jōñīnu n̄m̄rā ēdr̄uya. **23** P̄w̄w̄ ab'aud'e marā p̄w̄w̄ jirpanebudad'era merū wāūdua awurū p̄w̄w̄rud'a. Muā wārīnu marāñ jaraya, Daizezed'ebema jara b'eta marābara ma p̄rr̄ud'a ēñ Israeld'e p̄w̄w̄ tab'e jōmarā m̄ta zeñ nawed'ara m̄ Beubari Bape b'ad'ata.

24 Ne k'awa b'ura audre b'ū ēñ izhi ne jaradia n̄m̄ k'āñabara, miā nezok'ara audre b'ū ēñ izhi nok'o k'āñabara. **25** Biga ne k'awa b'uta n̄m̄burū izhi ne jaradia b'ū kīrāk'a, biga nezok'ata n̄m̄burū izhi nok'o kīrāk'a. Aramañ kīrāk'a m̄ zhidek̄ta Beelzebú apan̄burū, j̄andre jarad'aya marā m̄ ded'abema!

K'aita wawiaita barape

(Lucas 12:2-9)

26 Zhārāta wawiarāūdua, k'ārē chūwēā nūmūta k'awuad'a ēā nūmaīrā ne ēā, miā k'ārē merā b'ūta k'awuad'a ēā nūmaīrā ne ēā. **27** Mūā mazhi dob'aua jaraburura jōmaūā jaraudua, mūā kūwuru k'awa jaraburura jīgua jaraudua de ūrūba.

28 Wawiarāūdua k'akua bea b'eta, maūrābara jawurera bea b'ed'a ēā. Awuaraburu Daizezeta wawiaudua, izhara jawureta k'akuata zuburiabi b'eya tebūd'e. **29** ¿Nendobada ēka ibana zake ūmeta plata pichi ab'auhari? Maūta miā ab'abid'a egorod'e beu b'ae ēā marā Zezeba idaribi ēārā. **30** Marāēnabema mazhi bud'asid'a jōma juacha nūmuk'ārīā. **31** Mawūē perarāūdua, Daizezema marā audre vale b'ea ibana zaketa bio k'āñabara.

32 Bariduba zhārā kīrābita mū pēwā b'ua ara, mūābid'a mū pēwā b'ua aya mū Zeze ūtre b'ū kīrābita. **33** Bariduba zhārā kīrābita mū pēwā b'ū ēā ara, mūābid'a mū pēwā b'ū ēā aya mū Zeze ūtre b'ū kīrābita.

Jesúsd'ebema jurad'aya

(Lucas 12:49-53; 14:26-27)

34 Krīcharāūdua mūrā zesita druad'e zhārā adu-a b'eabiita, mūrā zesi ēā zhārā adu-a b'eabiita, awuaraburu mū k'area zhōnaña. **35** Mū zeburubara mūnebemata jurad'aya, zhārābara juraya zhi zezeta, k'aubara juraya zhi papata, āīgubara juraya zhi pak'ōrēta. **36** Mawūē āzhi juraira zhārānerā āzhi ded'abema baya. **37** Iab'auha zhi zezeta zhi papata mū audre kuāg'aburu mūrēta b'aid'e b'ū ēā, iab'auha zhi warrata zhi k'auta mū audre kuāg'aburu mūrēta b'aid'e b'ū ēā. **38** Iab'auha bebud'e basiid'u mūta pēwā ēburu mūrēta b'aid'e b'ū ēā. **39** Mū k'area beu ēārā aduaya, mawūāmina mū k'area beuburura ēdrūya.

Daizezeta k'ārē diaid'ebema

(Marcos 9:41)

40 Iab'auha marāta bia edaburura mūta bia edaburua, mūta bia edaburura bia edaburua mū zok'ad'ata. **41** Iab'auha bia edaburuta Daizezeta bed'eata jarabibarita b'ū baera bia edara, Daizezebara maūā ne biata diaya izha bed'eata jarabibaria diai

kĩrāk'a. Iab'aũba bia edaburuta Daizezed'eta biata b'u baera bia edara, Daizezebara maũã ne biata diaya izhid'eta biata b'ua diai kĩarāk'a. **42** Bariduba maũrãnebema ab'a zhi zroma eã arigu baniã kũrãsãta dobira, mũta pẽwã b'u baera mawũã dobira, muã wãrĩnu marãã jaraya, Daizezebara maũbarira k'ãrẽ diaya.

Juan Buruk'oemiãba zok'akuad'a

(Lucas 7:18-35)

11 1 Izha jurũkuad'ata doce b'ea Jesũsbara maũta ma jarape mamaũbara wãsia pũwũrũza miã ũrãg'ad'e.

2 Mawũe cárceld'e b'uba Juanbara ũrĩsia zhãrã Êdrũbiba k'ãrẽ ob'uta, mawũe ũme zok'asia izha jurũkuad'ata. 3 Wid'i mawũãnamarẽã: ¿Bũka zhãrã Êdrũbiita zeita b'ad'ara, o daibara wad'i awũrũta jũãnaĩ?

4 Mawũãnaĩ Jesũsbara panaũ mawũãsia: Wãũdua, mobe Juanũã k'awuabiudua mazha ũrĩbũdata mazha ũdubũdata.

5 Daũberrea b'era ne ũdu tupud'ea audua, wã b'e eã b'era wã tupud'ea, aid'aba k'aya b'era nene eã tupud'ea, ne ũrĩ eã b'era ne ũrĩ tupud'ea, beud'apead'ara piradrũ tupud'ea, zuburia b'ea jara bara b'ua êdrũd'aid'ebemata bed'ea biata. 6 Sobia b'aya mũnebemata iĩã eã mũmũ eãrã.

7 Juanba zok'akuad'ata wãbũdad'era Jesũsbara Juan jarabũrũta zhãrã k'ob'ea mawũãsia: ¿Drua drudrua tab'uid'ura marãbara k'ãrẽta akũd'e jũẽsid'a? ¿Bariduta b'uta akũd'e jũẽsid'ak'a? 8 ¿O k'ãrẽta akũd'e jũẽsid'a? ¿Ũmakĩrã wua biaba zho b'uta akũd'e jũẽsid'ak'a? Wua biaba zho b'era reyrã ded'abũrũ b'ea. 9 ¿K'ãrẽta akũd'e jũẽsid'a? ¿Daizezeba bed'eata jarabibarita akũd'e jũẽsid'ak'a? Izhia, muã marãã jaraya, k'ãũ Daizezeba bed'eata jarabibarita audre zhi zroma. 10 K'ãũẽnabemata zhi b'ũmata mawũã b'ua:

Mũ bed'eata jarabarita muã bũ na zok'aya, bia eãrã
ãmabũdaba maũbara bũ zeĩ ota araa obũrũkaya bũ
na. (Malaquías 3:1)

11 Muã wãrĩnu marãã jaraya, wũẽrãba tobũdara awũrũrã audre zhi zroma eã Juan Buruk'oemiã k'ãñabara. Mawũãmina Daizezeta Nok'od'ebemata zhi zroma eãta b'ũra zhi zroma izhi k'ãñabara.

12 Juan Buruk'oemiã miã ùrãg'a b'ed'a ewadeba id'ibasiid'u Daizezeta Nok'od'ebemata zuburia ob'ea, aramaüne maũ k'area zhõ b'ebara jõbiita nũmeã. **13** Daizezeba bed'eata jarabibarirãbara, Moisébara jarasid'a Daizezeta Nok'od'ebemata, maũta tab'ua Juanba jarad'a bitabai. **14** Maũrãba jarad'apead'ata marãba ijãnarã k'ãũ Juan basia Elía zeita b'ad'ara. **15** Ne ùrĩ b'ubara maũta kĩrãkuita ùrĩdua. **16** Zhãrã id'i ewadebema ¿muã k'ãrẽ ùme ab'arika jaraipe? Warrarã pũwũrud'e jẽmene jewed'abada kĩrãk'a b'ea, ãzhi k'opaeroa nemi jĩgua, **17** mawũãbada: Daiba chiruta zabũdad'era marã bairad'a ěbasia, dai miã sopua trũãbũdad'era marã jẽgad'a ěbasia. **18** Aramaũ kĩrãk'a b'eta Juan zed'ara nek'o ěã vino do ěã b'u baera jaita erub'ua ab'ea. **19** Waya mu Beubari Bape b'ũta zed'ara nek'o vino do b'u baera ùmakĩrã naũ nek'omiã vino domiã ab'ea. Rey Romanebemaĩta plata wid'ibada bawara, dewaraurã k'azhirua omiãrã bawara zhibiata b'ua ab'ea. Mawũãmima Daizeze krĩchara bigata k'awua nũmeã izhid'ebema ijã b'eta bia nũmeba.

Pũwũru tab'e maẽ ijãna ěbad'apead'a

(Lucas 10:13-16)

20 Jesúsbara kããkuasia pũwũru zroma tab'e maẽ b'eta, maũza ùdud'ak'ata bio okuasimina k'azhiruara ãmape Daizezeta pẽwãna ěãba mawũãsia: **21** ¡Daizezebara pua k'awua oya Corazĩn pũwũrud'e b'era! ¡Pua k'awua oya Betsaida pũwũrud'e b'era! Tiro pũwũrud'e, Sidón pũwũrud'e ùdud'ak'ata oburũta muã marã maẽ od'ata osiburũ, dããrãburũta sopuaba wua paima jũ jewed'ad'ape, sopuaba burud'e itarra pod'ape, k'azhiruara ãmape Daizezeta pẽwãk'ausid'a. **22** Mawũẽ muã marãã jaraya, Daizezeba k'awua oburũ ewadera Tiro pũwũrud'e, Sidón pũwũrud'e b'ead'ara yarebai zuburia b'eabiya marã k'ãñabara. **23** Capernaúm pũwũrud'e b'era ùtaa wãĩta krĩcha b'ed'e Daizezebara pepekuaya beud'apead'ata zuburia b'eabiima. Sodoma pũwũrud'e ùdud'ak'ata osiburũ muã marã maẽ od'ata osiburũ id'i basiid'u b'eak'ausia. **24** Mawũẽ muã marãã jaraya, Daizezeba k'awua oburũ ewadera Sodoma pũwũrud'e b'ead'ara yarebai zuburia b'eabiya marã k'ãñabara.

Muma zeudua muã ênaũbigaya*(Lucas 10:21-22)*

25 Maũ ewadera Jesúsbara mawũásia: Zeze, muã bura ibia jaraya, bura ùtrebema Nok'oa, drua Nok'oa, bu mawũã Nok'od'ebema bura k'awuabi êbasia ázhikusa krícha banata b'eara, awuaraburu k'awuabisia krícha bana éata b'ea.

26 Zeze, buma mawũã biga basia.

27 Izhid'ebemata joma muãã k'awuabisia mu Zezebara. Miõba k'awua éã mu zhi Warrad'ebema, mu Zezeburu k'awua b'ua, miõba k'awua éã mu Zezed'ebema, mu zhi Warraburu k'awua b'ua, mawũé mu zhi Warraba k'awuabi krĩnaburuara k'awuabiya. **28** Muma zeudua k'arê k'aud'a b'eba mapoea b'era, mawũãrã muã ênaũbigaya. **29** Idu muãã zhi edebibudata mnebemata k'awaudua, murã sod'era adu-a ibiad'e b'ua, mawũãrã ênaũnaña. **30** Muã jara b'ura borekea, ob'eya muã jara b'ura.

Trigota zhi kũmune ênapad'a*(Marcos 2:23-28; Lucas 6:1-5)*

12 **1** Jari ewadera trigota u tab'u maé Jesús berab'arisia ênaũbada ewade. Maũne izha jurukwad'ara jarrasid'a, mawũé trigota zhi kũmune êpe zhi taata k'osid'a. **2** Maũta fariseorãba údud'ai mawũásid'a: Bua jurukwad'abara obuda ênaũbada ewade oid'e b'u éata.

3 Mawũãnaí Jesúsbara mawũásia: ¿Marãbara led'ak'a kĩrãk'a duanu éka rey Davidba od'ara izhi ùme duanu bawara jarrasid'ad'e? **4** Daizeze ded'a ed'a wãpe k'osia pan Daizezeita b'ubadata, maũ k'oid'e b'a êbasia miã izha miã izhi bawara b'eba, awuaraburu k'oid'e b'asia sacerdoterãburu. **5** ¿O marãbara led'a éã duanuka Daizezeba ùrãg'a Moiséa diad'ad'e jara b'ura? Mama jara b'u kĩrãk'ara ênaũbada ewade Daizeze ded'a sacerdoterãba ne arib'ae duanurã Daizezema bed'ea ne éã. **6** Mawũé muã marãã jaraya, Daizeze de k'ãñabara murã audre zhi zromata nama b'ua. **7** Sãwũãta k'awuad'ara Daizezebara mawũásia: Muãrã krĩña b'ua zhãrã sozuburia b'eaita, muãta nenduwuruta babue b'ei k'ãñabara. Maũta sãwũãta k'awua b'eburu jid'a êbak'ausia muã jurukwad'a bed'ea barabuda éata. **8** Maũênabema mu Beubari Bape b'ura ewari ênaũbada Nok'oa.

Ūmakīrā juwua bagu b'ad'a

(*Marcos 3:1-6; Lucas 6:6-11*)

9 Jesús mamaũbara wāburuta wāsia de zhi jurebadaid'u.

10 Mama iab'a b'asia juwua ab'a bagu b'uta.

Maũnerā Jesús jid'ai k'area wid'i mawũāsid'a: ¿Zhārā b'ebisia b'uka ěnaũbada ewadera?

11 Mawũānaī Jesúsbara mawũāsia: ¿Marānebemaba oveja erub'uta ěnaũbada ewade uriad'e ed'a b'aera jiraeda ěbaika?

12 ¿Maũne zhārā audre vale b'ũ ěka oveja k'āñabara? Mawũ ěbiara oid'e b'ua ěnaũbada ewadera.

13 Mawũāpe juwua bagu b'ua mawũāsia: Buzhi juwua jirab'aridua.

Mawũāi izhara jirab'arisia, mawũ ěbika b'esia juwua dewarabema kīrāk'a.

14 Mawũ ěfariseorā wānape krīcha jurusid'a Jesús bead'aita.

Daizezeba nezok'a jurud'a

15 Jesúsbara maũta k'awuape wāsia mamaũbara, zhārā bio k'aid'u wābudata k'aya b'era b'ebisia jōma. 16 Maũnerā zarea jarak'asia izhi ūrũ dajada bed'ead'a ěbamarēā. 17 Aramaũne arimaē berab'arisia Daizezeba bed'eata jarabibariba Isaíaba mawũānata:

18 Naũta mu nezok'a, muā jurud'ata b'ua. Muā kuāg'ata b'ua, murā izhi k'area sobia b'ua. Jawurebia murēta diaya, izhara zhārā b'ea jaraya muā bed'ea ne ěā b'ebiid'ebemata.

19 Izhira zhō b'ia numa ěā, miōba ūrīna ěā p̄wur̄u od'e mawũā b'ia numurā.

20 Cha b'uadaea b'ura b'eta ěā, ĩbīrā kidru b'ura kia ěā. Bia numaña b'uta aramaũ kīrāk'a edaya bia numabiyeed'a.

21 Aramaũne ědr̄uira izhita krīchad'aya zhārā b'ebara.

(*Isaías 42:1-4*)

Mitia bed'ead'apead'a Jawurebiama

(*Marcos 3:20-30; Lucas 11:14-23; 12:10*)

22 Jesúsma wesid'a jai ab'uta daub'errea nemi ze ěā b'uta. Mawũ ěb'ebiburuba daub'errea nemi ze ěā b'ad'ara

ne ūdu bed'easia. **23** Mawũẽ zhārã jõmaũba bia akũdrua mawũãsid'a: ¿Naũ ěka Nok'ota rey David'eba urura?

24 Fariseorãba maũta ūrĩnaĩ mawũãsid'a: Naũbara jaira ãĩ jũrekua b'ũ ěã, awuarabũru jũrekua b'ũa Beelzebú jai duanu nok'o zaread'eba.

25 Āzhi mawũã krĩcha k'ob'eta Jesúsbara k'awuape mawũãsia: Ab'au druad'ebemata āzhirãĩnu zhõ duanerã jõña, ab'au pũwũrud'ebemata o ab'au ded'abemata āzhirãĩnu zhõ duanerã jõña. **26** Aramaũ kĩrãk'a ātõmiãba jai izha jũre nũmũta ãĩ jũrekuara, ari izhid'ebema bawara zhõ nũmeña. ¿Mawũãrã sãwũã ari nok'ota nũmaĩpe? **27** Marãma mũã Beelzebú zaread'eba jaita ãĩ jũrekua b'ũbũru, ¿marã pẽwã b'ebara k'ai zaread'eba ãĩ jũrekua b'e? Wid'id'ara marãba jarabũdara āzhara jarad'aya mawũã ěãta. **28** Mũãrã Daizeze Jawurebiad'eba jaira ãĩ jũrekua b'ũa, mawũẽ wãrãne marãma zea Daizezeta Nok'od'ebemata. **29** Ũmakĩrã mesērãta b'ũ ded'ara ¿sãwũã iab'a ed'a wãpe izhi netata zrugaipe naara izhita jũ ěbũru? Jũbũrutũru izhi ded'a ne nũmũrã zruqa b'eya. (Aramaũ kĩrãk'a ātõmiã mũãrã edre nũmũk'ãrĩba jaira ãĩ jũrekua b'ũa.) **30** Mũ ũme nũmũ ěãbara mũrã jura b'ũa. Mũ bawarauba zhãrãta mũma zebi ěãbara zhadiga b'ũa.

31 Maũba mũã marãã jaraya: K'azhirua bio od'ata mitia bed'ead'ata zuburia bed'eara Daizezebara bed'ea ne ěã b'ũaya zhãrã b'era. Mawũãmina Jawurebiamã mitia bed'eabũrũra bed'ea ne ěã b'ũ ěã. **32** Bariduta mũ Beubari Bape b'ũta bĩ ěã jarad'ata zuburia bed'eara Daizezebara bed'ea ne ěã b'ũaya. Mawũãmina Jawurebiamã mitia bed'eabũrũra bed'ea ne ěã b'ũ ěã, miã naũ ewade miã ewari tẽãbid'a.

33 Bakuruta biabara zhi tara biata zau b'ũa, bakuruta bia ěãbara zhi tara bia ěãta zau b'ũa. Mawũẽ bakurura zhi tad'eba ũduk'awa panũã. **34** Marã dãma neãrã bara b'e kĩrãk'a b'ea. ¿Sãwũã biata bed'ead'aibe bia ěãta b'era? Sod'e nũmũk'ãrĩta jara b'ũa ibara. **35** Biata b'ũbara sod'e biata nũmũk'ãrĩta jara b'ũa. Bia ěãta b'ũbara bia ěãta sod'e nũmũk'ãrĩta jara b'ũa. **36** Mawũẽ mũã marãã jaraya, bed'eata bia ěãta bed'ead'apead'ara jõma Daizezea jarad'aya izha k'awua obũru ewadera. **37** Aramaũnerã bũra bũzhi bed'ead'eba bed'ea ne ěã b'ũaya, o bũzhi bed'ead'eba bed'ea bara b'ũaya.

Ūdud'ak'ata ūdubimarēā jarad'apead'a
(*Lucas 11:29-32*)

38 Mobeburu ūrāg'a Moiséde jarabadaba fariseorā bawarauba Jesúa mawūāsid'a: Miā Ūrāg'abari, buta Daizezed'eba numuburu daibara ūdu krīña panuā ūdud'ak'ata bua oburuta.

39 Mawūānaī Jesúsbara panaū mawūāsia: Marā bia ēāba Daizezed'ebema ijā ēā b'eta jara b'ea ūdubimarēā ūdud'ak'ata, mawūāmina muārā ūdud'ak'ara ūdubiga ēā, awuaraburu ūdubigaya Daizezeba bed'eata jarabibarita Jonás berab'arid'a kīrāk'aburu. **40** B'eda zroma b'itaed'a Jonásta ewarita ūbea diamaseta ūbea b'ad'a kīrāk'a, mu Beubari Bape b'usid'a beud'ata egorod'e ed'a tab'aya ewarita ūbea diamaseta ūbea.

41 Daizezeba zhārā k'awua oburud'era Nínive pūwurud'e zhārā b'ead'ara beud'ata piradrud'aya zhārā id'i ewade b'e bawara, maūrābara marā aduabimarēā jarad'aya, maūēnabema āzhara k'azhiruara āmape Daizezeta pēwāsid'a Jonásba Daizeze bed'eata jaraburuba. Maūne mu nama b'ura audre zhi zroma Jonás k'āñabara. **42** Daizezeba zhārā k'awua oburud'era Sabá druad'e reina b'id'abadara beud'ata piradrūya zhārā id'i ewade b'e bawara, maūbara marā aduabimarēā jaraya, maūēnabema izhira drua wawaraid'uba zesia Salomón krīchata ūrīne. Maūne mu nama b'ura audre zhi zroma Salomón k'āñabara.

Jaita wakusa zebarid'ebema
(*Lucas 11:24-26*)

43 Jaita zhārāneba ēdruburud'era drua drudrua tab'u maē pōāsāne nimi baebaria, sāma b'aita jurubarimina ūduk'a.

44 Mawūē mawūābaria: Murā wakusa muzhi ded'a wāña muzhi ēdrud'ama. Aramaūne zeburud'era ūdubaria bari numuta barre bi-ia numuta. **45** Mawūē wāpe jai awuruta siete jurebaria izhi audre bia ēāta, mobe ed'a wānape mama duanebaria. Mawūē zhārā maū audre zuburia b'ebaria izhi naara b'ad'a k'āñabara. Mawūā ab'arika berab'ariya id'i ewade bia ēāta b'era.

K'ob'ead'a Jesús papata zhi mebērāta
(*Marcos 3:31-35; Lucas 8:19-21*)

46 Zhārā k'ob'ea Jesús mawūā bed'ea numune, zhi papata zhi mebērāta ewarad'e k'opanuta izhaa bed'ea krīña

k'opanasia. **47** Mawũē iab'aũaba mawũāsia: Bũ papata bũ mebērāta ewarad'e k'opanũa, buaa bed'ea krĩña k'opanũa.

48 Mawũāĩ izhara panaĩ maĩ jarabũrũa mawũāsia: ¿Bũma k'aipe mũ papa, k'airāpe mũ mebērā?

49 Mawũāpe izha jũrũkuad'ama juwua su mawũāsia: Naũrāta mũ papa, mũ mebērā. **50** Mũ Zeze ũtre b'ũaba krĩñata ob'eta maũta mũ mebea, mũ nawek'aua, mũ papaa.

Ne pobarid'ebema

(*Marcos 4:1-9; Lucas 8:4-8*)

13 **1** Jari ewadera Jesús ded'auba wāpe do jed'ea õb'ũ maē doya jewed'asia. **2** Maũne zhārābara bioba bũredrusid'a, mawũē izhira jābad'e ed'a wāpe jewed'asia. Aramaũne zhārā jõma ibud'e nũmesia. **3** Mawũē ne bio jarak'a mawũāsia: Ne ubarita ne pod'e wāsia. **4** Ne ta pobũrud'era ũkũrũ od'e b'aesia, mawũē ibana zepe misid'a. **5** ũkũrũ mong'arad'e b'aesia egoro bio ne ēã maē. Mawũē ãnabasia pĩwĩsia egorota eid'u ēãba. **6** Mawũāmina ũmadau ũtũ zebũrũba basia, aramaũne k'arra ne ēãba bagusia. **7** ũkũrũ b'aesia urũd'e, mawũē urũ waribũrũba ānatu beasia. **8** Mawũāmina ũkũrũ egoro biad'e b'aepe zausia, aramaũne zausia ta cienne, ta sesentad'e, ta treintad'e ab'a ab'ak'a. **9** Ne ũrĩ b'ũbara maũta kĩrākũita ũrĩdua.

K'ārēã ne bio jarad'a

(*Marcos 4:10-12; Lucas 8:9-10*)

10 Mobebũrũ izha jũrũkuad'abara orrad'ape mawũāsida: ¿K'ārēã ne bio jarak'abũrũ?

11 Mawũānaĩ izhara panaĩ mawũāsia: Daizezebara marāã k'awuabi nũmũã izhita Nok'od'ebema k'awuabi ēã b'ad'ata, mawũāmina āzhi k'ob'eara k'awuabi ēã. **12** Bariduba maũta bude erub'ũaara ed'a diaya, mawũē āmaña erub'aya. Mawũāmina bude erub'ũ ēārã wĩka k'awua b'ũsid'a jārĩña. **13** Maũba mũārā ne bio jarak'a b'ũa. Mũã ob'ũra akũ b'eid'u sãwũāta k'awua ēã akũ b'ea, ũrĩ b'eid'u sãwũāta k'awua ēã ũrĩ b'ea. **14** Āzhi mawũā b'ed'ebara arimaē berab'ari nũmũã Daizezed'eba Isaĩaba mawũānata:

Mũ bed'eara ũrĩ b'eid'u sãwũāta k'awuad'a ēbaya, akũ b'eid'u sãwũāta k'awuad'a ēbaya.

15 Naūrã za b'ebara sod'ebara sãwũãta k'awuad'a ěbaya, ũrĩ b'eid'u ũrĩ b'ed'a ěbaya, dabũ ãna b'eba dabũbara akud'a ěbaya, ũrĩ b'eid'u sod'ebara sãwũãta k'awuad'a ěbaya, k'azhiruara ãmape Daizezera pẽwãna ěbaya muã ědrubigaira. *(Isaías 6:9-10)*

16 Mawũãmina marãbara muã ob'ura daubia akũ b'ea, marãbara kũwũrubia ũrĩ b'ea. **17** Wãrĩnu muã marãã jaraya, Daizezeba bed'eata jarabibarirã bioba, Daizezed'ebemata biata b'ead'aba bioba ũdu krĩña b'easia muã ob'uta marãba ũdu b'eta, mawũãmina ũdud'a ěbasia, ũrĩ krĩña b'easia marãba ũrĩ b'eta, mawũãmina ũrĩna ěbasia.

Jesúsba sãwũãta jarad'a ne pobarid'ebemata

(Marcos 4:13-20; Lucas 8:11-15)

18 Ũrĩũdua, muã jaraya ne pobarid'ebema sãwũãta:

19 Daizezeta Nok'od'ebemata iab'aũba ũrĩbũrud'e sãwũãta k'awua ěbũrũ, ãtõmiã bia ěãta zepe bed'eata izha ũrĩnata ãĩ eda b'ua izhi sod'eba. Maũã ne ta pobũrud'e od'e b'aed'ata.

20 Ne ta pobũrud'e mong'arad'e b'aed'ara iab'aũba Daizeze bed'eata ũrĩbarita maũã, aramaũtara sobia ũrĩbaria.

21 Mawũãmina bia k'arra jida ěãba dããrã zrog'a ěã, mawũẽ zuburiabũrud'era, o Daizeze bed'eata ijã b'ũ k'area zuburia obũdad'era ijã ěã kenab'ari b'ua. **22** Ne ta pobũrud'e ũrud'e b'aed'ara Daizeze bed'eata ũrĩbarita maũã. Mawũãmina naũ ějũãnebemata krĩcha nũme b'ua, aramaũne sãwũã ne bio erub'aita krĩcha nũmũbara sewa b'ũba Daizeze bed'eata kenab'aribi b'ua, aramaũne zau eaba ěã.

23 Mawũãmina ne ta pobũrud'e egoro biad'e b'aed'ara Daizeze bed'eata ũrĩpe sãwũãta k'awuabadata maũã, aramaũne zaubada. Mawũẽ eaba b'ua cienne, sesentad'e, treintad'e ab'a ab'ak'a.

Trigod'e chirua k'azhiruata pod'apead'a

24 Dewara ne jarak'a mawũãsia: Daizezeta Nok'od'ebemane b'era bia ěã bawara b'ea, mawũẽ iab'aũba trigo ta zhi biata pod'ad'ebema kĩrãk'a b'ua, posia izhi druad'e. **25** Mawũãmina jõma k'ãĩgue nũmũne izhi jura b'uta zepe trigo pod'apead'ad'e chirua k'azhiruata pope wãsia. **26** Mawũẽ trigo waripe otobũrud'era ũtu zesia chirua k'azhiruasid'a. **27** Mawũẽ nezok'arãbara zhibaria jarad'e zebũdata mawũãsid'a: Nok'ó, ¿bũara po ěbasika trigo ta

zhi biata bu druad'era? ¿Sāwūā ūtu ib'ari chirua k'azhiruara?
28 Mawūānāi izhara mawūāsia: Mū jura b'uba k'āwūā oburua.
 Mawūāi nezok'arābara mawūāsida: ¿Būara kīña b'uka dai
 wānape ēūkuad'aita? **29** Mawūānāi izhara mawūāsia: Mawūā ēā,
 maneburu chirua k'azhiruata ēūkuabūdaba daucha ēūkuad'aya
 trigosid'a. **30** Idu āba ab'arika waribiudua trigo b'ud'ayeed'a.
 B'ubūda ewadeburu mūrā zhi b'ubadarā mawūāña: Chirua
 k'azhiruata naara ēūkua jāmaūdua, baratū tājūkuaudua bad'ai
 k'area. Mawūāmina trigo tara kuaudua mū ne kuabari māē.

Ne jarad'a mostaza tad'eba

(Marcos 4:30-32; Lucas 13:18-19)

31 Dewara ne jarak'a mawūāsia: Daizezeta Nok'od'ebemane
 b'era wari b'ua, mawūē mostaza tad'ebema kīrāk'a b'ua,
 iab'aua usia izhi druad'e. **32** Maū wārāne audre wīka kirua
 ne ta jōmaū k'āñabara, mawūāmina wariburud'era ne uta
 wuaabema k'āñabara bakuru zromata nūmebaria, mawūē
 ibanata zekuape de obada zhi taeza.

Ne jarad'a pan ēsābarid'eba

(Lucas 13:20-21)

33 Dewara ne jarak'a mawūāsia: Daizezeta Nok'od'ebemane
 b'eta wari b'ura ne oreguea pan ēsābari kīrāk'a b'ua, wūrāba
 wīka jiraedape harina k'ābāē nūmune poerape nūmūsia jōma
 ēsāyēed'a.

Jesúsba ne bio jarad'ad'ebema

(Marcos 4:30-32; Lucas 13:18-19)

34 Daizezeta Nok'od'ebemata b'era eaba b'uta mawūā
 Jesúsbara ne biod'eba jarak'asia zhārā k'ob'ea, mawūā ne
 jarak'a ēārā bed'ea ēbasia. **35** Aramaūne arimaē berab'arisia
 Daizezeba bed'eata jarabibariba mawūānata:

Mūrā bed'eara ne biod'eba jarak'aya, jipa jarak'aya
 k'awuabiga ēā b'uta ējūā osid'euba. *(Salmos 78:2)*

Sāwūāta jarad'a chirua k'azhiruara

36 Mobeburu zhārā wābigape Jesús deid'u wāsia. Maūne
 izha jurūkuad'abara orrad'ape mawūāsida: Sāwūāta daia
 jaradua chirua k'azhiruata pegad'ebemata.

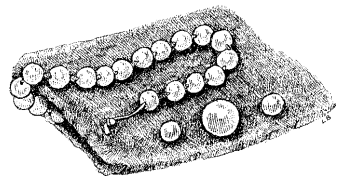
37 Mawũānaĩ izhara panaũ mawũāsia: Trigo ta zhi biata pobarira m̄ Beubari Bape b'uta maũ. **38** Druara ějũāne zhārã b'eta maũ, trigo ta zhi biara Daizezeta Nok'od'ebemata b'eta maũ, chirua k'azhiruara ātōmiã bia ěāneta b'eta maũ. **39** Zhi juraba chirua k'azhiruata pod'ara ātōmiãta maũ. Ne b'ũaira ewari n̄m̄ jōita maũ, zhi ne b'ud'aira ángelerãta maũ. **40** Chirua k'azhiruata ěũkuad'ape tebud'e babuebada k̄rãk'a berab'ariya ewari n̄m̄ta jōburud'era. **41** M̄ Beubari Bape b'ad'abara zok'aya ángelerã murẽta, maũrãbara m̄ta Reyd'ebemata jured'aya zhārãta k'azhirua obi b'eta, bia ěãta ob'eta. **42** Mobe pepekuad'aya tebud'e, mama jĕgad'aya kid'a k'õsesea. **43** Maũnerã biata b'era ũmadau k̄rãk'a uruzhad'aya āzhi Zezeta Nok'ota b'ũ maẽ. Ne ũrĩ b'ũbara maũta k̄rãkuita ũrĩdua.

Ne jarad'a orota merã b'ad'ad'eba

44 Daizezeta Nok'od'ebemane b'aira orota egorod'e merã b'ad'a k̄rãk'a b'ũa, ũmak̄rãba ũdupe wakusa merãsia. Mobe maũ k'area sobia wãpe izha ne erub'ũra jōma nendope edasia maũ druara.

Ne jarad'a perla ne ũtud'eba

45 Daizezeta Nok'od'ebemane b'aira perla zhi biata j̄rũ b'ad'a k̄rãk'a b'ũa. **46** Perla k̄rãwãrẽãta ne ũtuta ũdui wãpe izha ne erub'ũra jōma nendope edasia.

(Mateo 13:46)

Ne jarad'a atarrayad'eba

47 Daizezeta Nok'oba zhārã sãwũã okuaira atarrayad'ebema k̄rãk'a b'ũa, doed'a b'aribuebudad'era b'eda nek̄rãtõnoã b'ae b'ũa. **48** Birai doyaa erb'aribada, mobe jewed'a duanepe bigata ěne jurepebada, biga ěãrã ãĩ b'aribuebada. **49** Aramaũ k̄rãk'a berab'ariya ewari n̄m̄ta jōburud'era. Ángelerã jũdrũkuape biarã ěãta ãĩ b'ud'aya biarã maẽba. **50** Mobe pepekuad'aya tebud'e, mama jĕgad'aya kid'a k'õsesea.

Ne bia zhiwid'ia dewara zhi zõrã

51 Izha j̄rũkuad'aa Jesũsbara mawũāsia: ¿Muã jarabũrũra jōma sãwũãta k'awuabudak'a?

Mawũã ãzhara panaũ mawũãsid'a: ããjã Nok'ó.

52 Mawũãnaĩ izhara mawũãsia: Moiséde ũrãg'a zõrãta jarabarita b'eba Daizezeta Nok'od'ebemata ũrãg'a zhiwid'ita k'awabũdara de zhibari kĩrãk'a b'ua, ne biata izhid'e maẽbara erb'aribaria ne zhiwid'ita ne zhi zõrãta.

Jesús wãna Nazareid'u

(Marcos 6:1-6; Lucas 4:16-30)

53 Mawũã ne bio jara nũmũta Jesúsbara jõbipe wãsia mamaũbara. **54** Izhi druad'a zepe miã ũrãg'asia de zhi jũrebada maẽ, mawũẽ bia akũdrua mawũãsid'a: ¿Naũbara krĩchara sãmaũba k'ãwũã erub'ũ, sãwũã ũdud'ak'ata okua b'ũ?

55 ¿Naũ ěka de obari warrara? ¿Zhi papara María ěka, zhi mebẽrã Jacobota, Joséta, Simõnta, Judata duanu ěka? **56** ¿Zhi nawek'aurã jõma dazhirã bawara duanu ěka? ¿Naũ sãmaũba nũmũ ne jõmaũne k'ãwũã nũmaĩrã?

57 Aramaũne Jesúsde ebema ijãna ěbasia. Mawũẽ Jesúsbara mawũãsia: Daizezeba bed'eata jarabibarira baridu maẽ wawiabada, awuarabũrũ wawiad'a ěã izhi druad'ebũrũ izhi ded'abũrũ.

58 Mamarã ũdud'ak'ara bio o ěbasia ãzha ijãna ěãba.

Juan Buruk'oemiã bebid'ad'ebema

(Marcos 6:14-29; Lucas 9:7-9)

14 1 Maũ ewadera Herode Galilead'e reyta b'ũd'e ũrĩsia Jesús trũpoa nũmũta. **2** Mawũẽ izha zok'a jũre b'ua mawũãsia: Maũ mũma Juan Buruk'oemiãta beud'ata piradrũbũrũ, maũneba mawũã ũdud'ak'ata okuaita zarea nũmũã. **3** Mawũã jarasia Herodebara Juan jidabipe cadenaba jũbipe cárceld'e buebid'aba, mawũã osia Herodía k'area, maũ zhi mebea Felipe kĩma basia. **4** Mawũẽ Juanbara mawũã bazhia: K'ãũ bũara kĩmata erub'aira biga ěã. **5** Herodebara bea krĩna b'asimina wawia b'asia zhãrã b'eta, zhãrãma Juan b'asi baera Daizezeba bed'eata jarabibarita. **6** Mawũãmina Herode año cumpli nũmũ fiestad'e Herodía k'auta miõ ěsadra bairabũrũta Herodema biga basia. **7** Mawũẽ Herodebara wãrĩnu diaita jarasia jõma izha wid'ibũrũta. **8** Mawũẽ zhi papaba jarad'ad'e wid'i mawũãsia: Eped'ek'od'e muãã diadua Juan Buruk'oemiã buruta.

9 Mawũãĩ rey Herode sopuasía, mawũãmina izhi bawara nek'o k'ob'e kīrābita k'ārē wārīnu diaita jarad'a baera jarasia diad'amarēã. **10** Mobe otatubisia Juan cárceld'e. **11** Aramaüne zhi burura eped'ek'od'e wed'ape diasid'a Herodía k'aua, mawũē izhara diasia zhi papaa. **12** Juanba jurũkuad'ara zed'ape zhi k'akua jirab'arid'ape jousid'a, mobe wānape jarasid'a Jesúa.

Nek'obigad'a cinco mil

(Marcos 6:30-44; Lucas 9:10-17; Juan 6:1-14)

13 Jesúsbara maũta ũrĩpe mamaũbara dob'a jābad'e wāsia miō ne ēãĩnu, zhārābara maũta k'awuad'ape k'aid'u jēde wāsíd'a p̄w̄w̄ru tab'e maēba. **14** Jesús jābad'eba ud'ub'aeburud'e k'abanata ũdui āzhi sozuburiape b'ebikuasía āzhid'ebema k'aya b'eta. **15** Keud'e izha jurũkuad'abara orrad'ape mawũāsíd'a: Miō ne ēã maē b'ed'e ewari ya keua, mawũē k'abanata k'ob'era wābigarua wānamarēã p̄w̄w̄ru zake tab'ema, aramaüne edad'amarēã k'ārē k'oita.

16 Mawũānāĩ Jesúsbara mawũāsía: Wānāĩrā nesid'a ēã, marāba nek'obigaudua.

17 Mawũãĩ āzhara mawũāsíd'a: Daibara nama erub'ea pan juesoma b'eda ũme.

18 Mawũānāĩ izhara mawũāsía: M̄ma weudua nāĩnu.

19 Mobeburu poajārā ũrũ zhārā jewed'abigape pan juesomata b'eda ũmeta jiraedape ũtaa akũ zhiwid'ĩpe pan b'ũekuape diasia izha jurũkuad'aa, mawũē izha jurũkuad'abara jed'ekasid'a k'abanata k'ob'ea. **20** Jōma jāwũã nek'osíd'a, ad'ubad'apead'ata zhi b'ũguzoamata jurepesid'a jamara doce bira. **21** Zhi nek'od'apead'ara zhũmakīrārāta n̄masia cinco mil, wũērārāta warrarāta juacha ēã.

Jesús tebad'a do ũrũ

(Marcos 6:45-52; Juan 6:16-21)

22 Mobeburu Jesúsbara izha jurũkuad'ara jābad'e b'aribigape izhi naa kīrārā wābigasía, maũēna izhira wāta jara tebasía k'abanata k'ob'ea. **23** K'abanata k'ob'ea mawũã wāta jara tebape k'atumaĩnu wārīzesía dob'a zhiwid'iita, diamase n̄m̄eburud'era mama b'asía dob'a. **24** Maũēna jābara do jed'ea ōb'ũ ēsadra baburuta jamawe erun̄masía do bomatuba, mawũã erun̄masía pũādruta āzhi wāma n̄m̄ũ ēãba.

(Mateo 14:30)

25 Mañne ñnadrũ bod'od'e Jesús āzhima zesia do ñrũ taid'e.
 26 Mawũã do ñrũ taita izha jũrukua'd'aba ùdubudad'era pera mawũãsid'a: ¡Beuwārãta taia!

Mawũãnape b'iasid'a peraba. 27 Aramaũta Jesúsbara mawũãsia: ¡Wãnigaudua, mũta taia, perarãũdua!

28 Mawũãĩ Pedropa panaũ mawũãsia: Nok'ó, bũta taiburũ mũta bũma wãbirua do ñrũ.

29 Mawũãĩ Jesúsbara mawũãsia: Zerua.

Mawũãĩ Pedro jãbad'eba ud'ub'aepe do ñrũ tebad'ewasia Jesúsma. 30 Mawũãmina zarea pũãdrũ numũta akupe perasia, mañne tabũsad'ewai b'ia mawũãsia: ¡Nok'ó, mũrã k'arebarua!

31 Aramaũta Jesúsbara juwuad'e jidape mawũãsia: ¡Bũra soid'u k'ob'aita wãẽ b'ũa! ¡K'ãrẽã teba b'e ãta krĩchabũrũ?

32 Aramaũne āzhira jãbad'e b'aribudad'era tausia pũãdrũra. 33 Mawũẽ jãbad'e k'opanũbara orrad'ape ibia jara mawũãsid'a: Bũra wãrãne Daizeze Warra.

Jesúsba b'ebid'a k'ayarãta Genesared'e

(Marcos 6:53-56)

34 Kĩrãrẽ chãbudad'era jũẽsid'a Genesaret druaed'a.

35 Zhãrã mama b'eba Jesússta k'awuad'ai ib'arita jarabisid'a mañ drua jõma, mawũẽ jõma izhima wesid'a k'aya b'eta.

36 Zuburia bed'easid'a arigu idu tõb'aribimarẽã izhi wua ita. Jõma zhi tõb'arid'apead'ara b'e duanesia.

Dazhi sãwũã mitiabarid'ebema

(Marcos 7:1-23)

15 1 Mobeburu Jesús orrasid'a ùrãg'a Moiséde jarabadaba ùkuruaba fariseorãba ùkuruaba, ãzhira zekuasia Jerusalénneba, maũrãbara mawũãsid'a: **2** ¿K'ãrẽã bua jurukuad'abara arib'aed'a êpe zõrãrãba ok'awa b'ead'ara? Mitia ne ãã obudata juwuara surrua od'a ãã nek'obudad'era.

3 Mawũãnaĩ izhara panaũ mawũãsia: ¿K'ãrẽã marãbid'a arib'aed'a êpe Daizezeba arib'aemarẽã jara b'ura, mazhid'eta arib'aed'ai k'area êka? **4** Daizezebara mawũãsia: Wawiarua bu zezera bu papara. Zezeta o papata ik'azhirua jaraburura bead'aibara. **5** Mawũãmina marãbara mawũãbada: Bariduba zhi zezea o zhi papaa mawũãsia b'ua: Muãrã jõma Daizezea diasia bu k'arebaita muã erub'ad'ara. **6** Mawũãburuba marãma ya k'arebaid'e b'u ãã zhi zezera o zhi papara. Daizezeba arib'aemarẽã jara b'ura aramaũne seribid'a ãã mazhid'eta arib'aed'ai k'area. **7** Marã sewa bibauta b'ea, bia marãẽnabemata Daizezed'eba Isaíabara mawũãsia:

8 Za b'ebara bari iba murã wawidea, aramaũne ãzhi sora wawara nũmuã mũnebara.

9 Murã bari ibia jara b'eba mu ùrãg'a k'irãk'a jaradia b'ea arib'aemarẽã jara b'eta beubari b'eba. (Isaías 29:13)

10 Maũ jarape Jesúsbara k'abanata trũpe mawũãsia: Muã jaraita ùrĩũdua, mobe sãwũãta k'awuaudua. **11** Zhikota yed'a wãburubara dazhira mitia o ãã, mawũãmina yed'auga ze b'ubara Daizeze k'irãbitara dazhira mitia ob'ua.

12 Mawũãĩ izha jurukuad'abara orrad'ape mawũãsid'a: ¿Buara k'awuasika fariseorã b'ĩ ããbudara ùrĩbudaba maũ bed'eata?

13 Mawũãnaĩ izhara panaũ mawũãsia: Nek'arra k'irãk'a b'ed'eba nek'arra mu Zeze ùtrebemaba u ãbad'ara izha ãũkuaya. **14** Idaribiudua, jipa eded'a ãã Daizezed'ebema k'awuad'a ããba daub'errea b'e k'irãk'a b'era. Daub'errea b'uba daub'errea b'uta erb'ari edera ab'arika b'aed'aya zob'ead'e.

15 Mobeburu Pedrobã mawũãsia: Sãwũãta daia jaradua bua jaraburuta.

16 Mawũãĩ Jesúsbara mawũãsia: ¿Marãbid'a sãwũãta k'awuad'a êka? **17** ¿K'awuad'a êka jõma k'ãrẽ yed'a wãburura

b'itaed'a wāpe āi wā b'ura? **18** Mawũāmina yed'auba ze b'ura sod'eba ze b'ua, Daizeze kīrābitara dazhira maūba mitia ob'ua. **19** Sod'ebara ze b'ua krīchata bia ēāta, miā beaita, kīma ēāta eruk'āita, nezrugaita, sewa nebūrūita, zhārā ik'azhirua jaraita. **20** Daizeze kīrābitara maū jōmaūba dazhira mitia ob'ua. Mawũāmina juwua surrua o ēā nek'obūrūbara dazhira mitia o ēā.

Soid'u k'ob'ad'a wũērā Canaán bid'ata

(Marcos 7:24-30)

21 Jesús mamaūba wābūrūd'era wāsia Tiro druaed'a Sidón druaed'a. **22** Maūne wũērā Canaán druaed'ebemaba nemi jīgua mawũāsia: ¡Nok'ó, b'ura rey David'eba uruta b'uba mūta sozuburiarua! Mū k'auta k'ābāēē zuburia b'ua jaiba.

23 Jesúsbara panaū ēbasia, mawũē izha jūrūkuad'abara orrad'ape zuburia bed'ea mawũāsīd'a: Wāmarēā jaradua, b'ia taia dazhirā k'aid'u.

24 Mawũānāi izhara panaū mawũāsia: Daizezebara mūrā awuarabūrū zok'asia Israel adua b'ema.

25 Aramaūne wũērā zepe izhi kīrābita sāk'ok'od'e k'ob'epe mawũāsia: ¡Nok'ó, mūrā k'arebarua!

26 Mawũāi izhara panaū mawũāsia: Mūā b'uta k'arebaira biga ēā, mawũārā zhiko warrarāneta jiraedape diabūrūkaya usarāā.

27 Mawũāi izhara mawũāsia: Āājā Nok'ó, mawũāmina usarābid'a āzhi zhibarirā mesad'eba zhiko jarra b'aed'ata k'obada. Mawũē mūrā judía ēmina k'arebarua.

28 Mawũāi Jesúsbara panaū mawũāsia: Wũērā, b'ura k'ābāēē soid'u k'ob'ud'eba arib'ae nūmaēdaya b'ua krīnane. Izhi k'aura b'esia aramaūta.

Jesúsba b'ebikuad'a bio

29 Jesús mamaūbara doyya wāsia Galilea dota jed'ea ōb'uid'u. Mobe k'atumaīnu wārīzepe mama jewed'asia.

30 Zhārā bioba orrasid'a zhi wed'apead'aba wā b'e ēā b'eta, daub'errea b'eta, bed'ea b'e ēā b'eta, juwua dorrab'ari b'eta, dewara bio wesid'a k'ayarāta. Maūta Jesús jērū k'aita b'ūkuasid'a, mawũē b'ebikuasia. **31** Maūta k'abanaba bia akudrua ūdubūdara bed'ea b'e ēā b'era bed'easid'a, juwua

dorrab'ari b'era b'esid'a, wã b'e ãã b'era wãsid'a, daub'errea b'era ne ùdusid'a. Mawũẽ ibia jarasid'a Daizeze Israel b'ed'era.

Nek'obigad'a cuatro mil

(Marcos 8:1-10)

32 Jesúsbara izha jurũkuad'ata trũpe mawũãsia: Muãrã zhãrã sozuburia k'ob'ua, mu bawara b'eta ewari ùbea baburuta k'ãrẽ k'oi ne ãã b'ea. Muãrã kriña ãã nek'o ãã wãbigaira, maneburu nomadrud'aya od'e.

33 Mawũãĩ izha jurũkuad'abara mawũãsid'a: ¿Miõ ne ãã maẽrã dazhirãbara zhiko sãma ùdud'aipe mawũã nek'obigaira k'ãbãã k'abanata?

34 Mawũãnaĩ Jesúsbara mawũãsia: ¿Marãbara pan sõmbe erub'e?

Mawũãĩ ãzhara mawũãsid'a: Erupanã pan siete, b'eda zakerãta ùkuru.

35 Mawũãnaĩ k'abanata k'ob'ea jarasia jewed'a duanemarẽã egorod'e. **36** Mobeburu jiraedasia pan sieteta, b'eda zakerãta, mobe Daizezea zhibia jipe b'uekuape diasia izha jurũkuad'aa, mawũẽ izha jurũkuad'abara jed'ekasid'a k'abanata k'ob'ea.

37 Jõma jãwũã nek'osid'a, ad'ubad'apead'a zhi b'uguzoamata jurespid'a jamara siete bira. **38** Zhi nek'od'apead'ara zhũmakĩrãrãta numasia cuatro mil, wũẽrãrãta wũãwũãrãta juacha ãã. **39** Zhãrã wãbigape jãbad'e b'aripe wãsia Magdala druad'a.

Jarasid'a ùdubimarẽã ùdud'ak'ata

(Marcos 8:11-13; Lucas 12:54-56)

16 **1** Fariseorãta saduceorã bawara zesid'a Jesús wããbid'aita, mawũẽ jarasid'a ùdud'ak'ata ùdubimarẽã Daizezed'eba numeburu. **2** Mawũãnaĩ izhara panaũ mawũãsia: Keuburud'era marãbara mawũãbada: Ewari biata numaña bãjãrã purba numã. **3** Waya diaped'ara mawũãbada: Id'ira nangu baya bãjãrã purba jãrãtougã numã. ¿Sewak'au b'ea, marãbara bãjãnebema sãwũãta k'awua b'ea, mawũãmina ùdud'ak'ata id'id'e muã onumurã sãwũãta k'awua b'ed'a ãã! **4** Marã bia ããba Daizezed'ebema ijã ãã b'eta jara b'ea ùdubimarẽã ùdud'ak'ata, mawũãmina

mũãrã ùdud'ak'ara ùdubiga ãã, awuaraburu ùdubigaya
Daizezeba bed'eata jarabibarita Jonás berab'arid'a
kĩrãk'aburu.

Mawũape ãmaẽkuaburuãta wãsia.

Ne oreguea fariseorãne

(Marcos 8:14-21)

5 Jesúsba jurũkuad'ara jũẽkuasia kĩrãrẽ, mawũamina
kĩrãduasid'a pan eded'aira. 6 Maũne Jesúsbara mawũãsia:
Kĩrãkuita b'eaudua ne oregueata fariseorãne k'area
saduceorãne k'area.

7 Mawũãĩ ãzhirãĩnu bed'eabũdata mawũãsid'a: Maũta
jaraburuã pan wed'a ãbasi baera.

8 Jesúsbara maũta k'awuape mawũãsia: ¿K'ãrẽã mazhirãĩnu
bed'ea k'ob'e, marã soid'u k'ob'aita wãẽã b'eba pan ne ããta jara
k'ob'e ãka? 9 ¿Sãwũãta k'awuad'a ãka, miã bude bad'a ãka pan
juesomaba mũã nek'obid'ara zhũmakĩrãrãta cinco mil, zhi
b'ũgũzoamata jamara sũmbe jũrepesid'a? 10 ¿Miã bude bad'a
ãka pan sieteba mũã nek'obid'ara cuatro mil, zhi b'ũgũzoamata
jamara sũmbe jũrepesid'a? 11 ¿K'awuad'a ãka pan k'area mũã
jaraburu ããta kĩrãkuitad'amarẽã ne oregueata fariseorãne
k'area saduceorãne k'area? 12 Mobeburu k'awuasid'a
kĩrãkuitad'amarẽã jaraburu ããta ne oregueata pannebema
k'area, awuaraburu kĩrãkuitad'amarẽã jarasia ùrãg'ata jãpeta
fariseorãne k'area saduceorãne k'area.

Pedroba jarad'a Jesús zhãrã Ëdrũbita

(Marcos 8:27-30; Lucas 9:18-21)

13 Cesarea Filipo druaed'a Jesús zeburũd'era, izha
jurũkuad'aa wid'i mawũãsia: ¿Zhãrãbara k'aita jara panũ mu
Beubari Bape b'ũra?

14 Mawũãĩ ãzhara mawũãsid'a: Ëkũrũbara jarabada
bũra Juan Buruk'oemiãta, ùkũrũbara jarabada bũra Elíata,
ùkũrũbara jarabada bũra Jeremiata, o jarabada bũra
Daizezeba bed'eata jarabibarirãta iab'auð'ebemata.

15 Mawũãnaĩ izhara wid'i mawũãsia: ¿K'õbe marãma mũrã
k'aipe?

16 Mawũãĩ Simón Pedroba panaũ mawũãsia: Bũra zhãrã
Ëdrũbita Daizeze zok'ai b'ũ Warra.

17 Mawũãĩ Jesúsbara mawũãsia: Bura Daizezeba bia numuk'arĩã Simón, Jonás warra, maũ buaara beubariba k'awuabiburũ ěã, awuaraburũ k'awuabiburũa mũ Zeze ũtre b'ũba. **18** Muãbid'a buaa jaraya Peñata bura Pedroa, buta mawũã peña ũrũ pãrã numũña mũnebema ijã b'eta, aramaũne ãtõmiãbara edre b'aebi ěã. **19** Muãrã buaa zareata diaya Daizezeta Nok'od'ebemata. Mawũ ě naũ druad'e bua k'ãrẽ idaribi ěãrã Daizezebid'a idaribi ěã ũtreuba. Naũ druad'e bua k'ãrẽ idaribiburũa Daizezebid'a idaribiya ũtreuba. **20** Mobeburũ izha jurũkuad'aa jarasia miõã jarad'a ěbamarẽã Jesúra izhita zhãrã Ēdrũbita.

Jesúsba jarad'a izhi bead'aita

(Marcos 8:31—9:1; Lucas 9:21-27)

21 Maũ ewadeba Jesúsbara izha jurũkuad'aa jarak'asia izhira Jerusalén pũwũrũed'a wãĩta barata, jarasia biod'e zuburia od'aita nok'orãba, sacerdoterã nok'orãba, ũrãg'a Moiséde jarabadaba. Jarasia aramaũne bead'aita, maũta piradrũita ewari ũbead'e. **22** Mawũãĩ Pedroba jãpe edepe kãã mawũãsia: Nok'ó, mawũã bed'earãrũã buzhita sozuburiaru, Daizezebara bura mawũãrã berab'aribi ěã.

23 Mawũãĩ Jesús pũrũwape Pedroa bed'eaburũ kĩrãk'a mawũãsia: Āĩ wãrũã mũ kĩrãbitaubara ãtõmiã. Bura mũrã b'aebiya numũã, bura krĩcha ěã Daizeze kĩrãk'ara, awuaraburũ krĩcha b'ua beubari b'e kĩrãk'a.

24 Mobeburũ Jesúsbara izha jurũkuad'aa mawũãsia: Iab'aua mũta pẽwã krĩña b'uburũ buzha krĩñata arib'aerãrũã, awuaraburũ bebud'e basiid'u mũrã pẽwãdua. **25** Mũ k'area beu krĩña ěãrã aduaya, mawũãmina mũ k'area beuburũa ědrũya. **26** ¿Zhãrãĩtara k'ãrẽ biata b'aibe ějũãne numũta jõma izhid'eta numũburũd'e izhi jawureta aduara? ¿O zhãrãbara k'ãrẽta dia b'eipe izhi jawureta ědrũbiira? **27** Mũ Beubari Bape b'ad'ara mũ Zeze zareaed'a zeya izhi ángelerã bawara, maũnerã ab'a ab'ak'a k'awua oburũta biata od'apead'ara bia b'ũya, bia ěãta od'apead'ara zuburia b'ũya. **28** Muã wãrĩnu marãã jaraya, ũkurũ nama k'ob'ebara beud'ai nawed'a ũdud'aya mũ Beubari Bape b'ad'ara zeburũta Rey baita.

Jesús awuarad'a

(Marcos 9:2-13; Lucas 9:28-36)

17 1 Mañ tēã ewari seis baburud'era, Jesúsbara edesia Pedrota, Jacobota, Juan Jacobo mebeata, mañrãta awuara jure edesia k'atuma ùtu nũmũinu. 2 Mama awuarasia ãzhi kãrãbita, izhi kãrã ùnasia ùmadau kãrãk'a, izhi wuara totroa ùnasia ùna kãrãk'a. 3 Mañnerã Moiséta Elíata zhi ùdubisid'a, bed'ea k'opanasia Jesús bawara. 4 Mawũẽ Pedrobara Jesús mawũãsia: Nok'ó, biga dazhirã nama k'ob'era, bua krĩñaburu nama de k'ãideta ùbea od'aya ab'a buita, ab'a Moiséta, ab'a Elfãita.

5 Mawũã bed'ea k'ob'ud'e ãzhira ãnab'arisia jãrãrã ùnaba, mañne Daizezeta jãrãrãneba bed'eaburuata mawũãsia: Nañ mu warra muãrã kuãg'a, murã izhi k'area sobia b'ua, izhi bed'eara ùrĩũdua. 6 Izha jurũkuad'aba maũta ùrĩnaĩ tad'azoasia egoroma kãrã b'arru, aramañne k'ãbãẽã perasid'a. 7 Mawũẽ

(Mateo 17:2)

Jesúsbara orrape āzhi tōb'aripe mawūāsia: Pirab'ariudua, perarāūdua.

8 Mawūāi āzha akubūdad'era miō ūdud'a ēbasia, awuaraburu ūdusid'a Jesústa ab'abai.

9 K'atumaneba yed'a āzhi urud'e Jesúsbara mawūāsia: Marāba ūdubūdara miōā jararāūdua, mu Beubari Bape b'uta beud'ata piradrūyeed'a.

10 Mawūāi izha jurukwad'abara wid'i mawūāsid'a: ¿Ūrāg'a Moiséde jarabadabara k'ārēā jarabada zhārā Ēdrubiita zei nawed'a Elíata naara zeita?

11 Mawūānāi Jesúsbara panaū mawūāsia: Wārīnu Elíara naara zeya, mobe ne jōma araa oya. **12** Mawūāmina muā marāā jaraya, Elíara ya zesia, maūta ūduk'awad'a ēbasia, awuaraburu izhira zuburia osid'a. Mu Beubari Bape b'ura musid'a ab'arika āzha zuburia od'aya.

13 Mobeburu izha jurukwad'abara k'awuasid'a Elíad'ebemata jarak'aburura jaraburuta Juan Buruk'oemiāta.

Jesúsba b'ebid'a kūrā wawa b'uta

(*Marcos 9:14-29; Lucas 9:37-43*)

14 K'atumaneba k'abanama zebūdad'era ūmakīrāta Jesúsma zepe izhi kīrābita sāk'ok'od'e k'ob'epe mawūāsia: **15** Nok'ó, sozuburiarua mu warrata, wawa b'ua, mawūē biod'e zuburia b'ua, b'aema bio b'ae b'ua tebud'e, b'aema bio b'ae b'ua doed'a. **16** Muārā wesia bua jurukwad'ama, mawūāmina b'ebi b'ed'a ēā.

17 Mawūāi Jesúsbara panaū mawūāsia: ¡Marā soid'u duanu ēāta bia ēāta b'ea! ¿Murā sōmbeed'a marā bawara b'aipe? ¿Muārā sōmbeed'a zrog'a numaipe? Weudua nāinu.

18 Mobeburu Jesúsbara jaira kēāsia, mawūē jaira ēdrusia kūrānebara, izhira aramaūta b'esia. **19** Mawūē izha jurukwad'abara Jesús orrad'ape dob'aua wid'i mawūāsid'a: ¿Daibara k'ārēneba āi jūreta b'ed'a ēbasi?

20 Mawūānāi Jesúsbara mawūāsia: B'ed'a ēbasia marā soid'u k'ob'aita wāēā b'eba. Muā wārīnu marāā jaraya, mostaza ta wīka kīrāk'a marāta wīkabid'a soid'u beburu k'atuma za numuā mawūā b'ed'aya: Namaūbara zawa k'ob'ad'e wārūā, mawūānāi k'ob'ad'e wāna. Aramaūne marāītara k'ārē ob'e ēārā ne ēbaya. **21** Mawūāmina jai k'āwūā b'ura arak'āwūārā āi wā ēā, awuaraburu āi wā b'ua nek'o ēā zhiwid'i.

Wakusa Jesúsba jarad'a izhi bead'aita*(Marcos 9:30-32; Lucas 9:43-45)*

22 Izha jurukwad'a bawara Galilead'e b'ed'e Jesúsbara mawũasia: Mu Beubari Bape b'ura zhãrã juwuad'e chãb'arid'aya. **23** Maũnerã bead'aya, mawũãmina ewari ũbead'e beud'ata piradrũya.

Mawũãĩ ãzhira sopuasid'a k'ãbãẽã.

Impuesto diad'a Daizeze deita

24 Capernaúm pãwũrued'a zebudad'era, impuesto Daizeze deita wid'ibadata Pedroma zed'ape mawũãsid'a: ¿Miã Ũrãg'abarita marãnebara impuesto pag'a b'uka?

25 Mawũãnaĩ Pedrobara mawũãsia: Pag'abaria.

Mawũãpe izhi deid'u wãburud'era Jesús naara bed'eaburuta mawũasia: ¿Simón, bũma sãwũãpe? ¿Reyrãta druad'e b'ebara impuesto k'airãneta wid'ibada, ãzha jure b'ea wid'ibadak'a o ãĩbemaneta wid'ibada?

26 Mawũãĩ Pedrobara panaũ mawũãsia: Wid'ibada ãĩbemaneta.

Mawũãĩ Jesúsbara mawũãsia: Aramaũnerã ãzha jure b'ebara pag'ad'a ãã. **27** Mawũãmina bĩ ãã duana ëbamarẽã wãrũã do jed'ea õb'uid'u, mobe b'eda gadua, bua b'eda naara jiraedaburuta itoeb'ariburud'e yed'a ũduya platata, maũta jiraedape maũba pag'adua impuesto mureta bureta.

¿K'aita audre zhi zromape?*(Marcos 9:33-37; Lucas 9:46-48)*

18 1 Jari ewadera izha jurukwad'abara Jesús orrad'ape mawũãsid'a: ¿K'aita audre zhi zromape Daizezeta Nok'od'ebemanerã?

2 Mawũãnaĩ Jesúsbara wũãwũãta trũpe ãzhi ësadra k'ob'upe, **3** mawũãsia: Muã wãrĩnu marãã jaraya, bia ããrã idu b'ud'ape marãta wũãwũãrã kĩrãk'a zhi zroma ããne duanu ëburũ, ed'a wãna ãã ũtre Daizezeta Nok'o maẽrã.

4 Aramaũnerã naũ wũãwũã kĩrãk'a zhi zromane b'ũ ããta zhi zroma Daizezeta Nok'od'ebemanerã. **5** Mũnebemata ijã b'ud'eba bariduba naũ wũãwũã kĩrãk'a b'ũta bia edaburũna mũta bia edaburũna.

Zhārāta b'aebiburud'ebema

(Marcos 9:42-48; Lucas 17:1-2)

6 Bariduba iab'a k'azhiruad'e b'aebiburuta za zhi zromarā ēāta munebema ijā b'eta mawūā ora, maū Daizezebara pua k'awua oya. Mawūē biga bak'ausia osidaud'e yuta tājūnape tabued'aita pusa nabuad'e. **7** ¡Naū ējūāne b'era zuburia b'ea k'azhiruad'e b'aebibadata nūmuneba! K'azhiruad'e b'aebibadara nūmaña, mawūāmina Daizezebara zuburia oya zhārāta k'azhiruad'e b'aebiburura. **8** Maūba bū juwuaba o bū jērūba būta k'azhiruad'e b'aebiid'ebema orārūā, aramañe b'uatukuape būd'ebara pepekuaburuk'arua. Audre biga Daizeze ūme b'ai jō ēā maē ed'a wāita juwua ab'a o jērū ab'a b'ūta, juwua ūme jērū ūme b'ūta b'aribued'ai k'āñabara tebū kik'ad'e. **9** Bū dabūba būta k'azhiruad'e b'aebiid'ebema orārūā, aramañe bū dabūra ēūtape būd'ebara b'aribueburuk'arua. Audre biga Daizeze ūme b'ai jō ēā maē ed'a wāita dabū ab'a b'ūta, dabū ūme b'ūta b'aribued'ai k'āñabara tebūd'e.

Oveja aduad'ad'ebema

(Lucas 15:3-7)

10 Seri ēāne edarāūdua iab'abid'a za wīka ked'eta, mūā marāā jaraya, ángelerā āzhi akū b'era ūtrera baridua b'ea mū Zeze ūtre b'ū kīrābita. **11** Mū Beubari Bape b'ūra zesia adua b'eta ēdrūbigaita.

12 ¿Marāma sāwūāpe? Iab'aūba oveja cien erub'ūta ab'a aduara, ¿zhi noventa y nueve k'atumane āzhi duanubada maē āmaēpe aduad'ata meā jūrū wā ēka? **13** Mūā wārīnu marāā jaraya, ūdura maū k'area audre sobiaya noventa y nueve aduad'a ēbad'a k'āñabara. **14** Aramaū kīrāk'a marā Zeze ūtre b'ūbara krīña ēā iab'a aduaira za wīka ked'eta.

Mebeata bed'ea ne ēāne edaid'ebema

(Lucas 17:3)

15 Bū mebeaba būta bī ēā obūrūba k'azhiruata ora wāpe dob'aud'e ūrāg'arua, bū bed'eata ūrīrā Daizezeita ganabūrūba bū mebeara. **16** Mawūāmina bū bed'eata ūrī ēbūrū, munebemata ab'a o ūme ededua, aramañe ūmeba o ūbeaba wārīnuā ad'amarēā būa jara k'ob'ū bed'eara jōma. **17** Maūrā

bed'eata ūrī ēburu mebērā b'ea jaradua, mebērā bed'eata ūrī ēburu Daizezed'ebema ijā ēā b'u kīrāk'a edarua, o rey Romanebemaīta plata wid'ibarita k'azhirua omiā kīrāk'a edarua. **18** Muā wārīnu marāā jaraya, naū druad'e marāba k'ārē idaribid'a ēārā Daizezebid'a idaribi ēā ūtreuba. Naū druad'e marāba k'ārē idaribibudara Daizezebid'a idaribiya ūtreuba. **19** Dewara muā marāā jaraya, marānebemata ūme naū druad'e krīcha ab'arika zed'ape ne bariduta wid'id'ara, arib'aeya mu Zeze ūtre b'ubara. **20** Mawūā arib'aeya mu pēwā panūta ūme o ūbea āba k'opanū maērā murā mama āzhid'e ed'a b'u baera.

21 Jesúsba mawūāi Pedroba orrape mawūāsia: ¿Nok'ó, muārā sōmbeid'u bed'ea ne ēāne edaipe mu mebeaba mūta bī ēā oburuba k'azhiruata ora? ¿Wag'a sieteid'uka?

22 Mawūāi Jesúsbara mawūāsia: Muā buaa jara ēā sietebai, awuaraburu setenta bama sietea.

Nezok'aba iab'a bed'ea ne ēā b'u ēbad'a

23 Mawūāneba Daizezeta Nok'ora reyta b'ad'a kīrāk'a b'ua, maūbara deweta wid'isia nok'orā izhi edre b'ea. **24** Mawūā wid'iburud'era ab'a wesid'a millon bio deweta. **25** Maūbara pag'a b'e ēāba reybara nendod'amarēā jarasia izhita, zhi kīmata, zhi warrarāta, izha ne erub'ūta jōma, aramaūne izhaa deweta pag'amarēā. **26** Mawūē maū nezok'ara sāk'ok'od'e k'ob'epe zuburia bed'ea mawūāsia: Nok'ó, jūādua, muārā buaa jōma pag'aya. **27** Mawūāi maū nezok'a nok'obara sozuburiape enebuesia, aramaūne bed'ea ne ēā b'usia deweta.

28 Mawūāmina nezok'a maūta wāburud'era ūdusia ab'arika nezok'ata ab'a izhaa wīka deweta, mawūē ojūābara jidape mawūāsia: Muāā dewera pag'adua. **29** Mawūāi ab'arika nezok'ara izhi jērū k'aita sāk'ok'od'e k'ob'epe zuburia bed'ea mawūāsia: Jūādua, muārā buaa jōma pag'aya. **30** Mawūāi izhara mawūārā krīna ēbasia, awuaraburu wāpe cárceld'e ed'a b'usia deweta pag'ayeed'a. **31** Ab'arika nezok'arābara maūta ūdud'ape k'ābāēā sopuasid'a. Mawūē wānape izhi nok'oa maūta jōma neburusid'a. **32** Mawūē izhi nok'obara trūpe mawūāsia: Bura nezok'ata biata b'u ēā. Muārā deweta jōmaūnebara bed'ea ne ēā b'usia muāā zuburia bed'easi baera. **33** ¿Ab'arika nezok'ara buabid'a sozuburiaid'e b'asi ēka

muã b̄uta sozuburiad'a k̄irāk'a? **34** Aramaũne izhi nok'ora k̄irũpe zhārã zuburia obadaa chãb'arisia izhaa deweta jõma pag'ayeed'a. **35** M̄u Zeze ùtre b'ubara marãta aramaũ k̄irāk'a oya, marã ab'a ab'aūba soid'u bed'ea ne eãne edad'a ēburu marã mebẽrã marã b̄i eã obudata.

Jesúsba jarad'a k̄ima ãmaĩrã k'azhiruata

(Marcos 10:1-12; Lucas 16:18)

19 **1** Jesúsbara maũ bed'eata ma jarape Galilead'ebara wãburuta Judea druaed'a wãsia do Jordán k̄irãrẽ.

2 Maũne k'abanata wãsid'a k'aid'u, mawũẽ mama b'ebikuasia zhi k'aya b'eta.

3 Maũne izhima fariseorãta zed'ape wãẽãbid'ai k'area mawũãsid'a: ¿Idaribi panuka zhũmak̄irãba izhi wũerã ãmaĩrã newẽã k'area?

4 Mawũãnaĩ Jesúsbara panaũ mawũãsia: ¿Marãbara led'ak'a k̄irāk'a b'eta jẽdeubara zhi od'abara zhũmak̄irãta wũerãta osi eka? **5** Maũba Daizezebara mawũãsia: Zhũmak̄irãbara ãmaẽ b'aya zezera, papara, aramaũne izhi wũerã ùme pane b'aya, mawũẽ ùmeta k'akua ab'a pane b'aya. **6** Mawũẽ ya ùme eã, awuaraburu k'akua ab'abaia. Aramaũne Daizezeba ãba b'ud'ara zhi ãmabiid'e b'ũ eã zhãrãbara.

7 Mawũãĩ mawũãsid'a: ¿Mobera k'ãrẽã Moisébara jarasi ãmaĩnebemata wũerãã k'arta diamarẽã aramaũne ãmaĩta?

8 Mawũãnaĩ Jesúsbara mawũãsia: Arib'aed'a ēbaita marã sora zare baera Moisébara idaribisia mazhi wũerã ãmaĩrã. Mawũãmina jẽdeubara Daizezebara mawũã n̄m̄ũ ēbasia.

9 Mawũẽ muã marãã jaraya, bariduba izhi wũerã ãmaburuta wũerãba awuru eruk'ãĩ eãne ãmape awuruta k'ãĩburura k'azhiruata oya. Wũerã ãmanapead'ata k'ãĩburusid'a k'azhiruata oya.

10 Mawũãĩ izha jurukud'abara mawũãsid'a: Zhũmak̄irãba izhi wũerã ãmaburud'e mawũãburu audre biga miã k'ãĩ ēbaita.

11 Mawũãnaĩ Jesúsbara mawũãsia: Mawũã k̄ima ne eã b'aira jõmaũne eã, awuaraburu Daizezeba dob'a b'aid'e b'uk'ãrĩtru mawũã b'ea. **12** Ûkurura k̄ima ne eã b'aita to b'ua, ùkurura k'apabudaba k̄ima ne eã b'ea, ùkurura k̄ima ne eã b'ea Daizezeta Nok'oba jara b'uta arib'ae n̄maĩta. Dob'a b'a b'aita b'ura dob'a b'adua.

Jesúsba ibia jarad'a wūāwūārāta

(Marcos 10:13-16; Lucas 18:15-17)

13 Wūāwūārāta ũkuru Jesúsma wesid'a āzhi ũrū juwua b'ukua zhiwid'imarēã. Mawūāmina izha jurukwad'abara zhi webudata kēāsida. **14** Mawūē Jesúsbara mawūāsia: Wūāwūārā muma idu zebiudua, bueamarāūdua, naūrāne kīrāk'a izhi krīcha b'etru Daizezeta Nok'od'ebema.

15 Mawūāpe wūāwūārā juwua ũrū b'ukua zhiwid'ipe wāsia mamaūbara.

Kūrāta bara b'ad'a

(Marcos 10:17-31; Lucas 18:18-30)

16 Kūrāta Jesúsma zepe mawūāsia: Miã ũrāg'abari, bura biata b'ua, ¿muārā k'ārē biata oi barape Daizeze ũme b'ai jō ēāta erub'aira?

17 Mawūāi Jesúsbara mawūāsia: ¿Būara murā k'ārēã biata jaraburu? Miōta biata b'ū ēã, awuaraburu biara ab'abai b'ua Daizezeta. Mawūāmina Daizeze ũme b'ai jō ēã maē ed'a wā krīna b'uburu arib'aedua Daizezeba jara b'uta.

18 Mawūāi kūrābara mawūāsia: ¿Sāūta arib'aeipe?

Mawūāi Jesúsbara jara mawūāsia: Miã bearārūã. Kīma ēāta eruk'āirārūã. Nezrugarārūã. Zhārā ũrū sewa nebūurārūã.

19 Wawiarua bu zezera bu papara. Zhārā kuāg'arua buzhi kīrāk'a.

20 Mawūāi kūrābara mawūāsia: Muārā maū jōma arib'ae b'ua kūrā wed'auba, ¿mawūē k'ārēta āmaña wāēã b'ū?

21 Mawūāi Jesúsbara mawūāsia: Būta bia nūma krīna b'uburu wāpe buzha ne erub'uta nendope platara zuburia b'ea diadua, mawūārā ne biata erub'aya ũtre. Aramaūne zepe mūta pēwādua.

22 Kūrābara maū bed'eata ũrīpe sopua wāsia k'ābāēã bara b'ū baera.

23 Mawūē izha jurukwad'aa Jesúsbara mawūāsia: Muã wārīnu marāã jaraya, bara b'ura borekea ed'a wā ēã Daizezeta Nok'od'ebemanerā. **24** Muã wakusa marāã jaraya, aguja uriad'e camellota audre bia berab'ari b'eya bara b'uta ed'a wāi k'āñabara Daizezeta Nok'od'ebemane.

25 Izha jurukwad'abara maūta ũrīnape k'awua ēã krīcha mawūāsida: ¿Bara b'usid'a mawūābūru k'aita ēdrūipe?

26 Mawũānāi Jesúsbara āzhi akũ mawũāsia: Ēdrũira zhārāitara boreke ěā, mawũāmina ědrũbi b'eid'eba Daizezeitara ne jōma borekea.

27 Mawũāi Pedroba mawũāsia: Daibara ne jōma āmaēs'id'a, mobe bũta pēwā b'ea. ¿Mawũē daibara k'ārēta jidad'aipe?

28 Mawũāi Jesúsbara mawũāsia: Mũā wārĩnu marāã jaraya, ne jōma zhiwid'ita nũmebũrud'era, mũ Beubari Bape b'ad'ara Reyta jewed'aya mũzhi bugueta kīrāwārēāne, marā mũ pēwā b'esid'a nok'orāta jewed'a duaneña bugue doced'e. Aramañe k'awua oduaneña Israel warrarā doced'ebemata. **29** Bariduba deta āmaērā, zhi mebērā zhũmakīrārāta, nawek'aurāta āmaērā, zezeta, papata, wũērāta, warrarāta, druata, mũ k'area āmaērā, jidama cien jidaya āmaña. Mobe Daizeze ũme b'ai jō ěāta jidaya. **30** Mawũāmina bio zhi zromata b'era zhi zroma ěāta duaneña, waya zhi zroma ěāta b'eta zhi zromata duaneña.

Ne jarad'a uvad'e traja b'ed'eba

20 **1** Daizezeta Nok'ota nũmũrā ũmakīrā drua zhibarita b'ad'a kīrāk'a b'ũa, diaped'a zhārā jũrũ wāsia trajabigaita izhi uvad'e. **2** Mobe denario ab'aũbari ewari ab'a trajabigaita bed'eape zok'akuasia izhi uvama. **3** Diaped'a a las nueve babod'od'e āĩ wābũrud'era awũrũrāta ũdukuasia pũwũrũ ěsadra bari b'eta. **4** Mawũē mawũāsia: Marās'id'a trajad'e wāũdua mũ uvad'e, mũārā pag'akuaya sāwũā pag'ai b'ũd'e. Mawũāi āzhira wās'id'a. **5** Wakusa ũmatipa āĩ wāpe a las tres āĩ wāpe ab'arika osia. **6** Wakusa a las cinco āĩ wābũrud'era awũrũrāta bari b'eta ũdui mawũāsia: ¿Marā k'ārēā nama bari keukua? **7** Mawũāi mawũās'id'a: Daira k'āwũā b'ea miōba jũrud'a ěāba. Mawũānāi izhara mawũāsia: Marās'id'a trajad'e wāũdua mũ uvad'e, mũārā pag'akuaya sāwũā pag'ai b'ũd'e.

8 Keubũrud'era uva zhibaribara trajabada nok'oa mawũāsia: Trajabadara trũkuape pag'adua āzhi jornal. Naara diadua tēā zekuad'aa, mobebũrũ diadua naara zekuad'aa. **9** A las cinco trajad'e wānapead'ata zebũdad'era ab'a ab'aũba jidasid'a denario ab'a. **10** Mawũē naara trajad'e wānapead'ata zebũdad'era krīchās'id'a audre jidad'aita. Mawũāmina āzhabid'a ab'a ab'aũba jidasid'a denario ab'a. **11** Mawũā

jidad'ai uva zhibarira bĩ ěã jarabũdata, **12** mawũãsid'a: Naũrã tẽã zekwad'ara ora ab'abai trajabũdata bũara pag'abũrua dai kĩrãk'a. Maũne daibara trabajota jũwũrũãta zrog'a keukua. **13** Mawũãnaĩ panaũ āzhi ab'aua mawũãsia: Dazhira zhibiata panũã, muã bũra bĩ ěã obũru ěã. ¿Mu ũme bũra bed'easi ěka trajaita denario ab'aubari? **14** Bũrera jidape wãrũã, mawũãmina naũ tẽã zed'aara muãrã dia krĩñabũrua bũaa diabũru kĩrãk'a. **15** ¿Muã krĩñanerã o ěbaid'e b'ũka ne mũrũrã? ¿O bũra bĩ ěã k'ob'ũka mũta bia baera? **16** Aramaũ kĩrãk'a zhi zromata b'eta zhi zroma ěãta duaneña, waya zhi zroma ěãta b'eta zhi zromata duaneña, maũẽnabema Daizezebara bio trũkua numũk'ãrĩã, mawũãmina bio ěã zhi jurũmarã.

Jesúsba jarama ũbeata jarad'a izhi bead'aita

(Marcos 10:32-34; Lucas 18:31-34)

17 Jesús Jerusalén pũwũrued'a wãrĩze wãne, doce izha jurũkuad'ata awuara jũre edape od'e mawũãsia: **18** Dazhirã wãrĩze wã Jerusalén pũwũrued'a, mu Beubari Bape b'ũra maĩnu chãb'arid'aya sacerdoterã nok'orãta b'ea, ũrãg'a Moiséde jarabadata b'ea. Maũrãbara jarad'aya mũrã bead'amarẽã. **19** Aramaũne mũrã chãb'arid'aya judĩorã ěãta b'ea, mũrã āzhima sewak'au b'ũd'eba ud'aya, cruzd'e k'achid'aya, mawũãmina ewari ũbead'e beud'ata piradrũya.

K'ãrẽ wid'ibid'apead'a Jacoboba Juanba

(Marcos 10:35-45)

20 Zebedeo warrarã papaba zhi waurã bawarauba Jesús orrape izhi kĩrãbita sãk'ok'od'e k'ob'esia k'ãrẽ wid'iita.

21 Mawũẽ Jesúsbara mawũãsia: ¿K'ãrẽta krĩñape?

Mawũãĩ izhara mawũãsia: Bũta nok'ota b'ebũru maẽ mu waurã ũme naũrãta nok'o babi jewed'abigarua ab'a bũ juwua araare, ab'a bũ juwua ãk'aare.

22 Mawũãĩ Jesúsbara panaũ mawũãsia: Marãbara k'awuad'a ěã k'ãrẽ wid'i panaũrã. ¿Marã zuburiaita panũka mu zuburiai kĩrãk'ara?

Mawũãĩ āzhara mawũãsid'a: Daibara b'ed'aya.

23 Mawũãnaĩ izhara mawũãsia: Marã wãrĩnu mu zuburiai kĩrãk'ara zuburiad'aya. Mawũãmina mu juwua araare,

mũ juwua ãk'aare jewed'abigaira muãrã diaid'e b'ũ ãã.
Awuarabũru jewed'a paneña maũita zhi arib'aemata mũ
Zezeba.

24 Zhi diezba maũta ũrĩnaĩ kĩrũsid'a mebērãta ũme panũã.

25 Mawũẽ Jesũsbara trũkuape mawũãsia: Marãbara k'awua
b'ea naũ ãjũãne nok'ota b'ebara zhãrã ãzhi edre erunũmeã,
zhi zromata b'era aramaũne zhãrã ũrũ zarea nũmeã.

26 Mawũãmina marã mawũã duanaĩne b'ũ ãã. Awuarabũru
marãnebema zhi zromata b'a krĩña b'ũra b'aibara marã
arib'aebarita. **27** Marãnebema zhi zromata b'a krĩña b'ũra
b'aibara marã nezok'a kĩrãk'a. **28** Aramaũ kĩrãk'a mũ Beubari
Bape b'ũra ze ěbasia zhãrãba arib'aed'amarẽã, awuarabũru
zesia zhãrã arib'aeita, aramaũne mũ bebura diaya jõmaũbari.

Ne ũdubid'a daũb'errea panũta ũme

(Marcos 10:46-52; Lucas 18:35-43)

29 ãzhi Jericó pũwũrud'eba wãbũrud'era Jesũs k'aid'u
wãsid'a k'abana. **30** Maũne daũb'errea panũta ũme o
k'aita jewed'a panũne, Jesũs berab'ari wãta ũrĩnaĩ nemi
jĩgua mawũãsid'a: ¡Nok'ó, bũra rey David'eba uruta b'ũba
sozuburiarua दौरa!

31 Mawũãnaĩ zhãrãbara kēãsid'a chupead'amarẽã,
mawũãmina ãzhira audre b'ia mawũãsid'a: ¡Nok'ó, bũra
David'eba uruta b'ũba sozuburiarua दौरa!

32 Mawũãnaĩ Jesũs pi nũmepe trũkuape mawũãsia:
¿Marãbara mũã k'ãrẽta oita krĩña panũ?

33 Mawũãĩ ãzhara mawũãsid'a: Nok'ó, daita ne ũdubirua.

34 Mawũãnaĩ Jesũsbara sozuburiape dabũ tũb'arikuasia,
maũ daucha ne ũdusid'a, mawũẽ jũdrũsid'a k'aid'u.

Jesũs ed'a wãna Jerusalenne

(Marcos 11:1-11; Lucas 19:28-40; Juan 12:12-19)

21 1 Jerusalén k'aita babũdad'e, Betfagé pũwũrud'ea
zebũdata Olivo k'atumaẽna zebũdad'era Jesũsbara
izha jurũkuad'ata ũme zok'abũrũta, **2** mawũãsia: Pũwũru
zakeid'u wãũdua jari mazhi kĩrãbita tab'uid'u. Marãbara
ũdud'aya burra jũ nũmũta, burro kũrãsid'a izhi ũme ũdud'aya,
burra ěnape ũmewed'a mũma weudua. **3** Iab'aũba wid'ira
mawũãũdua: Nok'oba nesid'akuabũruã, nane diab'arikuaya.

4 Aramaüne arimaẽ berab'arisia Daizezeba bed'eata jarabibariba mawũánata:

5 Jerusalénne b'ea mawũãũdua: Marã Reyra marãma urua, Ibiad'e b'eta burrod'e ũrũ jewed'a urua, burro kũrãne ũrũ urua nenduwuru ne zũgũa ataubari waud'e.

(Zacarías 9:9)

6 Izha jurũkuad'ara wãnape osid'a Jesúsba jarad'a kĩrãk'a.

7 Mawũẽ wesid'a burrata burro kũrãta, mobe ũrũ b'usid'a ãzhid'e wua ãneb'ari panũta, mobeburu Jesús jewed'asia ũrũ.

8 K'abanabara bia edabũdata ãzhid'e wua ãneb'ari b'eta od'e ewarazoosid'a. Waya dewaurãbara pãrãrã kiduata tud'ape od'e tad'azoosid'a. **9** Zhãrãbara na wãba tẽa uruba nemi jĩgua mawũãsid'a:

¡Bura ibia jarad'aya rey David'eba urura!

¡Ibia jarad'aya Daizezed'eba zebũrura!

¡Daizezera ibia jaraudua ũtrera! *(Salmos 118:25-26)*

10 Aramaüne Jesús Jerusalénne ed'a wãburũd'era pũwũrud'ebema jõma b'ũgadru mawũãsid'a: ¿Naũ k'aipe?

11 Maũnerã zhãrãbara mawũãsid'a: Naũ Jesũsta Daizezeba bed'eata jarabibaria, Nazaret pũwũrud'ebema, Galilea drud'ebema.

Jesúsba miti ãã od'a Daizeze deta

(Marcos 11:15-19; Lucas 19:45-48; Juan 2:13-22)

12 Jesús ed'a wãsia Daizeze ded'a ewara maẽ, mobe jõma ãĩ jũrekuasia mama ne nendo b'eta, ne eda b'eta, mesara burekuasia plata k'ãbiabadad'era, buguera burekuasia pusirã nendobadad'era. **13** Mobe mawũãsia: Naũẽ nabemata zhi b'ũmata mawũã b'ua: Mũ dera zhiwid'ibadata numũã ad'aya. Mawũã b'ud'era marãbara nezrugamiãrã de babi numũk'ãrĩna.

14 Daizeze ded'a ewara maẽ Jesús orrasid'a daũberrea b'eba, wã b'e ãã b'eba, mawũẽ b'ebikuasia. **15** Sacerdoterã nok'orãba, ũrãg'a Moiséd'e jarabadaba mawũã biata ob'ũta ũdubũdad'era warrarãbara Daizeze ded'a ewara maẽ nemi jĩgua mawũãsid'a: ¡Ibia jarad'aya rey David'eba urura! Mawũãnaĩ kĩrũbũdaba, **16** mawũãsid'a: ¿Buara ũrĩ k'ob'ũka naũrãba jara k'opanũrã?

Mawũãnaĩ Jesúsbara mawũãsia: ããjã, ¿maũẽ nabemata marãbara led'ak'a kĩrãk'a b'eta mawũã b'ũ ãka:

Warrarã ked'ea, ju do ked'ea bũzhita ibia jarabigaya ab'ũ
ẽka? (Salmos 8:2)

17 Mawũãpe ãmaẽkuabũrũta Jerusalennebara ãĩ wãsia
Betania pũwũrũed'a, mobe mama ãnadrusia.

Ik'azhirua jarad'a higuera zhi ta ne ẽãta

(Marcos 11:12-14, 20-26)

18 Diaped'a wakusa Jerusalén pũwũrũed'a zebũrud'era
jarrasia Jesús. **19** Maũne bakuru higuera o k'aita nũmũta ũdui
maĩnu wãbũrud'era maũnerã k'ãrẽ ũdu ẽbasia, awuarabũru
ũdusia zhi kiduatru, mawũẽ mawũãsia: Bũra wueta zau ẽbaya.
Audre ẽãne higuera bagusia.

20 Izha jurũkuad'aba maũta ũdud'ai bia akũdrua mawũãsid'a:
¿Sãwũã k'ãwũã aramaũta bagu dog'o bakuru higuera?

21 Mawũãnaĩ Jesúsbara panaũ mawũãsia: Mũã wãrĩnu
marãã jaraya, marãta soid'u b'ebũru, marãma k'ãrẽta b'e ẽãne
duanu ẽbũru bari k'ãwũã bakuru higuera k'ĩrãk'a od'a ẽã,
awuarabũru k'atuma za nũmũã jarabũdata: ãĩ wãrũã, pusad'e
doid'u wãrũã abũdad'era arib'ae nũmaẽdaya. **22** Jõma marãba
wid'ibũdara zhiwid'i soid'u k'ob'ebũru jidad'aya.

Zareata Jesús'd'e

(Marcos 11:27-33; Lucas 20:1-8)

23 Daizeze ded'a ewara mã Jesús zebũrud'era, sacerdoterã
nok'orãbara, pũwũru nok'orãbara izhira orrasid'a miã ũrãg'a
nũmũne, mobe mawũãsid'a: ¿K'aiba obi b'ũ bũa ob'ũra? ¿K'aiba
diasi k'ãwũã zarea nũmaĩrã?

24 Mawũãnaĩ Jesúsbara panaũ mawũãsia: Mũãbid'a marãã
wid'iya, marãba panaũnarã mũãbid'a marãã jaraya k'aiba
obi b'ũta mũã ob'ũra. **25** Zhãrã buru k'oemarẽã Juan, ¿k'aiba
zok'asi? ¿Ûtrebemaba o zhãrãba?

Mawũãĩ ãzhirãĩnu mawũãsid'a: Dazhirãba Ûtrebemaba
zok'asia ad'ara, ¿mobera k'ãrẽã ijãna ẽbasi aya? **26** Dazhirãba
zhãrãba zok'asia ad'aisid'a, dazhirãbara zhãrãta wawia b'ea
jõmaũma Juan Daizezeba bed'eata jarabibarita b'ũ baera.

27 Mobebũru panaũbũdata Jesúsã mawũãsid'a: Daibara
k'awuad'a ẽã.

Mawũãnaĩ izhara mawũãsia: Mũãbid'a marãã jara ẽã k'aiba
obi b'ũra mũã ob'ũra.

Ne jarad'a warra ūmeneba

28 ¿Mawūāmina marāma sāwūāpe? Ūmakīrāba erub'asia warrarāta ūme, mawūē zhi nabemata orrape mawūāsia: Warra, id'ira trajad'e wārūā m̄ uvad'e. **29** Mawūāi izhara panaū mawūāsia: Mūrā wā krīña ēā. Mawūānata tēā wāīta krīchape wāsia. **30** Zhi zezebara dewarabemata orrape ab'arika jarasia. Mawūē maūbara mawūāsia: Ājā nok'ó, mūrā wāña. Mawūāpe wā ēbasia. **31** ¿Ūmebara sāūba osi zhi zezeba krīñarā?

Mawūāi āzhara mawūāsīd'a: Osia nabemaba.

Mawūānaī Jesúsbara mawūāsia: Mūā wārīnu marāā jaraya, rey Romanebemaīta plata wid'ibadata, wūērārā jōmaūne b'eta marā k'āñabara wānaña Daizezeta Nok'ota b'uma.

32 Maūēnabema Juan marāma zesia sāwūā b'ead'ebemata jarad'e, maū marābara ījāna ēbasia. Mawūāmina rey Romanebemaīta plata wid'ibadabara, wūērārā jōmaūneta b'ebara ījāsīd'a. Mawūāmina marābara maū ūdusīd'aid'u k'azhiruara āmape Daizezeta pēwāna ēbasia izhid'ebemata ījānaīta.

Uvad'e trajabadata bia ēāta b'ead'a

(*Marcos 12:1-12; Lucas 20:9-19*)

33 Ūrīūdua, mūā dewara ne jarak'aya: Ūmakīrāta b'asia drua zhibarita, maūbara uvata upe serrape osia uva b'ta piabarita. Mobe uva akuita pārāsia deta ūtu draso, mobe uvad'e trajabadaa arrendape wāsia wawara. **34** Uva b'habada ewade nezok'arā izhid'eta zok'asia uvad'e trajabadama, jidad'amarēā uva izhaa diabūdata. **35** Mawūāmina uvad'e trajabadabara nezok'arā jirtoposia, mobe ūkuru jirachi jidasīd'a, ūkuru beasīd'a, ūkuru mong'araba tab'arisīd'a.

36 Wakusa nezok'arā dewaraurāta audre zok'asia nabemarā k'āñabara, maūrā ab'arika osīd'a. **37** Mobeburu zhi warrata āzhima zok'aburūta mawūāsia: Wawīad'aya m̄ warrara.

38 Mawūāmina uvad'e trajabadabara zhi warrata ūdud'ai āzhirāīnu mawūāsīd'a: Ne zhi zezed'era naūba jidaya, mawūē bead'aya, aramaūne dazhirāba jidad'aya izha jidaita b'ura.

39 Aramaūne jirtopota uvad'ebara āī jūretad'ape beasīd'a.

40 Aramaūnerā uva zhibarita zeburūd'era ¿uvad'e trajabadara marāma sāwūā oipe?

41 Mawũãĩ mawũãsid'a: Bia ěãta b'era sozuburia ěã makenaña, mobe uva izhid'era awururã uvad'e trajabadaa arrendaya. Aramaũne izhaa diad'aira diad'amarẽa uva b'ubada ewade.

42 Mawũãnaĩ Jesũsbara mawũãsia: ¿Marãbara led'ak'a kĩrãk'a duanu ěka aramaũ kĩrãk'a mũ seribid'a ěãnebemata zhi b'umarã?:

¿Jara b'u ěka de obadaba mong'ara seri ěãne b'ud'apead'ara wag'auta b'esita. Daizezeba mawũã osi baera dazhirãma ne bia ab'u ěka? (*Salmos 118:22-23*)

43 Maũneba mũã marãã jaraya, marã Daizezebara izhita Nok'od'ebemane duanabi ěã, awuaraburu maũne b'eabiya izha jara b'uta ob'eta. **44** Iab'a maũ mong'ara ũrũ b'aera b'ug'uzoaya, maũ mong'arata iab'au ũrũ b'aera naũsãña.

45 Maũ jaraburuata ũrĩnaĩ sacerdoterã nok'orãbara fariseorãbara k'awuasid'a āzhita jaraburuata. **46** Mawũẽ sãwũã jidad'aita krĩcha jurusid'amina, zhãrãta wawiasid'a zhãrãma Jesũs Daizezeba bed'eata jarabibarita b'u baera.

Ne jarad'a juwua jidabadad'eba

(*Lucas 14:15-24*)

22 **1** Jesũsbara wakusa ne bio jarak'a mawũãsia: **2** Daizezeta Nok'ota nũmurã reyta b'ad'a kĩrãk'a b'ua, maũbara fiesta osia zhi warra juwua jidayid'era. **3** Juwua jidayid'e trũkuad'ata trũne nezok'arã izhid'eta zok'asia, mawũãmina maũrã ze krĩñana ěbasia. **4** Wakusa nezok'arã dewaraurãta zok'aburuata mawũãsia: Trũkuad'apead'aa jaraudua mũrẽ zhikora arib'aesita. Mũãrã beabisia mũ tororãta, mũ nenduwururã boregwearãta. Mawũẽ jõma arib'ae nũmũ baera zed'amarẽa jaraudua juwua jidayima. **5** Mawũãmina trũkuad'apead'ara wãna ěãburu ũkuru wãsid'a āzhi trabajoed'a, ũkuru āzha k'ãrẽ oi b'uta oed'a. **6** Waya ũkurubara nezok'arãta jirtopota jirachi makenasid'a. **7** Maũta reyba ũrĩburud'era kĩrũpe zok'asia soldorã izhid'eta, aramaũne makenasia maũrã miã beamiãta b'era, mobe basia āzhi pũwurura. **8** Mobeburu nezok'arã izhid'ea mawũãsia: Juwua jidayid'ebema wãrãnebai zhi arib'aema. Mawũãmina trũkuad'apead'ara trũkuaid'e b'a ěbasia. **9** Mawũẽ oza wãũdua, mobe juwua jidayima trũũdua mazha ũdubũdata. **10** Mawũãĩ nezok'arã oza wãnape āzha

ūdubudata jōma juresid'a biata b'eta, bia ēāta b'eta, aramaüne juwua jidayid'ebema birasia trūkuad'apead'aba.

11 Trūkuad'apead'ata akuita rey ed'a wābūrūd'era mama ūmakīrāta ūdusia zhārā juwua jida nūmūne jūbibadaba zho b'ū ēāta. **12** Mawūē mawūāsia: ¿Bura sāwūā nama ed'a zesi zhārā juwua jida nūmūne jūbibadaba zho b'ū ēārā? Mawūāi izhira chupea k'ob'asia. **13** Mawūē reybara ne arib'ae nūmeā mawūāsia: Jērūta, juwuata jūūdua, mobe b'aribueudua āi pārīguad'e tebud'e, mama jēgaya kid'a k'ōsesea. **14** Aramaū kīrāk'a Daizezebara bio trūkua nūmūk'ārīā, mawūāmina bio ēā zhi jurumarā.

Rey Romanebemaīta plata wid'ibadad'ebema

(Marcos 12:13-17; Lucas 20:19-26)

15 Maū tēā fariseorā wānape bed'easid'a Jesús sāwūā wāēā bed'eabid'aita. **16** Mawūē āzhi pēwā b'eta rey Herode pēwā b'e bawara izhima zok'abudata jarabuesid'a mawūānamarēā: Miā Ūrāg'abari, daiba k'awua b'ed'era būara jara b'ua wārāta, aramaüne wārīnuta jara b'ua Daizeze ota. Bura krīcha zhārāneā zhi edebi ēā būara akū ēbaera zhārānebemata. **17** Būma sāwūāta daia jaradua: ¿Diasia b'uka rey César plata diabadara, o dia b'e ē?

18 Jesúsbara k'awuasias āzhara bī ēā oita k'ob'eta, mawūē mawūāsia: ¿Mūrā k'ārēā wāēābid'aita k'opanū marā sewa bibauta b'ebara? **19** Muāā ūdubiudua monedata rey Romanebema diabadata.

Mawūāi āzhara ūdubisid'a denario ab'a. **20** Mobeburū Jesúsbara mawūāsia: ¿Naūnerā k'ai zata nūmū, k'ai trūta b'ū nūmū?

21 Mawūāi mawūāsīd'a: Césard'ea.

Mawūānāi mawūāsia: Césard'era César diaudua, Daizezed'era Daizezea diaudua.

22 Maūta ūrīnāi bia akudruape āmaēbudata wāsīd'a.

Beud'ata piradrūd'aid'ebema

(Marcos 12:18-27; Lucas 20:27-40)

23 Maū ewade saduceorāta zesid'a Jesúsma, maūrābara jara b'ea beud'ara piradrū ēāta, mawūē wid'i, **24** mawūāsīd'a: Miā Ūrāg'abari, Moisébara mawūāsia: Iab'auta warra ne ēā

beura, izhi wũērã zhi mebeaba edaibara, aramaũne zhi mebea beud'ata warra barabiya. **25** Ewari ab'a daid'e ed'a mebērãta siete pãina bazhia, nabemata miã k'ãipe beusia, warra ne ēbasi baera izhi wũērã zhi mebeaita āmaēsia. **26** Zhi ũmesid'a ab'arika berab'arisia, zhi ũbeasid'a, zhi sietesid'a. **27** Jōma mawũã berab'arid'a tēãne beusia wũērãsid'a. **28** ¿K'ōbe beud'ata piradrũbudad'era sieted'ebemabara sãũba izhi wũērã baipe mawũã āzhi jōmaũba k'ãinapead'ara?

29 Mawũãnaĩ Jesũsbara panaũ mawũãsia: Marã wãēã b'eba maũēnabemata zhi b'umarã sãwũãta k'awuad'a ēã, miã Daizeze zareara sãwũãta k'awuad'a ēã. **30** Beud'ata piradrũbudad'era miã k'ãina ēã, awuarabũru Daizeze ángelerã ũtre b'e k'irãk'a b'eaya. **31** Mawũãmina beud'ata piradrũd'aid'ebema, ¿marãbara led'ak'a k'irãk'a b'eta Daizezebara mawũãsi ēka?: **32** ¿Mũrã Abraham Zhibaria, Isaac Zhibaria, Jacobo Zhibaria asi ēka? Aramaũnerã Daizezera beukuad'a Zhibari ēã, awuarabũru zok'ai b'e Zhibaria.

33 Maũta ũrĩnape zhãrãbara bia akũdruasid'a mawũã miã ũrãg'a b'ud'eba.

Zhi zromata b'ua arib'aed'ai b'uta

(*Marcos 12:28-34*)

34 Fariseorãbara ũrĩsid'a mawũã chupeabigabũrũta saduceorãta, mawũē zhi jũresid'a. **35** Mobe āzhid'ebema ab'a ũrãg'a Moisés'de jarabariba wãēãbii k'area wid'i mawũãsia: **36** Miã ũrãg'abari, ¿Daizezeba jara b'uta arib'aed'ai b'ura sãũta zhi zromape ũrãg'ad'era?

37 Mawũãĩ Jesũsbara jara mawũãsia: Nok'o Daizezera soid'u kuãg'arua, bũzhi jawureid'uba, bũzhi krĩchaid'uba. **38** Maũta zhi zroma Daizezeba arib'aemarēã jara b'ura. **39** Zhi ũmeta aramaũ k'irãk'a b'uta mawũã b'ua: Zhãrã kuãg'arua bũzhi k'irãk'a. **40** Maũ ũmeta arib'ae nũmũba jōma arib'ae nũmaña Daizezeba ũrãg'a Moiséa diad'ata, Daizezeba bed'eata jarabibarirãba b'ud'apead'ata.

¿K'aid'eba uru zhãrã Ēdrũbiira?

(*Marcos 12:35-37; Lucas 20:41-44*)

41 Fariseorã āba nũmũne Jesũsbara wid'ibũrũta, **42** mawũãsia: ¿Marã sãwũã krĩcha b'e zhãrã Ēdrũbii ũrũrã? ¿K'aid'eba zeipe?

Mawũãĩ mawũãsid'a: Rey David'eba zeya.

43 Mawũãnaĩ Jesúsbara mawũãsia: ¿Bari k'ãwũta Davidbara Jawurebiad'eba izhi Nok'oa aburũta mawũãsika?:

44 Daizezebara mu Nok'oa mawũãsia: Mu juwua araare jewed'arua, bu jura b'eta jõma muã bu jẽrũ edre b'ũyeed'a. *(Salmos 110:1)*

45 Davidba mawũã izhi Nok'oa ad'ara, ¿sãwũã bari k'ãwũta izhid'eba uruta b'aibe?

46 Aramaũne miõba panaũ b'ed'a ěbasia izhi bed'eara. Miõba k'ãrẽ wid'i ěbasia maũ ewadeba ũtaara.

Ūrãg'a Moisé'd'e jarabadad'ebema

(Marcos 12:38-40; Lucas 11:37-54; 20:45-47)

23 1 Mobeburũ Jesús bed'eaburũta zhãrã k'ob'ea izha jurũkuad'aa mawũãsia:

2 Daizezeba ũrãg'a Moiséa diad'ata jara b'ea ũrãg'a Moisé'd'e jarabadabara, fariseorãbara. **3** Mawũẽ k'ãrẽ arib'aeita marãã jarabudara jõma arib'ae oudua. Mawũãmina ãzha ob'e kĩrãk'ara orãũdua, k'ãrẽ jara b'era ãzhara arib'aed'a ěã. **4** Miõba arib'ae b'e ěãta zhãrãã arib'aemarẽã jara b'ea, mawũãmina ãzhara arib'aed'a ěã. **5** Awuaraburũ jõma k'ãrẽ obudara ob'ea zhãrãba ũdud'amarẽã. Mawũẽ Daizeze bed'eata wĩka ed'a b'ubadata caja zaked'era jũk'ara audre joub'ua obada, mobe datrud'e, juwad'e tãjũbada, wua ita irabadata audre drasoã obada. **6** Nok'orãta jewed'abari maẽ jewed'a krĩnadea nek'od'e trũbudad'era. Nok'orãta jewed'abari maẽ jewed'a krĩnadea de zhi jurebadata nũme maẽrã. **7** Āzhi wawia salud'aita krĩnadea pũwũrud'e k'abana maẽrã. Krĩnadea zhãrãba ãzhira Miã Ūrãg'abari ad'aita.

8 Mawũãmina marãbara krĩna b'earãũdua marãta Miã Ūrãg'abari ad'aita, marãne Miã Ūrãg'abarira ab'abai b'ũ baera mũta zhãrã Ēdrũbita, waya marã jõma mebẽrãta b'ea. **9** Druad'era miõta zeze arãũdua, marãne Zezera ab'abai b'ũ baera ũtre b'ũta. **10** Miã krĩna b'earãũdua marãta nok'ó ad'aita, marãne Nok'ora ab'abai b'ũ baera mũta zhãrã Ēdrũbita. **11** Marãnebemata zhi zromata b'ũra b'aibara marã nezok'a kĩrãk'a. **12** Zhi zromane b'ũra Daizezebara zhi zroma ěãta b'ũya, waya zhi zroma ěãne b'ũta zhi zromata b'ũya.

13 ¿Daizezebara pua k'awua oya marã ũrãg'a Moisé'd'e jarabadata b'era, fariseorãta b'era, marã sewa bibaũta b'ea!

Maũba Daizezeta Nok'od'ebemanerã zhãrã idu ed'a wãbid'a ãã. Miã mazhisid'a ed'a wãna ãã, aramaũne ed'a wãbid'a ãã zhi ed'a wã krĩnabudara.

14 ;Daizezebara pua k'awua oya marã ùrãg'a Moiséde jarabadata b'era, fariseorãta b'era, marã sewa bibaũta b'ea! Maũba jãrĩ b'ea deta wũērãrã pēdrarãneta, mobe zhãrãma bia numãita dããrã zhiwid'ibada. Maũneba Daizezebara marã audre pua k'awua oya.

15 ;Daizezebara pua k'awua oya marã ùrãg'a Moiséde jarabadata b'era, fariseorãta b'era, marã sewa bibaũta b'ea! Maũba pusata druata pũrrua b'ea, mazhi ùrãg'ata iab'aua ijãbid'aíta mawũã b'ea. Aramaũne ijãbibudad'era mazhi k'ãñabara tebũde audre zuburia b'aitru opañũã.

16 ;Marã Daizezebara pua k'awua oya, zhãrã jipa eded'a ããba daub'errea b'e kĩrãk'a b'ea! Mawũẽ mawũãbada: Iab'aua Daizeze de daid'u k'ãrẽ wãrĩnu oita jarape o ēbũru k'ãrẽ ãã. Mawũãmina iab'aua Daizeze ded'a oro numũ daid'u k'ãrẽ wãrĩnu oita jarabũrũra oibara abada. **17** ;Marã krĩcha ne ãã daub'errea b'e kĩrãk'a b'ea! ;Sãũta zhi zromape orota o Daizeze deta, izhi ded'a numũba Daizezed'e ěka orora? **18** Marãbara dewara mawũãbada: Iab'aua altar daid'u k'ãrẽ wãrĩnu oita jarape o ēbũru k'ãrẽ ãã. Mawũãmina nendũwũru altar maẽ ùrũ tab'ũ daid'u iab'aua k'ãrẽ wãrĩnu oita jarabũrũra oibara abada. **19** ;Marã krĩcha ne ãã b'eba daub'errea b'e kĩrãk'a b'ea! ;Sãũta zhi zromape nendũwũrũta o altar numũta, altar maẽ k'ob'ebũrũba Daizezed'e ěka nendũwũrũra? **20** Iab'aua altar daid'u k'ãrẽ wãrĩnu oita jarabũrũra bari altar daid'u jarabũru ãã, awuarabũru jarabũrua nendũwũru altar maẽ ùrũ tab'ũ daid'ubid'a. **21** Iab'aua Daizeze de daid'u k'ãrẽ wãrĩnu oita jarabũrũra bari Daizeze de daid'u jarabũru ãã, awuarabũru jarabũrua Daizeze mama b'ũ daid'ubid'a. **22** Iab'aua ùtre daid'u k'ãrẽ wãrĩnu oita jarabũrũra Daizeze bugue daid'u jarabũrua, mawũẽ Daizezeta ùrũ jewed'a b'ũ daid'u jarabũrua.

23 ;Daizezebara pua k'awua oya marã ùrãg'a Moiséde jarabadata b'era, fariseorãta b'era, marã sewa bibaũta b'ea! Marãbara menta kiduata, eneldo kiduata, cominota diez b'ũabũdaza ab'a Daizezea diabada. Mawũãmina audre arib'aei b'ũra arib'aed'a ãã Daizezeba ùrãg'a Moiséa diad'ad'e jara b'ũra zhãrã sãwũã edai b'ũde edaita, zhãrã sozuburiaita,

Daizezed'ebema ijãita. Maũne maũtru arib'ae duanaĩne b'ua wuaabema kenab'ari eã arib'ae b'ed'e. **24** ;Zhãrã jipa eded'a eãba daub'errea b'e kĩrãk'a b'eba, kũchikũchira ãĩ sãpe baniã dobadamina camellota mibue b'e kĩrãk'a b'ea!

25 ;Daizezebara pua k'awua oya marã ũrãg'a Moiséd'e jarabadata b'era, fariseorãta b'era, marã sewa bibauta b'ea! Mawũe vasota eped'ek'ota ũrũburũ zhi sugũma kĩrãk'a b'ea, mawũãmina marã ed'ara bia eãba bira b'ea, nezruga k'ãrẽ o ebai b'uta ob'eba. **26** ;Zhãrã jipa ede eãba fariseo bũra daub'errea b'ũ kĩrãk'a b'ua! Maũba vasota, eped'ek'ota naara ed'abemata sugũi kĩrãk'a sod'eba biata odua, mawũãrã ũrũbemasid'a zhi sugũma baya.

27 ;Daizezebara pua k'awua oya marã ũrãg'a Moiséd'e jarabadata b'era, fariseorãta b'era, marã sewa bibauta b'ea! Mawũe beuwãrã joud'apead'a totroa nũme kĩrãk'a b'ea, ũrũrã wãrĩnu bi-ia nũmeã, mawũãmina ed'ara beud'a b'ũwũrũba bira nũmeã, mitia nũmeã. **28** Marãta aramaũ kĩrãk'a b'ea, ũrũrã wãrĩnu biata zhi ũdubi b'ea zhãrã b'ea, mawũãmina sewa bibauta b'eba marã sora ed'ara bia eãba bira nũmũ.

29 ;Daizezebara pua k'awua oya marã ũrãg'a Moiséd'e jarabadata b'era, fariseorãta b'era, marã sewa bibauta b'ea! Mawũe Daizezeba bed'eata jarabibarirã joud'apead'a nũmema ne pãrãbada, aramaũne kĩrãwãrẽã obada biata joud'apead'a nũmerã. **30** Aramaũne mawũãbada: Dazhirã zhibarirã b'easi ewade dazhirãta b'easibũrũ, ãzhid'e kĩrãk'ara dazhirãbara bead'a eãbak'ausia Daizezeba bed'eata jarabibarirã. **31** Aramaũnerã ari mazha k'awua b'eta marã urua Daizezeba bed'eata jarabibarirã beakuad'apead'ata bead'ad'eba. **32** ;Mawũe ma oudua mazhi zhibarirãba o jũdrud'apead'ara! **33** ;Marã dãma bia eãta b'e kĩrãk'a b'ea! ;Sãwũã eãdrud'aibe Daizezeba tebud'e buekuaid'ebara? **34** Maũ k'area mũãrã marãma zok'aya Daizezeba bed'eata jarabibarirãta, krĩcha banata, miã ũrãg'abadata, maũrãnebema ũkũrũ bead'ape ũkũrũ cruzd'e k'achid'aya, ũkũrũra ud'aya mazhid'e de zhi jãrebadata nũme mãe, aramaũne zuburia okuad'aya pũwũrũza pẽwã. **35** Aramaũnerã marã ũrũ b'aeya druad'e biata bea b'e jõmaũ bebuta, ũrũ b'aeya Abel biata b'ad'a bebuid'uba, ũrũ b'aeya Berequía warra Zacaríã bebuid'uba, marãta bead'abara Zacaríãra beasid'a Daizeze ded'a altar mãe. **36** Mũã wãrĩnu marãã jaraya, maũ jõma b'aeya marã id'i ewade b'e ũrũ.

Jesús jêgad'a Jerusalén k'area

(Lucas 13:34-35)

37 ¡Jerusalén, Jerusalén, marābara Daizezeba bed'eata jarabibarirā bea b'ea, mong'araba tab'ari bea b'ea marāma zok'akuaburura! ¡Muā marā biod'e āba jure kriñasia eterreba zhi warrarāta i edre āba jurebari kīrāk'a, mawūāmina marābara kriñana ēbasia! **38** Mawūē Daizezebara marā p̄w̄w̄rura kenab'ariya. **39** Muā marāā jaraya, k'āwūā wed'auga marābara murā ūdud'a ēbaya, marāba mawūānañeēna: Ibia jarad'aya Daizezed'eba urura.

Jesúsba jarad'a Daizeze de ārīnaīta

(Marcos 13:1-2; Lucas 21:5-6)

24 1 Daizeze ded'a ewara maēba Jesús wāne, izha j̄r̄k̄kuad'abara orrasid'a de n̄meta ūdubid'aita Daizeze ded'ebemata.

2 Mawūē mawūāsia: ¿Marābara ak̄ k'opan̄ ēka naū jōma? Muā wārīnu marāā jaraya, namarā mong'ara ab'ari mong'ara ūrūbid'a k'ob'a ēbaya ārībudaba.

Sāwūāinebema ējūā jōī nawed'a

(Marcos 13:3-23; Lucas 21:7-24)

3 Olivo k'atumane Jesús jewed'a b'ud'e izha j̄r̄k̄kuad'abara orrad'ape dob'aua mawūāsida: ¿Daia jaradua, sōmbed'epe Daizeze deta mawūā ārīnaīrā, sāwūāipe b̄ zeira, sāwūāipe ewari n̄m̄ta jōīrā?

4 Mawūānaī Jesúsbara panaū mawūāsia: Kīrākuita b'eaudua miōā zhi sewabid'a ēbaita. **5** N̄m̄ne bio sewata m̄neba zebudabara mawūānaña: Murā zhārā Ēdr̄ubia. Aramañe bio sewad'aya. **6** Marābara zhōta ūrīnaña namabid'a āībid'a, mañnerā perarāūdua, mañ jōma mawūā berab'ariibara, mawūāmina wad'i ēbaya ewari n̄m̄ta jōīrā. **7** Drua tab'eta drua aw̄r̄uta tab'e bawara zhōnaña, nok'orāta nok'orā aw̄r̄u bawara zhōnaña. N̄meña puata, jarrabata, ējūā ureta baridu maē. **8** Mañ jōma puata jēdeba n̄meña.

9 Marā chāb'arid'aya zuburia od'amarēā, aramañe beakwad'aya, marā jōmaūba jurad'aya m̄ k'area.

10 M̄nebemata ījā b'ebara mañ ewadera bioba ījā ēā

duaneña, mawũe zhiya zhi jidabid'aya, zhiya zhi jurad'aya.

11 Sewata Daizezeba bed'eata jarabibarid'e duanaïta bio piradrud'aya, aramaüne bio sewad'aya. **12** Bia ěäta eababuruba bioba zhärä kuäg'ad'a ebaya. **13** Mawũämina izhi ewarita jõeëna muta pëwã b'ura ëdrüya. **14** K'awũã bed'ea biata Daizezeta Nok'od'ebemata jarad'aya ëjũã jõmaũ maë, aramaüne zhärä jõmaũba k'awuad'aya, mobeburu zeya ewari numuta jõirã.

15 Mawũe Daizeze ded'a jaid'ebema ne mitiata numubudata maräba üdubudad'era, Daizezeba bed'eata jarabibariba Danielba jarad'ata üdud'aya. Mawũe zhi naũ leburubara maũ säwũäta k'awuarua. **16** Mobebaira Judead'e b'era merü wãëbaudua k'atumaëna. **17** De ürũ k'ob'ura ud'ub'aepe ed'a wãrãrũã k'ärë buzhi ded'abema jiraedaira. **18** Meã k'ob'ura deid'u zerãrũã buzhi wua jiraedaira. **19** B'iog'oa b'era, wũawũã jud'ebema erub'era zuburiad'aya maũ ewadera. **20** Mawũe zhiwid'iudua marã mawũã merübudad'era numã ebamarëã kue ewarita miã ënaũbada ewarita. **21** Mobebaira k'ãbãëã zuburiatru numaña, ëjũã osid'ad'ebemata id'ibasiid'u mawũärã ne ěäta numaña, miã tãëbid'a mawũärã numã ebaya. **22** Maũ ewarita Daizezeba k'akutua numu ëburu miõta zok'ai b'a ëã. Mawũämina izha zhi jurumata b'e k'area maũ ewarira k'akutua numña.

23 Mawũe iab'auba zhärã Ëdrubita za b'ua aburud'era, o zawa b'ua aburud'era ijärãüdua. **24** Numune zhärã sewata zhärã ëdrubita duaneña, sewata Daizezeba bed'eata jarabibarid'e duaneña, üdud'ak'a zromata okuabudaba zhärã sewad'aya, sewaita ob'ed'ara Daizezeba zhi jurumata b'esid'a sewad'aya. **25** Ya muärã maũta marãã jaraburu nawed'a. **26** Mawũe drua drudrua tab'u maë zhärã ëdrubita b'ua abudad'era akud'e wãrãüdua, o ded'a b'ua abudad'era ijärãüdua. **27** Bata dajada purebari k'irãk'a mu Beubari Bape b'ad'ata zeburud'era dajada zeya. **28** Ne beuma tab'ura k'awuabada äk'oso pouga numuba. (Mu zeburura aramaũ k'irãk'a k'awuad'aya.)

Jesús zeid'ebema

(*Marcos 13:24-37; Lucas 17:26-30, 34-36; 21:25-33*)

29 Aramaũta jari ewadera mawũã zuburia numana tãëne ùmadaura päriguya, jed'ek'ora ùna ebaya, chidaura bãjëneba

jurzoaya, ne zarea zromarāta bājānebema puruderread'aya. **30** Mobeburu ūdud'ak'ata ūdubadata mu Beubari Bape b'ad'ata bājāneba uruta ūdud'aya, mawūā ūdubadaba druad'e zhārā b'era jōma peraba jēgad'aya. Maūnerā mu Beubari Bape b'ad'ara bājāneba jārārāne uruta ūdud'aya zarea bara k'ābāēā kīrāwārēā. **31** Mobeburu muārā ángelerā murērāta zok'aya trompeta jigua zad'amarēā, aramaūne āba jured'aya muā zhi juramata baridu maē b'eta wawara b'eta.

32 Bakuru higuera'deba sāvūāta k'awuaudua: Zhi jīwīnita wikuburud'era marābara k'awuabada poag'a k'aita bata.

33 Aramaū kīrāk'a muā jara numūta arimaē berab'ari busad'ewata marāba ūdubudad'era k'awuaudua murā zebod'ota. **34** Muā wārīnu marāā jaraya, zhārā b'era neba ēwed'a muā jara numūrā jōma arimaē berab'ariya. **35** Bājā, drua nebaya, mawūāmina mu bed'eara bari neba ēā.

36 Mawūāmina k'ārē ewade k'ārē ūmadaud'e mawūā berab'ariira miōba k'awua ēā, miā ángelerā ūtrebemarābid'a k'awuad'a ēā, miā muābid'a k'awua ēā, awuaraburu k'awua b'ua mu Zezeburu. **37** Noé ewade berab'arid'a kīrāk'a berab'ariya mu Beubari Bape b'ad'ata zeburud'era. **38** Jari ewadera do birui nawed'ara nek'okua, k'ārē dokua, miā k'āikua b'easia Noé jāba zromane ed'a jūdrud'a ewaried'abai.

39 Adu-a b'ed'e do birupe jōma jog'akuasia. Mawūā b'eya mu Beubari Bape b'ad'ata zeburud'ebid'a. **40** Maūnerā ūme meā traja panūta ab'a edeya, ab'a āmaēña zhi arib'aema ēāta.

41 Wūērārā ūme neb'a panūta ab'a edeya, ab'a āmaēña.

42 Maūba dauba b'eaudua, marābara k'awuad'a ēbaera k'ārē ūmadaud'e zeita mūta marā Nok'ora. **43** Muā jaraita sāvūāta k'awuaudua, nezrugamiā k'ārē ūmadaud'e zeita zhidekuba k'awuara dauk'ārā b'eya, aramaūne nezrugabi ēbaya izhi ded'ara. **44** Marāsid'a aramaū kīrāk'a kīrākuita b'eaudua, mu Beubari Bape b'ad'ara ze baera marābara zeita krīchad'a ēāne.

Nezok'aba ne arib'ae b'ud'ebema

(Lucas 12:41-48)

45 ¿K'aipe nezok'ata ne arib'ae krīchata erub'ad'a kīrāk'a numairā? Maū izhi nok'obara izhi ded'a b'e ūrū āmaēsia zhiko ded'ekamarēā nek'obada ūmadaud'e. **46** Nezok'a maū sobiaya izhi nok'o zeburud'e maūta arib'ae numūta ūdu zera. **47** Muā

wārīnu marã jaraya, mawũã b'ura nebia izhid'eta nũmu jõmaũ ũrũ b'uya. **48** Mawũãmina nezok'a maũta bia ããba izhi sobitabaiba mu nok'o zeira dããrã baya ape, **49** ab'arika nezok'arãta puokua nũmaĩburũ, mobe itua domiãrã bawara nek'o itua do nũmaĩburũ, **50** maũ nezok'a nok'ora izha jũã b'ũ ãã ewade zeya izha k'awua ãã ũmadaud'e. **51** Mobe ab'aed'a puoya, mobe b'uya sewa bibaũta b'e bawara. Mama tebũd'e jẽgaya kid'a k'õsesea.

Ne jarad'a awũẽrãrã diezd'eba

25 **1** Daizezeta Nok'od'ebemane b'era awũẽrãrã diez kĩrãk'a berab'ariya. Maũrãbara ĩbĩrã ãzhid'e jirakua edad'ape ũmakĩrã juwua jidad'e uruta kĩrãzhu wãsid'a. **2** ãzhid'ebema cinco krĩcha bara b'easia, cinco krĩcha ne ãã b'easia. **3** Krĩcha ne ãã b'ebara ĩbĩrã ãzhid'e edebũdata wakusa ed'a weaira eded'a ĩbasia olivo drag'ara. **4** Waya krĩcha bara b'ebara olivo drag'ara ãmaña edesid'a ãzhi ĩbĩrã bawara. **5** Juwua jidad'e urura ze ãã dããrã nũminaba wũẽrãrã jõma dapeakuape k'ãĩguesia. **6** Maũne ewari ĩsadra nemita jĩgua ũrĩbũdata mawũãsia: ¡Juwua jidaira za ĩb'aria orraudua! **7** Mawũẽ awũẽrãrã jõma piradrũd'ape ãzhi ĩbĩrã arĩb'aesid'a. **8** Maũne krĩcha ne ãã b'ebara krĩcha bara b'ea mawũãsid'a: Olivo drag'a marãneta daia diaudua, ĩbĩrã daid'era kidrũkua busad'ewa. **9** Mawũãnaĩ krĩcha bara b'ebara panaũ mawũãsid'a: Daiitabid'a marãĩtabid'a wããã ĩbamarãã zhi nendobadaid'u wãũdua, mobe mazhiita edaudua. **10** Mawũãnaĩ ãzha edad'e wãbũdaed'a juwua jidad'e urura zesia. Mawũẽ awũẽrãrã zhi arĩb'aemata k'ob'era maũ juwua jidai mã izhi bawara ed'a wãsid'a, mawũẽ serrasid'a puerta. **11** Awũẽrãrã dewaurãsid'a tẽãburũ zekuape mawũãsid'a: Nok'ó, दौरa ewaudua. **12** Mawũãnaĩ izhara panaũ mawũãsia: Muã wārīnu marãã jaraya, muã marã ũduk'a. **13** Aramaũ kĩrãk'a berab'ari ĩbaita marã dauba b'eaudua, marãbara k'awuad'a ĩbaera mu Beubari Bape b'ad'ara k'ãrẽ ewade k'ãrẽ ũmadaud'e zeira.

Ne jarad'a platad'eba

(Lucas 19:11-27)

14 Daizezeta Nok'od'ebemane b'era ũmakĩrã wawara wãba od'a kĩrãk'a berab'ariya. Nezok'arã izhid'eta trũkuape

chāb'arikuasia izhi platata. **15** Ab'aua chāb'arisia oro moneda cinco mil, ab'aua dos mil, ab'aua mil chāb'arisia, ab'a ab'aua chāb'arisia āzha oibitabai, mobe wāsia wawara. **16** Moneda cinco mil jidad'abara wāpe negocio oburuba ganasia aud'u cinco mil. **17** Dos mil jidad'abid'a ganasia aud'u dos mil. **18** Mawūāmina ab'a jidad'abara wāpe egoro k'orupe merāsia plata izhi nok'od'era.

19 Tēāne ewari dāārāne mawūā nezok'arā nok'ora zepe wid'isia platad'ebemata. **20** Mawūē moneda cinco mil jidad'ata zeburubara aud'u cinco mil weburuta mawūāsia: Nok'ó, buara muārā chāb'arisia moneda cinco mil, mawūē za b'ua, muārā ganasia aud'u cinco mil. **21** Mawūāi izhi nok'obara mawūāsia: Biga, buara nezok'a biaba bia oburua, wīkata bia oburuba muārā bio chāb'ari b'uya, ed'a zerua mūta buzhi nok'o ūme sobiarua. **22** Moneda dos mil jidad'asid'a zepe mawūāsia: Nok'ó, buara muārā chāb'arisia moneda dos mil, mawūē za b'ua, muārā ganasia aud'u dos mil. **23** Mawūāi izhi nok'obara mawūāsia: Biga, buara nezok'a biaba bia oburua, wīkata bia oburuba muārā bio chāb'ari b'uya, ed'a zerua mūta buzhi nok'o ūme sobiarua. **24** Mawūāmina moneda mil jidad'abara zepe mawūāsia: Nok'ó, buad'ebema muārā k'awua b'ua buara plata jidaita zhārā zarea zok'a b'ua, mawūē buara zhārā trajad'ad'eba plata jida wā. **25** Maūba murā perasia, mawūē wāpe bu plata aduabi ēbaita egorod'e merāsia, mawūē bu moneda za b'ua. **26** Mawūāi izhi nok'obara panaū mawūāsia: Buara nezok'ata bia ēāta k'oa b'ua, mobera bua k'awua buad'era murā zhārā trajad'ad'eba plata jida wā. **27** Aramaūnerā buara mu platara bancod'e ed'a buid'e b'asia. Mobed'eba mu zeburud'e muzhid'e jidaburud'era bancod'eba ganaburūsid'a jidak'ausia. **28** Maūba izha moneda mil erub'ura jārīnape diez mil erub'ua diaudua. **29** Zhi erub'uaara ed'a diaya, mawūē āmaña erub'aya. Zhi ne ēārā wīka erub'usid'a jārīña. **30** Nezok'ata seri ēārā b'aribueudua āi pārīguad'e tebud'e, mama jēgaya kid'a k'ōsesea.

Jōmaūta k'awua oid'ebema

31 Mu Beubari Bape b'ad'ata zarea bara zeburuta mu ángelerā bawara zeburud'era, zhārā k'awua oita jewed'aya mu bugue kīrāwārēāne. **32** Maūnerā mu kīrābita āba zebigaya

jōma druazabemata. Mobeburu awuara b'ukuaya oveja akubariba awuara b'ubari kīrāk'a ovejarāta chivorāneba. **33** Ovejarā muta pēwā b'era b'ukuaya mū juwua araare, chivorā muta pēwā duanu ēārā b'ukuaya mū juwua āk'aare. **34** Mobeburu muā Reyba mū juwua araare k'ob'ea mawūāña: Zeudua, marā mū Zezeba bia edaburu, Daizezeta Nok'od'ebemane duanedua, marāita zhi arib'aema ējūā osid'ebemata. **35** Marābara mū jarra b'asid'era nek'obisid'a, mū obisia b'asid'era baniā dobisid'a, mū āībemata b'asid'era bia edasid'a. **36** Mū wua ne ēā b'asid'era wua jūbisid'a, mū k'aya b'asid'era akud'e zesid'a, mū cárceld'e b'ud'era mū akud'e zesid'a. **37** Maūnerā biarābara panaū mawūāña: ¿Nok'ó, sōmbewed'a daibara bura jarra b'uta ūdud'ape nek'obisid'a, sōmbewed'a obisia b'uta baniā dobisid'a? **38** ¿Sōmbewed'a bura daibara āībemata b'uta ūdud'ape bia edasid'a, sōmbewed'a wua ne ēā b'uta wua jūbisid'a? **39** ¿Sōmbewed'a bura daibara k'aya b'uta ūdusid'a, sōmbewed'a bura cárceld'e b'ud'e akud'e wāsid'a? **40** Mawūānaī muā Reyba panaū mawūāña: Muā wārīnu marā jaraya, mū mebērā za k'ob'ed'ebemata zhi zroma ēāta b'eiita marāba k'ārē od'apead'ara muīta osid'a.

41 Mobeburu muārā juwua āk'aare k'ob'ea mawūāña: Marā āī wāūdua mū maēbara, marā Daizezeba bia edaburu ēārā wāūdua tebū kik'ama, tebura zhi arib'aemata nūmuā ātōmiāita izhi ángelerāita. **42** Marābara mū jarra b'asid'era nek'obid'a ēbasia, mū obisia b'asid'era baniā dobid'a ēbasia. **43** Mū āībemata b'asid'era bia edad'a ēbasia, mū wua ne ēā b'asid'era wua diad'a ēbasia, mū k'aya b'asid'era, cárceld'e b'asid'era murā akud'e zed'a ēbasia. **44** Maūnerā maūrābid'a panaū mawūāña: ¿Nok'ó, sōmbewed'a daibara bura jarra b'uta ūdusid'a, bū obisia b'uta, bū āībemata b'uta, bū wua ne ēā b'uta, bū k'aya b'uta, bū cárceld'e b'uta, sōmbewed'a daibara bura arib'aed'a ēbasi? **45** Mawūānaī muārā panaū mawūāña: Muā wārīnu marā jaraya, mū mebērā za k'ob'ed'ebemata zhi zroma ēāta b'eiita marāba k'ārē o ēbad'ara muīta k'ārē od'a ēbasia. **46** Maūrā wāña zuburiata jō ēāma, waya biata b'era wāña Daizeze ūme b'ai jō ēāma.

Krīcha jūrūd'apead'a Jesús bead'aita

(*Marcos 14:1-2; Lucas 22:1-2; Juan 11:45-53*)

26 1 Jesúsbara maũ bed'eata jōma jarape izha jūrūkuad'aa mawũāsia: **2** Marābara k'awua b'ea Egiptod'eba ězoad'ata krīcha fiesta obadata ewari ūmene od'aya. Mũ Beubari Bape b'ura maũne chāb'arid'aya cruzd'e k'achi bead'amarēã.

3 Maũnerã sacerdoterã nok'orāta, ūrāg'a Moiséde jarabadata, nok'orã p̄w̄w̄rūd'ebemata zhi juresid'a sacerdote wag'auta Caifás abada drog'oad'e. **4** Mobe krīcha jūrūsid'a Jesús sãwũã sewad'ape jidad'aita, aramaũne beabid'aita. **5** Mawũamina mawũāsíd'a: Fiestad'era bead'a ěã zhārãta kīrũna ěbamarēã p̄w̄w̄rūd'e.

Jesús burud'e kerata wead'apead'a

(*Marcos 14:3-9; Juan 12:1-8*)

6 Jesús Betaniane b'uta, Simónta aid'aba k'aya b'ad'a ded'a b'asia. **7** Maũne wũērãta izhima zeburuta kera ne ūtuta jiwado mong'ara omane wepe Jesús burud'e ūrũ weasia izhi nek'o n̄m̄ne.

8 Maũta ūdud'ape izha jūrūkuad'abara kīrũ mawũāsíd'a: ĵK'ārēã k'ãwũã weabue? **9** K'ãũ ūtubari nendope plata diaid'e b'asia zuburia b'ea.

10 Maũta k'awuape Jesúsbara mawũāsia: ĵNaũ wũērã k'ārēã miãsēã eruk'opanũ? Mũ k'ãwũã oburura biata oburua.

11 Zuburia b'era marã bawara ewariza b'eaya, mawũamina mūrã marã bawara ewariza b'a ěã. **12** Kerata k'ãwũã mũ k'akua ūrũ weaburura arib'aeburua mũ wuag'a b'ud'aita. **13** Mũã wārĩnu marãã jaraya, baridu maē ějũã jōmaũne bed'ea biata m̄nebemata jarabuda maē naũ wũērãba k'ãwũã oburūsid'a neburud'aya, izhira aramaũne krīchabadaya.

Juda wãna Jesús jidabiita

(*Marcos 14:10-11; Lucas 22:3-6*)

14 Jesúsba doce jūrūkuad'ata ab'a Juda Iscariote abadata sacerdoterã nok'orãma wãpe, **15** mawũāsia: ĵMarābara mũãã sōmbe diad'aípe mũãã Jesús marãã chāb'ariya?

Mawũãĩ āzhara pag'asíd'a plata moneda treinta. **16** Mawũẽ Judabara kīrãkuita b'esia sãwũã chāb'arikuaíta.

Zhiko od'apead'a Jesúita

(Marcos 14:12-25; Lucas 22:7-23;

Juan 13:21-30; 1 Corintios 11:23-26)

17 Fiesta obudata ewari nabemane pan ne oreguea ne eã k'obadad'e izha jurukwad'ata Jesúsma zed'ape mawũásid'a: ¿Buara sãma od'aita krĩñape Egiptod'eba êzoad'ata krĩcha nek'obadara?

18 Mawũãnaĩ izhara mawũásia: Pwuwurued'a wãũdua ũmakĩrã mũ ũduk'awuama, mobe mawũãũdua: Miã Ũrãg'abariba mawũásia: Mũ bebura k'aita basia, mawũe fiesta zhikota mũārã bu ded'a oya mũã jurukwad'a bawarauba. **19** Izha jurukwad'abara osid'a Jesúsba jarad'ad'e, zhikora aramaũne osid'a Egiptod'eba êzoad'ata krĩcha fiesta obadata.

20 Keuburud'era nek'o jewed'asia izha jurukwad'ata doce bawara. **21** Mawũã nek'obudad'era mawũásia: Mũã wãrĩnu marãã jaraya, marãnebemaba ab'aũba mũrã chãb'ariya.

22 Mawũãĩ k'ãbãẽẽ sopuabudaba ab'a ab'aũba mawũásid'a: ¿Mawũã chãb'ariira mũka Nok'ó?

23 Mawũãnaĩ Jesúsbara panaũ mawũásia: Mũ ũme ab'au eped'ek'od'e nek'o k'ob'uba mũrã maũba chãb'ariya.

24 Wãrãnebai mũ Beubari Bape b'ura mũnebemata b'u tab'ud'e berab'ari wã, ¿mawũãmina zuburiaya mũ chãb'ariburura! Biga bak'ausia maũ tod'a ebaita.

25 Mawũãĩ Judabara zhi chãb'ariibara mawũásia: ¿Miã Ũrãg'abari, mũka?

Mawũãĩ Jesúsbara mawũásia: Ara bũzha jaraburua.

26 Nek'o k'ob'ed'e Jesúsbara pan jiraedape maũbari zhiwid'ipe b'upe izha jurukwad'aa ded'ekaburuta mawũásia: Jidaudua, k'oudua, naũ mũ k'akua.

27 Mobeburu vino copad'e jiraedape maũbari Daizezea zhibia jipe ded'ekaburuta mawũásia: Naũta doudua jõmaũba.

28 Naũ mũ wata Daizezeba zhãrã êdrubiid'ebemata zhiwid'ita nũmeña, mũrã biobari wa erezoaya, aramaũne zhãrãta bed'ea ne eã duanebiya k'azhiruata biod'eba. **29** Mũã marãã jaraya, id'id'euba mũārã naũ vino wueta do eã, jari ewade marã bawarauba zhiwid'ita doyeed'a mũ Zezeta Nok'o maẽ.

Jesúsba jarad'a Pedroba úduk'a aita

(Marcos 14:26-31; Lucas 22:31-34; Juan 13:36-38)

30 Trũabi Salmota trũanape wásid'a Olivo k'atumaĩnu.

31 Maũne Jesúsbara mawũásia: Marãbara mურã jõmaũba ãmaẽnaña nane diamase. Maũẽnabemata zhi b'umata mawũã b'ua: Mურã ãzhi akubarita beaya, mawũẽ oveja ãba b'era jãrãzoaya. **32** Mawũamina muta beud'ata piradruburud'era mურã marã na wãña Galileaed'a.

33 Mawũãĩ Pedroba panaũ mawũásia: Bura jõmaũba ãmaẽbũdaid'u mũa bura ãmaẽ ãã.

34 Mawũãĩ Jesúsbara mawũásia: Mũa wãrĩnu búa jaraya, naũ diamase gallo berui nawed'a bua mურã úduk'ata jarama ũbea jaraya.

35 Mawũãĩ Pedrobara mawũásia: Bũ ũme beuita baburũsid'a mũa bura úduk'ata jara ãã.

Jesúsba jurũkuad'abara jõmaũba ab'arika jarasid'a.

Jesús zhiwid'id'a Getsemanĩne

(Marcos 14:32-42; Lucas 22:39-46)

36 Getsemanĩ abadaid'u Jesús ãzhi bawara zepe izha jurũkuad'aa mawũásia: Nama jewed'audua, muta jarima wãburũed'a zhiwid'id'e.

37 Mawũãpe Pedro bawara Zebedeo warrarãta ũme edesia, maũnerã k'ãbãẽã sopua k'ob'esia. **38** Mawũẽ Jesúsbara mawũásia: Mურã sopuaba beuita k'ob'ua, nama duanedua, mũ bawara ũrũma k'opnadua.

39 Mawũãpe arajĩga wãpe egoroma b'arru k'ob'epe zhiwid'i mawũásia: Mũ Zeze, bũma bigaburũ mურã zuburia beubirãrũã, mawũamina mũa krĩñata arib'aerãrũã, awuaraburũ bũzha krĩñata arib'aedua.

40 Mobeburũ izha jurũkuad'ama zeburũd'era k'ãĩgue nũmũta ũdui Pedroa mawũásia: ¿Marã mũ bawara ũrũma k'opana b'e ěka hora ab'abid'a? **41** ũrũma k'opnadua, zhiwid'iudua wãẽãna ěbaita. Marãbara wãrãne biata okrĩña b'ea, mawũamina k'akuabara b'e ãã nũmũa.

42 Wakusa wãpe zhiwid'ima ũmeta mawũásia: Mũ Zeze, mũ zuburiabi ěbaita bũma biga ěburũ arib'aedua bũzha krĩñata.

43 Mobeburũ wakusa zeburũd'era k'ãĩgue nũmũta ũdusia, dapeaba ãzhi dabura k'ab'ari erunũmasia. **44** Mawũẽ

ãmaẽkuaburuta wakusa wãpe zhi ùbeata zhiwid'isia ab'au bed'eata jara. **45** Mobeburu izha jurukwad'ama zepe mawũasia: Marã ya k'ãibuda, ya ãnaũbuda. Mu ewarira arababuru, mu Beubari Bape b'ura chãb'arid'aya k'azhirua omiãrã juwuad'e. **46** Pirab'ariudua, wãdrũ. Arak'aita ba mu chãb'ariira.

Jesús jidad'apead'a

(Marcos 14:43-50; Lucas 22:47-53; Juan 18:2-11)

47 Jesús wad'i bed'ea k'ob'ud'e izha doce jurukwad'ad'ebemata Judata zesia, izhi bawara zhãrã bio zesid'a kuchod'a bakurued'a, maũrã zok'asid'a sacerdoterã nok'orãba, nok'orã pãwãrud'ebemaba. **48** Judabara sãwũã chãb'ariita jarad'ata mawũasia: Muã kãrãma nigaburuta maũta izhia, maũta jidaudua. **49** Mawũẽ aramaũta Jesús orrape mawũasia: ¡Miã Ùrãg'abari kua! asia.

Mobe kãrãma nigasia. **50** Mawũẽ Jesúsbara mawũasia: ¿Bura mu chãb'ariita ib'ari ãka?

Aramaũne Jesús orrad'ape jidasid'a. **51** Maũne Jesús bawara k'opanuba ab'auba kuchota ãpe tusia sacerdote wag'au nezok'ata, mawũẽ urawesia kũwũrũta.

52 Mawũẽ Jesúsbara mawũasia: Buzhi kuchora wakusa ed'a pẽũdua. Kuchoba zhõbũdara ab'arika kuchoba beud'aya. **53** ¿Bu krĩchama mu k'arebamarẽã murã mu Zezea zhiwid'iid'e b'ũ ãka, izhara aramaũta ángelerã mil bio mũma zok'aid'e b'ũ ãka? **54** ¿Mawũãmina mawũãrã mũnebemata b'ũ tab'era sãwũã arimaẽ berab'ariipe, maũne mawũã berab'arii bara ãka?

55 Maũnerã zhãrã k'ob'ea Jesúsbara mawũasia: ¿Murã nezrũgamiã kãrãk'a kuchod'a bakurued'a zebudak'a mu jidad'e? Murã ewariza marã bawara jewed'a Daizeze ded'a ewara maẽ miã ùrãg'a b'asid'era murã jidad'a ãbasia. **56** Mawũãmina naũ jõma k'ãwũã berab'ariya, aranaũne arimaẽ berab'ariya naũenabemata zhi b'umata Daizezeba bed'eata jarabibarirãba jarad'apead'ata.

Izha jurukwad'abara jõmaũba Jesús ãmaẽbũdata merũ wãẽbasid'a.

Jesús eded'apead'a wag'aurã kãrãbita

(Marcos 14:53-65; Lucas 22:54, 63-71; Juan 18:12-14, 19-24)

57 Jesús jidad'apead'abara edesid'a Caifãs sacerdote wag'auma, mama zhi jũre nũmasia ùrãg'a Moiséd'e jarabadata

nok'orā bawara. **58** Pedrora arajīga k'aid'u wāsia sacerdote wag'au drog'oid'u. Aramaüne ed'a wāpe Daizeze deta akubada bawara jewed'asia sāvūā od'aita akuita. **59** Maüne sacerdoterā nok'orāba nok'orā wag'aurāba jōmaūba krīcha jurusid'a Jesú ūrū zhārā sewa nebūrūbid'aita, aramaüne chāb'arid'aita bead'amarēā. **60** Mawūāmina mawūā ob'ed'a ēbasia zhārā bio zesid'aid'u sewa nebūrūd'aita. Maüne ūme sewa nebūrūd'aita zebūdabara, **61** mawūāsīd'a: Naū Jesúsbara mawūāsia: Daizeze dera muārā ārī b'eya, mobe ewari ūbead'e wakusa pārāña.

62 Mawūānāī sacerdote wag'auta piradrūpe Jesúa mawūāsia: ¿Būara panaū ēka? ¿Wārīnuka naūrāba jarabūdara būd'ebemata?

63 Mawūāī Jesús chupea k'ob'asia. Mawūē sacerdote wag'aubara mawūāsia: Daizeze zok'ai b'ū daid'u muā būaa jaraya, daia jaradua buta zhārā Ēdrūbita Daizeze Warrabūrū.

64 Mawūāī Jesúsbara mawūāsia: Ara būzha jarabūrūa. Mawūē muā marāñ jaraya, id'id'eba marābara ūdud'aya mū Beubari Bape b'ura Daizeze zhi zroma juwua araare jewed'a b'uta, jārārāne zebūrūta ūtreba.

65 Mawūāī sacerdote wag'aubara kīrūbiba izhikusa izhi wuata k'ōētape mawūāsia: Daizezema mitia bed'eabūrūa. ¿Mawūē izhi ūrū k'ārēta āmaña jarad'amarēā nesid'a b'eaipe? Marābara ūrībūda Daizezema mitia bed'eabūrūta. **66** ¿Mawūē marāma sāvūāpe?

Mawūāī āzhara panaū mawūāsīd'a: ¡Bed'eata bara b'ūd'eba beuibara!

67 Aramaüne dau id'o jirpanesia kīrāma, jirachi jirpanesia, dabū pārīnape ūkūrūbara kīrāma tachi jirpanūta, **68** mawūāsīd'a: Būma būra zhārā Ēdrūbia, mawūē arimaē jaradua bū k'aiba tachita.

Pedroba ūduk'a ad'a Jesús

(*Marcos 14:66-72; Lucas 22:55-62; Juan 18:15-18, 25-27*)

69 Pedro āī drog'oad'e jewed'a b'ūd'e wūērā nezok'aba orrape mawūāsia: Būsid'a b'asia Jesús Galilead'ebema bawara.

70 Mawūāī izhara jōmaū daid'u merābūrūta mawūāsia: Muārā k'awua ēā būa k'ārē jarabūrūra.

71 Puertaid'u izhi wābūrūd'era wūērā awūruba ūdupe mama k'ob'ea mawūāsia: Naūsid'a b'asia Jesús Nazared'ebema bawara.

72 Mawūāī izhara wakusa merābūrūta mawūāsia: Mūārā maū wārīnu ūduk'a.

73 Audre ēāne mama k'ob'ebara orrad'ape Pedroa mawūāsīd'a: Wārāne būsīd'a k'āūrānebema, būzhi bed'ead'eba dajada b'ua.

74 Mawūānāī izhara mawūāsia: Mūta wārīnu bed'ea ēbūrū Daizezebara izhik'awua zuburia oya. ¡Mūārā maū ūduk'a!

Maū daucha berusia gallo. 75 Mobebūrū Pedrobara bude basia Jesúsba mawūānata: Gallo berui nawed'a bua mūrā ūduk'ata jarama ūbea jaraya. Aramaūne Pedro āī wāpe jēgasia k'ābāēē sopua.

Jesús eded'apead'a Pilato kīrābīta

(Marcos 15:1; Lucas 23:1-2; Juan 18:28-32)

27 1 Ūnadrūbūrūd'era jōma sacerdoterā nok'orāta nok'orā pūrūrūd'ebemata Jesú ūrū bed'easīd'a chāb'arīd'aita bead'amarēā. 2 Mawūē juwua tājū eded'ape Pilatoa chāb'arīsid'a Roma bid'ata nok'oa.

Juda beud'a

(Hechos 1:18-19)

3 Mawūē Juda zhi chāb'arīd'abara aramaūnerā beabīd'aita k'awuape sopuasīa, mawūē plata moneda treintara sacerdoterā nok'orāta nok'orā bawara k'ob'ea wakusa diabūrūta,

4 mawūāsia: Mūārā k'azhiruata obūrūa bed'ea ne ēāta bead'amarēā chāb'arībūrūba.

Mawūāī āzhara mawūāsīd'a: ¿Maūta sāvūāīpe daiba? Būrū maū k'aud'a b'ua.

5 Mawūānāī Judabara plata moneda Daizeze ded'a ewara maē kuetape āī wāpe ojū beusia. 6 Mawūē sacerdoterā nok'orābara plata moneda jūreped'ape mawūāsīd'a: Naū platara ofrenda b'ūbada maē kenab'ari b'ed'a ēā zhārā beaita pag'asīd'a baera.

7 Bed'ead'ape maū platabara kuguru omīā druata edasīd'a mama āībemata joukuad'aita. 8 Mawūē maū druā trūrā id'ibasiid'u Wa Drua abada. 9 Aramaūne arimaē berab'arīsia

Daizezeba bed'eata jarabibariba Jeremiaba mawũánata: Plata moneda treinta jidabũdata izhira sŏmbe vale b'uta Israel b'eba jarad'apead'ad'e jidasid'a. **10** Maũ platabara kuguru omiã druata edasid'a Daizezeba muãã jarad'a kĩrãk'a.

Pilatoba wid'id'a Jesúa

(Marcos 15:2-5; Lucas 23:3-5; Juan 18:33-38)

11 Jesús edau numasia nok'o Pilato kĩrãbita, maũbara wid'i mawũasia: ¿Bũra Rey judiŏrãneka?

Mawũãĩ Jesũsbara mawũasia: Ara buzha jarabũrua.

12 Sacerdoterã nok'orãba dewara nok'orãba ji k'opanũnerã Jesũsbara panaũ ěbasia. **13** Mawũē Pilatobara mawũasia: ¿Bũara ũrĩ ěka sãwũã ne bio jara k'opanũrã bu ũrũ?

14 Mawũãsiid'u Jesũsbara miã bed'ea ab'abid'a panaũ ěbaera Pilatora biod'e k'awua ěã krĩchasia.

Jarad'apead'a Jesús beabimarẽã

(Marcos 15:6-20; Lucas 23:13-25; Juan 18:38—19:16)

15 Egiptod'eba ězoad'ata krĩcha fiesta obada ewade, nok'o Pilatobara cárceld'e b'eta ab'a ědrũbi k'awa b'asia zhãrãba ědrũbiita krĩnadeta. **16** Maũ ewadera ab'a cárceld'e b'asia Barrabás abadata jipad'e bia ěãta k'awua b'eta. **17** Āzhi bũredrũ k'ob'ed'e Pilatobara mawũasia: ¿Marãbara sãũta ěnaĩta krĩnadepe Barrabãta o Jesús zhãrã Ēdrũbia apanũta? **18** Pilatobara k'awuasia nok'orãbara sok'azhiruaba izhaa chãb'aribũdata. **19** Zhãrã k'awua obari maē jewed'a k'ob'ud'e zhi kĩmaba bed'eata mawũã jarabuesia: K'ãũ biata b'ura idaribirua, id'i murã k'ãĩmok'ara k'ãbãẽã sopuasia izhi k'area.

20 Mawũãmina sacerdoterã nok'orãbara dewara nok'orãbara k'abanata k'ob'ea jarasid'a Barrabãta ědrũbiita jarad'amarẽã, waya Jesúra beabimarẽã. **21** Mawũē nok'o Pilatobara mawũasia: ¿Ũmenebema sãũta ěnaĩta krĩnadepe?

Mawũãĩ azhara jarasid'a Barrabãta.

22 Mawũãnaĩ Pilatobara mawũasia: ¿Mobera muãrã Jesús sãwũã oipe zhãrã Ēdrũbia apanũrã?

Mawũãĩ jŏmaũba mawũãsid'a: ¡Cruzd'e k'achibirua!

23 Mawũãnaĩ Pilatobara mawũasia: ¿K'ãrẽ bia ěãta osi?

Mawũãĩ azhara wuaabũru nemi jĩgua mawũãsid'a: ¡Cruzd'e k'achibirua!

24 Mawũẽ Pilatobara k'ārẽ ob'e ẽãta k'awuape wuaaburu kīrūbūkabūdaba baniãta jiraedape juwua sugusia zhārã k'ob'e kīrãbita, mobe mawũãsia: Mũrã bed'ea ne ẽbaya naũ biata b'ũ bebubara. Marãtru naũ k'aud'a b'ea.

25 Mawũãĩ jõmaũba panaũ mawũãsid'a: K'ãũ bebura izhik'awua dai ũrũ b'aeya, mobe izhik'awua dai warrarã ũrũ b'aeya.

26 Mawũãnaĩ ẽdrubisia Barrabáta, waya Jesúra ubigape chãb'arisia cruzd'e k'achid'amarẽã.

27 Mawũẽ soldaorã Pilatod'ebara Jesús edesid'a Pilato ded'a soldaorã tab'uid'u, mawũẽ Jesús buredrusid'a soldaorã jõmaũba.

28 Mobe wua ãneb'ari b'ũta wẽãnape reyba jũbari kīrãk'a ãneb'aribisid'a wua granateta. **29** Mobe burud'e joatrusid'a corona jũk'ara urũta purrad'ape, mobeburu bakuruta rey barra zad'e juwua araare jidabisid'a. Mobe wawiabũda kīrãk'a izhi kīrãbita sãk'ok'od'e b'adape sewa mawũãsid'a: ¡Kua, judíorã Rey!

30 Mobe dau id'o jirpanesia, ab'au bakuruba tawe jirpanesia buruma. **31** Åzhima sewak'au b'ud'eba mawũã jirpanape wua granate ãneb'aribid'apead'ara wẽãnape izhi wuata ãneb'aribisid'a, mobe edesid'a cruzd'e k'achid'aíta.

Cruzd'e k'achi beud'a Jesús

(*Marcos 15:21-41; Lucas 23:26-49; Juan 19:17-30*)

32 Jerusalénneba ãĩ wãbũdad'era ũdusid'a Cirene purwurud'ebemata Simón abadata, maũã zaread'e ataubisid'a Jesúsba cruz a wãta. **33** Aramaũne Gólgota abada maẽ jũẽkuasia, maũ bed'eabara jara krĩña b'ua Buru B'uwurũta.

34 Mama vino oregueata nesoaed'a poera diasid'a puata nag'adrũmarẽã, mawũãmina do akupe Jesúsbara do ẽbasia.

35 Jesús cruzd'e k'achid'ape soldaorãbara izhi wuara ãzhirãĩnu drasid'a sãwũã drad'aid'ebemata od'ape. Aramaũne arimaẽ berab'arisia Daizezeba bed'eata jarabibariba mawũãnata: Mũ wuara ãzhirãĩnu drasid'a sãwũã drad'aid'ebemata od'ape. **36** Mobeburu sãwũãna ẽbamarẽã jewed'a duanepe akũ duanesia mama. **37** K'ãrẽã bead'aíta izhi buru ũrũ b'ũ jirab'ubũdata mawũã b'asia:

NAÛ JESÚA, REY JUDÍORÃNEÃ.

38 Izhi bawara nezrugamiãrã ũme cruzd'e k'achisid'a, ab'a juwua araare, ab'a juwua ãk'aare. **39** Arak'aíta berab'aribũdabara

(Mateo 27:32)

ijura jarabudata āzhi burura jīāwe, **40** mawūāsīd'a: Būara Daizeze dera ārīpe ewari ūbeade'e wakusa pārāīta jarasi baera būzhikusa ēdrūrua, būta Daizeze Warrabūru ud'ub'aedua cruzd'ebara.

41 Aramaū kīrāk'a sacerdoterā nok'orābara, ūrāg'a Moisés'e jarabadabara, fariseorābara nok'orā bawarauba āzhima sewak'au b'ud'eba mawūāsīd'a: **42** Awūrūrā k'arebape izhikusara zhi k'areba b'e ēā. Rey Israeld'eburū ud'ub'aeibara cruzd'ebara, mawūārā dazhirābara ijānaña izhid'ebemata. **43** Daizezeta krīcha b'ua, mawūē Daizezeba kuāg'abūru aramaūta k'arebaya. Maūēnabema izhara mawūāsīa: Mūrā Daizeze Warra.

44 Aramaū kīrāk'a ijura jarasīd'a nezrūgamiārā cruzd'e k'achid'apead'abara izhi bawara.

Jesús beud'a

(Marcos 15:33-41; Lucas 23:44-49; Juan 19:28-30)

45 Ūmatipauba drua jōma pārīgusia a las tres bayeed'a. **46** A las tres Jesús k'ābāēā b'ia mawūāsīa: Elí, Elí, ¿lama sabactani?

Maũ bed'eabara mawũāsia: Mũ Zhibari, mũ Zhibari, ȷmũrã k'ārẽã kenab'aribũrũ?

47 Ũkũrũ mama k'ob'ebara maũta ũrĩnape mawũāsida: Elĩata trũ k'ob'ũa naũbara.

48 Audre ẽãne āzhid'ebemata ab'a wãẽbape esponjata vino oreguead'e sũmbera edape bakurud'e tãjũpe diasia domarẽã.

49 Maũne dewaurãbara mawũāsida: Idaribirua, akũd'aya Elĩata zei k'awuaita k'arebad'e.

50 Maũne Jesús wakusa k'ãbãẽã b'iape beusia.

51 Maũ daucha Daizeze ded'a wua eub'ari jirab'ũra dra k'õã totosia ũtũba ed'aa. Druara uresia, peña nũmerã tod'ozoasia.

52 Mawũẽ beuwãrã wuag'ad'apead'ata peña zob'eata nũmerã ewakua totosia. Mawũẽ Daizezed'e b'eta beukuad'ata bio

piradrũsid'a. **53** Jesús beud'ata piradrũd'a tẽã āzhira beuwãrã maẽbara ã zebũdata Jerusalén pũwũrũed'a zesid'a, aramaũne bioa zhi ũdubisid'a.

54 Soldaorã nok'oba soldaorã bawarauba Jesũsta kĩrãkuita bed'e ẽjũã ureta ũdubũdad'e, mawũã berab'aribũrũta ũdud'ai k'ãbãẽã perabũdaba mawũāsida: Naũ wãrĩnu Daizeze Warra basia.

55 Mama wũẽrãrã bioba wawarauba akũ duanasia, Galilead'eba Jesús k'aid'u b'eta izhita arib'ae duanasia.

56 Maũrãnebema duanasia Marĩa Magdalenata, Marĩa dewarabema Jacoboba Josẽba āzhi papata b'asia, Zebedeo warrãrã papasid'a b'asia.

Jesús wuag'ad'apead'a

(*Marcos 15:42-47; Lucas 23:50-56; Juan 19:38-42*)

57 Keubod'od'e bara b'ũta zesia Arimatea

pũwũrũd'ebemata José abadata, izhabid'a Jesús pẽwã b'asia. **58** Maũta Pilatoma wãpe Jesús k'akuata wid'isia wuag'a b'ũita. Mawũẽ Pilatobara jarasia diad'amarẽã.

59 Mawũẽ Josẽbara Jesús k'akuara jiraedape burasia burub'a zhiwid'iba. **60** Mobe ed'a tab'ũsia izhid'e beuwãrã wuag'ai nũmũta zhiwid'i maẽ, maũ izhara peñata zob'ea k'orubid'a basia. Ed'a wãbari maẽ mong'ara zromaba tapabigape wãsia.

61 Maũne mama Marĩa Magdalenata, Marĩa dewarabemata jewed'a k'opanasia Jesús wuag'abũda kĩrãbita.

Soldaorã duanena beuwãrã wuag'abũda kĩrãbita

62 Nrũema ãnaũbada ewade sacerdoterã nok'orãta fariseorã bawara Pilato kĩrãbita zhi jured'ape, **63** mawũãsid'a: Nok'ó, daibara bude basid'a jari sewa nebũrũmiãbara zok'ai b'asid'era mawũãsia: Murã ewari ũbead'e beud'ata piradrũya. **64** Mawũẽ jaradua peña zob'eara akud'amarẽã ewari ũbeaed'a, mobed'eba izha jurũkuad'ata diamase wãnapa zrugad'ape zhãrãã mawũãna ãã: Beud'ata piradrũsia. Tẽã mawũã sewata jarabũdara audre bia ãbaya naarabema k'ãñabara.

65 Mawũãnaĩ Pilatobara mawũãsia: Mobera soldaorã za b'eta edeudua akud'amarẽã, wãnapa oudua mazhima sãwũãna ãbaid'e.

66 Mawũãĩ ãzhira wãnapa peña zob'eara sãwũãna ãbaid'e obũdata mong'ara zhi tapa k'ob'ura k'arasid'a, mobe soldaorãta duanebisid'a akud'amarẽã.

Jesús beud'ata piradrũd'a

(*Marcos 16:1-8; Lucas 24:1-12; Juan 20:1-10*)

28 1 Sábado ãnaũbada ewarita berab'aripe semana ewarita nabemata domingota ãnadrũburũd'era, María Magdalenata María dewarabemata zesid'a Jesús wuag'ad'apead'ata akud'e.

2 Maũne ãjũãta ab'aed'a uresia, aramaũne ángel Daizezed'eta ũtreba zepe peña zob'ea tapa k'ob'uta mong'ara ãĩ k'ob'upe ũrũ jewed'asia. **3** Izhira ba ãna kĩrãk'a b'asia, izhi wuara totroa b'asia. **4** Soldaorã maũ wawiaba ure beud'a kĩrãk'a tad'azoasia.

5 Maũne ángelbara wũerãrãã mawũãsia: Marã perarãũdua, muãrã k'awua b'ua marãbara juru panũta Jesús cruzd'e k'achid'apead'ata. **6** Nama ne ãã, izha jarad'a kĩrãk'a beud'ata piradrũsia. Zeudua, akaudua Nok'o tab'ud'apead'ata. **7** Ìñabasia wãnapa beud'ata piradrũd'ata izha jurũkuad'aa jaraudua, izhira marã na Galileaed'a wã, maĩnu ũdud'aya. Maũta muã marãã jarabũrua.

8 Mawũãĩ ãzhira peña zob'eata nũmũ maẽbara pera k'ãbãẽã sobia wãbũdata, wãẽba wãsid'a maũta jarad'e izha jurũkuad'aa. **9** Maũne Jesús daucha zepe mawũãsia: ¡Kua!

Mawũãĩ ãzhara orrad'ape izhi jẽrũta burasid'a, mobe ibia jarasid'a.

10 Maũne Jesúsbara mawũãsia: Perarãũdua, wãnapē mu mebẽrãã jaraudua Galileaed'a wãnamarẽã, murã maĩnu ũdud'aya.

Soldaorãba jarad'apead'a

11 Wũẽrãrã wãbũdaed'a, soldaorã ũkũru pũwũrued'a wãnapē sacerdoterã nok'orãã jõma neburũsid'a sãwũã berab'ariburuta. **12** Maũrã zhi juresid'a nok'orã bawara, mobe krĩcha ab'arika zed'ape plata bio diasid'a soldaorãã.

13 Maũnerã mawũãsid'a: Marãbara mawũãnaña: Izha jũrukua'd'ata diamase zed'ape Jesús k'akuara zrũgasid'a dai k'ãĩgue nũmuẽna. **14** Maũta nok'o Pilatoba ũrĩrã, daita izhi bawara bed'eakuaya, marã daibara aramaũne k'arebad'aya.

15 Mawũãnaĩ soldaorãbara jidasid'a platara, mobe jarasid'a sãwũã jarad'amarẽã jarad'apead'ad'e. Mawũã sewata jarad'apead'ata judĩorãne ed'ara jara b'ea id'ibasiid'u.

K'ãrẽ od'aita jarad'a

(Marcos 16:14-18; Lucas 24:36-49; Juan 20:19-23)

16 Jesúsba jũrukua'd'ata oncera Galileaed'a wãsid'a Jesúsba k'atuma jarad'aid'u. **17** Aramaũne ũdubũdad'era ibia jarasid'a, mawũãmina ũkũrũma izhi ěbasia. **18** Maũnerã Jesúsbara ãzhi orrape mawũãsia: Daizezebara zareata muãã diasia jõma muã erunũmamarẽã ũtre nũmũta druad'e nũmũta. **19** Mawũẽ wãũdua, mobe ijãnamarẽã mũnebemata jaraudua druaza zhãrã jõmaũã. Buru k'oekuaudua Daizeze trũneba, mũ zhi Warra trũneba, Jawurebia trũneba. **20** Mobe ũrãg'audua jõma arib'aed'amarẽã muã marãã jarad'ata. Murã marã bawara ewariza b'aya ějũã jõneẽna.

Amén.

Jesúsd'ebemata Marcoba b'ud'a

Juan Buruk'oemiã miã ùrãg'ad'a

(Mateo 3:1-12; Lucas 3:1-9, 15-17; Juan 1:19-28)

1 1 Jesucristod'ebemata bed'ea biata muãrã jêdeba b'uya, izhira Daizeze Warra. **2** Izhi na zok'ad'aira zhi b'umata Daizezeba bed'eata jarabibariba Isaíaba mawũasia:

Mu bed'eata jarabarita muã bu na zok'aya, maũbara bia ããrã idu b'ud'aita b'eabiya bu uru na.

3 Maũ nemi jĩgua bed'eaburuã drua drudrua tab'u maẽ mawũãña: Bia ããrã ãmabudaba araa obudak'audua Nok'o zeï ota, jipa obudak'audua izhi zeï ota.

(Malaquías 3:1; Isaías 40:3)

4 Mawũã jarad'ad'e Juanbara drua drudrua tab'u maẽ zhãrã buru k'oekua nũmasia, maũnerã jarak'a nũmasia buru k'oebudaba k'azhiruara ãmape Daizezeta pẽwãnamarẽã, bed'ea ne ãã duanebimarẽã k'azhiruata biod'eba. **5** Izhima ze nũmasia Judea drud'e b'eta, Jerusalénne b'eta. Jordán dod'e Juanũã zhi buru k'oebisid'a ãzhi k'azhiruata jara. **6** Juanbara jũ b'asia camello k'ara omata, ne e omaba kũrru tãjũ b'asia, k'o b'asia ad'ichichita, do b'asia urrajõta. **7** Maũnerã mawũã bazhia: Mu tẽã urua mu audre zhi zromata, nezok'aba obari kĩrãk'ara muãrã b'arrupe ãnaïne b'u ãã maũba jẽrũne jũ b'ura. **8** Muãrã wãrãnebai marã baniãba buru k'oe b'ua, mawũãmina marã izhara Jawurebiata diaya.

Jesús buru k'oed'a

(Mateo 3:13-17; Lucas 3:21-22)

9 Jari ewadera pũwũru Galilea drud'ebema Nazaret abada maẽba Jesús zeburud'era Juanba buru k'oesia Jordán dod'e. **10** Maũne doed'auga drua wãta taid'e, bãjã ewa dog'ota ùduburud'era Jawurebia Daizezed'eta ùdusia pusirã kĩrãk'a

izhi ũrũ uruta. **11** Maũne Daizezeta bājāneba bed'eaburuta mawũasia: Bura mu Warra muārā kuāg'a, murā bu k'area sobia b'ua.

Ātōmiāba Jesús wāēābiya nūmana

(Mateo 4:1-11; Lucas 4:1-13)

12 Jesús mobeburu Jawurebia Daizezed'eba drua drudrua tab'uid'u edesia. **13** Mama drua drudrua tab'u maē b'asia ewari cuarenta, maũne ātōmiāba wāēābiya nūmasia. Maũnerā nenduwuru meābema meūsiata b'e bawara b'ud'e ángelerāba k'areba eruduanasia.

Jesús miā ũrāg'a jūdrud'a

(Mateo 4:12-17; Lucas 4:14-15)

14 Juan cárceld'e b'ud'apead'a tēāne Jesús Galilea druad'a wāsia bed'ea biata jarad'e Daizezeta Nok'od'ebemata.

15 Maũnerā mawũasia: Ewarira arabata Daizezeta Nok'od'ebema k'aita basia. Mawũē k'azhiruara āmape Daizezeta pēwāūdua, izhid'ebemata ijāūdua bed'ea biata.

Jesúsba kīmarē jurud'a b'eda beamiārāta

(Mateo 4:18-22; Lucas 5:1-11)

16 Galilead'ebemata do jed'ea ōb'u doya Jesús taid'e ũdusia Simóna, zhi mebea Andrésta. Do jed'ea ōb'u maē atarraya b'ari panasia b'eda beamiāta panasi baera. **17** Maũne Jesúsbara mawũasia: Mu k'aid'u panadua, munebemata ijānamarēā muā marā zhārā ũrāg'abarita panabiya.

18 Mawũāi āzhara audre ēāne atarraya kenab'arid'ape k'aid'u jūdrusid'a.

19 Mamaūba Jesús arana wāburud'era ũdusia Jacobota, zhi mebea Juanta Zebedeo warrarāta. Jābad'e panūta atarraya tūd'uzoad'ata araa jūkua panasia. **20** Jesúsbara maũne jurukuasia. Mawũē āzhi zeze Zebedeota izha zok'a jure b'u bawara jābad'e āmaēbudata k'aid'u jūdrusid'a.

Jaita ab'ad'a

(Lucas 4:31-37)

21 Jesús izha jurukuad'a bawara Capernaúm pūwūrued'a wānape ēnaūbada ewade de zhi jurebada maē ed'a wāpe miā

ūrāg'asia. **22** Mawūā miā ūrāg'aburud'era bia akudruasid'a āzhita ūrāg'aburu baera miā ūrāg'ai zareata erub'ud'eba, aramaunerā ūrāg'a Moisé'd'e jarabada kīrāk'a ēbasia.

23 Maūnerā de zhi jurebada maē ūmakīrāta k'ob'asia jai ab'uta, maū jaid'eba b'ia mawūāsia: **24** ¿Bura dai bawara k'ārēta sāvūā b'u Jesús Nazared'ebema? ¿Bura zeburuka dai ārīita? Bura k'aita muā k'awua b'ua, bura Daized'ea.

25 Mawūāi Jesúsbara kēā mawūāsia: ¡Chupearua, k'āūnebara āi wārūā!

26 Mawūāi jaibara ab'aed'a urebipe k'ābāēē b'iape āi wāsia maūnebara. **27** Mawūē jōma perabudaba āzhirāinu mawūāsīd'a: ¿Naū k'ārē zhi zromape? ¿Naū ūrāg'ara zhiwid'ita k'ārē zhi zromape? Jaira zarea bara jurekua b'uba izhi bed'eara arib'ae panūā. **28** Maūneba Jesús īnabasia trūpoasia Galilea drua jōma.

Jesúsba b'ebid'a Simón pak'ōrēta

(Mateo 8:14-17; Lucas 4:38-41)

29 De zhi jurebada maēba Jesús āi zepe Simóna, Andrésta panu ded'a wāsīd'a Jacobo bawara, Juan bawara. **30** Maūne Simón pak'ōrēta tab'asia kŭwamiāba, mawūē aramaūta Jesúsā jarasīd'a. **31** Mawūē Jesúsbara orrape juwuad'e jidape piradrubisia. Mawūē kŭwamiābara aramaūta kenab'ariburuba izhara ne jigasia

Jesúsba b'ebikuad'a k'ayarāta bio

32 Keuburuta ūmadau b'aeburud'era Jesúsma wesīd'a jōma k'ayarāta, jai ab'eta. **33** Pŭwurud'ebema jōma buredrusīd'a puerta maē. **34** Maūnerā bio b'ebikuasia ne kīrātōnoāba k'aya b'eta, zhārānebara jaira bio āi jurekuasia. Jaira bed'eabiga ēbasia izhira k'aita k'awua b'e baera.

Jesús Galilead'e pŭrrua miā ūrāg'ad'a

(Lucas 4:42-44)

35 Daujawed'a wad'i pārīgua k'ob'ud'e Jesús piradrupe miō ne ēā maē wāpe mama zhiwid'isia. **36** Simónbara jurusia izhi bawara b'e bawarauba.

37 Ūdud'ape mawūāsīd'a: Bura jōmaūba juru panūā.

38 Mawũãnaĩ izhara mawũãsia: Pwuru arak'aita tab'e maẽ wãnaña. Daizeze bed'eara mũãrã mamabid'a jaraibara, murã maũ k'area zesi baera.

39 Aramaũne de zhi jurebada nũme maẽ miã ũrãg'asia Galilea drua jõma, ãĩ jurekua b'asia jaisid'a.

Jesúsba b'ebid'a aid'aba k'aya b'uta

(Mateo 8:1-4; Lucas 5:12-16)

40 Jesúsma zesia aid'aba k'aya b'uta, mobe zuburia bed'ea sãk'ok'od'e k'ob'epe mawũãsia: Bua krĩñaburu murã nene ãã b'ebirua.

41 Mawũãĩ Jesúsbara izhira sozuburiape tõb'ari mawũãsia: ¡Mũãrã krĩña b'ua, mawũẽ bura nene ãã b'id'a!

42 Mawũãburud'era audre ããne ũmakĩrãnebara aid'ara nebasia, mawũẽ nene ãã b'esia. **43** Mobeburu maũta jara ěbamarã jarape wãbiburuta, **44** mawũãsia: Bu k'awũã b'eburuta miõã jararãrũã, awuaraburu wãpe sacerdotea ũdubirua, mobe bũzhi nene ãã b'ed'abari nendwũruta babued'amarã diadua, Moiséba jarad'a kĩrãk'a odua bu b'eburuta ãzha k'awuad'amarã.

45 Mawũãmina izhira wãpe izhi sãwũã b'eburuta jõmaũã jarasia. Mawũẽ Jesús ya baridu pwũrud'e dajada ed'a wã b'e ěbasia, maũneba ãĩ miõ ne ãã maẽ chub'e b'asia. Mawũãsiid'u baridu maẽba zhãrã izhima ze numasia.

Jesúsba b'ebid'a k'akua pira ãã k'aya b'uta

(Mateo 9:1-8; Lucas 5:17-26)

2 1 Ewari dããrã ããne Jesús wakusa Capernaúm pwũrud'e ed'a wãburuba ded'a b'uta ũrĩsid'a.

2 Aramaũta bio buredrusid'a, mawũẽ arad'a ěbasia miã puerta ãĩ bid'a. Maũnerã Daizeze bed'eata jarak'asia.

3 Maũne ũkũruba izhima wesid'a k'akua pira ãã k'aya b'uta, ak'opanasia miõ kĩmarẽba. **4** K'abana numũba izhira orra b'ed'a ěbaera de ũrũbemata izhi k'ob'u maẽ ewad'ape izhi tab'u jirab'ad'e maũ uriad'e ura b'aebisid'a k'akua pira ãã k'aya b'ura. **5** Āzhi soid'u k'ob'eta Jesúsba ũdui k'akua pira ãã k'aya b'ua mawũãsia: Bura k'azhiruata biod'ebara mũãrã bed'ea ne ãã b'id'apua.

(Marcos 2:4)

6 Mañne ũrãg'a Moisé'de jarabadata ũkuru mama jewed'a k'ob'ebara āzhi bitabai krīcha mawũāsīd'a: 7 ¿Nañ k'ārēã mawũã bed'eaburu? Mawũārã Daizezema mitia bed'eaburu. ¿K'azhiruata biod'ebara zhãrã k'aiba bed'ea ne ēã b'u b'eipe? Awuaraburu b'eya Daizezeburu.

8 Jesúsbara k'awuasia āzhi bitabai mawũã krīcha k'ob'eta, mawũẽ mawũāsia: ¿K'ārēã k'awũã krīcha k'ob'e marã sod'era? 9 ¿K'ārēta audre borekea jaraid'e b'u k'akua pira ēã k'aya b'uaara: K'azhiruata biod'ebara bed'ea ne ēã b'id'arua aita, o piradrũpe bũzhi jirab'a jiraedape nimibarua aita?

10 K'awuaudua, mu Beubari Bape b'ubara nañ druad'era zareata erub'ua k'azhiruata biod'ebara zhãrã bed'ea ne ēã b'ũita. Mobeburu k'akua pira ēã k'aya b'ua mawũāsia: 11 Muã buaa jaraya: Piradrũrua, bũzhi jirab'a jiraedarua, mobe ded'aa wãrũã.

12 Mawũã izhira piradrũpe izhi jirab'a jiraedape jõmaũ daid'u wãsia, jõmaũba bia akudrua Daizeze ibia jara mawũāsīd'a: K'awũārã ũdud'ak'a.

Jesúsba jurud'a Leví

(Mateo 9:9-13; Lucas 5:27-32)

13 Maũ tēã do jed'ea õb'uid'u Jesús wakusa wāpe zhārã izhima zebusita ũrãg'asia. **14** Mawũã wāburud'era ũdusia Leví Alfeo warrata, impuesto wid'i jewed'a b'uta rey Romanebemaíta impuesto diabada maẽ b'asia, maũne mawũãsia: Mu k'aid'u b'adua.

Mawũãĩ izhira piradrũpe k'aid'u b'esia.

15 Leví ded'a Jesús nek'oburud'era impuesto wid'ibadata bio, dewaururã k'azhirua omiãrã bawara āba nek'osid'a Jesús bawara, izha jurũkuad'a bawara, maũrãbara bioba pẽwã erjiranasia. **16** Ũrãg'a Moiséd'e jarabadaba fariseorã bawarauba ũdusid'a mawũã nek'oburuta impuesto wid'ibada bawara, dewaururã k'azhirua omiãrã bawara, mawũẽ izha jurũkuad'aa mawũãsid'a: ¿K'ãrẽta k'ãwũã izhira nek'o b'ũ impuesto wid'ibada bawara, dewaururã k'azhirua omiãrã bawara?

17 Maũta ũrĩpe Jesúsbara mawũãsia: Bika b'ebara nesid'a duanu eã zhārã b'ebi b'ura, awuaraburu nesid'a b'ea k'ayarãburu. Aramaũ kĩrãk'a muãrã jurud'e ze ēbasia āzhikusa biata b'eta, awuaraburu Êdrũbigaita jurud'e zesia k'azhirua omiãrãta.

Wid'id'apead'a nek'o eã zhiwid'i b'ed'ebemata

(Mateo 9:14-17; Lucas 5:33-34)

18 Juanba jurũkuad'ata, fariseorãba jurũkuad'ata nek'o eã zhiwid'i b'esia. Maũne zhārã ũkuru wāpe Jesúsã wid'i mawũãsid'a: ¿K'ãrẽneba Juanba jurũkuad'ara, fariseorãba jurũkuad'ara nek'o eã zhiwid'i b'ed'e, bua jurũkuad'ara nek'o eã zhiwid'i duanu ēpe?

19 Mawũãnaĩ Jesúsbara mawũãsia: ¿Zhārã juwua jida numune k'ob'era nek'o eã duanaĩne b'ũka wad'i āzhi bawara k'ob'ud'era zhũmakĩrãta? Wad'i k'ob'ud'era nek'o eã duanaĩne b'ũ eã. **20** Mawũãmina ewarita zeya zhũmakĩrã āzhi maẽbara eded'aita, maũ ewadẽburu nek'o eã zhiwid'i b'eaya. (Aramaũ kĩrãk'a mũta edebũdad'eburu muã jurũkuad'ara nek'o eã zhiwid'i b'eaya.)

21 Miõba wuata zhiwid'ibara remenda eã wua soreta. Mawũã ora wua zhiwid'ira bagubũrũba wuaabũrũ

k'õãbiya. **22** Miõba vino zhiwid'i oma tud'a ãã ne e omata zhi sorerãnerã. Mawũã ora vino zhiwid'i omabara ne e oma k'õg'ozoaburuba vino wea wãña, aramaüne ne e oma ãrikuaya. Mawũãmina vino zhiwid'i oma ne e oma zhiwid'irãnerã tusia b'ua. (Maũbara Jesúsbara jara krĩñasia izhi ùrãg'ara zõrãrãwed'abema krĩcha ùme ãba jara ããta ãrĩ ãbaita.)

Trigota zhi kũmune ãnapead'a

(Mateo 12:1-8; Lucas 6:1-5)

23 Trigota u tab'u maẽ Jesús berab'arisia ãnaũbada ewade, maũne izha jurukquad'abara erjiranuba trigota zhi kũmune ãsid'a. **24** Mawũẽ fariseorãbara mawũãsid'a: ¿Akũdua, ãnaũbada ewadera k'ãrẽã ok'opanũ k'ãrẽ oid'e b'u ããrã?

25 Mawũãnaĩ Jesúsbara mawũãsia: ¿Marãbara led'ak'a kĩrãk'a duanu ãka rey Davidba od'ara izhi jarrasid'e izhi ùme duanu bawara? **26** Daizeze ded'a ed'a wãsia Abiatar sacerdote wag'auta b'asid'e, mobe k'osia pan Daizezeita b'ubadata, maũ k'oid'e b'a ãbasia, awuaraburũ k'oid'e b'asia sacerdoterãburũ, maũta diasia izhi bawara b'ea.

27 Mawũãpe dewara mawũãsia: Ewari ãnaũbadara osid'a zhãrã biatabemata, zhãrã od'a ãbasia ewari ãnaũbadata arib'ae numãita. **28** Maũẽnabema mũ Beubari Bape b'ura ewari ãnaũbada Nok'oa.

Juwua bagu b'ad'a

(Mateo 12:9-14; Lucas 6:6-11)

3 **1** Wakusa Jesús ed'a wãsia de zhi jãrebada maẽ, mama b'asia ùmakĩrã juwua ab'a bagu b'uta. **2** Maũnerã kĩrãkuitasid'a ãnaũbada ewade b'ebii k'awuaita, aramaüne jid'aita. **3** Maũne Jesúsbara juwua bagu b'ua mawũãsia: Piradrũpe ãsadra numedia.

4 Mawũãpe mawũãsia: ¿Biara osia b'uka ãnaũbada ewadera, o bia ããta osia b'u? ¿Zhãrã k'arebasia b'uka, o beubiita bia b'u?

Mawũãburud'era ãzhira chupea k'ob'eamia. **5** Mawũẽ kĩrũ akũkuasia, sozuburia ne ãã so zarea b'eba sopuape juwua bagu b'ua mawũãsia: Bũzhi juwua jirab'aridua.

Mawũãĩ izhara jirab'arisia, aramaüne izhi juwuara bika b'esia.

6 Mawũe fariseorã wãnapē Herode pẽwã b'e bawara krĩcha jurusid'a Jesús bead'aita.

K'abana wãna do jed'ea õb'uid'u

7 Maũne Jesús do jed'ea õb'uid'u wãsia izha jurukuad'a bawara, maũnerã k'abana k'aid'u wãsid'a Galilea druat'eba, Judea druat'eba. 8 Jerusalénneba, Idumea druat'eba, Jordán do kírãrẽba, Tiro druat'eba, Sidón druat'eba. Jesúsba ne bia zromata onumuta ùrĩnape k'abana zesid'a izhima. 9 Mawũe izha jurukuad'aa jarasia jãbata eruk'opanamarẽã k'abanaba izhita pẽusua edad'a ěbamarẽã. 10 K'ayarãta bio b'ebikuasi baera k'aya b'ebara izhira pẽusua edabarisid'a tõb'arid'aita. 11 Jaiba Jesústa ùdud'ai zhãrã kírãnema b'era izhi kírãbita sãk'ok'od'e k'ob'ebid'ape b'ia mawũãsid'a: ¡Bura Daizeze Warra! 12 Mawũãnaĩ Jesúsbara zarea kããkuasia mawũã dajada jarad'a ěbamarẽã.

Docera jurukuape zok'akuad'a

(Mateo 10:1-4; Lucas 6:12-16)

13 Maũ tẽã Jesús wãrĩzesia k'atumaĩnu, mobe izhima trũkuasia izha krĩnata, mawũe zesid'a izhima. 14 Mobeburu docera jurukuasia izhi bawara duanebiburuta zok'akuaita miã ùrãg'ad'e. 15 Zareata ded'ekasia k'ayarãta b'ebid'amarẽã, jaita ãĩ jũrekuad'amarẽã. 16 ãzhira naũrãã: Simón, Pedrota trũgad'ata, 17 Jacobo Zebedeo warrata, Juan Jacobo mebeata, maũrã ùmeta trũgasia Boanngerãta, maũ trũbara jara krĩna b'ua Ba Warrarãta. 18 Dewaraurã jurukuasia Andrẽsta, Felipe, Bartolomé, Mateo, Tomás, Jacobo Alfeo warrata, Tadeota, Simón Canaán bid'ata. 19 Juda Iscariote Jesús chupea chãb'arid'ata.

Mitia bed'ead'apead'a Jawurebiana

(Mateo 12:22-32; Lucas 11:14-23; 12:10)

20 Maũ tẽã ãzhira ded'aa zeburud'era zhãrãbara wakusa buredrusid'a, mawũe izha jurukuad'a bawara ãzhira miã nek'o b'ed'a ěbasia. 21 Zhi mebãrãba ùrĩbudad'era eded'aita zesid'a kírãne b'ũ ěãta jara b'eba.

22 Waya ùrãg'a Moiséd'e jarabadata Jerusalénneba zed'apead'abara Beelzebúta erub'ua asid'a, mawũe jai duanu nok'o zaread'eba jaira ãĩ jũrekuã b'ua asid'a.

23 Mawũẽ Jesúsbara trũkuape ne jarak'a mawũãsia: ¿Ātõmiãbara sãwũã ãĩ jurekuaipe jai izha jure nũmũrã?

24 Ab'au druad'ebemata āzhirãĩnu zhõ duanerã maũ druad'ebema jõña. **25** Ab'au ded'abemata āzhirãĩnu zhõ duanerã ab'au ded'abemata b'era jõña. **26** Aramaũ kĩrãk'a ātõmiãta jai izha jure nũmũ bawara zhõ nũmerã ari zarea nũma ãã awuarabũru jõña.

27 Ũmakĩrã mesērãta b'ũ ded'ara izhi netata zrũgaira miõta ed'a wã b'e ãã naara izhita jũ ěbũru, jũbũrũtrũ izhi ded'a ne nũmũrã zrũga b'eya. (Aramaũ kĩrãk'a ātõmiã muãrã edre nũmũk'ãrĩba jaira ãĩ jurekua b'ua.)

28 Muã wãrĩnu marãã jaraya, k'azhirua bio od'ata ne baridud'e mitia bed'ead'ata zuburia bed'eara Daizezebara bed'ea ne ãã b'uya zhãrã b'era. **29** Mawũãmina Jawurebiaba otabeta ātõmiãba osia abũrud'eba Jawurebiana mitia bed'eabũrũra Daizezebara bed'ea ne ãã b'ũ ãã, awuarabũru jĩpa bed'eata bara b'uya.

30 Jesúsbara maũta jarasia ũrãg'a Moiséd'e jarabadabara jarasid'a baera izha jaita erub'ũta.

K'ob'ead'a Jesús papata zhi mebērãta

(Mateo 12:46-50; Marcos 3:21; Lucas 8:19-21)

31 Maũẽna zesid'a zhi mebērãta zhi papata, mobe ewarad'e k'opanepe trũne zok'asid'a. **32** Mawũẽ zhãrã izhi bũredrũ jewed'a k'ob'ebara Jesúa mawũãsid'a: Bũ papata bũ mebērãta ãĩ k'opanã, bũta jurũ panã. **33** Mawũãnaĩ izhara mawũãsia: ¿Marãma k'aipe mũ papa, k'airãpe mũ mebērã?

34 Mawũãpe izhi bũredrũ jewed'a k'ob'eta akũpe mawũãsia: Za k'opanã mũ papa, mũ mebērã. **35** Daizezeba krĩnata ob'eta maũta mũ mebea, mũ nawek'aua, mũ papaa.

Ne pobarid'ebema

(Mateo 13:1-9; Lucas 8:4-8)

4 **1** Jesús wakusa miã ũrãg'asia do jed'ea õb'ũ maẽ doya. Izhira zhãrã bioba bũredrusid'a, mawũẽ jãbad'e ed'a wãpe do jed'ea õb'ũ maẽ jãbad'e jewed'asia. Waya zhãrã k'ob'era nũmesia doya.

2 Mawũẽ miã ũrãg'abũrũta ne bio jarak'asia, izhi miã ũrãg'abũrũra mawũãsia: **3** Ũrĩũdua, ne ubarita ne pod'e

wāsia. **4** Ne poburud'era ũkuru od'e b'aesia, mawũe ibana zepe misid'a. **5** Ũkuru mong'arad'e b'aesia egoro bio ne eã maẽ, mawũe ñabasia pĩwĩsia egorota eid'u eãba. **6** Mawũamina ũmadau ũtu zeburuba basia, aramaũne k'arra ne eba bagusia. **7** Ũkuru b'aesia urud'e, mawũe uru wariburuba anatu beasia, mawũe zau ebasia. **8** Mawũamina ũkuru egoro biad'e b'aepe zausia, aramaũne pĩwĩpe wariburuba zausia ta treintad'e, ta sesentad'e, ta cienne ab'a ab'ak'a.

(Marcos 4:4)

9 Maũta jarape mawũasia: Ne ũrĩ b'ubara maũta kĩrãkuita ũrĩdua.

K'arẽã ne bio jarad'a

(Mateo 13:10-17; Lucas 8:9-10)

10 Zhãrã wãbudaba Jesũs dob'a chub'ei izhi k'aita k'ob'ebara izha jurũkuad'ata doce bawarauba wid'isid'a ne jarak'aburura sãwũata. **11** Mawũe mawũasia: Daizezebara marãã k'awuabi numũã izhita Nok'od'ebema k'awuabi eã b'ad'ata, mawũamina izhid'ebema ñjã eã b'eara ne biod'eba jaraibara ne jõma. **12** Akũ b'eid'u sãwũata k'awua eã akũ b'eamarẽã, ũrĩ b'eid'u sãwũata k'awua eã ũrĩ b'eamarẽã. Mawũã b'ed'ebara k'azhiruara amape Daizezera pẽwãna eã izha bed'ea ne eã b'ũkuaira k'azhiruata biod'eba.

Jesũsba sãwũata jarad'a ne pobarid'ebemata

(Mateo 13:18-23; Lucas 8:11-15)

13 Mawũape mawũasia: ¿Marãbara sãwũata k'awuad'a eka muã mawũã ne jarak'aburura? ¿Sãwũã jõma bia k'awuad'aibe muã ne bio jarak'aburura? **14** Ne pobarira Daizeze bed'eata jarabarita maũã. **15** Ne ta poburud'e od'e b'aed'ara Daizeze bed'eata ũrĩbadata maũã. Mawũamina ũrĩpe duanebudad'era atõmiãta zepe bed'eata ãzha ũrĩnata ãĩ eda b'ua ãzhi sod'eba.

16 Ne ta poburud'e mong'arad'e b'aed'ara Daizeze bed'eata ūrībadata maũã, aramaũtara sobia ūrībada. **17** Mawũãmina bia k'arra jidad'a ěãba dããrã zrog'ad'a ěã, mawũẽ zuburiabudad'era, o Daizeze bed'eata ijã b'ũ k'area zuburia obudad'era ijã ěã kenab'aribada. **18** Ne ta poburud'e urud'e b'aed'ara Daizeze bed'eata ūrībadata maũã. **19** Mawũãmina naũ ějũãnebemata krīcha duane b'ua, aramaũne sãwũã ne bio erub'aita krīcha nũmũbara sewa b'ua, aramaũne ne awuruta bio erub'a krĩnaĩnebemata āzhid'e ed'a zekuaburuba Daizeze bed'eara kenab'aribiga b'ua, aramaũne zau eaba ěã. **20** Ne ta poburud'e egoro biad'e b'aed'ara Daizeze bed'eata ūrībadata maũã, ijãbudaba zaubada, mawũẽ eaba b'ua treintad'e, sesentad'e, cienne ab'a ab'ak'a.

Ne jarad'a ĩbĩrãneba

(Mateo 5:15; Lucas 8:16-18)

21 Dewara mawũãsia: Ĵĩbĩrã k'oape baridu edre b'ubadak'a o k'ãĩbari maẽ edre b'ubadak'a? Ĵawuaraburu ūtu b'ubada ěka? **22** Aramaũ kĩrãk'a Daizezed'ebema k'awuad'a ěã nũmurã k'awuad'a ěã nũma ěã, miã chupea nũmurã k'awuad'a ěã nũma ěã. **23** Ne ūrĩ b'ũbara maũta kĩrãkuita ūrĩdua.

24 Dewara mawũãsia: Muã jara b'ũta kĩrãkuita ūrĩũdua. Marãba kĩrãkuita nũme zad'e k'awuabigaya, bariburũ marãã ãmaña k'awuabiya. **25** Zhi bude erub'uaara audre k'awuabiya, mawũãmina zhi bude erub'ũ ěãrã wĩka erub'usid'a jãrĩña.

Ne jarad'a ne ta waribarid'eba

26 Jesúsbara dewara mawũãsia: Daizezeta Nok'od'ebemata wari b'ũra ūmakĩrãba druad'e ne ta pobari kĩrãk'a b'ua. **27** K'ãĩ b'ud'e, ūrũma b'ud'e, diamase, ewarid'e, ne tara pãwãrãpe wari b'ua zhi pod'abara sãwũãta k'awua ěãne. **28** Egoroba izhi dob'a pãwãrãbaria, naara wikupe zhi kũmũta zaubaria, mobeburu zhi kũmũne zhi taba birabaria. **29** Aramaũne zhi ta kuaraburud'era kucho zakeba b'ũabada b'ũaita arababuruba.

Ne jarad'a mostaza tad'eba

(Mateo 13:31-32, 34-35; Lucas 13:18-19)

30 Dewara Jesúsbara mawũãsia: ĴK'ãrẽ kĩrãk'a jarad'aipe Daizezeta Nok'od'ebemata wari b'ũra? ĴK'ãrẽ ūme ab'arika

jarad'aibe? **31** Mostaza tad'ebema kīrāk'a b'ua, ubada ne ta jōmañ k'añabara audre wīka kiruta b'uta druad'e. **32** Mawūāmina ubudad'era wari b'ua, aramañe ne uta wuaabema k'añabara audre zhi zromata nūmebaria, tae jed'ezoa nūmebaria, mawūē ibanata zhi taeza de obada.

Jesúsba ne bio jarad'ad'ebema

(Mateo 13:34-35)

33 Jesúsbara bed'eara mawūā ne biod'eba jarak'asia ūrī bed'ai b'ud'e. **34** Mawūā ne jarak'a ēārā bed'ea ēbasia, mawūāmina izha jurukuad'aa jōma bia jarak'a b'asia dob'aud'e.

Jesúsba taubid'a nanguta do bomatuta

(Mateo 8:23-27; Lucas 8:22-25)

35 Jari ewade keuburud'era izha jurukuad'aa Jesúsbara mawūāsia: Do jed'ea ōb'ud'e kīrārā wādrū.

36 K'abanata wābid'ape Jesús edesid'a jāba izhi k'ob'ad'ad'e. Āzhi daucha wāsia jāba awururāsida. **37** Mañe nanguba do bomatuburuba jābad'e weab'ari nabiru busad'ewasia.

38 Mañēna Jesúra ākid'aid'u buruk'au k'āi nūmasia. Mawūē ūrūmanape mawūāsida: ¡Miā Ūrāg'abari! ¿būma k'ārē ēka dazhirā tabod'ora?

39 Mawūānaī Jesús piradrūpe nanguta kēāpe do jed'ea ōb'ua mawūāsia: Chupearua, taurua.

Mawūē nangura tausia, aramañe jipa taukua nūmaēdasia.

40 Mobeburū āzhaa mawūāsia: ¿K'ārēā k'āwūā pera k'ob'e? ¿Sāwūē soid'u k'opanū ēpe?

41 Āzhira k'ābāē perabudaba āzhirāinu mawūāsida: ¿Naū k'aibe k'āwūā nanguba do jed'ea ōb'uba izhi bed'eata arib'aebudara?

Kīrānema b'ad'a Gadara bid'ata

(Mateo 8:28-34; Lucas 8:26-39)

5 **1** Jesús izha jurukuad'a bawara jūēkuasia do jed'ea ōb'ū kīrārē Gadara bid'arā druaid'u. **2** Jesús jābad'eba ud'ub'aeburud'era beuwārā wuag'aita peña zob'eata nūme maēba izhima zesia jaiba ūmakīrā kīrānema b'uta. **3** Beuwārā maē b'uta miōba jū b'ed'a ēāta cadenabid'a jū b'ed'a ēbasia. **4** Izhira jūma bio jū bazhid'a cadenaba, mawūāmina cadena izhara

tud'uzoabi b'uba miōba poead'ak'a basia. **5** Baridua k'atumaza ewarid'e diamase jura nimita, beuwārā wuag'aita peña zob'eata nūmeza nimi basia izhikusa puo mong'araba. **6** Wawarauba Jesústa úduburud'era wāēbape sāk'ok'od'e k'ob'esia izhi kīrābita.

7 Izhid'eba jaibara nemi jīgua mawūāsia: ¿Bura mu ūme k'ārēta sāwūā b'u Jesús Daizeze Ūtrebema Warra? Daizeze daid'u muā buaa jaraya, mūta zuburia orārūā.

8 Izhi mawūā bed'eaira Jesúsbara mawūāsia: K'āūnebara āi wārūā jai.

9 Jesúsbara wid'i mawūāsia: ¿Bu trūrā k'aipe?

Mawūāi jaibara panaū mawūāsia: Mu trūrā K'abana, daira bio baera.

10 Biod'e zuburia bed'easia āzhita āi jurekua ēbamarēā maū druad'eba. **11** Maūne mama k'atuma k'aita bio nek'o duanasia chīnata. **12** Mawūē jai jōma zuburia bed'eabudata mawūāsida: Daira chīna duanuma zok'akuadua dai wāita āzhid'e ed'a.

13 Jesúsbara aramaūta idaribigasia. Mawūē jaira ēzoape chīnane ed'a wāsida, chīna duanasita b'ua dos mil. Chīna doed'aa peñane buruguzoa doed'a jog'akuasia.

14 Mawūē chīna aku b'era wāēbasida, mobe maūta jarasida pūwurud'ebida meābida. Mawūē akud'e erbuesia mawūā berab'ariburūta. **15** Jesúid'u zebudad'era jaiba kīrānema b'ad'ara ūdusida, jai k'abanata ab'ad'ata jewed'a b'ūta wua jū b'asia kīrābape, mawūē perakuasia. **16** Zhi ūdud'apead'abara neburusida sāwūā berab'ariburūta jai ab'ad'ata dewara chīnarāta. **17** Mawūē zuburia bed'easida wāmarēā āzhi druad'ebara.

18 Jesús jābad'e b'ariburud'era kīrānema b'ad'ara zuburia bed'easia b'abimarēā izhi ūme. **19** Mawūāmina Jesúsbara idaribi ēbasia, awuaraburu mawūāsia: Ded'aa wārūā, būzhi mebērāma wārūā, mobe jaradua Daizezeba bia zromata oburūta bu b'ebiburūta, bu sāwūā sozuburia b'id'apūta. **20** Mawūāi izhira wāpe Decápoli druad'e pūwuru tab'eza jarak'asia bia zromata oburūta Jesúsba izhi sāwūā b'ebiburūta. Mawūē jōma sobiasida.

Jairo k'aud'ebema

(Mateo 9:18-26; Lucas 8:40-56)

21 Wakusa chāburūta Jesús jābad'e ya kīrārē zeburud'era izhira būredrusida k'abanaba, mawūē izhira chub'esia doya.

22 Mañne zesia de zhi jurebada maẽ nok'ota Jairo abadata, Jesústa ũdui izhi jěrũ k'aita sãk'ok'od'e k'ob'epe, **23** biod'e zuburia bed'eaburuta mawũasia: Mũ k'auta beubod'oa, mawũẽ wãda, mobe bũ juwuata izhi ũrũ b'ũdua, mawũãrã b'epe b'aya.

24 Mawũãĩ Jesús izhi ũme wãburud'era k'abanata k'aid'u wãbudaba pẽusua wãbisid'a. **25** Mañne wũerã ab'a waba k'aya b'uta doce año bata b'asia. **26** Biod'e zuburiabisid'a zhãrã bibabadata bioba. Zhãrã jurukua b'ud'e izha erub'ad'ara jõma gastaburud'era miã k'ãrẽta k'areba ěbasia, awuaraburu wuaaburu idrua wãsia. **27** Jesús jarabudata ũrĩburud'era k'abanane ed'a ābudeba orrape tōb'arisia Jesús wuata. **28** Mañnerã izhikusa mawũasia: Bari izhi wuata tōb'ariburuba mūrã b'eya. **29** Aramaũta wa ze numũrã poasia. Mawũẽ k'awuasiasia k'akuara b'eburuta mawũã k'aya b'ad'ara.

30 Mañne Jesúsbara izhi bitabaiba k'awuasiasia zhãrã b'eid'ebema zareata āĩ wãburuta izhi maẽba, mawũẽ k'abanama puruwape mawũasia: ¿K'aiba tōb'arisi mũ wuara?

31 Mawũãĩ izha jurukua d'abara mawũãsid'a: Akũdua k'abanaba bura sãwũã pẽusua wãbid'ata, maũta bũara ¿mūrã k'aiba tōb'arisi aburuka?

32 Mawũãsid'aid'u Jesúsbara ari puruwa akukua numasia k'awuai k'area k'aiba tōb'arid'ata. **33** Mawũẽ wũerã peraba pid'id'ia k'ob'uta, izhi sãwũã dog'ota k'awua k'ob'uba zepe izhi kĩrãbita sãk'ok'od'e k'ob'epe jarasia wãrãta.

34 Mawũẽ Jesúsbara mawũasia: Wũerã, bura buzhi soid'u k'ob'uba b'eburu. Adu-a wãrũã, b'e b'id'a bũ k'aya b'ad'ara.

35 Jesús wad'i bed'ea k'ob'ud'e zhãrã ũkuru zesid'a de zhi jurebada maẽ nok'o ded'auba, mobe mawũãsid'a: Bũ k'aura beudog'oa, ¿mawũẽ k'ãrẽã miãsẽã bed'ea numaipe Miã Ūrãg'abaria?

36 Mawũãmina Jesúsbara mawũãbudata ũrĩpe de zhi jurebada maẽ nok'oa mawũasia: Sopuarãrũã, awuaraburu soid'u k'ob'adua.

37 Mobe k'aid'u wãbiga ěbasia miõta, awuaraburu wãbigasia Pedrota, Jacobota, Juan Jacobo mebeata. **38** Aramañne de zhi jurebada maẽ nok'ota b'ũ ded'a zeburud'era ũdusiasia b'ugadru biod'e aub'ari jẽga numeta. **39** Ed'a wãpe mawũasia: ¿K'ãrẽã k'ãwũã b'ugadru jẽga duanu? Wũerã zakera beu ěã, awuaraburu k'ãĩ b'ua.

40 Mawũãĩ sewak'au b'ua asid'a. Mawũãmina izhara jōma ãĩ wābigape bari wũērã zake zezeta zhi papata edeburuta, izha jurukwad'ata ũbea izhi bawara k'opanuta edeburuta ed'a wāsia wũērã zake beu tab'ũ maē. **41** Mobe wũērã zakera juwuad'e jidape mawũāsia: ¡Talita cumi! Maũ bed'eabara mawũāsia: Wũērã zake, muã buaa jaraya piradrurua.

42 Aramaũta wũērã zakera piradrupe tebad'ewasia doce año b'uta. Mawũē zhārã k'ob'era k'ābāēã perakuasia.

43 Maũnerã Jesúsbara zarea jarak'asia maũta miõã k'awuabid'a ēbamarēã, mobe jarasia zhiko diad'amarēã wũērã zakera.

Jesús wāna Nazaret p̄w̄w̄r̄ud'a

(Mateo 13:53-58; Lucas 4:16-30)

6 1 Jesús mamaũbara wāsia izhi druaed'a, k'aid'u wāsíd'a izha jurukwad'ara. **2** Ēnaũbada ewarita araa zeburud'era miã ũrãg'asia de zhi jurebada maē, maũta bioba ũrĩnaĩ bia akudrua mawũāsíd'a: ¿Naũ sãmaũba k'āwũã nũmũ? ¿Naũbara krĩchara sãmaũba k'āwũã erub'ũ, sãwũã ũdud'ak'ata okua b'ũ? **3** ¿Naũ ēka de obarita María waura? ¿Zhi mebērã Jacobota, Joséta, Judata, Simõnta duanu ēka? ¿Zhi nawek'aurāsíd'a nama dazhirãne ed'a duanu ēka?

Aramaũne Jesúsde'bema ijãna ēbasia.

4 Mawũē Jesúsbara mawũāsia: Daizezeba bed'eata jarabibarira baridu maē wawiabada, awuaraburũ wawiad'a ēã izhi druaed'eburũ, zhi mebērãne ed'aburũ, izhi ded'aburũ.

5 Mamarã ũdud'ak'ara o ēbasia, awuaraburũ k'ayarãtru ũkurũ b'ebikuasia juwua āzhi ũrũ b'ũkua. **6** K'awua ēã krĩcha b'esia izhid'ebema ijãna ēãba izhi ureta b'ebara.

K'ārē obigad'a doce jurukwad'ata

(Mateo 10:5-15; Lucas 9:1-6)

Jesús p̄r̄r̄ũasia p̄w̄w̄r̄ũ zake arak'aita tab'e maē miã ũrãg'a. **7** Maũnerã āba trũkuasia doceta, mobe zok'akuasia ũme ũmek'a, zareata ded'ekasia jai b'e ũrũ. **8** Jarak'asia od'era miã k'ārēta eded'a ēbamarēã, awuaraburũ jarasia eded'amarēã barrata. Miã eded'a ēbamarēã jarasia talegota, miã zhikota, miã platata. **9** Awuaraburũ jarasia jũnamarēã sandaliata, mobe eded'a ēbamarēã wua trok'a jũĩta. **10** Mobe mawũāsia:

Baridu maẽ deid'u wãbudad'era mama k'ãĩũdua mamaũba wãnañeẽna. **11** Baridu maẽ marãta bia edad'a ëburu, miã marã bed'eata ùrĩna ëburu, mamaũbara ãĩ wãbudata egoro jarra marã jërũnebema niãweudua. Aramaũne k'awuabid'aya ãzhira Daizezebara pua k'awua oita. Muã wãrĩnu marãã jaraya, Daizezeba k'awua oburu ewadera Sodoma pũwũrud'e, Gomorra pũwũrud'e b'ead'ara yarebai zuburia b'eabiya maũ pũwũrud'e b'e k'ãñabara.

12 Jesúsba jurukwad'ara wãnape zhãrã b'ea jara jũdrusid'a k'azhiruara ãmape Daizezeta pẽwãnamarẽã. **13** Jaira bio ãĩ jurekuasid'a, nendrag'aba bewatu k'ayarã bio b'ebikuasid'a.

Juan Buruk'oemiã beabid'ad'ebema

(Mateo 14:1-12; Lucas 9:7-9)

14 Rey Herodebara Jesús jarabudata ùrĩsia baridu maẽ trũpoa numba. Ëkurubara mawũãsid'a: Juan Buruk'oemiã beud'ata piradruburu, maũneba ùdud'ak'ata okuaita zarea numã.

15 Waya ãkurubara mawũãsid'a: K'ãũrã Elía. Dewaurãbara mawũãsid'a: K'ãũrã Daizezeba bed'eata jarabibaria, Daizezeba bed'eata jarabibarirã b'ead'a k'ĩrãk'a b'ua.

16 Maũta ùrĩpe Herodebara mawũãsia: Maũ Juan muã otatubid'ata beud'ata piradruburu.

17 Mawũã jarasia Herodebara Juan jidad'e wãbipe cárceld'e cadenaba jũbid'aba, mawũã osia Herodía k'area, maũ zhi mebea Felipe kĩmata izhi wũerã babisia. **18** Maũneba Juanbara Herodea mawũã bazhia: Buzhi mebea kĩma bua erub'aira biga ãã.

19 Maũ k'area Herodíabara juraba bea krĩña b'asimina b'e ëbasia. **20** Herodebara Juan wawia b'asia izha k'awua b'uba biata Daizezeita b'uta, mawũẽ idaribi ëbasia. Juan bed'eata ùrĩburud'era sãwũãĩ k'awua ãã b'asimina ùrĩ krĩña ùrĩ b'asia. **21** Mawũãmina ewarita zesia Herodíaba sãwũã beaita. Herode año cumpli numu fiestad'e nek'obiga numasia nok'orã izhi edre b'eta, nok'orã soldaorãneta, nok'orã Galilead'ebemata. **22** Maũne Herodía k'auta ed'a wãpe bairaburu Herodema bigata, biga basia izhi bawara nek'o k'ob'eitabid'a. Mawũẽ reybara ãwũerãã mawũãsia: Buzha krĩñata muãã wid'idua muãrã diaya.

23 Mawũape k'ārē wārīnu diaita jaraburuta mawũasia: Jōma bua muãã wid'iburura muãrã diaya, muã erunumuta ěsadrabid'a diaya.

24 Mawũãĩ wãpe zhi papaa mawũasia: ¿Muãrã k'ārēta wid'iipe?

Mawũãĩ zhi papabara mawũasia: Wid'idua Juan Buruk'oemiã buruta.

25 Mawũãĩ reyma ĩñabasia ed'a wãpe wid'i mawũasia: Muãrã krĩña b'ua k'ãwũãwed'a eped'ek'od'e bua muãã diaita Juan Buruk'oemiã buruta.

26 Mawũãĩ rey k'ãbãẽẽ sopuasia, mawũamina izhi bawara nek'o k'ob'e kīrãbita k'ārē wārīnu diaita jarad'aba dia krĩña ěã nũma ěbasia. **27** Mawũẽ aramaũta reybara soldao ab'a zok'aburuta jarasia wemarẽẽ Juan buruta. **28** Mawũãĩ soldao wãpe cárceld'e otatupe zhi buru eped'ek'od'e wepe diasia ãwũẽrãã. Mawũẽ izhara diasia zhi papaa.

29 Juanba jurũkuad'aba maũta ũrĩnaĩ zed'ape zhi k'akua jirab'arid'ape wuag'asid'a.

Nek'obigad'a cinco mil

(Mateo 14:13-21; Lucas 9:10-17; Juan 6:1-4)

30 Jesúsba zok'akuad'ara izhima ãba zekuape jōma neburusid'a ãzha k'ārē od'ata, ãzhi miã ũrãg'ad'ata.

31 Jesúsbara mawũasia: Zeudua, dazhirã bitabai miõ ne ěãĩnu wãnaña, mobe wĩka ěnaũ k'ob'eaudua.

Mawũã jarasia zhãrã bio zepe wãpe nũmũba, maũba ãzhira miã ewari ne ěbasia nek'oisid'a. **32** Aramaũne ãzhi bitabai jãbad'e wãsid'a miõ ne ěãĩnu. **33** Mawũamina wãnata bioba ũdubudad'era ãzhita k'awuasid'a, mawũẽ maĩnu bio jẽde wãsid'a pũwũru tab'e maẽba, aramaũne jũẽkuasia ãzhi jũẽĩ nawed'a, mawũẽ daucha zekuasia Jesús bawara.

34 Jesús jãbad'eba ud'ub'aeburud'e k'abanata ũdui ãzhira sozuburiasia ovejarã kīrãk'a b'eba ãzhi akũbari ne ěã, mawũẽ ũrãg'akuasia ne bio jara. **35** Keud'e izha jurũkuad'abara orrad'ape mawũasid'a: Miõ ne ěã maẽ k'ob'ed'e ewari ya keua. **36** Wãbigarua wãnamarẽẽ meã b'ema, pũwũru zake arak'aita tab'ema, aramaũne edad'amarẽẽ zhikota, k'ārē k'oi ne ěã b'ea.

37 Mawũãnaĩ Jesúsbara panaũ mawũasia: Marãba nek'obigaudua.

Mawũãĩ āzhara mawũāsida: ¿Daita wānape denario docientoba pan edaira ewari dociento trajaid'e b'ũ ēka aramaũne nek'obigaira?

38 Mawũānaĩ izhara mawũāsia: ¿Marābara pan sōmbe erub'e? Akud'e wāũdua.

Mawũãĩ wānape k'awuad'ape mawũāsida: Daibara erub'ea pan juesoma b'eda ũme.

39 Mawũānaĩ jarasia biod'e jewed'abid'amarēã poajārã ũrũ.

40 Mawũē awuara awuarak'a jewed'asid'a cienne, cincuentad'e.

41 Mobeberũ jiraedasia pan juesomata b'eda ũmeta, mobe ũtaa akũ zhiwid'ipe pan b'uekuape izha jurũkuad'aa diasia jed'ekad'amarēã. B'eda ũmesid'a āzhi jōmaũita āzhiza b'uekuasia jed'ekad'amarēã. **42** Aramaũne jōma ad'uba nek'osid'a. **43** Pan zhi b'uguzoamata b'eda ad'ubad'apead'ata jurepesid'a jamara doce bira. **44** Zhi nek'od'apead'ara zhũmakĩrārāta numasia cinco mil.

Jesús tebad'a do ũrũ

(Mateo 14:22-27; Juan 6:16-21)

45 Mobeberũ Jesúsbara izha jurũkuad'ara jābad'e b'aribigape izhi naa wābigasia Betsaida pũwũrud'a kĩrārã, maũēna izhira wāta jara tebasia k'abanata k'ob'ea. **46** Mawũã wāta jarak'a tebape k'atumaĩnu wāsia zhiwid'id'e. **47** Diamase numeberũd'era jābara do ēsadra babũrud'e izhira dob'a drua b'asia. **48** K'ābāēã poea wigui barab'ũta ũdusia pũādrũta āzhi wāma numũ ēāba, mawũē ũnadru bod'od'e āzhima zesia do ũrũ taid'e, aramaũne jipa berab'arii basia. **49** Do ũrũ taita āzha ũdud'ai beuwārāta krĩchad'ape b'iasid'a. **50** Jōmaũba ũdubũdaba perasid'a. Mawũē aramaũta āzhi ũme bed'eabũrũta mawũāsia: ¡Wāniguaudua, mũta taia, perarāũdua!

51 Mawũāpe āzhi bawara jābad'e b'aribũrud'era pũādrũra tausia. Mawũē āzhira k'ābāēã perabũdaba bia akũdruasid'a.

52 Aramaũnerã zhi zromata wad'i k'awuad'a ēbasia pan wĩkaba k'abanata nek'obigad'amina, maũne krĩchad'aira zare basia āzhi sora.

Jesúsba b'ebid'a k'ayarāta Genesared'e

(Mateo 14:34-36)

53 Kĩrārē chābũdad'era jũēkuasia Genesaret druid'u, jābara jũ ōb'usid'a doya. **54** Jābad'eba āzhi ud'ub'aebũdad'era

zhārābara Jesúta ūduk'awasid'a. **55** Mawũe wāēbasid'a maũ drua jōmañnebemata, baridu maēba wesid'a k'aya b'eta jirab'ad'e, izhi sāma b'uta ūrībuda maē. **56** Izhi wābũru maērã pũwũru zaked'e o pũwũru zromanebid'a, meã b'e maēbid'a od'e b'ũkua jirpanesia k'aya b'eta, mawũe zuburia bed'easid'a arigu idu tōbaribimarēã izhi wua ita. Jōma zhi tōb'aribudara b'e tupud'easia.

Dazhi sãwũã mitiabarid'ebema

(Mateo 15:1-20)

7 **1** Jesús orrasid'a fariseorāba ūrāg'a Moiséde jarabadata ũkũru bawarauba, āzhira zekuasia Jerusalénneba. **2** Maũrābara ūdusid'a Jesúsba jũrukua'd'ata ũkũru juwua mitia nek'o k'ob'eta āzha ob'e kīrāk'a juwua surrua od'a ēãba, mawũe bī ēã jarasid'a. **3** Fariseorābara judiorābara jōmaũba ob'ea zōrārāba ok'awa b'ead'ata, mawũe sãwũã oi b'ud'e juwuata surrua o ēārã nek'od'a ēã. **4** Ne edad'e jũēnasid'a juwuata surrua o ēārã nek'od'a ēã. Ne awũrusid'a bio b'uta mawũã arib'ae b'eba surrua ob'ea vaso baniã dota, jiwadota, netata metal omata, camata. **5** Mawũe fariseorābara ūrāg'a Moiséde jarabada bawarauba wid'i mawũāsīd'a: ¿K'ārēã bũa jũrukua'd'abara arib'aed'a ēpe zōrārāba ok'awa b'ead'ara? Awuarabũru nek'o k'opanũã juwua mitia.

6 Mawũānã Jesúsbara panaũ mawũāsīa: Marã sewa bibauta b'ea. Bia marāēnabemata Daizezed'eba Isaíaba jarad'ata zhi b'ũmata mawũã b'ũa:

Za b'ebara bari iba mũrã wawidea, aramaũne āzhi sora wawara mũmũã mũnebara.

7 Mũrã bari ibia jara b'eba mũ ūrāg'a kīrāk'a jaradia b'ea arib'aemarēã jara b'eta beubari b'eba. (Isaía 29:13)

8 Aramaũne Daizezeba arib'aemarēã jara b'ũra kenab'arid'ape arib'ae b'ea beubari b'eba ok'awa b'eta, mawũe mazhima mitia ne ēã obũdata surrua ob'ea jiwadota, vaso baniã dota. Aramaũne ne awũrusid'a bio ob'ea ab'arikata.

9 Dewara mawũāsīa: Daizezeba arib'aemarēã jara b'ũra sãwũã seribid'a ēbaita bia k'awua b'ea, mazhid'eta arib'aed'ai k'area. **10** Moisébara mawũāsīa: Wawiarua bũ zezera bũ papara. Zezeta o papata ik'azhirua jarabũrũra bead'aibara. **11** Mawũāmina marābara mawũābada: Zhũmakīrābara zhi

zezea o zhi papaa mawũasia b'ua: Muãrã jõma Daizezea diasia bu k'arebaita muã erub'ad'ara. **12** Aramaüne idaribid'a eã k'arẽ dewara oira zhi zezeita o zhi papaita. **13** Aramaüne Daizeze bed'eara seribid'a eã mazhid'eta awurua k'awabi nũmeba. Ne awurusid'a bio ob'ea aramaũ kĩrãk'a b'uta.

14 Maũta jarape Jesúsbara k'abanata trũpe mawũasia: Muã jaraita jõmaũba ũrĩũdua, mobe sãwũata k'awuaudua. **15** Aĩba zhikota ed'a wãburubara dazhira mitia o eã. Mawũamina sod'eba zeburubara Daizeze kĩrãbitara dazhira mitia ob'ua.

16 Ne ũrĩ b'ubara maũta kĩrãkuita ũrĩdua.

17 K'abanata ãmaẽpe Jesús deid'u wãburud'era izha jurũkuad'abara wid'isid'a izha jaraburura sãwũata. **18** Mawũẽ izhara mawũasia: ¿Marãbid'a sãwũata k'awuad'a eka? ¿K'awuad'a eka aĩba zhikota ed'a wãburubara dazhira mitia o eãta? **19** ¿Mawũã b'u eka ed'a wã eãba dazhi sod'e, awuaraburu b'itaed'a wãpe aĩ wã b'u eka?

Mawũã jaraburubara jarasia jõma nene eãta zhikora.

20 Mawũamina jarasia dazhi sod'eba zeburubara Daizeze kĩrãbitara dazhira mitia ob'uta. **21** Dazhi sod'ebara ze b'ua krĩchata bia eãta, kĩma eãta eruk'ãita, miã beaita, **22** nezrugaita, ne wuaaburu krĩñaĩta, bia eãta oita, zhãrã sewaita, dazha krĩñata oita, zhãrãba ne erub'u k'area bĩ eã nũmaĩta, zhãrãnebema sewata jaraita, dazhitru bigaud'e nũmaĩta, krĩcha ne ekĩrãk'a nũmaĩta. **23** Maũ jõma bia eãta sod'eba ze b'uba Daizeze kĩrãbitara dazhira mitia ob'ua.

Soid'u k'ob'ad'a wũerã Sirofenicia bid'ata

(Mateo 15:21-28)

24 Mamaũbara Jesús wãsia Tiro druaed'a Sidón druaed'a. Zhãrã maẽ deid'u wãburuta miõba k'awuad'aita krĩña ebasia, mawũamina merũ b'e ebasia. **25** Wũerãneta k'auta jai ab'asia, mawũẽ izhi ũrũ ũrĩ zepe ju k'ob'esia izhi jẽrũ k'aita. **26** Maũ wũerã judía ebasia, awuaraburu Sirofenicia druaed'ebema basia. Zuburia bed'easia izhi k'aud'eba aĩ jurẽtamarẽã jaita. **27** Mawũamina Jesúsbara mawũasia: Naara idu muãã k'arebabirua judiorãta, muã bũta k'arebaira biga eã, mawũarã zhiko warrarãneta jiraedape diaburũkaya usarãã.

28 Mawũãĩ wũērãbara mawũãsia: Āãjã Nok'ó, mawũãmina usarãbid'a mesa edre k'obada zhiko jarra warrarãne b'aed'ata. Mawũẽ murã judía ěmina k'arebarua.

29 Mawũãĩ Jesúsbara mawũãsia: Bura bia bed'eaburuba adu-a wãrũã. Jaira ãĩ wãsia bu k'aud'ebara. **30** Aramaũne wũērã izhi ded'a zeburud'era ũdusia zhi k'aura camane tab'uta, jaira ãĩ wãsia izhid'ebara.

Jesúsba bibad'a ne ũrĩ ěã bed'ea b'e ěãta

(Mateo 15:29-31)

31 Tiro druad'eba Jesús wakusa wãburud'era, Sidón pũwũrud'e berab'ari zesia Galilead'ebema dota jed'ea õb'uid'u, aramaũne berab'ari zesia Decápoli druad'e. **32** Maũne ne ũrĩ ěã bed'ea b'e ěãta izhima wed'ape zuburia bed'easid'a juwuata ũrũ b'umarẽã. **33** Mawũãnaĩ zhãrã maẽbara ãĩ edepe juwua jĩwĩnita pẽusia kũwũruza, mobe juwua jĩwĩnine id'ope tõb'arisia kĩrãmeta. **34** Mobe ũtaa akũ ĩñabape mawũãsia: ¡Efata! Maũ bed'eabara mawũãsia: ¡Ewadu!

35 Audre ěãne ewa totosia izhi ne ũrĩbarira, kĩrãmesid'a og'adruburuba bia bed'easia.

36 Jesúsbara jarasia maũta miõã jarad'a ěbamarẽã. Mawũãmina mawũã jaraburud'era wuaaburu neburusid'a.

37 Mawũẽ k'ãbãẽã sobia mawũã bazhid'a: Ne jõma bia ob'ua. Ne ũrĩ ěã b'eta ne ũrĩbi b'ua, bed'ea b'e ěã b'eta bed'eabi b'ua.

Nek'obigad'a cuatro mil

(Mateo 15:32-39)

8 **1** Maũ ewadera k'abanata k'ãbãẽã nũmũta k'ãrẽ k'od'ai ne ěãne Jesúsbara izha jurũkuad'ata trũpe mawũãsia: **2** Muãrã zhãrã sozuburia k'ob'ua, mu bawara b'eta ewari ũbea baburuta k'ãrẽ k'od'aira ne ěã. **3** Nek'obiga ěã ded'aa zok'akuara od'e nomadrud'aya, ãzhirãnebema ũkũru zesid'a wawarauba.

4 Mawũãĩ izha jurũkuad'abara panaũ mawũãsid'a: ¿Naũrãta nek'obigaira zhiko sãma ũduipe nama miõ ne ěã maẽrã?

5 Mawũãnaĩ Jesúsbara wid'i mawũãsia: ¿Marãbara pan sõmbe erub'e?

Mawũãĩ ãzhara jarasid'a: Siete.

6 Mobeburu k'abanata k'ob'ea jarasia jewed'a duanemarẽã egorod'e, mobe pan sieteta jiraedape Daizezea zhibia

jipe b'uekuape izha jurukwad'aa diasia jed'ekad'amarēã k'abanata k'ob'ea. **7** Dewara b'eda zakerāta ũkuru erub'ebari Daizezea zhibia jipe jarasia maŕsid'a jed'ekad'amarēã. **8** Jāwūã nek'osid'a, ad'ubad'apead'a zhi b'uguzoamata jurepesid'a jamara siete. **9** Zhi nek'od'apead'ara nūmasita b'ua cuatro mil. Mobeburu Jesúsbara wābigasia. **10** Mobe izha jurukwad'a bawara jābad'e b'aripe wāsia Dalmanuta druad'a.

Jarasiid'a ũdubimarēã ũdud'ak'ata

(Mateo 16:1-4; Lucas 12:54-56)

11 Fariseorāta zekuape Jesús bawara bed'eabudata jarasiid'a Daizezed'eba nūmuburu ũdubimarēã ũdud'ak'ata, mawūāsid'a wāēābid'aita. **12** Mawūē ññabape Jesúsbara mawūāsia: ¿K'ārēã ũdud'ak'ata ũdubimarēã jara duanu marā b'ebara? Mūã wārīnu marāã jaraya, mūārā ũdud'ak'ara ũdubiga ēã marā b'eara. **13** Mawūāpe āmaēkuaburuta wakusa jābad'e b'aripe wāsia kīrārā.

Ne oreguea fariseorāne

(Mateo 16:5-12)

14 Jesúsba jurukwad'abara kīrāduasiid'a pan eded'aira, pan ab'aburu erupanasia jābad'era. **15** Mañne Jesúsbara mawūāsia: Kīrākuita b'eaudua ne oregueata fariseorāne k'area, ne oregueata rey Herode b'ud'e k'area.

16 Mawūāi āzhirāinu bed'eabudata mawūāsid'a: Maūta jaraburu pan wed'a ēbasi baera.

17 Jesúsbara maūta k'awuape mawūāsia: ¿K'ārēã jara k'ob'e pan ne ēāta? ¿Sāwūāta k'awuad'a ēka? ¿Sāwūāta k'awuaira zareka marā sora? **18** ¿Dabu erub'eta ũdud'a ēka, ne ũrī b'eta ũrīna ēka? ¿Bude bad'a ēka? **19** Pan juesomata cinco mil audre nūmūã mūã jed'ekasiid'era, ¿zhi b'uguzoamata jamara sōmbe bira jurepesid'a?

Mawūāi āzhara jarasiid'a: Doce. **20** Pan sieteta cuatro mil nūmūã mūã jed'ekasiid'era, ¿zhi b'uguzoamata jamara sōmbe bira jurepesid'a?

Mawūāi āzhara jarasiid'a: Siete.

21 Mawūānāi mawūāsia: ¿Mobe k'ārēneba wad'i sāwūāta k'awuad'a ēpe?

Daub'errea b'uta ne ūdubid'a

22 Betsaida p̄w̄w̄r̄ud'e da zeb̄ur̄ud'era daub'errea b'uta izhima wed'ape zuburia bed'easid'a tōb'arimarēā.

23 Mawūānaī Jesúsbara daub'errea b'ura juwuad'e jidape p̄w̄w̄r̄ud'ebara āī edesia. Mobe dab̄uza id'ope juwua ūr̄ū b'upe wid'isia ne ūdu k'ob'ū k'awuaita. **24** Mawūāī izhara akū mawūāsia: Mūārā zhārāta ūdukua k'ob'ūa bakuru kīrāk'a, mawūāmina ūdu k'ob'ūa wā chub'eta.

25 Mawūāī wakusa juwuata dab̄uza ūr̄ū b'ub̄ur̄uba ne ūdubisia. Aramañe ne ūdu b'esia, mawūē wawarauba bi-ia ūdusia ne jōma. **26** Mobebur̄u ded'aa zok'ab̄ur̄uta mawūāsia: P̄w̄w̄r̄ud'era ed'a wārārūā, miōā jararārūā p̄w̄w̄r̄ud'era.

Jesús zhārā Ēdr̄ubita jarad'a Pedroma

(Mateo 16:13-20; Lucas 9:18-21)

27 Jesús izha jur̄uk̄uad'a bawara wāsīd'a p̄w̄w̄r̄u zake tab'eza Cesarea Filipo druad'e. Mañe od'era izha jur̄uk̄uad'aa wid'i mawūāsia: ¿Zhārābara mūrā k'aita jara pan?

28 Mawūāī āzhara panañ mawūāsīd'a: Ūk̄ur̄ubara jarabada b̄ura Juan Buruk'oemiāta, ūk̄ur̄ubara jarabada b̄ura Elíata, ūk̄ur̄ubara jarabada b̄ura Daizezeba bed'eata jarabibari bead'ata iab'auta. **29** Mawūānaī izhara mawūāsia: ¿K'ōbe marāma mūrā k'aibe?

Mawūāī Pedroma panañ mawūāsia: B̄ura zhārā Ēdr̄ubia.

30 Mawūāī izhara jarasia mañta izhid'ebemata jarad'a ēbamarēā miōā.

Jesúsba jarad'a izhi bead'aita

(Mateo 16:21-28; Lucas 9:22-27)

31 Jesúsbara jarak'asia izhi Beubari Bape b'ura biod'e zuburiai barata, seribid'a ēbaita nok'orāba, sacerdoterā nok'orāba, ūrāg'a Moisés'e jarabadaba. Jarasia aramañe bead'aita, mañta piradr̄uita ewari ūbead'e. **32** Mañta jarab̄ur̄ura jipa jarasia. Mawūē Pedroma jāpe edepe kēāsia. **33** Mawūāmina izhira p̄r̄ur̄wape izha jur̄uk̄uad'ata ak̄ukua Pedrotā kēāb̄ur̄u kīrāk'a mawūāsia: ¡Āī wārūā m̄ kīrābitauba ātōmiā! B̄ura krīcha ēā Daizeze kīrāk'ara, awuarab̄ur̄u krīcha b'ūa beubari b'e kīrāk'a.

34 Mawũäpe zhārāta izha jurukuad'a bawara trūpe mawũasia: Iab'aua muta pēwā krīña b'uburu buzha krīnata arib'aerārūā, awuaraburu bebud'e basiid'u murā pēwādua.

35 Mũ k'area beu krīña ēārā aduaya, mawũamina mũ k'area bed'ea biata murē k'area beuburura ēdrūya. **36** ¿Zhārāitara k'ārē biata b'aibe ējũāne numuta jōma izhid'eta numuburud'e izhi jawureta aduara? **37** ¿O zhārābara k'ārēta dia b'eipe izhi jawureta ēdrubiira?

38 Iab'a mũ k'area mũ bed'ea k'area pera b'uta k'azhirua omiārāta wawiaba mawũā b'aiburū, mũ Beubari Bape b'ad'abara maũ murē ēā aya mũ zeburud'era mũ Zeze zareaed'a izhi ángelerā bawara.

9 **1** Dewara mawũasia: Mũā wārīnu marāā jaraya, ũkuru nama k'ob'ebara beud'ai nawed'a ũdud'aya Daizezeta Nok'od'ebema zesita zarea bara.

Jesús awuarad'a

(Mateo 17:1-13; Lucas 9:28-36)

2 Maũ tēā ewari seis baburud'era Jesúsbara edesia Pedrotā, Jacobotā, Juanta, maūrāta āzhi dob'a jure edesia k'atuma ũtu numūinu. Mama awuarasia āzhi kīrābita. **3** Izhi wuara totroa ũnasia, druad'era wua tōbaribara mawũā totroa o b'e ēā.

4 Mañnerā ũdusid'a Moiséta, Elíata, bed'ea k'opanasia Jesús bawara. **5** Mawũē Pedrobara Jesúsā mawũasia: Miā Ũrāg'abari, biga dazhirā nama k'ob'era, mawũē de k'āideta ũbea od'aya ab'a buita, ab'a Moiséita, ab'a Elíaita.

6 Pedrobara sāwũāta k'awua ēāta mawũā bed'easia āzhira pera k'ob'eba. **7** Mañne āzhi ũrū zesia jārārāta, maũ jārārāneba Daizezeta bed'eaburuta mawũasia: Naũ mũ Warra muārā kuāg'a, izhi bed'eara ũrīūdua. **8** Audre ēāne akubudad'era āzhi bawara miōta ũdud'a ēbasia, awuaraburu ũdusid'a Jesúsata ab'abai.

9 K'atumaneba yed'a āzhi urud'e Jesúsbara jariasia āzha ũdubudara miōā jarad'a ēbamarēā, izhi Beubari Bape b'uta beud'ata piradrūyed'a. **10** Mawũē maũ bed'eara āzhi bitabai k'awua duanebudata bed'ea duanesia sāwũā mawũā beud'ata piradrūita. **11** Mawũē wid'i mawũāsid'a: ¿Ũrāg'a Moiséd'e jarabadabara k'ārēā jarabada zhārā Ēdrubiita zei nawed'a Elíata naara zeita?

12 Mawũānāĩ Jesúsbara panaũ mawũāsia: Elíara wārĩnu naara zeya, mobe ne jōma araa oya. ¿Zhi b'uma ēka mu Beubari Bape b'ura biod'e zuburiai barata, seribid'a ēbaita? **13** Mawũāmina muā marāā jaraya, Elíara ya zesia, maũta āzha krĩñane osid'a izhi sāvũā od'aita zhi b'umane.

Jesúsba b'ebid'a kūrā wawa b'uta

(Mateo 17:14-21; Lucas 9:37-43)

14 K'atumaneba Pedrota, Jacobota, Juanta Jesús bawara zebudata dewaraurā izha jurukud'ata k'ob'e maē zeburud'era, ūdusia maũrā k'abanaba buredrũ nũmũta, ūrāg'a Moiséde jarabadata bĩ ēā bed'ea k'ob'easia āzhi bawara. **15** Zhārā jōmaũba ūdud'ai bia akudrua izhima wāēbad'ape: ¡Kua! asid'a.

16 Mawũē izhara wid'i mawũāsia: ¿Marā k'ārēta jara bĩ ēā bed'ea k'ob'e āzhi bawara?

17 Mawũāĩ k'abananebemaba ab'aua panaũ mawũāsia: Miā Ūrāg'abari, muārā mu warrata b'uma wesia, jaita ab'aua bed'eabi ēā. **18** Maũ jaibara baridu maē jidaburud'era b'aebi b'ua, ib'a k'oapeebaria, kid'a k'ōseseebaria, ūb'ua tab'ebaria. Muārā bua jurukud'aa jarasia āĩ jureta'd'amarēā, mawũāmina b'ed'a ēbasia.

19 Mawũāĩ Jesúsbara panaũ mawũāsia: ¡Marā soid'u duanu ēā! ¿Mũrā sōmbeed'a marā bawara b'aipe? ¿Mũrā sōmbeed'a zrog'a nũmaĩpe? Kūrā yaya weudua.

20 Mawũāĩ webudad'era jaiba Jesústa ūdui kūrā ab'aed'a wawabiburuba egorod'e b'aepe burab'arisia ib'a k'oapepa.

21 Jesúsbara zhi zezea wid'i mawũāsia: ¿Dāārā baburuka k'āvũā b'ura?

Mawũāĩ izhara mawũāsia: Wĩña wed'aua k'āvũā b'ua.

22 Jaibara b'aebima bio b'aebi b'ua tebud'e o doed'a, aramaũne beaita. Mawũāmina bua k'ārē oiburũ दौरा sozuburiape k'arebarua.

23 Mawũāĩ Jesúsbara mawũāsia: Soid'u k'ob'a b'eiburũ soid'u k'ob'uitara jōma borekea.

24 Mawũāĩ aramaũta kūrā zezebara nemi jĩgua mawũāsia: Mũrā soid'u k'ob'ua. Mũrā wuaaburũ soid'u k'ob'aita k'arebarua.

25 K'abana buredrũbudata Jesúsba ūdui jaira kēāburũta mawũāsia: Jai zhārā bed'eabi ēārā ne ūrĩbi ēārā muā bua

jaraya, k'ãñebara ãi wãrũã, mobe wueta ed'a wãrãrũã k'ãñe.

26 Mawũãĩ jaira b'iape kũrã ab'aed'a wawabipe ãi wãsia. Mawũẽ kũrã beud'a kĩrãk'a tab'ebũrũba biobara beusia asid'a.

27 Mawũãmina Jesũsbara juwuad'e jidape jiraedabũrũba piradrũsia. **28** Jesũs deid'u zebũrud'era izha jurũkuad'abara dob'aua wid'i mawũãsid'a: ¿Daibara k'ãrẽneba ãi jurẽta b'ed'a ěbasi?

29 Mawũãnaĩ Jesũsbara mawũãsia: Jai k'ãwũã b'ura arak'ãwũãrã ãi wã ěã, awuarabũrũ ãi wã b'ua nek'o ěã zhiwid'i.

Jesũsba wakusa jarad'a izhi bead'aita

(Mateo 17:22-23; Lucas 9:44-45)

30 Mamaũba wãbũrud'era berab'ari wãsid'a Galilea druad'e. Jesũsbara krĩña ěbasia izhi sãma k'ob'ũta zhãrãba k'awuad'aira. **31** Maũẽnabema izhara ũrãg'a nũmasia izha jurũkuad'ata, maũnerã mawũãsia: Mũ Beubari Bape b'ura zhãrã juwuad'e chãb'arid'aya, maũnerã bead'aya. Mawũãmina beud'ata piradrũya ewari ũbead'e.

32 Maũta jarabũrũra ãzhara sãwũãta k'awuad'a ěãta perasid'a wid'id'aita.

¿K'aita audre zhi zromape?

(Mateo 10:42; 18:1-9; Lucas 9:46-50; 17:1-2)

33 Capernaũm pũwũrued'a zepe ded'a k'ob'ũd'e izha jurũkuad'aa wid'i mawũãsia: ¿Mazhirãĩnurã marã k'ãrẽã bĩ ěã bed'easid'a od'era?

34 Mawũãĩ ãzhira chupeasid'a, od'e ãzhirãĩnu bĩ ěã bed'easid'a baera k'aita audre zhi zroma ũrũ. **35** Mawũẽ Jesũs jewed'ape izha jurũkuad'a doceta trũpe mawũãsia: Iab'a zhi zromata b'a krĩña b'ubũrũ, jõmaũ k'ãñabara zhi zroma ěãne b'aĩbara, aramaũne dewaraurãta jõma arib'aebarita b'aĩbara. **36** Mawũãpe wũãwũãta ãzhi ěsadra k'ob'ũpe juwuad'e edape mawũãsia: **37** Mũnebemata ijã b'ũd'eba iab'aũba naũ wũãwũã kĩrãk'a b'ũta bia edabũrũra mũta bia edabũrũa, mũta bia edabũrũra bari mũta bia edabũrũ ěã, awuarabũrũ bia edabũrũa mũ zok'ad'ata.

Dazhi jura ěārā dazhi bawarabema

(Lucas 9:49-50)

38 Juanbara mawūāsia: Miā Ūrāg'abari, daibara iab'a ūdusid'a bŭ trŭneba jai āi jurekua nŭmŭta, mawūāmina izhara dazhirā pēwā b'ŭ ěā, mawūē daibara jarasid'a maŭ k'aud'a b'a ěbamarēā.

39 Mawūāi Jesŭsbara mawūāsia: Maŭ k'aud'a b'a ěbamarēā jararāūdua, mŭ trŭneba ūdud'ak'ata ob'ŭbara tēāne mŭrā bī ěā jara ěā. **40** Dazhi jura ěārā dazhi bawarabema.

41 Bariduba marā baniā diabŭrŭta marā mŭrē baera mawūā diara, mŭā wārīnu marāā jaraya, Daizezebara maŭbarira k'ārē diaya.

Zhārāta b'aebibŭrŭd'ebema

(Mateo 18:6-9; Lucas 17:1-2)

42 Bariduba ab'a k'azhiruad'e b'aebibŭrŭta za zhi zromarā ěāta mŭnebema ijā b'eta mawūā ora, maŭ Daizezebara pua k'awua oya. Mawūē biga bak'ausia osidaud'e yuta tājŭnape b'aribued'aita pusad'e. **43** Bŭ juwuaba bŭta

k'azhiruad'e b'aebiid'ebema orārŭā, aramaŭne bŭ juwuara b'ŭatubŭrŭkarua. Audre biga Daizeze ūme b'ai jō ěā maē ed'a wāita juwua ab'a b'ŭta, juwua ūme b'ŭta wāi k'āñabara tebŭ kik'ad'e. **44** Mama b'eta zuburia onŭmŭrā kira beu ěā, tebŭsid'a kik'ata nŭmŭā. **45** Bŭ jērŭba bŭta k'azhiruad'e b'aebiid'ebema orārŭā, aramaŭne bŭ jērŭrā b'ŭatubŭrŭkarua. Audre biga Daizeze ūme b'ai jō ěā maē ed'a wāita jērŭ ab'a b'ŭta, jērŭ ūme b'ŭta b'aribued'ai k'āñabara tebŭ kik'ad'e.

46 Mama b'eta zuburia onŭmŭrā kira beu ěā, tebŭsid'a kik'ata nŭmŭā. **47** Bŭ dabŭba bŭta k'azhiruad'e b'aebiid'ebema orārŭā, aramaŭne bŭ dabŭra ěŭtabŭrŭkarua. Audre biga Daizezeta Nok'ota b'ŭ maē ed'a wāita dabŭ ab'a b'ŭta, dabŭ ūme b'ŭta b'aribued'ai k'āñabara tebŭd'e. **48** Mama b'eta zuburia onŭmŭrā kira beu ěā, tebŭsid'a kik'ata nŭmŭā.

49 Marā Daizezebara jōma mitia ne ěā okuaya. Aramaŭnerā ne adua ěbamarēā ne jōma tebŭba ba bada kīrāk'a tāba serabada kīrāk'a okuaya. **50** Tārā biga, mawūāmina kŭya ěbŭrŭ, ħk'ārēba kŭyabid'aipe? Tā biga kīrāk'a b'eba zhiya adu-a b'eaudua.

Jesúsba jarad'a kīma āmaīrā k'azhiruata

(Mateo 19:1-12; Lucas 16:18)

10 1 Mama Capernaúm p̄w̄w̄r̄ud'ebara Jesús wāb̄w̄r̄uta, Judea druaed'a wāsia do Jordán kīrārē. Mawūē zhārābara izhira wakusa b̄uredrusid'a, mawūē wakusa miā ūrāg'asia izhi b'̄u kīrāk'a. 2 Mañe fariseorābara orrad'ape wāēābid'ai k'area wid'isid'a zhūmakīrābara āmasia b'̄u k'awuaita izhi wūērā. 3 Mawūē Jesúsbara panaū mawūāsia: ¿Moisébara sāwūā jarasi?

4 Mawūāi āzhara mawūāsida: Moisébara idaribisia āmaīnebemata k'arta diamarēā aramañe āmaīta.

5 Mawūānaī Jesúsbara panaū mawūāsia: Arib'aed'a ēbaita marā sora zare baera mawūā b'̄usia. 6 Mawūāmina jēdeuba osid'era zhūmakīrāta, wūērāta osia Daizezebara. 7 Mañeba zhūmakīrābara āmaē b'̄ua zezera, papara, aramañe izhi wūērā ūme pane b'̄ua. 8 Aramañe ūmeta k'akua ab'a pane b'̄ua, mawūē ya ūme ēā, awuarab̄w̄r̄u k'akua ab'abaia. 9 Aramañe Daizezeba āba b'̄ud'ara zhi āmabiid'e b'̄u ēā zhārābara.

10 Izha jur̄kuad'abara ded'a maū ab'aūta Jesúa wid'isid'a.

11 Mawūē mawūāsia: Bariduba izhi wūērāta āmape aw̄w̄r̄uta k'āīb̄w̄r̄ura k'azhiruata oya zhi kīma bī ēā ob̄w̄r̄uba.

12 Wūērāba zhi kīmata āmape aw̄w̄r̄uta k'āīb̄w̄r̄ura k'azhiruata oya.

Jesúsba ibia jarad'a wūāwūārāta

(Mateo 19:13-15; Lucas 18:15-17)

13 Wūāwūārāta Jesúsma wesid'a ibia jara tōb'arimarēā. Mawūāmina izha jur̄kuad'abara kēāsida zhi web̄data.

14 Jesúsba maūta ūdui bī ēāpe mawūāsia: Wūāwūārā m̄ma idu zebiudua, bueamarāūdua, naūrāne kīrāk'a izhi krīcha b'etr̄u Daizezeta Nok'od'ebema. 15 M̄nā wārīnu marāā jaraya, iab'aūba Daizezeta Nok'od'ebemata wūāwūāne kīrāk'a krīcha ēb̄w̄r̄u mañebemānerā ed'a wā ēā.

16 Mawūāpe wūāwūārā juwud'e edape juwua āzhi ūrū b'̄upe ibia jarasia.

Kūrāta bara b'ad'a

(Mateo 19:16-30; Lucas 18:18-30)

17 Jesús wāne iab'a wāēba zepe izhi kīrābita sāk'ok'od'e k'ob'epe wid'i mawūāsia: Miā Ūrāg'abari, bura biata b'ua, ħmuārā k'ārēta oi barape Daizeze ūme b'ai jō ēāta jidaira?

18 Mawūāi Jesúsbara mawūāsia: ħBura mūrā k'ārēā biata jaraburu? Miōta biata b'u ēā, awuaraburu biara ab'abai b'ua Daizezeta. **19** Daizezeba arib'aemarēā jara b'ura buara k'awua b'uta mawūā b'ua: Kīma ēāta eruk'āirārūā. Miā bearārūā. Nezrugarārūā. Zhārā ūrū sewa neburārūā. Zhārāta sewarārūā. Wawiarua bu zezera bu papara. **20** Mawūāi kūrābara mawūāsia: Miā Ūrāg'abari, muārā maū jōma arib'ae b'ua kūrā wed'auga. **21** Mawūāi Jesúsbara ibiad'e akupe mawūāsia: Buara ne ab'a arib'aeita wāēā b'ua. Mawūē wāpe, buzha ne erub'uta jōma nendope, platara zuburia b'ea diadua, mawūārā ne biata erub'aya ūtre. Aramaūne zepe muta pēwādua bebud'e basiid'u.

22 Kūrābara maū bed'eata ūrīpe sopua wāsia k'ābāēā bara b'u baera.

23 Mawūē Jesúsbara pūruwa akupe izha jurukwad'aa mawūāsia: ħDaizezeta Nok'od'ebemane ed'ara borekea ed'a wāna ēā bara b'era!

24 Izha jurukwad'ara k'awua ēā krīchasid'a maūta jaraburuba, mawūē Jesúsbara wakusa mawūāsia: ħDaizezeta Nok'od'ebemane ed'ara borekea ed'a wāna ēā ne biota krīcha b'era! **25** Aguja uriad'e camellota audre bia berab'ari b'eya bara b'uta ed'a wāi k'āñabara Daizezeta Nok'od'ebemane.

26 Mawūāi āzhira wuaaburu k'awua ēā krīcha āzhirāinu mawūāsia: ħBara b'usid'a mawūāburu k'aita ēdrūipe?

27 Maūne Jesúsbara āzhi aku mawūāsia: Ēdrūira zhārāitara boreke ēā, mawūāmina Daizezebara ēdrubi b'eya, ne jōma boreke baera Daizezeitara.

28 Mawūāi Pedroba mawūāsia: Daibara ne jōma āmaēsid'a, mobe buta pēwā b'ea.

29 Mawūāi Jesúsbara panaū mawūāsia: Muā wārīnu marāā jaraya, iab'auga deta āmaērā, zhi mebērā zhūmakīrārāta, nawek'aurāta āmaērā, zezeta, papata, wūērāta, warrarāta, druata, mu k'area āmaērā, bed'ea biata munebemata jarai

k'area ãmaẽrã, **30** id'i ewade ãmaña jidama cien jidaya deta, mebẽrã zhũmakĩrãrãta, nawek'aurãta, paparãta, warrarãta, druata. Baridua zuburia od'aimina mawũã jidaya, aramaũne ewari tẽã nũmaĩta zeid'era jidaya Daizeze ùme b'ai jõ ããta. **31** Mawũãmina bio zhi zromata b'era zhi zroma ããta duaneña, waya zhi zroma ããta b'eta zhi zromata duaneña.

Jesúsba jarama ùbeata jarad'a izhi bead'aita

(Mateo 20:17-19; Lucas 18:31-34)

32 Od'e wãsid'a wãrĩze wãta Jerusalén pũwũrũed'a, Jesús na taid'e izha jurũkuad'ara pera kuatebasia, izhi k'aid'u wãbũdara pera kuatebasia. Mawũẽ doce izha jurũkuad'ata wakusa awuara jure edape izhi sãwũã berab'ariita jara mawũãsia: **33** Dazhirã wãrĩze wã Jerusalén pũwũrũed'a, mũ Beubari Bape b'ura maĩnu chãb'arid'aya sacerdoterã nok'orãta b'ea, ùrãg'a Moiséd'e jarabadata b'ea, maũrãbara jarad'aya mũrã bead'amarẽã, aramaũne mũrã chãb'arid'aya judiorã ããta b'ea. **34** Mũrã ãzhima sewak'au b'ũd'eba ud'aya, dau id'od'aya, aramaũne bead'aya, mawũãmina ewari ùbead'e beud'ata piradrũya.

K'ãrẽ wid'id'apead'a Jacoboba Juanba

(Mateo 20:20-28)

35 Jacobo, Juan, Zebedeo warrarãba Jesús orrad'ape mawũãsid'a: Miã ùrãg'abari, daibara krĩña panũã bua arib'aeita daiba wid'ibũdata.

36 Mawũãnaĩ mawũãsia: ¿Mũã k'ãrẽta oita krĩña panũ?

37 Mawũãĩ mawũãsid'a: Bũta Nok'ota b'ebũrũ maẽ daita nok'o babi jewed'abigarua ab'a bũ juwua araare, ab'a bũ juwua ãk'aare.

38 Mawũãnaĩ Jesúsbara mawũãsia: Marãbara k'awuad'a ãã k'ãrẽ wid'i panũrã. ¿Marã zuburiaita panũka mũ zuburiai k'ĩrãk'ara?

39 Mawũãĩ ãzhara mawũãsid'a: Daibara b'ed'aya.

Mawũãnaĩ Jesúsbara mawũãsia: Marã wãrĩnu mũ zuburiai k'ĩrãk'ara zuburiad'aya. **40** Mawũãmina mũ juwua araare, mũ juwua ãk'aare jewed'abigaira mũãrã diaid'e b'ũ ãã, awuarabũrũ jewed'a paneña Daizezeba maũĩta zhi arib'aemata.

41 Zhi diezba maũta ũrĩnaĩ kĩrũsid'a Jacoboa Juanũ.

42 Mawũe Jesúsbara trũkuape mawũasia: Marābara k'awua b'ea naũ ējũāne nok'ota b'ebara zhārā āzhi edre erunũmeā, zhi zromata b'era aramaũne zhārā ũrũ zarea nũmeā.

43 Mawũamina marā mawũa duanaĩne b'ũ ēā, awuarabũru marānebema zhi zromata b'a krĩña b'ũra b'aibara dewaraurāta arib'aebarita. **44** Marānebema zhi zromata b'a krĩña b'ũra b'aibara jōmaũ nezok'ata. **45** Aramaũ kĩrāk'a mũ Beubari Bape b'ũra ze ēbasia zhārāba arib'aed'amarēā, awuarabũru zesia zhārā arib'aeita, aramaũne mũ bebura diaya zhārā jōmaũbari.

Bartimeo daũb'errea b'ũta ne ũdubid'a

(Mateo 20:29-34; Lucas 18:35-43)

46 Jericó pũwũrued'a zekuape Jericód'eba Jesús izha jurũkuad'a bawara wābũrud'era k'abanata k'aid'u wāsíd'a, maũne Bartimeo daũb'errea b'ũta Timeo warrata o k'aita jewed'a b'ũta nebari wid'i b'asia. **47** Maũne Jesús Nazared'ebemata ũrĩĩ nemi jĩgua mawũasia: ¡Jesús, bũra rey David'eba uruta b'ũba mũrā sozuburiaru!

48 Mawũaĩ bioba kēāsíd'a chupeamarēā, mawũamina izhara audre b'ia mawũasia: ¡Bũra David'eba uruta b'ũba mũrā sozuburiaru!

49 Mawũaĩ Jesús pi nũmepe trũnamarēā jarabũrũba trũ mawũasíd'a: Wāniguarua, piradrũrua, bũra trũ k'ob'ũa.

50 Mawũanaĩ wua āneb'ari b'ũta b'aribuepe piradrũpe zesia Jesúsma. **51** Mawũe Jesúsbara mawũasia: ¿Bũara mũā k'ārēta oita krĩñape?

Mawũaĩ daũb'errea b'ũbara mawũasia: Miā Ũrāg'abari, mũta ne ũdubirua.

52 Mawũaĩ Jesúsbara mawũasia: Wārũā, bũra soid'u k'ob'ũba ēdrũbũrua.

Audre ēāne ne ũdusia, mawũe Jesús k'aid'u tebasia ode.

Jesús ed'a wāna Jerusalénne

(Mateo 21:1-11; Lucas 19:28-40; Juan 12:12-19)

11 1 Jerusalén k'aita babũdad'e, Betfagé pũwũru k'aita Betania pũwũru k'aita zebũdata, Olivo k'atuma kĩrābita zebũdad'era, Jesúsbara izha jurũkuad'ata ũme zok'abũrũta, **2** mawũasia: Pũwũru zakeid'u wāũdua jari

mazhi kīrābita tab'uid'u, k'āma ed'a wābūdada'era ūdud'aya burro kūrāta jū nūmūta, maūnerā miōta b'arik'a, maūta ēnape weudua. **3** Iab'auba wid'iburuta: ¿K'ārēā k'āwūā obūda ara? Nok'oba nesid'a ad'ape nane diab'ariya audua.

4 Mawūāi wābūdada'era ūdusid'a burro kūrāta jū nūmūta āi puertama, mawūē ēnasid'a. **5** Ūkuru mama k'ob'ebara mawūāsida: ¿Marābara k'ārēā ēnabūda k'āū burrorā?

6 Mawūānāi āzhara jarasid'a sāwūā jaraita Jesúsba jarad'ade, mawūē idaribisid'a. **7** Aramaūne burrorā wesid'a Jesúsma, mobe ūrū b'usid'a āzhid'e wua āneb'ari panūta, mobeburu Jesús jewed'asia ūrū. **8** Biobara bia edabūdata āzhid'e wua āneb'ari b'eta od'e ewarazoasid'a, dewaraurābara pārārā kiduata tud'ape od'e tad'azoasid'a. **9** Zhārābara na wāba tēā uruba nemi jīgua mawūāsida:

¡Bura ibia jarad'aya!

¡Ibia jarad'aya Daizezed'eba zeburura! (*Salmos 118:25-26*)

10 ¡Nok'ora ibia jarad'aya zōrā dazhirāta b'ad'adeba rey David'eba zeburura! ¡Daizezera ibia jaraudua ūtrera!

11 Aramaūne Jesús Jerusalénne ed'a wāburud'era, Daizeze ded'a ewara maē wāpe ne jōma akukuape keu baera Betania pūwūrud'a wāsia izha jurūkuad'ata doce bawara.

Ik'azhirua jarad'a higuera ta ne ēāta

(*Mateo 21:18-19*)

12 Nrūēma Betania pūwūrud'eba wābūdada'era jarrasia Jesús. **13** Maūne wawarauba ūdusia bakuru higuera kidua bara nūmūta, mawūē akud'e wāsia zhi ta b'ū k'awuaita, mawūāmina maīnu jūēburud'era zhi kiduatru ūdusia higo zaubari ewari ēbaera. **14** Mawūē Jesúsbara higuera nūmūā mawūāsia: Bū tara miōba wueta k'o ēā.

Maūta ūrīsid'a izha jurūkuad'abara.

Jesúsba miti ēā od'a Daizeze deta

(*Mateo 21:12-17; Lucas 19:45-48; Juan 2:13-22*)

15 Jerusalén pūwūrud'eba zebūdada'era Jesús ed'a wāsia Daizeze ded'a ewara maē, mobe āi jurekuasia mama ne nendo b'eta ne eda b'eta. Mesara burekuasia plata k'ābiabadada'era, buguera burekuasia pusirā nendobadada'era. **16** Mobe Daizeze ded'a ewara maē miōta idu berab'aribi ēbasia ne edeira.

(Marcos 11:15)

17 Mañnerã miã ùrãg'aburuta mawũasia: ¿Naũenabemata zhi b'umata mawũã b'ũ ãka:

Mũ dera zhiwid'ibadata nũmã ad'aita jõmaũitabemata nũmaña ab'ũ ãka? Mawũã b'ud'era marãbara nezrugamiãrã de babi nũmũk'ãrĩna. (Isaías 56:7)

18 Maũta ùrĩnaĩ ùrãg'a Moiséde jarabadabara sacerdoterã nok'orãbara krĩcha jurusid'a sãwũã bead'aita. Æzhara wawia b'easia jõmaũba bia ùrĩ b'eba izhi ùrãg'ata. **19** Mawũamina keuburud'era Jesús ãĩ wãsia Jerusalennebara.

Higuera ik'azhirua jarad'ata bagud'a

(Mateo 21:20-22)

20 Diaped'a berab'aribudad'era ùdusid'a bakuru higuera bagud'ata k'arrad'eba. **21** Mawũẽ Pedrobara bude bape mawũasia: Miã ùrãg'abari, akũdua, bakuru higuera bũa ik'azhirua jarad'ara bagusia.

22 Mawũãĩ Jesúsbara panaũ mawũasia: Soid'u k'ob'a b'eaudia Daizeze ùme. **23** Mũã wãrĩnu marãã jaraya, bariduba

k'atuma za nũmuã jarabũrũta: ãĩ wãrũã, pusad'e doid'u wãrũã abũrũta, izhi soma b'e ããne k'ob'ũ ãbũrũ, awuarabũrũ soid'u k'ob'ũba izha jara k'ob'ũra arib'ae nũmaẽdaid'e k'ob'ũra, izha jarabũrũra arib'ae nũmaẽdaya. **24** Maũba muã marãã jaraya, jõma marãba wid'ibũdara zhiwid'i soid'u k'ob'eaudua jidad'aita, mawũãrã marãma zeya. **25** Marã zhiwid'i k'ob'ed'era bed'ea ne ããne edaudua iab'au bawara bĩ ãã b'ebũrũ, marã Zeze ùtre b'ũbid'a marã bed'ea ne ãã b'ũkuamarẽã marãba bia ããta od'apead'ata biod'eaba. **26** Marã bĩ ãã od'ata marãba bed'ea ne ããne edad'a ãbũrũ, marã Zeze ùtre b'ũbid'a marã bed'ea ne ãã b'ũ ãã marãba bia ããta od'apead'ata biod'ebara.

Zareata Jesũsd'e

(Mateo 21:23-27; Lucas 20:1-8)

27 Wakusa Jerusalén pũwũrũed'a zekuape Daizeze ded'a ewara maẽ Jesũs taid'e, izhima zesid'a sacerdoterã nok'orãta, ùrãg'a Moisd'e jarabadata, nok'orãta. **28** Mobe mawũãsid'a: ¿K'aiba obi b'ũ bũa ob'ũra? ¿K'aiba diasi zareara bũa ob'ũta onũmaĩrã?

29 Mawũãnaĩ Jesũsbara panaũ mawũãsia: Muãbid'a marãã wid'iya. Panuũdua, mawũãrã muãrã marãã jaraya k'aiba obi b'ũta muã ob'ũra. **30** Zhãrã buru k'oemarẽã Juan, ¿Ùtrebemaba zok'asika o zhãrãba? Panuũdua.

31 Mawũãĩ ãzhirãĩnu mawũãsid'a: Dazhirãba Ùtrebemaba zok'asia ad'ara, ¿mobera k'ãrẽã ijãna ãbasi aya? **32** ¿Maũne dazhirãbara sãwũã zhãrãba zok'asia ad'aibe? Æzhara aramaũne zhãrãta wawiasid'a, jõmaũma Juan wãrĩnu Daizezeba bed'eata jarabibarita b'ũ baera. **33** Mawũẽ panaũbũdara Jesũa mawũãsid'a: Daibara k'awuad'a ãã.

Mawũãnaĩ Jesũsbara panaũ mawũãsia: Muãbid'a marãã jara ãã k'aiba obi b'ũra muã ob'ũra.

Uvad'e trajabadata bia ããta b'ead'a

(Mateo 21:33-46; Lucas 20:9-19)

12 **1** Mobe bũrũ Jesũsbara ne bio jarak'a mawũãsia: Ùmakĩrãba uvata upe serrape osia uva b'ata piabarita. Mobe uva akũita pãrãsia deta ùtu drasoã, mobe uvad'e trajabadaã arrendape wãsia wawara. **2** Uva b'ũabada ewade nezok'ata zok'asia uvad'e trajabadama, uva izhaã diabũdara

jidamarẽã. **3** Mawũãmina maũrãbara jirtopota jirachisid'a, aramaũne buesid'a juwuaawa. **4** Wakusa nezok'a awuruta ãzhima zok'aburura mong'araba tab'ari puosid'a buruta, mobe ik'azhirua jarasid'a. **5** Wakusa awuruta zok'aburura beasid'a. Dewara bio zok'aburura ùkuru jirachisid'a, ùkuru beasid'a.

6 Wad'i ab'a erub'uta erub'asia zhi warra izha kuãg'ata. Maũsid'a maũrãma zok'aburuta mawũasia: Wawiad'aya mu warrara. **7** Mawũãmina uvad'e trajabadara ãzhirãinu mawũasid'a: Ne zhi zezed'era naũba jidaya. Mawũẽ bead'aya, izha jidaita b'ura aramaũne dazhirãba jidad'aya. **8** Aramaũne jirtopota beasid'a, mobe ãi b'aribuesid'a uvad'ebara.

9 ¿Aramaũnerã uva zhibaribara sãwũã oiipe? Wãpe beakuaya uvad'e trajabadara, mobe uva izhid'era chãb'ariya awururãã.

10 ¿Aramaũ kãrãk'a mu seribid'a ãnebemata zhi b'umarã marãbara led'ak'a kãrãk'a duanu ãka?:

¿Jara b'ũ ãka de obadaba mong'ara seri ããne
b'ud'apead'ara wag'auta b'esita.

11 Daizezeba mawũã osi baera dazhirãma ne bia ab'ũ ãka?

(*Salmos 118:22-23*)

12 Jida krĩnasid'a mawũã ne jaraburubara ãzhita jaraburuta k'awuabudaba. Mawũãmina k'abanata wawiabudaba ãmaẽbudata wãsid'a.

Rey Romanebemaïta plata diabadad'ebema

(*Mateo 22:15-22; Lucas 20:20-26*)

13 Fariseorãta ùkuru rey Herode pẽwã b'eta ùkuru Jesúsma zok'asid'a wãẽẽ bed'eabid'amarẽã. **14** Mawũẽ maũrã zekuape mawũasid'a: Miã Ûrãg'abari, daiba k'awua b'ed'era buara jara b'ua wãrãta, buara krĩcha zhãrãneã zhi edebi ãã buara aku ãbaera zhãrãnebemata. Awuaraburu wãrĩnuta jara b'ua Daizeze ota. ¿Diasia b'uka rey César plata diabadara, o dia b'ẽ? ¿Diad'aid'e b'uka o diad'aid'e b'ũ ã?

15 Jesúsbara k'awuasia ãzhira sewa bibauta k'ob'eta, mawũẽ mawũasia: ¿Mũrã k'ãrẽã wãẽãbid'aita k'opanũ? Denario ab'a mũma weudua mũã akũita.

16 Æzha wed'ai Jesúsbara mawũasia: ¿Naũnerã k'ai zata nũmũ, k'ai trũta b'ũ nũmũ?

Mawũãĩ ãzhara mawũasid'a: Césard'ea.

17 Mawũãnaĩ Jesúsbara panaũ mawũãsia: Césard'era César diaudua, Daizezed'era Daizezea diaudua.

Mawũãĩ bia akudruasid'a izhira.

Beud'ata piradrud'aid'ebema

(Mateo 22:23-33; Lucas 20:27-40)

18 Maũne saduceorãta zesid'a Jesúsma, maũrãbara jara b'ea beud'ara piradrũ eãta, mawũẽ wid'i mawũãsid'a: 19 Miã Ũrãg'abari, Moisébara bed'eata b'ud'ata mawũãsia: Mebea iab'aud'eta beuburud'e zhi kĩma ãmaẽburuta warrata ãmaẽ eburũ zhi mebeaba edaibara, aramaũne zhi mebea beud'ata warra barabiya. 20 Ewari ab'a mebãrãta siete pãina bazhia, nabemata miã k'ãĩpe beusia warra ne eã. 21 Mawũẽ maũ wũẽrã zhi tããbemaba k'ãĩpe maũsid'a beuburuba warra ãmaẽ ebasia. Ab'arika berab'arisia zhi ũbeasid'a. 22 Sietera jõma mawũã berab'ariburuba miõba warrarã ãmaẽ ebasia. Nũmũne beusia wũẽrãsid'a. 23 K'õbe beud'ata piradrubudad'era, ¿zhirãnebemabara sãũba izhi wũẽrã baipe mawũã sieteba ãzhi wũẽrã babid'apead'ara?

24 Mawũãnaĩ Jesúsbara panaũ mawũãsia: Marã wãẽã b'eba maũẽnabemata zhi b'ũmarã sãwũãta k'awuad'a eã, miã Daizeze zareara sãwũãta k'awuad'a eã. 25 Beud'ata piradrubudad'era miã k'ãĩna eã, awuaraburũ ángelerã ũtre b'e k'ĩrãk'a b'eaya. 26 Mawũãmina beud'ata piradrud'aid'ebema, ¿marãbara Moisé librod'era led'ak'a k'ĩrãk'a b'eta Daizezebara uruta nũmũ maẽba Moiséa mawũãsi eka?: ¿Murã Abraham Zhibaria, Isaac Zhibaria, Jacobo Zhibaria asi eka?

27 Aramaũnerã Daizezera beukuad'a Zhibari eã, awuaraburũ zok'ai b'e Zhibaria. Mawũẽ marã biod'e wãẽã b'ea.

Zhi zromata b'ua arib'aed'ai b'uta

(Mateo 22:34-40)

28 Ũrãg'a Moiséd'e jarabadaba ab'ãuba Jesús orrasia, saduceorãba wid'ibudata bia panaũburuta ũrĩpe wid'i mawũãsia: ¿Sãũta zhi zromape Daizezeba arib'aemarẽã jara b'uta jõmaũnebema?

29 Mawũãĩ Jesúsbara jaraburuta panaũ mawũãsia: Jõmaũnebema zhi zromata Daizezeba arib'aemarẽã jara b'ura mawũã b'ua: Israel b'ebara ũrĩũdua: Nok'o Daizezera ab'a b'ua.

30 Nok'o Daizezera soid'u kuāg'arua, buzhi jawureid'uba, buzhi krīchaid'uba, buzhi zareaid'uba. **31** Maũ zhi ūmeta dewara mawũā b'ua: Zhārā kuāg'arua buzhi kīrāk'a. Daizezeba arib'aemarēā jara b'ura awuru audre zhi zroma ne ēā maūrā k'āñabara.

32 Mobeburu ūrāg'a Moisé'd'e jarabaribara mawũāsia: Miā Ūrāg'abari, bua wārīnuta jaraburu kīrāk'a Daizezera ab'a b'uta awuru izhi kīrāk'ara ne ēā. **33** Mawũā Daizezeta soid'u kuāg'aira, dazhi jawureid'uba, dazhi zareaid'uba kuāg'aira, zhārā dazhi kīrāk'a kuāg'aira audre biga nendawuruta bio Daizezeita bai k'āñabara.

34 Mawũā krīchad'e panaūburuba Jesúsbara mawũāsia: Bura Daizezeta Nok'od'ebemane babod'oa.

Aramaüne miōba wueta k'ārē wid'id'a ēbasia.

¿K'aid'eba uru zhārā Ēdrubira?

(Mateo 22:41-46; Lucas 20:41-44)

35 Daizeze ded'a ewara maē Jesús miā ūrāg'a mawũāsia: ¿Ūrāg'a Moisé'd'e jarabadabara jara panuka zhārā Ēdrubira rey David'eba uruta? **36** Davidbara Jawurebiad'eba mawũāsia:

Daizezebara mu Nok'oa mawũāsia: Mu juwua araare
jewed'arua, bu jura b'eta jōma muā bu jērū edre
b'uyeed'a. *(Salmos 110:1)*

37 Davidba mawũā izhi Nok'oa ad'ara, ¿sawũā bari k'āwūta izhid'eba uruta b'aipe? K'abanabara Jesús bed'eara ūrī b'easia ūrī krīña.

Ūrāg'a Moisé'd'e jarabadad'ebema

(Mateo 23:1-36; Lucas 11:37-54; 20:45-47)

38 Jesús miā ūrāg'a numunerā mawũāsia: Kīrākuita beaudua ūrāg'a Moisé'd'e jarabada k'area, zhi zromane tebaita wua eid'u drasoā jū teba krīñadea, āzhi wawia salud'aita krīñadea puwurud'e k'abana maērā. **39** Nok'orāta jewed'abari maē jewed'a krīñadea de zhi jurebadata nūme maērā, nok'orāta jewed'abari maē jewed'a krīñadea nek'od'e trūbudad'era. **40** Deta wūērā pēdrarāneta jārī b'ea, mobe zhārāma bia numāita dāārā zhiwid'ibada. Maūneba maūrā Daizezebara audre pua k'awua oya.

Ofrenda diad'a wũerã pẽdraba
(Lucas 21:1-4)

41 Ofrenda ed'a kenab'aribada maẽ kĩrãbita Jesús jewed'a k'ob'ud'e, akũ k'ob'asia zhãrãba plata ed'a kenab'ari k'opanãta. Bara b'ebid'a bioba plata bio ed'a kenab'ari k'opanasia. 42 Maũne wũerã pẽdrata zuburia b'ũta zepe moneda zakerãta ũme ed'a kenab'arisia bio vale eãta. 43 Mawũe Jesúsbara izha jurũkuad'ata trũpe mawũãsia: Muã wãrĩnu marãã jaraya, naũ wũerã pẽdrata zuburia b'ũbara jõmaũ k'ãñabara plata audre ed'a kenab'aribũrũa. 44 Wuaabemabara ed'a kenab'aribũda plata aud'ubemata, mawũãmina naũ wũerãbara zuburia b'ud'e jõma ed'a kenab'aribũrũa izhi nek'oita erub'ad'ata.

(Marcos 12:43)

Jesúsba jarad'a Daizeze de ãrĩnaĩta

(Mateo 10:16-25; 24:1-28; Lucas 17:22-24; 21:5-24)

13 1 Daizeze ded'a ewara maẽba Jesús ãĩ zebũrud'era izha jurũkuad'abara ab'ãuba mawũãsia: Miã Ūrãg'abari, akũdua, mong'ara bi-ia ked'ea, dera bi-ia nũmeã.

2 Mawũãĩ Jesúsbara panaũ mawũãsia: ¿Bua akũ k'ob'ũra de zromata nũme eka? K'ãwũã nũmerã mong'ara ab'ari mong'ara ũrũbid'a k'ob'a eũaya ãrĩbũdaba.

Sãwũãĩnebema eũũã jõĩ nawed'a

(Mateo 24:3-28; Lucas 21:5-6)

3 Olivo k'atumane Jesús jewed'asia Daizeze de kĩrãbita. Maũne Pedrobã, Jacobobã, Juanbã, Andrãsbã dob'ããa wid'i mawũãsid'a: 4 ¿Daia jaradua, sõmbed'epe Daizeze deta mawũã ãrĩnaĩrã? ¿Sãwũãĩpe maũta jõma arimaẽ berab'ariira?

5 Mawũanaĩ Jesúsbara panaũ mawũãsia: Kĩrãkuita b'eaudua miõã zhi sewabid'a ěbaita. **6** Nũmũne bio sewata mũneba zebũdabara mawũanaña: Mũrã zhãrã Ēdrũbia. Aramaũne bio sewad'aya. **7** Marãbara zhõta ũrĩnaña namabid'a aĩbid'a, maũnerã perarãũdua, mawũã berab'ariibara, mawũãmina wad'i ěbaya ewari nũmũta jõĩrã. **8** Drua tab'eta drua awũrũta tab'e bawara zhõnaña, nok'orãta nok'orã awũrũ bawara zhõnaña. Baridu maẽ nũmeña ějũã ureta, jarrabata. Maũ jõma puata jẽdeba nũmeña.

9 Mazhikusa kĩrãkuita b'eaudua, marã chãb'arid'aya nok'orã wag'aurãã, de zhi jũrebada nũme maẽ marã ud'aya. Nok'orã kĩrãbita, reirã kĩrãbita marã eded'aya mũ k'area, aramaũne marãbara mũnebemata maũrãã jarad'aya. **10** Bed'ea biata mũnebemata ewari nũmũ jõĩ nawed'a nok'orãã chãb'arid'aita edebũdad'era jarad'aibara zhãrã jõmaũã. **11** Marãta sopuarãũdua k'ãrẽta jarad'ai k'areara, miã krĩcharãũdua, awuarabũrũ maũnerã Jawurebiaba jarabibũrũta jaraudua, aramaũnerã marãta bed'ea ěã, awuarabũrũ bed'eaya Jawurebiata.

12 Mebeabara bead'amarẽã chãb'ariya zhi mebeata, zezebara zhi warrata. Warrarã bĩ ěãd'aya ari ãzhi zhibarirã bawara, aramaũne beakuabid'aya. **13** Jõmaũba marã jurad'aya mũ k'area, mawũãmina mũta pẽwã zuburiata jõĩĩnu nũmũrã ědrũya.

14 Jaid'ebema ne mitiata nũmũbũdata marãba ũdubũdad'era, Daizezeba bed'eata jarabibariba Danielba jarad'ata ũdud'aya. Daizeze ded'a nũma ěbai b'ũta nũmũnaña. Mawũẽ zhi naũ lebũrũbara maũ sãwũãta k'awuarua. Mobebaira Judead'e b'era merũ wãẽbaudua k'atumaẽna. **15** De ũrũ k'ob'ũra ud'ub'aepe ed'a wãrãrũã k'ãrẽ bũzhi ded'abema jiraedaira. **16** Meã k'ob'ũra deid'u zerãrũã bũzhi wua jiraedaira. **17** B'iog'oa b'era, wũãwũã jud'ebema erub'era zuburiad'aya maũ ewadera. **18** Mawũẽ zhiwid'iudua marã mawũã merũbũdad'era nũma ěbamarẽã kue ewarita. **19** Maũ ewadera zuburiatrũ nũmaña, Daizezeba ějũã osid'ebemata id'ibasiid'u mawũãrã ne ěãta nũmaña, miã tẽãbid'a mawũãrã nũma ěbaya. **20** Maũ ewarita Daizezeba k'akutua nũmũ ěbũrũ miõta zok'ai b'a ěã. Mawũãmina izha zhi jũrũmata b'e k'area k'akutua nũmũsia maũ ewarira.

21 Mawũẽ iab'aũba zhãrã Ēdrũbita za b'ũa abũrũd'era, o zawa b'ũa abũrũd'era ijãrãũdua. **22** Nũmũne zhãrã sewata zhãrã ědrũbita b'eaya, sewata Daizezeba bed'eata jarabibarid'e b'eaya,

ūdud'ak'ata od'aya zhārā sewad'aita, sewaita ob'ed'ara sewad'aya Daizezeba zhi jurumata b'esid'a. **23** Mawūē marā kīrākuita b'eaudua, muārā maūta jōma marāā jaraburua nawed'a.

Jesús zeid'ebema

(Mateo 24:29-44; Lucas 21:25-36)

24 Jari ewadera mawūā zuburia nūmana tēāne ūmadaura pārīguya, jed'ek'ora ūna ēbaya. **25** Chīdaura bājāneba jurzoaya, ne zarea zromarāta bājānebema puruderread'aya.

26 Mobeburu mu Beubari Bape b'ad'ara jārārāne uruta ūdud'aya k'ābāēā zarea bara kīrāwārēā. **27** Mobeburu muārā ángelerā murērāta zok'aya, aramaūne āba jured'aya muā zhi jurumata baridu maē b'eta wawara b'eta.

28 Bakuru higuerad'eba sāvūāta k'awuaudua: Zhi jīwīnita wikuburud'era marābara k'awuabada poag'a k'aita bata.

29 Aramaū kīrāk'a muā jara nūmūta arimaē berab'ari busad'ewata marāba ūdubudad'era k'awuaudua mu zeira k'aita bata. **30** Muā wārīnu marāā jaraya, zhārā b'era neba ēwed'a muā jara nūmūrā jōma arimaē berab'ariya. **31** Bājā, drua nebaya, mawūāmina mu bed'eara bari neba ēā.

32 Mawūāmina k'ārē ewade k'ārē ūmadaud'e mawūā berab'ariira miōba k'awua ēā, miā ángelerā ūtre b'ebid'a k'awuad'a ēā, miā muābid'a k'awua ēā, awuaraburu k'awua b'ua mu Zezeburu. **33** Maūba dauba b'eaudua, zhiwid'i b'eaudua, marābara k'awuad'a ēbaera murā k'ārē ewade zeita.

34 Aramaūnerā ūmakīrāta wawara wāna kīrāk'a berab'ariya, izhi dera āmaēburūta nezok'arā izhid'ea chāb'arisia, ab'a ab'aua ded'ekasia k'ārē oita, de akūbaria jarasia dauba b'amarēā. **35** Marāsid'a dauba b'eaudua, k'awuad'a ēbaera mu sōmbed'e zeira, baucha zeya keuburud'e, o ewari ēsadra, o eterre beruburud'e, o diaped'a. **36** Mobed'eba aritiaud'e zeburud'era ūdu ēbaya marā k'āī nūmeta. **37** Muā marāā jaraira jōmaūā jaraya: Dauba b'eaudua.

Krīcha jurud'apead'a Jesús bead'aita

(Mateo 26:1-5; Lucas 22:1-2; Juan 11:45-53)

14 1 Ewari ūme wāēā nūmasia Egiptod'eba ēzoad'ata krīcha fiesta obadata, maūnerā pan ne oreguea ne ēā k'obada. Maūne sacerdoterā nok'orāta ūrāg'a Moiséd'e jarabada

bawara krīcha jūrūsid'a Jesús sāwūā sewad'ape jidad'aita, aramaūne beabid'aita. **2** Mawūē mawūāsid'a: Fiestad'era bead'a ēā zhārāta kīrūna ēbamarēā p̄w̄w̄rud'e.

Jesús burud'e kerata wead'apead'a

(Mateo 26:6-13; Juan 12:1-8)

3 Jesús Betaniane b'ūta, Simónta aid'aba k'aya b'ad'a ded'a b'ud'e, nek'o n̄m̄m̄ne wūērāta zeburūta kera nardo ne ūtuta jiwado mong'ara omane wepe ob'uetape kera Jesús burud'e ūrū weasia.

4 Maūne ūk̄ur̄ kīrūb̄udata āzhirāīnu mawūāsid'a: ¿Kera k'ārēā k'āwūā weabue? **5** Ewari treciento trajad'abari nendoid'e b'asia denario trecientobari, mobed'eba maū platara diak'ausia zuburia b'ea.

Aramaūne bī ēā jarasid'a maū wūērā.

6 Mawūē Jesúsbara mawūāsia: Idaribiudua, ¿k'ārēā miāsēā eruk'opan̄? M̄ k'āwūā ob̄ur̄ra biata ob̄ur̄a. **7** Zuburia b'era marā bawara ewariza b'eaya, mawūē marāba k'areba krīnab̄udad'era k'areba b'ed'aya. Mawūāmina m̄r̄ā marā bawara ewariza b'a ēā. **8** Naū wūērābara izha osia b'ūta ob̄ur̄a. M̄ k'akuara nawed'a keraba tūā ob̄ur̄ba arib'aeb̄ur̄a m̄ wuag'a b'ud'aita. **9** Muā wārīnu marāā jaraya, baridu maē ējūā jōmaūne bed'ea biata m̄nebemata jarab̄uda maē naū wūērāba k'āwūā ob̄ur̄sid'a neb̄ur̄d'aya, izhira aramaūne krīchabadaya.

Juda wāna Jesús chāb'ariita

(Mateo 26:14-16; Lucas 22:3-6)

10 Juda Iscariote Jesúsba doce jūrūkuad'ad'ebemata sacerdoterā nok'orāma wāsia Jesús chāb'ariita. **11** Āzha maūta ūrīnāī sobiad'ape plata diaita jarasid'a. Mawūē Judabara kīrākuita b'esia sāwūā chāb'ariita.

Zhiko od'apead'a Jesúita

(Mateo 26:17-29; Lucas 22:7-23; Juan 13:21-30)

12 Fiesta ob̄udata ewari nabemane pan ne oreguea ne ēā k'obadad'e oveja zaketa beabadad'e izha jūrūkuad'abara Jesús mawūāsid'a: ¿B̄uara sāma od'aita krīnape Egiptod'eba ēzoad'ata krīcha nek'obadara?

13 Mawũānāi izha jurũkuad'ata ũme zok'aburũta mawũāsia: Wāũdua Jerusalén pũwũrud'a, maĩnu marābara ũmakĩrāta daucha zeya zok'od'e baniā ak'ob'ũta, maũ k'aid'u wāũdua. **14** Deid'u wāburũ maē de zhibaria mawũāũdua: Miā Ũrāg'abariba mawũāsia: ¿Kũd'a sāma b'ũ Egiptod'eba ězoad'ata krĩcha k'obadata muā mama k'oira muā jurũkuad'a bawarauba? **15** Izhara marāā ũdubigaya kũd'a ũrũbema kũd'a zromata zhi araa omata, mama zhiko oudua dazhirāĩta.

16 Izha jurũkuad'ara wānape Jerusalén pũwũrud'e ed'a wābũdad'era ũdusid'a izha jarad'a kĩrāk'a. Zhikora aramaũne osid'a Egiptod'eba ězoad'ata krĩcha fiesta obadata.

17 Keubũrud'era Jesũs zesia izha jurũkuad'ata doce bawara. **18** Mobe jewed'a duanepe nek'obũdad'era Jesũsbara mawũāsia: Muā wāĩnu marāā jaraya, marānebemata iab'a mu ũme nek'o k'ob'ũba mũrā chāb'ariya.

19 Mawũāĩ āzhira sopuabũdaba ab'a ab'aũba mawũāsida: ¿Mawũā oira mũka?

20 Mawũānāi Jesũsbara panaũ mawũāsia: Muā doce jurũkuad'aba ab'aũba mawũā chāb'ariya, maũbara mũrē kĩrāk'a panta sũmbera k'ob'ũa eped'ek'od'e. **21** Wārānebai mu Beubari Bape b'ũra mũnebemata b'ũ tab'ũd'e berab'ari wā, ¿mawũāmina zuburiaya mu chāb'aribũrũra! Biga bak'ausia maũ tod'a ěbaita.

22 Nek'o duanune Jesũsbara pan jiraedape maũbari Daizezea zhibia jipe b'ũape ded'ekaburũta mawũāsia: Jidaudua, naũ mu k'akua.

23 Mobeburũ vino copad'e jiraedape maũbari Daizezea zhibia jipe ded'ekasia, mawũē dosid'a jōmaũba. **24** Mobeburũ mawũāsia: Naũ mu wata Daizezeba zhārā ědrũbiid'ebemata zhiwid'ita nũmeña, mũrā biobari wa erezoaya. **25** Muā wāĩnu marāā jaraya, mũārā vino wueta do ěā, marā bawarauba jari ewade zhiwid'ita doyeed'a Daizezeta Nok'o maē.

Jesũsba jarad'a Pedroba ũduk'a aita

(Mateo 26:30-35; Lucas 22:31-34; Juan 13:36-38)

26 Trũābi Salmota trũānape wāsid'a Olivo k'atumaĩnu.

27 Maũne Jesũsbara mawũāsia: Marābara mũrā jōmaũba āmaēnaña nane diamase. Maũēnabemata zhi b'ũmata mawũā b'ũa:

Muārã āzhi akubarita beaya, mawũe oveja jãrãzoaya.

(Zacarias 13:7)

28 Mawũamina mta beud'ata piradruburud'era murã marã na wãña Galileaed'a.

29 Mawũãĩ Pedroba mawũãsia: Bura jõmaũba ãmaẽbũdaid'u muã bura ãmaẽ ãã.

30 Mawũãĩ Jesũsbara mawũãsia: Muã wãrĩnu bña jaraya: Nane diamase gallo beruma ãme berui nawed'a bña murã ũduk'ata jarama ũbea jaraya.

31 Mawũãĩ Pedrobara wuaaburu mawũãsia: Bu ãme beuita baburusid'a muã bura ũduk'ata jara ãã.

Mawũãĩ jõmaũba ab'arika jarasid'a.

Jesũs zhiwid'id'a Getsemanĩe

(Mateo 26:36-46; Lucas 22:39-46)

32 Getsemanĩ abadaid'u zekuape Jesũsbara izha jurũkuad'aa mawũãsia: Nama jewed'audua, mta zhiwid'i k'ob'ued'a.

33 Mobe izhi bawara edesia Pedrotã, Jacobotã, Juanta, maũnerã k'ãbããã sopua k'ob'esia. **34** Mawũe mawũãsia: Murã sopuaba beuita k'ob'ua, nama duanedua, ũrũma k'opanadua.

35 Mobe arãjĩga wãpe egoroma b'arru k'ob'epe zhiwid'isia Daizezema bigaburu izhira zuburiabi ãbamarãã. **36** Izhara mawũãsia: Zeze, bũitara ne jõma borekea, mawũe murã zuburiabirãrũã, mawũamina arib'aerãrũã muã krĩnata, awuaraburu arib'aedua bũzha krĩnata.

37 Mobe zeburud'e k'ãĩ numeta ũdui Pedroa mawũãsia: ¿Simón, bura k'ãĩ numuka? ¿Bura ũrũma k'ob'a b'e ãka hora ab'abid'a? **38** ũrũma k'opanadua, zhiwid'iudua wãããna ãbaita. Marãbara wãrãne biata okrĩna b'ea, mawũamina k'akuabara b'e ãã numãã.

39 Wakusa wãpe zhiwid'isia ab'au bed'eata jara. **40** Mobe wakusa zeburud'era wakusa ũdusia k'ãĩ numeta, dapeba āzhi dabura k'ab'ari erunumasia. Mawũe k'awuad'a ãbasia k'ãrãta jara panaũnaĩrã. **41** Zema ũbeata zepe mawũãsia: Marã ya k'ãĩbũda, ya ãnaũbũda. Mu ewarira arababuruã, mu Beubari Bape b'ura chãb'arid'aya k'azhirua omiãrã juwuad'e.

42 Pirab'ariudua, wãdrũ. K'aita ba mu chãb'ariira.

Jesús jidad'apead'a

(Mateo 26:47-56; Lucas 22:47-53; Juan 18:2-11)

43 Jesús wad'i bed'ea k'ob'ud'e zesia Judata, maũ doced'ebema basia, izhi bawara zhãrã bio zesid'a kuchoed'a bakurued'a. Maũrã zok'asid'a sacerdoterã nok'orãba, ùrãg'a Moiséd'e jarabadaba, nok'orãba. **44** Judabara sãwũã chãb'ariita jarad'ata mawũãsia: Muã kĩrãma nigaburuta maũta izhia, maũta jidaudua, mobe bia jũ edeudua. **45** Aramaũne zepe Jesús orrape mawũãsia: Miã Ùrãg'abari.

Mobe kĩrãma nigasia.

46 Aramaũne Jesús jidasid'a. **47** Mawũẽ mama k'opanũbara ab'aũba kuchota èpe tusia sacerdote wag'au nezok'ata, mawũẽ urawesia kũwũrũta.

48 Maũnerã Jesúsbara mawũãsia: ¿Mũrã nezrugamiã kĩrãk'a kuchoed'a bakurued'a zebũdak'a mũ jidad'e? **49** Mũrã ewariza marã bawara b'ũta Daizeze ded'a ewara maẽ miã ùrãg'a b'asid'era mũrã jidad'a èbasia. Mawũãmina k'ãwũã berab'ariya, aranaũne arimaẽ berab'ariya naũẽnabemata zhi b'ũmata.

50 Izha jurũkuad'abara jõmaũba Jesús ãmaẽbũdata merũ wãẽbasid'a.

Kũrãta merũ wãẽbad'a

51 Maũne kũrãta k'aid'u jũdrũburũta bari burub'aba k'akua bura b'ũta jidasid'a. **52** Mawũãmina izhara burub'a kenetape èk'ad'a merũ wãẽbasia.

Jesús eded'apead'a wag'aurã kĩrãbita

(Mateo 26:57-68; Lucas 22:54-71; Juan 18:12-24)

53 Jesús wesid'a sacerdote wag'auma, maũnerã zhi juresid'a sacerdoterã nok'orãta, dewara nok'orãta, ùrãg'a Moiséd'e jarabadata. **54** Pedrora arajĩga k'aid'u wãsia sacerdote wag'au drog'oaid'u ed'a. Mobe Daizeze de akũbada bawara jewed'asia tebũ k'ã. **55** Maũne sacerdoterã nok'orãba, nok'orã wag'aurã jõmaũba krĩcha jurũsid'a Jesú ùrũ zhãrã sewa nebũrũbid'aita, aramaũne chãb'arid'aita bead'amarẽã, mawũãmina mawũã ob'ed'a èbasia. **56** Zhãrã bio Jesú ùrũ sewa nebũrũsid'a, mawũãmina ãzhi bed'eara ab'arika èbasia. **57** Maũne ùkũrũ

piradrud'ape Jesú ūrū sewa neburu mawūāsida: **58** Daiba ūrībudad'era naūbara mawūāsia: Muārā ārīña naū Daizeze de juwuaba od'apead'ara, mobe awuruta ewari ūbeade pārāña juwuaba obuda ēāta.

59 Maūnebid'a āzhi bed'eara ab'arika ēbasia. **60** Mawūē sacerdote wag'auta āzhi ēsadra piradrupe Jesúa wid'i mawūāsia: ¿Būara panaū ēka? ¿Wārīnuka naūrāba jarabudara bud'ebemata?

61 Mawūāi Jesús chupea k'ob'ūba panaū ēbasia. Mawūē sacerdote wag'aubara wakusa wid'i mawūāsia: ¿Būra zhārā Ēdrubita Daizeze Warrak'a?

62 Mawūāi Jesúsbara mawūāsia: Mūrā izhia. Mawūē mū Beubari Bape b'ad'ara ūdud'aya Daizeze zhi zroma juwua araare jewed'a b'ūta, jārārāne uruta ūtreba.

63 Mawūāi sacerdote wag'aubara kīrūbiba izhikusa izhi wuata k'ōētape mawūāsia: ¿Izhi ūrū k'ārēta āmaña jarad'amarēā nesid'a b'eaibe? **64** Marābara ūrībuda aramaūne Daizezema mitia bed'eaburuta. ¿Mawūē marāma sāvūāpe? Mawūāi āzhi jōmaūba jarasid'a bed'eata bara b'ud'eba bead'ai barata.

65 Aramaūne ūkūrūbara dau id'o jirpanesia, kīrā pārīnape jirachi jirpanuta mawūāsida: Ari maē jaradua k'aiba jirachita. Daizeze de akubadabid'a tachi jirpanesia kīrāma.

Pedroba ūduk'a ad'a Jesús

(Mateo 26:69-75; Lucas 22:56-62; Juan 18:15-18, 25-29)

66 Pedro ud'a drog'oad'e b'ud'e, wūērārā nezok'arāta ab'a zesia sacerdote wag'aud'eta. **67** Maūne Pedro tebū k'ā k'ob'ūta ūdui akupe mawūāsia: Būsid'a b'asia Jesús Nazared'ebema bawara.

68 Mawūāi izhara merāburuta mawūāsia: Maū muārā ūduk'a, muārā k'awua ēā būa k'ārē jara k'ob'ūra.

Mawūāpe ed'a zebadaid'u wāburud'era gallo berusia.

69 Nezok'a wūērāba wakusa ūdui mama k'ob'ea mawūāsia: Za naū āzhirānebema.

70 Mawūāi izhara wakusa merāsia. Audre ēāne mama k'ob'ebara wakusa Pedroa mawūāsida: Būra Galilead'ebema baera wārāne k'āūrānebema, bū bed'eaburura bed'ea būa k'āūrā kīrāk'a.

71 Mawũãnaĩ izhita wãrĩnu bed'ea ěburu Daizezebara izhik'awua zuburia oya ape mawũãsia: Muãrã maũ ũduk'a marãba jara k'opanũrã.

72 Maũ daucha gallo berusia beruma ũmeta. Mobeburu Pedrobara bude basia Jesúsba mawũãnata: Gallota beruma ũme berui nawed'a bua murã ũduk'ata jarama ũbea jaraya. Maũta krĩchape Pedro jĕgasia.

Jesús eded'apead'a Pilato kĩrãbita

(Mateo 27:1-2, 11-14; Lucas 23:1-5; Juan 18:28-38)

15 **1** Diaped'a bed'easid'a sacerdoterã nok'orãta, dewara nok'orãta, ũrãg'a Moiséd'e jarabadata, jõma nok'orã wag'aurãta, mobe Jesús juwua tãjũ eded'ape Pilatoa chãb'arisid'a Roma bid'ata nok'oa.

2 Mawũ Pilatobara wid'i mawũãsia: ¿Bura Rey judíorãneka?

Mawũãĩ Jesúsbara panaũ mawũãsia: Ara buzha jaraburu.

3 Sacerdoterã nok'orãbara ne bio jara ji k'opanasia.

4 Mawũ Pilatobara wakusa wid'i mawũãsia: ¿Bura panaũ ěka? Bura ne bio jara ji k'opanuã.

5 Mawũãsiid'u Jesúsbara panaũ ěbaera Pilatorã k'awua ěã krĩchasia.

Jarad'apead'a Jesús beabimarẽã

(Mateo 27:15-31; Lucas 23:13-25; Juan 18:38—19:16)

6 Egiptod'eba ězoad'ata krĩcha fiesta obada ewade Pilatobara cárceld'e b'eta ab'a ědrubi b'asia zhãrãba ědrubimarẽã jarabudata.

7 Maũne b'asia ab'a Barrabás abadata, awururã izhi bawara zhãrã beakuad'a bawara cárceld'e b'eta nok'o bawara zhõnata b'asia.

8 K'abanata zekuape Pilatoa jarasid'a izha ok'awa b'u kĩrãk'a omarẽã.

9 Mawũ Pilatobara panaũ mawũãsia: ¿Marãbara krĩnadeka muã ěnaĩta Rey judíorãneta?

10 Pilatobara k'awuasid'a sok'azhiruaba izhaa chãb'aribudata sacerdoterã nok'orãbara.

11 Sacerdoterã nok'orãbara k'abanata k'ob'ea jarasid'a ědrubiita jarad'amarẽã Barrabáta.

12 Mawũ Pilatobara panaũ wakusa mawũãsia: ¿Mobera muã sãwũã oita krĩnadepe marãba Rey judíorãneã apanũrã?

13 Mawũãĩ ãzhara nemi jĩgua mawũãsid'a: Cruzd'e k'achibirua.

14 Mawũānāi Pilatobara mawũāsia: ¿K'ārē bia ēāta osi? Mawũāi āzhara wuaaburū nemi jīgua mawũāsida: ¡Cruzde k'achibirua!

15 Mawũānāi Pilatora zhārā bawara bia b'e krīnaba ēnasia Barrabáta, waya Jesúra ubigape chāb'arisia cruzde k'achid'amarēā.

16 Mawũē soldaorābara Jesús ed'a edesid'a nok'o ded'a soldaorā tab'uid'u, mawũē buredrusid'a soldaorā jōmaūba.

17 Reyba jūbari kīrāk'a jūbisid'a wua granateta, burud'e joatrusid'a corona jūk'ara uruta purrad'ape. **18** Mobe mawũāsida: Kua, judíorā Rey.

19 Bakuruba tawe jirpanesia buruma, dau id'o jirpanesia, sāk'ok'od'e k'ob'e jirpanesia wawiabūda kīrāk'a. **20** Āzhima sewak'au b'ud'eba mawũā jirpanape wua granatera wēāsida, mobe wua izhid'eta jūbid'ape edesid'a cruzde k'achid'aita.

Cruzde k'achi beud'a Jesús

(Mateo 27:32-44; Lucas 23:26-43; Juan 19:17-30)

21 Mañe Cirene pūwurud'ebemata Simóna Alejandroba, Rufoba āzhi zezeta meā b'ad'ata taid'e zaread'e ataubisid'a Jesúsba cruz a wāta.

22 Aramañe Jesús edesid'a Gólgota abadaid'u, mañ bed'eabara jara krīña b'ua Buru B'uwuruta. **23** Vino oregueata mirraed'a poera diasid'a puata nag'adrumarēā, mawũāmina Jesúsbara do ēbasia. **24** Cruzde k'achid'ape soldaorābara izha jū b'ad'ara āzhirāīnu drasid'a, mañnerā sāwūā drad'aid'ebemata osid'a k'awuad'aita sāūta edeita ab'a ab'auba.

25 Diaped'a a las nueve nūmasia Jesús cruzde k'achisid'ad'era. **26** K'ārēā bead'aita b'u jirab'uta mawũā b'asia: REY JUDÍORĀNEĀ. **27** Izhi bawara nezrugamiārā ūme cruzde k'achisid'a, ab'a juwua araare, ab'a juwua āk'aare. **28** Aramañe arimaē berab'arisia zhi b'umata mawũā b'uta: K'azhirua omiāne edasid'a k'azhirua omiārā bawara. **29** Arak'aita berab'aribudabara ijura jarabudata āzhira ojīāwe mawũāsida: ¡Ūkua! Būara Daizeze dera āripe ewari ūbead'e wakusa pārāīta jarasi baera, **30** buzhikusa ēdrurua, ud'ub'aedua cruzdebara.

31 Aramañ kīrāk'a sacerdoterā nok'orābara, ūrāg'a Moiséde jarabadabara āzhima sewak'au b'ud'eba āzhirāīnu mawũāsida:

Awururã k'arebape izhikusara zhi k'areba b'e eã. **32** Zhãrã Ëdrubita Rey Israeld'eburu ud'ub'aeibara cruzd'ebara, mawũãrã dazhirãbara maũta údud'ape ijãnaña izhid'ebemata.

Aramaũne izhi bawara cruzd'e k'achi jirapanubid'a ijura jarasid'a.

33 Ëmatipauba drua jõma pãrĩgusia a las tres bayeed'a.

34 A las tres Jesúsbara nemi jĩgua mawũãsia: Eloi, Eloi, ¿lama sabactani? Maũ bed'eabara mawũãsia: Mũ Zhibari, mũ Zhibari, ¿mũrã k'ãrẽã kenab'ariburũ?

35 Ëkuru mama k'ob'ebara maũta ũrĩnape mawũãsid'a: Naũbara trũ k'ob'ua Elíata.

36 Aramaũne ab'a wãēbape esponjata vino oreguead'e sõmbera edape bakurud'e tãjũpe domarẽã diaburuta mawũãsia: Idaribiudua, akud'aya Elía zeĩ k'awuaita ud'ub'aebid'e.

37 Maũne Jesús k'ãbãẽã b'iape beusia. **38** Maũ daucha Daizeze ded'a wua eub'ari jirab'uta dra k'õã totosia ũtuba ed'aa. **39** Soldaorã nok'ota Jesús kĩrãbita k'ob'uba mawũã k'ãbãẽã b'iape beuburuta ũdui mawũãsia: Wãrãne ũmakĩrã naũ Daizeze Warra basia.

40 Wũērãrsid'a ũkuru duanasia wawarauba aku b'eta. Maũrãnebema duanasia María Magdalenata, dewarabema María zhi wau tãābema Jacoboba, Joséba āzhi papata b'asia, dewara b'asia Salométa. **41** Maũrãbara Jesús Galilead'e b'asid'era pẽwã b'eba arib'ae b'easia. Dewara bio duanasia izhi bawara wãrĩzekuad'ata Jerusalén pũwũrũed'a.

Jesús wuag'ad'apead'a

(Mateo 27:57-61; Lucas 23:50-56; Juan 19:38-42)

42 Keubod'od'era arib'ae jirpanasia nrũēma sábadod'e ãnaũbada ewari baera. **43** Mawũē José Arimatea pũwũrud'ebemata, nok'orã wag'aurãnebemaba Daizezeta Nok'od'ebemata jũã b'ad'ata zepe wãnigua ed'a wãsia Pilatoma. Mobe wid'isia Jesús k'akuata. **44** Mawũē Pilatobara krĩchasia sãwũã mawũã ññabasia beuta. Maũneba soldaorã nok'ota trũpe wid'isia ya beusi k'awuaita. **45** Mawũē soldaorã nok'obara beusita jaraburuba Jesús k'akuara diasia Joséa. **46** Mawũē Josébara burub'ata edape cruzd'ebara Jesús ãĩ edape burasia burub'aba, mobe ed'a tab'usia peñata zob'ea k'orubid'a maē.

Mobe mong'ara zromaba tapabigasia maũ zob'ead'e ed'a wābarira. **47** Maũta María Magdalenaba, dewarabema María José papaba akũ k'opanasia sāma kenab'aribũdata.

Jesús beud'ata piradrũd'a

(Mateo 28:1-10; Lucas 24:1-12; Juan 20:1-10)

16 **1** Sábado ěnaũbada ewarita berab'aribũrud'era, María Magdalenaba, dewarabema María Jacobo papaba, dewara Saloméba kerata edasid'a wānaĩta Jesús k'akuata tũã od'aita. **2** Diaped'a semana ewarita nabemane domingod'e Jesús wuag'ad'apead'aid'u zesid'a ũmadau ĩtu zebũrud'e. **3** Maũnerã āzhirãĩnu mawũasid'a: ¿Mong'ara k'aiba ãña Ƴratũ ded'ekaipe peña zob'ead'e ed'a wābari maẽ k'ob'ũra?

4 Mawũamina akũbũdad'era mong'ara ãña Ƴratũ k'ob'ũta ũdusid'a jipad'e zhi zromata. **5** Mawũẽ peña zob'ead'e ed'a wābũdad'era, juwua araare kũrãta jewed'a b'ũta ũdusid'a, wua torrota eid'u ānab'ari jũ b'asia. Wũērãrã perasid'a. **6** Mawũẽ maũbara mawũasia: Perarãũdua, marãbara jũru panũã Jesús Nazared'ebema cruzd'e k'achid'apead'ata. Beud'ata piradrũsia, nama ne ěã. Akaudua izhi tab'ũd'apead'ata. **7** Wãũdua, mobe izha jũrũkuad'aa, Pedroa jaraudua izhira marã na Galilead'a wãta. Maĩnu ũdud'aya izha marãã jarad'a kĩrãk'a.

8 Peña zob'eata nũmũ maẽbara wũērãrã wãẽbasid'a ure perabũdaba. Mawũẽ miõã miã k'ãrẽta jarad'a ěbasia peraba.

Jesús zhi ũdubid'a María Magdalena

(Juan 20:11-18)

9 Jesús beud'ata diaped'a piradrũbũrũra semana ewarita nabemata domingod'era naara zhi ũdubisia María Magdalena, maũ wũērãnebara jũrekua bazhia jai siete.

10 Maũ wũērã wãpe maũta jarasia Jesús bawara b'ead'aa, āzhira sopua b'eba jẽga duanasia. **11** Maũrãbara Jesús zok'ai b'ũta ũrĩbũdara, maũ wũērãba ũdud'ara ĩjãna ěbasia.

Jesús zhi ũdubid'a izha jũrũkuad'ata ũmeã

(Lucas 24:13-35)

12 Maũ tẽã Jesús zhi ũdubisia izha jũrũkuad'ata ũmeã, maũrã od'e tebasid'a. **13** Āzhira wãnape dewaurãã maũta jarasid'a. Mawũamina miã maũrãba jarabũdasid'a ĩjãna ěbasia.

Jesúsba jarad'a izha jurukuad'aba k'ārē od'aita

(Mateo 28:16-20; Lucas 24:36-44; Juan 20:19-23)

14 Nɔmape izha jurukuad'ata oncea Jesús zhi ũdubisia āzhi jewed'a nek'o k'ob'ed'e. Mobe ijā ēbaita sota zarea b'ed'eba kēākuasia ijāna ēāba zhi ũdud'apead'aba jarabudata beud'ata piradrud'ata. **15** Mobe mawūāsia: Ējūā jōmaū maē wāūdua, aramaūne bed'ea biata munebemata jōmaūā jaraudua. **16** Munebemata ijāpe buru k'oeburura ēdrɔya, mawūāmina zhi ijā ēārā aduaya. **17** Munebemata ijā b'ebara ũdud'ak'ata bio od'aya: Mɔ trūneba jaita āi jurekuad'aya, bed'ead'aya bed'eata zhiwid'ita. **18** K'awua ēāne dāmata tābudasid'a, neārāta dobibudasid'a maūbara nene ēbaya. K'ayarā ũrū juwuata b'ubudad'era b'ekuaya.

Jesús wāna ũtaa

(Lucas 24:50-53)

19 Nok'o Jesús ma bed'eaburud'era Daizezebara ũtaa edesia, aramaūne Nok'ota b'aita jewed'asia Daizeze juwua araare. **20** Izha jurukuad'ara wānape izhid'ebemata jarasid'a baridu maē. Nok'o Jesúsbara āzhira k'areba nɔmuneba bed'eara wārāta jara panɔta k'awuabiga nɔmasia ũdud'ak'ata obiga nɔmuneba. Amén.

Jesúsd'ebemata

Lucaba b'ud'a

Lucaba b'u diabued'a Teófilo

1 1 Jesúsd'ebema jara panurã bioba b'usid'a, maũ dazhirãne ed'a wãrã zromata nũmũã. **2** Maũta dazhaa neburud'apead'abara jẽdeba ãzhi dabũba ũdusid'a, aramaũne duanesia maũ bed'eata jarabadata. **3** Mũmaãbid'a bia zesia maũ jõma jẽdeba bia wid'ikape b'upe bũma diabueita bũ zhi zromata b'ũma Teófilo. **4** Aramaũne bũara bia k'awuaya maũ wãrãta bũaa jarad'apead'ata.

Ángelba jarad'a Juan toita

5 Judea drudad'e Herode reyta b'asid'era, b'asia sacerdote Zacaríá abadata, Zacaríara sacerdoterã Abíaba jure b'ad'ad'ebema basia. Zhi kĩma Aarõnneba urud'ebema basia, zhi trũ Elisawe basia. **6** Ũmewed'a biata panasia Daizeze kĩrãbita. Mawũe k'ãrẽã jarad'ai ne ãã nimi basid'a jõma arib'ae panũba Daizezeba jara b'ũta. **7** Mawũãmina wũãwũã ne ãã panasia Elisawe tok'ata b'asi baera, ãzhira ũmewed'a ya jipa zõrãrãta panasia.

8 Ewari ab'a Zacaríabara sacerdoteba k'ãrẽ obarita onũmasia Daizeze kĩrãbita, sacerdoterã izhi bawarabemaba obadata onũmasia. **9** Mawũe sacerdoterãba ok'awa b'eta obudad'era Daizeze ded'a ed'a wãĩbara zesia kera incienso bad'e. **10** Maũnerã k'abanata nũmũrã jõma ãĩ ewarad'e zhiwid'i duanasia kera incienso ba nũmũne. **11** Maũne zhi ũdubisia ángel Daizezed'eta, juwua araare edau nũmasia altar maẽ kera incienso ba bada maẽ. **12** Mawũã ũdui Zacaríara k'ãbãã perasia.

13 Mawũãmina ángelbara mawũãsia: Zacaríá perarãrũã, bũ zhiwid'i b'ũra Daizezebara ũrĩsia. Mawũe bũ kĩma Elisawebara wũãwũã zhũmakĩrãta toya, maũ bũara trũga b'ũdua Juanta.

14 Bura busrid'aya, sobiaya, zhārā bio sobiad'aya izhi toburu k'area. **15** Izhira Daizeze kīrābita zhi zromata b'aya. Dok'a baya ituata miā ne oregueata. Jawurebiaba bira b'aya zhi papa b'itaed'awed'a. **16** Israel bed'ebema bio wakusa pēwābigaya āzhi Zhibari Daizezeta. **17** Izhira dazhirā Nok'o nawed'a zeburuta Jawurebiaba Elfiata zarea b'ad'a kīrāk'a b'aya. Aramaüne soid'u ibiad'e babigaya zezerāta āzhi warrarā bawara, Daizeze bed'eata arib'ae ēā b'eara arib'aebigaya biata bed'e kīrāk'a. Aramaüne dazhirā Nok'o bia edaita b'eabiya.

18 Mawūāi Zacarīabara āngelea mawūāsia: ¿Maū muārā sāwūā bia k'awuaipe? Murā zōrā, mū kīmasid'a jipad'e zhōdra.

19 Mawūāi āngelbara panaū mawūāsia: Murā Gabriel Daizeze kīrābita b'uta izha bu ūme bed'ead'e zok'asia naū bed'ea biata jarad'e. **20** Mawūāmina mū bed'eata bua ijā ēāneba bura bed'ea ze ēā b'eya, bura aramaüne bed'ea b'e ēbaya maūta arimeā berab'arii ewaried'a.

21 Zhārābara Zacarīara jūā b'eta krīchasiid'a k'ārēba dāārābata Daizeze ded'a kera ba bada maē. **22** Āi zeburud'era āzhaa bed'ea b'e ēbasia, mawūē k'awuasid'a Daizezeba ed'a ne ūdubiburuta. Juwuaba ne jarak'asia, aramaüne bed'ea b'e ēā b'esia. **23** Izha k'ārē onumū ewarita arib'aeburud'era Zacarīara ded'aa wāsia.

24 Maū tēā b'iog'oasia zhi kīma Elisawe. Mawūē jed'ek'o juesoma ded'a b'uta mawūā b'asia: **25** Murā Daizezeba k'awūā oburua, murā tok'aba pera b'ad'ata adu-a b'id'apua zhārāne ed'a.

Ángelba jarad'a Jesús toita

26 Elisawe b'iog'oa b'uta jed'ek'o seis baburud'era āngel Gabriel Daizezeba zok'asia Galilea drudad'ebema pūwūrud'u Nazaret abadaid'u. **27** Zok'asia wūērā zhi aduag'aita b'uma, José ūme zhi edaita bed'ea panuma, Joséra rey David'eba uruta b'asia. Wūērā zhi aduag'ai trūrā María basia. **28** Ángel izhi b'u maē ed'a wāpe mawūāsia: ¡Kua, bura Daizezeba bia edaburua! Daizeze bu ūme b'ua, bura bia edaburua wūērā b'ed'ebemata.

29 Izha ūduburud'era perasia mawūā jaraburuba, mawūē krīchasia k'ārēā mawūā bed'eaburuta. **30** Mawūē āngelbara mawūāsia: María perarārūā, bura Daizezeba bia edaburua.

31 K'ōbeburu bura b'iog'oape zhūmakīrāta toya. Mañ buara trūga b'udua Jesústa. **32** Izhira zhi zroma baya, izhira Ũtrebema Warra ad'aya. Daizezebara Reyta b'uya David b'ad'a kīrāk'a, zōrā izhi uruta b'ad'a kīrāk'a. **33** Jacobod'eba uruta b'e ũrū jipa Reyta b'aya, mawūē izhita Reyta b'ura jō ēbaya.

34 Mawūāi Maríabara ángelea mawūāsia: ¿Sāwūā mawūāpe? Mūrā wad'i zhūmakīrā ũduk'awa ēā.

35 Mawūāi ángelbara panañ mawūāsia: Jawurebiata bu ũrū zeburuba bura Ũtrebema zareaba ānab'ariya, aramañe wūāwūā toira Daizezed'eba Daizeze Warra ad'aya. **36** Bu ure Elisawesid'a b'iog'oa b'ua, tok'ata b'ua abadapead'ara zhōdramina zhūmakīrāta ab'uta jed'ek'o seis baburua. **37** K'ārē ob'e ēārā ne ēā Daizezeitara.

38 Mawūāi Maríabara mawūāsia: Mūrā nezok'a Daizezed'ea, mūrā izhik'awua mawūā oya bua jaraburu kīrāk'a.

Mobeburu ángel wāsia izhi maēbara.

Maríaba akud'e wāna Elisawe

39 Mañ ewade María ñnabasia k'atumaēna wāsia pūwuru Judá druad'e tab'uma. **40** Mobe Zacaríá ded'a deid'u wāpe: Kua asia Elisawe. **41** Maríaba: Kua aburuta Elisawe b' ũrībūrūd'era, izhi wūāwūā b'itaed'a piasia, aramañe Elisawe birasia Jawurebiaba. **42** Mawūē nemi jīgua mawūāsia: Bura Daizezeba bia edaburua wūērārā b'ed'ebemata, bia edaburua buzha ab'usid'a b'itaed'a. **43** ¿Mutru k'aípe k'āwūā mū Nok'o papaba mū akud'e zeburura? **44** Bua: Kua aburuta muñ ũrībūrūd'era wūāwūā sobiaba piraburua mū b'itaed'a. **45** Sobiaria buara ijāburuba izha jarad'ara arib'aeita Daizezebara.

46 Maríabara mawūāsia:

Mūītara zhi zroma Daizezera.

47 Mūrā sobia b'ua Daizeze mū Ēdrubi ũme.

48 Muta akuburua mū izhi nezok'ara zhi zroma ēāta, mawūē id'id'eba mūrā sobia b'ua ad'aya zhārā jōmaūba.

49 Mawūā jarad'aya bia zromata oburuba Daizeze zhi zromaba. Izhira biata b'ua.

50 Izhara ewariza sozuburia b'ua izhi wawia b'era.

51 Izhi zareaba k'ārē ob'ud'eba jārāzoabisia sod'eba zhi zromata krīcha b'era.

52 Āzhi bugued'eba āi b'ukuasia zhi zromata b'era, mobe zhi zromata b'ukuasia zhi zromarā ēāta.

53 Jarra b'era ne biata ded'ekasia, waya bara b'era buegasia k'ārē ne ēā.

54 K'arebasia Israel b'e izhi nezok'arāta, aramaüne bude basia izha sozuburiaita jarad'ata.

55 Mawūā sozuburiaita jarasia dazhirā zhibarirā b'ead'ata, Abrahamta, zhi warrarāta ewariza.

56 María Elisawe ūme b'esia jed'ek'o ūbea, maū tēā jērūya wāsia ded'aa.

Juan Buruk'oemiā tod'a

57 Elisawe toi ewarita arabasid'era tosia zhūmakīrāta.

58 Maūta ūrīsid'a zhārā izhi k'aita b'eba, dewara zhi mebērāba, mawūā Daizezeba k'ābāēā sozuburiaburūba sobiasid'a izhi bawara.

59 Ewari ocho baburud'e zesid'a warra zakera k'akua eta k'ōbid'aita. Maüne zhi zeze trūne trū jara Zacarīa asid'a.

60 Mawūāmina zhi papaba mawūāsia: Mawūā ēā, k'āū trū Juan baya.

61 Mawūāi mawūāsīd'a: ¿K'ārēā mawūā trūgaipe? Bū mebērā miōta ne ēā trū mawūā b'ura.

62 Mobeburu juwuaba wid'isid'a zhi zezea, sāwūā trūga krīna b'uta. 63 Mawūē izhara tabla zaketa juwuaba wid'ipe b'uburuta mawūāsia: K'āū trū Juan baya. Mawūāi jōmaūba bia akudruasid'a. 64 Maū daucha og'adrusia izhi nemirā, enatusia izhi kīrāmesid'a, mawūē bed'easia Daizezeta ibia jara. 65 Mawūē jōma perasid'a izhi k'aita b'era. Aramaüne Judea drud'e k'atuma nūme maē trūpoasia maū jōma. 66 Zhi ūrībūdabara jōmaūba āzhi sobitabaiba mawūāsīd'a: ¿K'ārē zhi zromata b'aipe maū wūāwūā? Aramaüne Daizeze zareara nūmasia izhi ūme.

Daizeze ibia jarad'a Zacarīaba

67 Wūāwūā zeze Zacarīara birasia Jawurebiaba, mawūē mawūāsia:

68 Ibia jarad'aya Daizeze Israel b'ed'era, ēdrubigad'e zeburua izhid'erāta.

69 Dazhirāīta zhi zromata piradrubiburua zhārā Ēdrubita, izhi nezok'a rey David'eba uruta.

70 K'āwũã oita jarasia izha bed'eata jarabibarirã id'eba, maũrã nawed'a b'ead'ad'eba.

71 K'arebakuaya asia dazhirã jura b'e juwuad'eba, dazhirã ũduama b'e juwuad'eba.

72 Sozuburiaya asia dazhirã zhibarirã b'ead'ara, bude baya asia izha jarad'a arib'aeita.

73 Maũta jarasia Abrahamũã dazhirã zezea.

74 Dazhirã jura b'e juwuad'eba izha ědrubigaburud'era pera ěã izha jara b'ũta od'aya asia.

75 Jarasia kĭrãěpa mawũã b'eabiita, zhãrã bawara sãwũã b'ei b'ud'e b'eabiita, izhi kĭrãbita mawũã b'eabiita dazhi ewari jõma.

76 Warra zake bura Ũtrebemaba bed'eata jarabibaria ad'aya. Bura dazhi Nok'o nawed'a nũmaña bia ěãrã ãmabudaba araa obudak'amarẽã izhi zeĩ ota.

77 Aramaũne burã ědrud'aid'ebemata k'awuabigaya izhid'eta b'ea, izhara aramaũne bed'ea ne ěã b'ũkuaya k'azhiruata biod'eba.

78 Daizezebara zhãrã k'ãbãẽã sozuburia b'ũba dazhirã Ĕdrubira ũtreba zebiya ũmadau ũna ũtu zebari kĭrãk'a.

79 Aramaũne pãrĩguad'e b'eta ũnabiburura ědrud'aita k'awuabigaya aduaita beuya b'ea, dazhira aramaũne erunũmaña Daizeze ũme adu-a b'ai od'e.

80 Zacarĭa warra zarea warisia Jawurebiaba. Izhira drua drudrua tab'ũ maẽ b'asia miã ũrãg'aita zhi ũdubigad'a ewariid'u Israel b'ea.

Jesús tod'a

(Mateo 1:18-25)

2 1 Jari ewadera rey Augusto Césarbara jarasia zhãrã jõma juachad'amarẽã. 2 Mawũã juachad'ak'ata juachasid'ad'era, Cirenio nok'ota b'asia Siria druad'e. 3 Mawũẽ zhi juachabid'aita jõma wãsid'a ab'a ab'ak'a ãzhi tod'a pũwũrud'a.

4 Maũba Josera Galilea druad'eba Nazaret pũwũrud'eba wãrĩzesia Judea druad'a. Rey David tod'a pũwũrũta Belén abadaid'u wãrĩzesia rey David'eba uruta b'asi baera. 5 Izhira wãsia Marĭa zhi kĭma bayi ũme zhi juachabid'aita. Izhi ũme zhi edaita bed'ea b'ũta maũ b'ĩog'oa b'asia. 6 Maũne ãzhi

mama panune arabasia toi ewarita. **7** Aramaüne to edasia zhi wau awũerã wũawũata. Mobe wuaba burape b'arizhirusia nenduwuru nek'obadad'e. Mawũ osia azhiitara bari numu eãba aiba zeburu k'aibibada deta.

Ángelerã zhi údubid'apead'a

8 Oveja akubadata ab'au druad'e b'eta, diamase aku b'easia azhi ovejata. **9** Maüne zhi údubisia ángel Daizezed'eta, mawũ Daizeze unaba azhi purra unasia, mawũ k'abãẽã perasid'a. **10** Mawũamina ángelbara mawũasia: Perarãũdua, k'abãẽã sobiaid'ebemata muã marãã bed'ea biata jaraya zhãrã jõmaũitabemata. **11** Id'i rey David purwurud'e tosia zhãrã Èdrubita, izhira zhãrã èdrubita Nok'oa. **12** Marãba sãwũã k'awuad'aita muã jaraya: Marãbara wũawũã údud'aya wuaba bura b'arizhiruta, nenduwuru nek'obadad'e b'arizhiruta.

13 Maũ daucha ángel bawara ángelerã utrebemata k'abana zhi údubisid'a, maũrãbara Daizeze ibia jara mawũasid'a:

14 ¡Daizezera ibia jaraudua utrera, druad'era adu-a b'eya izha bia erunumuta b'era!

15 Ángelerã azhi maeba utaa wãbudad'era, oveja akubadabara azhirãinu mawũasid'a: Belén purwurid'u wãdrũ, mobe naũ k'awũã berab'ariburuta akud'aya Daizezeba dazhirãã jaraburuta.

16 Aramaũta inbasia zebudad'era María José ũme údusid'a, wũawũasid'a b'arizhirasia nenduwuru nek'obadad'e. **17** Mawũ údud'ai neburusid'a ángelba jarad'ata wũawũãnebemata.

18 Jõma zhi urĩbudabara bia akudruasid'a oveja akubadaba maũta jarabudad'era. **19** Mawũamina Maríabara maũ jõma kĩrãkuitasia izhi sobitabaiba.

20 Oveja akubadara jẽrũya Daizezeta ibia jara wãsid'a, wũawũãnebemata urĩbudaba údubudaba ángelba azhaa jarad'a kĩrãk'a.

Jesús eded'apead'a Daizeze deid'u

21 Tod'ata ewari ocho baburud'era warra zakera k'akua eta k'õsid'a, mobe Jesũta trũgasid'a ángelba jarad'a kĩrãk'a b'iog'oai nawed'a.

22 Tod'ad'eba azhi zhi wuag'a panu ewarita Moisé urãg'ad'e jara b'u kĩrãk'a arib'aebudad'era wũawũã Jerusalén purwurued'a

wesid'a b'ud'aita Daizezeita. **23** Maũēnabemata Daizeze ūrāg'a zhi b'umane mawũā b'ua: Zhi tog'aiba zhūmakīrāta tobūrūd'era b'ud'aid'e b'ua Daizezeita. **24** Maũnerā edesid'a Daizeze ūrāg'ad'e edei jara b'uta: Umata ūme o pusirā zakerāta ūme.

25 Maũne Jerusalénne b'asia Simeón abadata, biata b'uta Daizeze kīrābita kīrāēpa b'asia, maũbara jũā b'asia Israel ēdrubigaid'ebemata. Jawurebiara b'asia izhi ūme. **26** Jawurebiaba zhi jarama basia izhira beu ēāta izha ūdu ēwed'ara zhārā Ēdrubita Daizezed'eta. **27** Mawũē Jawurebiaba zebiburuba zesia Daizeze deid'u. Zhibarirābara wũāwũā Jesús Daizeze deid'u wesid'a Moisé ūrāg'aba jara b'ud'e od'aita. **28** Maũne Simeónbara juwuad'e edape Daizeze ibia jara mawũāsia:

29 K'ōbebūru mū Zhibari, mū buzhi nezok'a adu-a beubirua, bua jarad'ara būara arib'aea.

30 Muzhi dabūba ūdubūrua būre zhārā Ēdrubira.

31 Izhid'ebema būara arib'aebūrua jōmaũ daid'u.

32 Izhira ūnata b'ūba ēdrūd'aita k'awuabigaya judīorā ēāta b'ea,

aramaũne izhik'areuba bia trūpoa nūmaña Israel būreta b'era. *(Isaías 42:6; 49:6)*

33 Josēbara Jesús papa ūmeba bia akūsid'a mawũā jarabūrua Jesús'd'ebemata. **34** Mobebūru Simeónbara ibia jarak'ape Jesús papa María mawũāsia: Naũ b'usid'a Israel bio aduaita, bio ēdrūita. Maũ dajadata Daizezed'eba nūmū ēā ad'aya. **35** Kuchota diaju nūmū kīrāk'a nūmaña bū sopuara, maũnebara k'awuad'aya bio sāwũā krīcha b'eta sod'eba.

36 Dewara mama b'asia Ana Daizezeba bed'eata jarabibarita, Fanuel k'auta Aserd'eba uruta jipad'e zhōdrata b'asia. Zhi kīma ūme siete año panasia zhi zaked'euba. **37** Pēdrata b'uta ochenta y cuatro año bata b'asia. Izhira Daizeze ded'a ewara maē wā tau ēāta diamase ewarid'e Daizeze ibia jara b'id'a bazhia nek'o ēā zhiwid'i. **38** Maũsid'a Simeón k'ob'ud'e zepe zhibia jisía Daizezea, mobe wũāwũānebemata jōmaũā jarak'asia āzhi ēdrubigaita jũā b'ea Jerusalénne.

Jērūya wānapead'a Nazaret pūwūrued'a

39 Daizeze ūrāg'a zhi b'umane jara b'uta jōma arib'aebūdad'era, jērūya wāsid'a Galilea druaed'a, āzhi pūwūru

Nazareed'a. **40** Wũãwũã zarea wari wãta krĩcha bara wãsia. Daizezebara bia erunumasia izhira.

Wũãwũã Jesús b'ad'a Daizeze de maẽ

41 Zhibarirã añoza Jerusalén p̄w̄w̄r̄ued'a wã panasia Egiptod'eba ãzoad'ata krĩcha fiesta obadad'e. **42** Mawũẽ Jesús doce año baburud'e Jerusalén p̄w̄w̄r̄ued'a wãrĩzesid'a mawũã wã k'awa panũ baera fiestad'e. **43** Fiesta jöburud'e ãzhi jërüya zebudad'era wũãwũã Jesús Jerusalenne b'esia, k'awuad'a ããne Joséba miã zhi papaba. **44** K'abanane ed'a nimita krĩchad'ape od'e ewari ab'a wãsid'a dakita zhi mebërãne ed'a, ãzha üduk'awuad'e ed'a. **45** Mawũãmina üdud'a ããba jërüya wãsid'a Jerusalén p̄w̄w̄r̄ued'a j̄r̄ũ.

46 Aramaũne ewari übead'e Daizeze ded'a ewara maẽ üdusid'a, ürãg'a Moisés'e jarabada bawara jewed'a b'uta bed'eata ürĩ wid'ika b'asia. **47** Izhi bed'eata ürĩ nũmebara bia akũ duanasia krĩcha bara b'ud'eba k'ãrẽ bia panaũ b'uba. **48** Zhibarirãba üdud'ai k'awua ããsid'a. Zhi papabara mawũãsia: Wauzake, ¿bũara दौरã k'ãrẽã k'ãwũã obũrũ? Bũ zezeba mũ ümeba bũra j̄r̄ũ panũã sopua.

49 Mawũãĩ izhara mawũãsia: ¿Mũrã k'ãrẽã j̄r̄ũ panũ? ¿Marãbara k'awuad'a ãka mũ Zezed'ebemane mũ nũmaĩ barara?

50 ãzhara ürĩ b'ed'a ãbasia mawũã jarabũrũra.

51 Mobebũrũ ãzhi k'aid'u jërüya Nazaret p̄w̄w̄r̄ued'a wãpe ãzha jaraburud'e b'esia. Zhi papabara maũ jöma kĩrãkuitasia izhi sobitabaiba.

52 Jesús wari wãta krĩcha bara wari wãsia. Bia erunumasia Daizezeba dewara zhãrãba.

Juan Buruk'oemiã miã ürãg'ad'a

(Mateo 3:1-12; Marcos 1:1-8; Juan 1:19-28)

3 1 Tiberio César Romanebema reyta b'uta quince año baburud'era nok'orã izhi edre b'eta Poncio Pilato nok'ota b'asia Judea druad'e, Herode reyta b'asia Galilea druad'e, zhi mebea Felipe nok'ota b'asia Iturea druad'e, dewara Traconite druad'e. Lisania nok'ota b'asia Abilinia druad'e. **2** Anás dewara Caifás sacerdoterã wag'aurãta panũne, Juan Zacaríã warraa Daizezeta bed'easia druã drudruã tabũ

maē. **3** Mawũē Juan wāsia Jordán doya drua tab'e maē, jarak'a wāsia buru k'oebudaba k'azhiruara āmape Daizezeta pēwānamarēā, bed'ea ne ēā duanebimarēā k'azhiruata biod'eba. **4** Maũēnabemata zhi b'umata Isaía Daizezeba bed'eata jarabibari librod'e mawũā b'ua:

Iab'a nemi jīgua bed'eaburuta drua drudrua tab'u maē mawũāña:

Bia ēārā āmabudaba araa obudak'audua Nok'o zei ota, jipa obudak'audua izhi zei ota.

5 Bia ēārā āmabudaba jog'oaara jōma daucha obudak'audua. K'atuma nūmeta, k'atuma zake nūmeta daucha obudak'audua. Ota jūrēā nūmeta jipa obudak'audua. Ota jog'oa nūmeta daucha obudak'audua.

6 Aramaũne jōmaũba ūdud'aya Daizezeba zhārā ēdrubi b'uta. *(Isaías 40:3-5)*

7 Juanba buru k'oemarēā k'abana zebusid'e izhara ūkuru mawũasia: ¡Marā bia ēāta b'ea, mawũē dāmata neārā bara b'e kīrāk'a b'ea! ¿K'aiba marāā jarasi mawũā b'eta ēdrud'aira k'āwũā Daizezeba kīrūbiba pua k'awua okuaita k'aita bad'era?

8 Mawũē dajada k'azhiruara āmape b'eta Daizezeta pēwā b'eaudua. Mazhi sobitabaiba Daizezebara pua k'awua o ēāta jarabudata Abrahamta mazhi zezeta erub'ea arāũdua. Mũā marāā jaraya, Daizezebara Abraham warrarā babi b'eya mong'ara za tab'esid'a. **9** Daizezed'era zag'ara ya zhi arib'aema bakuru k'arrad'e tukuaita. Mawũē bakuru bia zaud'a ēārā tukuape pepekuaya tebud'e. (Aramaũ kīrāk'a Daizezebara pua k'awua oya k'azhiruata obadara.)

10 Mawũāi zhārābara wid'i mawũāsid'a: Mobera daibara ¿k'ārēta od'aibe?

11 Mawũānaī Juanbara panaũ mawũāsia: Wuā ūme erub'ubara ne ēā b'ua ab'a diadua. Zhiko erub'ubara ne ēā b'ua diadua.

12 Rey Romanebemaīta plata wid'ibadata ūkuru buru k'oebid'aíta zed'aape mawũāsid'a: Miā ūrāg'abari, daibara ¿k'ārēta od'aibe?

13 Mawũānaī Juanbara mawũāsia: Plata aud'u wid'irāũdua marāā zhi jaramata nūmnebara.

14 Soldaorābid'a ūkuruaba wid'i mawũāsid'a: K'ōbe daibara ¿k'ārēta od'aibe?

Mawũānaĩ mawũāsia: Plata jārĩnaĩ k'area zhārāta warag'arāũdua, plata k'area zhārāta sewa nebũru jirāũdua. Awuarabũru sobia duanadua mazhi pag'a panũ plataba.

15 Zhārābara sāwũā berab'arii k'awuaita kīrākuita b'eba āzhi sobitabaiba mawũāsid'a: Baucha Juan zhārā Ēdrubia.

16 Maũne Juanbara jōmaũã mawũāsia: Muārã wārānebai marã baniāba buru k'oe b'ua. Mawũāmina mũ audre zhi zromata zeya, nezok'aba obari kīrāk'ara muārã ēnaĩne b'ũ ēã maũba jērũne jũ b'ura. Marã izhara Jawurebiata diaya, mawũāmina izhid'ebemata ijāna ēbũru pua k'awua okuaya tebuba. **17** Trigo ezoabarira izhi juwuad'e erub'ua, trigora ezoape zhi tara zhi wuag'abari maē wuag'aya, mawũāmina zhi k'ābũra baya tebũ kik'ata nũmũne. (Aramaũ kīrāk'a izhid'ebemata ijā b'era izhi maē b'ũkuaya, mawũāmina zhi ijāna ēārã pua k'awua okuaya.)

18 Aramaũne ijānamarēã ūrāg'ata awuarabid'a bio jara nũmũba jarak'a b'asia bed'ea biata zhārã b'ea. **19** Juanbara rey Herodera kēāsia zhi mebea Felipe kīma Herodíata erub'ũ k'area, dewara kēāsia izha bia ēāta od'a jōmaũ k'area. **20** Herodebara bia ēāta bio ob'ud'e āmaña bia ēāta obũruta Juan ed'a b'usia cárceld'e.

Jesús buru k'oed'a

(Mateo 3:13-17; Marcos 1:9-11)

21 Juanba zhārã jōma buru k'oekua nũmũnerã Jesúsid'a buru k'oesia. Maũne zhiwid'i k'ob'ud'e bājã ewasia. **22** Mawũe Jawurebiata izhi ūrũ zesia pusirã kīrāk'a. Maũne Daizezeta bājāneba bed'eabũruta mawũāsia: Bũra mũ Warra muārã kuāg'a, murã bũ k'area sobia b'ua.

Jesú nawed'a duaĩnabada

(Mateo 1:1-17)

23 Jesús miã ūrāg'a jũdrusid'era treinta año b'asi kīrāk'a b'ua. Zhārābara Jesúra, José warrabi duanasia. Joséra, Elí warra. **24** Elí, Matat warra. Matat, Leví warra. Leví, Melqui warra. Melqui, Janai warra. Janai, José warra. **25** José, Matatía warra. Matatía, Amós warra. Amós, Nahúm warra. Nahúm, Esli warra. Esli, Nagai warra. **26** Nagai, Maat warra. Maat, Matatía warra. Matatía, Semei warra. Semei, José

warra. José, Judá warra. **27** Judá, Joana warra. Joana, Resa warra. Resa, Zorobabel warra. Zorobabel, Salatiel warra. Salatiel, Neri warra. **28** Neri, Melqui warra. Melqui, Adi warra. Adi, Cosam warra. Cosam, Elmodam warra. Elmodam, Er warra. **29** Er, Josué warra. Josué, Eliezer warra. Eliezer, Jorim warra. Jorim, Matat warra. **30** Matat, Leví warra. Leví, Simeón warra. Simeón, Judá warra. Judá, José warra. José, Jonán warra. Jonán, Eliaquim warra. **31** Eliaquim, Melea warra. Melea, Mainán warra. Mainán, Matata warra. Matata, Natán warra. **32** Natán, David warra. David, Isaí warra. Isaí, Obed warra. Obed, Booz warra. Booz, Salmón warra. Salmón, Naasón warra. **33** Naasón, Aminadab warra. Aminadab, Aram warra. Aram, Esrom warra. Esrom, Fare warra. Fare, Judá warra. **34** Judá, Jacobo warra. Jacobo, Isaac warra. Isaac, Abraham warra. Abraham, Taré warra. Taré, Nacor warra. **35** Nacor, Serug warra. Serug, Ragau warra. Ragau, Peleg warra. Peleg, Heber warra. Heber, Sala warra. **36** Sala, Cainán warra. Cainán, Arfaxad warra. Arfaxad, Sem warra. Sem, Noé warra. Noé, Lamec warra. **37** Lamec, Matusalén warra. Matusalén, Enoc warra. Enoc, Jared warra. Jared, Mahalaleel warra. Mahalaleel, Cainán warra. **38** Cainán, Enós warra. Enós, Set warra. Set, Adán warra. Adán, Daizeze warra.

Ātōmiāba Jesús wāēābiya nūmana

(Mateo 4:1-11; Marcos 1:12-13)

4 1 Jesús Jawurebiaba bira jērūya wāsia Jordán dod'eba. Mañnerā Jawurebiaba edesia drua drudrua tab'uid'u. **2** Mama b'asia ewari cuarenta, mañnerā wāēābiya b'asia ātōmiāba. Miā k'ārēta k'o ēbasia mañ ewarid'era, mawūē mañ tēārā jarrasia. **3** Mañne ātōmiāba mawūāsia: Būta Daizeze Warraburu nañ mong'araa jaradua pan bamarēā.

4 Mawūāi Jesúsbara panañ mawūāsia: Mañēnabemata zhi b'umata mawūā b'ua:

Zhārā bari zhikoba b'a ēā, awuaraburu Daizezeba jara b'ūta jōma arib'ae b'ūba b'aya. (Deuteronomio 8:3)

5 Mobeuru ātōmiābara edesia k'atuma ūtu nūmūinu, mobe bari aritia ūdubisia drud'e ējūā nūmū jōma. **6** Mobe ātōmiābara mawūāsia: Muārā nañ jōma b'uaa diaya b'ua k'ab'arimarēā, ne kīrāwārēāta ed'a nūmūsid'a diaya. Muāā

diasid'a baera m̄zha dia krĩñabur̄ua diaya. **7** Buta s̄ak'ok'od'e k'ob'epe muta ibia jarara j̄oma bure baya.

8 Mawũãĩ Jesúsbara panaũ mawũãsia: Ātõmiã, m̄ maẽbara w̄arũã, maũẽnabemata zhi b'umata mawũã b'ua:

Bu Nok'o Daizezetru ibia jaradua, izhi bed'eatru
arib'aedua. *(Deuteronomio 6:13)*

9 Mobebur̄u ātõmiãbara edesia Jerusalén p̄w̄ur̄ued'a, mobe Daizeze deta audre ūtu n̄m̄ũinu edepe mawũãsia: Buta Daizeze Warrabur̄u namaũba ed'aa pinandrur̄ua.

10 Maũẽnabemata zhi b'umata mawũã b'ua:

Daizezebara izhi ángelerãta b̄uma zok'akuaya buta
k'arebad'amarẽã.

11 Bura āzhi juwuad'e edad'aya bu j̄erũta puo ēbamarẽã mong'araba.

12 Mawũãĩ Jesúsbara panaũ mawũãsia: Maũẽnabemasid'a mawũã b'ua:

K'ãrẽ orãrũã k'arebai k'awuaita bu Nok'o Daizezeba.
(Deuteronomio 6:16)

13 Aramaũne ātõmiãbara wãẽãbiya n̄manata j̄oma j̄õbibur̄ud'era, Jesús maẽbara ãĩ wãsia ewari tẽãena.

Jesús miã ũrãg'a jũdrud'a

(Mateo 4:12-17; Marcos 1:14-15)

14 Jesús j̄erũya Jawurebiaba zarea wãsia Galileia druaed'a. Mawũẽ izhira trũpoasia maũ drua j̄oma. **15** Miã ũrãg'a b'asia de zhi j̄urebadata n̄meza, maũnerã izhira j̄omaũba ibia jara b'esia.

Jesús wãna Nazaret p̄w̄ur̄ued'a

(Mateo 13:53-58; Marcos 6:1-6)

16 Jesús wãsia Nazaret p̄w̄ur̄ued'a izhi warid'aid'u. Ēnaũbada ewade de zhi j̄urebada maẽ ed'a wãsia izhi k'awa b'ch k̄ĩrãk'a, mobe piradrusia Daizeze bed'eata leita. **17** Librota diasid'a Daizezeba bed'eata jarabibarid'eta Isaíad'eta. Maũ libro ewabur̄ud'era ũdusia zhi b'umata mawũã buta:

18 Jawurebia Daizezed'era m̄ne b'ua, m̄rã j̄ur̄usi baera bed'ea biata jaramarẽã zuburia b'ea. M̄rã zok'asia sobia omarẽã sopua b'eta, ēdrubiita jaramarẽã jida erub'eta, ne ũdubimarẽã daub'errea b'eta, ēdrubimarẽã zuburia ob'eta.

19 Jamarã ewari biara arabasita Daizezeba êdrubigaira.

(Isaías 61:1-2a)

20 Mawũã lepe libro burape diasia zhi wuag'abaria, mobe jewed'asia. Mañnerã de zhi jurebada maẽrã izhira jõmaũba akũ duanasia. 21 Mawũẽ mawũãsia: Mũã zhãrã êdrubigaita mawũã zhi b'umata id'i arimaẽ berab'aria mazhi kãrãbita.

22 Izhi ùrũrã jõma bia bed'ea duanasia, bia akũdrua b'eta izhira bia miã ùrãg'a b'ud'eba mawũã duanasia: ¿Naũ êka José warrara?

23 Mañnerã Jesúsbara mawũãsia: Jarabadata marãbara mũãã mawũãnaña: Zhãrã b'ebibari, bũzhikusa zhi b'ebirua. Capernaúm pũwũrud'e ne bio od'ata daiba ùrĩnapead'ata namabid'a odua bũzhi druad'e.

24 Mawũãpe mawũãsia: Mũã wãrĩnu marãã jaraya, Daizezeba bed'eata jarabibarira bia edad'a ã izhi druad'era.

25 Mũã wãrĩnu marãã jaraya, Israel druad'era wũerãrã pẽdrarã bio b'easia Elía b'asi ewadera. Mañnerã año ùbea êsadra kue ze ãba jarrabata b'asia drua jõmaũne.

26 Mawũãmina Daizezebara maũrã miã iab'abid'a k'arebad'e zok'a êbasia Elíara. Awuarabũrũ k'arebad'e zok'asia wũerã pẽdra Sarepta pũwũrud'e b'uta Sidón pũwũrũ k'aita. 27 Israel druad'era aid'aba k'aya b'esid'a bio b'easia Daizezeba bed'eata jarabibari Eliseo b'asi ewadera. Mawũãmina maũrãnebema miõta nene ã b'e êbasia, awuarabũrũ nene ã b'esia Naamán Siria druad'ebemata.

28 Maũta ùrĩbudad'era de zhi jurebada maẽ k'ob'era jõma k'ãbãẽ kãrũsid'a. 29 Mawũẽ piradrud'ape pũwũrud'ebara Jesús ã juretabudata edesid'a k'atuma ãmiãĩnu, maũ k'atumane tab'asia ãzhi pũwũrũra, mawũã edesid'a mamaũba bũretad'aita. 30 Mawũãmina izhira ãzhi êsaubara ã jũdrũpe wãsia.

Jaita ab'ad'a

(Marcos 1:21-28)

31 Jesús wãsia Capernaúm pũwũrud'e, maũ pũwũrũra Galilea druad'ebema. Mobe miã ùrãg'a b'asia ewari ãnaũbadaza. 32 Mañnerã izhi miã ùrãg'abũrud'era bia akũdrua b'easia izhira zarea bara bed'ea b'uba.

33 Maũne de zhi jurebada maẽ ùmakãrãta b'asia jai ab'uta. Mawũẽ maũneba jaibara nemi jĩgua mawũãsia: 34 Daira

idaribirua. ¿Bura dai bawara k'ārēta sãwũã b'ũ Jesús Nazared'ebema? ¿Bura zeburuka dai ārĩta? Bura k'aita muã k'awua b'ũ, bura Daizezed'ea.

35 Maũne Jesúsbara kēã mawũãsia: Chupearua, k'ãũnebara ãĩ wãrũã.

Mawũãĩ jaibara ãzhi ěsadra b'aebipe maũnebara ãĩ wãsia puo ěã. **36** Mawũẽ jõmaũba bia akudrua ãzhirãĩnu mawũãsid'a: ¿Naũ bed'eara k'ārē zhi zromape? Jaira zarea bara jurekua b'ũba ãĩ wã nũmeã.

37 Aramaũne izhira trũpoasia maũ drua jõma.

Jesúsba b'ebid'a Simón pak'õrēta

(Mateo 8:14-15; Marcos 1:29-31)

38 Mobeburu Jesús piradrũpe de zhi jurebada maẽbara ãĩ wãpe wãsia Simón ded'a. Simón pak'õrē k'ãbãẽã kũwa nũmũba zuburia bed'easid'a izhibari. **39** Mawũẽ Jesús izhima b'arrũpe kũwamiã kēãsia, mawũẽ kũwamiãbara kenab'ariburũba izhira audre ěãne piradrũpe ne jigasia.

Jesúsba b'ebikuad'a k'ayarãta bio

(Mateo 8:16-17; Marcos 1:32-34)

40 Ũmadau b'aeburud'era k'ayata erub'eta ne k'ĩrãtõnoãba k'aya b'eta Jesúsma wesid'a. Mawũẽ izhara ab'a ab'ak'a juwua ũrũ b'ũkua b'ebikuasia. **41** Jaisid'a zhãrã biod'eba ãĩ wãbũdata nemi jĩgua mawũãsid'a: ¿Bura Daizeze Warra!

Mawũãmina izhara kēãkuasia, aramaũne bed'eabiga ěbasia k'awua b'eba izhira zhãrã ědrũbita.

Jesús Galilead'e purrua miã ũrãg'ad'a

(Marcos 1:35-39)

42 Ũnadrũburud'era pururud'ebara Jesús ãĩ wãsia miõ ne ěã nũmũĩnu. Maũnerã zhãrãbara jurũsid'a, aramaũne izhi b'ũ maẽ jũẽkuape jarasid'a wã ěbamarẽã ãzhi maẽbara. **43** Mawũãmina izhara mawũãsia: Muãrã pururu awurũta tab'e maẽbid'a bed'ea biata jarak'aibara Daizezeta Nok'od'ebemata. Mũrã izhara maũ k'area zok'asia.

44 Aramaũne miã ũrãg'a wãsia de zhi jurebadata nũmeza Galilea drud'e.

B'eda bio jidad'apead'a

(Mateo 4:18-22; Marcos 1:16-20)

5 1 Ewari ab'a Jesús b'uta Genesaret dota jed'ea òb'u doya b'ud'e, izhira k'abanaba pēūsua erubarab'esia Daizeze bed'eata ūrīnāi k'area. **2** Mañne izha ūdusia jābata ūme doya òpanūta. B'eda beabadara jābad'eba āi wānape āzhi atarraya sugu duanasia. **3** Mawūē mañ ab'aud'e ed'a b'ariburūta Simón jābad'e b'aripe jarasia doyauba wīka nabuaed'a eded'amarēā. Mobe jewed'ape jābad'eba ūrāg'asia k'abanata. **4** Ma bed'eape Simoūā mawūāsia: Nabuaed'a wigui ededua, mobe mazhi atarraya doid'u b'aribueudua b'eda beaita.

5 Mawūāi Simónbara panañ mawūāsia: Miā Ūrāg'abari, दौरा diamase dob'ari ūnadrud'amina daibara miā k'ārēta bead'a ēbasia. Mawūāmina bu bed'ead'eba muārā b'aribueya atarraya.

6 Aramañne b'aribuebudad'era b'eda bio ed'a b'aeburūba zuguaba atarraya tud'uzoa busad'ewasia. **7** Mawūē dewarau jābad'e k'ob'eta juwua tūē trūsīd'a āzhita k'arebad'e zed'amarēā. Zebudad'era jāba ūmewed'a biraburūba ta wāde basia. **8** Mañta Simón Pedroba ūdui Jesús kīrābita sāk'ok'od'e k'ob'epe mawūāsia: Nok'ó, mu maēbara āi wārūā, murā k'azhirua omiāta b'ua.

9 B'edata mawūā jidabudaba nitbia perasia izhi bawara k'ob'e bawara. **10** Ab'arika Jacobo Juan ūme perasīd'a Zebedeo warrarāta, b'eda k'aud'a panūta Simón bawarabemata panasia. Jesúsbara Simoūā mawūāsia: Perarārūā, munebemata ijānamarēā id'id'euba bura zhārā ūrāg'abarita b'aya.

11 Jābara drua wed'ape ne jōma idu āmaēnape wāsīd'a Jesús k'aid'u.

Jesúsba b'ebīd'a aid'aba k'aya b'uta

(Mateo 8:1-4; Marcos 1:40-45)

12 Ewari ab'a Jesús pūwurud'e b'ud'e ūmakīrāta zesia aid'aba bira b'uta. Mañbara Jesústa ūdui sāk'ok'od'e kīrā egoroma tu k'ob'epe zuburia bed'ea mawūāsia: Nok'ó, bua krīñaburu murā nene ēā b'ebirua.

13 Mawūāi Jesúsbara juwua tōb'ari mawūāsia: Muārā krīña b'ua, mawūē bura nene ēā b'id'a.

Audre ēāne aid'ara nebasia. **14** Mobeburu Jesúsbara mawūāsia: Bu k'āwūā b'eburuta miōā jararārūā, awuaraburu wāpe sacerdotēa ūdubirua, mobe buzhi nene ēā b'ed'abari nenduwuruta babued'amarēā diadua, Moiséba jarad'a kīrāk'a odua bu b'eburuta āzha k'awuad'amarēā.

15 Aramaūne Jesús wuaaburu trūpoa wāsia. Zhārā bio buredrū toto numasia izhi bed'eata ūrīnaīta, aramaūne b'ebikuamarēā āzhi k'aya b'eta. **16** Mawūāmina izhira miō ne ēā maē wā bazhia zhiwid'iita.

Jesúsba b'ebid'a k'akua pira ēā k'aya b'uta

(Mateo 9:1-8; Marcos 2:1-12)

17 Ewari ab'a Jesús miā ūrāg'a numune jewed'a duanasia fariseorāta ūrāg'a Moiséde jarabada bawara. Āzhira pūwuru zaketa tab'e maēba zekuasias Galilea druad'eba, Judea druad'eba, Jerusalénneba. Maūnerā Daizeze zareara Jesú ūme numasia zhārā b'ebiita. **18** Maūne ūmakīrārā ūkurūba ūmakīrāta jirab'ad'e wesid'a k'akua pira ēā k'aya b'uta, ed'a ede krīna panasia Jesús kīrābita b'ud'aita. **19** Mawūāmina k'abanata numūba b'ed'a ēbaera de ūrū wārīzed'ape ewad'ape jirab'ad'eba zhārā ēsadra ūra b'aebisid'a Jesús kīrābita. **20** Āzhi soid'u k'ob'eta Jesúsba ūdui k'akua pira ēā k'aya b'ua mawūāsia: Bura k'azhiruata biod'ebara mūārā bed'ea ne ēā b'id'apua.

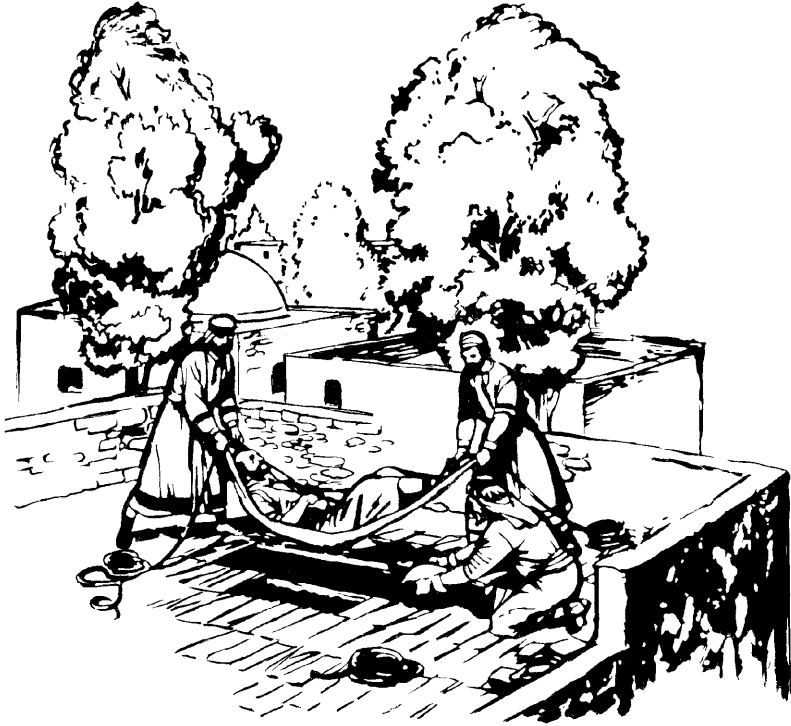
21 Maūnerā ūrāg'a Moiséde jarabadara fariseorā bawara krīcha mawūāsīd'a: ĶNaū k'aipe mawūā Daizezema mitia bed'eaira? ĶK'azhiruata biod'ebara zhārā k'aiba bed'ea ne ēā b'ū b'eipe? Awuaraburu b'eya Daizezeburū.

22 Jesúsbara āzhi mawūā krīcha k'ob'eta k'awuape mawūāsia: ĶK'ārēta krīcha k'ob'e marā sod'era? **23** ĶK'ārēta audre borekea jaraid'e b'ū: K'azhiruata biod'ebara bed'ea ne ēā b'id'apua aita, o piradrūpe nimibarua aita? **24** K'awuaudua, mū Beubari Bape b'ūbara naū druad'era zareata erub'ua k'azhiruata biod'ebara zhārā bed'ea ne ēā b'uita. Mobeburu k'akua pira ēā k'aya b'ua mawūāsia:

Mūā buaa jaraya: Piradrūrua, buzhi jirab'a jiraedarua, mobe ded'aa wārūā.

25 Audre ēāne āzhi kīrābita piradrūpe jirab'a izhi tab'ad'ata jiraedape ded'aa wāsia Daizeze ibia jara. **26** Mawūē jōmaūba bia akudrua Daizeze ibia jarasid'a. K'ābāēā pera k'ob'eid'u mawūāsīd'a: Id'i ūdubūda ne biata.

(Lucas 5:19)

Jesúsba j̄urud'a Leví

(Mateo 9:9-13; Marcos 2:13-17)

27 Maũ tēã Jesús wāburud'era ūdusia impuesto wid'ibarita Leví abadata, jewed'a b'uta rey Romanebemaĩta impuesto diabada maē b'asia, maũne mawũãsia: Mũ k'aid'u b'adua.

28 Mawũãĩ izhira ne jōma āmaēkua piradrupe k'aid'u wãsia.

29 Mobeburu Levíbara Jesúita k'ābāēã ne obigasia izhi ded'a. Maũnerã impuesto wid'ibadata bio k'ob'ed'e awururãsid'a k'ob'easia āzhi bawara nek'o. **30** Mawũē ūrãg'a Moiséd'e jarabadabara fariseorã bawarauba Jesúsba j̄urukwad'ata jara mawũãsid'a: ¿Marã k'ārēã nek'o duanu impuesto wid'ibada bawara, dewaurã k'azhirua omiãrã bawara?

31 Mawũānāi Jesúsba panaũ mawũāsia: Bika b'ebara nesid'a duanu eã zhārā b'ebi b'ura, awuaraburu nesid'a b'ea k'ayarāburu. **32** Aramaũ kīrāk'a muārā jurud'e ze ēbasia āzhikusa biata b'eta, awuaraburu ēdrubigaita jurud'e zesia k'azhirua omiārāta, k'azhiruara āmape Daizezeta pēwānamarēã.

Wid'id'apead'a nek'o eã zhiwid'i b'ed'ebemata

(Mateo 9:14-17; Marcos 2:18-22)

33 Mawũē āzhara Jesúa mawũāsida: ¿K'ārēneba Juanba jurukwad'ara biod'e nek'o eã zhiwid'i duanu, ab'arika b'ea fariseorānesid'a, mawũāmina burerā nek'o k'ārē do duanu ēka?

34 Mawũānāi Jesúsbara mawũāsia: ¿Zhārā juwua jida nūmune duanurā marābara nek'obid'a eã duanabid'aika zhūmakīrāta wad'i b'ud'era āzhi bawara? **35** Mawũāmina ewarita zeya zhūmakīrā āzhi maēbara eded'aita, maũ ewadeburu nek'o eã zhiwid'i b'eaya. (Aramaũ kīrāk'a mūta edebudad'eburu muā jurukwad'ara nek'o eã zhiwid'i b'eaya.)

36 Mawũāpe ne jarak'a mawũāsia: Miōba wua zhiwid'ita k'ō edape remenda eã wua soreta. Mawũā ora bari zhiwid'ita k'ōā eã, awuaraburu zhiwid'ita k'ō edaburura bi-ia k'obe eã zhi sored'era. **37** Miōba vino zhiwid'i oma tud'a eã ne e omata zhi sorerānerā. Mawũā ora vino zhiwid'i omabara ne e oma k'ōg'ozoaburuba wea wāña, aramaũne ne e oma ārīkuaya. **38** Mawũāmina vino zhiwid'i oma ne e omata zhiwid'irānerā tusia b'ua. Mawũātru ab'arika bia nūmaña. **39** Miōba vino oreguea zhi zōrāta doburubara zhiwid'ira do krīna eã. Awuaraburu mawũābaria: Vino zhi zōrāta audre biga. (Maũbara Jesúsbara jara krīnasia izhi ūrāg'ara zōrārāwed'abema krīcha ūme āba jara eāta ārī ēbaita.)

Trigota zhi kūmune ēnapead'a

(Mateo 12:1-8; Marcos 2:23-28)

6 1 Ēnaũbada ewade trigo u tab'u maē Jesús berab'ari wāne, izha jurukwad'abara trigo zhi kūmune ēnape juwuba bog'achira epa k'osid'a. **2** Mawũē fariseorā ūkurubara mawũāsida: ¿K'ārēã ok'opanũ oid'e b'u eārā ēnaũbada ewade?

3 Mawũānāi Jesúsbara panaũ mawũāsia: ¿Marābara led'ak'a kīrāk'a duanu ēka rey Davidba od'ara izhita izhi ūme duanu bawara jarrasid'ad'e? **4** Daizeze ded'a ed'a wāpe jiraedasia pan

Daizezeita b'ubadata, mañ k'oid'e b'a ēbasia, awuaraburu k'oid'e b'asia sacerdoterāburu, mañta k'osia, diasia izhi bawara b'eabid'a.

5 Mawūāpe mawūāsia: Mañēnabema m̄ Beubari Bape b'ura ewari ēnaūbada Nok'oa.

Juwua bagu b'ad'a

(Mateo 12:9-14; Marcos 3:1-6)

6 Awuru ewade ēnaūbada ewade de zhi jurebada maē Jesús ed'a wāpe miã ūrāg'asia. Mama ūmakīrāta b'asia juwua bagu b'uta juwua arata. **7** Mañne ūrāg'a Moiséde jarabadaba fariseorā bawarauba kīrākuitasid'a ēnaūbada ewade b'ebii k'awuaita, aramañe jid'aita. **8** Mawūāmina izhara āzhi mawūā krīcha k'ob'eta k'awuape juwua bagu b'ua mawūāsia: Piradrūpe ēsadra n̄medua.

Mawūāñ izhira piradrūpe edau n̄mesia. **9** Mobeburu Jesúsbara mawūāsia: M̄ñ marāñ wid'iya: ¿Ēnaūbada ewadera biara osia b'uka, o bia ēāta osia b'ū? ¿Zhārā k'arebasia b'uka, o beubiita bia b'ū?

10 Mawūāpe izhi būredru n̄m̄ta jōma akūkuape juwua bagu b'ua mawūāsia: Buzhi juwua jirab'aridua.

Mawūāñ izhara jirab'arisia, aramañe izhi juwuara bikasia.

11 Mawūē āzhira k'ābāēñ kīrūbūdaba āzhirāñinu bed'easid'a Jesús sāwūā od'aita.

Docera jurukuape zok'akuad'a

(Mateo 10:1-4; Marcos 3:13-19)

12 Jari ewadera Jesús wāsia k'atumañnu zhiwid'id'e, mañnerā zhiwid'i ūnadrusia Daizezea. **13** Āsabai izhi pēwā b'eta trūkuape āzhid'ebemata doce jurukuasia, mañrā trūgasia zok'akuad'a. **14** Āzhira nañrāñ: Simón, Pedrotā trūgad'ata, zhi mebea Andrésta. Jacobo, Juan, Felipe, Bartolomé, **15** Mateo, Tomás, Jacobo Alfeo warrata, Simón Zelote abadata. **16** Juda Jacobo mebeata, dewarabema Juda Iscariote tēñe Jesús chupea jidabid'ata.

Jesúsba ūrāg'ad'a k'abanata

(Mateo 4:23-25)

17 Mawūā izha jurukuad'a bawara Jesús k'atumaneba yed'aa zepe k'oriwid'e b'esia. Mañnerā izhi pēwā b'ebara k'abana

bawarauba buredrusid'a. Mañrã zekuasia Judea drudad'eba, Jerusalén p̄w̄w̄rud'eba, pusa doya Tiro p̄w̄w̄ru tab'u maēba, Sidón p̄w̄w̄rud'eba, zekuasia izhi bed'eata ūrĩnaíta, aramaüne b'ekuita āzhi k'aya b'eta. **18** Jaiba wawa b'era b'ekuasia. **19** Mawũe jōmaũba tōb'ari krĩna b'easia Daizeze zaread'eba jōma b'ebikua n̄maērã.

Sobiad'aid'ebema sopuad'aid'ebema

(Mateo 5:1-12)

20 Jesúsbara izha j̄r̄ukwad'ata aku mawũasia:

Marã sobiaudua Daizezed'ebemata k'awuai k'area zuburia b'era, marã mawũārã Daizezeta Nok'od'ebema.

21 Sobiaudua Daizezed'ebema k'area jarra b'era, mawũārã maüne n̄mabigaya. Sobiaudua jēga b'era, mawũã b'era ipid'abigaya.

22 Sobiaudua zhārãba marã ūduama edabudad'era, āzhi maēba j̄retabudad'era, ik'azhirua jarabudad'era, marã bia ēkīrāk'a seribid'a ēānerã m̄ Beubari Bape b'u k'area.

23 Maũ ewadera b'usr̄id'audua, sobiaudua, aramañnerã Daizezebara ūtre ne biata waib'ua ded'ekaya. Marã zhibarirã b'ead'abara mawũã b̄ĩ ēã obazhid'a Daizezeba bed'eata jarabibarirã b'ead'ara.

24 Mawũāmina, j̄zuburiad'aya zhārã bara b'era! Ya erub'eba āzhi sobiara.

25 j̄Zuburiad'aya zhārã id'id'e j̄awũã b'era! Mawũã b'era jarra b'eaya. j̄Zuburiad'aya zhārã id'id'e ipid'a b'era! Mawũã b'era sopua jēgad'aya.

26 j̄Marã zuburiad'aya zhārã jōmaũba bia jarad'ara marã sewa k'aud'a b'eta! Mawũã b'ebara zhibarirãbid'a bia jara b'ea bazhia sewata Daizezeba bed'eata jarabibarid'e b'ead'ata.

Dazhi jura b'eta kuāg'aid'ebema

(Mateo 5:38-48; 7:12)

27 Marã m̄ bed'eata ūrĩ k'ob'ea m̄ã marã jaraya: Kuāg'audua marã jura b'era, bia oudua marã ūduama b'era.

28 Ibia jaraudua marã ik'azhirua jara b'era, zhiwid'iudua marã b̄ĩ ēã ob'ebarira. **29** Iab'auba b̄uta kīrāma tachira yawed'a tachibirua. Iab'auba b̄ua wua āneb'ari b'uta jārīrã, b̄uzhi

camisasid'a idu edebirua. **30** Bariduba k'ārē wid'iburud'era diadua. Iab'aũba k'ārē bureta jāriburud'era wid'irārūā wakusa diamarēā. **31** Zhārāba marā sāwūā od'aita krīña b'ed'e marāba āzhita mawūā oudua.

32 Marā kuāg'a b'etru kuāg'ad'ara, ¿k'ārē biata od'aibe? K'azhirua omiārābid'a āzhi kuāg'a b'etru kuāg'abada.

33 Marā bia ob'etru bia od'ara, ¿k'ārē biata od'aibe? K'azhirua omiārābid'a ab'arika ob'ea. **34** Jērūya dia b'eita b'eaburu ne prestad'ara, ¿k'ārē biata od'aibe? K'azhirua omiārābid'a k'azhirua omiāta b'ea ne prestabada ab'ariza diad'amarēā.

35 Maūba kuāg'audua marā jura b'era, bia oudua, ne prestaudua, mawūāmina jērūya diamarēā b'earāūdua. Mawūārā Daizezebara marāā k'ārē waib'ua ded'ekaya, aramaūnerā Ũtrebema warrarāta b'eaya. Izhara sozuburia b'ua izhaa zhibia jidak'ata, bia ēāta b'eta. **36** Mawūē zhārā sozuburia b'eaudua, marā Zezeta zhārā sozuburia b'ua kīrāk'a.

Zhārāta k'awua o ēbaid'ebema

(Mateo 7:1-5)

37 Zhārāta k'awua orāūdua, mobed'eba Daizezeba marā maū k'area k'awua o ēā. Zhārāta bed'ea bara b'ua arāūdua, mobed'eba Daizezeba marā bed'ea bara b'ea a ēā. Marā bī ēā obudara bed'ea ne ēāne edaudua, mawūārā Daizezeba marā bed'ea ne ēā b'ukuaya. **38** Zhārā k'ārē diaudua, mawūārā Daizezeba marā k'ārē diaya. K'ārē bia zabudata ure jōāsu kuguzoa diaudua mazhi ne zabarid'e. Daizezebara diaya mawūā zabūda zad'e.

39 Ne jarak'a dewara mawūāsia: ¿Daub'errea b'ubara erb'ari edesia b'uka awuru daub'errea b'ura? ¿Ũmewed'a b'aed'a ēka zob'ead'e? **40** Ne k'awa b'ura audre b'ua ēā izhi ne jaradia numu k'āñabara. Mawūāmina izha k'awa numu jōma k'awatru izhi ne jaradia numu kīrāk'a b'eya.

41 ¿K'ārēā bu mebea dabud'e ne jarra k'ob'utru akupe bu dabud'e bakuru pēu numurā aku ēpe? **42** ¿Mawūārā buara bu mebea mawūāine b'uka: Mebea, ne jarra bu dabud'e k'ob'uta muāā aub'aribirua aid'e b'uka, buara aku ēāta bu dabud'e bakuru pēu numurā? ¿Sewa bibaūta b'arārūā! Bakuru bu dabud'e pēu numuta naara āi b'udua, mawūātru bia ũduya bu mebea dabud'e ne jarra k'ob'uta aub'ariita. (Aramaū kīrāk'a

bua k'azhirua ob'uta naara idu b'udua, mobed'eba zhārā k'areba b'eya.)

K'ārē ob'ed'eba ūduk'awad'aya

(Mateo 7:17-20; 12:34-35)

43 Bakuru biabara zau ēā zhi tara bia ēāta, miā bakuru bia ēābara zau ēā zhi tara biata. **44** Bakurura ab'a ab'ak'a ūduk'awa panuā zhi tad'eba. Igojō b'ud'ak'a uruba zaud'ata, miā jūēchichiba zaud'ata b'ud'ak'a uvara. **45** Aramaū kīrāk'a biata b'ubara biata sod'e erub'uta biata jara b'ua. Bia ēāta b'ubara bia ēāta sod'e erub'uta bia ēāta jara b'ua. K'ārē sod'e numuk'ārīta jara bed'ea b'ua ira.

De ūmenebema

(Mateo 7:24-27)

46 ǂMūrā k'ārēā Nok'ó abada muā jara b'ura od'a ēāta? **47** Muma zeburuba mu bed'eata ūrīpe arib'ae b'ura muā marāā jaraya k'ai ūme ab'arika b'uta. **48** Ūmakīrā de od'a ūme ab'arika b'ua, maūbara egoro eid'u k'orupe drūdaura peña ūrū joukuasia. Do zeburud'era dora maū dema zarea jiradrusia, mawūāmina pukatu ēbasia pārā numuba peña ūrū. **49** Mawūāmina mu bed'eata ūrīpe arib'ae ēārā ūmakīrāba izhi dera bari egoro ūrū od'a kīrāk'a b'ua. Maū dema dora zarea jiradruburuba tega wāsia, mawūē jipa teguezoasia maū dera.

Jesúsba b'ebid'a nezok'ata soldaorā nok'od'eta

(Mateo 8:5-13)

7 **1** Izhi bed'eata ūrī k'ob'ea ma bed'eaburud'era Jesús wāsia Capernaúm p̄w̄urued'a. **2** Maūne soldaorā nok'od'e nezok'ata izha bio kuāg'ata k'ayata beubod'o basia.

3 Soldaorā nok'oba Jesús jarabudata ūrīb̄urud'era, ūkuru izhima zok'akuasia nok'orā judíorāta, aramaūne zuburia bed'easia zepe b'ebimarēā izhi nezok'ata. **4** Mawūē āzhira Jesúsma zekuape zuburia bed'ea mawūāsīd'a: Bwara soldaorā nok'ora k'arebaid'e b'ua. **5** Izhara dazhirā judíorā kuāg'a b'uba daiita pārāsia de zhi jurebadata.

6 Mawūānāī Jesús wāsia āzhi bawara. Mawūāmina de k'aita babudad'era soldaorā nok'obara izhi bawara zhibiata ūkuru izhima zok'aburuta jarabuesia mawūānamarēā: Nok'ó, mūrā

biata b'u eã bu mu ded'a deid'u zeira. **7** Maũba murã buma wã ebasia. Mawũãmina b'ei bed'eata jaradua, mawũãrã mu nezok'ara b'eya. **8** Aramaũ kĩrãk'a muãrã arib'ae b'ua nok'oba jaraburuta. Muãbid'a soldaorãta jure b'ua muã jaraburud'e b'eta. Muã iab'uaa wãrũã aburud'era wãbaria. Iab'uaa zerua aburud'era zebaria. Mu nezok'aa naũta odua aburud'era obaria.

9 Maũta ũrĩburud'era Jesús izhi k'area sobiape izhi k'aid'u erjiranuta akũ mawũãsia: Muã wãrĩnu marãã jaraya, muãrã miã Israel b'ed'ebema ũdu eã k'ãwũã soid'u k'ob'ura.

10 Zok'akuad'ata jěrũya ded'aa zebudad'era nezok'ara zhi b'emata ũdusid'a k'aya nũmanata.

Jesúsba piradrubid'a pẽdra wauta

11 Maũ tẽã Naín abada pũwũrud'e a Jesús wãburud'era, izha jurũkuad'ata bio wãne dewara wãsid'a k'abanata.

12 Pũwũrud'e ed'a wãbada k'aita zeburud'era, joud'e ak'opanasia beuwãrãta, zhi papad'era wau maũtru ab'abai b'asia, izhira pẽdra basia. Izhi bawara zhãrã bio k'opanasia pũwũrud'ebemata. **13** Nok'o Jesúsba ũdui sozuburiape mawũãsia: Jẽgarãrũã.

14 Mobe orrape barkuata tũb'ariburud'era zhi ak'opanu pi k'opanesia. Mawũẽ mawũãsia: ¡Kũrã, muã buaa jaraya, piradrũrua!

15 Beud'ara aramaũta piradrũpe bed'easia. Aramaũne Jesúsbara diasia zhi papaa. **16** Mawũẽ jõma perad'ape Daizeze ibia jara mawũãsid'a: Naũ Jesús Daizezeba bed'eata jarabibarita zhi zromata piradrũburua dazhirãne ed'a.

Daizezera zebũrua izhid'erãta k'arebad'e.

17 Jesúsba mawũã oburuta trũpoasia Judea drua jõma, drua k'aita tab'e jõma.

Juan Buruk'oemiãba zok'akuad'a

(Mateo 11:2-19)

18 Juanba jurũkuad'abara Jesúsba mawũã onũmũta jõma jarasid'a. Mawũẽ Juanbara ũme trũsia izha jurũkuad'ad'ebemata.

19 Mobe Jesúsma zok'akuasia wid'i mawũãnamarẽã: ¿Bũka zhãrã Ēdrũbiita zeita b'ad'ara, o daibara wad'i awũrũta jũãnaĩ?

20 Aramaũne maũrã Jesúsma zed'ape mawũãsid'a:

Daira Juan Buruk'oemiãba buma zok'akuasia wid'i mawũñamarẽã: ¿Buka zhãrã Êdrubiita zeita b'ad'ara, o daibara wad'i awuruta jũãnaĩ?

21 Maũnerã bio b'ebikuasia k'aya b'eta, pua b'eta, jaiba wawa b'eta, daub'errea b'eta bio ne ùdubikuasia. **22** Jesúsbara panañ mawũasia: Wãũdua, mobe Juanũ k'awuabiudua mazha ùrĩbũdata mazha ùdubũdata. Daub'errea b'era ne ùdu tupud'ea audua, wã b'e eã b'era wã tupud'ea, aid'aba k'aya b'era nene eã tupud'ea, ne ùrĩ eã b'era ne ùrĩ tupud'ea, beud'apead'ara piradrũ tupud'ea, zuburia b'ea jara bara b'ua êdrud'aid'ebemata bed'ea biata. **23** Sobia b'aya munebemata ijã eã numũ eãrã.

24 Juanba zok'akuad'ata wãbũdad'era Jesúsbara Juan jaraburuta zhãrã k'ob'ea mawũasia: ¿Drua drudrua tab'uid'ura marãbara k'ãrẽta akud'e jũesid'a? ¿Bariduta b'uta akud'e jũesid'ak'a? **25** ¿O k'ãrẽta akud'e jũesid'a? ¿Ûmakĩrã wua biaba zho b'uta akud'e jũesid'ak'a? Wua biaba zho ne biata erub'era reyrã ded'aburũ b'ea. **26** ¿K'ãrẽta akud'e jũesid'a? ¿Daizezeba bed'eata jarabibarita akud'e jũesid'ak'a? Izhia, muã marãã jaraya, k'ãũ Daizezeba bed'eata jarabibarita audre zhi zroma. **27** K'ãũenabemata zhi b'umata mawũã b'ua:

Mũ bed'eata jarabarita muã bũ na zok'aya, bia eãrã
ãmabũdaba maũbara bũ zeĩ ota araa oburũkaya bũ
na. *(Malaquías 3:1)*

28 Muã marãã jaraya, wũerãba tobũdara Daizezeba bed'eata jarabibarira audre zhi zroma ne eã Juan Buruk'oemiã k'ãñabara. Mawũãmina Daizezeta Nok'od'ebemata zhi zroma eãta b'ura zhi zroma izhi k'ãñabara.

29 Maũ jaraburuta zhãrã jõmaũba ùrĩbũdad'era, rey Romanebemaĩta plata wid'ibadabid'a ùrĩbũdad'era jarasid'a Daizezeba Juanneba ùrãg'a numũrã bigata, ãzhira aramaũne zhi buru k'oema basia Juanba. **30** Mawũãmina fariseorãbara, ùrãg'a Moisd'e jarabadabara seribid'a ebasia Daizezeba ãzhibari biata okriña b'ura, ãzhira aramaũne zhi buru k'oema ebasia Juanba.

31 Jesúsbara mawũasia: ¿Zhãrã id'i ewadebema muã k'ãrẽ ùme ab'arika jaraĩpe k'ãrẽ ùme ab'arika b'e? **32** Pwũrud'e warrarã jẽmene jewed'abada kĩrãk'a b'ea, ãzhirãĩnu nemi jĩgua mawũãbada: Daiba chiruta zabũdad'era marã bairad'a ebasia,

dai miã sopua trũãbudad'era marã jëgad'a ëbasia. **33** Marã aramaũ kĩrãk'a b'eta Juan Buruk'oemiã zed'ara nek'o ëã, vino do ëã b'u baera jaita erub'ua ab'ea. **34** Waya mu Beubari Bape b'uta zed'ara nek'o, vino do b'u baera nek'omiã, vino domiã ab'ea. Aramaũne jara b'ea zhibiata b'uta rey Romanebemaĩta plata wid'ibada bawara dewaurã k'azhirua omiãrã bawara. **35** Mawũamina Daizeze krĩchara bigata k'awua b'ea izhid'ebemata ijã b'eta bia nũmeba.

Jesús jũëna Simón fariseo maë

36 Fariseorãnebema ab'auba Jesúa jarasia izhi ùme nek'omarëã. Mawũë fariseo ded'a wãpe nek'o b'esia. **37** Maũne wũërã pũwũrud'ebemata k'azhirua omiãba, Jesús mawũã fariseo ded'a nek'o b'uta k'awuai botellad'e wesia kerata. **38** Mobe izhi jërũ k'aita b'epe jërũ daub'aba surruabipe põãsã jaresia izhi bud'aba. Mobe jërũ nigape ùrũ weasia kerata.

39 Fariseo Jesús trũnaba maũta ùdui izhikusa mawũãsia: Naũta Daizezeba bed'eata jarabibarita b'ubũru k'awua k'ausia wũërã sãwũã b'uba izhi tõb'ari k'ob'uta, k'azhirua omiãta b'uta.

40 Maũne Jesúsbara mawũãsia: Simón, muã buaa ne jaraya.

Mawũãĩ izhara mawũãsia: Jaradua Miã Ùrãg'abari.

41 Mawũãĩ Jesúsbara mawũãsia: Plata prestabariba erub'asia ùme debe panũta. Trabajod'era ab'a ewari quiniento deweta dewe basia denario quiniento, dewarabemata cincuenta. **42** Æzhara k'ãrëba pag'aita ne ëãba Æzhi ùmewed'a bed'ea ne ëã panũsia deweta panũta. ¿K'õbe bua muãã jaradua, plata prestad'ara Æzhid'ebemabara sãũba audre kuãg'aibe?

43 Mawũãĩ Simónbara panaũ mawũãsia: Mũmaãrã audre diaita b'ad'aba.

Mawũãĩ Jesúsbara mawũãsia: Bua arimaë jarabũrua.

44 Mobeũru wũërãta akũpe Simoũã mawũãsia: ¿Bũara akũ k'ob'u ëka naũ wũërã? Mu bu ded'a deid'u zebũrud'era bũara muãã baniã dia ëbasia mu jërũĩtara. Mawũamina naũ wũërãbara mu jërũrã daub'aba surruabipe põãsã jarebũrua izhi bud'aba. **45** Bũara mũrã kĩrãma niga ëbasia. Maũne naũ wũërãbara mu deid'u zed'ad'ebemata niga tau ëã mu jërũrã.

46 Bũara mu burura nendrag'abara chiratũ ëbasia. Maũne naũ wũërãbara kerata weabũrua mu jërũne. **47** Mawũë muã buaa jaraya, k'azhirua biod'ebara muãrã bed'ea ne ëã

b'id'apua, mawũẽ murã bio kuãg'a. Mawũãmina iab'a izhima k'azhirua bio ne eãta bed'ea ne eã b'ura maũbara bio kuãg'a eã.

48 Mobe wũerãã mawũãsia: Bura k'azhiruata biod'ebara muãrã bed'ea ne eã b'id'apua.

49 Mawũãĩ äba nek'o k'ob'ebara äzhirãĩnu mawũãsid'a: ¿Naĩ k'aipe mawũã k'azhiruata biod'eba zhãrã bed'ea ne eã b'ũira?

50 Maũne Jesúsbara wũerãã mawũãsia: Buzhi soid'u k'ob'uba ëdruburua, wãrũã adu-a.

Wũerãrã Jesús k'areba b'ead'a

8 1 Maũ tẽã Jesús wãsia p#wuru zromaza, p#wuru zakeza, bed'ea biata jaraq'a wãsia Daizezeta Nok'od'ebemata. K'aid'u b'easia izha jurukuad'ata docera. **2** Wũerãrã ãkuru k'aid'u b'easia b'ekudad'ata jai ab'eta, k'aya b'eta. Ab'a María Magdalena abazhid'a, maũnebara ëzoasia jai siete. **3** Dewara b'asia Juana Chuza kãmata, Chuzabara erunumasia rey Herodeba ne numuk'ãrĩta. Dewara b'asia Susanata, dewara wũerãrã bio b'easia Jesús k'areba b'eta äzha ne erub'eba.

Ne pobarid'ebema

(Mateo 13:1-23; Marcos 4:1-20)

4 K'abanata buredu busita p#wuruzabemata izhima zebusid'e ne jaraq'a mawũãsia:

5 Ne ubarita wãsia izhi ne ta pod'e, poburud'era ãkuru od'e b'aeburuba biradigasid'a, mawũẽ ibanaba misid'a. **6** Ëkuru mong'ara ãrũ b'aepe wariburuba bagusia surruata ne eãba. **7** Ëkuru b'aesia urud'e, mawũẽ uru äba wariburuba änatu beasia. **8** Ëkuru egoro biad'e b'aepe wariburuba zausia ta cienne ab'a ab'ak'a.

Jesúsbara maũta jarape nemi jĩgua mawũãsia: Ne ãrĩ b'ubara maũta kĩrãkuita ãrĩdua. **9** Maũnerã izha jurukuad'abara wid'i mawũãsid'a: ¿K'ãrẽta jara krĩna b'u mawũã ne jaraq'aburubara?

10 Mawũãnaĩ izhara mawũãsia: Daizezebara marãã k'awuabi numuã izhita Nok'od'ebema k'awuabi eã b'ad'ata, mawũãmina awururã izhid'ebema ijã eã b'eara ne biod'eba jaraibara. Aku b'eid'u säwũãta k'awua eã aku b'eamarã, ãrĩ b'eid'u säwũãta k'awua eã ãrĩ b'eamarã.

11 Muã ne jarak'aburuta sãwũãnebema naũã: Ne tara Daizeze bed'ea. **12** Ne ta poburud'e od'e b'aed'ara zhi ũrĩbadata maũã. Mawũãmina ãtõmiãta zepe bed'eata ãzha ũrĩnata ãi eda b'ua ãzhi sod'eba, ijãbudaba êdrud'a êbamarẽã. **13** Ne ta poburud'e mong'arad'e b'aed'ara Daizeze bed'eata ũrĩbudad'era sobia ũrĩbadata maũã. Mawũãmina bia k'arra jidad'a ãã, mawũẽ ijã b'eta dããrã ããne zuburiabudad'era ijã ãã kenab'aribada. **14** Ne ta poburud'e urud'e b'aed'ara Daizeze bed'eata ũrĩbadata maũã. Mawũãmina sãwũã ne bio erub'eaita sãwũã b'usrid'a b'eaita krĩcha nũmeba kenab'ari panũã, mawũẽ zau eabad'a ãã. **15** Mawũãmina ne ta poburud'e egoro biad'e b'aed'ara sobiad'e kĩrãẽpa Daizeze bed'eata ãzha ũrĩnane b'eta maũã, aramaũne eaba duane b'ua baridua.

Ne jarad'a ĩbĩrãneba

(*Marcos 4:21-25*)

16 Miõba ĩbĩrã k'oad'ak'a ãna nũmũĩ k'area, miã k'ãĩbari maẽ edre b'ud'ak'a. Awuaraburu ũtu b'ubada deid'u zebudaba ũna ũdud'amarẽã. **17** Aramaũ kĩrãk'a Daizezed'ebema k'awuad'a ãã nũmũrã k'awuad'a ãã nũma ãã, miã chupea nũmũrã k'awuad'a ãã nũma ãã.

18 Muã jara b'uta kĩrãkuita ũrĩũdua, zhi bude erub'uaara audre k'awuabiya, mawũãmina zhi bude erub'u ããrã wĩka erub'uta krĩcha b'usid'a jãrĩña.

K'ob'ead'a Jesús papata zhi mebẽrãta

(*Mateo 12:46-50; Marcos 3:31-35*)

19 Zhi papata, zhi mebẽrãta Jesúsma zesid'a, mawũãmina izhi b'uid'ura wã b'ed'a êbasia k'abanaba. **20** Maũne jara mawũãsid'a: Bu papata bu mebẽrãta ewarad'e k'opanũã, bũta ũdu krĩña panũã.

21 Mawũãnaĩ Jesúsbara panaũ mawũãsia: Mu papata, mu mebẽrãta b'ea Daizeze bed'eata ũrĩ arib'ae b'eta.

Jesúsba taũbid'a nanguta do bomatũta

(*Mateo 8:23-27; Marcos 4:35-41*)

22 Ewari ab'a Jesús izha jurũkuad'a bawara jãbad'e b'aripe mawũãsia: Chãnadrũ do jed'ea õb'u kĩrãrẽ.

Aramaũne wãsid'a. **23** Chã wãnane Jesús k'ãĩsia. Maũne nanguba do jed'ea õb'ura bomatũburũba jãbara nabiru

menajacha busad'ewasia. 24 Mawũẽ Jesúsma zed'ape ũrũma mawũãsid'a: ¡Miã Ũrãg'abari, dazhirã tabod'oa!

Mawũãnaĩ Jesús ũrũmape kēãsia nanguta do bomatũta, mawũẽ taukua nũmaēdasia.

25 Mobeburũ āzhaa mawũãsia: ¿Marã sãwũãbũda soid'u k'opanaĩ k'aud'e?

Āzhara pera bia akũdrua āzhirãĩnu mawũãsid'a: ¿Naũ k'aipe k'ãwũã nanguta dota kēãburũd'e izhi bed'eata arib'aebũdara?

Kĩrãnema b'ad'a Gadara bid'ata

(Mateo 8:28-34; Marcos 5:1-20)

26 Jũẽkuasia Gadara bid'arã druaid'u, maũ druara Galilea kĩrãbita kĩrãrã tab'ua. 27 Jesús drua jũdrũd'era ũmakĩrãta izhima zesia pũwũrũd'ebemata, kĩrãnema b'ũta ewari dããrã bata b'asia, wua jũ eã b'ũta ded'a b'a ēbasia, awuarabũrũ b'asia peña zob'eata beuwãrã wuag'abadata nũme maẽ. 28 Jesũsta ũdui k'ãbãẽã b'iasia, mobe Jesús jěrũ k'aita ju k'ob'epe nemi jĩgua mawũãsia: ¿Bũra mũ ũme k'ãrẽta sãwũã b'ũ Jesús Daizeze Ũtrebema Warra? Mũ biata odua mũta zuburia orãrũã.

(Lucas 8:27)

29 Mawũã bed'easia Jesúsbara jaira ãĩ wãmarẽã jara k'ob'uba mañnebara, ewari dããrã basia jaibara zuburia erunãmũta.

Izhira cadenaba jũ bazhid'a jërũta juwuata, mawũãmĩna cadena tud'uzoabipe jaibara wãbi b'asia drua drudrua tab'eid'u.

30 Jesúsbara wid'i mawũãsia: ¿Bũ trũrã k'aipe?

Mawũãĩ jaibara mawũãsia: Mũ trũrã K'abana.

Mawũãsia jaira bio ed'a wãnapẽ b'eba mañne ed'a. **31** Jesúa zuburia bed'easid'a zok'akua ebamarẽã ed'aa tebued'a.

32 Mañne mama chĩnata bio nek'o duanasia k'atumane.

Mawũẽ zuburia bed'easid'a idu ed'a wãbigamarẽã mañrãne

ed'a. Mawũẽ Jesúsbara idaribigasia. **33** Aramaũta jaira ùmakĩrãnebara èzoape chĩnarãne ed'a wãsid'a. Mawũẽ chĩna peñane ed'aa doid'u bũrũgũzoa jog'akusasia.

34 Mawũẽ chĩna akũ b'ebara mawũã berab'aribũrũta ùdud'ai wãẽbasid'a, mobe jarak'asid'a pũwũrũd'ebid'a meãbid'a.

35 Mawũẽ akũd'e erbuesia mawũã berab'aribũrũta. Jesúid'u zebũdad'era jai bio ab'ad'ara ùdusid'a, Jesús jërũ k'aita jewed'a

b'ũta wua jũ b'asia kĩrãbape, mawũẽ perakuasia. **36** Zhi ùdud'apead'abara nebũrusid'a sãwũã èdrũpe b'id'ata kĩrãnema

b'ad'ara. **37** Mobebũrũ k'abanata Gadara druad'ebemarã Jesúa zuburia bed'easid'a wãmarẽã ãzhi maẽbara, ãzhira k'ãbãẽã

pera k'ob'easia. Mawũẽ Jesús jãbad'e b'aripe wãsia. **38** Mañne jai bio ab'ad'ara Jesúa zuburia bed'easia b'abimarẽã izhi ùme.

Mawũãmĩna Jesúsbara wãmarẽã jara mawũãsia: **39** Wakusa ded'aa wãrũã, mobe jaradua Daizezeba bia zromata obũrũta bũ b'ebibũrũta.

Mawũãĩ izhira wãbũrũta pũwũrũd'e jõmaũã jarak'a wãsia bia zromata obũrũta Jesúsba izhi ùme.

Jairo k'aud'ebema

(Mateo 9:18-26; Marcos 5:21-43)

40 Kĩrãrẽba Jesús wakusa zebũrũd'era k'abanabara sobia bia edasid'a jõmaũba jũã duanasi baera. **41** Mañne zesia

Jairo abadata de zhi jũrebada maẽ nok'ota. Mobe Jesús jërũ k'aita ju k'ob'epe zuburia bed'easia deid'u wãmarẽã izhi ded'a.

42 Izhara k'auta ab'a erub'ũta doce año b'ũta beubod'o basia.

Jesús wãbũrũd'era k'abanaba pẽũsua wãbisid'a.

43 Mañne wũẽrã ab'a waba k'aya b'ũta doce año bata b'asia. Bibad'amarẽã zhãrã jũrũkua b'ũd'e izha erub'ad'ara jõma

gastasiid'u miõba bibad'a ēbasia. **44** Ābudeba orrape tōb'arisia Jesús wua ita. Aramaūta poasia wa ze numurā. **45** Mañne Jesúsbara mawūāsia: ¿Murā k'aiba tōb'arisi?

Jōmaūba tōb'arid'a ēāta jarasid'a, mañne izhi ūme k'opanū bawarauba Pedroba mawūāsia: Miā Ūrāg'abari, k'abanaba bura pēūsua wābid'ata, ¿murā k'aiba tōb'arisi aburuka?

46 Mawūāmina Jesúsbara mawūāsia: Murā iab'auba tōb'arisia, muā k'awuaburua zhārā b'eid'ebema zareata āi wāburuta mu maēba.

47 Aramañne wūērābara k'awuasia k'awuaburuta, mawūē pid'id'ia zepe Jesús jērū k'aita ju k'obepe jōmaū kīrābita jarasia k'ārēā tōb'arid'ata, sāvūā audre ēāne b'ed'ata. **48** Mawūē Jesúsbara mawūāsia: Wūērā, bura soid'u k'ob'ud'eba ēdruburua, wārūā adu-a.

49 Wad'i bed'ea k'ob'ud'e de zhi jurebada maē nok'o ded'auba iab'a zepe mawūāsia: Bū k'aura beudog'oa. Mawūē miāsēā bed'ea numarārūā Miā Ūrāg'abaria.

50 Maūta ūrīpe Jesúsba panaū Jairoa mawūāsia: Sopuarārūā, awuaraburu soid'u k'ob'adua mawūārā bū k'aura beud'ata piradrūya.

51 Deid'u wāburud'era izhi bawara miõta ed'a wābiga ēbasia. Awuaraburu ed'a wābigasia Pedrota, Jacobota, Juanta, dewara wūērā zake zezeta zhi papata. **52** Jōma aub'ari jēga duanasia wūērā zake k'area. Mañne Jesúsbara mawūāsia: Jēgarāūdua, beu ēā, awuaraburu k'āi b'ua.

53 Mawūāi sewak'au b'ua asid'a k'awua k'ob'eba beusita.

54 Mawūāmina Jesúsbara juwad'e jidape nemi jīgua mawūāsia: ¡Wūērā zake, piradrūua!

55 Mawūāburud'era zhi jawurera zesia wakusa, mawūē aramaūta piradrusia. Jesúsbara jarasia zhiko diad'amarēā.

56 Zhibarirābara bia akū k'opanasia. Mañne Jesúsbara jarasia miõā jarad'a ēbamarēā mawūā berab'ariburua.

K'ārē obigad'a doce jurukwad'ata

(Mateo 10:5-15; Marcos 6:7-13)

9 1 Jesúsbara izha jurukwad'a doceta āba jurepe zareata ded'ekasia jai jōmaū ūrū, aramañne b'ebid'amarēā k'ayarāsīd'a. **2** Mobeburu jarad'e zok'akuasia Daizezeta Nok'od'ebemata, aramañne b'ebid'amarēā k'ayarāsīd'a.

3 Mañnerã mawũasia: Od'era miã k'ãrêta ederãũdua, miã barrata, miã talegota, miã zhikota, miã platata, miã wua trok'a jũita. **4** Baridu maẽ deid'u wãbũdad'era mama duanedua mamaũba wãnañeena. **5** Baridu maẽ marãta bia edad'a ëbũru maũ pũwũrud'ebara ãi wãbũdata egoro jarra marã jërũnebema niãweudua. Aramañne k'awuabid'aya ãzhira Daizezebara pua k'awua oita.

6 ãzhi wãbũrud'era pũwũru zake tab'eza berab'ari wãnata bed'ea biata jarak'a k'ayarãta b'ebikua wãsid'a baridu maẽ.

Juan Buruk'oemiã beabid'ad'ebema

(Mateo 14:1-12; Marcos 6:14-29)

7 Rey Herodebara jõma ãrĩsia Jesũsba onũmũta, mawũẽ k'awua ãã krĩcha b'asia. Ëkũrũbara mawũãsid'a: Juan beud'ata piradrũsia. **8** Waya ãkũrũbara mawũãsid'a: Elĩata ib'aria. Ëkũrũbara mawũãsid'a: Daizezeba bed'eata jarabĩbari b'ead'ata beud'ata iab'a piradrũbũrua. **9** Mawũẽ Herodebara mawũasia: Juan mũãrã otatubisia. ¿Mawũẽ maũ k'aipe maũnebemata mũã ãrĩ nũmũrã?

Aramañne ãdu krĩña b'asia.

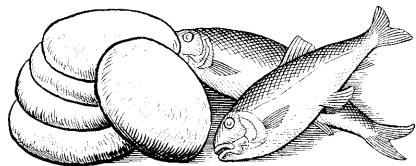
Nek'obigad'a cinco mil

(Mateo 14:13-21; Marcos 6:30-44; Juan 6:1-14)

10 Jesũsba zok'akuad'ata wakusa zebũdad'era jõma neburũsid'a ãzha od'aped'ata. Mañnerã bari ãzhitrũ jure edesia miõ ne ãã maẽ Betsaida pũwũru k'aita. **11** Zhãrãbara k'awuad'ape k'aid'u wãsid'a. Mawũẽ izhara bia edabũrũta jarak'asia Daizezeta Nok'od'ebemata, b'ebikuasia zhi b'ei bara b'era.

12 Mañne ewari keud'e izha jũrũkuad'ata docebara orrad'ape mawũãsid'a: Zhãrã k'ob'era wãbigarua wãnamarẽã pũwũru zake tab'ema, meã arak'aita b'ema, maũza k'ãĩguebũdaba ãdud'amarẽã zhikota. Dazhirã namarã k'ob'ea k'ãrẽ ne ãã maẽ.

13 Mawũãnaĩ Jesũsbara mawũasia: Marãba nek'obigaudua.

(Lucas 9:13)

Mawũãĩ ãzhara mawũãsid'a: Daibara eruduanuã pan juesoma, b'eda ũme, daita wãbuda ěburu zhiko edad'e naũ jõmaũ k'abanaĩta.

14 Maũnerã zhũmakĩrãrãta numasia cinco mil. Mawũẽ izha jurũkuad'aa mawũãsia: Awuara awuarak'a jewed'abigaudua cincuentad'e.

15 Mawũãĩ mawũã jewed'abisid'a jõma. **16** Mobeburu jirakua edasia pan juesomata, b'eda ũmeta, mobe ũtaa aku maũbari zhiwid'ipe b'ũekuape diasia izha jurũkuad'aa, jed'ekad'amarẽã zhãrã k'ob'ea. **17** Jõma jãwũã nek'osid'a. Ad'ubad'apead'ata jamara doce jurepesid'a zhi b'ũgũzoamata.

Jesús zhãrã Ĕdrũbita jarad'a Pedroba

(Mateo 16:13-19; Marcos 8:27-29)

18 Ewari ab'a Jesús zhãrã maẽbara ãĩ zhiwid'i b'ad'e, izha jurũkuad'ata izhi bawara k'opanũne wid'i mawũãsia: ¿Zhãrãbara mũrã k'aita jara panũ?

19 Mawũãĩ ãzhara panaũ mawũãsid'a: Ĕkũrũbara jarabada bura Juan Buruk'oemiãta. Ĕkũrũbara jarabada bura Elĩata. Ĕkũrũbara jarabada bura Daizezeba bed'eata jarabibarĩã bead'ata beud'ata iab'a piradrũsita.

20 Mawũãnaĩ izhara mawũãsia: ¿K'õbe marãma mũrã k'aipe?

Mawũãĩ Pedroba panaũ mawũãsia: Bura zhãrã Ĕdrũbita Daizezed'ea.

Jesúsba jarad'a izhi bead'aita

(Mateo 16:20-28; Marcos 8:30—9:1)

21 Jesúsbara maũta miõã jarad'a ěbamarẽã zarea jarak'abũrũta, **22** mawũãsia: Mũ Beubari Bape b'ura ne biod'e zuburiaya, seribid'a ěbaya nok'orãba, sacerdoterã nok'orãba, ũrãg'a Moisd'e jarabadaba. Aramaũne beabudad'era piradrũya ewari ũbead'e.

23 Mawũãpe jõmaũã mawũãsia: Iab'aũba mũta pẽwã krĩña b'ũburu bũzha krĩñata arib'aerãrũã, awuaraburu bebud'e basiid'u ewariza mũrã pẽwãdua. **24** Mũ k'area beu krĩña ěãrã aduaya, mawũãmina mũ k'area beubũrũra ědrũya. **25** ¿Zhãrãĩtara k'ãrẽ biata b'aipe ějũãne numũta jõma izhid'eta numũburud'e izhi jawureta aduara? **26** Iab'a mũ k'area

m̄ bed'ea k'area pera b'aibur̄u, maũ muãrã murẽ ã aya m̄ Beubari Bape b'ad'ata zarea bara zebur̄d'era m̄ Zeze zareaed'a ángelerã zareaed'a. **27** Muã wãrĩnu marã jaraya, ùkuru nama k'ob'ebara beud'ai nawed'a ùdud'aya Daizezeta Nok'od'ebemata.

Jesús awuarad'a

(Mateo 17:1-8; Marcos 9:2-8)

28 Maũta jarad'a tã ewari ocho babur̄d'e Jesúsbara jure edesia Pedrotã, Juanta, Jacobota, aramaũne k'atumaĩnu wãrĩnesia zhiwid'id'e. **29** Zhiwid'i n̄mũne kĩrã awuarasia, izhi wuara totroa ùnasia. **30** Maũne ùmakĩrã ùme izhi ùme bed'ea k'opanasia Moiséta, Elíata. **31** Maũrã zhi ùdubisid'a ùna kĩrãwãrẽã. Jara k'opanasia izhi beuid'ebema Jesúsbara arib'aeita Jerusalénne. **32** Maũẽna Pedrora izhi bawara k'opanũ bawara k'ãbãẽã dapea k'opanasia. Mawũãm̄ina ùrũma k'opanebudaba ùdusid'a Jesús ùna kĩrãwãrẽã n̄mũta, ùdusid'a ùmakĩrã ùme k'opanũta izhi bawara. **33** Maũrãta Jesús maẽba ã wãbudad'era Pedrobara Jesúsã mawũãsia: Miã Ùrãg'abari, biga dazhirã nama k'ob'era. De k'ãideta ùbea od'aya ab'a bũta, ab'a Moiséta, ab'a Elíata.

Pedrobara sãwũãta k'awua ããta mawũã bed'easia.

34 Mawũã bed'ea k'ob'ud'e jãrãrã zebur̄ba ãnab'arikuasia. Mawũẽ ãzhira perasid'a jãrãrãne ed'a dog'oba. **35** Maũne Daizezeta jãrãrãneba bed'eabur̄ta mawũãsia: Naũ m̄ Warra muãrã kuãg'a, izhi bed'eara ùrĩũdua.

36 Mawũã bed'ea chũbur̄d'era Jesús k'ob'asia ab'a. ãzhira chupeasid'a, maũ ewadera miõã jarad'a ãbasia ãzha ùdud'apead'ara.

Jesúsba b'ebid'a kũrã wawa b'ũta

(Mateo 17:14-21; Marcos 9:14-29)

37 Nrũẽma k'atumaneba zebudad'era daucha zesia k'abanata. **38** Maũne ùmakĩrã ab'auba k'abananeba nemi jĩgua mawũãsia: Miã Ùrãg'abari, m̄ biata odua m̄ warrata akũdua muã ab'abai erub'ũta. **39** Jaiba jidabur̄d'era k'awua ããne jurabibaria, ab'aed'a wawabibaria, mobe ib'a k'opepea zebibaria, aramaũne puo b'ũra kenab'ari ãã. **40** Murã b̄ua jarũkuad'aa zuburia bed'easia ã juretad'amarẽã, mawũãm̄ina b'eda ãbasia.

41 Mawũãĩ Jesúsbara panaũ mawũãsia: ¡Marã soid'u duanu ěãta bia ěãta b'ea! ¿Murã sõmbeed'a marã bawara b'aibe, mũãrã sõmbeed'a zrog'a nũmaĩpe? Naĩnu wedua bũzhi warra.

42 Kũrãta urud'era jaibara b'aebipe ab'aed'a wawabisia. Mawũãmina Jesúsbara jaira kããsia, aramaũne kũrã b'ebipe diasia zhi zezea. **43** Jõmaũba bia akũdruasid'a zhi zroma baera Daizezera.

Jesúsba wakusa jarad'a izhi bead'aita

(Mateo 17:22-23; Marcos 9:30-32)

Ne jõma ob'u k'area bia akũdrua numene Jesúsbara izha jũrukua'd'aa mawũãsia: **44** Bude bad'aita mũã jaraita bia ũrĩũdua. Mũ Beubari Bape b'ũra chãb'arid'aya zhãrã juwuad'e.

45 Maũta jarabũrũra ãzhara sãwũãta k'awuad'a ěbasia sãwũãta k'awuabiga ěãba. Perasid'a maũ bed'eata wid'id'aira.

¿K'aita audre zhi zromape?

(Mateo 18:1-5; Marcos 9:33-37)

46 Mawũẽ izha jũrukua'd'ara bĩ ěã bed'easid'a ãzhirãnebema k'aita audre zhi zroma ũrũ. **47** Jesúsbara sod'eba sãwũã krĩcha k'ob'eta k'awuape wũãwũãta jidape izhi k'aita k'ob'ũpe, **48** mawũãsia: Mũnebema ĩjã b'ũd'eba bariduba wũãwũã k'ãwũã b'ũta bia edara mũta bia edabũrũa. Mũta bia edabũrũra bia edabũrũa mũ zok'ad'ata. Marã jõmaũnebema zhi zroma ěãne b'ũta maũta audre zhi zroma.

Dazhirãta jura ěãrã dazhirã bawarabema

(Marcos 9:38-40)

49 Juanbara mawũãsia: Miã Ũrãg'abari, daibara iab'a ũdusid'a jai ãĩ jũrekua nũmũta bũ trũneba. Daibara maũ k'aud'a b'a ěbamarẽã jarasid'a dazhirã bawara b'u ěbaera.

50 Mawũãĩ Jesúsbara mawũãsia: Maũ k'aud'a b'a ěbamarẽã jararãũdua, dazhirãta jura ěãrã dazhirã bawarabema.

Jesúsba kããna Jacobota Juanta

51 Jesús ũtaa wãĩta ewarita arababũrud'era wãnigua wãsia Jerusalén pũwũrũed'a. **52** Maũnerã izhi naa ũkũru zok'akuasia. Mawũẽ maũrã wãpe pũwũru zake Samariabid'arãne maẽ ed'a wãsid'a de jũrud'ape k'ãĩbid'aita.

53 Mawũãmina b'aribid'a ēbasia Jerusalén p̄w̄w̄r̄ued'a w̄ata k'awuad'ape.

54 Maũta ũdud'ai Jacobo Juan izha j̄r̄uk̄uad'aba mawũãsid'a: Nok'ó, ¿b̄uma bigab̄uru b̄āj̄aneba teb̄uta b'aemarēã jarad'aika Elíaba od'a k̄ir̄āk'a ob̄udaba āzhi ba w̄amarēã?

55 Mawũãnaĩ Jesús p̄r̄w̄w̄ape āzhi kēã mawũãsia: Marābara k'awuad'a ēã marā k'ārē Jawurebiad'eta b'era.

56 M̄u Beubari Bape b'ura ze ēbasia zhārã jawure aduabiita, awuarab̄uru zesia ēdr̄ubigaita.

Aramaũne w̄ãsid'a p̄w̄w̄ru zake aw̄w̄r̄ued'a.

Jesús p̄w̄ã kr̄iñanapead'a

(Mateo 8:19-22)

57 Od'e w̄anane ab'auba Jesúa mawũãsia: Nok'ó, m̄ũ b̄ura p̄w̄ãña b̄u w̄ab̄ur̄uma.

58 Mawũãĩ Jesúsbara mawũãsia: Usa p̄ã de bara b'ua, ibanãsid'a de bara b'ua, mawũãmina m̄u Beubari Bape b'ura ne ēã s̄ãma k'ãĩ b'aira.

59 Maũnerã aw̄w̄rua mawũãsia: M̄u k'aid'u b'adua.

Mawũãĩ maũbara mawũãsia: Nok'ó, m̄urã naara idu w̄ãbirua m̄u zeze joud'e.

60 Mawũãĩ Jesúsbara mawũãsia: Aduaita beuya b'ea idu joubigarua āzhirãta beub̄udara. Mawũãmina b̄ura jarad'e w̄arũã Daizezeta Nok'od'ebemata.

61 Maũnerã aw̄w̄r̄uba mawũãsia: Nok'ó, m̄ũ b̄ura p̄w̄ãña, mawũãmina m̄u w̄ata naara jarad'e w̄ãbirua m̄u ded'a b'ea.

62 Mawũãĩ Jesúsbara mawũãsia: Iab'auba trabajo jidabur̄uta jipa ede ēã j̄r̄ũya akura, seri ēã Daizezeta Nok'od'ebemaĩtara.

Jesúsba zok'akuad'a setenta

10 1 Maũ tēã Jesúsbara dewara aw̄w̄r̄ãta setenta j̄r̄uk̄uape izhi naa ũme ũmek'a zok'akuasia p̄w̄w̄ruza izhi w̄ã maē. **2** Maũnerã mawũãsia: W̄ãr̄ãnebai m̄u ũr̄ãg'a ĩj̄ãnaĩrã bioa, mawũãmina miã ũr̄ãg'ad'aira bio ēã. Maũba wid'iudua Daizeze zhārã Zhibaria, miã ũr̄ãg'abadata zok'amarēã izhid'ebema ĩj̄ãita b'ema. **3** W̄ãũdua, m̄ũ marã oveja zakerã k̄ir̄āk'a zok'ab̄ur̄ua usa p̄ãta b'ed'e ed'a. **4** Zũbira ederãũdua, miã

talegota, miã sandalia trok'a jũita. Od'era zhãrã bawara dããrã bed'earãũdua. **5** Baridu maẽ marã deid'u wãbũdad'era naara mawũãũdua: Daizezed'eba marã adu-a b'eaya. **6** Iab'a adu-a b'aid'e b'uta mama b'uburu, marãba adu-a b'aid'ebema jarabũdara izhima wãña. Mawũã b'aid'e b'u eburu maũ adu-a b'aid'ebema mazhima zeya. **7** Ab'au ded'a k'opane duanadua, k'oudua, doudua marãã diabũdata, traja b'ura k'arẽ diad'aid'e b'ua. Deza k'ãirãũdua. **8** Baridu pũwũrud'a jũebũdad'e marãta bia edad'ara k'oudua marãã diabũdata. **9** K'ayata mama b'era b'ebiuudua, mobe mawũãũdua: Marã k'aita basia Daizezeta Nok'od'ebemata. **10** Mawũãmina baridu pũwũrud'e ed'a wãbũdad'e marãta bia edad'a eburu oid'u wãnape mawũãũdua: **11** Egoro jarra marã pũwũrud'ebema dai jẽrũma k'arad'ara daibara niãwed'aya marã Daizezeba pua k'awua oid'ebemata. Mawũãmina k'awuauudua, Daizezeta Nok'od'ebema marã k'aita basia. **12** Muã marãã jaraya, Daizezeba k'awua oburu ewadera Sodoma pũwũrud'e bead'ara yarebai zuburia numabigaya maũ pũwũrud'e b'e k'ãñabara.

Pũwũru tab'e maẽ ijãna ebãd'apead'a

(Mateo 11:20-24)

13 ¡Daizezebara pua k'awua oya Corazín pũwũrud'e b'era! ¡Pua k'awua oya Betsaida pũwũrud'e b'era! Tiro pũwũrud'e, Sidón pũwũrud'e ùdud'ak'ata oburuta muã marã maẽ od'ata osiburu, dããrãburuta sopuaba wua paima jũ jewed'ad'ape, sopuaba burud'e itarra pod'ape, k'azhiruara ãmape Daizezeta pẽwãk'ausid'a.

14 Mawũẽ Daizezeba k'awua oburud'era Tiro pũwũrud'e, Sidón pũwũrud'e bead'ara yarebai zuburia beabiya marã k'ãñabara.

15 Capernaúm pũwũrud'e b'era ùtaa wãita kricha bed'e Daizezebara pepekuaya beud'apead'ata zuburia beabiima.

16 Marã munebemata b'e bed'eata ùrĩnarã mu bed'eata ùrĩnaña, marãta seribid'a eburu muta seribid'a ãã, muta seribid'a ããrã mu zok'ad'ata seribid'a ãã.

Jẽrũya zekwad'a setenta zok'akuad'ata

17 Setenta zok'akuad'ara jẽrũya sobia zebũdata Jesúa mawũãsid'a: Nok'ó, jaira dai edre nũmeã bu trũneba.

18 Mawũãnaĩ mawũãsia: Muã ùdusia ãtõmiã ùtreba b'aeta ba erudru k'irãk'a. **19** Muã marãã zareata diasia

dāmata, drusūrēta nebūdara eub'ari ēbamarēā, ātōmiā zarea jōmañ ūrū diasia, mawūē marā miā k'ārēba sāvūā ēā. **20** Mawūāmina sobiarāūdua jaita marā edre nūme k'area. Awuaraburū sobiaudua marā trūta zhi b'uma k'area ūtre.

Jesús sobiad'a

(Mateo 11:25-27; 13:16-17)

21 Mañ ewadera Jesús Jawurebiad'eba sobia mawūāsia: Zeze, muā būra ibia jaraya, būra ūtrebema Nok'oa, drua Nok'oa, bu mawūā Nok'od'ebema būara k'awuabi ēbasia āzhikusa krīcha banata b'eara, awuaraburū k'awuabisia krīcha bana ēāta b'ea. Zeze, būma mawūā biga basia.

22 Izhid'ebemata jōma muāñ k'awuabisia mu Zezebara. Miōba k'awua ēā mu zhi Warrad'ebema, awuaraburū k'awua b'ua mu Zezeburū. Miōba k'awua ēā mu Zezed'ebema, awuaraburū k'awua b'ua mu zhi Warraburū. Mawūē mu zhi Warraba k'awuabi krīñaburūara k'awuabiya.

23 Mobeburū izha jurūkuad'ama purūwape dob'aūd'e mawūāsia: Sobia b'eya marāba ūdu b'eta ūdu b'era. **24** Muā marāñ jaraya, Daizezeba bed'eata jarabibarirā bioba, reyrā bioba ūdu krīña b'easia muā ob'uta marāba ūdu b'eta, mawūāmina ūdud'a ēbasia. Ūrī krīña b'easia marāba ūrī b'eta, mawūāmina ūrīna ēbasia.

Biata b'ad'a Samariad'ebemata

25 Ūrāg'a Moisés'e jarabarita piradrūpe wāēābiita Jesús mawūāsia: Miā Ūrāg'abari, ¿muā k'ārē oburūba jidaipe Daizeze ūme b'ai jō ēārā?

26 Mawūāi izhara mawūāsia: ¿K'ārēta jara b'u tab'u Daizeze ūrāg'ad'era? ¿Bua k'ārēta lebari?

27 Mawūāi izhara panañ mawūāsia: Nok'o Daizezera soid'u kuāg'arua, būzhi jawureid'uba, būzhi zareaid'uba, būzhi krīchaid'uba. Būzhi zhārā kuāg'arua būzhi kīrāk'a.

28 Mawūāi Jesúsbara mawūāsia: Būara bia panaūburūa. Mañta odua, mawūārā Daizeze ūme b'ai jō ēā b'aya.

29 Mawūāi izhara sewa bia wid'i krīñape Jesús mawūāsia: ¿K'aibe mu zhārā?

30 Mawūāi Jesúsbara panañ mawūāsia: Ūmakīrāta wāsia Jerusalénneba Jericó purūwued'a, mañne nezrugamiārāba

jidad'ape zrugasid'a ne erub'ad'ata, wuata. Nitbia puod'ape wāsīd'a, aramañe beudea tab'uesid'a. **31** Mañe sacerdoteta mañ od'e zeburud'era aku jipa berab'arisia. **32** Ab'arika Levid'ebemata arak'aita zeburud'era aku jipa berab'arisia. **33** Mawũamina Samariad'ebemata od'e wāta izhi k'aita zeburud'e ũdui sozuburiasia. **34** Mawũe orrape zhara k'og'ozoad'ata wuaba pārīkuasia, mañnerā vinoba sugupe olivo drag'aba soasia. Mobe izhi burrod'e k'ob'upe edesia od'e wā numuta k'āibadaid'u, aramañe akusia. **35** Nrũema izhi wāba plata ewari ũme erb'ariburuta denario ũme erb'aripe de zhibaria diaburuta mawũasia: Naũta akudua. Jōma bua audre gastaburura mañ pag'aya mu wakusa zeburud'e. **36** ¿Mañrā ũbead'ebemabara buma sãuba āzhi zhārāta b'asi nezrugamiārāba jidad'apead'ara? **37** Mawũāi izhara mawũasia: Zhi sozuburiad'aba. Mawũāi Jesúsbara mawũasia: Wāpe buabid'a ab'arika odua.

Jesúsba akud'e wāna Marta María ũme

38 Jesús od'e wāne pũwuru zaked'e ed'a wāsia, mañe wũerā Marta abadaba izhi ded'a bia edasia. **39** Martara mebea bara b'asia María abadata. Mañ Maríara Jesús jērũ k'aita jewed'a b'epe ũrĩ b'esia izhi bed'eata. **40** Mawũamina Marta ñnabasia numuta k'ārē oita bioba Jesús orrape mawũasia: Nok'ó, ¿buara kīrākuita ēka mu mebeaba mu ab'a ne arib'aebi numurā? Jaradua mu k'arebamarēā.

41 Mawũāi Jesúsbara panaũ mawũasia: Marta, bua k'awua ēā ñnabasia numuā k'ārē oita bioba. **42** Mawũamina Daizeze bed'eata ũrĩnaĩ barata b'ua. Maríabara maũta biata jidaburuu, mawũe miōba āi tud'a ēā.

Jesúsba jaradiad'a zhiwid'iita

(Mateo 6:9-15; 7:7-11)

11 **1** Ewari ab'a Jesús zhiwid'i numape zhiwid'i berab'ariburud'era izha jurukuad'aba ab'auba mawũasia: Nok'ó, daia jaraded'ekarua zhiwid'iita, Juanba jaraded'ekad'a kīrāk'a izha jurukuad'aa. **2** Mawũāi Jesúsbara mawũasia: Marā zhiwid'ibudad'era mawũāidua:

Bua Daizezeta ũtre b'ua, bua wawiad'aid'e b'ua. Dai Nok'ota numadua. Bua krĩnata od'aid'e b'ua ũtre ob'e kīrāk'a, mawũ od'aid'e b'ua drudad'ebid'a.

3 Zhiko ewarizabema daia diadua id'ira.

4 Daiba k'azhiruata od'ad'ebara दौरa bed'ea ne ēã duanebirua, daibid'a bed'ea ne ēãne edabada dai bĩ ēã obũdata jōma. Daita idu wãēãbirārũã, awuarabũru दौरa k'arebarua ātōmiã bia ēãnebarua.

5 Dewara mawũãsia: ¿Marãnebemaba izhi ũme zhibiata erub'ud'era ewari ēsadra izhima wãpe mawũãĩ ēka: Bũra mũ ũme zhibiata b'ua mũãã prestadua pan ũbea ai ēka?

6 ¿Mũ ũme zhibiata od'e wãta mũ maē deid'u zesia, maũne mũãrã k'ãrē diaira ne ēã ai ēka? 7 ¿Mawũãĩ jaribara ed'auga panaũ mawũãĩbũka: Miãseã nũmarārũã, puertara ya serra nũmũã, mũ warrarãsid'a mũ bawara k'ãigũe nũmũã, maũba mũrã piradrũ b'e ēã maũ diaira aibũka? 8 Mũã marãã jaraya, izhi ũme zhibiaba maũ diaita piradrũbũru ēãsid'a pi wid'i nũmebũrũba piradrũpe diaya jōma izha nesid'a b'ũra.

9 Mawũē mũã marãã jaraya: Aramaũ kĩrãk'a Daizezea ne wid'iudua, mawũãrã marãã diaya. Ne wid'i b'eba jũrũudua, mawũãrã ũdud'aya. Ne wid'i b'eba trũũdua, mawũãrã jigaita puerta ewaya. 10 Daizezea ne wid'i b'ũbara jidaya. Ne wid'i b'uba jũru b'ũbara ũduya. Ne wid'i b'uba trũ b'ũara diaita puerta ewaya.

11 ¿Zezeta marãnebemabara zhi warraba panta wid'ira mong'arata diaita b'ũka? ¿O b'edata wid'ira b'eda dia ēã dãmata diaita b'ũka? 12 ¿O nemũta wid'ira drusũrēta diaita b'ũka? 13 Marã bia ēãta b'eba mazhi warrarãã ne biata dia k'awua b'ebũru, ¿marã Zeze ũtrebemabara audrebai Jawurebiata diai ēka zhi wid'ibũdaara?

Mebērãta āzhirãĩnu zhō duanerã jōna

(Mateo 12:22-30; Marcos 3:20-27)

14 Jesũsbara jaira ãĩ jũretasia zhãrã nemi zebi ēãta, aramaũne jai ãĩ wãbũrud'era nemi ze ēã b'ad'ara bed'eabũrũba zhãrã k'ob'ebara bia akũdrũasid'a. 15 Mawũãmina āzhirãnebema ũkũrũbara mawũãsid'a: Beelzebũ jai duanu nok'o zaread'eba jaira ãĩ jũrekua b'ua.

16 Ũkũrũbara wãēãbid'aita ũdud'ak'ata ũdubimarēã jarasid'a Daizezed'eba nũmũbũru.

17 Mawũãmina Jesũsbara āzhi sãwũã krĩcha k'ob'eta k'awuape mawũãsia: Ab'au drũad'ebemata āzhirãĩnu zhō

duanerã jõña. Ab'au ded'abemata ãzhirãinu zhõ duanerã jõña. **18** Aramaũ kĩrãk'a ãtõmiãta jai izha jure nũmu bawara zhõ nũmerã, ¿sãwũã ari nok'ota nũmaĩpe? Maũta marãbara jarabũda Beelzebú zaread'eba muã jaira ãĩ jurekua b'ũta.

19 Marãma muã Beelzebú zaread'eba jaita ãĩ jurekua b'ũburũ, ¿marã pẽwã b'ebara k'ai zaread'eba ãĩ jurekua b'e? Wid'id'ara marãba jarabũdara ãzhara jarad'aya mawũã ěãta. **20** Daizeze zaread'eba muã jaira ãĩ jurekua b'ũa, mawũẽ wãrãne Daizezeta Nok'od'ebemata marãma zea.

21 Ũmakĩrã mesẽrãba ne izhi zhõbarita erub'uba izhi deta aku b'ũra, bia nũmuã izha ne erub'ũra. **22** Mawũãmina izhi audre mesẽrãta zeburũd'era izhira edre b'aebipe ne izhi zhõbarira jõma jãrĩña maũba zarea b'ũta, mobe awũru bawarauba draya.

23 Mu ũme nũmu ěãbara murã jura b'ũa. Mu bawarauba zhãrãta mũma zebi ěãbara zhadiga b'ũa.

Jaita wakusa zebaid'ebema

(Mateo 12:43-45)

24 Jaita zhãrãneba ědrũburũd'era drua drudrua tab'ũ maẽ põãsãne nimi baebaria, sãma b'aita jurũburũd'e ũdu ěbai mawũãbaria: Murã wakusa mũzhi ded'aa wãña mũzhi ědrũd'ama. **25** Aramaũne zeburũd'era ũdubaria barre bi-ia nũmũta. **26** Mawũẽ wãpe jai awũrũta siete jurebaria izhi audre bia ěãta, mobe ed'a wãnapẽ mama duanebaria. Mawũẽ zhãrã maũ audre zuburia b'ebaria izhi naara b'ad'a k'ãñabara.

Wãrãne sobiad'aid'ebema

27 Jesũsba maũta jara nũmũne wũẽrãba k'abanane ed'auga nemi jĩgua mawũãsia: Sobia b'aid'e b'ũa bu tope ju dawuad'ara.

28 Mawũãĩ izhara mawũãsia: Audrera sobia b'eaid'e b'ũa Daizeze bed'eata ũrĩpe arib'ae b'eta.

Ũdud'ak'ata ũdubimarẽã jarad'apead'a

(Mateo 12:38-42; Marcos 8:12)

29 K'abana bũredru bũsid'e Jesũsbara mawũãsia: Zhãrã id'i ewadebema bia ěãta b'ea. Mũta Daizezed'eba nũmũburũ ũdud'ak'ata ũdubimarẽã jara b'ea. Mawũãmina mũãrã

ūdud'ak'ara ūdubiga ěã, awuaraburu ūdubigaya Jonás berab'arid'a kīrāk'aburu. **30** Jonás berab'arid'a kīrāk'abara Daizezed'eba nūmūta k'awuabigasia Nínive pūwūrud'e b'ea. Mū Beubari Bape b'ubid'a mawūã k'awuabigaya zhārã id'i ewade b'ea. **31** Daizezeba zhārã k'awua oburud'era Sabá druad'e reina b'id'abadara beud'ata piradrūya zhārã id'i ewade b'e bawara, maūbara marã aduabimarēã jaraya, maūēnabema izhira drua wawaraid'uba zesia rey Salomón krīchata ūrīne. Maūne mū nama b'ura audre zhi zroma Salomón k'ãñabara. **32** Daizezeba zhārã k'awua oburud'era Nínive pūwūrud'e zhārã b'ead'ara beud'ata piradrud'aya zhārã id'i ewade b'e bawara, maūrābara marã aduabimarēã jarad'aya, maūēnabema Jonásba Daizeze bed'eata jaraburuaba āzhara k'azhiruara āmape Daizezeta pēwāsīd'a. Maūne mū nama b'ura audre zhi zroma Jonás k'ãñabara.

Ībīrã k'akuad'ebema

(Mateo 5:15; 6:22-23)

33 Miōba ĩbīrã k'oaep merāk'a, miã āna nūmūka. Awuaraburu ūtu b'ubarĩa deid'u zebudaba ũna ūdud'amarēã. **34** Ībīrã k'akuad'ebema dabua. Bū dabuta bigaburu bū k'akuara jōma ũna b'ua. Mawūãmina bū dabuta biga ēburu bū k'akuara pārīguad'e b'ua. **35** Mawūē kīrākuitarua bū ob'uta būma bigata bia ēāneba pārīguata b'a ēbamarēã. **36** Bū k'akuata jōma ũna b'uta parīguad'ebema ne ēã b'uburu jōma ũna b'aya, ĩbīrāba būta zhi ũnaba ũnabari kīrāk'a b'aya.

Jesúsba jarad'a fariseorānebemata

(Mateo 23:1-36; Marcos 12:38-40; Lucas 20:45-47)

37 Jesús ma bed'eaburud'era fariseo ab'aua jarasia izhi maē nek'omarēã.

Mawūē Jesús deid'u wāpe jewed'asia nek'oita. **38** Fariseoba maūta ūdui bī ēāsia āzha ob'e kīrāk'a mitia ne ēã oburuta juwua surrua o ēāba nek'oi nawed'a. **39** Maūne Jesúsbara mawūāsia: Marã fariseorāta b'era vasota, eped'ek'ota, ūrūburu zhi suguma kīrāk'a b'ea, mawūãmina marã ed'ara bia ēāba bira b'ea, nezruga bia ēāta ob'eba. **40** Marã krīcha ne ēã b'ea, žūrūbemata od'abara o ēbasika ed'abemasīd'a? **41** Zuburia b'ea diaudua mazha ne erub'ed'ebemata, mobed'eba marã jipad'e mitia ne ēã b'ea.

42 ¡Daizezebara pua k'awua oya marã fariseorãta b'era! Marãbara menta kiduata, ruda kiduata, ne ud'ebema kiduata diez b'wabudaza ab'a Daizezea diabada. Mawũãmina zhãrã kĩrãẽpa bia edad'a eã, miã Daizezera kuãg'ad'a eã. Maũne maũtru arib'aed'aid'e b'ua, ne wuaabema kenab'ari eã arib'ae bed'e.

43 ¡Daizezebara pua k'awua oya marã fariseorãta b'era! Nok'orãta jewed'abari maẽ jewed'a krĩnadea de zhi jurebada nũme maẽrã, marã wawia salud'aita krĩnadea puwũrud'e k'abana maẽrã.

44 ¡Daizezebara pua k'awua oya marã ùrãg'a Moiséd'e jarabadata b'era, fariseorãta b'era, marã sewa bibaũta b'ea! Mawũẽ beuwãrã jou nũmeta ùdud'a ekrĩrãk'a b'ea, mitiata ùrũ nebudata zhãrãba k'awuad'a ekrĩrãk'a b'ea.

45 Mawũã ùrãg'a Moiséd'e jarabariba panaũ mawũãsia: Miã ùrãg'abari, bua maũta jarabũrũbara bĩ eã jarabũrũ daisid'a.

46 Mawũã izhara mawũãsia: ¡Daizezebara pua k'awua oya marã ùrãg'a Moiséd'e jarabadata b'esid'a! Marãbara zhãrãã arib'aebibada miõba b'e eãta, mawũãmina mazhara arib'aed'a eã.

47 ¡Marã Daizezebara k'awua oya! Marãbara Daizezeba bed'eata jarabibarirã joud'apead'a nũmema ne pãrãbada, maũrã beakuasid'a marã zhibarirã b'ead'aba. **48** Aramaũnerã marã krĩcha ab'arika b'ea mazhi zhibarirãba od'apead'ad'era. Æzhara wãrãne bekuasid'a, waya marãbara maũrã joud'apead'a nũmema ne pãrãbada.

49 Maũba arimaẽ k'awua Daizezebara mawũãsia: Muãrã marãma zok'aya muã bed'eata jarabibarirãta, mu bed'eata jara wãbadata. Maũrãnebema ùkũru bekuad'aya, ùkũrũra zuburia od'aya pẽwã. **50** Id'i ewade b'era Daizezebara k'awua oya izha bed'eata jarabibarirã bebu jõmaũ k'area, bea uda eũã osid'ad'eba ùtaa. **51** Maũta Abel bebud'eba Zacaríã bebu bitabai nũmũã, Zacaríara beasid'a altar maẽ Daizeze ded'a. Muã marãã jaraya, maũrã jõmaũ k'area Daizezebara k'awua oya id'i ewade b'eta.

52 ¡Daizezebara pua k'awua oya marã ùrãg'a Moiséd'e jarabadata b'era! Marãbara idaribid'a eã Daizezed'ebema k'awuad'aira. Miã mazhabid'a k'awuad'a eã, zhi k'awua krĩnãbũdaara idaribid'a eã.

53 Jesúsba maũta jaraburud'era ũrãg'a Moisés'e jarabadara fariseorã bawara k'ãbãẽẽ bĩ ããsid'a, mawũẽ bed'eata wid'isid'a ne bio jara bed'amarẽã. **54** Aramaũne wãẽãbid'ape izhi bed'ead'eba jid'aita.

Ne oreguea fariseorãne

12 **1** Maũne k'abana buredrũ busiba ãzhirãĩnu zhiya biradiga k'ob'ed'e Jesúsbara izha jurũkuad'aa naara mawũãsia: Kĩrãkuita b'eaudia ne oreguea fariseorãne k'area, ãzhi sewa bibauta b'eta maũã. **2** K'ãrẽ chũwẽã numũta k'awuad'a ãã numãĩrã ne ãã, miã k'ãrẽ merã b'ũta k'awuad'a ãã numãĩrã ne ãã. **3** Mawũẽ jõma marãba pãrĩguad'e chupea jarabudara ewarid'e ũrĩnaña. Marãba ded'a kũwũũ k'awa jarabudara jĩgua jarad'aya de ũrũba.

K'aita wawiaita barape

(Mateo 10:26-31)

4 Marã mũ bawara zhibiata b'ea mũã jaraya: Wawiarãũdua k'akua bea b'eta, maũrãbara ãmañarã k'ãrẽ ob'ed'a ãã. **5** Mawũãmina k'aitrũ wawiad'aita mũã marãã jaraya: Daizezetrũ wawiaudia, zhãrã beubipe jawure tebud'e b'aribuei zareata erub'ua. Mũã marãã jaraya, izhitrũ wawiaudia. **6** ¿Ibana zakerã juesomata plata wĩkaubari nendobada ãka? Maũta Daizezebara miã ab'abid'a kĩrãdua ãã wuag'a jũre b'ua. **7** Marãẽnabema mazhi bud'aid'u jõma juacha erub'ua. Maũba perarãũdua, Daizezema marã audre vale b'ea ibana zaketa bio k'ãñabara.

Mũ pẽwã b'ua aburud'ebema

(Mateo 10:32-33; 12:32; 10:19-20)

8 Mũã marãã jaraya, iab'auãba zhãrã kĩrãbita mũ pẽwã b'ua ara, mũ Beubari Bape b'ad'abid'a mũ pẽwã b'ua aya ángelerã Daizezed'e kĩrãbita. **9** Mawũãmina iab'auãba zhãrã kĩrãbita mũ pẽwã b'ũ ãã ara, mũãbid'a mũ pẽwã b'ũ ãã aya ángelerã Daizezed'e kĩrãbita.

10 Mũ Beubari Bape b'ũta bĩ ãã jarad'ata zuburia bed'eara Daizezebara bed'ea ne ãã b'ũya. Mawũãmina Jawurebiamia mitia bed'eabũrũra bed'ea ne ãã b'ũ ãã.

11 De zhi jũrebada numeza marã webudata nok'orã bed'ea araa obada kĩrãbita webudad'era, perarãũdua sãwũã panaũnaĩ

k'areara, o k'ārē jarad'ai k'areara. **12** Mañnerã Jawurebiaba marãã jaraya marãba k'ārē jaraira.

Bara b'uta krīcha ne ãã b'ad'a

13 K'abana maēba ab'auba Jesúa mawũāsia: Miã Ūrãg'abari, mu mebea jaradua muãã dra diamarẽã mu zezeba ne ãmaēnata.

14 Mawũãĩ Jesúsbara mawũāsia: ¿Murã k'aiba marã ũrũ b'usid'a mawũã bed'ea marãnebemata araa oira o ne draira?

15 Mawũãpe mawũāsia: Kĩrãkuita b'eaudua, ne wuaaburu krĩña b'earãũdua, beubarira b'u ãã ne bio erub'uba.

16 Ne jarak'a dewara mawũāsia: Bara b'uba ne ud'ata biod'e bia zausia. **17** Mawũẽ izhikusa krīcha mawũāsia: ¿Muã k'ārẽta oipe? Muã sãma wuag'aira ne ãã murẽ ne zaud'ara.

18 Mawũãpe mawũāsia: Muã ya k'awuaburu k'ārẽ oira: Murẽ ne kuabari numeta teguekuape audre zhi zromata okuape mama wuag'aya jõma murẽ ne zaud'ata, jõma muã ne erub'uta. **19** Mobe muzhikusa mawũãña: Bura ne bio wuag'a erub'ua año bioed'a, mawũẽ ãnaũrũã, nek'orua, baniã dorua, sobiarua. **20** Mañne Daizezebara mawũāsia: Bura krīcha ne ãã, bura naũ diamase beuya. Mawũẽ bua wuag'aburu ¿k'aid'e baipe? **21** Aramaũ kĩrãk'a b'ua izhikusaita ne bio eababi b'uta, aramañnerã bara b'u ãã Daizezeitara.

Sopua numa ěbaid'ebema

(Mateo 6:25-34)

22 Maũ tẽã Jesúsbara izha jurukuad'aa mawũāsia: Mañneba muã marãã jaraya: Sopuarũdua mazhi b'aid'ebema k'area, k'ārẽta k'oid'e, miã k'akuaita k'ārẽta jũine. **23** Dazhi b'ura audre vale b'ua zhiko k'ãñabara, k'akuara audre vale b'ua wua k'ãñabara. **24** Ibanata akaudua, ne ud'a ãã, miã ne ewad'a ãã, miã ne wuag'abari maẽ ne kuad'a ãã. Maũta Daizezebara ne ded'eka b'ua. ¿Marã audre vale duanu ěka ibana b'e k'ãñabara? **25** ¿Marãnebemabara k'aiba izhi sopua numuba izhira ewari wueta b'abi b'eipe? **26** Mawũã ne wĩkata b'ed'a ěãta, ¿k'ārẽã sopuad'aibe ne awuru k'area?

27 Krīchaudua nepono sãwũã wari b'eta. Trajad'a ãã, miã wua k'asud'a ãã. Mawũãmina muã marãã jaraya, rey Salomón kĩrãwãrẽã zho b'asimina kĩrãwãrẽã zho b'a ěbasia nepono

ab'aud'ebema kīrāk'abid'a. **28** Daizezebara chiruata mawūā zhobi b'ura, id'i meā takerad'ata nunebai tebūd'e babuebadata mawūā ob'ura, ¿marā audre zhobigai ēka, awuaraburu soid'u b'eaita wāēā duanu ēka? **29** Maūba marā sopua b'earāūdua k'ārē k'oi k'area, k'ārē doi k'area, miā sāwūāī k'awua ēā b'earāūdua. **30** Maū jōmaū k'area sopua b'ea Daizezed'ebema ēāta ējūāne b'era. Mawūāmina marā Zezebara k'awua b'ua marābara maū jōma nesid'a b'eta. **31** Maūba izha jara b'uta oburuba jurūdua Daizezeta Nok'od'ebemata, mobed'eba izhara maū jōma marāā diaya.

Ne biata ūtre tud'aid'ebema

(Mateo 6:19-21)

32 Marā k'abana ēmina perarāūdua, Daizezebara krīñasia marāā diaita izhita Nok'od'ebemata. **33** Mazha ne erub'era nendod'ape zuburia b'ea diaudua. Mawūārā zūbi soreak'ad'e ne biata ūtre tud'aya jōk'ata. Maīnurā nezrugamiā jūē ēā, miā zhi muība ārī ēā. **34** Mawūā ne biata marāneta b'ua maē nūmaña marā sora.

Nezok'a kīrākuitaid'ebema

35 Marābara kīrākuita jūā b'eba ībīrā k'oape b'e kīrāk'a b'eaudua. **36** Aramañne nezok'arāta b'eabari kīrāk'a b'eaudua, jūābada āzhi nok'o juwua jida nūmanata jērūya zeyeed'a, zepe trūburūd'era aramaūta ewad'aita. **37** Nezok'arā maūrā sobiad'aya āzhi nok'o zeburūd'e mawūā jūā b'eta ūdu zera. Muā wārīnu marāā jaraya, mawūārā jewed'abigape izhaburu ne jigaya. **38** Ewari ēsadra o ūnadrū bod'od'e zeburūd'e mawūā ūdu zera sobiad'aya maūrā nezok'arāta b'era. **39** Naūta k'awuaudua, nezrugamiā k'ārē ūmadaud'e zeita zhidekuba k'awuara dauk'ārā b'eya, aramañne nezrugabi ēbaya izhi ded'ara. **40** Marāsid'a aramaū kīrāk'a kīrākuita b'eaudua, marābara zeita krīchad'a ēāne zeī baera mū Beubari Bape b'ad'ara.

Nezok'aba ne arib'ae ēānebema

(Mateo 24:45-51)

41 Mobeburu Pedroba mawūāsia: Nok'ó, ¿bua maū jaraburura bari daia jaraburuka, o jaraburu jōmaūā?

42 Mawũãĩ Nok'o Jesúsbara mawũãsia: ¿Nezok'ata ne arib'ae krícha bara b'ura izhi nok'obara izhi ded'a b'e ũrũ b'ui ěka nek'obada ũmadaud'e ne ded'ekamarěã? **43** Nezok'a maũ sobiaya izhi nok'o zeburud'e maũta arib'ae nũmũta ũdu zera.

44 Muã wārĩnu marãã jaraya, mawũã b'ura nebía izhid'eta nũmũ jõmaũ ũrũ b'uya. **45** Mawũãmina nezok'a maũba izhi sobitabaiba mũ nok'o zeira dããrã baya ape zhũmakĩrãrã, wũěrãrã ab'arika nezok'arãta puokua, nek'o, itua do beu nũmaĩbũrũ, **46** maũ nezok'a nok'ora zeya izha jũã b'ũ ěã ewade, izha k'awua ěã ũmadaud'e, mobe ab'aed'a puoya, mobe b'uya ne arib'ae duanu ěã bawara.

47 Maũ nezok'abara izhi nok'oba k'ãrě krĩñata k'awua b'uta kĩrãkũta ěãba izha krĩñata o ěbad'ara bio uya. **48** Mawũãmina iab'aũba k'awua ěãba uid'ebemata ora bio u ěã. Daizezeba iab'aũa k'ãrě bio diaburud'era k'ãrě bio arib'ae nũmabiya. Aramaũne iab'aũa k'ãrě bio chãb'aribũrũd'era k'ãrě audre arib'ae nũmabiya.

Jesús'd'ebemata jurad'aid'ebema

(Mateo 10:34-36)

49 Mũrã zhãrã k'awua oita zesia, aramaũne tebũta pureabibũrukaya naũ druad'e. ¡Muãrã krĩña b'ua yabid'a purea nũmeĩta! **50** Mũrã zuburia beuya. ¡Mũrã maũba sopua b'ua maũta arimaě berab'ariyeed'a! **51** ¿Marãbara krícha duanuka mũrã zesita druad'e zhãrã adu-a b'eabiita? Muã marãã jaraya, mawũã ěã, awuarabũrũ zhi jurad'aya. **52** Naneba ũtaara ab'aũ ded'a juesoma b'eta dra duanaña. Mũ k'area ũbeaba jurad'aya ũmeta, ũmeba jurad'aya ũbeata. **53** Zezeba juraya zhi warrata, warraba juraya zhi zezeta. Papaba juraya zhi k'auta, k'aũba juraya zhi papata. Pak'õrěba juraya zhi ãĩguta, ãĩguba juraya zhi pak'õrěta.

¿Ūdud'ak'ata mũã onũmũ ěka id'id'era?

(Mateo 16:1-4; Marcos 8:11-13)

54 K'abanata k'ob'ea Jesúsbara mawũãsia: Marãba jãrãrãta pusaare ũdubũdad'e kueta zeya abũdad'era zebaria. **55** Pũãdrũta druareba pũãdrũburũd'e jũwũrũ baya abũdad'era jũwũrũã nũmebaria. **56** ¡Sewak'au b'ea! Marãbara sãwũãta k'awua b'ea bãjãnebemata, druad'ebemata, ¿maũta k'ãrěneba sãwũãta k'awuad'a ěpe ũdud'ak'ata mũã onũmũrã id'id'e?

Bu jura ũme ibiad'e barua

(Mateo 5:25-26)

57 ¿K'ārēã mazhikusaubara k'awuad'a ēpe k'ārē bia oira?
 58 Nok'o zhārã k'awua obarima bu jura ũme wābudad'era, izhi ũme ibiad'e baudua od'ewed'a. Mawũã o ēburu bura nok'oma edeya, waya nok'oba policia chāb'ariya ed'a b'umarēã cárceld'e. 59 Muã buaa jaraya, bura mamaũbara ēdrũ ēã nok'oba plata sōmbe diaita jarad'ata jōma dia ēburu.

K'azhiruata āmana ēburu aduad'aya

13 1 Maũ ewadera ũkuru mama k'opanubara Jesúa neburusid'a Galilea bid'arã sãwũã berab'arid'ata, Pilatoba beabigasia, mawũẽ maũrã wara poerasia āzha nenduwuru Daizezeita ba k'ob'e wa ũme. 2 Jesúsbara panaũ mawũasia: ¿Marābara krīcha duanuka Galilea bid'arã mawũã berab'arid'aba audre k'azhirua omiãta b'easita Galilea bid'arã jōmaũ k'añabara? 3 Muã marãã jaraya, mawũã ēã, awuaraburu marāba k'azhiruata āmape Daizezeta pēwāna ēburu jōma aduad'aya ab'arika. 4 Jari dieciochota Siloéd'e de draso nūmanata ũrũ b'aeburuba beakuad'ara, ¿marābara krīcha duanuka maũrãtrũ audre bed'ea bara b'easita zhārã b'e k'añabara Jerusalénne? 5 Muã marãã jaraya, mawũã ēã, awuaraburu marāba k'azhiruata āmape Daizezeta pēwāna ēburu jōma aduad'aya ab'arika.

Ne jarad'a higuera zauk'ad'eba

6 Dewara Jesúsbara ne jara mawũasia: Ũmakĩrãba bakuru higerata u erub'asia izhi uva maẽ, mawũẽ zhi ta jurud'e zeburud'era ũdu ēbasia. 7 Mawũẽ uva akubaria mawũasia: Año ũbea baburua mu naũ higuera ta jurud'e ze b'uta, mawũamina ũduk'a, mawũẽ tubuedua. ¿K'ārēã bari egoro jũã nūmaĩpe? 8 Mawũãĩ maũbara panaũ mawũasia: Nok'ó, naũ añonerã wad'i idu nūmdua, muã zhi k'arra k'aita bog'ajupe egoro paimata kuaya. 9 Mawũã oburuba baucha zaura biga, zau ēburu tubuedua.

Jesúsba wũērãta b'ebid'a ēnaũbada ewade

10 De zhi jurebada maẽ Jesús miã ũrãg'a nūmasia ēnaũbada ewade. 11 Maũne wũērãta mama b'asia dieciocho año bata

jaiba k'aya b'uta, mawũẽ ejũrẽã nimita jipa jĩrũ b'e ěbasia.

12 Jesúsba ũdui trũpe mawũãsia: Wũẽrã, bũ k'aya b'ura ědrũpe b'id'a.

13 Mawũãpe juwua izhi ũrũ b'ubũrũba jipa jĩrũsia. Mawũẽ ibia jarasia Daizezera. **14** Mawũãmina de zhi jũrebada maẽ nok'ota kĩrũbũrũba Jesúsba mawũã ěnaũbada ewade b'ebibũrũba zhãrã k'ob'ea mawũãsia: Trajaira ewari seis b'ua, maũnebũrũ b'ekuaita zeudua, zerãũdua k'ãwũã ěnaũbada ewade.

15 Mawũãĩ Nok'o Jesúsba panaũ mawũãsia: Sewa bibaũta b'arãrũã, ¿marãbara mazhi pak'a, mazhi burro k'orrad'e b'eta ěnape edebada ěka baniã dobid'e ěnaũbada ewade? **16** Naũ wũẽrã Abrahamneba uruta, ãtõmiãba jũ erub'uta dieciocho año bara, ¿k'ãwũã ěnaĩne b'asi ěka ěnaũbada ewade?

17 Jesúsba mawũãĩ jõma perasid'a izhi jura k'ob'era. Mawũãmina zhãrã k'ob'era jõma sobiasid'a izha mawũã biata onũmũ jõmaũ k'area.

Ne jarad'a mostaza tad'eba

(Mateo 13:31-32; Marcos 4:30-32)

18 Jesúsbara mawũãsia: ¿K'ãrẽ kĩrãk'a b'ũ Daizezeta Nok'od'ebemata wari b'ura, muã k'ãrẽ ũme ab'arika jaraipe?

19 Mostaza tad'ebema kĩrãk'a b'ua, ũmakĩrãba jiraedape usia izhi ne u maẽ, waripe bakuru zromata nũmesia, mawũẽ ibanata de okuasid'a zhi taeza.

Ne jarad'a pan ěsãbarid'eba

(Mateo 13:33)

20 Wakusa mawũãsia: ¿Muã k'ãrẽ ũme ab'arika jaraipe Daizezeta Nok'od'ebemata wari b'ura? **21** Ne oreguea pan ěsãbari kĩrãk'a b'ua; wũẽrãba wĩka jiraedape harina k'ãbãẽã nũmũne poerape nũmũsia jõma ěsãyeed'a.

Puerta pẽũsuad'ebema

(Mateo 7:13-14; 21:23)

22 Jesús pũwũrũ zromaza, pũwũrũ zakeza, berab'ari wãne miã ũrãg'a wãsia wãta Jerusalén pũwũrũed'a.

23 Maũne iab'auba mawũãsia: Nok'ó, ¿zhãrã wĩkabai ědrũd'aika?

Mawũãĩ Jesúsbara mawũãsia: **24** Pẽwãsu ed'a wãũdua puerta pẽũsuad'e, muã marãã jaraya, bio maũne ed'a wã krĩñanaĩmina b'ed'a ěbaya. **25** De zhibarita piradrũpe puerta serraburud'e marãta ewarad'e duanerã marãbara puerta k'aita trũ mawũãnaña: Nok'ó, दौरा ewadua. Mawũãnaĩ izhara panaũ mawũãña: Muãrã k'awua ěã marã sãmabemata. **26** Mawũãĩ marãbara mawũãnaña:

Daira bu bawara nek'osid'a, baniã dosid'a, bura dai pũwũrud'e miã ũrãg'asia. **27** Maũne izhara mawũãña: Muã marãã jaraya, muãrã k'awua ěã marã sãmabemata, mu maẽbara marã jõma ãĩ wãũdua, marã bia ěã omiãta b'ea. **28** Mawũãĩ mama tebud'e jẽgad'aya kid'a k'õsesea. Mawũã jẽgaira ũdud'aya Abrahamta, Isaacta, Jacobota, Daizezeba bed'eata jarabibarirãta jõma Daizezeta Nok'o maẽ ũdud'aya marã ãĩ b'ũkuad'e. **29** Maũ ewadera druazabemata zed'ape jewed'a nek'od'aya Daizezeta Nok'o maẽ. **30** Maũnerã zhi zroma ěãta b'era zhi zromata duaneña, waya zhi zromata b'era zhi zroma ěãta duaneña.

Jesús jẽgad'a Jerusalén k'area

(Mateo 23:37-39)

31 Maũ ewadera fariseorãta ũkũru zed'ape Jesúa mawũãsid'a: Namaũbara wãrũã, bura rey Herodebara bea krĩña nũmuã.

32 Mawũãĩ mawũãsia: Wãũdua, mobe maũ usa pã kĩrãk'a bia ěãta b'ua mawũãũdua: Muãrã id'i nubid'a jai jũrekua nũmuã, zhãrã b'ebikua nũmuã. Aramaũne ewari ũbead'e jõbiya muã k'ãrẽ oi b'ura. **33** Muã id'i, nu, nungunu od'e wã Jerusalén wãta, Daizezeba bed'eata jarabibarira ãĩrã bead'a ěbaera muã bead'aya Jerusalénne. **34** ¡Jerusalén, Jerusalén, marãbara Daizezeba bed'eata jarabibarirã bea b'ea, mong'araba tab'ari bea b'ea marãma zok'akuabũrũra! ¡Muã marã biod'e ãba jure krĩñasia eterreba zhi warrarãta i edre ãba jũrebari kĩrãk'a, mawũãmina marãbara krĩñana ěbasia! **35** Mawũẽ Daizezebara marã pũwũrũra kenab'ariya. Muã marãã jaraya, marãbara muã ũdud'a ěbaya ewarita zeyeed'a marãba mawũãnaĩta: Ibia jarad'aya Daizezed'eba urura.

Jesúsba b'ebid'a oro b'uta

14 1 Ënaübada ewade ewari ab'a Jesús nek'od'e wäsia fariseo nok'ota b'u ded'a. Maünerã fariseorãbara kîrãkuitasid'a. 2 Maüne izhi kîrãbita b'asia ümakîrã oroba k'aya b'uta. 3 Jesús bed'eaburuta ürãg'a Moiséde jarabadaa fariseorã mawüäsia: ¿Zhãrã b'ebisia b'uka ënaübada ewadera?

4 Mawüãĩ äzhira chupea k'ob'easia. Mawüë Jesúsbara k'ayara jidape b'ebipe wãbisia. 5 Mobe äzhi fariseorãã mawüäsia: ¿Marãnebemabara marã burrota marã pak'ata posod'e b'aera aramaüta jiraeda ëbaika k'ãrë ob'e ëmina ënaübada ewadera?

6 Mawüãĩ äzhara k'ãrë jara b'ed'a ëbasia.

Trübudad'ebema juwua jidaima

7 Jesúsbara üdusia trükuad'apead'ara säwüã zhi zroma jewed'abarita jürü jewed'adrua busita nek'oita, mawüë ne jarak'a mawüäsia: 8 Juwua jidaid'e buta iab'aüba trürã jewed'arãrũã zhi zroma jewed'abari mã. Baücha awürü bû audre zhi zromata izha trünata zeburud'era, 9 marã trünabara zepe mawüãña: K'ãma naüta jewed'abirua. Mawüãĩ bûra perad'e jewed'aya zhi zroma ëãta jewed'abari mã. 10 Maüba buta trübudad'era wãpe jewed'arua zhi zroma ëãta jewed'abari mã. Mawüãrã bû trünabara zepe mawüãña: Zerua jewed'ad'e nok'orã bawara. Mawüãtrü bûra bia jarad'aya bû bawara nek'o jewed'a k'ob'ebara. 11 Bariduta zhi zromane b'ura zhi zroma ëãta b'eya, waya zhi zroma ëãne b'uta zhi zromata b'eya.

12 Mawüãpe izhi trünaã mawüäsia: Bua zhikota obürud'era trükuarãrũã bû bawara zhibiarãta, miã bû mebërãta, miã bû urerãta, miã bû k'aitabema bara b'eta. Bua trürã maürãbara bûra ab'arika trübudaba ab'arika ne diad'aya. 13 Maüba bua zhikota obürud'era trürũã zuburia b'eta, juwuata o jërüta dorrab'ari b'eta, wã b'e ëã b'eta, daub'errea b'eta. 14 Bûra mawüãrã sobia b'aya, äzhara bûra k'ãrë dia b'ed'a ëã, mawüãmina Daizezeba k'ãrë diaya beud'ata piradrübudad'e biarãta.

Ne jarad'a zhiikota k'ābāēneba

(Mateo 22:1-10)

15 Maūta ūrīpe izhi bawara jewed'a nek'o k'ob'eba ab'auba Jesúa mawūāsia: Sobiaya zhi nek'oburura Daizezeta Nok'o maē.

16 Mawūāi Jesúsbara mawūāsia: Ūmakīrāba zhiikota k'ābāēa ope bio trūkuasia. **17** Nek'oita arababurud'era izhi nezok'ata zok'asia izha trūkuad'aa mawūāmarēa: Zeudua, ya jōma arib'aesid'a. **18** Maūnerā jōmaūba wā b'e ēānebemata jarasid'a. Naarabemaba mawūāsia: Mūārā druata edasia, maūta akud'e wāībara. Mūrā maūba zuburia bed'eaya mūrā wā b'e ēā. **19** Dewarauba mawūāsia: Mūā juesoma edasia pak'a ūmene trajabibadata, mawūē trajabiga akuya. Mūrā maūba zuburia bed'eaya mūrā wā b'e ēā. **20** Dewarauba mawūāsia: Mūrā aritiabai miā k'āīsia, mūrā maūba wā b'e ēā. **21** Nezok'a jērūya zepe maūta k'awuabisia izhi nok'oa. Mawūē zhidekura kīrūpe izhi nezok'aa mawūāsia: Īñabasia pūwurud'ed'a wārūā o zromaza, o zakeza, aramaūne naīnu wedua zuburia b'eta, juwuata o jērūta dorrab'ari b'eta, wā b'e ēā b'eta, daub'errea b'eta. **22** Maūta arib'aepe nezok'abara mawūāsia: Nok'ó, mūārā bua jarad'a kīrāk'a arib'aea, mawūāmina wad'i ara nūmūā. **23** Mawūāi nok'obara izhi nezok'aa mawūāsia: Pūwurud'ebara āi wārūā o zromaza, o zakeza, mobe zhārā zaread'e ed'a zebigarua, aramaūne biramarēa mū dera. **24** Mūā marāā jaraya, mūā naara trūkuad'abara miōba k'od'a ēā mū zhihora.

Zarea b'ua Cristo pēwāīrā

(Mateo 10:37-38)

25 K'abanata izhi bawara wāne pūwūape mawūāsia: **26** Iab'a mūma zeburubara mūta audre kuāg'aid'e b'ua, zhi zezeta, papata, kīmata, warrarāta, zhi meberā zhūmakīrārāta, nawek'aurāta b'e k'āñabara, ari izhi k'āñabara mūta audre kuāg'a ēburu mū pēwā b'uta b'ū ēā. **27** Iab'auba bebud'e basiid'u mūta pēwā ēburu mū pēwā b'uta b'ū ēā. **28** ¿Marānebemaba de zromata okrīñaburud'era jewed'a b'epe sōmbe gastaidebemane naara bia krīchabari ēka zhi nesid'ara erub'ū k'awuaita ma pārāīta? **29** Maneburu bari drūdauta

joukuape ma pãrã ãã numuburud'era zhi akubudabara jõmaũba sewak'au b'ua abudata, **30** mawũanaña: Ûmakĩrã naũbara dera pãrã jũdrusimina ma pãrã b'e ěbasia. **31** ¿Reyta ab'arika rey ũme zhõne wãĩburu jewed'a b'epe naara bia krĩchabari ěka soldaorã diez milba zhõsia b'ũ k'awuaita jari izhima uru ũme soldaorã veinte mil bawara? **32** Zhõ b'e ěburu jari wawara uruwed'a jarad'e zok'aya zhõna ěbaita. **33** Aramaũ kĩrãk'a baridu marãnebemata bia krĩchape ne jõma kenab'ari ěburu mu pẽwã b'ũta b'ũ ěã.

Tã zhi kuyata jõburud'ebema

(Mateo 5:13; Marcos 9:50)

34 Tã biga kĩrãk'a b'eaita murã jipa pẽwãũdua. Tãrã biga, mawũamina zhi kuyata jõrã, ¿k'ãrẽba kuyaipe? **35** Mawũãrã miã egoro poita, miã ne ud'e b'ũita seri ěã, mawũe b'aribue panũã. Ne ũrĩ b'ũbara maũta kĩrãkuita ũrĩdua.

Oveja aduad'ad'ebema

(Mateo 18:10-14)

15 **1** Jesũs orrasid'a rey Romanebemaĩta plata wid'ibadaba bioba dewaraurã k'azhirua omiãrãba izhi bed'ea ũrĩnaĩta. **2** Mawũe fariseorãbara ũrãg'a Moisd'e jarabadabara jara mawũãsid'a: Naũbara bia eda b'ua k'azhirua omiãrãta, nek'o b'ua ãzhi bawara.

3 Mawũe Jesũsbara ne jara mawũãsia: **4** ¿Marãnebemaba oveja cien erub'ũta ab'a aduara, zhi noventa y nueve drua drudrua tab'ũ maẽ ãmaẽpe aduad'ata juru wã ěka ũduyeeed'a? **5** ũduburud'era ikiwad'e jirab'ari edaya sobia. **6** Deid'u jũeburud'era izhi bawara zhibiarãta ãba jureya de k'aita b'e bawara, mobe mawũãña: Mu bawara sobiaudua muã ũdusi baera mu oveja aduad'ata. **7** Muã marã jaraya, aramaũ kĩrãk'a ũtrera audre sobiad'aya k'azhirua omiã ab'auãba k'azhiruara ãmaburuta Daizezeta pẽwãburu k'area. Noventa y nueve biarãta Daizeze pẽwã b'e k'ãnabara.

Ne jarad'a moneda aduad'ad'eba

8 ¿Wũerãba moneda diez erub'ũta ab'a aduara, ĩbĩrã k'oape de barre kĩrãkuita juru ěka ũduyeeed'a? **9** ũduburud'era wũerãrã izhi bawara zhibiarãta de k'aita b'e bawara ãba

(Lucas 15:5)

jurepe mawũãña: Mũ bawara sobiaudua mũã ũdusi baera moneda aduad'ata. **10** Mũã marãã jaraya, aramaũ kĩrãk'a ángelerã Daizezed'era sobiad'aya k'azhirua omiã ab'auba k'azhiruara ãmape Daizezeta pẽwãburũ k'area.

Ne jarad'a warraba plata gastad'ad'eba

11 Jesúsbara dewara mawũãsia: Ũmakĩrãba erub'asia warrarã ũme. **12** Tẽãbemaba zhi zezea mawũãsia: Zeze, mũrẽrã diadua bũa k'ãrẽ diai b'ũra. Mawũãĩ dra ded'ekasia k'ãrẽ diai b'ũra. **13** Maũ tẽã ewari dããrã ããne tẽãbemane jõma nendope maũ plataba wãsia drua wawaraid'u. Maĩnu platara ewarad'e gastasia izha krĩñane b'ud'e. **14** Mawũã jõma ewarad'e gastaburud'e jarraba zromata b'aesia maũ druad'era, mawũẽ jarrabad'e b'esia. **15** Mawũẽ wãpe maũ druad'ebemata b'ũ maẽ b'esia. Maũbara zok'asia meã izhi druad'e chĩna akumarẽã. **16** Maũnerã izhara k'o krĩña b'asia algarroba chĩnaba k'o b'eta, mawũãmina miõba diad'a ãbasia. **17** Mawũẽ

izhikusa krīchaburūta mawūāsia: Trajabadata b'ebara mū zeze ded'ara zhiko ad'uba erub'ea, mañne nama mūrā jarraba beua. **18** Mūrā wakusa mū zezema wāpe mawūāña: Zeze, mūrā k'azhirua oburua Daizeze kīrābita, bū kīrābita. **19** Ya mūrā bū warra aid'e b'ū ēā. Mūrā b'ūdua bure trajabadarā iab'au kīrāk'a. **20** Mawūā krīchape zesia zhi zezema. Wawarawed'a zhi zezeba ūdui sozuburape wāēbasia. Mobe oburape kīrāma nigasia. **21** Mañne warrabara mawūāsia: Zeze, mūrā k'azhirua oburua Daizeze kīrābita, bū kīrābita. Ya mūrā bū warra aid'e b'ū ēā. **22** Mawūāmina zhi zezebara izhi nezok'arāā mawūāsia: Wua audre biata jiraedad'ape jūbiudua. Anillota juwad'e jūbiudua, albarca jērūne jūbiudua. **23** Pak'a zake boregueata wed'ape beaudua, nek'od'aya fiesta od'aya. **24** Naū mū warra beud'a kīrāk'a nūmanata zok'ai b'ūa, aduad'ata ūdubūda. Aramañne fiesta k'aud'a duanesia sobia.

25 Mañnerā warra nabema meā traja nūmasia. Jērūya zeburūd'e de k'aita baburūd'e ūrīsia ne za barab'ūta, danza barab'ūta. **26** Mawūē nezok'ata ab'a trūpe wid'isia k'ārē k'aud'a nūmeta. **27** Mawūē mañbara mawūāsia: Bū mebeata zesia, mawūē bū zezebara pak'a zake boregueata beabisia bia bika ib'ari baera. **28** Mawūāī maū k'area kīrūpe ed'a wā krīña ēbasia. Mawūē zhi zezera āī zepe zuburia bed'easia ed'a wāmarēā. **29** Mawūāī izhara panaū zhi zezea mawūāsia: Año bio baburua mūrā būita traja b'ūta, būa jaraburua mūrā arib'ae ēā nūmak'a. Maūta būara diak'a miā chivo zakesid'a mūta sobiaira mū ūme zhibiarā bawara. **30** Mañne naū bū warra ib'aribara bū platarā gastasia wūērārā jōmañneta b'ema, maūta būara beabiburua pak'a zake boregueata. **31** Mawūāī zhi zezebara mawūāsia: Warra, būra ewariza mū ūme b'ūa, mawūē k'ārē mūrērā jōma būrea. **32** Mawūāmina fiesta od'aita bara basia sobiad'aita. Naū bū mebeara beud'a kīrāk'a nūmanata zok'ai b'ūba, aduad'ata ūdubūdaba.

Ne jarad'a plata ewarad'e gastad'ad'eba

16 **1** Dewara Jesúsbara izha jurūkuad'aa mawūāsia: Ūmakīrā bara b'ūba nezok'ata erub'asia ne akūbarita, jarasid'a mañbara ewarad'e gasta nūmūta izhi platarā. **2** Mawūē trūpe mawūāsia: ¿Būd'ebemata mūā ūrībūrura k'ārēpe? Mūā jaradua būa ne akū nūmūnebemata, būra

wueta ne akubarita b'a eã. **3** Mawũãĩ ne akubarira izhikusa mawũasia: ¿Mũã k'ãrẽta oi baraba? Mũ nok'obara jãrĩna mũ ne akũ b'ura. Traja ne k'oruira mũãrã b'e eã, ne wid'iira mũrã pera. **4** Mũã ya k'awuabũrua k'ãrẽ oira, k'ãwũãrã mũ ne akũ b'uta jãrĩbũdad'era zhãrãba mũ ãzhi ded'a bia edad'aya. **5** Aramaũta izhi nok'oa dewe b'eta ab'a ab'aũd'e trũkua naarabemaa mawũasia: ¿Mũ nok'oa b'ura sãmbe dewepe? **6** Mawũãĩ maũbara mawũasia: Mũrã dewea galon mil olivo drag'ata. Mawũãĩ mawũasia: Ñnabasia jewed'ape naũ k'artad'e b'utadua quiniento diai b'uta. **7** Mobebũru dewarua mawũasia: ¿B'ura sãmbe dewepe? Mawũãĩ maũbara mawũasia: Mũrã dewea trigota cien bulto. Mawũãĩ izhara mawũasia: Naũ k'artad'e b'utadua ochenta diai b'uta. **8** Ne akubarita bia eãrã izhi nok'obara ibia jarasia mawũã k'ãrẽ sãwũã oira bigaud'eba. Aramaũne naũ ejũãne b'era zhãrã sãwũã edaira audre bigauta b'ea Daizeze warrarã k'ãñabara.

9 Mũã marãã jaraya: Marãbid'a zhãrã marã bawara zhibiarãta oudua mazha ne erub'eba, plata erub'eba, mawũãrã maũ jõbũrud'era b'aribid'aya Daizeze ùme b'ai jõ eã maẽ.

10 Iab'aũba ne wĩkata bia ora ne biosid'a bia oya. Iab'aũba ne wĩkata bia o eũbũru ne biosid'a bia o eã. **11** Ne biata, platata marãba bia od'a eũbũru, ¿Daizezebara marãã diaika wãrĩnu ne biata ùtre nũmũrã? **12** Ne izhid'eta Daizezebara diad'ata bia od'a eũbũru, ¿izhara marãã diaika ùtre marãĩta erub'ura?

13 Miõba nezok'abara zhibari ùme arib'ae nũma b'e eã. Manebũru ab'a jurape ab'a kuãg'aya, o ab'a zhi zromane edape ab'a zhi zroma eãne edaya. Aramaũ k'ĩrãk'a Daizezed'ebema arib'ae eã platad'ebemata arib'ae nũmũbara.

14 Fariseorãba maũ jõma ùrĩbũdad'era biod'e plata kuãg'a b'eba sewak'au b'ua asid'a Jesúra. **15** Mawũẽ Jesúsbara mawũasia: Zhãrã k'ĩrãbitara marã biarã k'ĩrãk'a b'ea, mawũãmina Daizezebara ùduk'awua b'ua marã sora. Zhãrãba k'ãbãẽã ne biad'e erub'era Daizezebara krĩna eã.

Daizezeta Nok'od'ebema

16 Ûrãg'ara Moisd'eta tab'uta, Daizezeba bed'eata jarabibarirãneta tab'uta, tab'ua Juanba jarad'a bitabai. Mamaũba jara panũã Daizezeta Nok'od'ebemata, mawũẽ bio maũne ed'a wã krĩna b'ea.

17 Audre borekea nebaya bājāta, druata, mawūamina bed'ea ab'abid'a neba ēāba arimaē berab'ariya Daizezeba diad'a ūrāg'ara.

Jesúsba jarad'a kīma āmaīrā k'azhiruata

(Mateo 19:1-12; Marcos 10:1-12)

18 Bariduba izhi wūērāta āmape awurūta k'āībūrura k'azhiruata oya. Wūērā āmanapead'ata k'āībūrusid'a k'azhiruata oya.

Bara b'ad'ad'ebema Lázarod'ebema

19 Ūmakīrāta b'asia bara b'uta, zho b'id'a bazhia wua granateba, lino wua biaba. Ewariza fiesta o nek'o b'ura ob'asia uruzhiderrea. 20 Maūne zuburia b'uta b'asia Lázaro abadata, maū puerta maē jewed'a b'id'a bazhia kākūba bira b'uta. 21 Bara b'uta nek'obari maē zhiko jarra jurrzoad'ata k'o krīna b'id'a bazhia. Usarāta zepe burasē bazhid'a kākūra. 22 Nūmūne zuburia b'ura beubūrūd'era ángelerāba edesid'a Abraham b'ū maē. Nūmūne bara b'usid'a beubūrūd'era wuag'asid'a.

23 Tebūd'e zuburia k'ob'ūba wawarauba ūdusia Abrahamta, Lázarosid'a ūdusia Abraham maē. 24 Mawūē izhara nemi jīgua mawūāsia: Zeze Abraham, mūrā sozuburiarua, Lázarota zok'adua juwua jīwīni baniāne ū edape mū kīrāme kūrādrūd'e zemarēā. Mūrā zuburia nūmūā naū tebūd'e. 25 Mawūāī Abrahambara mawūāsia: Warra, b'ura bia b'ad'ata bude barua, maūne Lázaro zuburia b'asia. Mawūāmina id'ira naū nama sobia b'ua, maūne b'ura zuburia b'id'a. 26 Mawūā b'id'ad'e dazhirā ewara zromaba dra nūmūā, maūba namaūba marāma wā krīnabūrura wā b'e ēā, miā k'āmaūba namaabid'a ze b'e ēā.

27 Mawūāī mawūāsia: Zeze Abraham, mūrā zuburia bed'eaya, mobera zok'adua mū zeze ded'a. 28 Mūārā mebērāta juesoma erub'ua, mawūē maūrāā jarad'e zok'adua, aramaūne āzhisid'a zed'a ēbamarēā nama k'āwūā zuburia nūmū maē. 29 Mawūāī Abrahambara mawūāsia: Ūrāg'a Moiséd'eta, ūrāg'a Daizezeba bed'eata jarabibarirāneta erub'ea, mawūē maūta ūrīnāībara. 30 Mawūāī izhara mawūāsia: Bari maūbara ūrīna ēā Zeze Abraham, mawūāmina beud'ata iab'a piradrūpe āzhima wārā, k'azhiruara āmape Daizezeta pēwānaña.

31 Mawũãĩ Abrahambara mawũãsia: Ūrãg'a Moiséd'eta, ūrãg'a Daizezeba bed'eata jarabibarirãneta ūrĩna ēburu, ijãna ēbaya iab'a beud'ata piradruburusid'a.

Zhārāta b'aebiburud'ebema

(Mateo 18:6-7, 21-22; Marcos 9:42)

17 1 Jesúsbara izha jurukuaad'aa mawũãsia: K'azhiruad'e b'aebid'a ēã numairā ne ēã, mawũamina, ¡Daizezebara pua k'awua oya zhārāta k'azhiruad'e b'aebiburura! **2** Mawũē biga bak'ausia osidaud'e yuta tājūnape b'aribued'aita pusad'e, ab'a k'azhiruad'e b'aebii k'āñabara munebema ijā b'e za wīka ked'eta. **3** Kīrākuita b'eaudua. Bu mebeaba buta bī ēã oburuba k'azhiruata ora ūrãg'arua, wueta mawũã o ēāta jarara, bed'ea ne ēāne edarua. **4** Buta bī ēã onumuta ewarid'e k'azhiruata oma siete ora, aramañe buma ewarid'e zema siete zeburuta, wueta mawũã o ēāta jara dugue numunerā bed'ea ne ēāne edarua.

Daira soid'u b'eabirua

5 Izha jurukuaad'abara Jesúa mawũãsid'a: Daira soid'u b'eabirua.

6 Mawũānaĩ Nok'o Jesúsbara mawũãsia: Mostaza ta wīka kīrāk'a marāta wīkabid'a soid'u b'eburu bakuru za numuā mawũã b'ed'aya: Ētotodua, mobe pusad'e numane wārūā, mawũānaĩ marā bed'eara arib'aeya.

Nezok'aba oita b'ud'ebema

7 ¿Marānebemabara nezok'a ab'a erub'uta meã traja b'ad'ata o pak'a aku b'ad'ata zeburud'era, nek'oita jewed'arua aibuka? **8** ¿Awuaraburu mawũãĩ ēka: Zhiko kewarabema odua, wua k'ābiape mūta arib'aetadua, mūrā nek'obirua, baniā dobirua. Mobeburu buta nek'orua, baniā dorua ai ēka? **9** ¿Nezok'aara zhibia jibarika jaraburuta oburud'era? Mū krīchama mawũã ēã. **10** Aramaũ kīrāk'a marābid'a jarabudata jōma obudad'era mawũãũdua: Dazhirā bari nezok'ata b'ea, mawũē dazhirāba oita b'ad'atru osid'a.

Diez aid'aba b'eta nene ēã b'ekuaad'a

11 Jesús Jerusalén pūwured'a wāta berab'arisia Samaria druad'e, Galilea druad'e. **12** Mañe pūwuru zaked'e ed'a

wāburud'era daucha zesia ũmakĩrārā diez aid'aba b'eta, mañrā jīga k'opanepe, **13** nemi jīgua mawũāsíd'a: ¡Jesús Miã Ũrāg'abari, दौरा sozuburiarua!

14 Jesúsbara āzhi ũdui mawũāsia: B'ekuata ũdud'amarēã wānape sacerdoterāã akũbiudua.

Mawũāĩ āzhira wāne nene ēã b'ekuasia.

15 Mawũē āzhi ab'aũba mawũā izhi b'eburuta ũdui, nemi jīgua Daizeze ibia jara jērũya zepe, **16** Jesús jērũ k'aita egoroma kĩrā b'arru ju k'ob'esia zhibia ji. Mañ Samariad'ebema basia. **17** Jesúsbara mawũāsia: ¿Diez ēka nene ēã b'ebudara? ¿Zhi nuevera sãma k'ob'e? **18** ¿Jērũya zepe Daizeze ibia jaraburuka naũ judío ēãburu?

19 Mobe mawũāsia: Piradrũpe wārũã. Buzhi soid'u k'ob'ũba ēdrũburũã.

Zeid'ebema Daizezeta Nok'od'ebemata

(Mateo 24:23-28, 36-41)

20 Fariseorābara Jesúsã wid'isid'a Daizezeta Nok'od'ebema sōmbed'e zeita, mawũē panaũ mawũāsia: Daizezeta Nok'od'ebema ze ēã dajada ũdu. **21** Miã mawũāna ēã: Za b'ũã, o zawa b'ũã ad'a ēã, Daizezeta Nok'od'ebema b'ũba marāne ed'a.

22 Mobe izha jurũkuad'aa mawũāsia: Ewarita zeya zuburiad'aita, mañnerã marābara mũ Beubari Bape b'ad'ara ewari ab'abid'a ũdu kriñanaña, mawũāmina ũdud'a ēbaya. **23** Mañnerã mawũānaña: Za b'ũã, zawa b'ũã ad'aya. Mañnerã wārũũdua, miã pēwārũũdua. **24** Ba pureaburud'e bājāta ũnabari kĩrāk'a dajada zeya mũ Beubari Bape b'ad'ata zeburu ewadera. **25** Mawũāmina naara biod'e zuburiaya, seribid'a ēbaya zhārã id'i ewade b'ebara. **26** Noé ewade berab'arid'a kĩrāk'a berab'ariya mũ Beubari Bape b'ad'ata zeburu ewadera. **27** Nek'o, baniã do, miã k'āĩ b'ed'e Noé ed'a wāsia jāba zromane. Mañne do birupe doba beakuasia jōma. **28** Aramaũ kĩrāk'a berab'arisia Lot ewadera. Nek'o, baniã do, ne eda, ne nendo, ne u, de o b'easia. **29** Mañne Sodoma pũwũrud'eba Lot āĩ wāsi ewadera, bājāneba jurzoasia tebũta azufreed'a, maũba beakuasia jōma. **30** Aramaũ kĩrāk'a berab'ariya mũ Beubari Bape b'ad'ata zeburud'era.

31 Mañ ewadera de ũrũ k'ob'ũbara ded'a ne erub'ũra ud'ub'aepe jiraedad'e wārārũã. Meã k'ob'ũra aramaũ kĩrāk'a

deid'u zerārũã. **32** Bude baudua sãwũãnata Lot kĩma.

33 Iab'aũba izha ne erub'ũtrũ bia nũmabiya b'ũra aduaya, mawũãmima mũ k'area aduabira ědrũya.

34 Mũã marãã jaraya, maũ diamasera ũme kud'ad'e k'ãĩ panũta ab'a edeya, ab'a ãmaẽña zhi arib'aema ěãta.

35 Wũẽrãrã ũme neb'a panũta ab'a edeya, ab'a ãmaẽña.

36 Ũme meã panũta ab'a edeya, ab'a ãmaẽña.

37 Mawũãĩ panaũ mawũãsid'a: ¿Nok'ó, maũ sãma mawũã berab'ariipe?

Mawũãnaĩ izhara mawũãsia: Ne beuma tab'ũra k'awuabada ãk'oso pouga nũmũba. (Mũ zebũrũra aramaũ kĩrãk'a k'awuad'aya.)

Ne jarad'a pẽdrad'eba dewara nok'od'eba

18 **1** Jesũsbara ne jarak'asia ewariza zhiwid'ii barad'ebemata poea ěã. **2** Maũta mawũãsia: Pũwũrũd'e nok'ota b'asia bed'eata araa obarita, Daizeze wawi ěbasia, miã zhãrã wawi ěbasia. **3** Ab'aũ pũwũrũd'e b'asia wũẽrã pẽdrata, maũ izhima zebũrũza mawũã b'asia: Mũrã k'arebarua mũ jura b'ũ juwuad'eba. **4** Izhara arib'ae krĩña ěã b'ũta ewari bio basia, mawũãmima maũ tẽã izhikusa mawũãsia: Mũãrã Daizezera wawi ěmina, miã zhãrã wawi ěmina, **5** naũ wũẽrã pẽdra miãseã nũmũba mũãrã k'arebaya, manebũrũ baridua dugue nũmũta mũãrã zrog'a ěbaya.

6 Maũta jarape Nok'o Jesũsbara mawũãsia: Ũrĩũdua nok'o bia ěãbara k'asia ad'ata. **7** ¿K'õbe Daizezebara k'areba ěka izha jurũkuad'ata izhaa b'ia b'ebũrũ ewarid'e, diamase? ¿Dããrã baika panuĩrã? **8** Mũã marãã jaraya, k'adrũabai k'arebakuaya. Mawũãmima mũ Beubari Bape b'ad'ata zebũrũd'era, ¿mawũã soid'u b'era ũduika naũ druad'era?

Ne jarad'a zhãrã ũmeneba

9 Ũkũrũ ãzhikusa biata b'eba awũrũrãta yarebai eda b'ed'ebemata Jesũsbara ne jara mawũãsia: **10** Ũmakĩrã ũme wãsid'a Daizeze ded'a ewara maẽ zhiwid'id'e, ab'ara fariseo basia, dewarabemata rey Romanebemaĩta plata wid'ibari basia. **11** Fariseora ũta nũmepe zhiwid'i ari izhita jara mawũãsia: Daizeze, mũã bũaa zhibia jiya mũrã zhãrã kĩrãk'a b'ũ ěãba, zhãrã b'ea nezrũgamiãta, bia ěãta, kĩma ěãta

eruk'āimiāta. Murā miā naū za rey Romanebemaīta plata wid'ibari kīrāk'a b'ū ēā. **12** Murā nek'o ēā zhiwid'i b'id'abaria, maūta semanane oma ūme obaria, diez b'uta ab'a buaa dia b'ua jōma muā jidaburu. **13** Waya rey Romanebemaīta plata wid'ibarira wawara nūmepe miā ūtaa aku krīna ēbasia, awuaraburu trūā neāchi mawūāsia: Daizeze, murā sozuburiarua, murā k'azhirua omiā. **14** Muā marāā jaraya, maū bed'ea ne ēā ded'aa wāsia dewarabema k'āñabara. Bariduta zhi zromane b'ura Daizezebara zhi zroma ēāta b'uya, waya zhi zroma ēāne b'uta zhi zromata b'uya.

Jesúsba ibia jarad'a wūāwūrāta

(Mateo 19:13-15; Marcos 10:13-16)

15 Wūāwūrāta Jesúsma wesid'a ibia jara tōb'arikuamarēā, maūta izha jurukuad'aba ūdud'ai kēāsīd'a. **16** Mawūē Jesúsbara trūkuape mawūāsia: Wūāwūrā muma idu zebīduua, bueamarāduua, naūrāne kīrāk'a izhi krīcha b'etru Daizezeta Nok'od'ebema. **17** Muā wārīnu marāā jaraya, iab'aua Daizezeta Nok'od'ebemata wūāwūāne kīrāk'a krīcha ēburu maūnebemerā ed'a wā ēā.

Kūrāta bara b'ad'a

(Mateo 19:16-30; Marcos 10:17-31)

18 Nok'oba Jesús wid'i mawūāsia: Miā Ūrāg'abari, bura biata b'ua, ¿muārā k'ārēta oi barape Daizeze ūme b'ai jō ēāta jidaira?

19 Mawūāī Jesúsbara mawūāsia: ¿Būara murā k'ārēā biata jaraburu? Miōta biata b'ū ēā, awuaraburu biara ab'abai b'ua Daizezeta. **20** Daizezeba arib'aemarēā jara b'ura būara k'awua b'uta mawūā b'ua: Kīma ēāta eruk'āirārūā. Miā bearārūā. Nezrugarārūā. Zhārā ūrū sewa neburārūā. Wawiarua bu zezera bu papara.

21 Mawūāī izhara mawūāsia: Muārā maū jōma arib'ae b'ua kūrā wed'aua.

22 Maūta ūrīī Jesúsbara mawūāsia: Būara wad'i ne ab'a arib'aeita wāēā b'ua. Bua ne erub'uta jōma nendope platara zuburia b'ea diadua, mawūārā ne biata erub'aya ūtre. Aramaūne zepe mūta pēwādua.

23 Izha maūta ūrīī k'ābāēā sopuasiasia biod'e bara b'ua.

24 K'ābāēā sopuaburuta Jesúsba ūdui mawūāsia: ¿Daizezeta

(Lucas 18:16)

Nok'od'ebemane ed'ara borekea ed'a wāna ēā ne bio erub'era!
25 Aguja uriad'e camellota audre bia berab'ari b'eya bara b'uta
 ed'a wāi k'āñabara Daizezeta Nok'od'ebemane.

26 Maūta ūrībūdabara mawūāsida: ¿Bara b'usida
 mawūāburu k'aita ēdruipe?

27 Mawūānāi Jesúsbara mawūāsia: Ēdruiira zhārāītara
 boreke ēāta, ēdrubi b'eya Daizezebara.

28 Mawũãĩ Pedroba mawũãsia: Daibara ne daid'era ãmaēnape buta pēwã b'ea.

29 Mawũãĩ Jesúsbara mawũãsia: Muã wārĩnu marãã jaraya, iab'auba deta ãmaērã, zhibarirãta, mebērãta, wũērãta, warrarãta ãmaērã, Daizezeta Nok'od'ebema k'area mawũã ãmaērã, **30** id'i ewade audre jidaya, ewari tēã nũmaĩta zeid'era jidaya Daizeze ũme b'ai jō ēata.

Jesúsba jarama ũbeata jarad'a izhi bead'aita

(Mateo 20:17-16; Marcos 10:32-34)

31 Jesúsbara doce izha jurũkuad'ata awuara jũre edape mawũãsia: Dazhirã wārize wã Jerusalén pũwũrũed'a, aranaũne arimaē berab'ariya Daizezeba bed'eata jarabibarirãba b'ũd'apead'ata mũ Beubari Bape b'ũd'ebemata.

32 Mũrã chãb'arid'aya judíorã ēãta b'ea, mũrã āzhima sewak'au b'ũd'eba ik'azhirua jarad'aya, dau id'od'aya.

33 Ud'ape bead'aya, mawũãmina ewari ũbead'e piradrũya bead'ata.

34 Āzhara maũ sãwũãta k'awuad'a ēbasia, maũ bed'eara sãwũãta k'awuad'a ēbaera mawũã jarak'abũrũra.

Daũb'errea b'ũta ne ũdubid'a

(Mateo 20:29-34; Marcos 10:46-52)

35 Jesús Jericó pũwũrũ k'aita babũrũd'era, daũb'errea b'ũta o k'aita jewed'a b'asia nebari wid'i b'ũta. **36** Maũne k'abanata berab'ari wãta ũrĩĩ wid'isia k'ārē k'awuaita. **37** Mawũē jarasid'a berab'ari wãta Jesús Nazared'ebemata. **38** Mawũãnaĩ nemi jĩgua mawũãsia:

¡Jesús, bũra rey David'eba uruta b'ũba mũrã sozuburiaru!

39 Mawũãĩ na kuataiba kēãsid'a chupeamarēã. Mawũãmina izhara wuaabũrũ nemi jĩgua mawũãsia: ¡Bũra rey David'eba uruta b'ũba mũrã sozuburiaru!

40 Mawũē Jesús pi nũmepe jarasia wed'amarēã izhima, aramaũne zei wid'ibũrũta, **41** mawũãsia: ¿Muã k'ārēta oita krĩĩnape? Mawũãĩ izhara mawũãsia: Nok'ó, mũta ne ũdubirua.

42 Mawũãĩ Jesúsbara mawũãsia: Bũra ne ũdu b'id'a, bũra soid'u k'ob'ũba ēdrũbũrũra. **43** Audre ēãne ne ũdusia, mawũē k'aid'u tebasia Daizeze ibia jara. Zhãrã jõmaũba maũta ũdud'ai ibia jarasid'a Daizezera.

Jesústa ũdu krĩna b'ad'a Zaqueoba

19 1 Jesús Jericó p̄w̄w̄rud'e ed'a zepe berab'ari wāta tebasia. 2 Mañe Zaqueo abadata rey Romanebemaíta plata wid'ibada nok'ota bara b'uba, 3 ũdu krĩna b'asia Jesús k'ai k'awuaita, mawũãmina k'abanaba b'e ēbasia wĩka b'uba. 4 Mawũē na wãēbape akũita bakurud'e ũtu wāsia mama berab'arii baera. 5 Jesús mama zepe ũtaa akub̄rud'e ũdui mawũãsia: Zaqueo, ññabasia ud'ub'aedua, m̄ id'ira ũnadrũibara b̄u ded'a.

6 Mawũã izhira ññabasia ud'ub'aepe bia edasia sobia. 7 Maũta ũdud'ape j̄omaũba b̄i ēã jarasid'a, ũnadrũita deid'u wāsia baera k'azhirua omiã maē. 8 Mañe Zaqueo ũta n̄mepe Nok'o Jesúa mawũãsia: Nok'ó, m̄ã ne erub'ũta ēsadra diaya zuburia ked'ea, m̄ã ne iab'aud'eta zrugasib̄ur̄u j̄erũya diaya k̄imarē.

9 Mawũã Jesúsbara mawũãsia: Naũ ded'abema id'i ēdr̄ub̄uda naũsid'a Abrahamneba uruta b'uba. 10 M̄u Beubari Bape b'ubara j̄urud'e zesia ēdr̄ubiita aduad'ata.

Ne jarad'a plata diez'deba

11 Maũta āzha ũr̄i k'ob'ed'e Jesúsbara ne jarasia, maũnerã Jerusalén k'aita basi baera āzhara kr̄ichasid'a Daizezeta Nok'od'ebema zeita aramaũta.

12 Mawũē Jesúsbara mawũãsia: Ũmakĩrã zhi zromata drua ãi wawara wāsia rey bape j̄erũya zeita. 13 Wãĩ nawed'a izhi nezok'arãta diez tr̄ũkuape plata waib'ua diasia diez minas, mobe mawũãsia: Naũba negocio oudua m̄u zeyeed'a. 14 Mawũãmina izhi drud'ebemabara jurade basia, mawũē zhārãta k'aid'u zok'asid'a mawũãnamarēã: Daibara kr̄ĩnana ēã naũ dai rey baira.

15 Rey bape j̄erũya zeb̄urud'era izhi nezok'arã izha plata ded'ekad'ata tr̄ub̄igasia k'ārē negociota osid'a k'awuaita ab'a ab'auba. 16 Mawũē naara zeb̄urubara mawũãsia: Nok'ó, b̄u mina ab'auba ganasia aud'u diez minas. 17 Mawũã izhara mawũãsia: Biga, b̄ura nezok'a biata b'ua, wĩkata bia ob̄uruba b̄ura nok'ota b'aya p̄w̄w̄ur̄u diez ũr̄ũ. 18 Dewara zeb̄uruta mawũãsia: Nok'ó, b̄u mina ab'auba ganasia aud'u cinco minas. 19 Maũãbid'a mawũãsia: B̄usid'a nok'ota b'aya p̄w̄w̄ur̄u cinco ũr̄ũ.

20 Dewara zepe mawũasia: Nok'ó, bu mina za b'ua, muãrã wuag'a erub'asia wua zaked'e. **21** Mũrã bu k'area perasia, buara plata jidaita zhãrã zarea zok'a b'ua, aramaüne bura zhãrã trajad'ad'eba plata jida wã. **22** Mawũãĩ reybara mawũasia: Bura nezok'a biata b'u eã, ari buzhi bed'ead'eba muã jaraya bura wãẽãburua. Mobera buara k'awua b'asia mũrã zhãrã zarea zok'abarita, aramaüne zhãrã trajad'ad'eba plata jida wãta. **23** ¿Mawũãta k'ãrẽã mu platara ed'a b'u eãbasi bancod'e? Mawũãrã mu jërũya zeburud'era jidak'ausia bancod'eba ganaburuta. **24** Mawũãpe k'irãbita k'ob'ea mawũasia: Mina jãrĩ edaudua, mobe diaudua mina diez erub'ua. **25** Mawũãĩ ãzhara mawũãsid'a: Nok'ó, izhara erub'ua mina diez. **26** Mawũãnaĩ mawũãsia: Muã marãã jaraya, zhi erub'uaara ed'a diaya. Mawũãmina zhi ne eãrã wĩka erub'usid'a jãrĩña. **27** Mu jura b'eba mu ãzhi rey baita krĩñana eãsid'a naĩnu weudua, mobe otatukuaudua mu k'irãbita.

Jesús ed'a wãna Jerusalénne

(Mateo 21:1-11; Marcos 11:1-11; Juan 12:12-19)

28 Maũta jarape Jesús na wãsia wãrĩze Jerusalén pũwũrũed'a. **29** Pũwũrũ Betfagé k'aita, Betania pũwũrũ k'aita zeburuta, Olivo k'atuma abadaid'u zeburud'era Jesúsbara izha jurũkuad'ata ùme zok'aburuta, **30** mawũasia: Pũwũrũ zakeid'u wãũdua jari k'irãbita tab'uid'u. K'ãma ed'a wãbũdad'era ùdud'aya burro kũrãta jũ numuta, maũ wad'i miõba atauk'a, maũta enape weudua. **31** Iab'auba wid'iburuta: ¿K'ãrẽã ena k'opanũ? ara, Nok'oba nesid'a, audua.

32 Mawũã zok'aburuta wãbũdad'era ùdusid'a izha jarad'a k'irãk'a. **33** Burro kũrã ena k'opanũne zhibarirãbara mawũãsid'a: ¿K'ãrẽã ena k'opanũ?

34 Mawũãnaĩ ãzhara mawũãsid'a: Nok'oba nesid'a.

35 Aramaüne wesid'a Jesúsma, mobe wua ãzhid'e ãneb'ari panuta burro kũrãne ùrũ k'ob'ud'ape Jesús b'aribisid'a. **36** Bia edabũdata izhi wã maẽ zhãrãbara ãzhid'e wua ãneb'ari b'eta ewarazoasid'a od'e. **37** Olivo k'atumaneba ed'aa wãbari k'aita zebũdad'era, izhi pẽwã b'eta k'abanarã jõma sobiabũdaba nemi jĩgua Daizeze ibia jarasid'a, ne jõmaũ biata oburuta ùdud'apead'a k'area. **38** Maũnerã mawũãsid'a:

¡Ibia jarad'aya Reyta Daizezed'eba zeburura, k'õbebairã

Daizeze bawara adu-a b'eaya ũtrera, izhira zhi zroma
 ũtrera!

(*Salmos 118:25-26*)

39 Maũ k'area fariseorã ũkũrũbara k'abanane ed'auga
 mawũãsid'a: Miã Ũrãg'abari, kēãdua bũ pēwã b'era.

40 Mawũãnaĩ izhara panaũ mawũãsia: Mũã marãã jaraya,
 naũrãta chupead'ara, waya mong'arata b'ũgadrũd'aya.

41 Aramaũne Jerusalén k'aita zebũrud'era aku maũ
 pũwũru k'area jēgabũrũta, **42** mawũãsia: ¡Biga bak'ausia
 id'i ewade bũabid'a k'awuasibũru bũ k'aid'eba adu-a
 nũmaĩnebemata! Mawũãmina maũ bũara k'awua ēãba ũdu
 ēã. **43** Bũ ũrũbemata ewarita zeya, maũnerã bũ jura b'ebara
 bũra pũrrabũdata bũ aud'ura egorota kuad'aya, mong'arata
 k'arawad'aya, aramaũne pũrrad'ape baridũareba zuburia
 od'aya. **44** Bũta bog'ozoa egorod'e b'aebibũdad'era zhãrã
 bũd'ebema jõma beakũad'aya. Aramaũne bũd'ebema mong'ara
 ab'ari mong'ara ũrũbid'a k'ob'ũd'a ēbaya. Mawũã od'aya bũara
 k'awua ēbad'aba Daizezeba mũ zok'ad'ata bũ ēdrũbid'e.

Jesúsba miti ēã od'a Daizeze deta

(*Mateo 21:12-17; Marcos 11:15-19; Juan 2:13-22*)

45 Jesús ed'a wãsia Daizeze ded'a ewara maē, mobe jõma
 ãĩ jũrekuasia mama ne nendo b'eta ne eda b'eta. **46** Maũnerã
 mawũãsia: Naũñebemata zhi b'ũmata mawũã b'ũa: Mũ dera
 zhiwid'ibada dea. Mawũã b'ũd'era marãbara nezrũgamiãrã de
 babi nũmũk'ãrĩna.

47 Jesús ewariza miã ũrãg'a b'asia Daizeze ded'a ewara
 maē. Maũnerã sacerdoterã nok'orãba, ũrãg'a Moiséd'e
 jarabadaba, nok'orãba bea krĩna b'easia. **48** Mawũãmina
 k'awuad'a ēbasia sãwũã bead'aita, jõmaũba izhi bed'eara
 kĩrãkuita ũrĩ b'eba.

Zareata Jesúsde

(*Mateo 21:23-27; Marcos 11:27-33*)

20 1 Ewari ab'a Jesús Daizeze ded'a ewara maē zhãrã
 ũrãg'a nũmũta bed'ea biata jarak'a nũmũne zesid'a
 sacerdoterã nok'orãta, ũrãg'a Moiséd'e jarabadata nok'orã
 bawara. 2 Mobe bed'eabũdata mawũãsid'a: Daia jaradua,
 ¿k'aiba obi b'ũ bũa ob'ũra? ¿O k'aiba diasĩ k'ãwũã zarea
 nũmaĩrã?

3 Mawũanaĩ Jesúsbara panaũ mawũãsia: Muãbid'a marãã wid'iya, panuũdua. **4** Zhãrã buru k'oemareã Juan, ¿Ûtrebemaba zok'asika o zhãrãba?

5 Mawũãĩ ãzhirãĩnu mawũãsid'a: Dazhirãba Ûtrebemaba zok'asia ad'ara, ¿mobera k'ãrẽã ijãna ëbasi aya? **6** Dazhirãba zhãrãba zok'asia ad'ara, dazhirã zhãrã jõmaũba mong'araba b'ata jidad'aya k'awua b'e baera Juan Daizezeba bed'eata jarabibarita b'ad'ata.

7 Æzhara panaũbũdata k'awuad'a ëã asid'a k'aiba zok'ad'ara.

8 Mawũanaĩ Jesúsbara mawũãsia: Muãbid'a marãã jara ëã k'aiba obi b'ura muã ob'ura.

Uvad'e trajabadata bia ëãta b'ead'a

(Mateo 21:33-44; Marcos 12:1-11)

9 Maũ tẽã zhãrã k'ob'ea ne jarak'a mawũãsia: Õmakĩrãba uvata upe uvad'e trajabadaa arrendasia, mobe ãĩ wãsia ewari dããrãena. **10** Uva b'habada ewade nezok'ata zok'asia uvad'e trajabadama, diad'amarẽã uva izhaa diad'ai b'uta. Mawũãmina uvad'e trajabadabara jirachi jidasid'a, aramaũne buesid'a juwuaawa. **11** Wakusa zok'asia nezok'a awuruta, maũsid'a jirachi jidasid'a, ik'azhirua jarasid'a, aramaũne buesid'a juwuaawa. **12** Wakusa zok'asia nezok'a zhi ùbeata. Æzhara maũsid'a ãĩ juresid'a pugabi.

13 Mawũẽ uva zhibaribara izhikusa mawũãsia: ¿Muã k'ãrẽta oi baraba? K'õbera muãrã zok'aya mu warra muã kuãg'ata, baucha izhi ùdubũdad'era wawiad'aya. **14** Mawũãmina uvad'e trajabadabara ùdud'ai ãzhirãĩnu mawũãsid'a: Ne zhi zezed'era naũba jidaya, mawũẽ bead'aya, izha jidaita b'ura aramaũne dazhirãba jidad'aya. **15** Aramaũne uvad'ebara ãĩ juresad'ape beasid'a. ¿Aramaũnerã uva zhibaribara sãwũã okuaipe? **16** Wãpe uvad'e trajabadara beakuaya, mobe izhi uvara chãb'ariya awururãã. Zhãrã k'ob'ebara maũta ùrĩnaĩ mawũãsid'a: ¿Maũnebara दौरa Daizezeba k'arebaid'e b'ua!

17 Mawũanaĩ Jesúsbara ãzhi aku mawũãsia: ¿Mobera k'ãrẽpe aramaũ kĩrãk'a mu seribid'a ëãnebemata zhi b'umarã?:

¿Jara b'ũ ëka de obadaba mong'ara seri ëãne

b'ud'apead'ara wag'auta b'esita? (Salmos 118:22)

18 Iab'a maũ mong'ara ùrũ b'aera b'ug'uzoaya, maũ mong'arata iab'au ùrũ b'aera naũsãã.

Rey Romanebemaíta plata diabadad'ebema

(Mateo 22:15-22; Marcos 12:13-17)

19 Sacerdoterā nok'orābara ūrāg'a Moisé'de jarabadabara aramaíta jida krĩnasid'a mawũã ne jaraburubara āzhita jaraburuta k'awuabudaba. Mawũãmina wawiasid'a zhārāta.

20 Mawũẽ zhārāta zok'asid'a Jesúa biarā kīrāk'a bed'ead'amarēã, aramaũne wāẽã bed'eabid'ape chāb'arid'aita nok'o Roma bid'ata b'ua. **21** Mawũẽ maūrābara wid'i mawũãsid'a: Miã Ūrāg'abari, daiba k'awua b'ed'era bua jara b'ura bu ūrāg'ara jipa b'ua, buara miōta awuara eda ēã, awuaraburu Daizeze ota jara b'ua wārāne. **22** ¿Dazhirābara diasia b'uka rey César plata diabadara, o b'e ē?

23 Jesúsbara k'awuasiasia āzhara bī ēã oita k'ob'eta, mawũẽ mawũãsia: ¿Mūrā k'ārēã wāẽãbid'aita k'opanũ? **24** Muãã ūdubiudua monedata. ¿Naũnerā k'ai zata numũ, k'ai trũta b'ũ numũ?

Mawũãĩ panaũ mawũãsid'a: Césard'ea.

25 Mawũãnaĩ Jesúsbara mawũãsia: Césard'era César diaudua, Daizezed'era Daizezea diaudua.

26 Aramaũne wāẽã bed'eabi b'ed'a ēbasia zhārā daid'ura, awuaraburu akudruape bia panaũburuba chupeasid'a.

Beud'ata piradrud'aid'ebema

(Mateo 22:23-33; Marcos 12:18-27)

27 Maũne saduceorāta ũkuru zesid'a, maūrābara jara b'ea beud'ara piradru ēãta, mawũẽ wid'i, **28** mawũãsid'a: Miã Ūrāg'abari, Moisé'bara dazhirāita b'ud'ata mawũãsia: Iab'au mebeata wũērā erub'ud'e beuburuta warrarāta āmaẽ ēburũ, maũ wũērā zhi mebeaba edaibara, aramaũne zhi mebea beud'ata warrarā barabiya. **29** Mebērāta siete pāina bazhia, nabemata miã k'āĩpe beusia warrarā ne ēã. **30** Zhi ũmeba k'āĩpe maũsid'a beusia warrarā ne ēã. **31** Zhi ũbeaba k'āĩsia. Mawũã k'āĩsid'a āzhi siete jōmaũba, aramaũne bekuasia warrarā āmaẽna ēã. **32** Numũne beusia wũērāsid'a. **33** Beud'ata piradrubudad'era, ¿āzhirānebemabara sãũba izhi wũērā baipe mawũã sieteba āzhi wũērā babid'apead'ara?

34 Mawũãnaĩ Jesúsbara panaũ mawũãsia: Naũ ējũane b'era miã k'āĩbada. **35** Mawũãmina Daizezeba ũtre b'eabigaita

beud'ata piradrubudad'era miã k'ãina eã. **36** Mobebaira wueta beud'a eãba ángelerã kírãk'a b'eaya, Daizeze warrarãta b'eaya beud'ata piradrubudaba. **37** Beud'ata piradrud'aid'ebema Moiséba k'awuabid'ata uruta numana maëbara jara b'ua Daizezera Abraham Zhibarita, Isaac Zhibarita, Jacobo Zhibarita. **38** Aramaünerã Daizezera beukuad'a Zhibari eã, awuaraburu zok'ai b'e Zhibaria, izhima maürã jöma zok'ai b'ea.

39 Mawüãĩ ürãg'a Moiséde jarabadaba ukuruba panaü mawüãsid'a: Miã Ürãg'abari, buara bia jaraburu.

40 Mawüãnape wueta k'ãre wid'id'a ebasia.

¿K'aid'eba uru zhãrã Êdrubira?

(Mateo 22:41-46; Marcos 12:35-37)

41 Mobeburu Jesúsbara mawüãsia: ¿Zhãrãbara jara panuka zhãrã Êdrubira David'eba uruta? **42** Davidbara Salmo librod'e mawüãsia:

Daizezebara mu Nok'oa mawüãsia: Mu juwua araare jewed'aru,

43 bu jura b'eta muã bu jëru edre b'üyed'a. (Salmos 110:1)

44 Davidba mawüã izhi Nok'oa ad'ara, ¿säwüã bari k'awüta izhid'eba uruta b'aipe?

Ürãg'a Moiséde jarabadad'ebema

(Mateo 23:1-36; Marcos 12:38-40; Lucas 11:37-54)

45 Zhãrãbara jömaüba ürĩ k'ob'ed'e Jesúsbara izha jurukwad'aa mawüãsia: **46** Kírãkuita b'eaudua ürãg'a Moiséde jarabada k'area, zhi zromane tebaita wua eid'u drasoja jü teba krĩnadea, äzhi wawia salud'aita krĩnadea pururud'e k'abana maërã, nok'orãta jewed'abari maë jewed'a krĩnadea de zhi jurebada nume maërã, nok'orãta jewed'abari maë jewed'a krĩnadea nek'od'e trübudad'era. **47** Deta wüërrã pëdrarãneta jãrĩ b'ea, mobe zhãrãma bia numaita dããrã zhiwid'ibada. Maüneba maürã Daizezebara audre pua k'awua oya.

Wüërrã pëdraba ofrenda diad'a

(Marcos 12:41-44)

21 1 Jesúsbara üdusia bara b'e bioba plata ed'a kenab'ari k'opanuta ofrenda kenab'aribada maë. **2** Dewara üdusia wüërrã pëdra k'ãbãã zuburia b'üba moneda zakerãta

ũme ed'a kenab'ariburuta. **3** Mawũẽ mawũãsia: Muã wãrĩnu marãã jaraya: Naũ wũẽrã pẽdra zuburia b'ubara jõmaũ audre ed'a kenab'ariburua. **4** Wuaabemabara ofrenda Daizezeitara ed'a kenab'aribuda plata aud'ubemata, mawũãmina naũ wũẽrãbara zuburia b'ud'e jõma ed'a kenab'ariburua izhi nek'oita erub'ad'ata.

Daizeze de ãrĩnaĩnebema
(Mateo 24:1-2; Marcos 13:1-2)

5 Ũkũruba jara k'opanasia Daizeze dera bi-ia onũmũta mong'ara bi-ia ked'eba, ne bi-ia ked'eta diad'apead'aba, maũne Jesúsbara mawũãsia: **6** Marãba naũ aku k'ob'ed'ebema ewarita zeya, maũnerã mong'ara ab'ari mong'ara ũrũbid'a k'ob'a ěbaya ãrĩbudaba.

Sãwũãĩnebema ějũã jõi nawed'a
(Mateo 24:3-28; Marcos 13:3-23)

7 Mawũãĩ wid'i mawũãsid'a: Miã ũrãg'abari, ¿sõmbed'epe Daizeze deta mawũã ãrĩnaĩrã? ¿Sãwũãĩpe maũta arimaẽ berab'ariira?

8 Mawũãnaĩ Jesúsbara mawũãsia: Kĩrãkuita b'eaudua miõã zhi sewabid'a ěbaita, nũmũne bio sewata mũneba zebudabara mawũãnaña: Mũrã zhãrã ědrũbia, ějũã aduaira k'aita basia. Maũnerã maũrãta pẽwãrãũdua. **9** Marãbara ũrĩnaña zhõta, nok'o bawara zhõ nũmeta, maũnerã perarãũdua, naara mawũã berab'ariibara, mawũãmina wad'i ěbaya ewari nũmũta jõĩrã.

10 Dewara mawũãsia: Drua tab'eta drua awũrũta tab'e bawara zhõnaña, nok'orãta nok'orã awũrũ bawara zhõnaña. **11** Menajacha nũmeña ějũã ureta, baridu maẽ nũmeña jarrabata puata. Dazhi perata ũdud'ak'a zromata ũdud'aya bãjãne.

12 Mawũãmina maũ jõmaũ nawed'a marã jidakuad'aya, marã zuburia od'ai k'area pẽwãnaña. Marã chãb'arid'aya de zhi jũrebadata nũme maẽ, cárcel nũme maẽ. Marã eded'aya reyrã kĩrãbita, nok'orã kĩrãbita mũ k'area. **13** Aramaũne marãbara mũnebemata jarad'aya. **14** Sod'e k'ob'ũudua nawed'a krĩchad'a ěbaita sãwũã panaũnaĩta mazhikusa zhi k'arebaita. **15** Muãbũrũ marãã diaya bed'eata, krĩchata, maũnebema ãña panaũna ěbaya miã mawũã ěãta jarad'a ěbaya marã

jura k'ob'ebara. **16** Marã chãb'arid'aya ari mazhi zhibarirãba, mazhi mebērãba, mazhi ɯrerãba, mazhi bawara zhibiarãba. Marãnebema ũkuru beakuad'aya. **17** Jõmaũba marã jurad'aya mu k'area. **18** Mawũamina marã burud'ebema miã bud'a ab'abid'a adua ěã. **19** Zuburiata zrog'a b'ed'e ědrubid'aya mazhi jawurera.

20 Jerusalén pɯwɯrɯta soldaorãba pɯrrabɯdata ũdubɯdad'era, k'awuaudua ārĩnaĩta arabata. **21** Mobebaira Judea drud'e b'era merũ wãěbaudua k'atumaěna. Jerusalěne b'era ãĩ wãũdua, meã b'era ed'a zerãũdua. **22** Maũ ewadera Daizezebara zuburia okuaya, aramaũne jõma arimeã berab'ariya maũěnabemata zhi b'umata. **23** jB'io'oa b'era, wũãwũã jud'ebema erub'era zuburiad'aya maũ ewadera! Aramaũne puata k'ãbãěã nũmeña drud'e, aramaũne Daizeze kĩrũbita nũmeña Jerusalén ũrũ. **24** Ũkuru kuchoba bead'aya, ũkuru jidad'ape druaza eded'aya. Aramaũne Jerusalén judĩorã ěãba edre erubarab'aya Daizezeba b'ud'a ewarita arabayeed'a.

Jesús zeid'ebema

(Mateo 24:29-35, 42-44; Marcos 13:24-37)

25 Neid'a ũdud'aya ũmadauta, jed'ek'ota, chĩdau jizoa nũmɯta. Druad'era zhãrã pera k'awua ěã jirpaneña pusata bomatu b'ae nũmu jĩguaba. **26** Zhãrã peraba nomadrud'aya drua sãwũã berab'ariita k'awuad'a ěãba, ne zarea zromarãta bãjãnebema pɯrɯderread'aya. **27** Mobeburu ũdud'aya mu Beubari Bape b'ad'ara jãrãrãne uruta zarea bara k'ãbãěã kĩrãwãrẽã. **28** Mawũã berab'ari busad'ewad'era wãnigauaudua, mobebaira marã ědrũira k'aita basia.

29 Dewara ne jarak'a mawũasia: Akaudua bakuru higerata, jõma bakuru nũmeta. **30** Wikubɯdata ũdubɯdad'era marãbara k'awuabada poag'a k'aita bata. **31** Aramaũ kĩrãk'a mawũã berab'ari busad'ewata ũdubɯdad'era k'awuaudua k'aita bata Daizezeta Nok'od'ebemata.

32 Muã wãrĩnu marãã jaraya, zhãrã b'era neba ěwed'a muã jara nũmɯrã jõma arimaě berab'ariya. **33** Bãjã, drua nebaya, mawũamina mu bed'eara bari neba ěã.

34 Mazhikusa kĩrãkuita b'eaudua, mazhi soba krĩñane b'earãũdua, ituaba beu b'earãũdua, naũ ějũãnebemata krĩcha b'earãũdua. Mobed'eba mɯrã aritiaud'e marã ũrũ ze ěbaya

jari ewadera. **35** Mūrã zeya druad'e zhãrã b'e jõmaũ ùrũ. **36** Mawũẽ kîrãkuita b'eaudua, baridu ùmadaud'e zhiwid'i b'eaudua, aramaũne êdrud'aitru b'eaudua ne bio mawũã menajacha busad'ewaid'era. Mawũãrã k'ãrẽã perad'ai ne ãã k'ob'eaya mu Beubari Bape b'ad'a kîrãbita.

37 Jesús ewarid'era miã ùrãg'a b'asia Daizeze ded'a ewara maẽ. Diamasera wãpe chub'e b'asia k'atuma Olivo abada maẽ.

38 Diaped'ara zhãrã jõma izhima ze b'easia izhi ùrãg'ata ùrînaïta Daizeze ded'a ewara maẽ.

Krîcha jurud'apead'a Jesús bead'aita

(Mateo 26:1-5, 14-16; Marcos 14:1-2, 10-11; Juan 11:45-53)

22 **1** K'aita bata numasia fiesta pan ne oreguea ne ãã k'obadata, maũta jarabada Egiptod'eba êzoad'ata krîchabadata. **2** Sacerdoterã nok'orãta b'era ùrãg'a Moisé'd'e jarabadata b'era krîcha juru b'easia Jesús sãwũã bead'aita, ãzhara wawia b'e baera zhãrã b'eta.

3 Maũne ãtõmiãta ed'a wãsia Judad'e, ijaramiã trũta Iscariote basia. Jesúsba jurukwad'ata maũta zhi doce basia.

4 Maũta wãpe sacerdoterã nok'orã bawara, Daizeze de akubada nok'orã bawara bed'easia Jesús sãwũã chãb'arikuita.

5 Mawũẽ ãzhira sobiad'ape jarasid'a plata diad'aita. **6** Izhara ijãpe kîrãkuita b'esia sãwũã chãb'arikuita zhãrãba k'awuad'a ããne.

Zhiko od'apead'a Jesúita

(Mateo 26:17-29; Marcos 14:12-25; Juan 13:21-30)

7 Ewari arabasia pan ne oreguea ne ãã k'obadata, maũnerã oveja zaketa bea bazhid'a Egiptod'eba êzoad'ata krîcha k'od'aita.

8 Maũne Jesúsbara Pedrota Juanta zok'aburuta mawũãsia: Egiptod'eba êzoad'ata krîcha k'obadata od'e wãũdua k'od'aita.

9 Mawũã ãzhara mawũãsid'a: ¿Buara sãma od'aita krîñape?

10 Mawũãnaï izhara mawũãsia: Pwũrud'e marã ed'a wãbudad'era ùmakîrãta daucha zeya zok'od'e baniã ak'ob'uta. Maũ k'aid'u wãũdua deid'u bayeed'a. **11** Mobe zhidekua mawũãũdua: Miã ùrãg'abariba mawũãsia: ¿Kud'a sãma b'u Egiptod'eba êzoad'ata krîcha k'obadata muã mama k'oira muã jurukwad'a bawarauba? **12** Izhara marãã ùdubigaya kud'a ùrũbema kud'a zromata zhi araa omata, mama zhiko oudua.

13 Mawũãĩ wābudad'era izha jarad'a kīrāk'a ũdusid'a. Mawũ osid'a Egiptod'eba ězoad'ata krīcha k'obadara.

14 Nek'oita arababurud'era Jesús nek'oita jewed'asia, izhi bawara jewed'asid'a izha zok'akuad'ata b'esid'a. 15 Maũnerã mawũãsia: ¡Naũ k'ãwũã Egiptod'eba ězoad'ata krīcha k'obadata muãrã marã bawarauba k'o krīña b'asia mũ zuburiai nawed'a! 16 Muã marã jaraya, muãrã wueta k'o ěãta arib'ae nũmiburud'eburu k'oya Daizezeta Nok'o maẽ.

17 Mobeburu vino copad'e jiraedape maũbari Daizezea zhibia jipe mawũãsia: Naũta doudua, mazhirãĩnu jed'eका doudua. 18 Muã marã jaraya, muãrã naũ vino wueta do ěãta doya Daizezeta Nok'o maẽ.

19 Mobeburu pan jiraedape maũbari Daizezea zhibia jipe b'ũape ded'ekaburuta mawũãsia: Naũ mũ k'akuata marãbari chãb'ariya, naũta k'ãwũã o b'audua mũta krīchabudata.

(Lucas 22:15)

20 Ab'arika oburuta nek'ope vino copad'e jiraedape mawũasia: Naũ vino copad'era Daizezeba zhãrã êdrubiid'ebemata zhiwid'ita nũmeña mũ wad'eba, murã marãbari wa erezoaya. **21** Mũta chãb'ariira mũ ũme äba nek'o k'ob'ua. **22** Wãrãnebai mũ Beubari Bape b'ura säwũã berab'arii b'ud'e berab'ari wã, j̄mawũãmina zuburiaya mũ chãb'ariburura!

23 Mawũãĩ äzhirãĩnu bed'easid'a äzhirãnebemabara k'aiba mawũã oita.

Zhi zroma zhãrã arib'ae b'uta

24 Äzhirãĩnu bed'easid'a äzhirãnebema k'aita zhi zroma k'awuaita. **25** Maũne Jesúsbara mawũasia: Naũ ejũãne reyrãta b'ebara zhãrã äzhi edre erunũmeã, mawũã zhãrã ũrũ nũmerã jarabada biata obadata. **26** Mawũãmina marã mawũã b'earãũdua, awuaraburũ marãnebemata zhi zromata b'ura zhi zroma eãne b'aibara. Nok'ota b'ura nezok'a kãrãk'a b'aibara. **27** ¿Sãũta zhi zromape nek'oita jewed'abarita o zhãrã nediabarita? ¿Nek'oita jewed'abarita zhi zroma êka? Mawũãnerã murã marãne ed'a b'ua nezok'a kãrãk'a.

28 Marã mũ bawara b'ea mũ bĩ eã o b'eid'u. **29** Mawũẽ muãrã nok'ota b'ukuaya mũ Zezeba mũta nok'ota b'ud'a kãrãk'a. **30** Aramaũne marã nek'od'aya baniã dod'aya mũta Reyta b'ua mã. Maũnerã marã bugue chub'ed'e nok'ota jewed'ad'aya k'awua od'aita Israel warrãrã doced'ebemata.

Jesúsba jarad'a Pedroba ũduk'a aita

(Mateo 26:31-35; Marcos 14:27-31; Juan 13:36-38)

31 Dewara Nok'o Jesúsbara mawũasia: Simón, Simón, ätõmiãbara marã wid'isia soid'u k'ob'ei k'awuaita jãrãweita trigo kãrãk'a. **32** Mawũãmina murã bu bari Daizezea zuburia bed'easia, mũnebema ijã b'uta kenab'ari ebamarẽã. Mawũẽ buta wakusa mũ pẽwãburud'era jipa nũmeãĩta k'arebarua buzhi mebërãta.

33 Mawũãĩ izhara mawũasia: Nok'ó, murã bari bu ũme cárceld'e ed'a wãĩta b'ua eã, awuaraburũ bu ũme beuisid'a b'ua.

34 Mawũãĩ Jesúsbara mawũasia: Pedro, muã buaa jaraya, gallo id'ira beru ebaya bua mũ ũduk'ata jarama ũbea jara ewed'ara.

Zūbita, wūābita, kuchota jarad'a

35 Tēāne Jesúsbara āzhaa mawūāsia: Muā marāta zūbi ne ēā, wūābi ne ēā, sandalia ne ēā zok'asid'era, ¿marā ne wāēāsīd'ak'a?

Mawūāī āzhara mawūāsīd'a: Miā k'ārēta wāēāna ēbasia.

36 Mawūānaī mawūāsia: Id'ira zūbi erub'ubara ataurua, wūābisid'a ataurua, kucho ne ēā b'ubara buzhi wuata nendope edarua ab'a. **37** Muā marāā jaraya, mūnebemata wad'i arimaē berab'arii bara zhi b'umata mawūā b'uta: Ab'arika edasid'a bia ēā omiārā bawara. Aramañne mūnebemata b'u tab'ura arimaē berab'ariya.

38 Mawūāī āzhara mawūāsīd'a: Nok'ó, kucho ūme za b'ua. Mawūānaī izhara mawūāsia: K'āūba.

Jesús zhiwid'id'a Getsemaníne

(Mateo 26:36-46; Marcos 14:32-42)

39 Mobeburu izhi wā k'awa b'u kīrāk'a wāsia Olivo k'atumañnu, mañnerā izha jurukwad'asid'a wāsīd'a k'aid'u.

40 Mañnu jūēburud'era mawūāsia: Zhiwid'iudua wāēāna ēbaita.

41 Mobe izhira āzhi maēbara arajīga wāpe sāk'ok'od'e k'ob'epe zhiwid'iburuta, **42** mawūāsia: Zeze, buma bigaburu mūrā zuburiabirārūā, mawūāmina arib'aerārūā muā krīñata, awuaraburu arib'aedua buzha krīñata.

43 Mañne ángel ūtrebemata zhi ūdubisia zareata diaita.

44 Mawūē sopua k'ob'uid'u zhiwid'isia audre zarea. Mañnerā izhi jūara wa kīrāk'a waib'ua erezoasia b'ae busita egoroid'u.

45 Zhiwid'i nūmanata piradrūpe izha jurukwad'ama zeburud'era ūdukuasia k'āīgue nūmūta sopuaba. **46** Mawūē mawūāsia: ¿K'ārēā k'āīgue nūmū? Pirab'ariudua, zhiwid'iudua wāēāna ēbaita.

Jesús jidad'apead'a

(Mateo 26:47-56; Marcos 14:43-50; Juan 18:2-11)

47 Jesús wad'i bed'ea k'ob'ud'e zhārā bio zesid'a. Mañne Juda abadata doced'ebemata na taiba Jesús orrasia kīrāma nigaita. **48** Mañne Jesúsbara mawūāsia: Juda, ¿būara k'āwūā nigaburuba chāb'ariburuka mu Beubari Bape b'ura?

49 Izha jurukwad'ata izhi bawara k'ob'ebara sãwũã berab'ariita k'awuad'ape mawũãsid'a: Nok'ó, ¿tud'aika kuchoba?

50 Aramaũne ãzhid'ebema ab'aũba tusia sacerdote wag'au nezok'ata, mawũẽ urawesia kũwũru juwua araarebemata.

51 Mawũẽ Jesũsbara mawũãsia: K'ãmabai idaribirua.

Mobe kũwũru tũb'ari b'ebisia. **52** Mobebũru Jesũs bed'eabũruta, sacerdoterã nok'orãta, nok'orã Daizeze de akũbadata, nok'orãta izhi eded'aita zebũdaa mawũãsia: ¿Mũrã nezrugamiã kĩrãk'a kuchoed'a bakurued'a zebũdak'a? **53** Mũ marã bawara ewariza Daizeze ded'a ewara maẽ b'asid'era marãbara mũrã jidad'a ěbasia. Mawũãmina marãba k'ãwũã od'ai ewaria, Daizezeba idaribibũrũba ãtũmiãba zarea k'ãwũã oi ewaria.

Pedroba ũduk'a ad'a Jesũs

(Mateo 26:57-58, 69-75; Marcos 14:53-54, 66-72;

Juan 18:12-18, 25-27)

54 Aramaũne jidad'ape edesid'a sacerdote wag'au ded'a. Pedrora arajĩga k'aid'u b'asia. **55** Maũnerã ũkũrũra drog'oa ěsadra tebũ puad'ape arak'awa jewed'asid'a. Pedrosid'a jewed'asia ãzhi bawara. **56** Maũne nezok'a wũērãba tebũ maẽ jewed'a k'ob'ũta ũdui akũpe mawũãsia: Naũsid'a b'asia Jesũs bawara.

57 Mawũãmina izhara merãbũruta mawũãsia: Wũērã, mũã maũ ũduk'a.

58 Audre ěãne awũrũba ũdupe mawũãsia: Bũsid'a k'ãũrãnebema.

Mawũãĩ Pedrobara mawũãsia: Mũrã izhi ěã.

59 Dããrãne awũrũba mawũãsia: Naũsid'a wãrĩnu Jesũs bawara b'asia, Galilead'ebemata k'ob'ũa.

60 Mawũãĩ Pedrobara mawũãsia: Mũãrã k'awua ěã bũa k'ãrẽ jara k'ob'ũra.

Maũ daucha izhi wad'i bed'ea k'ob'ũd'e gallo berusia.

61 Maũne Nok'o Jesũs pũrũwape akũsia Pedrora, mobebũru Pedrobara bude basia Nok'o Jesũsba mawũãnata: Gallo berui nawed'a bũara mũ ũduk'ata jarama ũbea jaraya. **62** Mawũẽ Pedrora ãĩ wãpe jĕgasia k'ãbãĕã sopua.

Jesús ud'apead'a*(Mateo 26:67-68; Marcos 14:65)*

63 Soldaorā Jesús aku eruk'opanubara āzhima sewak'au b'ud'eba jirachi jirpanesia. **64** Dabu pārīnape kīrāma jirachi jirpanuta wid'i mawūāsīd'a: Arimaē jaradua, ¿bura k'aiba jirachiburū?

65 Aramaūne ik'azhirua jara jirpanesia ne awuruta bio jara.

Jesús eded'apead'a wag'aurā kīrābita*(Mateo 26:59-66; Marcos 14:55-64; Juan 18:19-24)*

66 Ūnadruburud'era zhi juresid'a nok'orā pūwurud'ebemata, sacerdoterā nok'orāta, ūrāg'a Moisés'e jarabadata, mobe nok'orā wag'aurāma eded'ape mawūāsīd'a: **67** ¿Bura zhārā Ēdrubika? Daia jaradua.

Mawūānāi mawūāsia: Muā marāā jaraburūsid'a marābara ijāna ēā. **68** Maūēnabemata muā marāā wid'ira marābara panaūna ēā, miā murā ēnetad'a ēā. **69** Mawūāmina id'id'eba mu Beubari Bape b'ura jewed'aya Daizeze zhi zroma juwua araare.

70 Mawūāi jōmaūba mawūāsīd'a: ¿Aramaūnerā bura Daizeze Warrak'a?

Mawūānāi izhara mawūāsia: Ara mazha jarabuda murā maūta.

71 Mawūāi āzhara mawūāsīd'a: ¿Izhi ūrū k'ārēta āmaña jarad'amarēā nesid'a b'eaibe? Jipa dazhirāba ūrībuda izhi id'eba.

Jesús eded'apead'a Pilato kīrābita*(Mateo 27:1-2, 11-14; Marcos 15:1-5; Juan 18:28-38)*

23 1 Mobeburū jōma piradrud'ape Jesús edesid'a nok'o Pilatoma. 2 Mobe ji mawūāsīd'a: Naū daibara ūdusid'a zhārāta nok'orā bawara kīrūbiga b'uta. Jara b'ua rey César plata diabadara diad'a ēbaita, jara b'ua izhira zhārā Ēdrubita Reyta.

3 Mawūānāi Pilatobara wid'i mawūāsia: ¿Bura Rey judíorāneka?

Mawūāi izhara panaū mawūāsia: Ara buzha jaraburua.

4 Mawūāi Pilatobara sacerdoterā nok'orāta k'ob'ea, zhārā k'ob'ea mawūāsia: Muma ūmakīrā naū bed'ea ne ēā.

5 Mawũãĩ äzhara wuaaburu mawũãsid'a: Zhãrãta nok'orã bawara kîrûbiga b'uta miã ûrãg'a b'ua Judea drua jõma, Galilea druad'eba erujûdrud'ata naĩnu ba.

Jesús eded'apead'a Herode kîrãbita

6 Mawũã Galilea jarabudata Pilatoba ûrĩĩ wid'isia Galilead'ebema k'awuaita. 7 Jarabudaba mamabemata k'awuape rey Herodeba k'awua oita b'ud'eba edebigasía Herodema. Maũ ewadera maũsid'a b'asia Jerusalénne. 8 Aramaũne Herodeba Jesús ûduburud'era k'ãbãẽẽ sobiasía ûdu krĩña b'uta ewari dããrã basi baera. Izhi ûrûbemata ne bio ûrĩ b'asi baera ûdu krĩñasía ûdud'ak'ata oburuta. 9 Mawũẽ ne bio wid'isia, mawũãmína Jesúsbara panaũ êbasía. 10 Maũnerã sacerdoterã nok'orãta, ûrãg'a Moisés'e jarabadata k'opanasía biod'e ji k'ob'eta. 11 Mobeburu Herodebara soldaorã izhid'e bawarauba k'ãrẽ êãne edabudata äzhima sewak'au b'ud'eba reyba jûbari kîrãk'a wua kîrãwãrẽãta jûbisid'a, mobe wakusa edebisid'a Pilatoma. 12 Maũ ewadera Pilato Herode ûme ibiad'e b'asid'a naara zhi jurata pananata.

Jarad'apead'a Jesús beabimarẽã

(Mateo 27:15-26; Marcos 15:6-15; Juan 18:39—19:16)

13 Mobeburu Pilatobara äba trûkuasia sacerdoterã nok'orãta, zhãrã nok'orãta, zhãrã bawara. 14 Mobe mawũãsia: Marãbara ûmakîrã naũ muma wesid'a zhãrãta nok'orã bawara kîrûbiga b'u baera, mawũãmína muã mazhi kîrãbita wid'iburuba muma naũ bed'ea ne ã marãba maũne ji k'ob'ed'era. 15 Miã Herodema bed'ea ne ããba wakusa zok'asia muma. Mawũẽ izhi bead'aid'ebema o êbasía naũbara. 16 Mawũẽ muãrã ênetaya ubigape.

17 Pilatobara cárceld'e b'eta ab'a êdrubi b'asia Egiptod'eba êzoad'ata krîcha fiesta obada ewade.

18 Maũne k'abanabara jõmaũba nemi jîgua mawũãsid'a: ¡K'ãũ beabirua, mobe daiitara ênadua Barrabáta!

19 Maũ Barrabára cárceld'e b'usid'a puwurud'e zhãrãta nok'orã bawara kîrûbigad'a k'area, miã bead'a k'area. 20 Pilato wakusa bed'easia Jesús êna krîñaba. 21 Mawũãmína äzhara wakusa nemi jîgua mawũãsid'a: ¡Cruzd'e k'achibirua! ¡Cruzd'e k'achibirua!

22 Pilato bed'eama ũbeata mawũãsia: ¿K'ãrẽ bia ããta osi naũbara? Mũma naũbara izhi bead'aid'ebema o ĩbasia. Mawũẽ mũãrã ubigape ĩnetaya.

23 Mawũãĩ ãzhara wuaabũrũ nemi jĩgua jarasid'a cruzd'e k'achibimarẽã. Sacerdoterã nok'orã bawara ãzhi mawũã nemi jĩgua b'iabũdaba arib'aesia. **24** Aramaũne Pilatobara arib'aesia ãzha wid'i b'era. **25** Mobe zhãrãta nok'orã bawara kĩrũbigad'a k'area, miã bead'a k'area, Barrabá cárceld'e b'ud'apead'ata ĩnetasia ãzha wid'id'apead'ata. Mobe Jesús chãb'arisia ãzha krĩñane.

Cruzd'e k'achi beud'a Jesús

(Mateo 27:32-56; Marcos 15:21-41; Juan 19:17-30)

26 Edebũdad'era Simón Cirene pũwũrũd'ebemata jidasid'a meã b'ad'ata taita, mobe cruzta ataubisid'a edemarẽã Jesús k'aid'u.

27 Maũnerã k'abanata pũwũrũd'ebemata k'aid'u kuataid'era wũẽrãrã ũkũrũ sopua jẽgasid'a izhi k'area.

28 Maũne Jesúsbara ãzhi akũpe mawũãsia: Wũẽrãrã Jerusalėnnebema, jẽgarãũdua mũ k'area, awuarabũrũ jẽgaudua mazhi k'area, mazhi warrarã k'area. **29** Ewarita zeya, maũnerã mawũãnaña: Sobiad'aid'e b'ũa tod'ak'ara, b'iog'oad'ak'ara, wũãwũã ju dawuad'ak'ara. **30** Maũnerã k'atuma nũmeã mawũãnaña: Dai ũrũ b'aedua. Eya zake nũmeã mawũãnaña: Dai ãnaturua. **31** Mũ bed'ea ne ĩãba bakuru onoã kĩrãk'a k'oabaid'e b'ũ ĩãta k'ãwũã beabid'aira, ¿bed'ea bara b'eba bakuru pũ kĩriak'a k'oabasuta b'era audre od'ai ĩka?

32 Jesús bawara dewara ũme edesid'a bia ĩã omiãrãta bead'aita. **33** Aramaũne Buru B'ũwũrũ abadaid'u jũẽkuape Jesús mama cruzd'e k'achisid'a. Bia ĩã omiãrãsid'a k'achisid'a ab'a juwua araare, ab'a juwua ãk'aare. **34** Maũnerã Jesúsbara mawũãsia: Zeze, bed'ea ne ĩã b'ũkuadua ãzhara k'awuad'a ĩbaera k'ãrẽ ob'eta.

Maũnerã soldaorãbara izhi wuara ãzhirãĩnu drasid'a sãwũã drad'aid'ebemata od'ape. **35** Zhãrãbara Jesús akũ duanasia, nok'orãbid'a ãzhima sewak'au b'ud'eba mawũãsid'a: Awũrũrã k'arebakuasia. Mawũẽ izhikusa ĩdrũibara naũta zhãrã ĩdrũbita Daizezeba jurũd'abũrũ.

36 Soldaorābid'a āzhima sewak'au b'ud'e ba orrad'ape ne oregueata diabudata, **37** mawūāsīd'a: Būta judíorā Reyburu bŭzhikusa ēdrurua.

38 K'ārēā bead'aita izhi ūrū b'u jirab'asia, maūta griego bed'ead'e, latin bed'ead'e, hebreo bed'ead'e mawūā b'asia: NAŪ REY JUDÍORĀNEĀ.

39 Bia ēā omiārāta k'achi jirapanūbara ab'auba Jesús ijura jara mawūāsia: Būta zhārā Ēdrubiburū bŭzhikusa ēdrurua, ēdrubigarua daisid'a.

40 Mawūāī dewarabemaba panaū kēā mawūāsia: ¿Būsid'a ab'arika beuid'e būara wawia ēka Daizezera? **41** Dazhira wārānebai bia zuburia barab'ua, k'āwūā barab'ua dazha bia ēāta od'apead'ad'e ba. Maūne naūbara bia ēārā o ēbasia. **42** Mawūāpe Jesús mawūāsia: Mūrā budebarua būta Rey baburud'era.

43 Mawūāī Jesúsbara mawūāsia: Muā wārīnu būaa jaraya, id'i būra mū ūme k'ob'aya ūtre.

44 Ūmatipauba drua jōma pārīgusia a las tres bayeed'a.

45 Aramaūne ūmadaura pārīgusia, Daizeze ded'a wua eub'ari jirab'ura k'ōā totosia ēsadra. **46** Maūnerā Jesúsbara nemi jīgua mawūāsia: Zeze, mūrā bŭ juwuad'e chāb'ariya mū jawurera.

Mawūāpe beusia.

47 Soldaorā nok'oba maūta ūdui Daizeze ibia jara mawūāsia: Wārāne ūmakīrā naū bia basia.

48 K'abanata mama k'ob'ebara jōmaūba mawūā berab'ariburūta ūdud'ai, jērūya wāsīd'a sopuaba trūā neāchi.

49 Mawūāmina jōma Jesúsba ūduk'aubara, wūērārā Galilea druad'e ba izhi k'aid'u zekuad'abara wawarauba aku duanasia mawūā dog'ora.

Jesús wuag'ad'apead'a

(Mateo 27:57-61; Marcos 15:42-47; Juan 19:38-42)

50 José abadata b'asia Arimatea pŭwŭrud'ebemata, maū pŭwŭrŭra Judea druad'ebema. Nok'orā wag'aurānebemata maū biata b'asia. **51** Maūbid'a jūā b'asia Daizezeta Nok'od'ebemata. Mawūē krīcha ab'arika ēbasia mawūā obudara jarirāba. **52** Mawūē Pilatoma wāpe wid'isia Jesús k'akuata. **53** Aramaūne cruzd'ebara āī edape burasia burub'aba, mobe ed'a tab'usia peñata zob'ea k'orubid'a maē, mamarā beuwārā wad'i b'ud'a ēbasia miōta.

(Lucas 23:53)

54 Maū ewadera arib'ae jirpanuta nrūēma sábadod'e ēnaūbada basia.

55 Wūērārā Jesús k'aid'u Galilead'eba zed'apead'asid'a k'aid'u zebudaba ūdusid'a beuwārā wuag'aid'ebema n̄m̄m̄ maē Jesús k'akua tab'ubudata. 56 Mobe jērūya ded'aa wānape kerata osid'a beuwārā k'akua chiratud'aita.

Nrũema ěnaũbada ewade ěnaũsid'a Daizezeba jara b'ũ
kĩrãk'a.

Jesús beud'ata piradrud'a

(Mateo 28:1-10; Marcos 16:1-8; Juan 20:1-10)

24 1 Semana ewarita nabemata domingod'e diaped'a
Jesús wuag'ad'apead'aid'u zebudata, wũērārābara
wesid'a beuwārā chiratud'aita āzha kera od'apead'ata. Wũērārā
awũrũrāsida zesid'a āzhi bawara. 2 Maũnerā mong'ara āña
uratu k'ob'uta ũdusid'a peña zob'eata tapa k'ob'ad'ata. 3 Mawũ
ed'a wābudad'era ũdud'a ěbasia Nok'o Jesús k'akuara. 4 Maũba
k'awua ěā krĩcha k'ob'ed'e, ũmakĩrā ũme āzhi k'aita barabesia
wua uruzhiderrea jũ panuta. 5 Wũērārā perabudaba kĩrā
b'arrud'ai mawũāsida: ¿K'ārēã beuwārā maē juru panu zok'ai
b'ura? 6 Nama ne ěā, awuaraburu beud'ata piradrusia. Bude
baudia marāã jarad'ata wad'i b'asid'e Galilead'e. 7 Mawũāsia:
Mũ Beubari Bape b'ura chāb'arid'aya k'azhirua omiārā
juwuad'e, maũnerā cruzd'e k'achid'aya, maũta beud'ata
piradruya ewari ũbead'e.

8 Mobeburu āzhara bude basid'a Jesúsba maũta jarad'ata.
9 Peña zob'eata nũmũ maēbara jērũya wānape maũ bed'ea
biata jōma jarasid'a Jesúsba jurũkuad'ata once duanuã,
jōmaũã jarasid'a zhi wuaabemarāãbid'a. 10 Āzhira panasia
María Magdalenata, Juanata, María Jacobo papata,
awũrũrāsida āzhi bawara panasia, maũrāba maũta jarasid'a
Jesúsba jurũkuad'aa. 11 Mawũāmina āzhima kĩrāne k'opana
ěbasia wũērārā maũ jara k'opanrā, mawũ ĩjāna ěbasia.
12 Mawũāmina Pedro piradrũpe wāēba wāsia peña zob'eata
nũmũĩnu. Ed'a akũburud'era ũdusia bari burub'ata. Mawũā
berab'ariburuba k'awua ěā krĩcha ded'aa wāsia.

Od'e tebad'apead'a Emaús pũwũrud'a

(Marcos 16:12-13)

13 Maũnerā āzhirāta ũme ab'au ewade tebasid'a pũwũru
zake Emaús abadaed'a. Maũ zhi wawarata b'asia once
kilómetro Jerusalenneba. 14 Āzhirāĩnu bed'ea taid'ata jara
tebasid'a jōma mawũā berab'ariburuta. 15 Mawũā āzhirāĩnu
bed'ea taid'ad'e Jesúsbara orrape tebasia āzhi bawara.
16 Mawũāmina āzhara akũ k'opanuta ũduk'awad'a ěbasia.

17 Maũne mawũãsia: ¿Mazhirãĩnurã k'ãrẽta jara taid'a, k'ãrẽã sopua panũ?

18 Mawũãĩ ab'aũba panaũburũta Cleofas abadaba mawũãsia: ¿Bũtrũ ab'abai Jerusalenne ãĩbemata k'ob'ũka, k'awua ěburũ mama sãwũã berab'arita naũ ewade?

19 Mawũãnaĩ izhara mawũãsia: ¿K'ãrẽta sãwũãsi?

Mawũãĩ ãzhara mawũãsid'a: Jesús Nazared'ebemata Daizezeba bed'eata jarabibarita b'asia. K'ãrẽ oita bed'eata jaraita zhi zroma basia Daizeze k'ĩrãbita, zhãrã jõmaũ k'ĩrãbita.

20 Maũta sacerdoterã nok'orãba, dai nok'orãba bead'amarẽã chãb'arisid'a, mawũẽ beasid'a cruzd'e k'achi. **21** Daibara krĩcha b'easia zhi jura juwuad'eba Israel izha ědrũbigaita. Maũta bariburũ maũ jõmaũnebema id'i ewari ũbea baburũa mawũã berab'arid'ara. **22** Maũta दौरa perabisid'a wũẽrãrã daid'ebema ũkurũba. Maũrã diaped'a jũẽkuasia Jesús wuag'ad'apead'aid'u.

23 Jesús k'akuara ũdud'a ěãba zebũdad'era jarasid'a ángelerã ũdud'apead'ata, maũrãbara jarasid'abid'a Jesús zok'ai b'ũta. **24** Mawũẽ daid'ebemata ũkurũ jũẽsid'a Jesús wuag'ad'apead'aid'u, mawũẽ ũdusid'a wũẽrãrãba jarad'apead'a k'ĩrãk'a. Mawũãmina Jesús ũdud'a ěbasia.

25 Mawũãnaĩ Jesúsbara mawũãsia: ¡Marã krĩcha ne ěã b'ea, marãbara sod'ebara ãĩnabasia jõma ĩjãĩta duanu ěã Daizezeba bed'eata jarabibarirãba jarad'apead'ara! **26** ¿Zhãrã ědrũbira mawũã zuburĩaita bara basi ěka ũtre Nok'ota b'eira?

27 Mobeburũ Moiséba b'ud'ad'eba, Daizezeba bed'eata jarabibarirãba b'ud'apead'ad'eba sãwũãta bia jara k'asia. Maũnerã zhi b'ũma jõmaũneba jarasia izhid'ebemata jara tab'eta.

28 Aramaũne pũwũrũ zake ãzhi wãma jũẽbũdad'era, Jesús jipa totosia wawara wã k'ĩrãk'a. **29** Mawũẽ ãzhara b'emarẽã zarea jara mawũãsid'a: Dai bawara b'edua, ewarira keuba pãrĩgu busia.

Mawũãnaĩ ed'a wãsia b'eita ãzhi bawara. **30** ãzhi bawara nek'oita jewed'aburũd'era pan jiraedape maũbari Daizezea zhibia jipe b'ũape ded'ekasia. **31** Maũ daucha ũduk'awasid'a, mawũãmina izhira nebasia. **32** Mawũẽ ãzhirãĩnu mawũãsid'a: ¿K'ãwũẽ dazhira sobiasid'a ěka od'e jara k'a tebasid'era Daizeze bed'ea zhi b'ũmata?

33 Aramaũta piradrũd'ape jũrũya wãsid'a Jerusalén pũwũrũed'a, mawũẽ Jesúsba jurũkuad'a onceta zhi jũre

duanuta ūdubudad'era ūdusid'a āzhi bawara duanusid'a.

34 Maūrābara mawūāsīd'a: Wārīnu Nok'ora beud'ata piradrusia. Zhi ūdubisia Simoūā.

35 Mawūānāi āzhara neburusid'a od'e sāvūā berab'arid'ata, sāvūā ūduk'awasid'ata pan b'uburud'e.

Jesús zhi ūdubid'a izha jurukwad'aa

(Mateo 28:16-20; Marcos 16:14-18;

Juan 20:19-23)

36 Maūnebemane bed'ea k'ob'ed'e Jesús āzhi ēsadra edau numepe mawūāsia: Marā adu-a b'eaudia.

37 Maūne k'ābāē perabudaba krīchasiid'a beuwārāta ūdu k'ob'eta. **38** Mawūē Jesúsbara mawūāsia: ¿K'ārēā pera k'opanū, k'ārēā eruk'ob'e marā sod'era k'āū krīchāra?

39 Akaudia mū juwuaata mū jērūta, mūrā mūzhita b'ua, tāūdua, akaudia, jawurera zhara ne ēā, miā b'uwurusiid'a ne ēā, maūne marābara akū k'opanūā mūrā erub'uta.

40 Maūta jara k'ob'ud'era k'achid'apead'ata akūbigasia juwuaata jērūta. **41** Āzhara sobiaba wad'i ijā ēā k'ob'eba k'awua ēā krīcha k'ob'ed'e mawūāsia: ¿Marābara nama erudianuka k'ārē k'oirā?

42 Mawūāi b'eda bamata pewa diasid'a, dewara diasid'a urrajōta. **43** Izhara jidape k'osia āzhi kīrābita.

44 Mobe mawūāsia: Mū k'āwūā berab'ariburūra mūā marāā zhi jarama basia mū wad'i marā bawara b'ud'e: K'āwūā arimaē berab'ariita bara basia jōma mūnebemata zhi b'umata Moisé ūrāg'ad'e tab'eta, Daizezeba bed'eata jarabibarirāba b'ud'apead'ata tab'eta, Salmone tab'eta.

45 Mobeburū krīcha ewekuasīa sāvūāta k'awuad'amarēā Daizeze bed'eata zhi b'umata. **46** Mobe mawūāsia: Mawūā zhi b'umaneba zhārā Ēdrūbira beuita bara basia beud'ata piradrūita ewari ūbead'e. **47** K'ōbeburū mū trūneba jarad'aya k'azhiruara āmape Daizezeta pēwānamarēā, Daizezeba bed'ea ne ēā duanebimarēā k'azhiruata biod'eba, drua jōmaū maē mawūā jara erujudrud'aya Jerusalēneba. **48** Marāba jarad'aya mū k'āwūā berab'arid'ata. **49** Wārīnu mūā marāma zok'aya Jawurebia mū Zezeba diaya ad'ata. Mawūāmina Jerusalén pūwurud'e duanedua zareata jidad'ayeed'a ūtreba zeburūta.

(Lucas 24:51)

Jesús wāna ūtaa

(Marcos 16:19-20)

50 Mobeburu āi jure edesia Betaniaīnu, mobe Daizezeba bia j̄remarēā juwua jirab'aripe ibia jarak'asia. **51** Mawūā ibia jarak'a k'ob'ud'e āzhi maēbara Daizezeba edesia ūtaa. **52** Azhara ibia jarad'ape j̄rūya Jerusalén p̄w̄w̄r̄ued'a wāsīd'a k'ābāēā sobia. **53** Mobe Daizeze ded'a ewara maē ewariza ze b'easia Daizeze ibia jara b'eta. Amén.

Jesúsd'ebemata Juanba b'ud'a

Cristora Bed'eata Beubari Bape b'ad'a

- 1** 1 Jēdebara b'asia Bed'eata, mañ Bed'eara Daizeze ũme b'asia, Bed'eara Daizeze basia.
- 2 Izhira jēde wed'auga Daizeze ũme b'asia.
- 3 Izhik'areuba Daizezebara ne jōma osia, izhik'areuba oburu ēārā miā k'ārēsid'a o ēbasia.
- 4 Izhira dazhi b'u k'arra, mawũā dazhi b'u k'arrata Daizezed'ebema k'awuabiga b'uba zhārāita ũnata b'ua.
- 5 Izhira ũnata pārīguad'e ũna b'ua, izhira pārīguabara kia ēā.
- 6 Iab'a b'asia Daizezeba zok'ad'ata, mañ Juan Buruk'oemiā abazhid'a. 7 Mañ zesia ũnanebemata jarak'aita, aramañe jōmaũba ijānamarēā izhid'eba. 8 Juan ũnata b'a ēbasia, awuaraburu b'asia ũnanebemata jarak'aita.
- 9 Wārīnu ũnabara Daizezed'ebema k'awuabiga b'uba zhārā jōma ũnabi b'ura zeita b'asia nañ ējūāēna.
- 10 Mañ ũnarā nañ ējūāne b'asia, ējūārā Daizezebara izhik'areuba osia, mawũāmina ējūāne b'ebara ũduk'awad'a ēbasia.
- 11 Izhid'erāma zesia, mawũāmina izhid'erābara bia edad'a ēbasia.
- 12 Mawũāmina izhita bia edad'apead'ara, izhid'ebemata ijānapead'ara Daizeze warrarāta duanebisia.
- 13 Mawũā Daizeze warrarāta duanebi ēbasia beubari b'eba tod'ad'eba, awuaraburu zhi warrarāta duanebisia Daizezeba.
- 14 Bed'eara Beubari Bape dazhirāne ed'a b'asia, kuāg'aba bira b'uba k'awuabiga b'asia Daizezed'ebema wārāta. Daibara ũdusid'a izhira zhi zromata, zhi Warra ab'a b'uta zhi zroma basia zhi Zezed'eba.

15 Juanbara izhid'ebemata mawũãsia: Naũ jaraburuta mũãrã mawũãsia: Mũ tẽã urura mũ audre zhi zroma mũ nawed'a b'ad'aba.

16 Izhi b'ud'ebema biaba dazhirã jõma bia erunũmũã, aramaũne bia erunũma tau ãã.

17 Daizezebara izhi ũrãg'ara diasia Moiséd'eba, mawũãmina izha zhãrã kũãg'a b'ũra izhid'ebemata wãrĩnurã dajada nũmesia Jesucristod'eba.

18 Daizezera miõba ũduk'a, mawũãmina zhi Warra ab'a b'ũta zhi Zeze ũme b'ũba dazhirãã k'awuabisia sãwũã b'ũta.

Jesúsd'ebemata jarad'a Juan Buruk'oemiãba

(Mateo 3:11-12; Marcos 1:7-8; Lucas 3:15-17)

19 Jesúsd'ebemata Juanba jarasid'era, nok'orã judíorãba Jerusalénneba sacerdoterãta levitarã bawara zok'asid'a wid'i mawũãnamarẽã: ¿Bũra k'aibe?

20 Mawũãnaĩ merã ãã jaraburuta mawũãsia: Mũ ãã zhãrã Ëdrũbiira.

21 Mawũãĩ wid'i mawũãsid'a: ¿Mobera bũra k'aibe? ¿Bũra Elíak'a?

Mawũãnaĩ mawũãsia: Mũrã maũ ãã.

Mawũãĩ mawũãsid'a: ¿Mobera bũra Daizezeba bed'eata jarabibarita zeita b'ad'ak'a?

Mawũãnaĩ panaũ mawũãsia: Mũrã maũ ãã.

22 Mawũãĩ mawũãsid'a: ¿Mobera bũra k'aibe? Dai zok'ad'apead'arãã daibara jarad'aibara bũra k'aita. ¿B'ud'ebema bũara daia k'ãrẽta jaraibe?

23 Mawũãnaĩ Juanbara mawũãsia:

Mũrã iab'a nemi jĩgua bed'eaid'ebemata drua drudrua

tab'ũ maẽ mawũãĩnebema: Bia ããrã ãmabũdaba jipa

obũdak'audua Nok'o zei ota. (Isaías 40:3)

Mawũãĩnebema Daizezeba bed'eata jarabibariba Isaíaba jarad'a kĩrãk'a.

24 Juanma zok'akuad'apead'ara fariseorãnebema basia.

25 Maũrãbara wid'i mawũãsid'a: ¿Bũara k'ai bed'ead'eba zhãrã buru k'oe b'ũ, zhãrã Ëdrũbiita bũ ãbũru, miã Elía ãbũru, miã Daizezeba bed'eata jarabibari ãbũru?

26 Mawũãnaĩ Juanbara panaũ mawũãsia: Mũãrã zhãrã buru k'oe b'ũa baniãba. Mawũãmina iab'a marãne ed'a b'ũa

marāba ūduk'awad'a ēāta. **27** Maũ mu tēā urua, izhira mu audre zhi zroma, nezok'aba obari kīrāk'ara muārā ēnaïne b'ũ ēā izha jērũne jũ b'ũra.

28 Maũ Betania p̄w̄w̄r̄ud'e mawũā berab'arisia, do Jordán kīrārē Juanba zhārā buru k'oekua n̄mana maē.

Jesúra Oveja zake Daizezed'ea

29 Nrũēma Juanbara Jesús izhima uruta ūdupe mawũāsia: Akaudua, k'āũta Oveja zake Daizezed'ea, naũbara k'azhirua ne ēā oya ējũāne zhārā b'eta. **30** Naũta jarab̄ur̄ta muārā mawũāsia: Mu tēā urura mu audre zhi zroma mu nawed'a b'ad'aba.

31 Jesús k'aira muārā k'awua ēbasia, mawũāmina Israel b'eba ūduk'awad'amarēā muārā zhārāta buru k'oe zeb̄ur̄a baniāba.

32 Juanbara dewara mawũāsia: Jawurebia Daizezed'eta muā ūdusia ūtreba pusirā kīrāk'a uruta, maũ b'arisia Jesú ūr̄ũ.

33 Jesús k'aira muārā k'awua ēbasia, mawũāmina baniāba zhārā buru k'oemarēā Daizezeba m̄ta zok'ad'abara muāā mawũāsia: Iab'au ūr̄ũ Jawurebiata diaya Daizezed'eta.

34 Mawũā jarad'ata muārā izhira ūdub̄ur̄a, mawũē muārā jarab̄ur̄a naũ Daizeze Warrata.

Jesúsba naara jur̄uk̄uad'a

(Mateo 4:18-22; Marcos 1:16-20; Lucas 5:2-11)

35 Nrũēma Juan wakusa mama b'asia izha jur̄uk̄uad'ata ūme bawara. **36** Maũne Jesústa mama taita ūdui mawũāsia: ¡Akaudua, naũta Oveja zake Daizezed'ea! **37** Juanba jur̄uk̄uad'ata ūmebara mawũāb̄ur̄ta ūr̄inape Jesús k'aid'u wāsīd'a. **38** Maũne Jesúsbara jērũya akub̄ur̄ud'e k'aid'u taid'ata ūdui mawũāsia: ¿Marā k'ārēta jur̄u pan̄u?

Mawũāĩ āzhara mawũāsid'a: Rabí, b̄ura ¿sāma b'ũ? Rabí bed'eabara jara krīña b'ũa Mīā Ūr̄āg'abarita.

39 Mawũānaĩ mawũāsia: Akud'e zeudua.

Mawũāĩ wānape sāma b'ũta akusīd'a, mobe maũ ewadera izhi ūme panesia kewara a las cuatro basi baera. **40** Andrés basia, Simón Pedro mebeara, ūmenebema ab'a Andrés basia Juanba jarab̄ur̄ta ūr̄inape wānapead'ara Jesús k'aid'u.

41 Andrésbara naara zhi mebea Simón̄ta jur̄u wāpe ūdui mawũāsia: Daibara ūdusīd'a zhārā Ēdr̄ubira.

42 Aramaüne wesia Jesúsma. Jesúsbara ũdui mawũasia: Bura Simón Jonás warra, bu trūrā Cefa baya. Maũ trūbara jara krīña b'ua Pedrotā o Peñata.

Jesúsba jurud'a Felipea Natanaelta

43 Nrūēma Jesús Galilea druaed'a wāita baburud'era, Felipea ũdupe mawũasia: Mũ k'aid'u b'adua.

44 Felipea Betsaidad'ebema basia, dewara maũ pũwũrud'ebema basia Andrésta Pedrotā. **45** Felipebara Natanael juru wāpe ũdui mawũasia: Daibara ũdusid'a jari Moiséba ũrāg'ad'e b'ud'ara, jari Daizezeba bed'eata jarabibarirāba jara b'ud'apead'ara. Izhira Jesúa, José warra Nazared'ebema.

46 Mawũāi Natanaelbara mawũasia: ¿Nazared'ebara biara ũtu zeita b'uka?

Mawũāi Felipebara mawũasia: Zerua akud'e.

47 Jesúsbara Natanael izhi k'aita zeburuta ũdui mawũasia: Akaudua, naũ wārīnu israelitarā, zhārā izhara sewa ēã.

48 Mawũāi Natanaelbara mawũasia: ¿Bũara mũnebema sãwũā k'awua b'u?

Mawũāi Jesúsbara panaũ mawũasia: Felipeba bu trūi nawed'a bũra higuera bakuru edre b'uta mũã bũra ũdusia.

49 Mawũāi Natanaelbara mawũasia: Miã Ũrāg'abari, bũra Daizeze Warra, bũra Israel duanu Rey.

50 Mawũāi Jesúsbara mawũasia: ¿Mũrã maũta bũara ĩjãburuka mũã bũra higuera bakuru edre b'uta ũdusia aburud'eba? Maũ k'ãñabara bũara k'ãrẽ audre waib'ũata bio ũduya.

51 Mawũāpe mawũasia: Mũã wārīnu marāã jaraya, id'id'eba marābara ũdud'aya bājã ewa mũmũta, ũdud'aya ángelerã Daizezed'eta wārīze b'eta ud'ub'ae b'eta mũ Beubari Bape b'ũma.

Iab'a juwua jidad'a Caná pũwũrud'e

2 1 Ewari ũbead'e iab'a juwua jidaburud'e fiesta osid'a Caná pũwũrud'e, maũ pũwũrũra Galilea druaed'ebema. Mama b'asia Jesús papata. **2** Mawũā iab'a juwua jidaburud'era trūsīd'a Jesústa izha jurũkuad'a bawara. **3** Maũne vino jõburud'e zhi papaba Jesúa mawũasia: Ya vino ne ēã duaĩna.

4 Mawũĩ Jesúsbara mawũãsia: ¿Papa, dazhira maũne numũ ěãta buara k'ãrẽã maũta muãã jaraburu? Muã k'ãrẽ oira wad'i araba ěã.

5 Zhi papabara vino jed'ekabadarãã mawũãsia: Izha jaraburuara jõma oudua.

6 Mama zok'o seis b'asia mong'ara omata baniã tubadata, Daizeze k'irãbita bia b'eaita jud'iorãbara ne sugũira baniã maũ zok'od'eba jue bazhid'a. Maũ zok'od'era ab'a ab'aud'e baniã balde diez ara b'asia. 7 Jesúsbara vino jed'ekabadarãã mawũãsia: Zok'o za numeta baniãba biraudua.

Mawũĩ birakuasid'a. 8 Mawũẽ Jesúsbara mawũãsia: K'õbeburu wika jue edad'ape vino jed'ekabi numuma edeudua.

Mawũĩ edesid'a. 9 Mawũẽ vino jed'ekabi numubara baniãta vino baburuara do akusia sãmaũba ũtu zeburuata k'awua ěãta, baniãta ãzha juesid'a baera vino jed'ekabadaburu k'awua

(Juan 2:6)

k'opanasia, aramaüne vino jed'ekabi n̄m̄ubara juwua jida n̄m̄uta tr̄upe, **10** mawũāsia: Jōmaũba naara vino zhi biata ded'ekabada, mawũē bio dob̄udad'era vino zhi bia ēāta ded'ekabada. Mawũāmina buara vino zhi biara wuag'asia tēā ded'ekaita.

11 Maũ ūdud'ak'ata naarabemata ob̄ur̄ura Jesúsbara osia Caná p̄w̄ur̄ud'e Galilea druad'e, aramaüne ūdubigasia izhira zhi zromata, mawũē izha j̄ur̄ukuad'abara wuaab̄ur̄u ijāsida izhid'ebemata. **12** Maũ tēā Capernaúm p̄w̄ur̄ued'a wāsida izhita, zhi papata, zhi mebērāta, izha j̄ur̄ukuad'ata. Mobe mama b'easia ewari k'akutua.

Jesúsba miti ēā od'a Daizeze deta

(Mateo 21:12-13; Marcos 11:15-18; Lucas 19:45-46)

13 Ewari araa zebod'o basia Egiptod'eba ēzoad'ata kr̄icha jud̄iorāba fiesta obadata, mawũē Jesús wār̄izesia Jerusalén p̄w̄ur̄ued'a. **14** Maũne Daizeze ded'a ewara maē ūdukuasia Daizezeita babueid'ebemata nendo b'eta pak'ata, ovejata, palomata, plata k'ābiabadasida ūdusia mama jewed'a b'eta. **15** Mawũē lasota bio barat̄u edape Daizeze ded'a ewara maēbara jōma āi j̄arekuasia āzhi oveja bawara, āzhi pak'a bawara, monedara kuekuasia plata k'ābiabadad'era, burekuasia mesara. **16** Mobe paloma nendobadaa mawũāsia: Āi edeudua naũ namaũbara, m̄u Zeze deta k'āwũā orāũdua ne nendobada deta.

17 Mobebur̄u izha j̄ur̄ukuad'abara bude basid'a maũēnabemata zhi b'umata mawũā b'uta: Muã bu dera k'ābāēã jiwa b'ua. **18** Maũnerã jud̄iorāba mawũāsida: ¿Sāwũāta daia k'awuabirua Daizezeba k'āwũā obi n̄m̄ubur̄u?

19 Mawũānaĩ Jesúsbara panaũ mawũāsia: Naũ Daizeze dera ār̄iũdua, muã ewari ūbead'e wakusa pārāña.

20 Mawũāi jud̄iorābara mawũāsida: Naũ Daizeze dera cuarenta y seis añone pārāsida, ¿maũta buara ewari ūbead'e pārāika?

21 Mawũā Daizeze deta jarab̄ur̄ura Jesúsbara jarasia izhi k'akuata. **22** Maũneba beud'ata piradr̄ub̄ur̄ud'era izha j̄ur̄ukuad'abara bude basid'a maũta jarad'ata, mawũē ijāsida maũēnabemata zhi b'umata, aramaüne ijāsida bed'eata Jesúsba jarad'ara.

Jesúsbara k'aua zhārānebema jōma

23 Jesús Jerusalénne b'uta, Egiptod'eba ēzoad'ata krīcha fiesta obadad'e b'ud'e, izhid'ebemata bioba ijāsida ūdud'ak'ata bio onumuta ūdubudaba. **24** Mawūāmina Jesúsbara k'awuasía āzhara wārīnu ijābuda ēāta, zhārānebema jōma k'au baera. **25** Aramaūne zhārānebema jarad'aira nesid'a ēbasía, aramaūne izhara k'au basía sod'era zhārā sāwūā b'eta.

Jesúsma zed'a Nicodemo

3 **1** Fariseorānebemata b'asia Nicodemo abadata, nok'ota b'asia judīorānebemata. **2** Maūta diamase Jesúsma zepe mawūāsía: Miā Ūrāg'abari, daibara k'awua panūā bura Daizezeba zok'ad'ata miā ūrāg'amarēā, ūdud'ak'ata bua k'āwūā ob'ura miōba ob'e ēā Daizezeta izhi ūme b'u ēburu.

3 Mawūāi Jesúsbara panaū mawūāsía: Muā wārīnu buaa jaraya, iab'a wakusa toburu ēārā Daizezeta Nok'od'ebema ēā.

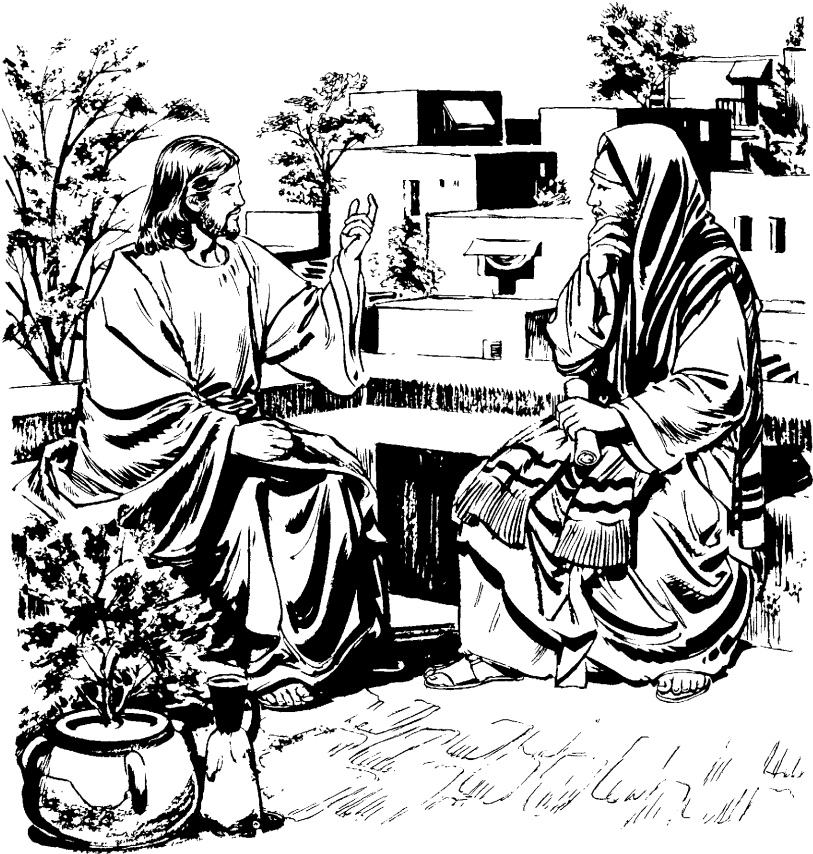
4 Mawūāi Nicodemobara mawūāsía: ¿Dazhira zōrāta sāwūā wakusa toipe? ¿Mobera wakusa zhi papa b'itad'a wā b'eika wakusa toita?

5 Mawūāi Jesúsbara panaū mawūāsía: Muā wārīnu buaa jaraya, iab'a baniāneba Jawurebiad'eba toburu ēārā ed'a wā b'e ēā Daizezeta Nok'o maērā. **6** Beubarid'eba toburura zharad'ebema. Mawūāmina Jawurebiad'eba toburura Jawurebiad'ebema. **7** K'awua ēā krīcharārūā muā jaraburu k'area zhārā wakusa tod'ai barata. **8** Pūādrura pūādrubaria izha krīna maēba, zhi ugara buara ūrībaria, mawūāmina buara k'awua ēā sāmaūba uruta miā sāmaā wāta. Aramaū kīrāk'a sāwūāta k'awua ēmina dajada awuara b'ebaria Jawurebiad'eba toburura.

9 Mawūāi Nicodemobara mawūāsía: ¿Maū mawūārā sāwūāpe?

10 Mawūāi Jesúsbara panaū mawūāsía: ¿Bura Israel b'eta ūrāg'abarita maū sāwūāta k'awua ēka? **11** Muā wārīnu buaa jaraya, daibara k'ārē k'awua b'eta jarabada, k'ārē ūdud'ata jarabada, mawūāmina marābara ijāna ēā daiba jara b'era.

12 Ne ud'abemata muā marāā jaraburuta ijāna ēburu, ¿sāwūā ijānaīpe muā marāā jarara ne ūtrebemata? **13** Maū k'awuaira miōta ūtre wārīzek'a, awuaraburu ūtreba zed'aba k'awua

(Juan 3:5)

b'uta m̄ Beubari Bape b'uba k'awua b'ua ne ũtrebemarā.
14 Drua drudrua tab'u maē Moiséba dāma ũtu jirab'ud'a
 kīrāk'a, m̄ Beubari Bape b'ura ũtu jirab'ud'aya. **15** Aramañne
 m̄nebemata ijāburura adua ēbamarēā, awuaraburu
 erub'amarēā Daizeze ũme b'ai jō ēāta.

Daizezebara kuāg'a ējūāne b'era

16 Daizezebara ējūāne b'era k'ābāēā kuāg'aba diasia
 zhi Warra ab'a b'uta, izhid'ebemata ijāburura adua
 ēbamarēā, awuaraburu erub'amarēā Daizeze ũme b'ai jō
 ēāta. **17** Daizezebara zhi Warra nañ ējūāēna zok'a ēbasia

aduabimarẽã ějũãne b'eta, awuaraburu zok'asia ějũãne b'era ědrud'amarẽã izhid'eba. **18** Izhid'ebemata ijãburura adua ěã, mawũãmina zhi ijã ěãrã aduaya, ijã ěãba Daizeze Warra ab'a b'ud'ebemata. **19** K'ãrẽneba aduaita muã jaraya: Ũnata b'ura zesia ějũãne b'ema, mawũãmina zhãrãbara pãrĩguata audre kuãg'asid'a ũna k'ãñabara, bia ěãta ob'eba. **20** Bia ěãta ob'ebara ũnata b'ura krĩñana ěã, aramaũne ũnata b'uma zed'a ěã, ãzha ob'eta k'awuad'a ěbamarẽã. **21** Mawũãmina Daizezed'ebema wãrãta arib'ae b'ura ze b'ua ũnata b'uma, aramaũne k'awuad'amarẽã izhara ob'uta Daizezed'ebemata.

Juanba jarad'a Jesús'd'ebemata

22 Maũ tẽã Jesús zesia izha jurũkuad'a bawara Judea druad'a, ãzhi bawara mama b'asia zhãrã buru k'oekua. **23** Juanbid'a zhãrã buru k'oekua nũmasia Enón pãwũrud'e Salin k'aita, mama tadrũ b'asi baera dota k'ãbãẽã. Mawũẽ zhãrã zepe buru k'oe nũmeãsia. **24** Maũnerã wad'i cárceld'e b'ud'a ěbasia Juan.

25 Maũne Juanba jurũkuad'ata judĩorã ũkuru bawara k'aik'aiasid'a Daizeze kĩrãbita bia b'eaita ne sugũ badad'ebema k'area. **26** Maũrãta Juanma zed'ape mawũãsid'a: Miã Ũrãg'abari, Jordán kĩrãrẽ bu ũme k'ob'ad'ad'ebemata bua daia jarad'abara zhãrã buru k'oekua nũmuã, mawũẽ jõma izhima ze nũmuã.

27 Mawũãnaĩ Juanbara panaũ mawũãsia: Miõba mawũã jure nũma b'e ěã Daizezeba dia ěburũ. **28** Muã jarad'ara marãbara k'awua b'eta muãrã mawũãsia: Mu ěã zhãrã ědrubira, awuaraburu izhi zeita jarak'amarẽã murã izhi na zok'ad'apead'a. **29** Juwua jidaid'era wũẽrã zhũmakĩrãba erunũmuã, izhi ũme zhi biata k'aita b'ura izhi nemita ũrĩ b'uba k'ãbãẽã sobia b'id'abaria. Jesús'd'ebema ũrĩ b'uba aramaũ kĩrãk'a murã k'ãbãẽã sobia b'ua. **30** Jesúra wuaaburu zhi zromata b'eya, mawũãmina murã zhi zroma ěãta b'eya.

Ũtreba zed'ad'ebema

31 Jesús ũtreba zeburura jõmaũ audre zhi zroma, druad'ebemata b'ura druad'ebemata b'uba ne druad'ebemata jara bed'ea b'ua, mawũãmina ũtreba zeburura jõmaũ audre zhi zroma. **32** Mawũẽ ũtre izha ũdud'ata izha ũrĩnata jara

b'ua, mawũamina miõba ijãna eã izha jara b'ura. **33** Izha jara b'uta iab'aua ijãrã maũitara Daizezera wãrĩnu bed'ea b'ua. **34** Daizezeba zok'ad'abara Daizeze bed'eata jara b'ua Daizezeba Jawurebiata diad'aba. **35** Zhi Zezebara zhi Warra kuãg'a, mawũe ne jõma chãb'arisia izhi juwuad'e.

36 Zhi Warrad'ebemata ijã b'ubara erub'ua Daizeze ùme b'ai jõ eãta, mawũamina zhi Warrad'ebemata ijã eãbara erub'a eã Daizeze ùme b'ai jõ eãrã, awuaraburu Daizezeba kirũbiba pua k'awua oya.

Jesús bed'ead'a wũerã Samariad'ebemaa

4 1 Nok'o Jesúsbara k'awuasia fariseorãbara ùrisid'ata zhãrãba mawũãbũdata: Jesúsbara zhãrã audre jure buru k'oekua numũã Juan k'ãñabara. **2** Mawũãsid'a Jesúsbara zhãrã buru k'oekua numũ eãta, awuaraburu zhãrã buru k'oe duanasia izha jurũkuad'aburu. **3** Fariseorã bĩ eã b'eta k'awuape Judea druid'ebara wãburuta, wakusa wãsia Galilea druid'ea. **4** Maũnerã berab'ariita bara basia Samaria druid'e. **5** Aramaũne zesia pũwuru Samaria druid'ebemata Sicar abadaid'u, mama k'aita b'asia Jacobo b'ad'aba druata diad'ata zhi warra Joséa. **6** Mama b'asia poso Jacobod'eta. Mawũe Jesúra od'e mapoea zebũruba jewed'asia poso k'aita. Maũnerã numasia ùmatipa badea.

7 Maũne wũerãta Samariad'ebemata zesia baniã jued'e, mawũe Jesúsbara mawũãsia: Baniã muã doita diadua.

8 Maũena izha jurũkuad'ara pũwured'a wãsid'a k'ãrẽ k'oita edad'e.

9 Mawũã wũerã Samariad'ebemabara mawũãsia: ¿Bura judíota sãwũã baniã doita muãã wid'iburu, maũne murã wũerã Samariad'ebemata b'u eka? Mawũãsia judíorã Samariad'ebema bawara zhi biata duanu ebaera.

10 Mawũã Jesúsbara panaũ mawũãsia: Daizezeba dia b'ud'ebemata sãwũãta b'ua k'awuara, k'aiba baniã muã doita diadua aburuta b'ua k'awuara, b'ura baniã wid'ik'ausia, mobed'eba muãrã diak'ausia baniã dazhi b'abi b'uta.

11 Mawũã wũerãbara mawũãsia: Nok'ó, b'ura k'ãrẽba jueira ne eã, maũne posora eid'ua. ¿Mawũe b'ura sãmabemata erub'u baniã dazhi b'abi b'ura? **12** ¿Mobera b'ura audre zhi zromak'a zõrã dazhirãta Jacobo k'ãñabara? Naũ posora izhara

daiita ãmaësia, naũta do bazhid'a izha, zhi warrarãba, izhi pak'arãba.

13 Mawũãĩ Jesúsbara panaũ mawũãsia: Naũ baniãta doburũra wakusa obisiaya. **14** Mawũãmina baniã muã diaburũta doburũra obisiak'a baya, awuaraburu baniã muã diaburũra izhid'e dru numaña Daizeze ũme b'ai jõ ãta.

15 Mawũãĩ wũerãbara mawũãsia: Nok'ó, muãã diadua maũ baniãta, mu obisia ebaita, miã nama jued'e ze ebaita.

16 Mawũãĩ Jesúsbara mawũãsia: Buzhi kĩmata trũne wãrũã, mobe zeudua naĩnu.

17 Mawũãĩ wũerãbara panaũ mawũãsia: Mũrã kĩma ne ãã.

Mawũãĩ Jesúsbara mawũãsia: Bũara bia jaraburũa bũra kĩma ne ãã aburũbara. **18** Bũara kĩma edama juesoma b'ua, id'i erub'usid'a bu kĩma ãã, mawũẽ bua mawũã jaraburũra wãrĩnuã.

19 Mawũãĩ wũerãbara mawũãsia: Nok'ó, mũma bũra Daizezeba bed'eata jarabibaria. **20** Dai zhibarirãbara Daizezera ibia jara b'easia naũ k'atumane, maũne marãbara jara b'ea Daizezera Jerusalenneburũ ibia jarad'ai barata.

21 Mawũãĩ Jesúsbara mawũãsia: Muã za jaraita ijãrũã, ewarita zeya, maũnerã marãbara naũ k'atumane miã Jerusalenne ibia jarad'a ãã Daizezera. **22** Marãbara Daizezera ibia jara b'eta izhid'ebema sãwũãta k'awuad'a ãã, daibara Daizezera ibia jara b'ea izhid'ebema sãwũãta k'awua b'eta, zhãrã Ëdrubigaira uruba jud'forãneba. **23** Mawũãmina ewarita zeya, maũ ewarira ya arabasia, mawũẽ Daizeze wãrĩnu ibia jara b'ebara Jawurebiad'eba wãrĩnu ibia jarad'aya, Daizezebara krĩña b'ua izhira mawũã ibia jarad'aita. **24** Daizezera Jawurea, mawũẽ izhita ibia jara b'ebara Jawurebiad'eba wãrĩnu ibia jarad'aid'e b'ua.

25 Mawũãĩ wũerãbara mawũãsia: Muã k'awua b'ua zhãrã Ëdrubiira zeita, izhi zeburud'era daia bia jarak'aya ne jõma.

26 Mawũãĩ Jesúsbara mawũãsia: Mũta izhia, muãta bu ũme bed'ea k'ob'ua.

27 Maũne izha jurũkuad'ara zesid'a, mawũẽ bia akudruasid'a wũerã ũme bed'ea k'ob'uba, mawũãmina miõba wid'id'a ebasia k'ãrẽta wid'i b'ura, o maũ wũerã ũme k'ãrẽ ũrũ bed'ea k'ob'ura. **28** Wũerãbara zok'o izhid'era ãmaẽpe wãsia puwũued'a, mobe zhãrã b'ea mawũãsia: **29** Ũmakĩrãta akud'e

zeudua, jōma jaraburua muã k'ārē od'ata. ¿K'āgura zhārã Ëdrubii ēka?

30 Mawūãĩ p̄w̄w̄rud'ebara wāsida, aramaüne zesid'a Jesúsma.

31 Maũēna izha j̄r̄r̄kuad'abara ibiad'e jara mawūāsida: Miã Ũrãg'abari, nek'orua.

32 Mawūānaĩ izhara mawūāsia: Muārã zhikota k'oita erub'ua marāba k'awuad'a ēata.

33 Mawūãĩ izha j̄r̄r̄kuad'abara āzhirãĩnu mawūāsida: ¿Jab'auba zhikota wesi ēka?

34 Maũne Jesúsbara mawūāsia: Mu zhikora muārã mu zok'ad'aba krĩnata oibara, aramaüne izha k'ārē obi n̄m̄m̄k'ārĩta jōbiibara. **35** ¿Ne ud'apead'ata b'ũaira marābara jed'ek'o kĩmarē wãēã n̄m̄m̄ã abada ēka? Mawūamina muã marãã jaraya: Ne b'ũaita akud'ai kĩrãk'a akaudua druid'e zhārã b'eta, ya m̄nebemata ijãĩta n̄meã. **36** Ne b'ua n̄m̄m̄bara ne jida b'ua, aramaũ kĩrãk'a n̄m̄m̄bara jara b'ua m̄nebemata ijānamarẽã Daizeze ũme b'ai jō ēānebemata, mawũ ne ubarita ne b'ũabari ũme sobiabada kĩrãk'a b'ua. **37** Maũēnabemata jarabadara wãrĩnuta mawūã b'ua: Ab'ara zhi ubaria, waya dewarabemata zhi b'ũabaria. **38** Aramaũ kĩrãk'a muã marã zok'asia aw̄w̄r̄r̄ãba jarad'apead'a maẽ marãneba ijānamarẽã, aramaüne aw̄w̄r̄r̄ãba jarad'apead'a maẽ marãneba ijã tupud'ea.

39 Samaria bid'arã maũ p̄w̄w̄rud'e b'ebara bioba Jesúsdebema ijāsida, maũēnabema wũērãba mawūāsia: K'ãũbara muãã jarasia muã k'ārē od'ata jōma. **40** Maũneba Samaria bid'arã Jesúsma zed'ape zuburia bed'easida āzhi bawara b'emarẽã, mawũē mama b'esia ewari ũme.

41 Aramaüne āmaña bioba ijāsida bed'eata izha jaraburuta ũrĩb̄d̄aba. **42** Maũnerã wũērãã mawūāsida: Daibara ijã k'opanũ ēã bari bua jaraburud'eba, awuaraburu izhi bed'eara jipa daiba ũrĩb̄d̄aba, mawũē k'awuab̄da naũ wãrĩnu ējũãne zhārã b'eta Ëdrubiita.

Jesúsba b'ebid'a nok'o warrata

(Mateo 8:5-13; Lucas 7:1-10)

43 Mawūã ewari ũme b'ape Samaria druid'ebara Jesús wāsia Galilea druaed'a. **44** Izhi Jesúsba jarad'a kĩrãk'a

Daizezeba bed'eata jarabibarira izhi druad'eburu bia edad'a ěã. **45** Galilea druad'a zeburud'era Galilea bid'arābara bia edasid'a, maũenabema āzhara ũdusid'a Jerusalénne k'ārē od'ata jōma, Egiptod'eba ēzoad'ata krīcha fiesta od'apead'a maẽ mawũã ũdusid'a, āzhisid'a wāsi baera maũ fiestaid'ura.

46 Jesús wakusa zesia Caná pũwũrud'a, maũ pũwũrura Galilea druad'ebema, mama baniāta vino babid'a basia. Maũne Capernaúm pũwũrud'e b'asia reyba nok'ota b'ũk'ārīta, maũ warrata k'aya nũmasia. **47** Maũne izha ũrīsia Jesús zeburuta Judea druad'eba Galilea druad'a, mawũē izhima zepe zuburia bed'easia zhi warrata b'ebid'e wāmarēã beubod'ota. **48** Mawũē Jesúsbara mawũāsia: Ũdud'ak'ata mũa oburuta ũdubũda ěārã marābara mũnebema ijāna ěã.

49 Mawũãĩ reyba nok'ota b'ũk'ārībara mawũāsia: Nok'ó, zerua mũ warra beui nawed'a.

50 Mawũãĩ Jesúsbara mawũāsia: Ded'aa wārũã, bũ warrara b'id'a.

Maũbara ijāsia Jesúsba mawũābũrura, mawũē wāsia.

51 Od'e wāne izhi nezok'arāba kīrāzhu zed'ape mawũāsia: Bũ warrara b'id'a.

52 Mawũānã izhara wid'isia k'ārē ũmadaud'e arigu basita. Mawũē mawũāsia: Nuwued'a ũmadau pũrra a la una kenab'arisia kũwamiābara.

53 Mawũē zhi zezebara k'awuasias maũ ũmadaud'e Jesúsba bũ warrara b'id'a ad'ata. Mawũē izhara Jesúsdebema ijābũruba ijāsia zhi kīmaba zhi warrarāba. **54** Jesúsbara maũta ũdud'ak'ata zhi ũmeta osia, Judea druad'eba Galilea druad'a wāpe.

K'akua pira ěã b'ad'a Betesdad'e

5 1 Maũ tēã judiorābara fiesta osid'a, mawũē Jesús wārīzesia Jerusalén pũwũrud'a. **2** Jerusalénne ed'a wābarita puerta ovejarāneã abada k'aita b'ũa posota, maũta hebreo bed'ead'era Betesda abada, mamarã juesoma b'ũa de zaketa. **3** Maũza k'ayarāta bio nũmasia, daũb'errea b'eta, wã b'e ěã b'eta, k'akua pira ěã k'aya b'eta nũmasia, maũrābara jũã b'easia poso ōb'ũta pirayeed'a. **4** Maũenabema ed'aud'e ángelta zepe maũ poso ōb'ũta pirabi b'asia, mawũē piraburud'e naara doed'a ōb'eburuta b'e b'asia ne bariduba k'aya b'ũta. **5** Maũne

ũmakĩrãta mama b'asia treinta y ocho año bata k'aya b'uta.

6 Maũ tab'uta Jesúsba ũduburud'era, mawũã b'uta ewari dããrã bata k'awuape mawũãsia: ¿Bura b'e krĩña b'uka?

7 Mawũãĩ k'ayabara panaũ mawũãsia: Nok'ó, murã b'e krĩña b'ua, mawũãmina poso piraburud'era murã k'aiba doed'a õb'ud'aita ne ãã, mawũẽ mũ wãburud'a awuruta ed'a wã b'ua mũ nawed'a.

8 Mawũãĩ Jesúsbara mawũãsia: Piradrurua, buzhi ertõ jiraedape tebarua.

9 Audre ããne maũ b'esia, mawũẽ izhi ertõ jiraedape tebad'ewasia. Ënaũbada ewari basia maũ ewadera.

10 Mawũẽ judĩorãbara mawũã b'eburua mawũãsid'a: Id'ira ãnaũbada ewaria, mawũẽ buzhi ertõ anũma b'e ãã.

11 Mawũãnaĩ izhara panaũ mawũãsia: Mũta b'ebid'abara ertõ jiraedape tebarua asia.

12 Mawũãĩ wid'i mawũãsid'a: ¿K'aiba buaa mawũã buzhi ertõ jiraedape tebarua asi?

13 Mawũãbudad'era zhi b'ed'abara k'awua ãbasia k'aita, Jesús nebasia baera mama zhãrã k'abana nũmanane ed'a.

14 Tã Jesúsbara ũdupe mawũãsia: Bura b'esia, mawũẽ wueta k'azhiruata orãrũã audre zuburia ãbaita.

15 Maũ wãpe judĩorãã jarasia izhira Jesúsba b'ebid'ata.

16 Maũ k'area judĩorã Jesús k'aid'u jirpanesia bead'aita, maũta onũmaẽrã ãnaũbada ewade. **17** Mawũẽ Jesúsbara mawũãsia: Mũ Zezera ewariza k'ãrẽ ob'ua, mawũẽ mũsid'a k'ãrẽ onũmũã.

18 Mawũãburũ k'area judĩorãbara wuaaburũ bea krĩñasid'a, ãzhima aramaũnerã bari ewari ãnaũbadad'ebemata arib'ae ãã nũma ãbasia, awuaraburũ Daizezesid'a zhi Zezeta jarasia, ãzhima aramaũnerã Daizeze ũme ab'arikad'e nũmasia.

Zhi Zezeba ob'uta ob'ua zhi Warrabara

19 Maũ k'area Jesúsbara mawũãsia: Mũã wãrĩnu marãã jaraya: Mũ zhi Warrabara mũzhikusaubara miã k'ãrẽta ob'e ãã, awuaraburũ mũ Zezeba oburuta ũduburuta ob'ua, aramaũne jõma mũ Zezeba ob'ura mũ zhi Warrabid'a ob'ua.

20 Mũ Zezebara zhi Warra murã kuãg'aba jõma ũdubi b'ua izha ob'ura, mawũẽ k'ãrẽ ãmaña audre waib'utata bio ũdubiya, mawũẽ marãbara bia akũdrua jirpaneña. **21** Mũ Zezebara bekuad'ara piradrubipe zok'ai b'ubari kĩrãk'a,

mũ zhi Warrabid'a mawũã okriñabũrũrãta zok'ai b'ũbaria.

22 Mũ Zezebara miõta k'awua o ãã, awuarabũrũ zhãrã k'awua oid'ebema jõma diasia mũta zhi Warraa. **23** Mawũãtrũ jõmaũba mũ zhi Warrata wawiad'aya mũ Zeze wawia panũ kĩrãk'a. Mũ zhi Warrata wawia ããbara wawia ãã mũ Zeze mũ zok'ad'ata.

24 Mũã wãrĩnu marãã jaraya: Iab'aũba mũ bed'eata ũrĩ b'ũba mũ zok'ad'ad'ebemata ijã b'ũra erub'ũa Daizeze ũme b'ai jõ ããta, mawũẽ Daizezebara pua k'awua o ëbaya, awuarabũrũ aduaita b'ad'ata zhi berab'arima baya Daizeze ũme b'ai jõ ããma. **25** Mũã wãrĩnu marãã jaraya: Ewarita zeya, maũ ewarira ya arabasia, mawũẽ aduaita b'ebara ũrĩnaña mũ Daizeze Warra nemita, mũ bed'eata ũrĩbũdara Daizeze ũme b'ai jõ ãã b'eaya. **26** Mũ Zezebara erub'ũa izhi ũme b'ai jõ ããta, mawũẽ mũ zhi Warraabid'a diasia erub'amarẽã izhi ũme b'ai jõ ããta. **27** Dewara zhãrã k'awua oi zareata diasia mũrã Beubari Bape b'ũba. **28** Mũã maũta jarabũrũ k'area k'awua ãã krĩcharũũdua, ewarita zeya, maũ ewadera beud'apead'ata jou nũmebara ũrĩnaña mũ nemirã. **29** Mawũẽ biata od'apead'ara piradrũd'aya Daizeze ũme b'ai jõ ãã b'aita, mawũãmina bia ããta od'apead'ara piradrũd'aya aduaita.

Jara b'ea Jesũra zhãrã Ēdrũbita

30 Mũãrã mũzhikusaubara k'ãrẽ o ãã. Awuarabũrũ sãwũãta mũ Zezeba mũãã jarabũrũta ũrĩpe mũãrã zhãrã k'awua obaria, aramaũne obaria sãwũã oi b'ũd'e, mawũẽ mũãrã onũmũ ãã mũã krĩñata, awuarabũrũ onũmũã mũ Zeze mũ zok'ad'aba krĩñata. **31** Mũnebemata mũã jarara mũnebema zhãrãma wãrĩnu ãã. **32** Mawũãmina mũ Zezeba mũnebemata jara b'ũa, mũã k'awua b'ũa mawũã mũnebemata jara b'ũra wãrĩnuã. **33** Mũnebemata wid'id'amarẽã marãbara zhãrãta zok'asid'a Juan Buruk'oemiãma, mawũẽ izhara jarasia mũnebema wãrãta. **34** Mawũãmina mũãrã zhãrãba mũnebema mawũã jaraita nesid'a nũmũ ãã, awuarabũrũ mũãrã Juanba jarad'ata jarabũrũa marãta ědrũd'amarẽã. **35** Juanbara mũnebema k'awuabiga nũmũba pãrĩguad'e ĩbĩrã ũnabari kĩrãk'a b'asia, aramaũne marã ewari k'akutua sobiasid'a izhi ũnane. **36** Mawũãmina mũã erub'ũa mũnebema audre bia jara b'ũta Juanba jarad'a k'ãñabara, k'ãrẽ arĩb'aeita mũ Zezeba mũãã

diad'ata muã ob'uba munebemata jara b'ua murã mu Zezeba zok'ad'ata. **37** Mu Zeze mu zok'ad'abid'a munebemata jara b'ua. Marãbara ũrĩnak'a izhi nemirã, miã ũdud'ak'a izhira. **38** Miã izhi bed'eara eruduanu eã marã sod'era, mũta izha zok'ad'ara marãbara ijãna eãba. **39** Daizeze bed'eata zhi b'umarã marãbara kĩrãkuita estudia b'ea, mazhima maũneba erub'eba Daizeze ũme b'ai jõ eãta, mawũã zhi b'umabara jara b'ua munebemata. **40** Maũne marã muma ze krĩñana eã aramaũne erub'eaira Daizeze ũme b'ai jõ eãta.

41 Muãrã zhãrãba mũta bia jarad'amarẽã nũmu eã.

42 Maũenabema muã marã ũduk'awua b'ua, marãbara Daizezera kuãg'ad'a eã. **43** Murã zesia mu Zezed'eba, maũta marãbara murã bia edad'a eã, awurũta izhikusaud'eba zera maũ marãbara bia edad'aya. **44** ¿Marãbara munebema sãwũã ijãnaĩpe k'ãwũã mazhirãĩnubũru zhiya bia jara b'era? K'ãwũãrã Daizeze ab'a b'uba bia jaramarẽã duanu eã. **45** Krĩcharãũdua kĩrãbita muã marã jikuaita mu Zezea, mawũãmina k'aiba marã jikuaira b'uta Moiséa, maũne marãbara izhita krĩcha b'ea. **46** Moiséba b'ud'ata marãba ijã b'ebũru munebemata ijãk'ausid'a, izhara munebemata b'ud'aba. **47** Mawũãmina izha b'ud'ata ijãna eãrã, ¿sãwũã ijãnaĩpe mu bed'eara?

Nek'obigad'a cinco mil

(Mateo 14:13-21; Marcos 6:30-44; Lucas 9:10-17)

6 **1** Maũ tẽã Jesús kĩrãrã wãsia Galilea dota jed'ea õb'ud'e, maũ dora ab'auta Tiberia abada. **2** K'abanata izhi k'aid'u wãsid'a ũdud'ak'ata ũdu b'eta b'ebiga nũmũba k'ayarãta. **3** Mawũẽ Jesús wãrĩzesia k'atuma zakeid'u, mobe mama jewed'asia izha jurũkuad'a bawara. **4** Maũnerã ewari araa zebod'o basia Egiptod'eba eãzoad'ata krĩcha fiesta obadata judĩorãba. **5** Jesúsba akũburũd'era ũdusia k'abanata izhi k'aid'u b'eta, mawũẽ Felipea mawũãsia: ¿Zhiko sãma edad'aĩpe naũrãta nek'od'amarẽãrã?

6 Mawũã wid'isia sãwũã panaũĩ k'awuaita, izhara k'awua b'uta k'ãrẽ oira. **7** Mawũãĩ Felipebara panaũ mawũãsia: Ewari dociento trajad'aba denario docientoba pan edabũrusid'a arab'ae eã naũrãta ab'a ab'ak'a wĩkabid'a nek'obigaira.

8 Izha jurũkuad'aba ab'auãba, Andrés Pedro mebeaba mawũãsia: **9** Kũrãta za b'uba pan juesoma erub'uta cebada

omata erub'ua, b'edasi'da ũme erub'ua, mawũãmina ¿naũ sãwũãipe bioitara?

10 Mawũãĩ Jesúsbara mawũãsia: Zhãrãta jewed'abigaudua.

Mamarã bio nũmasia poajãrãta, aramaũne cinco mil jewed'asi'da zhũmakĩrãrãta. **11** Mobeburu Jesúsbara maũ pan jiraedape Daizezea zhibia jipe b'uekuape diasia izha jurũkuad'aa, mawũẽ izha jurũkuad'abara jed'ekasi'da jewed'a k'ob'ea, b'edasi'da ab'arika osia ãzha k'obudad'e k'od'amarẽã.

12 Jãwũã duanebudad'e izha jurũkuad'aa mawũãsia:

Ad'ubabudata zhi b'uguzoamata jurepeudua, miã k'ãrẽta adua ëbamarẽã.

13 Mawũãĩ jurepesid'a, aramaũne zhi b'uguzoamaba jamara doce birasi'da, pan juesomata cebada omata ad'ubad'apead'ata zhi k'od'apead'aba. **14** Mawũẽ zhãrãbara ũdud'ak'ata Jesúsba mawũã oburuta ũdud'ai mawũãsi'da: Naũ wãrĩnu Daizezeba bed'eata jarabibarita zeita b'ad'a naũ ëjũãena.

15 Maũnerã Jesúsbara k'awuasias izhira zaread'e edeita k'opanuta rey babid'aita, mawũẽ wakusa k'atumaena wãsia izhi dob'a.

Jesús tebad'a do ũrũ

(Mateo 14:22-27; Marcos 6:45-52)

16 Keuburud'era Jesúsba jurũkuad'ara zesid'a do jed'ea õb'uid'u. **17** Mobe jãbad'e b'arikuape do jed'ea õb'ud'e kĩrãrã wãsi'da Capernaũm pũwũrud'a. Maũnerã ya paisosoa nũmũne Jesús wad'i ze ëbasia ãzhima. **18** Maũne do jed'ea õb'ura bomatu busad'ewasia zarea pũãdrũ nũmũba. **19** Wigui wãnata cinco o seis kilómetro baburud'e Jesús do ũrũ taita ũdubudad'era orra tebasia jãbata, mawũẽ perasi'da. **20** Maũne izhara mawũãsia: Muta taia, perarãũdua.

21 Mawũãĩ ãzhara sobia jãbad'e edasi'da, aramaũne dããrã ãne jũẽkuasia drua ãzhi wãma.

Zhãrãba jurud'apead'a Jesús

22 Do jed'ea õb'ũ kĩrãrẽ zhãrã duanenabara nrũẽmane k'awuasid'a mama jãba ab'abai b'ad'ata, izha jurũkuad'a bawara Jesús maũ jãbad'era b'ari ëbasia, awuaraburu maũrã wãsi'da ãzhi dob'a. **23** Maũne jãba awuruta Tiberia pũwũrud'eba zesid'a, Jesúsba Daizezea zhibia jipe pan

k'od'apead'a k'aita. **24** Aramaüne zhārābara k'awuasid'a Jesús mama ne ēāta, miā izha jūrakuad'asid'a ne ēāta, mawūē mañ jābad'e b'arikuape wāsīd'a Capernaúm p̄w̄w̄r̄ued'a Jesús jūrude.

Jesúra panta Daizeze ūme b'ai jō ēānebema

25 Aramaüne do jed'ea ōb'u kīrārē ūdud'ape mawūāsīd'a: Miā Ūrāg'abari, ¿bura sōmbewed'a naīnu zesi?

26 Mawūānāi Jesúsbara panañ mawūāsia: Mūā wārīnu marāā jaraya, marābara mūrā j̄r̄u duanu ēā sāwūāta k'awuasid'a baera mūā od'ata ūdud'ak'ata, awuarabur̄u mūrā j̄r̄u duanuā panta jāwūā k'osid'a baera. **27** K'ārē obudata bari zhiko jōbari k'area orāūdua, awuarabur̄u k'ārē oudua pan jōk'a k'area, Daizeze ūme b'ai jō ēā k'area, m̄ Beubari Bape b'ūba mañ pan marāā diaya, mūrā mañ k'area b'usia m̄ Zhibari m̄ Zezeba.

28 Mawūāi mawūāsīd'a: ¿Daibara k'ārēta od'aibarape k'ārē Daizezed'eta od'aira?

29 Mawūānāi Jesúsbara panañ mawūāsia: Marāba k'ārē Daizezed'eta od'aira, ijāūdua m̄ izha zok'ad'ata.

30 Mawūāi mawūāsīd'a: ¿Būara k'ārēta ūdud'ak'ata oipe daiba maūta ūdud'ape b̄d'ebemata ijānāirā? ¿Būara k'ārēta oipe? **31** Dai zhibarirā b'ead'abara pan maná abadata k'osid'a drua drudrua tab'u maē, mañēnabemata zhi b'ūmata mawūā b'ua: Pan ūtrebemata ded'ekasia k'od'amarēā.

32 Mawūānāi Jesúsbara mawūāsia: Mūā wārīnu marāā jaraya: Mañ pan ūtrebema Moiséba ded'eka ēbasia, awuarabur̄u ded'ekasia m̄ Zezeba. Aramaüne m̄ Zezebara ded'eka b'ua wārīnu pan ūtrebemata. **33** Pan Daizezed'ea m̄ta ūtreba zed'ata, mūārā Daizeze ūme b'ai jō ēāta dia b'ua ējūāne zhārā b'ea.

34 Mawūāi mawūāsīd'a: Nok'ó, daia ewariza diadua mañ panta.

35 Mawūānāi Jesúsbara mawūāsia: M̄ta panta Daizeze ūme b'ai jō ēānebema, m̄ma zebur̄ura mañnebemanerā jarrak'a baya, m̄nebemata ijābur̄ura aramaüne obisiak'a baya. **36** Mawūāmina mūā marāā jarad'a kīrāk'a, marābara mūrā ūdu b'emina m̄nebema ijāna ēā. **37** M̄ Zezeba mūāā diabur̄ura jōma m̄ma zed'aya, m̄ma zebur̄ura mūārā āi

jureta eã. **38** Murrã ùtrebara ze ēbasia muã kriñnata oita, awuaraburu zesia mu Zeze mu zok'ad'aba kriñnata oita. **39** Mu Zeze mu zok'ad'abara kriña b'ua jōma izha muã diaburu mure miōta adua ēbaita, awuaraburu kriña b'ua maūrāta beud'apead'ara muã piradrubigaita ewari numuta jōburud'era. **40** Mu Zeze mu zok'ad'abara kriña b'ua zhi Warra muta kricha b'ebara, mnebemata ijā b'ebara jōmaūba erub'amarēa Daizeze ūme b'ai jō eāta. Aramaunerā maūrāta beud'apead'ara muã piradrubigaya ewari numuta jōburud'era.

41 Judiorābara Jesús bī eã jarasid'a: Murrã pan ùtreba zed'a, aburu. **42** Maunerā mawūāsid'a: ¿Naū Jesúra José warra eka? Zhi Zezera, zhi papara dazhirābara ūduk'awua b'ea. ¿Maūta sāwūā naūbara izhira ùtreba zed'a aburu?

43 Mawūānāi Jesúsbara panaū mawūāsia: Bī eã bed'earāūdua. **44** Miōta muma ze b'e eã mu Zeze mu zok'ad'aba weburu ēburu. Izha webururu beud'ata muārā piradrubiya ewari numuta jōburud'era. **45** Daizezeba bed'eata jarabirirāba jarad'apead'ata zhi b'umata mawūā b'ua: Daizezeba jōma ūrāg'aya. Aramaunerā mu Zeze bed'eata ūrinape izhid'ebemata k'awabudara jōma muma zed'aya. **46** Muã maūta jaraburu eã iab'aua mu Zezeta ūdud'aba, awuaraburu muta Daizeze maēba zed'aburu muāburu ūdubaria mu Zezera. **47** Muã wārīnu marāā jaraya: Mnebemata ijā b'ubara erub'ua Daizeze ūme b'ai jō eāta. **48** Murrã panta Daizeze ūme b'ai jō eānebema. **49** Marā zhibarirā b'ead'aba drua drudrua tab'u maē maná k'o b'ead'ara bari zhiko basia, mawūē k'o b'easimina beukuasia. **50** Murrã pan ùtreba zed'a, pan muta k'oburu adua eã. **51** Murrã panta Daizeze ūme b'ai jō eāta ùtreba zesia, iab'aua pan muta k'oburu Daizeze ūme b'ai jō eã b'aya. Pan muã diaburu mu zharata diaya. Maū muārā Daizeze ūme b'ai jō eāta diaya ējūāne zhārā b'ea.

52 Mawūāi judiorā āzhirāīnu bī eã mawūāsid'a: ¿Naūbara sāwūā mawūā dazhirāā k'obigaipe izhi zharata?

53 Mawūānāi Jesúsbara mawūāsia: Muã wārīnu marāā jaraya: Mu Beubari Bape b'u zharata k'od'a ēburu, mu wata dod'a ēburu erub'ea eã Daizeze ūme b'ai jō eārā. **54** Mu zharata k'o b'ubara mu wata do b'ubara erub'ua Daizeze ūme

b'ai jō ēārā, mawūē beud'ata muā piradrūbiya ewari nūmūta jōbūrūd'era. **55** Mū zhara wārīnu zhikoa, mū wara wārīnu doyd'ebema. **56** Mū zharata k'o b'ura mū wata do b'ura mūne b'ua, murā izhid'e b'ua. **57** Mū Zeze mū zok'ad'ata b'ū kīrāk'a, murā b'ua mū Zezed'eba, aramaū kīrāk'a mūta k'o b'ura b'aya mūneba. **58** Mūta panta ūtreba zed'a. Marā zhibarirā b'ead'aba maná k'od'apead'a kīrāk'a b'ū ēā, mawūā k'osid'amina beukuasia. Pan mūta k'obūrura Daizeze ūme b'ai jō ēā b'aya.

59 Jesúsbara Capernaúm pūwūrūd'e maūta jarasia miā ūrāg'a nūmūba de zhi jurebada maē.

Bed'eata Daizeze ūme b'ai jō ēānebema

60 Maūta ūrīnape izhi pēwā b'ebara bioba mawūāsid'a: Maū bed'eara zarea. ¿Mawūē k'aiba ūrī b'eipe?

61 Jesúsbara k'awusia izhi pēwā b'e mawūā bī ēā bed'ea k'ob'era, mawūē mawūāsia: ¿Maū bed'eabara marā bī ēābūdak'a? **62** ¿Mobera sāwūānaīpe mū Beubari Bape b'ūta ūtaa wābūrūta ūdud'ara naara mū b'ad'ama? **63** Jawurebiabūrū dia b'ua Daizeze ūme b'ai jō ēāta, zharabara dia ēā. Bed'eata muā marāā jara b'ura Jawurebiad'ebemata Daizeze ūme b'ai jō ēānebema.

64 Mawūāmina marā ūkūrūbara ījāna ēā. Jesúsbara mawūā jarasia jēde wed'auba k'awua b'asi baera k'airāba ījāna ēāta, aramaūne k'awua b'asia izhira k'aiba chāb'ariita.

65 Maūnerā mawūāsia: Maūneba muā marāā jarasia miōta mūma ze ēāta mū Zezeba diabūrū ēārā.

66 Mamaūba ūtaara izhi pēwā b'ebara bioba izhira kenab'arisid'a, mawūē ya izhi bawara erjirana ēbasia.

67 Mawūē Jesúsbara izha jūrūkuad'ata doce mawūāsia: ¿Marāsid'a wā krīna panūka?

68 Mawūāī Simón Pedroma panaū mawūāsia: Nok'ó, ¿daira k'aima wāīpe? Būabūrū bed'eata erub'ua Daizeze ūme b'ai jō ēāta. **69** Maū daibara ījā b'ea, aramaūne daiba k'awua b'ed'era bura zhārā Ēdrūbita Daizeze zok'ai b'ū Warra.

70 Mawūāī Jesúsbara mawūāsia: Muā marā doce jūrūkuasia, mawūāmina marānebema ab'a ātōmiāba erunūmuā.

71 Mawūā jarabūrūbara Juda Iscarioteta jarasia Simón warrata, izhira maūba chāb'arii baera mawūā jarasia, maū doced'ebema basia.

Jesús meberāba izhid'ebema ijā ēā b'ead'a

7 1 Maū tēā Jesús pūrruasia Galilea drued'e, Judea drued'era pūrrua krīña ēbasia judíorāba beaita jirpanūba. 2 K'aita bata nūmasia fiesta judíorāne de pāne duanebadata. 3 Mawūē zhi meberābara Jesúa mawūāsíd'a: Namaūbara wārūā Judea druaed'a, maīnu bu pēwā b'ebid'a ūdud'amarēā bua ob'uta. 4 Iab'aua izhita ūduk'awabiga krīña b'ūbara k'ārē chupea o ēā. Mawūē buara k'āwūā k'ārē onūmaērā jōmaū daid'u k'ārē odua.

5 Mawūāsíd'a miā zhi meberābid'a izhid'ebema ijāna ēāba. 6 Mawūānaī Jesúsbara mawūāsia: Mūrā wad'i wāine b'ū ēā, mawūāmina marā baridu ūmadaud'e wā b'eya. 7 Naū ējūāne b'ebara marā ūduama ēā, mawūāmina mūrā ūduama b'ea mūā jara b'ūba āzha ob'era bia ēāta. 8 Marā wārizeudua fiestaid'u, mūrā wad'i wārize ēā maū fiestaid'ura, mū wāī ewarira wad'i araba ēā.

9 Maūta jarak'ape b'esia Galilead'e.

Jesús fiestad'e b'ad'a de pāne duanu maē

10 Zhi meberā wārizekuad'a tēāne izhisid'a wārizesia fiestaid'u, mawūāmina jōmaū daid'u wā ēbasia, awuaraburu wāsia chupea. 11 Maūne judíorābara fiestad'e juru b'eta mawūā duanasia: ¿K'āū sāma b'ūba?

12 K'abanane ed'ara izhi ūrūrā biod'e bed'ea jirpanūta ūkurubara biata b'ua aduanasia. Waya ūkurubara mawūā duanasia: Mawūā ēā, awuaraburu zhārāta sewa b'ua.

13 Mawūāmina izhi ūrūrā miōta dajada bed'ead'a ēbasia judíorā wawiaba.

14 Fiestara ēsadra baburud'era, Jesús Daizeze deid'u wārizepe ewara maē miā ūrāg'asia. 15 Mawūē judíorābara bia akudrua mawūāsíd'a: ¿Naūbara sāwūā k'awua b'ū miā ūrāg'aid'ebema estudia ēbad'ata?

16 Maūne Jesúsbara mawūāsia: Ūrāg'ata mūā jara b'ura mūrē ēā, awuaraburu Daizeze mū zok'ad'ad'ea. 17 Daizezeba krīñata okrīña b'ūbara k'awuaya ūrāg'ara Daizezed'eta, o k'awuaya mūrā bed'ea b'uta mūzhikusauba. 18 Izhikusaua bed'ea b'ūbara izhitru bia jarad'amarēā b'ua, mawūāmina mūrā Daizeze mū zok'ad'ata bia jarad'amarēā b'ua, mawūē

wārīnuta jara b'ua, aramaüne muārã sewata jara ěã.

19 ¿Moisébara ūrāg'ara marãã diasī ěka? Maŭta marãbara miōba arib'aed'a ěã. ¿Maŭba murã bea krīña duanu ěka?

20 Mawũãĩ k'abanabara panaũ mawũãsid'a: Bura jaiba mawũã krīchabi b'ua, ¿bura k'aiba bea krīña numu?

21 Mawũãnaĩ Jesúsbara panaũ mawũãsia: Ēnaũbada ewade muã ne ab'a oburuba marã jōma k'awua ěã krīcha k'ob'ea.

22 Mawũē muã jaraya, Moisébara marãã jarasia warra zakera k'akua eta k'ōnamarēã, mawũã oira Moiséd'eba ze ěbasia, awuaraburu marã zhibarirã b'ead'ad'eba zesia, aramaüne marãbara ěnaũbada ewadebid'a warra zakera k'akua eta k'ōbada. **23** Mawũã ěnaũbada ewadebid'a warra zakera k'akua eta k'ōbada Daizezeba ūrāg'a Moiséa diad'ata arib'aed'ai k'area, ¿maŭta marã mu bawara kīrū duanuka ěnaũbada ewade muã jipa b'ebiburuba zhārãta? **24** Zhārãba k'ārē oburuta ūdud'ape bī ěã bed'earãũdua, awuaraburu k'ārē oburuta bigara kīrãēpa biga audua.

¿Naũka zhārã Ēdrubiira?

25 Jerusalénne b'ebara ūkuru ba mawũã duanasia: ¿Naũ ěka bead'aita juru b'era? **26** Akaudua, jōmaũ daid'u bed'ea numuta k'ārē jarad'a ěã. ¿Nok'orãbara wārīnu krīcha duanu ěka naũ zhārã Ēdrubiita? **27** Mawũãmina dazhirãbara k'awua b'ea naũ sãmabemata, maüne zhārã Ēdrubiita zeburud'era miōba k'awua ěbaya sãmabemata.

28 Mobeburu Jesúsbara Daizeze ded'a ewara maē miã ūrāg'a numuba nemi jīgua mawũãsia: Marãbara murã ūduk'awua b'eta k'awua b'ea sãmabemata. Mawũãmina murã muzhikusau ba ze ěbasia, awuaraburu murã zok'asia Daizeze wārīnu b'uba, izhid'ebema marãbara k'awua duanu ěã. **29** Mawũãmina muārã k'awua b'ua murã zesi baera izhi maēba, murã izha zok'asia.

30 Mawũãburu k'area Jesús jida krīnasid'a, mawũãmina miōba jida ěbasia wad'i araba ěãba izhi ewarita. **31** K'abanabara bioba izhid'ebemata ijānape mawũã duanasia: Zhārã Ēdrubiita zeburud'era, ¿ūdud'ak'ara audre oibuka naũba ob'u k'ãñabara?

Fariseorãba Jesús jida krīñanapead'a

32 Fariseorãbara ūrīsid'a zhārã Jesú ūrū mawũã bed'ea jirpanuta, mawũē sacerdoterã nok'orãbara, fariseorã

bawarauba Daizeze de akubadata zok'asid'a jidad'amarẽã.

33 Mawũẽ Jesúsbara mawũãsia: Mũrã wad'i ewari k'akutua marã bawara b'ape wãña mũ zok'ad'ama. **34** Marãbara mũrã jurũd'aya, mawũãmina mũrã údud'a ěbaya, aramaũne mũ b'aima marã wã b'ed'a ěã.

35 Mawũãĩ judíorãbara ãzhirãĩnu mawũãsid'a: ¿Naũ sãmaã wãĩba dazhirãba mawũã údud'a ěbaira? ¿Judíorã druaza griegorãne ed'a b'ema wãĩbuka, aramaũne griegorã ũrãg'aita?

36 Izhara k'ãrẽta jara krĩnaba mawũãbũrũ: Marãbara mũrã jurũd'aya, mawũãmina mũrã údud'a ěbaya, aramaũne mũ b'aima marã wã b'ed'a ěã.

Dota Daizeze ũme b'ai jõ ěãnebema

37 Fiesta jõbũrũ ewarita zhi zroma ewade, Jesús edau nũmepe nemi jĩgua mawũãsia:

Iab'a obisia b'ũbũrũ mũma zerua, aramaũne baniã dorua.

38 Mũnebemata ĩjã b'ũd'ebara Daizeze bed'eata zhi b'ũmane jara b'ũ kĩrãk'a izhi sod'eba zhãrãma dota drũya Daizeze ũme b'ai jõ ěãta.

39 Mawũã dota jarabũrũra jarasia izhid'ebemata ĩjãbũdabara Jawurebiata jidad'aita, maũnerã wad'i ze ěbasia Jawurebiara, wad'i Jesús ũtaa wã ěãba.

Krĩcha ab'arika zed'a ěbad'apead'a

40 K'abanata ũkũrũbara maũ bed'eata ũrĩnape mawũãsid'a:

Naũ wãrĩnu Daizezeba bed'eata jarabibaria. **41** Wãya ũkũrũbara mawũãsid'a: Naũ zhãrã Ĕdrũbia. Mawũãmina

ũkũrũbara mawũãsid'a: ¿Galilead'ebara ũtũ zeita b'ũka

zhãrã Ĕdrũbiira? **42** ¿Maũẽnabemata zhi b'ũmanerã

jara b'ũ ěka rey David'eba ũtũ zeita, aramaũnerã David

Belén pũwũrũd'ebemata b'ad'a maẽba ũtũ zeĩ ěka zhãrã

Ĕdrũbiira? **43** Aramaũne zhãrã krĩcha ab'arika zed'a ěbasia

Jesũsd'ebemanerã. **44** Āzhara ũkũrũbara jida krĩnasid'a, mawũãmina miõba jidad'a ěbasia.

¡Miõta bi-ia bed'ea ěã Jesús kĩrãk'ara!

45 Daizeze deta akubadara wakusa zesid'a sacerdoterã nok'orãma, fariseorãma, mawũẽ maũrãbara mawũãsid'a:

¿Sãwũẽ Jesús wed'a ěpe?

46 Mawũānāi Daizeze deta akubadabara panaũ mawũāsīd'a: ¡Miõta bi-ia bed'ea ēã k'ãũ kīrāk'ara!

47 Mawũānāi fariseorābara panaũ mawũāsīd'a: ¿Marāsīd'a k'ãũã zhi sewabi numeka? **48** ¿K'ãũnebema ijã duanuka nok'orābara, o fariseorābara? **49** K'ãũnebema ijã b'ebara Moisé ũrāg'ara k'awua ēã b'ea, mawũē Daizezebara k'awua okuaya.

50 Mawũānāi Nicodemo Jesúsma diamase zed'abara āzhid'ebemaba mawũāsīa: **51** ¿Ūrāg'a dazhirānebara jara b'ũ ēka dazhirābara zhārã k'awua ob'ed'a ēãta naara izhi bed'eata ũrībũda ēbũru k'awuaita k'ārē od'ata?

52 Mawũāi panaũ mawũāsīd'a: ¿Bũsid'a Galilead'ebemak'a? Daizeze bed'eata bia estudiadua, mawũārã k'awuaya Galilead'ebara piradrũk'ata Daizezeba bed'eata jarabibarira.

53 Maũ tēã wāsīd'a āzhi deza.

Wũērāba kīma ēãta eruk'āina

8 1 Waya Jesúra wāsīa Olivo k'atumaĩnu. **2** Nrũēma diaped'a wakusa Daizeze ded'a ewara maē zebũrud'era zhārã jõma zesīd'a izhima. Mawũē jewed'ape maũrãta ũrāg'asia. **3** Maũne ũrāg'a Moiséd'e jarabadaba fariseorã bawarauba wũērãta izhima wesīd'a kīma ēãta eruk'āi nũmũta burud'ape, mobe miõ ēsadra k'ob'ũd'ape, **4** mawũāsīd'a: Miã Ūrāg'abari, naũ wũērã kīma ēãta eruk'āi nũmũta burusīd'a. **5** Ūrāg'ad'era Moisébara daia jarasia wũērã k'ãwũã b'era mong'araba tab'ari bead'amarēã. ¿Mawũē bũara k'asia aipe?

6 Maũta jarasīd'a wãēãbid'ape nok'oa jid'ai k'area. Mawũāmina Jesús ju k'ob'epe egorod'e ne b'ũsia juwua jĩwĩniba. **7** Maũne āzhara pi wid'i barab'ũba jipa k'ob'epe mawũāsīa: Marānebema k'azhirua ne ēãba maũba naara mong'araba tab'arirua k'ãũ wũērã.

8 Mawũāpe wakusa ju k'ob'epe ari ne b'ũ nũmesia egorod'e. **9** Mawũāmina āzhara maũta ũrĩnape k'azhirua bara b'eta k'awua b'eba ab'a ab'ãud'e āi wāsīd'a, naara āi wāsīd'a zõrãrãta, maũare kũrãrãta. Aramaũne Jesús dob'a k'ob'esia, wũērāsīd'a k'ob'esia miõ ēsadra k'ob'ed'ata. **10** Mawũē Jesús jipa k'ob'ebũrud'e miõ ũdu ēãne wũērãtrũ ũdui mawũāsīa: ¿Wũērã, bũta ji k'opanana sãma k'opanũ? ¿Bũra miõba bea ēka?

11 Mawũāi wũērābara mawũāsīa: Nok'õ, mũrã miõba bea ēã.

Mobeburu Jesúsbara mawũasia: Bura miã muãbid'a bea eã, mawũe wãrũã, mobe wueta k'azhiruata orãrũã.

Jesúra ãnata b'ua ejuãne b'erãita

12 Wakusa Jesúsbara zhãrã k'ob'ea mawũasia: Mura ãnata b'ua ejuãne b'erãita, muta pẽwã b'ura pãrĩguad'e nimiba eã, awuaraburu ãnata erub'aya Daizeze ãme b'ai jõ eãta.

13 Mawũãĩ fariseorãbara mawũãsid'a: Bura buzhid'ebemata jara b'ua, mawũe bua jara b'ura k'ãrẽ eã.

(Juan 8:12)

14 Mawũãnaĩ Jesúsbara panaũ mawũasia: Muãrã muzhid'ebemata jara b'umina muã jara b'ura wãrĩnuã, muã k'awua b'uba mu sãmaũba zed'ata, mu sãmaã wãita. Mawũãmina marãbara k'awuad'a eã mu sãmaũba zed'ata miã sãmaã wãita. **15** Marãbara murã jara b'ea beubarita bed'ea bed'e, mawũãmina muã zhãrã mawũãrã jara eã. **16** Muã zhãrãnebemata jarara muãrã wãrĩnuta jaraya murã ab'a numu ebaera, awuaraburu दौरã panũã muta mu Zeze mu zok'ad'ata. **17** Marã ãrãg'ad'era b'u tab'ua zhãrã ãmeba bed'eata jarabudara wãrĩnuta. **18** Aramaũ kĩrãk'a muãrã munebemata jara b'ua, mu Zeze mu zok'ad'abid'a jara b'ua munebemata.

19 Mawũãĩ ãzhara mawũãsid'a:

¿Sãma b'u bu Zezera? Mawũãnaĩ Jesúsbara panaũ mawũasia: Marãbara murã ãduk'awua duanu eã, miã mu Zezesid'a ãduk'awua duanu eã, muta ãduk'awua beburu mu Zezesid'a ãduk'awua b'ea.

20 Jesúsbara maũ bed'eata jarasia ofrenda b'ubada maẽ Daizeze ded'a ewara maẽ miã ãrãg'a numuba. Maũnerã miõba jidad'a ebasia wad'i araba eãba izhi ewarita.

Mu wãima marã wã b'ed'a eã

21 Jesúsbara wakusa mawũasia: Muta wãburud'era marãbara murã jurud'aya, mawũãmina marã mazhi k'azhiruad'e beukuaya, mawũe mu wãima marã wã b'ed'a eã.

22 Mawũãĩ judíorãbara mawũãsid'a: ¿Mobera izhikusa zhi beaika, sãwũã mawũã mũ wãĩma marã wã b'ed'a ãã abũrũ?

23 Maũne Jesúsbara mawũãsia: Marã ud'abema, mũrã ùtrebema, marã naũ ãjũãnebema, mũrã naũ ãjũãnebema ãã.

24 Maũba mũã marãã jarabũrũa marã mazhi k'azhiruad'e beukuaita, Mũrã Mũta ïjãna ãbũrũ mazhi k'azhiruad'e beukuaya.

25 Mawũãĩ mawũãsid'a: ¿Bũra k'aipe?

Mawũãnaĩ Jesúsbara mawũãsia: Mũnebema jẽde wed'auga mũã marãã zhi jarama. **26** Mũãrã marãnebema ne bio jara k'awua oya, mũ zok'ad'abara wãrĩnuta jara b'ua, mawũẽ mũãrã izha jarabũrũta ùrĩbũrũta jara b'ua ãjũãne b'ea.

27 Mawũãbũrũd'era ãzhara k'awuad'a ãbasia zhi Zezeta jarabũrũra.

28 Mawũẽ Jesúsbara mawũãsia: Mũ Beubari Bape b'uta marãba cruzd'e jirab'ud'ai marãbara k'awuad'aya Mũrã Mũta, aramaũne k'awuad'aya mũã miã k'ãrẽta o ããta mũzhikusaubara, awuarabũrũ mũrã mũ Zezeba jaradiad'ad'e bed'ea b'ua. **29** Mũ zok'ad'ara mũ ùme b'ua, aramaũne mũ Zezebara mũrã dob'a kenab'ari ãã, mũãrã ewariza ob'ũba izha krĩnata.

30 Jesúsba maũta jarabũrũba bioba ïjãsid'a izhid'ebemata.

Wãrãbara ãdrũbigaya

31 Mobebrũ Jesúsbara judíorã izhid'ebema ïjãbũdaa mawũãsia: Marãba mũ bed'eata arib'ae b'ebũrũ wãrĩnu mũta pẽwã b'ea. **32** Mawũãrã k'awuad'aya Daizezed'ebema wãrãta, wãrãbara ãdrũbigaya.

33 Mawũãĩ panaũ mawũãsid'a: Daira Abrahamneba uruta b'ea, mawũẽ daira nezok'ata duanu ãã. ¿Sãwũã maũta bũara ãdrũd'aya abũrũ?

34 Mawũãnaĩ Jesúsbara panaũ mawũãsia: Mũã wãrĩnu marãã jaraya: K'azhiruata ob'era k'azhirua nezok'ata b'ea. **35** Nezok'ara zhidekũ maẽ jipa ded'abema ãã, mawũãmina zhi warrara jipa ded'abema. **36** Mawũẽ mũta Daizeze Warraba ãdrũbigara, wãrĩnu ãdrũd'aya. **37** Mũãrã k'awua b'ua marã Abrahamneba uruta, mawũãmina marãbara mũrã bea krĩna b'ea, mũ bed'eara ïjãna ããba marãbara. **38** Mũãrã jara b'ua mũ Zezeba ùdubid'ata, waya marãbara ob'ea mazhi zezeba ùrĩbid'ata.

Marā mazhi zeze ātōmiāneā

39 Mawūāi panaū mawūāsīd'a: Dai zezea Abrahamta.

Mawūānaī Jesúsbara mawūāsia: Marāta Abraham warrarābūrū, Abrahamba od'ata ok'ausid'a. **40** Mawūāmina marābara mūrā bea krīña b'ea, mañne mūrā wārāta jarak'a b'ua Daizezed'eba ūrīnata. Marā kīrāk'a maū k'aud'a b'a ēbasia Abraham. **41** Marābara ob'ea mazhi zezeba ob'uta.

Mawūāi mawūāsīd'a: Daira wūrēā jōmaīnu b'uba tod'ata duanu ēā. Daibara zeze ab'a erub'ea, izhira Daizezea.

42 Mawūānaī Jesúsbara mawūāsia: Marā zezeta Daizeze basībūrū, marābara mūrā kuāg'a k'ausid'a. Mūrā Daizeze maēba zed'aba mūzhikusaud'eba ze ēbasia, awuarabūrū mūrā izha zok'asia. **43** ¿Marābara k'ārēneba sāwūāta k'awuad'a ēpe muā jara b'ura? K'awua ēā b'ea mū bed'eara ūrī krīña ēā b'eba. **44** Marā mazhi zeze ātōmiāneā, mawūē mazhi zezeba krīñata okrīña b'ea. Jēde wed'auga izhira miā beamiāta b'ua, wārānebemane b'ū ēāba wārāta jarak'a. Sewata jara bed'eabūrūd'era izhi b'ud'e bed'ea b'ua. Aramañne sewa nebūrūmiāba sewad'ebema zezea. **45** Mawūāmina mūrā wārāta jara b'uta ijāna ēā. **46** ¿Marānebemabara mūrā k'aiba k'azhiruata osia aipe? Muā wārāta jara b'ubūrū, ¿marābara k'ārēā ijāna ēpe? **47** Daizezed'eta b'ubara Daizeze bed'eata ūrī b'ua, mawūāmina marābara ūrīna ēā Daizezed'eta duanu ēāba.

Abraham nawed'a b'ua zhārā Ēdrūbira

48 Mawūāi judīorābara panaū mawūāsīd'a: ¿K'āñneba bia daibara bura Samaria bid'ata jara panuta bura jaiba erunūmū ēka?

49 Mawūānaī Jesúsbara panaū mawūāsia: Mūrā jaiba erunūmū ēā. Awuarabūrū mūrā wawia b'ua mū Zezeta, mañne marābara mūrā wawiad'a ēā. **50** Mūrā mūta bia jarad'amarēā b'ū ēā, mū Zezebūrū mūrā bia jarad'amarēā b'ua, mawūā bia jarad'a ēbūrū izhabūrū k'awua oya. **51** Muā wārīnu marāā jaraya: Mū bed'eata arīb'ae b'ura beuk'a baya.

52 Mawūāi judīorābara mawūāsīd'a: Ya daibara k'awuabūda bura jaiba erunūmūā. Abraham beusia, Daizezeba bed'eata jarabibarirāsīd'a beukuasia, mañne bura mawūābūrūa:

Mu bed'eata arib'ae b'ura beuk'a baya. **53** ¿Mobera bura zhi zromak'a dai zeze Abraham k'añabara? Izhira beusia, Daizezeba bed'eata jarabibarirāsīd'a beukuasia. ¿Mawūē bura k'aīpe mawūā bed'ea nūmaīrā?

54 Mawūānāī Jesúsbara panaū mawūāsia: Muta mūzhikusa bia jara nūmaīburu, mawūā mūzhita bia jara nūmurā k'ārē ēā. Mawūāmina murā mu Zezeba bia jara b'ua, izhira marābara Daizezea ab'ea. **55** Mawūāmina marābara izhira ūduk'awua duanu ēā, mañne mūārā ūduk'awua b'ua, mūā ūduk'awua b'u ēā ara, sewa nebūrumiā baya marā kīrāk'a, mawūāmina mūārā ūduk'awua b'ua, mawūē mūārā izhi bed'eara arib'ae b'ua. **56** Marā zeze Abraham sobiasia mū zeburu ewarita ūdui baera, aramañne ūdusia, mawūē sobiasia.

57 Mawūāī judīorābara mawūāsīd'a: Bura cincuenta añobid'a ne ēāta, ¿bua ūdusika Abrahamta?

58 Mawūānāī Jesúsbara mawūāsia: Mūā wārīnu marāā jaraya: Abraham nawed'a murā b'ua.

59 Mawūāī mong'arata jirakua edasīd'a tab'ari bead'aita, mawūāmina Jesús merūpe āī wāsia Daizeze ded'a ewara maēbara. Aramañne āzhi ēsadra berab'ari wāsia.

Jesúsba ne ūdubid'a daub'errea tod'ata

9 1 Jesús wāburud'era ūdusia ūmakīrā daub'errea tod'ata.

2 Mawūē izha jurukwad'abara wid'i mawūāsīd'a: Miā Ūrāg'abari, ¿k'azhiruara k'aiba osi, naūba o zhibarirāba osīd'ak'a k'āwūā daub'errea toira?

3 Mawūānāī Jesúsbara panaū mawūāsia: Izha k'azhiruata od'ad'eba k'āwūā b'u ēā, miā zhibarirāba k'azhiruata od'apead'ad'eba k'āwūā b'u ēā, awuaraburu k'āwūā tosia Daizezeba k'ārē obei b'uta dajada nūmemarēā naūneba. **4** Mu zok'ad'aba obi nūmurā mūārā oibara wad'i āsaped'a nūmu kīrāk'a nūmūwed'a. Ewarita zeya diamase dog'o kīrāk'a miōba Daizezed'ebema ob'e ēāta. **5** Muta naū ējūāne b'ūwed'ara muta ūnata b'ua ējūāne b'erāīta.

6 Maūta jarape egorod'e id'osia, aramañne egorora id'oba susua ope maū egoro susuaba pārīkua k'ob'usia daub'errea b'u dabuta. **7** Mobe mawūāsia: Sūgud'e wārūā Siloé posoid'u. Maū trūbara jara krīna b'ua Zok'abued'ata.

Mawũãĩ wãpe sugusia, mawũẽ jěrũya zeburud'era ne ũdu zesia. **8** Mawũẽ arak'aita b'ebara naara daub'errea b'uta akũ b'ead'abara mawũãsid'a: ¿Naũ ěka jewed'ape nebari wid'i b'ad'ara?

9 Ěkũrũbara mawũãsid'a: K'ãũ izhia. Waya awũrũrãbara mawũãsid'a: Izhi kĩrãk'a b'ua. Maũne izhara mawũãsia: Mũrã izhia.

10 Mawũãĩ mawũãsid'a: ¿Bũra sãwũã ne ũdu b'id'a?

11 Mawũãnaĩ izhara panaũ mawũãsia: Jesũs abadaba egorota id'oba susua ope mũ dabũta pãrĩkua k'ob'upe mawũãsia: Siloé posoid'u wãpe sugũdua. Mawũãĩ mũrã wãpe sugusia, aramaũne mũrã ne ũdusia.

12 Mawũãĩ mawũãsid'a: ¿Maũ sãma b'ũ?

Mawũãnaĩ izhara mawũãsia: Mũãrã k'awua ěã.

Fariseorãba wid'id'apead'a daub'errea b'uta b'ed'aa

13 Fariseorã kĩrãbita edesid'a daub'errea b'ad'ara.

14 Ěnaũbada ewari basia Jesũsba egorota id'oba susua ope ne ũdubisid'era. **15** Mawũẽ fariseorãbid'a wid'isid'a sãwũã ne ũdu b'id'ata. Mawũẽ izhara mawũãsia: Egorota id'oba susua ope mũ dabũta pãrĩkua k'ob'usia, maũta mũã sugũburud'era mũrã ne ũdusia.

16 Mawũãĩ fariseorã ěkũrũbara mawũãsid'a: K'ãũ Daizezed'eba mũmũ ěã, mawũẽ arib'ae ěã ěnaũbada ewarira.

Waya awũrũrãbara mawũãsid'a: ¿K'azhirua omiãbara sãwũã mawũã ũdud'ak'ata oipe?

Ězhira aramaũne křicha ab'arika ze ěbasia. **17** Mawũẽ daub'errea b'ad'aa wakusa mawũãsid'a: ¿Bũara k'asia aipe bũ daub'errea b'uta ne ũdubid'ad'ebema?

Mawũãnaĩ izhara mawũãsia: Mũma k'ãũ Daizezeba bed'eata jarabibaria.

18 Judĩorãbara ijãna ěbasia izhira daub'errea b'ad'ata ne ũdu b'id'ara, mawũẽ zhibarirãta trũsid'a. **19** Mobe wid'i mawũãsid'a: ¿Marã naũ zhibarirãta panũka, naũka marãba jara panũrã daub'errea tod'ata? ¿Sãwũã k'ãwũã ne ũdu b'id'a?

20 Mawũãnaĩ zhibarirãbara panaũ mawũãsid'a: Daibara k'awua panũã दौरã naũ zhibarirãta, naũ daub'errea tosia.

21 Mawũãmina sãwũã k'ãwũã ne ũdu b'id'ara daibara k'awuad'a ěã, miã daub'errea b'uta k'aiba k'ãwũã ne ũdubi

b'id'ap̄ura daibara k'awuad'a ēã. Ya zōrã baera izhaa wid'iudua, ari izha neb̄ur̄ya.

22 Zhibarirãbara mawũãsid'a judíorãta wawia pan̄ba, maũēnabemata judíorã ya krícha ab'arika zekuasia Jesús zhãrã Ēdr̄ubia ab̄ur̄ura de zhi j̄urebada maẽ ed'a wãbid'a ēbaita. **23** Maũ k'area zhibarirãbara mawũãsid'a: Ya zōrã baera izhaa wid'iudua.

24 Mawũē daub'errea b'ad'ara wakusa tr̄nape mawũãsid'a: Daizeze kírãbita daia wãrãta jaradua. Daibara k'awua b'ea k'ãũ k'azhirua omiãta.

25 Mawũãnaĩ izhara panaũ mawũãsia: K'azhirua omiãbur̄ muãrã k'awua ēã. Awuarab̄ur̄ muã k'awua b'ura muãrã daub'errea b'ad'ata ne ũdu b'id'a.

26 Mawũãĩ wakusa mawũãsid'a: ¿Bura sãwũã osi? ¿Bura sãwũã ne ũdubi b'id'ap̄u?

27 Mawũãnaĩ izhara panaũ mawũãsia: Muãrã ya marãã jarasia, mawũãmina marãbara ũrĩna ēã. ¿K'ãrẽã wakusa ũrĩ krĩna pan̄u? ¿Marãbid'a pẽwã krĩna pan̄uka?

28 Mawũãĩ ik'azhirua jarad'ape mawũãsid'a: Buab̄ur̄u pẽwã b'id'a, mawũãmina daibara pẽwã b'ea Moiséta. **29** Daibara k'awua b'ea Daizezera bed'easita Moiséa, mawũãmina k'ãũēnabema daibara k'awuad'a ēã sãmaũba ũtu zed'ara.

30 Mawũãnaĩ maũbara panaũ mawũãsia: Sakua mawũã marãbara sãmaũba ũtu zed'ata k'awuad'a ēpe, maũne muãrã ne ũdubi b'id'ap̄ua. **31** K'awua b'ea Daizezebara ũrĩ ēãta k'azhirua omiãrã bed'eara, mawũãmina iab'aũba Daizezeta wawia b'ura, aramaũne izha krĩnata ob'ura, maũ bed'eara ũrĩ b'ua. **32** ũrĩnak'a iab'aũba ne ũdubisia ab̄udara iab'a daub'errea tod'ata. **33** Naũta Daizezed'eba ze ēbasib̄ur̄u miã k'ãrẽta ob'e ēbak'ausia.

34 Mawũãĩ panaũ mawũãsid'a: Bura jipad'e k'azhiruad'e tosia. ¿Maũta buab̄ur̄u ũrãg'aika daita?

Mawũãnape jarasid'a de zhi j̄urebada maẽ wueta ed'a wã ēbamarã.

Daizezed'ebema ũdu b'ed'e b'ebara ũdud'a ēã

35 Jesúsbara ũrĩsia aramaũne ãĩ kenab'arib̄udata, mawũē ũdui mawũãsia: ¿Bura iã b'uka Daizeze Warrad'ebema?

36 Mawũãĩ izhara panaũ mawũãsia: ¿Nok'ó, maũ k'aipe muã iãĩta izhid'ebemata?

37 Mawũãĩ Jesúsbara mawũãsia: Maũ bũara ũdu k'ob'uta mu bũ ũme bed'ea k'ob'uta izhia.

38 Mawũãĩ izhara mawũãsia: Nok'ó, bũd'ebema mũãrã ijãbũrua. Mawũãpe ibia jarasia.

39 Jesúsbara mawũãsia: Zhãrã k'awua oi k'area mũrã zesia naũ ejũãëna. Aramaũne Daizezed'ebema ũdu ãã b'ebara ũdud'amarẽã, waya ũdu b'ed'e b'ebara ũdu ãã b'eamarẽã.

40 Fariseorãnebema ũkũru izhi bawara k'opanũba maũta ũrĩbũdad'era mawũãsid'a: ¿Mobera daisid'a daũb'errea duanuka?

41 Mawũãnaĩ Jesúsbara panaũ mawũãsia: Daizezed'ebemata ũdu ãã b'ebũru k'azhirua ne ãã b'eak'ausia. Mawũãmina ũdu b'ea ab'eba marãne k'azhiruara ari mũmũã.

Ne jarad'a ovejarã akũbarid'eba

10 **1** Jesúsbara mawũãsia: Mũã wãrĩnu marãã jaraya: Ovejarãne k'orrata mũmũ maẽ puertad'e ed'a wãbũru ããrã, awuarabũru jãpe wãrĩze ed'a wãbũrũra nezrũgamiã. **2** Mawũãmina puertad'e ed'a wãbũrũra ovejarã akũbaria. **3** Puerta jũã b'ũbara maũ ed'a wãmarẽã ewabaria, ovejarãbara izhi nemirã ũrĩk'awua b'ea, izhi ovejarã trũ jara ãĩ jũre edebaria. **4** Aramaũne izhi ovejarã jõma ãĩ zebigape ãzhi naa wãbaria, mawũẽ ovejarã izhi k'aid'u wãbada izhi nemita ũrĩk'awua b'eba. **5** Mawũãmina ũdud'ak'ara pẽwãna ãã, awuarabũru maũ k'areara merũ wãëba panũã ũdud'ak'a nemirã ũrĩnak'aba.

6 Jesúsbara mawũã ne jarak'asia, mawũãmina ãzhara k'awuad'a ëbasia k'ãrëta jara krĩnabũrũra.

Jesúra bigaua izhid'erã akũira

7 Mawũẽ Jesúsbara wakusa mawũãsia: Mũã wãrĩnu marãã jaraya: Mũta puerta ovejarãneã. **8** Jõma mũ nawed'a zed'apead'ara nezrũgamiãta b'ea, mawũẽ ãzhi bed'eara ũrĩna ëbasia mũrëta b'ebara. **9** Mũta puerta. Mũneba ed'a wãbũrũra ëdrũya. Aramaũne adu-a b'aya mũã bia erunũmũba. **10** Nezrũgamiã zebaria nezrũgaita, zhãrã beaita, zhãrã jõbiita. Mawũãmina mũrã zesia Daizeze ũme b'ai jõ ããta ad'uba erub'eamarẽã.

11 Mũrã bigaua ovejarã akũira. Ovejarã akũita bigaura beubaria ovejarã k'area. **12** Mawũãmina pag'a b'ũk'ãrĩnata

(Juan 10:11)

ovejarā akūbari ēābara ovejarā izhid'e ēbaera usa pā zeburūta ūduburūd'era ovejarā āmaēkua wāēba wābaria, mawūē usa pābara ovejarā k'a jārāzoabibaria. **13** Pag'a b'uk'ārīnarā mawūā wāēba wābaria, plata k'area nūmū baera sopua ēā ovejarā k'area.

14 Mūrā ovejarā akūira bigaud'eba ūduk'awua b'ua mū ovejarā, mūrēta b'ebid'a mūrā ūduk'awua b'ea. **15** Aramañ kīrāk'a mū Zezebara mūrā ūduk'awua b'ua, mū Zezera mūābid'a ūduk'awua b'ua. Mūrā beuya ovejarā k'area. **16** Muā dewara erub'ua ovejarā naū k'orrad'ebema ēāta. Maūrāsīd'a mūrā wei baraba maūrābara mū bed'eara ūrīnaña. Aramañne āba duaneña, āzhi akūbarira ab'a b'aya. **17** Mū Zezebara mūrā kuāg'a mūrā beui baera wakusa piradrūta. **18** Mūrā miōba bead'a ēā, awuaraburū mūrā mūzhi biaba beuya. Mūrā erub'ua beui zareara, mūrā erub'ua wakusa piradrūi zareara. Maūta omarēā jarasia mū Zezeba.

19 Judīorā wakusa kīrīcha ab'arika zed'a ēbasia mañ bed'eaba. **20** Āzhirānebema biobara mawūāsīd'a: Jaiba erunūmūba kīrāne b'ū ēā. ¿Maūba izhi bed'eara k'ārēā ūrīnaīpe?

21 Waya awururābara mawūāsida:

Mawūārā bed'ea ěã jaiba erunumurā. ¿Jaibara ne ũdubiga b'eika daub'errea b'era?

Judíorābara Jesús seribid'a ěbasia

22 Jerusalénne fiesta obudata Daizeze ded'ebemata osid'a. Mañnerā kūrāsā ewari basia. **23** Daizeze ded'a ewara maē Jesús tebasia Salomón abada maē. **24** Mañne judíorāba buredrud'ape mawūāsida: ¿Buara दौरa sōmbeed'a bud'ebema bia k'awuabiga ěã erunumaĩpe? Buta zhārā ědrubiburū daia jipa jaradua.

25 Mawūānāĩ Jesúsbara panaũ mawūāsia: Murā maũta mũã marāã jarasimina marābara ĩjāna ěã. Mũ Zezed'eba mũã k'ārē onumũba jipa k'awuabi b'ua murā maũta. **26** Mawūāmina marābara ĩjāna ěã murēnebemata duanu ěbaera mũã marāã jarad'a kīrāk'a. **27** Mũ ovejarābara mũ bed'eara ũrĩ b'ea, mũārā āzhira ũduk'awua b'ua, murā aramaũne pēwā b'ea. **28** Mũārā ded'ekaya Daizeze ũme b'ai jō ěãta, mawūē aduad'a ěã, miōba jārĩkua ěã mũ juwuad'ebara. **29** Mũ Zezera āzhita mũāã diad'ara jōmaũ audre zhi zroma, mawūē miōba jārĩkua ěã mũ Zeze juwuad'ebara. **30** Murā mũ Zeze ũme ab'aũta panũã.

31 Mawūāburū k'area judíorābara wakusa mong'arata jirakua edasid'a tab'ari bead'aita. **32** Mawūē Jesúsbara mawūāsia: Mũārā mũ Zezed'eba biata bio onumũta marāã ũdubiga numũã. ¿Mawūē maũrānebema sãũ k'area murā mong'araba tab'arid'aĩpe?

33 Mawūāĩ judíorābara panaũ mawūāsida: Bua biata ob'ũ k'area mong'araba tab'arid'aita k'opanũ ěã, awuaraburū tab'arid'aya Daizezema mitia bed'ea b'ud'eba, aramaũne bura beubari b'uta Daizezea ab'ua.

34 Mawūānāĩ Jesúsbara panaũ mawūāsia: ¿Marā ũrāg'ata b'ũ tab'ud'era Daizezebara mawūāsi ěka: Mũã zhi jarama marā dai zezerāta? **35** Mawūā dai zezerāta jarasia izha bed'eata jarak'ad'ata, maũta zhi b'umarā mawūā ěã ab'ed'a ěã. **36** ¿Mañne murā mũ Zezeba jurupe naũ ějũāēna zok'ad'ata, marābara bura Daizezema mitia bed'eaburua abũda ěka, bari mũã jaraburud'eba murā Daizeze Warrata? **37** Mũ Zezeba ob'uta mũã o ěburũ, mũã jara numurā ĩjārāũdua. **38** Mawūāmina mũã onumũburũ, mũã jara numũta ĩjāna

ẽãsid'a, maũ muã onumuta ijãũdua, aramaũne k'awuad'aya mu Zezera mune b'uta, murã mu Zezed'e b'uta.

39 Mawũãburu k'area wakusa jida krĩnasid'a, mawũamina Jesús ẽdrusia ãzhi juwuad'ebara.

40 Mobe wakusa wãsia Jordán do kĩrãrẽ, naara Juanba zhãrã buru k'oe b'ad'aid'u, mobe b'esia mama. **41** Maũnerã bio izhima ze numubara mawũã duanasia: Ûdud'ak'ara Juanbara o ẽbasia, mawũamina naũ Jesúsd'ebemata Juanba jarad'ara jõma wãrĩnu basia.

42 Aramaũne Jesúsd'ebema mama bioba ijãsid'a.

Lázaro beud'a

11 **1** Lázaro abadata k'aya numuta Betania puwurud'ebema basia, zhi nawek'aurãsid'a Maríata, Marta ùme maũ puwurud'ebema basia. **2** Maũ Maríara Lázaro k'aya numu nawek'aubara tẽãne kerata Jesús jërũne ùrũ weape izhi bud'aba põãsã jaresia. **3** Zhi nawek'aurãbara bed'eata jarabuesid'a Jesús mawũãnamarẽã: Nok'ó, bua kuãg'ara k'aya numuã.

4 Jesúsbara maũta ùrĩpe mawũãsia: Maũ mawũã k'aya numurã bari beuid'ebema ẽã, awuaraburu Daizeze zhi zromata k'awuad'aid'ebema, mu Daizeze Warrata zhi zromata k'awuad'aid'ebema.

5 Martara, Maríara, Lázarora Jesúsbara kuãg'a basia.

6 Lázaro k'aya numuta ùrĩburud'era wad'i ewari ùme b'esia izhi b'ad'a maẽ. **7** Mobe maũ tẽã izha jurukuad'aa mawũãsia: Wakusa wãdrũ Judea druad'a.

8 Mawũãĩ izha jurukuad'abara mawũãsid'a: Miã Ùrãg'abari, dããrã ba ẽã judiorãba bura mong'araba tab'arid'ai bad'apead'ara. ¿Maũta wakusa maĩnu wãĩka?

9 Mawũãnaĩ Jesúsbara panaũ mawũãsia:

¿Ewarira doce hora ùna numu ẽka? Ewarid'e nimirã tenedru ẽã ẽjũã ùnata ùdu b'uba. **10** Mawũãmina diamase nimirã tenedruya ùna numu ẽãba.

11 Mawũãpe mawũãsia: Dazhirã bawara zhibiara Lázaro k'ãĩ numuã, mawũãmina murã wãña ùrũmane.

12 Mawũãĩ izha jurukuad'abara mawũãsid'a: Nok'ó, mawũã k'ãĩ numuburu b'eya.

13 Mawũã jaraburubara Jesúsbara jara krĩnasia Lázaro beusita, mawũãmina ãzhara krĩchasicid'a jaraburuta ẽnaũ k'ãĩ

nũmũta. **14** Mawũẽ Jesúsbara jipa jara mawũãsia: Lázaro beusia. **15** Mũrã marã k'area sobia b'ũta mama b'a ěbad'aba marãbara mũnebema audre ijãnaña, mawũẽ wãnaña izhima.

16 Mobeburu Tomás Memerã abadabara dewaurã Jesúsba jurũkuad'aa mawũãsia: Dazhirãsid'a wãnaña izhi bawara beud'e.

Jesúsbara beud'ara piradrũbiya

17 Jesús zeburũd'era Lázaro wuag'ad'apead'ara ya ewari kĩmarẽ nũmasia. **18** Betania pũwũrũra b'asia Jerusalén k'aita, zhi wawarata b'asia kilómetro ũbea. **19** Judíorã bio zesid'a Martama, Maríama, aramaũne k'opayad'aita āzhi mebeata beusi baera. **20** Martabara Jesús uruta ũrĩburũd'era kĩrāzhu wãsia, mawũãmina Maríara b'esia ded'a. **21** Martabara Jesús mawũãsia: Nok'ó, bũta nama b'asibũru mũ nawewaura beu ěbak'ausia. **22** Mawũãmina mũrãrã k'awua b'ũa jõma bũa Daizezea wid'ibũrũra izhara arib'aeya.

23 Mawũãĩ Jesúsbara mawũãsia: Bũ nawewaura beud'ata piradrũya.

24 Mawũãĩ Martabara mawũãsia: Mũrãrã k'awua b'ũa beud'ata piradrũita beud'apead'ata piradrũbudad'e ewari jõburũd'e.

25 Mawũãĩ Jesúsbara mawũãsia: Beud'ara mũã piradrũbipe Daizeze ũme b'ai jõ ěã b'abiya. Mũnebemata ijã b'ũra beubũrusid'a zok'ai b'aya. **26** Zok'ai b'eba mũnebemata ijã b'era jipa beu ěã. ¿Maũ bũara ijãĩka?

27 Mawũãĩ izhara mawũãsia: Āãjã Nok'ó, mũrãrã ijã b'ũa bũra zhãrã Ēdrũbita Daizeze Warrata zesia naũ ějũãẽna.

Jesús jẽgad'a Lázaro wuag'ad'apead'a maẽ

28 Mawũãpe Martabara zhi mebea María trũne wãpe chupea mawũãsia: Miã Ũrãg'abarira nama b'ũa, bũta trũ k'ob'ũa.

29 Maríabara maũta ũrĩpe iñabasia piradrũpe zesia Jesúsma. **30** Jesús wad'i pũwũrũd'e ed'a ze ěbasia, awuarabũru b'asia Martaba ũdud'a maẽ. **31** Ded'a judíorã María k'opaya b'ebara María iñabasia piradrũpe wãburũta ũdud'ai, k'aid'u wãbũdata mawũãsid'a: Zhi mebea wuag'ad'apead'aid'u jẽgad'e wã.

32 María Jesús k'ob'u maẽ zeburud'e ũdui, izhi jêrũ k'aita sãk'ok'od'e k'ob'epe mawũasia: Nok'ó, buta nama b'asiburũ mu nawewaura beu ëbak'ausia.

33 Jesúsbara María jêga b'uta ũduburud'e, judíorã izhi k'opaya b'esid'a jêga k'ob'eta ũdui k'ãbãẽã sopuasía. **34** Mawũẽ mawũasia: ¿Sãma wuag'asid'a?

Mawũãĩ mawũãsid'a: Nok'ó, akud'e zerua.

35 Jesús jêgasía. **36** Mawũẽ judíorãbara mawũãsid'a: Akaudua sãwũã kuãg'a basita.

37 Maũrã ãkũrũbara mawũãsid'a: ¿Naũbara daub'errea b'uta ne ũdubid'ara, Lázarusid'a beubi ëbaid'e b'asi ëka?

Beud'ata piradrud'a Lázaro

38 Jesús wakusa k'ãbãẽã sopua zesía Lázaro wuag'ad'apead'a maẽ. Mama zob'eata numũta mong'ara zromaba tapa numasia. **39** Mawũẽ Jesúsbara mawũasia: Mong'ara ãĩ edaudua.

Maũne Marta zhi beud'a nawek'aubara mawũasia: Nok'ó, ya ũsiasía ewari kĩmarẽ basi baera.

40 Mawũãĩ Jesúsbara mawũasia: ¿Muã buaa jarasi ëka bua mũnebemata ijãrã ũduita zarea Daizezed'era?

41 Mobeburũ beud'ata b'ud'apead'a maẽbara mong'ara ãĩ edasid'a. Mawũẽ Jesúsbara ũtaa akũ mawũasia: Zeze, muã buaa zhibia jiya muã wid'id'ara bua ũrĩburũba. **42** Muãrã k'awua b'ua buara mu bed'eara baridua ũrĩ b'uta, mawũãmina mũrã mawũã bed'eaburũa k'abanata za k'ob'e k'area, aramaũne ijãnamarẽã mũrã bua zok'ad'ata.

43 Mawũãpe nemi jĩgua mawũasia: ¡Lázaro ãĩ zerua!

44 Mawũãĩ beud'ara ãĩ zesía, juwuata jêrũta bũra chub'asia wuaba, kĩrãsid'a bũra chub'asia pañueloba.

Mawũẽ Jesúsbara mawũasia: Ënaũdua tebamarẽã.

Krĩcha jurud'apead'a bead'aita Jesús

(Mateo 26:1-5; Marcos 14:1-2; Lucas 22:1-2)

45 Mobeburũ judíorã bio María k'opayad'aita zed'apead'abara Jesúsba mawũã oburũta ũdud'ape ijãsid'a izhid'ebemata. **46** Mawũãmina maũrãnebema ãkũrũra fariseorãma wãpe jarasid'a Jesúsba mawũã oburũta. **47** Mawũẽ sacerdoterã nok'orãbara, fariseorãbara, nok'orã wag'aurãta

(Juan 11:44)

ãba jured'ape mawũasid'a: ¿K'ārēta od'aipe? Jesúsbara bio onumã ũdud'ak'ata. 48 K'awũ idaribid'ara izhid'ebemata jōmaũba ijānaña, k'awũārā Roma bid'arāta zed'ape Daizeze de dazhirānerā ārīnaña, dazhirāsīd'a beakwad'aya.

49 Mawũãnaĩ ãzhirãnebema ab'a Caifás maũ añone sacerdote wag'auta b'uba mawũãsia: Marãbara miã k'ãrëta k'awuad'a ãã.

50 Miã marãbara k'awuad'a ãã ùmakĩrã ab'a jõmaũbari beuita audre bigata, Roma bid'arãba judíorã jõma bead'ai k'ãñabara.

51 Mawũãbũrũra izhikusaubã mawũã ëbasia, awuarabũrũ maũ añone izhita sacerdote wag'auta b'ũ baera Daizezed'eba mawũãsia Jesús beuita judíorã jõmaũbari. 52 Bari judíorãbari beuita ãã, awuarabũrũ beuita Daizeze warrarã ab'a numũita druaza b'eta. 53 Aramaũne maũ ewadeba krĩchasiid'a Jesús bead'aita.

54 Maũ k'area judíorãne ed'ara Jesús ya dajada nimiba ëbasia, awuarabũrũ mamaũbara wãsia druã drudruã tab'ũ k'aita, pũwũrũta Efraín abadaid'u wãsia, mobe mama b'esia izha jũrũkuad'a bawara.

55 K'aita bata numasia Egiptod'eba ëzoad'ata krĩcha fiesta obadata judíorãba, mawũë fiesta nawed'a bio wãrĩzesid'a Jerusalén pũwũrũed'a, Daizeze kĩrãbita nene ãã k'ob'aid'ebemata od'ai k'area. 56 Zhãrãbara Jesús jũrũ b'eta Daizeze ded'a ewara maẽ ãzhirãĩnu mawũãsiid'a: ¿Marãma sãwũãpe? ¿Fiesta bad'era zeibũka?

57 Sacerdoterã nok'orãbara, fariseorãbara jarasiid'a iab'aũba sãma b'ũta k'awuara jaramarẽã jidad'aita.

Jesús jërũne kerata wead'apead'a

(Mateo 26:6-13; Marcos 14:3-9)

12 1 Egiptod'eba ëzoad'ata krĩcha fiesta obadata ewari seis wãẽã numũne, Jesús Betania pũwũrũed'a zesia Lázaro b'ũ maẽ, maũ beud'ata izha piradrũbid'a basia.

2 Mama Jesũita zhiko osid'a, Martaba ne jed'ekasia, Lázaro jewed'a k'ob'asia zhãrã Jesús bawara nek'o duanune ed'a.

3 Maríabara kera nardo izhiawa kiruta botellad'e numũta ne ùtũta jiraedape weasia Jesús jërũne, mobe izhi bud'aba põãsã jaresia, aramaũne dera jõma tũã numesia keraba. 4 Maũne Jesúsba jũrũkuad'ata ab'a Juda Iscariote Simón warraba Jesús chãb'ariita b'uba mawũãsia: 5 ¿Naũ kera k'ãrẽã nendo ëbasi, ewari treciento trajad'abari nendoid'e b'asi ãka denario trecientobari, mobe platara diaid'e b'asi ãka zuburia b'ea?

6 Judabara mawũã ëbasia zuburia b'eta krĩcha b'uba, awuarabũrũ mawũãsia nezrũgamiãta b'ũ baera. Zũbita izha

erub'uba zruga b'asia āzhi jōmaũita plata ed'a kenab'ari panunebemata. **7** Mawũe Jesúsbara mawũasia: Idaribirua, Maríabara m̄ wuag'a b'ud'ai ewariita wuag'a erub'asia naũ kerara. **8** Zuburia b'era marā bawara ewariza b'eya, mawũamina m̄rā marā bawara ewariza b'a ěã.

Krīcha jurud'apead'a bead'aita Lázaro

9 Judíorābara k'abanaba k'awuasid'a Jesús Betania p̄w̄w̄r̄ud'e b'uta, mawũe maĩnu zesid'a, bari Jesús akud'e zed'a ěbasia, awuaraburu Lázarosid'a akud'e zesid'a, beud'ata Jesúsba piradrubid'ata. **10** Mawũe sacerdoterā nok'orābara krīchasiid'a bead'aita Lázarosid'a. **11** Maũenabema Lázarod'eba judíorā bioba āzhira kenab'arisid'a, mobe ĩjāsidiid'a Jesúsdebemata.

Jesús ed'a wāna Jerusalénne

(Mateo 21:1-11; Marcos 11:1-11; Lucas 19:28-40)

12 Jerusalén p̄w̄w̄r̄ud'e k'abanata fiesta bad'e zed'apead'abara nrũemane ũrīsidiid'a Jesúsidiid'a uruta. **13** Mawũe p̄r̄r̄r̄r̄ kiduata t̄ud'ape kīrāzhu wāsidiid'a, maũnerā nemi jīgua mawũasiid'a:

¡Daizezera ibia jarad'aya!

¡Ibia jarad'aya Daizezed'eba zebur̄ra, izhira Rey Israel b'ed'ea!

(Salmos 118:25-26)

14 Jesúsbara burro kūrāta ũdupe ũr̄ b'arisia, maũenabemata zhi b'umata mawũã b'ua:

15 Perarāũdua marā Jerusalénne b'era, marā Reyra urua, burro kūrāne ũr̄ b'ari urua.

(Zacarías 9:9)

16 Izha jurukuad'abara maũ naarara sãwũārã k'awuad'a ěbasia, mawũamina Jesús ũtaa wāna tēne bude basidiid'a maũ izhi ũr̄ubemata b'u tab'ed'e od'apead'ata. **17** Zhārã Jesús bawara k'ob'ead'abara awur̄ra nebur̄usidiid'a Lázaro tr̄ubur̄ud'era beud'ata piradrubid'ata. **18** Maũ k'area zhārābara Jesús kīrāzhu zesidiid'a, ũrīsidiid'a baera izha od'ata maũ ũdud'ak'ata. **19** Mawũamina fariseorābara āzhirāĩnu mawũasiid'a: Marāba aku b'e kīrāk'ara dazhirābara miã k'ārēta ob'ed'a ěã. Akaudua sãwũã jōmaũba p̄w̄w̄ã duaĩnata.

Griegorã ũkuruba jurud'apead'a Jesús

20 Ũkuru griegorāta duanasia Jerusalén p̄w̄w̄r̄ud'e wārizekuad'ara Daizeze ibia jarad'aita fiestad'e. **21** Maũrābara

Felipeta orrasid'a, Felipera Betsaida p̄w̄w̄r̄ud'ebema basia, mañ p̄w̄w̄r̄ura Galilea druad'ebema, mawũã orrad'ape zuburia bed'ea mawũãsid'a: Daibara ũdu kriña panuã Jesústa.

22 Felipera wāpe jarasia Andrea, aramañe Andrésba Felipe ũmeba jarasid'a Jesúa. **23** Mawũẽ Jesúsbara panañ mawũãsia: Ewarira arabasia m̄ Beubari Bape b'ura beud'ata piradr̄upe ũtaa wãita. **24** Muã wārĩnu marãã jaraya, trigo ta egorod'e ubudata p̄aw̄r̄ãita beu ēb̄ur̄u ab'abai b'aya, mawũãmina p̄aw̄r̄ãita beura, waripe bio zauya. **25** B'a kriñaba m̄ k'area beu ēãrã aduaya, mawũãmina naũ ējũãne b'a kriña ēkĩrāk'a m̄ k'area beub̄ur̄ura Daizeze ũme b'ai jō ēã b'aya. **26** Iab'auba m̄ bed'eata arib'ae n̄m̄ubara m̄ta p̄ew̄ãdua, mawũãrã m̄ b'̄u maẽ b'aya m̄ bed'eata arib'ae b'ura. Iab'auba m̄ bed'eata arib'ae b'ura m̄ Zezebara bia edaya.

Jesúsba jarad'a izhi beuita

27 M̄rã sopua k'ob'ua. ¿Muãrã k'asia aipe? ¿Zeze m̄rã k'arebarua, m̄rã zuburiabirãrũã aika? Mawũãmina m̄rã zesia mañ k'area. **28** Mawũẽ muãrã mawũãña: Zeze, b̄ura zhi zromata ũduk'awabigarua.

Mañe Daizeze ũtreba bed'eabur̄uta mawũãsia: M̄rã zhi zromata ũduk'awabiga b'uta muãrã wakusa ũduk'awabigaya. **29** K'abanata mama k'ob'ebara mañ bed'eata ũrĩbudad'era jarasid'a bata. Waya aw̄ur̄r̄ãbara mawũãsid'a: Ángelta Jesúa bed'eabur̄ua.

30 Mawũãnaĩ Jesúsbara mawũãsia: Mawũã bed'eabur̄ura m̄ũtabema ēã, awuarabur̄u marãĩtabema. **31** Arababur̄ua Daizezebara k'awua okuaita naũ ējũãne b'era, arababur̄ua ātõmiã naũ ējũãne nok'ota b'ura Daizezebara aĩ juretaita. **32** M̄ta druad'e cruzd'e jirab'ud'ai muãrã jõmaũã ijãbigaya m̄nebemata.

33 Mawũã jarabur̄ubara Jesúsbara jara kriñasia sãwũã beuita. **34** Zhãrãbara mawũãsid'a: Daiba ũrĩbadara ũrãg'ad'era jara b'ua zhãrã Ēdr̄ubira beuk'ata. ¿Maũta buara sãwũã Beubari Bape b'ura cruzd'e jirab'ud'aya abur̄u? ¿Mobera k'aibe mañ Beubari Bape b'ura?

35 Mawũãnaĩ Jesúsbara mawũãsia: Wad'i ewari k'akutua m̄ta ũnata marãne ed'a b'ua. M̄ ũme nimibaudua wad'i erudianuwed'a m̄ta ũnata, mawũãrã marãĩtara keubur̄u

kīrāk'a toto ēbaya, pāriḡuad'e nimibara k'awua ēã sãmaã wãrã. **36** Ũnata eruduanuwed'a ijãũdua ũnanebemata, aramaũne b'eaíta ũna warrarãta.

Jesúsbara maũta jarape wãpe merũsia zhãrã k'area.

Ījã ēã nũmeãna judíorãbara

37 Jesúsbara ũdud'ak'ata āzhi kīrãbita okuasiid'u ijãna ēbasia izhid'ebema. **38** Aramaũne arimaē berab'arisia Daizezeba bed'eata jarabibariba Isaíaba mawũãnata:

Nok'ó, ¿k'aiba ijãbũru bed'eata dazha jarabũdara? ¿K'aiba k'awuabũru bũra zhi zromata? *(Isaías 53:1)*

39 Maũneba ijã b'ed'a ēbasia, maũēnabemata Isaíabara dewara mawũãsia:

40 Daizezebara mawũãsia: Ījãna ēãba muãrã ānatusia āzhi dabũra, zarea duanusia āzhi sora, aramaũnerã ũdud'a ēã dabũbara, sãwũãta k'awuad'a ēã sobara, miã k'azhiruara āmape mu pẽwãna ēã muã ēdrũbigaira. *(Isaías 6:10)*

41 Isaíabara maũta jarasia k'ãimok'arad'e kīrāk'a ũdud'aba Jesús zhi zromata b'aíta, mawũē jarasia izhid'ebemata.

42 Isaíaba mawũã jarasimina judíorãta nok'orãbara bioba ijãsid'a Jesús'debema. Mawũãmina ijã b'ea ad'a ēbasia wawia b'eba fariseorãta, aramaũne ed'a wãbi ēã nũmũna ēbamarẽã de zhi jurebada maẽ. **43** Aramaũne zhãrãba bia jaraita kriña b'easia Daizezea bia jarabid'ai k'ãñabara.

Jesús bed'eaba k'awua oya zhãrã b'era

44 Jesúsbara nemi jĩgua mawũãsia: Mũnebemata ijã b'ũra bari mũnebemata ijã b'ũ ēã, awuarabũru ijã b'ũa mu zok'ad'ad'ebemata. **45** Mũta ũdu b'ũbara ũdu b'ũa mu zok'ad'ata. **46** Mũta ũnata zesia naũ ējũãēna, mũnebema ijãbũdara pãriḡuad'e b'ea ēbamarẽã. **47** Mu bed'eata ũrĩpe arib'ae ēãrã muãrã k'awua o ēã, muãrã zhãrã k'awua oita ze ēbasi baera naũ ējũãēna, awuarabũru muãrã zesia zhãrã ēdrũbigaita ējũãne b'eta. **48** Mũta seribi ēãba mu bed'eata ijã ēãbara erub'ũa k'aiba pua k'awua oira, bed'eata muã jara nũmũba maũneba Daizezeba k'awua oya ewari jõbũrud'e. **49** Muãrã bed'ea nũmu ēã mũzhikusaubã, awuarabũru mu Zeze mu zok'ad'aba jarasia k'ãrẽ jarai b'ũra sãwũã jaraita.

50 Muārā k'awua b'ua izha muāã jarabi numurā izhi ũme b'ai jō ēānebema. Mawũē muā jara numurā jara numuā mu Zezeba muāã jarad'ad'e.

Jesúsba jērũ sugukwad'a izha jurukwad'ata

13 1 Egiptod'eba ēzoad'ata krīcha fiesta obada nawed'a, Jesúsbara k'awua b'asia ewari arabata naũ ējũānebara zhi Zezema wāita, izhi pēwā b'eta naũ ējũāne b'era kuāg'aba kuāg'asia druad'e b'ũ ewarita jōburuid'u. 2 Dauja zhiko k'obudad'era ātōmiābara Simón warra Juda Iscariotera sod'era ya krīchabisia Jesús chāb'aribiita. 3 Jesúsbara k'awua b'asia zhi Zezebara ne jōma izhaa chāb'arid'ata, k'awua b'asia izhira Daizeze maēba zed'ad'eba Daizezema wāita. 4 Maũba nek'o k'ob'ed'e Jesús piradrupe wua āneb'ari b'uta wēāpe toallata jiraedape tājũ k'ob'usia kurrud'e. 5 Mobeburũ poncherad'e baniāta weape izha jurukwad'ata jērũ sugukua pōāsā jaresia toalla kurrud'e tājũnaba. 6 Aramaũne Pedroid'u baburud'era maũbara mawũasia: ¿Nok'ó, bua suguika mu jērũta?

7 Mawũāi Jesúsbara panaũ mawũasia: Muā oburua k'āwũawed'ara buara sāwũāta k'awua ēā, mawũāmina tēāne k'awuaya.

8 Mawũāi Pedrobara mawũasia: Buara sugu ēā mu jērũrā.

Mawũāi Jesúsbara panaũ mawũasia: Muā bu jērũta sugu ēburũ, bua munebema ēā.

9 Mawũāi Simón Pedrobara mawũasia: Mobera Nok'ó, bari mu jērũta ēā, awuaraburũ murā sugu b'udua juwuata buruta.

10 Mawũāi Jesúsbara mawũasia: Kuid'ara jaigu ēāba jērũtura suguid'e b'ua jōma nene ēāba. Marā jaigu ēā b'ea, mawũāmina jōma ēā.

11 Jesúsbara k'awua b'asia izhira k'aiba chāb'ariita, maũba mawũasia: Marā jōma nene ēā duanu ēā.

12 Mawũā jērũ sugukuape wakusa izhi wuata āneb'aripe wakusa jewed'asia mesa maē, mobe mawũasia: ¿Marābara sāwũāta k'awuabudak'a muā marā k'āwũā oburud'ebema?

13 Marābara murā jara b'ea Miā Ūrāg'abarita, Nok'ota, mawũā jarad'aira biga murā maũ baera. 14 Mũta Nok'ota Miā Ūrāg'abarita b'uba marā jērũta suguburuba, marāsida ab'arika jērũ sugud'aibara zhiya. 15 Muārā marā k'āwũā oburua marābid'a ab'arika od'amarēā. 16 Muā wārĩnu marāã

(Juan 13:5)

jaraya: Nezok'ara audre zhi zroma eã izhi nok'o k'ãñabara, miã zok'abuebudara audre zhi zroma eã izhi zok'abueburu k'ãñabara. 17 Maũta sãwũata k'awuad'ara Daizezebara sobia b'eabiya arib'aed'ara.

18 Muãrã marã jõma jara k'ob'u eã, muãrã k'awua b'ua k'airãta jurukuad'ata. Mawũamina arimaẽ berab'arii barata zhi b'umata mawũã b'ua: Mũ ùme nek'o b'ura mũ ùrũ baya. 19 Muãrã maũta nawed'a marãã jaraburua, mawũã berab'ariburud'era ijãnamarẽ Mũrã Mũta. 20 Muã wãrĩnu marãã jaraya: Muã zok'aburuta bia edaburura mũta bia edaburua, mũ Zeze mũ zok'ad'ata bia edaburua.

Jesúsba jarad'a izhi chãb'ariita Judaba

(Mateo 26:20-25; Marcos 14:17-21; Lucas 22:21-23)

21 Jesúsbara maũta jarape k'ãbãẽẽ sopua mawũãsia: Muã wãrĩnu marãã jaraya, marãnebema ab'aũba mürã chãb'ariya.

22 Mawũãĩ izha jurũkuad'ara ãzhirãĩnu zhiya akusid'a k'aita jara k'ob'ũta k'awuad'a ãba. **23** Izha jurũkuad'ata ab'a Jesúsba kuãg'ata k'ob'asia Jesús k'aita. **24** Mawũẽ Pedrobara maũã juwuaba jarasia wid'imarẽã k'aita jara k'ob'ũta. **25** Mawũẽ maũbara Jesúsuta andre k'aita orrape mawũãsia: Nok'ó, ¿bu mawũã oira k'aibe?

26 Mawũãĩ Jesúsbara panaũ mawũãsia: Muã panta sõmberape diataya, maũta izhia. Mawũãpe pan sõmberape Juda Iscariotea diasia Simón warraa. **27** Maũta k'oburud'era ãtõmiã ed'a izhid'e wãsia. Mawũẽ Jesúsbara mawũãsia: Buzha oira ãnabasia odua.

28 Mawũãmina nek'o duanubara miõba k'awuad'a ãbasia k'ãrẽã mawũãburũra. **29** Ëkũrũbara krĩchasiid'a Judabara zũbi plata atauta erub'ũba Jesúsbara mawũãsia: Edarua dazhirãba fiestad'e nesid'ara, o mawũãsi ãburũ jarasita k'ãrẽ diamarẽã zuburia b'ea. **30** Judabara pan k'oape aramaũta wãsia. Maũnerã ya diamase nũmasia.

Arib'aeita zhiwid'ia

31 Juda wãburud'era Jesúsbara mawũãsia: K'õbebũru Daizezebara zhi zromata ũduk'awabigaya mu Beubari Bape b'ũra, izhi Daizezesid'a zhi zromata ũduk'awabigaya mũneba. **32** Daizezeba izhira zhi zromata mũneba ũduk'awabigaburud'era, Daizezebara ab'arika ũduk'awabigaya mürã zhi zromata, dããrã ããne mawũã oya. **33** Warrarã, mürã marã bawara k'ob'aya aritiaed'a. Marãbara mürã jurud'aya, mawũãmina judiorãã muã jarad'a k'ĩrãk'a muã marãã jaraya: Mu wãĩma marã wã b'ed'a ãã. **34** Arib'aeita zhiwid'ita muã marãã jaraya: Zhiya kuãg'audua, muã marãta kuãg'a b'ũ k'ĩrãk'a. **35** Mawũãtrũ jõmaũba k'awuad'aya marã mu pẽwã b'eta, zhiya kuãg'a b'ebũru.

Jesúsba jarad'a Pedroba ũduk'a aita

(Mateo 26:31-35; Marcos 14:27-31; Lucas 22:31-34)

36 Pedrobara Jesúsita mawũãsia: Nok'ó, ¿bũra sãmaã wãĩpe?

Mawũãĩ Jesúsbara panañ mawũãsia: Mũ wãĩma k'awũawed'ara bũra mũ k'aid'ura wã b'e ěã, mawũãmina mũ k'aid'u zeya tãã.

37 Mawũãĩ Pedrobara mawũãsia: Nok'ó, ¿mũrã k'ãrẽneba k'awũawed'ara bũ k'aid'u wã b'e ěpe? Mũrã bũ k'area beuya.

38 Mawũãĩ Jesúsbara panañ mawũãsia: ¿Bũta beuika mũ k'area? Mũã wãrĩnu bũaa jaraya: Gallora beru ěã bũa mũta ũduk'ata jarama ũbea jara ěwed'ara.

Jesústa oa wãĩta Daizezema

14 1 Sopuarũdua. Ijãũdua Daizezed'ebemata, ijãũdua mũnebemasid'a. 2 Mũ Zeze ded'ara sãma b'aira bio b'ũa, mawũã b'ũ ěbũru mũã marãã jarak'ausia. Mawũẽ mũrã wãña sãma b'aita arib'aed'e marãĩta. 3 Mũrã mawũã wãpe sãma b'aita arib'aepe mũrã wakusa zeya marã mũzhi bawara jũre edeita, aramaũne mũ b'ũ maẽ marãsid'a b'eamarãã.

4 Marãbara k'awua b'ea mũ sãmaã wãĩrã, k'awua b'ea ora.

5 Mawũãĩ Tomásba mawũãsia: Nok'ó, daibara k'awuad'a ěã bũ sãmaã wãĩrã, ¿mawũẽ daibara sãwũã k'awuad'aibe ora?

6 Mawũãĩ Jesúsbara mawũãsia: Mũta oa, mũta wãrã, mũta b'ai jõ ěãnebema. Mawũẽ miõta mũ Zezema jũẽ ěã, awuarabũru jũẽña mũneba. 7 Marãba mũta ũduk'awua b'easibũru, mũ Zezesid'a ũduk'awua b'eak'ausia, nane wed'auga ũduk'awad'aya ũdu b'eba.

8 Mawũãĩ Felipeba mawũãsia: Nok'ó, daia ũdubigarua bũ Zezeta, दौरa bari maũbaa.

9 Mawũãĩ Jesúsbara mawũãsia: ¿Mũrã marã bawara b'ũta ewari bio bata, bũa mũrã ũduk'awa ěka Felipe? Mũta ũdu b'ũbara mũ Zezeta ũdu b'ũa, ¿maũta bũara sãwũã mawũãbũru: Daia ũdubigarua bũ Zezeta? 10 ¿Bũara ijã ěka mũrã mũ Zezed'e b'ũta, mũ Zezera mũne b'ũta? Mũã bed'eata marãã jara nũmũrã mũzhikusauba jara nũmũ ěã, awuarabũru mũ Zeze mũne b'ũba mũneba k'ãrẽ onũmũã. 11 Ijãrũã mũrã mũ Zezed'e b'ũta, mũ Zezera mũne b'ũta. Maũta ijã ěbũru, ijãrũã mũã k'ãrẽ onũmũneba.

12 Mũã wãrĩnu marãã jaraya:

Mũnebemata ijã b'ũbara mũã k'ãrẽ onũmũta izhabid'a oya. K'ãrẽ andre oya mũta wãĩ baera mũ Zezema. 13 Jõma k'ãrẽ mũ Zezea wid'ibũdata mũneba wid'ibũdara mũã arib'aeya,

aramaüne mu Zezeta zhi zromata ūduk'awad'amarēã mu zhi Warrad'eba. **14** Muãã k'ārēta wid'id'ara muãrã arib'aeya.

Jesúsba zok'aíta jarad'a Jawurebiata

15 Muta kuãg'a b'eburu arib'aeudua muã jara b'uta.

16 Mawũãrã muta zuburia bed'eaya mu Zezea, mobed'eba marãã diaya awuru marã K'arebata, aramaüne marã bawara b'amarēã ewariza. **17** Jawurebiara wãrãnebemata b'ua, munebema ēãta ējũãne b'ebara izhira jidad'aid'e b'u ēã ūdud'a ēbaera, miã ūduk'awad'a ēbaera. Mawũãmina marãbara ūduk'awua b'ea marã bawara b'u baera, aramaüne marãne b'aya.

18 Muã marã dob'a āmaēkua ēã jērãmarãta b'e kīrāk'a, murã marãma zeya. **19** Munebema ēãta ējũãne b'ebara dããrã ēãne murã wueta ūdud'a ēã. Mawũãmina marãbara murã ūdud'aya. Muta b'uba marãsid'a b'eaya. **20** Mawũã ūdubuda ewadera marãbara k'awuad'aya murã mu Zezed'e b'uta, marãta mune b'eta, muta marãne b'uta. **21** Muã jara b'uta arib'ae b'ubara murã kuãg'a b'ua. Muta kuãg'a b'ura mu Zezeba kuãg'a baya, muãbid'a kuãg'a baya, mobe munebemata k'awuabi nũamaña.

22 Mawũãĩ Juda awuruba Iscariote ēãba mawũãsia: Nok'ó, ¿bura sãwũã daiaaburu bud'ebemata k'awuabi nũamaĩne k'awuabi nũama ēpe bud'ebema ēãta b'eara ējũãne?

23 Mawũãĩ Jesúsbara panaũ mawũãsia: Muta kuãg'a b'ubara mu bed'eata arib'aeya, mobed'eba mu Zezebara kuãg'a baya, aramaüne दौरa izhima zed'ape izhi bawara panaña.

24 Muta kuãg'a ēãbara mu bed'eara arib'ae ēã. Muã jara nũamu bed'eata ūrĩ b'era murē ēã, awuaraburu mu Zeze mu zok'ad'ad'ea.

25 Muã maũ jõma marãã jaraburuã marã bawara b'uwed'a.

26 Mawũãmina marã K'arebata Jawurebiata mu Zezeba mubari zok'aibara maũbara marãã ne jõma jaraded'ekaya, bude babigaya jõma muã marãã jarad'ata.

27 Adu-a b'aid'ebemata muã marãĩta āmaēña, adu-a b'aid'ebemata murēta muã marãã diaya. Maũ muãrã ded'eka ēã ējũãne b'eba aritiaed'a diabada kīrāk'a. Mawũẽ sopuarãũdua, miã perarãũdua. **28** Marãbara ūrĩsid'a muã marãã mawũãnata: Murã wãpe marãma zeya. Muta kuãg'a

b'eburu marã sobiad'aid'e b'ua muã jarasi baera murã mu Zezema wãita, mu Zezera zhi zromaneba mu audre. **29** Muã maũta marãã jaraburua mawũã berab'arii nawed'a, mawũã berab'ariburud'era ijãnamarẽã. **30** Ya murã marã bawara bio bed'ea eã ãtõmiãta uru baera naũ ejũãne nok'ota, izhira zarea ne eã mu ãrũrã. **31** Mawũãmina muãrã mu Zezera kuãg'ata ejũãne b'eba k'awuad'amarẽã, muãrã mu Zezeba jarad'a kãrãk'a onumuã. Pirab'ariudua, wãdrũ namaũbara.

Jesús wãrĩnu uva k'arra

15 **1** Murã wãrĩnu uva k'arra, waya mu Zezera zhi akubaria. **2** Jũk'ara mu k'arrad'ebema zhi zau eãrã izha tiaweya. Mawũãmina zhi zaubudara zhi tae seri eãtrũ k'õkua araa oya audre zaumarẽã. **3** Aramaũ kãrãk'a marã ya zhi araa omata b'ea, bed'eata muã marãã jara numuba. **4** Mu ãme b'eaudua, mobed'eba murã marãne b'ua. Uva jũk'ara izhikusara zau eã zhi k'arra maẽba numũ eburu, aramaũ kãrãk'a marãbara Daizezeba krĩnarã ob'ed'a eã mu ãme duanu eburu.

(Juan 15:2)

5 Murã uva k'arra, waya marãta zhi jũk'ara. Mu ãme b'ura murã izhid'e b'uba maũbara Daizezeba krĩnata bio oya. Mu ãme duanu eburu miã k'ãrẽta ob'ed'a eã. **6** Mu ãme b'ũ eãrã ãi b'ud'aya uva jũk'ara zau eã kãrãk'a. Bagui jurepe tebud'e pepekuabada, mawũẽ eradrubaria. **7** Mu ãme b'eburu, mu bed'eata arib'ae b'eburu wid'iudua jõma mazha krĩnata, muã marãã diaya. **8** Mu Zezera zhi zromata numabid'aya izha krĩnata bio ob'eba, aramaũne muã jurũkuad'ata b'eaya. **9** Mu Zezeba mu kuãg'a kãrãk'a, muãbid'a marã kuãg'a, mawũẽ muã kuãg'ata b'eaudua. **10** Muã jara b'uta arib'ae b'eburu muã kuãg'ata b'eaya, aramaũ kãrãk'a muãrã mu Zezeba jara b'uta jõma arib'ae b'ua, mawũẽ murã izha kuãg'a.

11 Muã maũta marãã jaraburua marã mu kãrãk'a jipad'e sobia b'eamarẽã.

12 Mũã jaraya k'ārē arib'aeita: Zhiya zhi kuāg'audua marāta mũã kuāg'a k'irāk'a. **13** Kuāg'ata k'ābāēã erub'ubara izhi bebuta diaya izhi bawara zhibiarābari. **14** Marã mũ bawara zhibiata b'ea mũã jara b'uta arib'aed'ara. **15** Mũã ya marã mũ nezok'arã a ēã, nezok'abara k'awua ēbaera izhi nok'oba k'ārē ob'ura. Awuaraburu mũãrã mũ bawara zhibiarã ab'ua, mũ Zezed'eba k'ārē jōma mũã ūrinarã mũã marãã k'awuabiga b'uba. **16** Mũta marāba jurud'a ēbasia, awuaraburu mũã marāta jurukuasia, aramaüne mũã marã duanusia wānape mũ Zezeba krīnata ob'eamarēã, jipa maũtru ob'eamarēã. Mawũãrã jōma k'ārē mũ Zezea mũneba wid'ibudara izhara marãã diaya. **17** Mũã marãã jaraya: Zhiya zhi kuāg'audua.

Mũnebema ēābara marã juradea

18 Mũnebema ēāta ējũāne b'eba marāta juradeburu, k'awuaudua mũta jurad'aped'ata marã nawed'a. **19** Marāta mũnebema ēāta ējũāne b'eburu, mũnebema ēāta ējũāne b'ebara kuāg'a k'ausid'a āzhirãrã. Mawũamina marã mũnebema ēāta ējũāne duanu ēã, awuaraburu mũã marã jurukuasia mũnebema ēāta ējũāne b'eta. Maũba mũnebema ēāta ējũāne b'ebara marã juradea. **20** Bed'eata bude baudua mũã marãã mawũānata: Nezok'ara audre zhi zroma ēã izhi nok'o k'āñabara. Mũ zuburia oita pēwã b'ed'ebara, marāsid'a zuburia oita pēwānaña. Mũ bed'eata arib'ae b'ed'ebara, marã bed'easid'a arib'aed'aya. **21** Marã mũ k'area mawũã zuburia od'aya, ūduk'awad'a ēāba mũ zok'ad'ata.

22 Mũta zepe zhārāta ūrāg'a ēbasiburu k'azhirua ne ēã b'eak'ausia, mawũamina ūrīk'awua mũneba k'azhirua ne ēã b'ea ab'ed'a ēã. **23** Mũta jura b'ubara mũ Zezesid'a jura b'ua. **24** Mũã āzhid'e ed'a awuruba ok'ata osi ēburu k'azhirua ne ēã b'eak'ausia, mawũamina aku b'eta juradea mũta, mũ Zezeta. **25** Aramaüne arimaē berab'ari mũmũã bed'eata zhi b'umata āzhi ūrāg'ad'e mawũã b'uta: Mũrã k'ārēã jurad'ai ne ēāne juradea.

26 Mawũamina K'arebata zeburud'era, mũã maũ marāma mũ Zezed'eba zok'aburura Jawurebia wārānebema, izhira zeya mũ Zeze maēba, izha jaraya mũnebemata. **27** Marābid'a mũnebemata jarad'aya, mũ bawara b'ead'aba jēde wed'auba.

16 1 Muārā maūta marāā jaraburua kenab'arid'a ēbamarēā munebema ijā b'eta. 2 De zhi jurebadata nūme maē marā ed'a wābid'a ēbaya, ewarita zeya bariduba marā beaburud'era krīchaita Daizezeba krīñata oburuta. 3 Maūta od'aya ūduk'awad'a ēāba mū Zezeta miā mūta. 4 Muārā maūta marāā jaraburua maū ewarita zeburud'era marāba bude bad'amarēā ya muārā marāā zhi jaramata.

Jawurebiaba ob'ud'ebema

Maū muārā jēdeubara marāā jara ēbasia, mūrā b'ū baera marā bawara. 5 Mawūāmina k'ōbeburū mūrā wāña mū zok'ad'ama, maūta marānebemabara miōba wid'i mawūā ēā: ¿Bura sāmaā wāīpe? 6 Awuaraburū muā maūta marāā jaraburū k'area marā k'ābāēē sopua k'ob'ea. 7 Mawūāmina wārīnu muā marāā jaraya: Marāītara biga mūrā wāīta, mūta wā ēburū K'arebara marāma ze ēā, mawūāmina mūta wārā muā marāma zok'aya 8 Izhi zeburud'era ējūāne b'ea k'awuabigaya k'azhiruad'e b'eta, waya mūrā bed'ea ne ēā b'ūta, k'awuabigaya zhārā Daizezebara k'awua oita. 9 K'awuabigaya k'azhirua bara b'eta ijāna ēāba munebemata. 10 K'awuabigaya mūrā bed'ea ne ēā b'ūta mūrā wāī baera mū Zezema, aramañe marābara mūrā wueta ūdud'a ēbaya. 11 K'awuabigaya zhārā Daizezebara k'awua oita, izhara ātōmiā naū ējūāne nok'ora ya k'awua osi baera.

12 Muārā wad'i ne bio erub'ua marāā jaraita, mawūāmina aritiara marābara sāwūāta k'awuad'a ēbaya. 13 Mawūāmina Jawurebia wārānebemata zeburud'era, marā erunumaña Daizezed'ebema wārāne. Izhara jara ēbaya izhikusaud'ebemata, awuaraburū jōma jaraya muneba ūrībūruta, aramañe jōma marāā k'awuabiya k'ārē berab'ariita. 14 Jawurebiabara k'awuabigaya mūrā zhi zromata, mū bed'eata ūrīpe marāā k'awuabigaya. 15 Jōma mū Zezeba erub'ura mūrēā. Maūba muārā jaraburua Jawurebiabara mū bed'eata ūrīpe marāā k'awuabigaita.

Sopuara sobia baya

16 Dāārā ēāne marābara mūrā ūdud'a ēbaya, mawūāmina dāārā ēāne mūrā wakusa ūdud'aya mūrā wāī baera mū Zezema.

17 Mawũãĩ izha jurũkuad'ata ũkurũbara āzhirãĩnu mawũãsid'a: ¿K'ārēta mawũã dazhirãã mawũãburũ: Dããrã ěãne marãbara mũrã ũdud'a ěbaya, mawũãmina dããrã ěãne wakusa ũdud'aya mũrã wãĩ baera mũ Zezema?

18 ¿K'ārēta jara krĩñaburũ mawũã dããrã ěãne aburũbara? Sãwũãta k'awuad'a ěã izha jaraburũra.

19 Jesũsbara k'awuasia wid'i krĩña k'ob'eta, mawũẽ mawũãsia: ¿Marãbara mazhirãĩnu wid'i k'ob'e ěka mũã mawũãnata: Dããrã ěãne marãbara mũrã ũdud'a ěbaya, mawũãmina dããrã ěãne mũrã wakusa ũdud'aya? **20** Mũã wãĩnu marãã jaraya, marã jẽgad'aya, sopuad'aya, waya mũnebema ěãta ějũãne b'era sobiad'aya. Mawũãmina marã sopuad'aimina marã sopuara sobia baya. **21** Wũērã toira puabaria toi ewarita arababurũba. Mawũãmina wũãwũã toburũd'era pua k'ob'ad'ara sobiaba kĩrãduabaria wũãwũãta toburũba naũ ějũãne. **22** Aramaũ kĩrãk'a marãsid'a k'ãwũãwed'ara sopua b'ea. Mawũãmina mũã marã wakusa ũduburũba sobiad'aya, mobebaira miõba jãrĩ ěã marã sobiara. **23** Maũ ewadera marãbara mũãã wid'id'a ěã miã k'ārēta. Mũã wãĩnu marãã jaraya, jõma k'ārẽ mũ Zezea mũneba wid'ibũdara izha marãã diaya. **24** Wad'i marãbara mũnebara k'ārẽ wid'id'a ěã. K'ārẽ wid'iudua, mobed'eba jidad'aya, aramaũne marã jipad'e sobia b'eya.

Mũã edre b'aebisia zareata ějũãnebema

25 Maũ mũãrã ne jarak'a jaraburũra. Ewarita zeya mũã jaraburũra ne jarak'a jara ěãta, awuaraburũ marãã jipa jaraya mũ Zezed'ebemata. **26** Maũ ewadera marãbara mũneba k'ārẽ wid'id'aya. Maũbara mũãrã jara k'ob'u ěã mũta mũ Zezea zuburia bed'eaita marãbari. **27** Mũ Zezebara marã kuãg'a b'ua marãba mũta kuãg'a b'e baera, aramaũne ijã b'ea mũrã zesita Daizeze maẽba. **28** Mũrã mũ Zeze maẽba zesita naũ ějũãẽna, mũãrã naũ ějũãrã ãmaẽña, mũrã wakusa wãña mũ Zezema.

29 Mawũãĩ izha jurũkuad'abara mawũãsid'a: Id'iburũ bũa jaraburũra jipa jara k'ob'ua, ne jarak'a jara ěã. **30** Id'iburũ daibara k'awuabũda bũara ne jõma k'awua b'ũta, mawũẽ miõba k'ārẽ wid'id'aira nesid'a ěã, k'ãũba daibara ijã b'ea bũra zesita Daizeze maẽba.

31 Mawũãnaĩ Jesũsbara panaũ mawũãsia: ¿Id'iburũ ijãbũdak'a? **32** Ewarita arabaid'ebema ya arabasia, mawũẽ marã

ab'a ab'ak'a wãēbad'aya mazhi wãburuma, aramaüne murã
ãmaēnaña dob'a. Mawũamina murã dob'a b'u ēã mu Zezeta
b'uba mu ũme. **33** Muã maũta marãã jaraburua muneba adu-a
b'eamarẽã. Naũ ejũãnerã marã zuburiaya, mawũamina wãnigua
b'eaudia, muã edre b'aebisia ãtõmiã zareata ejũãne nũmurã.

Jesús zhiwid'id'a izha jurukwad'abari

17 **1** Jesúsbara maũta jarape ũtaa aku zhiwid'i mawũasia:
Zeze, ewarira arabasia, mawũē k'awuabigarua mu bu
Warra zhi zromata, aramaüne mu bu Warrabid'a k'awuabigaya
bura zhi zromata. **2** Zhãrã jõmaũ ũrũ bũara muãã zareata
diasia, aramaüne bu ũme b'ai jõ ēãta diamarẽã bua muãã
diad'ata jõmaũã. **3** B'ai jõ ēãrã, bũta ũduk'awad'aid'e b'ua
Daizezera ab'abai b'ũta wãrĩnuta, ũduk'awad'aid'e b'ua mũta
Jesucristota bua zok'ad'ata.

4 Muãrã bura zhi zromata k'awuabiga nũmuã naũ druad'e,
aramaüne muãrã jõbiburua k'ãrẽ omarẽã bua muãã diad'ata.
5 K'õbiburũ Zeze, murã bu k'aita zhi zromata b'ũdua, bu ũme
zhi zromata b'ad'a k'ĩrãk'a ejũã nũmeĩ nawed'a.

6 Ejũãne b'eta bua muãã diad'ata b'ea muãrã bud'ebema
k'awuabiga nũmuã, ãzhira bure basia, maũta bua muãã
ded'ekasia, ãzhara arib'ae b'ea bu bed'eara. **7** Id'iburũ
k'awuabũda jõma k'ãrẽ bua muãã diad'ara bu maēba zed'ata.
8 Bed'eata bua muãã diad'ara muãrã jarak'asia, maũ ãzhara
ĩjãsid'a. Aramaüne k'awuasid'a murã wãrĩnu bu maēba zed'ata,
aramaüne ijã b'ea murã bua zok'ad'ata.

9 Murã ãzhibari buaa zuburia bed'eaya. Mũnebema
ēãta ejũãne b'ebari mawũã zuburia bed'ea ēã, awuaraburũ
bua muãã diad'ata b'ebari zuburia bed'eaya bureta b'eba.

10 Murẽta b'era burea, bureta b'era murẽã. Aramaüne murã
zhi zromata dajada nũmuã ãzhid'eba.

11 Murã ya naũ ejũãne b'a ēã. Mawũãmina ãzhira naũ
ejũãne b'eaya, maũne murã buma wãña. Zeze bura biata
b'ua, bua muãã diad'ata b'era bũzhi zareaba aku jure edarua,
aramaüne ab'a b'eamarẽã dazhi ab'au k'ĩrãk'a. **12** Naũ ejũãne
ãzhi bawara b'asid'era muãrã bu zaread'eba aku juresia. Bua
muãã diad'ata b'era muãrã aku juresia, aramaüne ãzhid'ebema
miõta adua ēbasia, awuaraburũ zhi aduaitrũ aduaya.
Aramaüne maũta zhi b'ũmata arimaē berab'ariya.

13 K'öbeburu murã buña wãña. Mawũẽ muãrã maũta jaraburu wad'i naũ ejũãne b'uwed'a, aramaũne aũhisid'a mu k'irãk'a jipad'e sobia b'eamarẽã. **14** Muãrã bu bed'eara jarak'asia, mawũẽ munebema eãta ejũãne b'ebara juradea, naũ ejũãnebemata duanu eãba mũta naũ ejũãnebema ek'irãk'a. **15** Muãrã wid'i eã bua naũ ejũãneba aĩ jure edemarẽã, awuaraburu wid'i b'ua k'arebamarẽã atõmiã bia eã juwad'eba. **16** Aũhira naũ ejũãnebema eã mũta naũ ejũãnebema ek'irãk'a. **17** Wãrãneba buita b'eabirua, bu bed'eata wãrã. **18** Bua mũta ejũãne b'ema zok'ad'a k'irãk'a, muãbid'a zok'akuaburu ejũãne b'ema. **19** Aũhi k'area buita b'id'a ari muzhita, aũhisid'a buita b'eamarẽã bu bed'eata wãrãneba.

20 Murã bari naũrã k'area buaa zuburia bed'ea k'ob'u eã, awuaraburu zuburia bed'eaburu munebemata ijãnaĩ k'arebid'a aũhi bed'ead'eba. **21** Aramaũnerã jõma ab'a b'eya. Zeze, mawũãrã buita mune b'u k'irãk'a, mũta bu'd'e b'u k'irãk'a, aũhisid'a dazhi ùme ab'a b'eya. Aramaũne ejũãne b'ebara ijãnamarẽã murã bua zok'ad'ata. **22** Muãrã zhi zromata b'ukuasia bua mũta zhi zromata bu'd'a k'irãk'a, aramaũne ab'a b'eamarẽã dazhi ab'a panu k'irãk'a. **23** Mũta aũhid'e b'ua, buita mune b'ua, aramaũne jipad'e aãba b'ea. K'awũãrã ejũãne b'ebara k'awuad'aya murã bua zok'ad'ata, k'awuad'aya munebemata b'era buara kuãg'ata mũta kuãg'a k'irãk'a.

24 Zeze, bua muãã diad'ata b'era muãrã kriña b'ua mũta b'u maẽ aũhisid'a mu bawara b'eaita, aramaũne aũha ùdud'amarẽã bua murã zhi zromata bu'd'ata, bua murã kuãg'a ejũã oi nawed'a. **25** Zeze, bua biata b'ua, ejũãne b'ebara bua ùduk'awad'a eã, mawũãmuna muã bua ùduk'awua b'ua, naũrã munebemata b'ebara k'awuasid'a murã bua zok'ad'ata. **26** Muãrã bu'd'ebema k'awuabigad'ata aãmaña k'awuabigaya. Aramaũne bua mũta kuãg'a k'irãk'a aũhirãinu zhiya kuãg'a b'eamarẽã, aramaũne murã aũhid'e b'aya.

Jesús jidad'apead'a

(Mateo 26:47-56; Marcos 14:43-50; Lucas 22:47-53)

18 1 Jesús mawũã zhiwid'ipe izha jurukuad'a bawara wãsia do zake Cedrón k'irãrẽ. Mama ne uta b'u maẽ ed'a wãsia izha jurukuad'a bawara. 2 Juda Jesús chãb'ariita

b'ubara k'awua b'asia mawũã ne uta b'ũ maẽrã, Jesús mama ãba zema bio basi baera izha jurũkuad'a bawara. **3** Mawũẽ Judabara jũre edesia soldaorãta, Daizeze de akũbadata, maũrã zok'asid'a sacerdoterã nok'orãba, fariseorãba, aramaũne mama erbuesia ãbĩrãẽna, kuchoed'a. **4** Mawũẽ Jesúsbara izhi sãwũã berab'ariita k'awua k'ob'uba ãzhi orrape mawũãsia: ¿K'aita jũrũ panũ?

5 Mawũãĩ panaũ mawũãsid'a: Jũrũ panũã Jesús Nazared'ebemata.

Mawũãnaĩ Jesúsbara mawũãsia: Mũta izhia.

Ãzhi bawara k'ob'asia Judasid'a Jesús chãb'ariita. **6** Mawũã Mũta izhia abũrũd'era, ãbudea b'aekuasid'a egorod'e.

7 Jesúsbara wakusa wid'i mawũãsia: ¿K'aita jũrũ panũ?

Mawũãĩ mawũãsid'a: Jũrũ panũã Jesús Nazared'ebemata.

8 Mawũãnaĩ Jesúsbara panaũ mawũãsia: Mũã marãã jarabũrũa mũta izhita. Mawũẽ mũta jũrũ panũbũrũ idu wãbiudua mũã jurũkuad'a za k'opanũta.

9 Aramaũne arimaẽ berab'arisia izha mawũãnata: Zeze, bũa mũãã diad'ata b'era adua ãã miõta. **10** Maũne Simón Pedropa kucho ab'ũta ãpe tusia sacerdote wag'au nezok'ata, mawũẽ urawesia kũwũrũ juwua araarebemata. Nezok'ara Malco abazhid'a. **11** Jesúsbara Pedropa mawũãsia: Bũzhi kuchora ed'a pẽũdua. Mũ Zezeba mũrã zuburiabiya nũmũba, ¿mũrã zuburiaid'e b'ũ ãka?

Jesús edesid'a sacerdote wag'au kĩrãbita

(Mateo 26:57-58; Marcos 14:53-54; Lucas 22:54)

12 Mobebũrũ soldaorãbara ãzhi nok'o bawarauba Daizeze de akũbadata judĩorãne bawarauba Jesús jidad'ape jũsid'a.

13 Mobebũrũ naara edesid'a Anás b'ũma Caifás zãwũrẽ baera. Caifás sacerdote wag'auta b'asia maũ añone. **14** Maũ Caifásba judĩorãã jarasia ãmakĩrã ab'a beuita bigata jõmaũbari.

Pedro chub'ed'a Anás drog'oad'e

(Mateo 26:69-70; Marcos 14:66-68; Lucas 22:55-57)

15 Jesús k'aid'u wãsid'a Simón Pedrota dewarabema Jesúsba jũrũd'ata. Maũ Jesúsba jũrũd'ara ãduk'awua b'asia sacerdote wag'auga, maũta Jesú ãme ed'a wãsia sacerdote wag'au drog'oad'e. **16** Mawũãmina Pedrorã drog'oad'e ãĩ b'esia

puerta maē. Mawũē Jesúsba j̄r̄ud'ara sacerdote wag'auga ũduk'awua b'uta wũērã puerta ak̄bari ũme bed'eape ed'a wābisia Pedrorã. **17** Mawũē wũērã puerta ak̄baribara Pedroa mawũãsia: ¿B̄usid'a k'ãũba j̄r̄ukwad'ad'ebema ěka?

Mawũãĩ izhara mawũãsia: M̄urã izhi ěã.

18 Maũne nezok'arãta Daizeze de ak̄bada bawara edau n̄meãsia teb̄uta puad'ape. K̄urãsãba teb̄u k'ã n̄meãsia. Āzhi bawara Pedrosid'a edau n̄masia teb̄u k'ã.

Anásba wid'id'a Jesúsã

(Mateo 26:59-66; Marcos 14:55-64; Lucas 22:66-71)

19 Sacerdote wag'aubara Jesúsã wid'isia izha j̄r̄ukwad'ad'ebemata izhi ũrãg'ad'ebemata. **20** Mawũē Jesúsbara panaũ mawũãsia: M̄urã dajada bed'ea b'asia zhãrã j̄õmaũ daid'u. M̄urã baridua miã ũrãg'a b'asia de zhi j̄rebada maē, Daizeze ded'a ewara maē, jud'forã j̄õma zhi j̄rebada maē, m̄urã aramaũne k'ãrē chupea jara b'a ěbasia. **21** ¿K'ãrēã m̄urã wid'ib̄ur̄u? M̄u bed'eata ũr̄inapead'aa wid'idua m̄urã k'ãrēta j̄arak'a b'ad'ata. Āzha k'awua b'ea m̄urã k'ãrēta j̄arad'ata.

22 Jesúsba mawũãĩ Daizeze de ak̄badad'ebemata ab'a mama k'ob'uba k̄irãma tachipe mawũãsia: ¿B̄urã mawũã panaũb̄ur̄uka sacerdote wag'au bed'eara?

23 Mawũãĩ Jesúsbara panaũ mawũãsia: M̄uta ãña bed'ea tabeb̄ur̄u j̄aradua k'ãrēne ãña bed'ea tabeta. Mawũãmina m̄uta bia bed'ea tabeb̄ur̄u, ¿m̄urã k'ãrēã tachib̄ur̄u?

24 Mobēbur̄u Anás sacerdote wag'auta b'ad'abara j̄ũ diabuesia Caifás sacerdote wag'auma.

Pedroba ũduk'a ad'a Jesúsã

(Mateo 26:71-75; Marcos 14:69-72; Lucas 22:58-62)

25 Pedrorã edau n̄masia teb̄u k'ã. Maũne mawũãsid'a: ¿B̄urã Jesúsba j̄r̄ukwad'ad'ebema ěka?

Mawũãnaĩ izhara merãb̄ur̄uta mawũãsia: M̄urã izhi ěã.

26 Maũne sacerdote wag'au nezok'ata ab'a Pedroba k̄w̄ur̄u urawed'a meb̄rãba Pedroa mawũãsia: ¿M̄urã b̄urã Jesús ũme ũdusi ěka ne uta b'ũ maē?

27 Mawũãĩ Pedrobara wakusa merãsia. Maũ daucha berusia gallora.

Jesús eded'apead'a Pilato kīrābita

(Mateo 27:1-2; 11-31; Marcos 15:1-20; Lucas 23:1-5; 13-25)

28 Caifás de maēbara Jesús edesid'a nok'o ded'a soldaorā tab'uid'u. Mañnerā diaped'a nūmasia. Judiorā Jesús eded'apead'ara mañ ded'ara ed'a wāna ēbasia. Āzhima aramañnerā Daizeze kīrābita mitia ēāba k'o b'eid'e b'asia Egiptod'eba ēzoad'ata krīcha k'obadara. **29** Mawūē Pilato āzhima zepe mawūāsia: ¿Nañ k'ārēã ji k'opanñ?

30 Mawūāi panañ mawūāsida: Nañta bia ēāta obari ēburu daibara buaa chāb'arid'a ēbak'ausia.

31 Mawūānai Pilatobara mawūāsia: Mazhaburu eded'ape k'awua oudua mazhi ūrāg'aba jara b'ud'e.

Mawūāi judiorābara mawūāsida: Marā Roma bid'arābara daia idu beabid'a ēã miōta.

32 Aramañne arimaē berab'arisia Jesúsba jarad'ata izhi sāwūā beuita.

33 Pilato wakusa ed'a wāsia izhita nok'ota b'ñ ded'a, mobe Jesús trūpe mawūāsia: ¿Bura Rey judiorāneka?

34 Mawūāi Jesúsbara panañ mawūāsia: ¿Buzhikusauba mawūāburuka o mñebema awuruba buaa mawūāsida?

35 Mawūāi Pilatobara panañ mawūāsia: ¿Mobera mūrā judiok'a? Buzhirāta b'eba, sacerdoterā nok'orāba bura muāã chāb'arid'a. ¿Buara k'ārēta osi?

36 Mawūāi Jesúsbara panañ mawūāsia: Mūrā nañ ējūāne Reyta b'aid'ebema ēã. Mūta nañ ējūāne Reyta b'aid'ebemaburu mūta arib'ae b'era zhōk'ausid'a mūta chāb'arid'a ēbamarēã judiorāã. Mawūāmina mūrā nama Reyta b'aid'ebema ēã.

37 Mawūāi Pilatobara mawūāsia: ¿Mobera bura Reyka?

Mawūāi Jesúsbara panañ mawūāsia: Ara buzha jaraburu mūrā Reyta. Mūrā mañ k'area tobudata nañ ējūāēna zesia wārāta jaraita. Wārānebemata b'ebara ūri b'ea mñ bed'eara.

38 Mawūāi Pilatobara mawūāsia: ¿K'ārēpe wārā?

Mawūāpe wakusa wāsia judiorāma, mobe mawūāsia: Mūma nañ bed'ea ne ēã. **39** Mawūāmina marā zhi k'awama cárceld'eba muā ab'a ēdrubi b'uta Egiptod'eba ēzoad'ata krīcha fiesta obada ewade. ¿Mawūē marābara krīnadeka muā ēnaita Rey judiorāneta?

40 Mawũãĩ jõmaũba nemi jĩgua mawũãsid'a: ¡K'ãũta ãnarãũã! Awuaraburu ãnadia Barrabáta. Maũ Barrabára nezrugamiã basia.

19 **1** Mobeburu Pilatobara Jesús ubigasia. **2** Soldorãbara corona jũk'ara uruta purrasid'a, mobe burud'e joatrusid'a. Mobe ãneb'aribisid'a wua granateta. **3** Mobe mawũãsid'a: ¡Kua, judíorã Rey! Mobe tachi jirpanesia kírãma.

4 Pilato wakusa ãĩ zepe mawũãsia: Akaudia, muãrã wakusa ãĩ weburua k'awuad'amarẽã muma naũ bed'ea ne ããta.

5 Jesús ãĩ webudad'era corona jũk'ara uruta burud'e joatru numasia, ãneb'ari b'asia wua granateta. Maũne Pilatobara mawũãsia: ¡Naũ za b'id'a!

6 Jesús údubudad'era sacerdoterã nok'orãbara, Daizeze de akubadabara nemi jĩgua mawũãsid'a: ¡Cruzd'e k'achibirua! ¡Cruzd'e k'achibirua!

Mawũãnaĩ Pilatobara mawũãsia: Mazhaburu cruzd'e k'achiudua. Muma naũ bed'ea ne ãã.

7 Mawũãĩ judíorãbara panaũ mawũãsid'a: Daibara erub'ea ũrãg'ata, mawũẽ dai ũrãg'aba jara b'ud'era beuibara izhikusa Daizeze Warrad'e b'ud'eba.

8 Mawũãbũdata Pilatoba ũrĩburud'era audre perasia.

9 Mawũẽ izhita nok'ota b'ũ ded'a wakusa ed'a wãsia, mobe Jesúa mawũãsia: ¿Bura sãmabema?

Mawũãmina Jesúsbara panaũ ãbasia. **10** Mawũẽ Pilatobara mawũãsia: ¿Bura muãã bed'ea ãka? ¿Bura k'awua ãka mu zarea b'ura bu cruzd'e k'achi beabiita o bu ãnetaita?

11 Mawũãĩ Jesúsbara panaũ mawũãsia: Bua murã k'ãrẽ sãwũã ãbak'ausia ũtreba k'ãwũã idaribi ãbasiburũ. Mawũẽ mũta bu juwuad'e chãb'arid'atru bu audre k'azhirua barasia.

12 Mawũãĩ Pilatobara Jesús ãna krĩñasia. Mawũãmina judíorãbara nemi jĩgua mawũãsid'a: Bua naũta ãnarã, César bawara bura zhibia ãã. Iab'a izhitru reyde b'ura César rey wag'au bawara zhi jura.

13 Pilatobara maũta ũrĩpe Jesús ãĩ edepe zhãrã k'awua obari maẽ jewed'asia dejã mong'ara douga od'a abada maẽ, hebreo bed'ead'era Gábata abada. **14** Maũnerã arib'ae jirpanasia Egiptod'eba ãzoad'ata krĩcha fiesta obadad'ebemata, maũnerã ũmatipa numasia. Maũne Pilatobara judíorã mawũãsia: ¡Za b'id'a mazhi Rey!

15 Mawũãĩ nemi jĩgua mawũãsid'a: ¡Beabirua! ¡Beabirua!
¡Cruzd'e k'achibirua!

Mawũãnaĩ Pilatobara mawũãsia: ¿Marã Reyra muã cruzd'e
k'achibiid'e b'uka?

Mawũãĩ sacerdoterã nok'orãbara panaũ mawũãsid'a:
Daibara rey ãmaña eruduanu ãã rey César awuarara.

16 Aramaũne Pilatobara Jesús ãzhaa chãb'aribũrũta soldaorãã
chãb'arisia cruzd'e k'achi bead'amarẽã. Mawũẽ Jesús edesid'a.

Cruzd'e k'achi beud'a Jesús

(Mateo 27:32-44; Marcos 15:21-32; Lucas 23:26-43)

17 Jesúsbara izhi cruz ataupe wãsia Buru B'uwurũ abadaid'u, hebreo bed'ead'era Gólgota abada. **18** Mama cruzd'e k'achisid'a, izhi bawara awurũta ãme k'achi jirapanũsid'a ab'a juwua araare ab'a juwua ãk'aare, Jesús jirab'ũsid'a ãsadra.

19 K'ãrẽã bead'aita Pilatobara b'ũpe cruzd'e jirab'id'apũta mawũã b'asia: JESÚS NAZAREDEBEMA REY JUDÍORÃNEÃ.

20 Judíorã bioba maũta lesid'a Jesús cruzd'e k'achid'apead'ara pũwũrũ k'aita baera. Maũ bed'eara b'ũ jirab'asia hebreo bed'ead'e, griego bed'ead'e, latin bed'ead'e. **21** Sacerdoterã nok'orãta judíorãbara Pilatoa mawũãsid'a: Mawũã b'ũrãrũã: Rey judíorãneã arãrũã, awuarabũrũ mawũãdua: Naũbara mawũãsia: Mũrã Rey judíorãneã.

22 Mawũãnaĩ Pilatobara panaũ mawũãsia: Mũã b'ũsibũrũ muã b'ũsia.

23 Soldaorãbara Jesús cruzd'e k'achid'ape izha jũ b'ad'ara jirakua edad'ape kĩmarẽta ab'aud'e drasid'a soldaorã. Wua ãneb'ari jũ b'ad'asid'a jidasid'a, maũ wuara kĩrã tẽũ k'asud'apead'a ěbasia, awuarabũrũ jipa ab'a k'ad'apead'a basia ũtũba ed'aa. **24** Mawũẽ ãzhirãĩnu mawũãsid'a: Naũ k'õãna ãã, awuarabũrũ k'aid'e baita k'awuad'aid'ebemata od'aya.

Aramaũne arimaẽ berab'arisia zhi b'ũmata mawũã b'ũta:

Mũã jũ b'ad'ara ãzhirãĩnu drasid'a sãwũã drad'aid'ebemata od'ape.

(Salmos 22:18)

Mawũã jara b'ũd'e osid'a soldaorãbara. **25** Jesús cruzd'e jirab'ũ k'aita panasia zhi papata, wũẽrã zhi papa mebeata, María Cleofas kĩmata, María Magdalenata. **26** Jesúsba zhi papata ũdubũrũd'e izha jũrũd'ata izha audre kuãg'ata mama k'ob'ũd'e zhi papaa mawũãsia: Papa, k'ãũ bũ waua.

(Juan 19:17)

27 Mobeburu mañ izha jurud'aa mawũãsia: K'ãñ bu papaa. Mañ ewadeba izha jurud'abara zhi papa kīrāk'a erub'asia izhi ded'a.

28 Mawũãpe Jesúsbara izha oita b'ad'ara jōma arib'aeta k'awuape mañ zhi b'umata arimaẽ berab'arimarẽã mawũãsia: Mũrã obisia k'ob'ua.

29 Mañne zok'ota mama nũmasia uva b'a oregueaba bira nũmũta. Mawũẽ mañ oreguead'e sōmbera edasid'a esponjata, mobe hisopo bakurud'e tãjũnape Jesúsma tũsid'a yed'a.

30 Jesúsbara mañ oregueara dope mawũãsia: Mũã oita b'ad'ara jōma arib'aea.

Mawũãpe buru jab'ari izhi jawure Daizezea chãb'ari beusia.

Jesús orrota miãsuba sud'apead'a

31 Mañ ewadera arib'ae jirpanũta Egiptod'eba ãzoad'ata krīcha fiesta obadata od'aid'era nrũẽmarã ãnaũbada ewari basia. Mawũẽ judĩorãma biga ěbasia zhãrã ari cruzd'e jizoa nũmaĩrã ãnaũbada ewade. Mañnerã ewari ãnaũbadara ne bia basia. Mawũẽ Pilatoa jarasid'a cruzd'e jizoa nũmũrã jěrũ b'ũekuabipe mamaũbara ãĩ jirakuabimarẽã. **32** Mawũẽ soldaorã zed'ape ab'a naara jěrũ b'ũekuasid'a, dewarabemasid'a jěrũ b'ũekuasid'a, mawũã okuasid'a Jesús bawara cruzd'e k'achid'apead'ara. **33** Mawũãmina Jesús maẽ zebũdad'era ya beusi baera jěrũ b'ũekuaad'a ěbasia. **34** Mawũãmina soldaorãnebema ab'auba miãsuba orroma susia, mawũẽ aramaũta drũsia wata, baniãta. **35** Maũta zhi ũdud'aba jara b'ua, mañ jara b'ũra wãrĩnuã. Izhara k'awua b'ua wãrãta jara b'ũta marãbid'a ijãnamarẽã. **36** Mawũã berab'arisia mañ zhi b'umata mawũã b'ũta: B'ũekuaad'a ěbaya izhi b'ũwũrũra. **37** Dewara zhi b'umata mawũã b'ua: Akũd'aya sud'apead'ara.

Jesús wuag'ad'apead'a

(Mateo 27:57-61; Marcos 15:42-47; Lucas 23:50-56)

38 Mañ tẽã José Arimatea pũwũrud'ebemata judĩorã wawiaba Jesús chupea pẽwã b'ũta Pilatoa zuburia bed'easia idu edebimarẽã Jesús k'akuata, mawũẽ Pilatobara idaribisia. Mawũẽ zepe edesia Jesús k'akuara. **39** Nicodemosid'a zesia naara diamase Jesúsma zed'ata, mirra kerata, áloe keraed'a poera wesia, mañ b'asia treinta kilo. **40** Aramaũne Jesús

k'akuara jiraedad'ape keraed'a burub'aba burasid'a. Mawũã osid'a judíorãba wuag'a k'awa b'ed'e. **41** Jesús cruzd'e k'achid'apead'a k'aita b'asia ne uta, mawũã ne uta b'ũ maẽ b'asia peña zob'eata zhiwid'ita. Mamarã beuwãrã wad'i b'ud'a ěbasia miõta. **42** Egiptod'eba ězoad'ata krĩcha judíorãba fiesta od'aita arib'ae jirpanũ baera mawũã beuwãrã wuag'aita arak'aita nũmũ maẽ ed'a tab'usid'a Jesúra.

Jesús beud'ata piradrud'a

(Mateo 28:1-10; Marcos 16:1-8; Lucas 24:1-12)

20 **1** Semana ewarita nabemata domingod'e María Magdalena diaped'a wad'i pãrĩgua nũmũne wãsia Jesús wuag'ad'apead'aid'u. Maũnerã peña zob'eata tapa k'ob'ad'ara mong'ara ãña Ƴratũ k'ob'uta ũdusia. **2** Mawũẽ wãẽba wãsia Simón Pedroma, dewarabema Jesúsba jũrud'ata Jesúsba kũãg'ama, mobe mawũãsia: Izhi wuag'ad'apead'a maẽbara edesid'a Nok'ora, k'awuad'a ěã sãma tab'usid'ara.

3 Mawũãĩ Pedrora dewarabema Jesúsba jũrud'a ũme wãsid'a Jesús wuag'ad'apead'aid'u. **4** ũmewed'a wãẽba wãsid'a, mawũãmina dewarabema Jesúsba jũrud'ara audre wãẽba wãsia Pedro k'ãñabara, mawũẽ naara jũësia Jesús wuag'ad'apead'aid'u. **5** B'arrupe ed'a akũbũrud'era burub'ata ũdusia, mawũãmina ed'a wã ěbasia. **6** Tẽã zesia Simón Pedrora izhi k'aid'u, mobe peña zob'ead'e ed'a wãbũrud'era ũdusia burub'a k'ob'uta mama. **7** Wua Jesús buruta burad'apead'asid'a ũdubũrud'era burub'a bawara k'ob'a ěbasia, awuarabũrũ ãĩ buratũ k'ob'asia. **8** Mobebũrũ ed'a wãsia dewarabema Jesúsba jũrud'asid'a, izhira naara zesia peña zob'eata nũmũĩnu. Mawũã berab'aribũrũta ũdui ijãsia Jesús piradrud'ata. **9** Maũẽnabema wad'i sãwũãta k'awuad'a ěãrã zhi b'ũmata, Jesús mawũã beud'ata piradrui bara basia. **10** Mobebũrũ Jesúsba jũrukũad'ara wãsid'a ãzhi panũma.

Jesús zhi ũdubid'a María Magdalena

(Marcos 16:9-11)

11 Mawũãmina María jẽga b'asia peña zob'eata nũmũ k'aita. Mawũã jẽga b'ud'e b'arrusia ed'a akui k'area. **12** Maũne ũdusia ángelerã ũme wua torro jũ panũta. Ab'a buru bude, ab'a jẽrũ b'adaud'e jewed'a k'opanasia Jesús k'akua tab'ud'apead'a maẽ. **13** Maũrãbara mawũãsid'a: Wũẽrã, ¿bũra k'ãrẽã jẽga b'ũ?

Mawũānaĩ mawũāsia: Mũ Nok'ota edesid'a, muã k'awua ãã sãma tab'usid'ara.

14 Mawũāpe pũrwabũrud'era ũdusia Jesũs mama k'ob'uta, mawũāmina k'awua ěbasia Jesũsta k'ob'uta. **15** Maũne Jesũsbara mawũāsia: Wũērã, ¿bũra k'ãrẽã jęga b'ũ? ¿K'aita jũru b'ũ?

Mawũāĩ izhara ne uta akũbarita krĩchape mawũāsia: Jesũs k'akuata bũa edesibũru muãã jaradua sãma tab'usita, mobed'eba muã edeya.

16 Mawũāĩ Jesũsbara mawũāsia: ¡María!

Mawũāĩ pũrwape izhara mawũāsia: ¡Raboni! Maũbara jara krĩña b'ũa Miã Ũrãg'abarita.

17 Maũne Jesũsbara mawũāsia: Mũta jiru nũmerãrũã, mũrã wad'i wãrĩze ãã mũ Zezema, mawũẽ mũ mebẽrãma wãpe jaradua: Mũrã wãrĩzeita mũ Zezema, marã Zezema, mũ Zhibarima, marã Zhibarima.

18 Mawũāĩ María Magdalena wãsia Jesũsba jũrukũad'aa jaraita Nok'o Jesũs izha ũdud'ata. Aramaũne jarak'asia Jesũsba jarad'ata.

Jesũs zhi ũdubid'a izha jũrukũad'aa

(Mateo 28:16-20; Marcos 16:14-18; Lucas 24:36-49)

19 Keubũrud'e maũ ab'au ewadera semana ewartia nabemata domingod'era Jesũsba jũrukũad'ara zhi jũre āzhi duanu maẽ puerta serrape duanasia. Judĩorã wawiaba mawũā duanune Jesũs zepe āzhi ěsadra edau nũmepe mawũāsia: ¡Kũa, marã adu-a b'eaudua!

20 Mawũāpe ũdubigasia izhi juwuata, izhi orrota. Izha jũrukũad'ara sobiasid'a Nok'ota ũdubũdaba. **21** Mawũẽ Jesũsbara wakusa mawũāsia: ¡Kũa, marã adu-a b'eaudua! Mũ Zezeba mũta zok'ad'a kĩrãk'a muãbid'a marãta zok'aya.

22 Mawũāpe āzhima jãrãpuape mawũāsia: Jidaudua Jawurebiata. **23** Zhãrã k'azhirua od'ata marãba Jawurebiad'eba bed'ea ne ãã edabũdara maũ Daizezebara bed'ea ne ãã b'ũya. Mawũāmina marãba Jawurebiad'eba bed'ea ne ãã edabũda ěãrã maũ Daizezebid'a bed'ea ne ãã b'ũ ãã.

Tomásbara ijã ãã nũmape ijãna

24 Tomás Jesũsba doce jũrukũad'ad'ebemata Memerã abadara āzhi bawara ne ěbasia Jesũs zesid'era. **25** Mawũẽ

dewarabemarã Jesúsba jurukwad'abara mawũásid'a: Nok'ora daibara údusid'a.

Mawũánaĩ mawũásia: Izhi juwua clavoba k'achid'apead'ata maã údupe m̄ juwua j̄iwĩnita ed'a p̄ũ ēbur̄, m̄ juwuata izhi orrod'e p̄ũ ēbur̄, beud'ata piradrud'ara maãrã ijã ēã.

26 Ewari ocho baburud'e Jesúsba jurukwad'ara wakusa ed'a zhi j̄ure b'ed'era Tomás āzhi bawara b'asia. Maũne puerta serra num̄ne Jesús zepe ēsadra edau num̄epe mawũásia: ¡K̄ua, marã adu-a b'eaudua!

27 Mobe Tomás k'ob'ua mawũásia: Nama p̄ũdua b̄ juwua j̄iwĩnita, ak̄dua m̄ juwuata, b̄ juwuara p̄ũdua m̄ orrod'e. Mobe ijã ēã num̄arũã, awuarabur̄ ijãrũã.

28 Mawũãĩ Tomásbara panaũ mawũásia: ¡Bura m̄ Nok'oa, m̄ Zhibaria!

29 Mawũãĩ Jesúsbara mawũásia: Muta údubur̄ baera Tomás b̄ara ijãbur̄. Sobiad'aid'e b'ua údu ēãta ijãbudara.

K'ãrẽã b'ud'apead'a naũ libro

30 Jesúsbara dewara údud'ak'ata bio osia izha jurukwad'a daid'u, maũ zhi b'uma ēã naũ librod'era. **31** Mawũãm̄ina naũ b'usid'a ijãnamarẽã Jesúra zhãrã Ēdrubita Daizeze Warrata. Maũta ijãbudaba izhik'areuba erub'eamarẽã Daizeze ũme b'ai j̄õ ēãta.

Jesús zhi údubid'a izha jurukwad'ata sietea

21 1 Maũ tẽã izha jurukwad'aa Jesús wakusa zhi údubisia do jed'ea õb'uta Tiberia abada doya. Maũnerã k'ãwũã berab'arisia: **2** Āba duanasia Simón Pedrota, Tomás Memerã abadata, Natanael Caná p̄wurud'ebemata, maũ p̄wurura Galilea druad'ebema, dewara Zebedeo warrarãta, dewara ũme Jesúsba jurukwad'ata. **3** Maũne Simón Pedrobara mawũásia: Mura wãña b'eda bead'e.

Mawũãĩ jarirãbara mawũásid'a: Daisid'a wãnaña b̄ bawara.

Aramaũne wãnape jãbad'e b'arisid'a, maũ diamasera b'eda bead'a ēbasia miã k'ãrẽta.

4 Īnadr̄ b̄usid'e Jesús zhi údubisia ibud'e, mawũãm̄ina izha jurukwad'abara k'awuad'a ēbasia Jesústa k'ob'uta.

5 Maũne Jesúsbara mawũásia: Warrarã, ¿jidasid'ak'a b'eda k'oira?

Mawũãĩ panaũ mawũãsid'a: Jidad'a eã.

6 Mawũãnaĩ mawũãsia: Atarraya jãbad'eba juwua araare b'aribueudua mawũãrã jidad'aya. Mawũãĩ b'aribuesid'a, mawũẽ jirab'ari b'ed'a ebasia b'eda bioba. **7** Maũne izha jurũd'ata Jesúsba kuãg'aba Pedroa mawũãsia: ¡K'ãũ Nok'oa!

Simón Pedroba mawũã Nok'ota ũrĩburũd'era, wua ãneb'ari jũ b'ũta wẽãnata jũpe doid'u tẽusia. **8** Dewaraurã izha jurũkuad'ara jãbad'e zesid'a ibuid'u, erb'ari wesid'a atarraya b'edaed'a. Druad'ebara wawara k'opana ebasia, awuaraburũ k'opanasia cien metro.

9 Drua wãbũdad'era ũdusid'a tebũ purea nũmũta, b'eda ba nũmũta, pan k'ob'ũta. **10** Maũne Jesúsbara mawũãsia: Weudua b'eda aritia jidabũdata.

11 Mawũãĩ Simón Pedrora jãbad'e ed'a wãpe atarraya drua weburũta b'eda zomarãba bira wesia, b'edara b'asia ciento cincuenta y tres. Mawũã biomina atarraya tũd'ũzoa ebasia. **12** Mobeburũ Jesúsbara mawũãsia: Zeudua, nek'oudua. Izha jurũkuad'abara miõba bũra k'aibe ad'a ebasia k'awuasid'a baera Nok'ota. **13** Aramaũne Jesúsbara pan jiraedape ded'ekasia b'edasad'a ded'ekasia. **14** Maũta zhi ũbea basia izha jurũkuad'aa Jesús zhi ũdubi nũmũta beud'ata piradrũpe.

Jũredua mũ pẽwã b'eta

15 Nek'od'a tẽã Jesúsbara Simón Pedroa mawũãsia: Simón Jonás warra, ¿bua murã audre kuãg'ak'a naũrãne k'ãñabara?

Mawũãĩ panaũ mawũãsia: ããjã Nok'ó, bua k'awua b'ua mũã bũra kuãg'ata.

Mawũãĩ mawũãsia: Jũredua mũ pẽwã b'eta.

16 Jarama ũmeta wakusa mawũãsia: Simón Jonás warra, ¿bua murã kuãg'ak'a?

Mawũãĩ Pedrora panaũ mawũãsia: ããjã Nok'ó, bua k'awua b'ua mũã bũra kuãg'ata.

Mawũãĩ mawũãsia: Jũredua mũ pẽwã b'eta.

17 Jarama ũbeata mawũãsia: Simón Jonás warra, ¿bua murã kuãg'ak'a?

Pedrora sopuasias mawũã jarama ũbea, ¿bua murã kuãg'ak'a aburũba? Mawũẽ mawũãsia: Nok'ó bũara jõma k'awua b'ua. Bua k'awua b'ua mũã bũra kuãg'ata.

Mawũãĩ Jesúsbara mawũãsia: Juredua mɯ pẽwã b'eta.

18 Mũã wãrĩnu buaa jaraya: Bu kũrãta b'asid'era zhope wã b'asia buzha krĩnama, mawũãmına ya zõrãta b'eburud'era bura juwua jirab'ariya, aramaũne bura awuruba zhobiya, mobe edeya bua krĩna ããma.

19 Maũbara Jesúsbara jara krĩnasia Pedro sãwũã beuita, aramaũne k'awuabigaita Daizeze zhi zromata. Maũ jarape mawũãsia: Murã pẽwã b'adua.

Izha jurud'ata kuãg'ad'ebema

20 Pedroba jẽrũya akuburud'era ũdusia k'aid'u taita Jesúsba jurud'a Jesúsba kuãg'ata, nek'o duanune maũ ab'auta Jesús k'aita k'ob'ad'a basia, mawũã k'ob'asid'era mawũãsia: Nok'ó, ¿bura k'aiba chãb'ariipe? **21** Pedroba maũta ũdui Jesúsba mawũãsia: Nok'ó, ¿naũ sãwũã berab'ariipe?

22 Mawũãĩ Jesúsbara mawũãsia: Naũ mɯ zeyeed'a b'aita mũã krĩnaburu, ¿bua sãwũãĩpe? Bura mũta pẽwã b'adua.

23 Maũneba mebẽrãbara ãzhirãĩnu jara duanesia maũ Jesúsba jurud'ara beu ããta. Mawũãmına Jesúsbara jara ěbasia beu ããta, awuaraburu mawũãsia: Naũ mɯ zeyeed'a b'aita mũã krĩnaburu, ¿bua sãwũãĩpe?

24 Maũ Jesúsba jurud'aba naũ bed'eata jarak'a b'uburu. K'awua panũ izha jara b'ura wãrĩnuta.

25 Dewara ne bio b'ua Jesúsba od'ara. Maũta ab'a ab'aud'e b'usid'aburu mũma ějũãnerã ara ěbak'ausia libro b'ukwad'ara. Amén.

Jesúsba zok'akuad'aba od'apead'a

Daizezeba diaya ad'a Jawurebiata

1 1 Muã bed'eata naara b'usid'era Teófilo, muãrã jōma jarasia Jesúsba od'ata izha jaradiad'ata jēdeuba.

2 Daizezeba ũtaa eded'abitabai jarasia. Ũtaa wãī nawed'a Jawurebiad'eba jarak'asia izha zok'akuaita juruk'ad'aba k'ãrē od'aíta. **3** Beud'a tēã maũrããburu zok'ai zhi ũdubima bio basia k'awuad'amarēã wãrĩnu zok'ai b'ũta. Zhi ũdubigasia ewari cuarenta, maũnerã jarak'a b'asia Daizezeta Nok'od'ebemata.

4 Åba k'ob'ed'e mawũãsia: Wãrãũdua Jerusalénnebara, awuaraburu jũãũdua mu Zezeba Jawurebia diaya ad'ata, maũ marãbara ũrĩsid'a muã jarad'ata. **5** Juanbara wãrãnebai zhãrã buru k'oesia baniãba, mawũãmina Daizezebara marãã diaya Jawurebiata ewari dããrã ēãne.

Jesús ũtaa wãna

6 Mobeburu åba k'opanũbara wid'i mawũãsid'a: Nok'ó, ĵbura Israel b'e Nok'ota b'eika id'i ewade?

7 Mawũãnaĩ Jesúsbara mawũãsia: Ewarira marãba k'awuad'ai barata numu ēã mu Zezeba k'ãrē oíta numuk'ãrĩrã.

8 Mawũãmina marãbara zareata jidad'aya Jawurebiata marãne ed'a b'ad'e zeburud'e, aramaũne marãbara munebemata jarad'aya Jerusalénne, Judea druad'e, Samaria druad'e, wawara druaza.

9 Maũta jarape k'ob'ũta åzha aku k'ob'ed'e Jesús ũtaa jirab'ari wãsia, aramaũne jãrãrãne dog'oba ũdud'a ēbasia.

10 Aramaũne ũtaa wãta aku k'ob'ed'e ũmakĩrãrãta ũme åzhi k'aíta ũta k'opanesia wua torro jũ panũta. **11** Maũrãbara mawũãsid'a: Galilea bid'arã, marãbara, ĵk'ãrēã ũtaa aku k'ob'e? K'ãũ Jesús Daizezeba marã maēba ũtaa edeburura, k'ãũ ab'ãuta k'ãwũã zeya mazha ũdubũda kĩrãk'a ũtaa wãburũta.

(Hechos 1:10)

Matía jurud'apead'a Judabari

12 Mobeburu Jesúsba zok'akua'd'ara Jerusalén p̄w̄w̄rued'a j̄er̄üya w̄asid'a Olivo k'atuma abada maēba. Maū k'atuma Jerusalén k'aita b'uta ēnaūbada ewade arak'aita w̄abada k̄irāk'a b'ua. 13 Jerusalén j̄ūēkuape w̄ar̄izekuasia kud'a ūr̄übemaīnu. Mobe mama duanesia Pedrotā, Jacobotā, Juanta, Andrēstā, Felipetā, Tomāstā, Bartolomētā, Mateotā, Jacobo Alfeo warratā, Simón Zelotetā, Juda Jacobo warratā. 14 Maūrātā baridua āba zhiwid'i duanasia w̄ūērārā bawara, Jesús papa Maríā bawara, Jesús mebērā bawara.

15 Maū ewade Pedrorā mebērā ēsadra piradrusia bed'eai k'area, maūnerā ciento veinte k̄irāk'a zhi j̄ure n̄um̄ne

mawũasia: **16** Mebērā, zhi b'umata arimaē berab'ariita bara basia Jawurebiaba rey David id'ebara jarad'ata Judad'ebemata, mawũ arimaē jure edesia Jesús jidad'apead'ara. **17** Izhira dazhirānebema basia, mawũ ob'asia dazhirāba ob'eta.

18 Izha bia ēāta od'aba plata jidad'abara edasia druata. Mama ūtuba buruare b'aeburuba b'i jēsasia, mawũ izhi jūsira jōma peawesia. **19** Jerusalénne b'ebara maūta k'awuad'ape āzhi bed'ead'e maū druara trūgasid'a Acéldama, maūbara jara krīna b'ua Wa Druata. **20** Maūta zhi b'umata Salmo librod'e mawũ b'ua:

Izhi b'ad'a maē miō ne ēbaya, aramaūne miōta b'a ēbaya.

(Salmos 69:25)

Dewara mawũ b'ua:

Awuruba oya izha ob'ad'ara.

(Salmos 109:8)

21 Mawũ ūmakīrārā ewariza dazhirā bawara āba b'ed'ebemata Judabari jurud'aya, Nok'o Jesús dazhirā bawara b'asid'ebemata b'ea. **22** Juanba buru k'o'esid'ebemata b'eta dazhirā maēba Jesús ūtaa wāsiid'ubemata b'ea. Mawũ iab'a jurud'aya dazhirā bawarauba jaramarēā Jesús beud'ata piradrud'ata.

23 Mobeburu ūme k'opanūsid'a. Ab'a Joséta Barsabás abazhid'a, ab'auta Justo basia, dewarabema Matía basia.

24 Mobeburu zhiwid'i mawũāsid'a: Nok'ó, buaburu jōmaū sota ūduk'awua b'ua, mawũ daia k'awuabirua naūrā ūmenebema bua sāūta juruburuta. **25** Mawũārā bud'ebemata jaramarēā bua zok'ad'ata b'aya. Maūta b'ad'ara Judara k'azhiruad'e b'aesia, aramaūne tebued'a wāsia izhi b'aima.

26 Mobeburu k'aita jurud'aid'ebemata obudad'era Matíare b'aesia. Mawũ Jesúsba zok'akuad'ata once b'e bawara b'usid'a.

Jawurebia zed'a

2 **1** Pentecosté ewarita araa zeburud'era Jesúsdebema ijā b'era jōma āba duanasia. **2** Maūne aritiaud'e ūtreba nangu kīrāk'a uga zesia, de jōma maūba uga nūmesia āzhi duanu maē. **3** Maūne tebu kīrāk'a eradru ūdubudata eradrusia āzhi buruza. **4** Aramaūne Jawurebiaba birabudaba bed'ea awuara bed'easid'a, Jawurebiaba jarabiburuta jara bed'easid'a.

5 Maūne judforā Daizezed'ebema arib'ae b'eta Jerusalénne duanasia drua jōmaūnebemata. **6** Mawũ uga busita ūrīnāi

(Hechos 2:3)

k'abanata nūmūrā būredrusid'a. K'awua ēā krīchasiid'a ab'a ab'ak'a āzhi bed'ead'e bed'eabūdata ūrī k'opanūba. **7** Mawūē āzhara bia akūdrua mawūāsidiid'a: Akaudua, ¿Galilead'ebema ēka naūrā jōma za bed'ea k'ob'era? **8** ¿Sāwūērā dazhirābara ūrī k'ob'e ab'a ab'ak'a dazhirā bed'ead'e bed'ea k'ob'eta? **9** Dazhirā ūkūrū Parto druid'ebema, Medo druid'ebema, Elamita druid'ebema, Mesopotamia druid'ebema, Judea druid'ebema, Capadocia druid'ebema, Ponto druid'ebema, Asia druid'ebema, **10** Frigia druid'ebema, Panfilia druid'ebema, Egipto druid'ebema, África druā Cirene audre wawaraid'ubema, dewara Romanebemata nama b'ea, judiōrāta b'ea, judiō ēāta judiō bape b'ea. **11** Dazhirā ūkūrū Creta druid'ebema, Árabe druid'ebema. Maūta dazhirābara ūrī k'ob'ea dazhi bed'ead'e jara k'ob'eta ne bia Daizezed'ebemata.

12 Maūnerā jōmaūba bia akūdrua āzhirāīnu mawūāsidiid'a: ¿K'ārēpe k'āwūārā?

13 Waya ãkũrũma sewak'au b'ed'eba mawũãsid'a: Beu nũmeã.

Miã ũrãg'ad'a Pedro

14 Maũnerã Pedrora dewaraurã once bawara ũta nũmepe nemi jĩgua mawũãsia: Judĩorãta b'eba, dewara jõma Jerusalenne b'eba naũta k'awuad'aita ũrĩũdua mũ bed'eata.

15 Dai za k'ob'era beu nũme eã marãba krĩcha k'ob'e kĩrãk'a, ewarira wad'i diaped'a nũmuã. **16** Naũenabema Daizezeba bed'eata jarabibariba Joelba jarad'ata mawũãsia:

17 Daizezebara mawũãsia:

Ewari jõita nũmeburud'era mũ Jawurebiara mũãrã diaya zhãrã jõmaũã. Mawũẽ marã warrarãbara marã k'aurãbara jarad'aya mũã jarabiburũta. Kũrãrã marãneã mũãrã ne ũdubiya k'ãĩmok'arad'e kĩrãk'a, zõrãrã marãneã mũãrã ne ũdubiya k'ãĩmok'arad'e.

18 Zhũmakĩrãrã mũ nezok'arãã, wũẽrãrã mũ nezok'arãã maũ ewadera mũãrã wãrãne diaya mũ Jawurebiata. Mawũẽ jarad'aya mũã jarabiburũta.

19 ũdud'ak'ata ũdubigaya ũtũ bãjãne, ũdud'ak'ata ũdubigaya ud'a druad'e, ũdubigaya wata, tebũta, narĩ k'ougata.

20 ũmadaura pãrĩguya, jed'ek'ora wa baya, Daizezeba k'awua okuai ewarita zeĩ nawed'a mawũã totoya, maũnerã ewarira zhi zromata kĩrãwãrẽ baya.

21 Nok'o Jesũa zuburia bed'eabũdara ědrũd'aya.

(Joel 2:28-32)

22 Israelitarã, bed'eata mũã za jaraita ũrĩũdua: Jesũs Nazared'ebema Daizezebara izhid'eba nũmũta k'awuabiburũta marãne ed'a ũdud'ak'ata bio osia izhid'eba, maũ marãbara k'awua b'ea. **23** Maũ Jesũs izha nawed'a krĩchad'ad'e chãb'arisia Daizezebara, mawũẽ marãbara jidad'ape bia eãta b'ea beabisid'a cruzd'e k'achi. **24** Maũta Daizezeba beud'ata piradrũbiburũba bebuta puad'ebara ědrũbisia, bebuba k'ab'ariita b'asi ěbaera.

25 Rey Davidbara Jesũs jaraburũta mawũãsia:

Mũãrã Nok'ora ewariza ũdu b'ũa mũ kĩrãbita, mũ juwua araare b'ũba mũrã b'ae eã.

26 Maũba mũrã sobia b'ũa, b'ũsrid'a trũã b'ũa, adu-a b'ũa.

27 Bũara mũ jawurera ãmaẽ eã beud'ata b'e maẽrã, mũrã bũ nezok'a kĩrãẽpa b'ũra b'erawabi eã.

28 Bũara muãã k'awuabisia murã wakusa zok'ai b'aita, bũa murã sobia b'abiya mu ũme b'ũba. (*Salmos 16:8-11*)

29 Mebẽrã, muã marãã jipa jaraya, zõrã dazhirãta rey David beubũrud'era wuag'asid'a, izhi wuag'ad'apead'ara peña zob'eara dazhirãne ed'a nũmuã id'i basiid'u. 30 Davira Daizezeba bed'eata jarabibarita b'ad'aba k'awua b'asia Daizezera wãrĩnu bed'ead'ata, jarasia izhid'eba uruta zhãrã Ēdrũbita piradrũbiita, aramaũne reyta b'ũita izhi kĩrãk'a.

31 Mawũã na wed'auba k'awua b'ũba jarasia beud'ata piradrũita zhãrã Ēdrũbira, aramaũne izhi jawurera ãmaẽna ěãta beud'ata b'e maẽrã, miã izhi k'akuara b'erawa ěãta.

32 Maũ Jesũra beud'ata piradrũbisia Daizezeba, maũ dai jõmaũba ũdusid'a. 33 Daizezebara izhi juwua araare Jesũs zhi zromata b'ũsia, zhi Zezeba Jawurebia diaya ad'ata jidape ded'ekabũrũta marãba k'ãwũã ũdubũda, ũrĩbũda. 34 David ěbasia ũtaa wãrĩzed'ara, maũneba izhara Jesũsta jara mawũãsia:

Daizezebara mu Nok'oa mawũãsia: Mu juwua araare jewed'aruã,

35 bu jura b'eta jõma muã bu jẽrũ edre b'ũyeed'a.

(Salmos 110:1)

36 Maũneba Israel b'ebara jõmaũba wãrĩnuta k'awuãduã, maũ Jesũs marãba cruzd'e k'achid'apead'ara Daizezebara Nok'ota b'ũsia zhãrã Ēdrũbita.

37 Maũta ũrĩnaĩ sopuad'ape Pedroã dewaraurã Jesũsba zok'akuãd'arãã mawũãsid'a: Mebẽrã, ¿daibara k'ãrẽta od'aibe?

38 Mawũãnaĩ Pedrobara mawũãsia: K'azhiruãra ãmãpe Daizezeta pẽwãũduã, mobe Jesucristo trũneba buru k'oẽduã k'azhiruãta biod'eba Daizezeba bed'ea ne ěã duanebimarẽã, mawũãrã jidad'aya Jawurebiãta. 39 Daizezeba Jawurebia diaya ad'ara marãĩtabema, marã warrarãĩtabema, zhãrã wawara b'ẽitabema, Daizezeta Nok'oba trũkuabũrũitabema.

40 Pedrobara dewara bed'ea bio jarak'a ũrãg'a mawũãsia: ¡Marã Daizezea ědrũbiũduã k'ãwũã bia ěãta b'ed'ebara!

41 Aramaũne Pedro bed'eata ijãnapead'ara buru k'oẽsid'a. Maũ ewãdera Jesũs'debema ijãbũdara ed'a zesid'a tres mil.

42 Mobe Jesũsba zok'akuãd'a ũrãg'ad'e duãnesia, aramaũne zhiya ãba duane b'ũta Jesũs bebu krĩcha pan pewa k'o duãnesia, zhiwid'i duãnesia.

Sāwūā b'ead'a naara zhi ijānapead'ata

43 Zhārā jōma pera jirpanesia ūdud'ak'ata bio obūdaba Jesúsba zok'akuad'aba. **44** Jesúsdebema ijānapead'ara āba b'eba ne jōma erub'easia jōmaũita. **45** Ējūā āzhid'era, ne āzhid'era nendod'ape platara ab'a ab'aua dra b'easia zhi nesid'a k'awua. **46** Ewariza āba duane b'asia Daizeze ded'a ewara maē, āzhi ded'ara zhiko ābauba k'o b'easia b'usrid'a sobia. **47** Daizezera ibia jara b'easia, āzhira kuāg'ade basia zhārā jōmaũba. Maũnerā Nok'o Jesúsbara izhid'ebema ijā b'ed'e ed'a ewariza zebi numasia zhi ēdrud'aita b'era.

Wā b'e ēā b'uta b'ed'a

3 **1** Ewari ab'a Pedro Juan ūme Daizeze deid'u wārīze wāsida a las tres zhiwid'ibada ūmadaud'e. **2** Maũne ūmakīrāta b'asia wā b'e ēā tod'ata, izhira wed'ape ewariza b'ubazhid'a Daizeze deta puerta Kīrāwārēā abada maē. Mawūā b'ubazhid'a Daizeze ded'a ed'a wābūdaa plata wid'imarēā.

3 Maũbara Pedro Juan ūme Daizeze ded'a ed'a wānata ūdūi, zuburia bed'easia plata diad'amarēā. **4** Mawūē Pedrobara Juan ūmeba akū mawūāsia: Daita akūdua.

5 Mawūāi izhara bia akūsia ne diad'aibipe. **6** Mawūāmina Pedrobara mawūāsia: Mūrā plata ne ēā, miā oro ne ēā. Mawūāmina maē erub'uta diaya: ¡Jesucristo Nazared'ebema trūneba piradrūpe nimibarua!

7 Mawūāpe juwua arata jidape piradrūbisia. Mawūē audre ēāne zrawasia jērūta k'ōrāk'ōrāta. **8** Aramaũne pinandru edau numepe tebad'ewasia. Aramaũne āzhi bawara Daizeze ded'a ed'a wāsia, taiba pinandru tebasia Daizeze ibia jara. **9** Zhārā jōmaũba ūdusid'a Daizeze ibia jara taita. **10** Plata wid'iita jewed'a b'ad'ata ūduk'awasid'a, Daizeze deta puerta Kīrāwārēā abada maē jewed'a b'asia. Mawūē bia akūdrusid'a mawūā berab'ariburūba.

Wakusa miā ūrāg'ad'a Pedro

11 Wā b'e ēā b'uta b'ed'abara Pedro Juan āiitu ēbasia. Zhārā jōmaũba bia akūdrua āzhi k'aid'u piraposia Daizeze ded'a ewara maē Salomón abadaid'u. **12** Pedroba maūta ūdūi zhārā k'ob'ea mawūāsia: Israelitārā, ŷnaũēnabema

(Hechos 3:8)

k'ārēã bia akudrua k'ob'e? ¿Daira k'ārēã akũ k'ob'e, dai zareaba o daita biata panũba wãbibũda k'ĩrãk'a naũta?

13 Daizeze Abraham Zhibariba, Isaac Zhibariba, Jacobo Zhibariba, dazhirã zhibarirã b'ead'a Zhibariba, izhi Warra Jesús zhi zromata b'usia, maũ marãbara bead'amarēã chãb'aribũdata Pilatoa idaribid'a ěbasia izha ěnaĩrã.

14 Aramaũne marãbara ěnabid'a ěbasia Bed'ea Ne Ěãta Biata B'ura, awuarabũru ěnamarēã wid'isid'a miã beamiãta.

15 Aramaũne beasid'a Daizeze ũme b'ai jõ ěãta dia b'uta. Maũ Daizezebara beud'ata piradrũbisia, maũ daiba ũdusid'a. **16** Daibara izhid'ebema ijã panũã, za naũ marãba ũduk'awua b'eta akũ k'ob'era k'ãwũã b'e dog'oa izhi zareaba. Izhara b'ebiita ijã panũba naũ k'ãwũã jipa b'e dog'oa mazhi jõmaũ k'ĩrãbita.

17 Mawũãmina muãrã k'awua b'ua marã mu ureta b'ebara Jesús zhãrã Ědrũbita k'awuad'a ěãba beabisid'a mazhi nok'orã bawarauba. **18** Mawũãmina aramaũne Daizezebara arib'aesia izha nawed'a jarad'ata, izha bed'eata jarabibarirã id'eba jarasia zhãrã Ědrũbita izhid'era beuita. **19** Maũba k'azhiruara ãmape Daizezeta pẽwãũdua, bed'ea ne ěã duanebimarēã k'azhiruata biod'eba. Mawũãrã Nok'o Daizezebara sobiad'ai ewarita zebibũrũta, **20** izhara zok'aya Jesucristota, maũ izhara nawed'a marãã zhi jarama. **21** Jesucristora wãrãnebai wad'i ũtre b'aid'e b'ua Daizezebara ne jõma araa okuai ewaried'a, maũ Daizezebara izha bed'eata jarabibarirã id'eba zhi jarama zhik'are wed'auba. **22** Dazhirã zhibarirã b'ead'aa Moisébara mawũãsia: Nok'o marã Zhibaribara marãne ed'auba piradrũbiya izha bed'eata jarabibarita mu k'ĩrãk'a. Jõma ũrĩũdua izha marãã jarabũrũra. **23** Maũ Daizezebara bed'eata jarabibari bed'eata ũrĩna ěãrã, Daizezebara Israel b'ed'ebemata b'eabi ěã.

24 Daizezebara bed'eata jarabibarirã jõmaũba Samuel ewarid'euba jarasid'a id'i ewade k'ãwũã berab'ari nũmaĩsid'a. **25** Marã b'era Daizezebara bed'eata jarabibarirã b'ead'a warrarãta b'ea. Mawũẽ Daizezebara dazhirã zhibarirã b'ead'aa jarad'ara marãĩtabemata Abrahamũã mawũãsia: Bu warrarãnebemaneba jõma bia nũmaña druad'e b'era. **26** Naara Daizezebara zhi Warra marãma zok'asia marã bia b'eabimarēã, aramaũne idu b'ud'amarēã bia ěãta ob'eta.

Pedro Juan k'opanʉsid'a nok'orā kīrābita

4 1 Pedro Juan ũme wad'i zhārā k'ob'ea bed'ea k'opanʉne, āzhima zesid'a sacerdoterāta, Daizeze de akubada nok'ota, saduceorāta. **2** Kīrūsida' zhārāā jarabudaba beud'apead'ara piradrud'aita Jesús kīrāk'a. **3** Mawũē jidad'ape nrũemaēna cárceld'e panʉsid'a keu baera. **4** Mawũāmina bed'eata ũrīnapead'abara bioba Jesúsdebema ijāsida. Aramaũne zhũmakīrārāta panasita b'ua cinco mil.

5 Nrũema Jerusalénne zhi juresid'a nok'orāta ũrāg'a Moisés'e jarabada bawara. **6** Mama k'ob'asia sacerdote wag'au Anásta, dewara zhi mebērāta k'opanasia Caifāsta, Juanta, Alejandrota, jōma k'opanasia dewaurāsida. **7** Maũnerā Pedro Juan ũme ěsadra k'opanebid'ape wid'i mawũāsida: ¿K'ai zaread'eba o k'aid'eba k'āwũ obuda marābara?

8 Mawũānaī Pedrobara Jawurebiad'eba mawũāsia: Israel nok'orā, muā marāā jaraya: **9** Id'i marābara daia wid'i k'opanʉ wā b'e ěā b'uta bia dog'ora sāwũā b'e b'id'ata. **10** Marā jōmaũba Israel jōmaũba k'awuaudua, Jesucristo Nazared'ebema trũneba marāba cruzd'e k'achi beabid'apead'ata Daizezeba beud'ata piradrubid'a trũneba naũ mazhi kīrābita b'e b'id'a. **11** Maũ Jesúsra mong'ara de oita seri ěāne b'ubada kīrāk'a seribid'a ěbasia marā de obadabara, maũne maũtru wag'auta b'esia. **12** Awurud'ebara ědru ěā, naũ ějũānerā awururā ne ěā Daizezeba zhārā b'ea diad'ara dazhirā maũneba ědrud'aira.

13 Pedro Juan ũme mawũ wānigua k'opanʉrā k'awuasida bio estudiape panʉ ěāta, mawũē bia akudruasida. Aramaũne ũduk'awasida Jesús bawara pananata. **14** Maũne wā b'e ěā b'uta b'ed'ara āzhi bawara ũta numuta aku k'opanʉba ne āña jara b'ed'a ěbasia. **15** Mawũē āi wānamarēā jarasida nok'orā wag'aurā maēbara. Mobe āzhirāĩnu bed'eabudata, **16** mawũāsida: ¿Naũrā sāwũā od'aibe? Wārāne āzhid'eba ũdud'ak'ata dajada odog'ota Jerusalénne b'ebara jōmaũba k'awuabuda, mawũē dazhirābara sewa ab'ed'a ěā.

17 Mawũāmina zhārāne ed'a wuaaburũ trũpoa ěbamarēā āzhira warag'ad'aya naneba ũtaara miōā jarad'a ěbamarēā maũ Jesúsdebemata.

18 Mobeburu trūnape jarasid'a jipad'e bed'ead'a ēbamarēã miã jaradiad'a ēbamarēã Jesúsdebema. **19** Mawūānāi Pedrobara Juanbara panaũ mawūāsīd'a: Krīchaudua marã bed'ea arib'aeita Daizezema biga k'awuaita izhi bed'ea arib'aei k'āñabara. **20** Daibara jara ēārã idaribi b'ed'a ēã daiba ūdud'apead'ara, ūrīnapead'ara.

21 Mobeburu nok'orābara wuaaburu warag'ad'ape ēna panusid'a. Sāwūā ud'aira k'awuad'a ēbasia zhārã jōmaūba Daizeze ibia jara k'ob'e baera k'ārē sāwūā dog'oba. **22** Wā b'e ēã b'uta mawūā b'ed'ara b'asia cuarenta año audre.

Zhi ijã b'eba wid'id'apead'a wāniguata

23 Āzhita ēna panūnāi āzhid'ebemata b'ema zed'ape jōma neburusid'a sacerdoterã nok'orāba, nok'orã b'eba āzhāa jarad'apead'ata. **24** Jarirābara ūrīnape ābauba Daizezea mawūāsīd'a: Nok'ó, bura zhi zroma, bura Daizeze bājã od'a, drua od'a, pusa od'a, bura osia maũ jōmaũne ne b'ura.

25 Rey David bu nezok'a id'eba buara mawūāsia:

¿K'ārēã kīrū b'e judío ēãta b'era, k'ārēã ne seri ēãta krīcha b'e?

26 Reyrāta druad'e b'era nok'orã bawara zhi jured'ape, āba zhōnaña Daizeze ūme, zhārã Ēdrubita izhid'e ūme.

(Salmos 2:1-2)

27 Wārīnu naũ pawurud'era āba jirpanesia Herodeta, Poncio Pilatota, judiorã ēãta, Israel b'eta. Mawūā āba jirpanesia bu Warra Jesús bead'aita zhārã Ēdrubiita bu jurud'ata. **28** Aramaũne āzhara osid'a bu zhi zromaba krīchad'ad'e sāwūā berab'ariita. **29** Mawūē Nok'ó, dai mawūā warag'abudata akudua, mobe dai bu nezok'arāã wāniguata ded'ekarua wānigua jarad'aita bu bed'eata. **30** Bu zareata ded'ekarua zhārã b'ebid'aita, ūdud'ak'ata od'aita bu Warra Jesús trūneba.

31 Zhiwid'i nūmeta jōbibudad'era āba k'ob'e maẽ uresia. Aramaũne jōma birakuasia Jawurebiaba, mawūē wānigua jara duanesia Daizeze bed'eara.

Ne jōma erub'ead'a jōmaũita

32 K'abanata zhi Jesúsdebema ijānapead'ara so ab'a, krīcha ab'a b'esia. Ne erub'era miōba naũ mu ab'aud'ea ad'a ēbasia,

awuaraburu ne jōma erub'easia jōmaũita. **33** Aramaũne Jesúsba zok'akuad'abara zarea bara jara b'easia Nok'o Jesús beud'ata piradrud'ata. Daizezebara biod'e bia numuk'ārīsia āzhi jōma. **34** Maũba āzhirānebema miōta k'ārē nesid'a b'a ēbasia. Ējūāta, deta erub'ebara, ne erub'ebara nendosid'a, mobe wesid'a ne nendod'a platara. **35** Aramaũne chāb'ari panasia Jesúsba zok'akuad'aa. Maũrābara ab'a ab'aua dia b'easia zhi nesid'a k'awua. **36** Maũne b'asia Joséta, Jesúsba zok'akuad'abara maũ trūgasid'a Bernabéta, maũ trūbara jara krīna b'ua Sobiabibari Warrata. Izhira levitarāta dod'u Chipred'ebema basia. **37** Maũbara nendosia drua erub'uta, mobe maũ nendod'a platara wepe chāb'arīsia Jesúsba zok'akuad'aa.

Ananía, Safira sāvūānapead'a

5 1 Maũne b'asia ūmakīrā Ananía abadata, maũbara Safira zhi kīma ūmeba nendosia druata. **2** Mobe maũ nendod'ad'ebemata plata āi edasia, maũ k'awuasiasia zhi kīmabid'a, aramaũne zhi wuaabemata edepe chāb'arīsia Jesúsba zok'akuad'aa. **3** Maũne Pedrobara mawūāsia: Ananía, ¿k'ārēā k'āwūā ātōmiā idaribiburu bu sora, Jawurebiaa sewa nebūrumarēā platara k'āwūā āi edabisi ēka drua nendod'ad'ebemata? **4** ¿Erub'ud'era k'āũ druara bure ēbasika? ¿Nendoburud'era platara bure ēbasika? ¿K'āwūā oira k'ārēā k'ob'usi bu sod'era? Bura beubarīa sewa nebūrutabe ēā, awuaraburu sewa nebūrua Daizezea.

5 Ananíaba maũ bed'eata ūrībūrud'era beu b'aesia. Jōma k'ābāēā perasid'a maũta ūrībūdara. **6** Maũnerā kūrārāta piradrud'ape burad'ape edesid'a joud'e.

7 Hora ūbea babūrud'e zhi kīmata deid'u zesiasia k'awua ēāne sāvūā berab'aribūrua. **8** Maũne Pedrobara mawūāsia: ¿Mūāā jaradua, marā ējūā nendod'a platara k'āwūāk'a?

Mawūāi izhara mawūāsia: Āājā, k'āwūā.

9 Mawūāi Pedrobara mawūāsia: ¿K'ārēā k'āwūā oita krīchāsīd'a k'awua ēbipe Jawurebia Nok'od'eba? Jari ib'ada bu kīma joubūdara, busid'a eded'aya.

10 Audre ēāne izhira beu b'aesia Pedro jērū k'aita. Kūrārā deid'u zebūdād'era ūdusid'a zhi beumata. Mawūē eded'ape jousid'a zhi kīma k'aita. **11** Maũ k'area k'ābāēā perasid'a mebērā jōma. Zhārāsīd'a jōma perasid'a maũta ūrībūdara.

Ūdud'ak'ata bio od'apead'a

12 Jesúsba zok'akuad'ad'eba ūdud'ak'ata bio ototo nūmasia zhārā maē. Āzhira jōma zhi jure bazhid'a Daizeze ded'a ewara maē Salomón abada maē. **13** Awurura miōta āba zed'ak'a basia āzhi bawarara. Mawūamina zhārābara āzhira k'ābāēā bia jara b'easia. **14** Nok'o Jesúsdebema ijā tupud'era wuaaburu eaba wāsia zhūmakīrārāta, wūrārāta. **15** Zhārābara k'ayarā od'e b'ukua jirpanesia barkuad'e, jueporod'e, aramaüne Pedro berab'ariburud'e arigu zhi jawureba waraburuba b'emarēā āzhi iab'aud'ebemata. **16** Pwuru arak'aita tab'e maē b'esid'a Jerusalén pwurued'a ze jirpanuta, we jirpanesia k'ayarāta, jaiba wawa b'eta. Maū jōma b'e nūmasia.

Pedro Juan jidad'apead'a

17 Maū k'area sacerdote wag'auta jōma saduceorā izhi ūme k'ob'e bawara k'ābāēā bī ēāsīd'a. **18** Mawūē Jesúsba zok'akuad'ara jidad'ape ed'a panusid'a cárceld'e. **19** Mawūamina ángel Daizezed'eba diamase cárcel puerta ewa ēdrubigape mawūasia: **20** Wāūdua, mobe Daizeze ded'a ewara maē ūta barab'epe zhārāā jaraudua naū bed'eara jōma Daizeze ūme b'ai jō ēāta.

21 Maūta ūrīnape diaped'a ed'a wāsīd'a Daizeze ded'a ewara maē, mobe miā ūrāg'asīd'a. Maüne zesīd'a sacerdote wag'auta izhi ūme b'e bawara, mobe trūsīd'a nok'orā wag'aurāta, dewara jōma trūsīd'a Israel nok'orāta. Mobe cárcel nūmūinu soldaorāta zok'asīd'a Pedro Juan ūme wed'amarēā. **22** Mawūamina soldaorā jūēbudad'era āzhira ūdud'a ēbasia cárceld'era. Mawūē jērūya wānape jarabudata, **23** mawūāsīd'a: Wārānebai daibara ūdusīd'a cárcel bia serra nūmūta, zhi aku b'era ewarad'e ūta nūmeāsia puerta kīrābita. Mawūamina daiba ewabudad'era miōta ūdud'a ēbasia ed'ara.

24 Maū bed'eata ūrībudad'era sacerdote wag'aubara, Daizeze de akubada nok'obara, sacerdoterā nok'orābara k'awuad'a ēbasia maū sāvūāīrā. **25** Mawūamina iab'a zepe jarak'a mawūasia: Ūmakīrārā marāba cárceld'e b'ud'apead'ara Daizeze ded'a ewara maē zhārā ūrāg'a panūā.

26 Mawūāī Daizeze de akubada nok'ora wekuaita wāsia Daizeze de akubada bawara, aramaüne zhō ne ēā wekuasia

perabudaba zhārāba mong'araba tab'ari bead'aid'eba.

27 Wed'ape edesid'a nok'orā wag'aurā kīrābita. Maūne sacerdote wag'aua wid'iburuta, **28** mawūasia: ¿Daibara marāā jipa jarasid'a ēka jarad'a ēbamarēā Jesúsdebema? Maūta marābara Jerusalēne jōmaūā jarabūda mazhi ūrāg'ara, aramaūne dai ūrū b'aebi krīna panūā Jesús bebuta.

29 Mawūānāi Pedropa panaūburuta Jesúsba zok'akuad'a bawarauba mawūāsid'a: Daizeze bed'eata arib'aei bara zhārā bed'eata arib'aei k'āñabara. **30** Dazhirā zhibarirā b'ead'a Zhibariba Jesús piradrūbisia marāba bead'apead'ata cruzd'e ūtu k'achi. **31** Jesús Daizezebara izhi juwua araare Nok'ota b'usia zhārā Ēdrubita. Aramaūne Israel b'ebara k'azhiruara āmape izhita pēwābudaba bed'ea ne ēā duanebiita k'azhiruata biod'eba. **32** Daibara maūta izhid'ebemata k'awua b'ea, ab'arika k'awua b'ua Jawurebiaba, maū Daizezeba diasia izhi bed'eata arib'ae b'ea.

33 Āzhara maūta ūrīnape kīrūbiba jarirā bea krīnasid'a. **34** Maūne nok'orā wag'aurāneba piradrūsia fariseo Gamaliel abadata Moisé ūrāg'ad'e bigauta zhārā jōmaūba wawideta. Maūbara jarasia aritiaed'a āi eded'amarēā Jesúsba zok'akuad'ara. **35** Mobe mawūasia: Israelitarā, marā kīrākuitaudua naūrā sāwūā od'aid'era. **36** Naū ewari nawed'a Teuda piradrūd'ata k'awuaudua, izhira zhi zromane bed'easia. Maū bawara duanesia ūmakīrārā cuatrociento, mawūāmina maū beasid'a. Mawūē izhi bed'eata arib'ae b'ead'ara jārāzoa ne ēasia. **37** Maū tēā piradrūsia Juda Galilead'ebemata, maū ewadera zhārā juacha jirpanasia. Maūbara izhi bawara erunūmesia zhārā bio. Maūsid'a beasid'a, mawūē izhi bed'eata arib'ae b'ead'ara jōma jārāzoasia. **38** Mawūē muā marāā jaraya: Naūrā kenab'ariudua, naūta āzhi krīchaba opanūburū nebaya. **39** Mawūāmina Daizezed'eburū marābara kiawe b'ed'a ēā. K'aubaudua zhō nūmeāita Daizeze ūme.

40 Mawūāi krīcha ab'arika zekuasia izhi bawara. Mobeburū Jesúsba zok'akuad'ara trūsīd'a, mobe ubid'ape jarasid'a jarad'a ēbamarēā Jesúsdebema, mobeburū ēna panūsid'a. **41** Mawūē nok'orā wag'aurā kīrābitaubara āzhira sobia wāsid'a Daizezeba idu zuburiabigaburūba Jesús k'area. **42** Ewariza Daizeze ded'a ewara maē jara b'easia deza jara b'easia Jesucristod'ebemata.

Siete jurud'apead'a mebērā arib'aed'amarēā

6 1 Mañ ewadera Jesús'debema ijā b'era eaba wāsia, mañne griego bed'ead'e bed'ea b'eba jara jirpanesia hebreo bed'ead'e bed'ea b'eta, jarasid'a pēdrarā griegorānebema bia arib'aed'a ēāta k'arebata ewariza numunerā. **2** Mawūē doce Jesúsba zok'akuad'abara zhi ijā b'e k'abanata trūnape mawūāsīd'a: Biga ēā daiba Daizeze bed'ea jara ēā idaribid'aira zhārā zhiko diaita. **3** Mañba mebērā marānebemata ūmakīrārā siete juru edaudua kīrāēpa b'eta, Jawurebiaba bira b'eta, krīcha bara b'eta, mañrāta mañ k'aud'a b'eabid'aya. **4** Waya दौरa zhiwid'i b'eaya, Daizeze bed'eata jara b'eaya.

5 Mawūā jarabudara biga basia k'abanata jōmañma, mawūē Estebanta jurusid'a soid'u b'uta Jawurebiaba bira b'uta. Jurusid'a Filipeta, Prócorota, Nicanorta, Timóna, Parmenata. Jurusid'a Nicoláta griegota judío bape b'uta Antioquía pūwurud'ebemata. **6** Mañrāta edesid'a Jesúsba zok'akuad'a kīrābita, mawūē mañrābara zhiwid'i āzhi ūrū juwua b'usid'a.

7 Daizeze bed'eara wuaaburu jara wāsīd'a, mawūē Jesús'debema ijā b'era k'ābāēā eaba wāsia Jerusalénnerā. Sacerdoterābid'a bioba ijā tupud'esia.

Esteban jidad'apead'a

8 Esteban Daizezebara bia numuk'ārīta zarea bara numuk'ārība ūdud'ak'ata okua numasia zhārāne ed'a. **9** Mañne ūkuru b'esia de zhi jurebada maēbemata, mañ dera Nezok'arāta Ēzoad'ad'ea abazhid'a, dewara b'esia Cirene druid'ebemata, Alejandría pūwurud'ebemata, Cilicia druid'ebemata, Asia druid'ebemata, mañrāta k'aik'aiasid'a Esteban bawara. **10** Mawūāmina krīchata poea bed'a ēbasia Jawurebiad'eba bed'ea b'uba. **11** Mawūē ūkuru pag'asid'a sewa neburu mawūānamarēā: Daibara ūrīsid'a k'āñbara bī ēā jaraburuta Moiséta, Daizezeta. **12** Aramañne kīrūbisid'a zhārāta, nok'orāta, Moisé ūrāg'a jarabadata. Mawūē jidad'ape wesid'a nok'orā wag'aurāma. **13** Mañnerā sewa neburubibudabara mawūāsīd'a: Nañbara bī ēā jara tau ēā nañ Daizeze deta, Moisé ūrāg'ata. **14** Daibara ūrīsid'a izha jaraburuta Jesús Nazared'ebemaba nañ Daizeze dera ārīta, aramañne awuara numūita Moiséba k'awabigad'ata.

15 Mañnerã nok'orã wag'aurã maẽ jewed'a k'ob'ebara jõmaũba Esteban akubudad'era, izhi kĩaũrã ũdusid'a ángel kĩaũrã kĩaũrãk'a.

Esteban bead'apead'a

7 1 Mañnerã sacerdote wag'auga mawũãsia: ¿Bũ ũrũbemata jarabudara wãrĩnuka?

2 Mawũãĩ Estebanbara mawũãsia: Mũ urredã, marã mũ zeze kĩaũrãk'a b'eba mũ bed'eata ũrĩũdua: Daizeze zhi zromata dazhirã zeze Abrahamũã zhi ũdubisia wad'i Mesopotamia druaed'e b'ud'e Harán pũwũrud'e b'ei nawed'a. 3 Mañnerã

Daizezebara mawũãsia: ãĩ wãrũã bũzhi druaed'ebara, bũzhi mebẽrã maẽbara. Wãrũã drua mũã ũdubiima. 4 Mawũãĩ Abraham Caldeorã druaed'ebara wãpe b'esia Harán pũwũrud'e. Mamaũbara zhi zeze beubũrud'era Daizezebara wesia naũ druaed'a id'i marã b'e maẽ.

5 Mawũãmina dia ěbasia drua namabema miã jẽrũ ne edau nũmaĩsid'a. Mawũãmina diaita jarabũrũta, izhi beud'a tẽã zhi warrarãã diaita jarasia, wad'i Abraham warrarã ne ěbasimina. 6 Daizezebara Abrahamũã jarasia zhi warrarã ãĩbemata b'eaita awũrũ druaed'e, jarasia nezok'ata okuad'aita, puokua jirpanaĩta cuatrociento año.

7 Mawũãmina Daizezebara mawũãsia: Awũrũ druaed'ebema mũã k'awua oya mawũã nezok'ata okuabudara. Maũ tẽã ězoape mũta ibia jara b'eaya nama. 8 Daizezebara jarasia izhid'eta b'aira zhũmakĩrã k'akua eta k'õmarẽã. Maũba Abrahambara zhi warra Isaac k'akua eta k'õsia tod'ata semana ab'a b'ũta. Isaacba ab'arika osia Jacobota, Jacobobid'a ab'arika osia zhi warrarã doceta, Israel b'e zhibarirãta.

9 Israel b'e zhibarirãbara sok'azhiruaba Josera nendosid'a eded'amarẽã Egiptod'a. Mawũãmina Daizezera nũmasia izhi ũme. 10 Mawũẽ ědrũbisia ne jõmaũ zuburiad'eba, krĩcha bara bigata b'usia Faraón Egiptod'ebema reyma. Maũbara nok'ota b'usia Egipto ũrũ izhi ded'abema jõmaũ ũrũ.

11 Maũne jarrabata b'aesia Egipto drua jõmaũne, Canaán drua jõmaũne. Mawũẽ nũmesia k'ãbãẽã zuburiata. Mawũẽ dazhirã zhibarirã bead'abara ũdud'a ěbasia zhikora. 12 Maũne Egiptod'e trigo b'ũta Jacoboba ũrĩbũrud'era dazhirã zhibarirã bead'ata zok'akuasia zhi wãg'ai b'eta. 13 ãzhira wãma ũmene Josera zhi ũduk'awabigasia zhi mebẽrãã. Aramaũne

Faraónbara k'awuasia Joséra sãũrãta. **14** Josébara edad'e zok'asia zhi zeze Jacobota, jõma zhi mebêrãta setenta y cinco b'uta. **15** Aramaũne Jacobo wãsia Egiptoed'a, mama beusia. Beukuasia dazhirã zhibarirãsid'a. **16** Åzhi beuburura Siquen pũwũrud'a eded'ape beuwãrã wuag'abada maẽ zob'ead'e tab'u panasia, maũ zob'eara Abrahamba Hamor warrarãã ne ãtũbari edasia Siquen pũwũrud'e.

17 Mawũãmينا Daizezeba Abraham warrarã drua diaita jarad'a ewarita arak'aita bad'era eabasia Egiptod'e. **18** Maũne Egiptod'e rey awũrũta b'esia José ùduk'ata. **19** Maũ reybara sewasia dazhirãta b'ead'ara, zuburia okuasia dazhirã zhibarirã b'ead'ara, åzhi wũwũwã zhiwid'i toma zaread'e kenab'aribigasia beumarẽã, aramaũne eabad'a ëbamarẽã. **20** Maũ ewade tosid'a Moiséra, izhira biga basia Daizezema. Jed'ek'o ùbea aku erupanasia ded'a zhibarirãbara. **21** Maũne beumarẽã kenab'aribũdad'era Faraón k'auga jirab'ari edape dapũesia zhi wau kãrãk'a. **22** Mawũë Moiséa jõma k'awabisid'a krõcha Egipto bid'arãnerã. Mawũë zhi zroma basia bed'eaita k'ãrë oita.

23 Cuarenta año babũrud'era, sod'e zesia akud'e wãita izhi urerã Israel b'eta. **24** Maũne iab'a zuburia jirpanũta ùdui k'arebaburũta beasia Egiptod'ebema. **25** Izhara krõcha b'asia izhi urerãba k'awua b'eta izhid'eba Daizezeba ëzoabigaita. Mawũãmينا åzhara k'awua b'ea ëbasia. **26** Nrũema ùdusia israelirã åzhirãĩnu zhõ bara b'uta, mawũë adu-a panamarẽã mawũasia: ¿Marã awũru ëãta panũta k'ãrẽã zhiya puo panũ? **27** Mawũãĩ åzhirãta puo k'ob'ũbara Moiséra edab'aripe mawũasia: ¿Bura k'aiba nok'ota b'usi bed'ea araa oita dai ùrũ? **28** ¿Bua murã bea krõna k'ob'ũka bũzha nuwued'a bead'a kãrãk'a Egiptod'ebemata? **29** Maũ bed'eata ùrõpe Moiséra merũ wãpe ãĩbemata b'esia Madián drud'e, mama warrarã ùme basia.

30 Cuarenta año berab'aribũrud'e, ángelta zhi ùdubisia drua drudrua tab'u maẽ k'atuma Sinaí maẽ, maũnerã zhi ùdubisia bakuru zake eradru nũmũne. **31** Moiséba ùdui k'awua ëasia, aramaũne bia akũita orraburũd'era Daizezebara mawũasia: **32** Murã bũ zhibarirã b'ead'a Zhibaria, Abraham Zhibaria, Isaac Zhibaria, Jacobo Zhibaria. Mawũãĩ Moiséra ure k'ob'ũba aku ëbasia. **33** Maũne Daizezebara mawũasia: Bua jërũne

jũ b'ura wãdua, bura mu kĩrãbita k'ob'uba bu k'ob'u maẽrã egoro bia. **34** Muãrã wãrãne ũdu b'ua mürerã zuburia numeta Egiptod'e b'eta, muãrã b'ia b'eta ũrĩ b'uba zeburua ãdrubigaita. Mawũe muã buta zok'aya Egiptoed'a.

35 Maũne maũ Moiséra Israelitarãbara seribid'a ãba mawũã bazhid'a: ¿Bura k'aiba nok'ota b'usi bed'eata araa oira? Mawũã jarad'apead'atrũ Daizezebara nok'ota zok'asia ángel zaread'eba ázhi ãdrubigamarẽã, maũ ángel zhi ũdubisia bakuru zake numũne. **36** Moisébara Egipto drud'e ũdud'ak'ata bio okuape jure edesia, ũdud'ak'ata osia Pusa Purrud'ebid'a, drua drudrua tab'u maẽbid'a okuasia cuarenta año. **37** Maũ Moisébara Israelirãã mawũasia: Nok'o marã Zhibaribara marã ãred'ebemata izha bed'eata jarabibarita piradrubiya mu kĩrãk'a. Maũ bed'eara ũrĩũdua. **38** Maũ Moiséra Israel b'e bawara b'asia drua drudrua tab'u maẽ, maũnerã k'atuma Sinaí maẽ ángelba jaraburuta jarasia dazhirã zhibarirã b'ead'aa, aramaũne sãwũã b'ead'ebema bed'eata jidasia dazhirãã diaita.

39 Mawũãmima dazhirã zhibarirã b'ead'abara arib'ae krĩnana ãbasia, awuaraburu izhira seribid'a ãbasia. Aramaũne sod'ebara wakusa wã krĩnasid'a Egiptoed'a. **40** Mawũe Aarónũã mawũãsid'a: Daiba ne zhi zromane edad'aita daia oded'ekarua daita jure edemarẽã. Jari Moiséra dai Egipto drud'e jurewed'ara k'awuad'a ãã sãwũã berab'ariburura. **41** Aramaũne pak'a zake zata od'ape maũita ne beasid'a zhi zromane edabũdata. Mawũã ázhi juwuaba o edad'ape fiesta o b'usrid'asid'a. **42** Mawũe Daizezera ãã wãsia ázhi maẽbara. Aramaũne idaribisia bãjãne chĩdau jizoa numuta zhi zromane edad'amarẽã. Maũenabemata zhi b'umata Daizezeba bed'eata jarabibarirã librod'e mawũã b'ua:

¿Drua drudrua tab'u maẽ cuarenta año b'easid'era muĩtara ne beasid'ak'a marã Israel b'ebara?

43 Awuaraburu wua deta atausid'a Moloc zhi zromane erub'ed'eta. Chĩdau zad'e od'apead'ata atausid'a marãne Refán zhi zromane erub'eta. Marãbara mazha okuad'apead'ata zhi zromane erub'ea. Maũ k'area muãrã zuburiad'e edebigaya Babilonia drud'eba wuawuaa.

(Amós 5:25-27)

44 Dazhirā zhibarirā b'ead'abara Daizeze deta wua omata erub'easia, mañebara k'awua b'easia Daizezera āzhi bawara b'uta. Mawūā erub'easia drua drudrua tab'ʉ maē. Mañ Daizezeba jarad'ad'e b'uta Moiséa jarasia omarēā izha ūdubid'a zad'e. **45** Mañta dazhirā zhibarirā b'ead'a warrarāba jidad'ape Josué bawarauba wesid'a drua awururāneta k'ab'aribudama. Mañ awururā Daizezebara dazhirā zhibarirā kīrābitauba āi jurekuasia. Deta wua omarā b'asia David b'ad'a ewariid'u. **46** Daizezema Davira bia nūmasia, Davidbara izhi Daizezeita de oita wid'isia mama izhita ibia jarad'amarēā Jacobo warrarānebemaba. **47** Mawūāmina Salomónba osia Daizeze dera. **48** Mawūā osia Ūtrebema zhārāba od'a ded'a b'ʉ ēmina. Mañēnabemata izha bed'eata jarabibarid'eba mawūāsia:

49 Ūtrera mʉ jewed'abaria, druara mʉ jērū b'ʉbaria. ¿Mawūē k'ārē deta od'aibe mūitara? Mañta jaraburua mʉta Nok'oba. ¿O sāvūā baipe mʉ ēnañ b'aira?

50 ¿Muarā mañ jōma mʉzhi juwuaba osi ēka?

(Isaías 66:1-20)

51 Mawūānata jarape Estebanbara mawūāsia:

¡Marā kʉwʉru zarea b'ea! ¡Marābara Daizeze bed'eara sod'ebara arib'aed'a ēā, ūrīna ēā! Marābara Jawurebiaba jara b'ʉra jipad'e arib'aed'a ēā, mawūē mazhi zhibarirā b'ead'a kīrāk'a b'ea marāsid'a. **52** ¿Daizezeba bed'eata jarabibarita b'ead'ara zuburia od'aita pēwā b'easi ēka marā zhibarirābara? Āzhara beasid'a Jesucristo zeita nawed'a jarabudara, marābara izhira chāb'arid'ape beabisid'a. **53** Marābara Moisé ūrāg'ara ángeld'eba jidasid'amina arib'aed'a ēā.

54 Mañta ūrīnape kid'a k'ōsesea sod'eba kīrūsida izhi ūrū.

55 Mañe Estebanba Jawurebiad'eba ūta akuburud'e Daizeze ūnata ūduburud'era, ūdusia Jesús k'ob'uta Daizeze juwua araare. **56** Mawūē mawūāsia: Muarā ūdu k'ob'ʉa bājā ewa nūmʉta, ūdu k'ob'ʉa Beubari Bape b'ad'ara k'ob'uta Daizeze juwua araare.

57 Mawūāi b'ia āzhi kʉwʉru āna jidad'ape Esteban orraedasid'a. **58** Pʉwʉrud'ebara āi eded'ape mong'araba tab'ari jidasid'a, sewa nebʉru ji k'ob'ebara āzha wua āneb'ari b'era wēānape kūrā jērū k'aita b'ʉsid'a akumarēā, mañ Saulo basia.

59 Mong'araba tab'ari jirtopod'e Estebanbara zhiwid'i mawūāsia: Nok'o Jesús, jidarua mʉ jawurera. **60** Mobe

(Hechos 7:59)

sāk'ok'od'e k'ob'epe nemi jīgua mawūāsia: Nok'ó, naūrāta bed'ea bara b'eabirārūā k'āwūā k'azhiruata obūda k'area. Mawūāpe beusia.

Sauloba zuburia od'a mebērāta

8 1 Sauloma biga basia Esteban beabūdara. Ab'au ewade mebērā bī ēā osid'a Jerusalénne b'eta. Mawūē Jesúsba zok'akuad'a wāna ēānerā āzhira jōma jārāzoa wāsid'a Judea druad'e, Samaria druad'e. 2 Ūmakīrārā ūkuru Daizezed'ebemaba Esteban joud'e edesid'a. K'ābāēā jēgasid'a izhi k'area. 3 Maūnerā Saulobara mebērā bī ēā okua nūmasia. Deza deid'u wāpe jidakua nūmasia zhūmakīrārāta, wūērārāta, aramaūne edebiga nūmasia cárceld'e ed'a.

Bed'ea biata jarad'apead'a Samariad'e

4 Mawūāmina jārāzoa wānabara baridu maē jara wāsid'a Jesús'd'e bed'ea biara. 5 Felipera Samaria pūwūrūed'a wāpe jarak'asia Jesúra zhārā Ēdrūbita. 6 Zhārābara būredru bia ūrī b'easia Felipeba ne jarabūrura, ūrī akū b'easia ūdud'ak'ata okua nūmūrā. 7 Bioba jai ab'ed'ebara jaira b'ia āī wā nūmasia. K'akua pira ēā k'aya b'era, wā b'e ēā b'era

b'e tupud'easia. **8** Mawũẽ k'ãbãẽẽ sobia nũmeãsia maũ pũwũrud'era.

9 Maũne b'asia Simón abadata, naara maũbara jaid'eba k'ãrẽ ob'asia maũ pũwũrud'era. Aramaũne zhãrã Samariad'ebema sewakuasia izhira zhi zroma ab'ũba. **10** Maũ bed'eara jõmaũba bia ũrĩ b'easia, mawũẽ zuburia b'eba bara b'eba mawũã bazhid'a: Naũ zareara Daizezed'ea.

11 Izhi bed'eara bia ũrĩ b'easia jaid'eba k'ãrẽ ob'ũba sewakuasi baera ewari bio. **12** Mawũãmina bed'ea biata Daizezeta Nok'od'ebemata Jesucristod'ebemata Felipeba jarabũrũra ijãnape buru k'oesid'a zhũmakĩrãrãta, wũẽrãrãta. **13** Izhi Simónbid'a ijãpe buru k'oepe ewariza b'asia Felipe ũme. Ūdud'ak'a zromata ototobũrũta ũdubũrud'era bia akũ b'asia.

14 Jesúsba zok'akuad'ata Jerusalénne b'ebara ũrĩsid'a mawũã Samariad'e Daizeze bed'ea ijãbũdata, mawũẽ maĩnu zok'asid'a Pedrotã Juanta. **15** Maũrã zed'ape ãzhibari zhiwid'isid'a jidad'amarẽã Jawurebiata. **16** Wad'i ãzhid'e ed'a ze ĕbasia miã iab'aud'e, awuarabũrũ bari buru k'oepe b'easia Jesús trũneba. **17** Mawũẽ juwua ũrũ b'ũkuabũdaba jidasid'a Jawurebiara.

18 Maũta Simónba ũdui, mawũã Jesúsba zok'akuad'aba juwua ũrũ b'ũkua Jawurebia diabũdaba edaita plata ded'eka, **19** mawũãsia: Mũããbid'a diaudua k'ãũ zareata, mũã juwuata ũrũ b'ũbũrũbara jidamarẽã Jawurebiata.

20 Mawũãĩ Pedrobã mawũãsia: Bũ platarã bũzhi ũme tebũd'e wãña, zareata Daizezeba bari dia b'ũta platabã edabadata krĩchabũrud'eba. **21** Bũra naũ k'aud'a nũmaĩnebema ĕã, bũ sora jipa nũmũ ĕbaera Daizeze kĩrãbitara. **22** Maũba bũre bia ĕãrã ãmãpe zuburia bed'earua Daizezea, baũcha bed'ea ne ĕã b'ũya mawũã krĩchabũrũta sod'eba. **23** Daiba k'ãrẽ opanũneba bũra bĩ ĕã b'ũa, mawũẽ bia ĕãba k'ab'ari b'ũta mũãrã k'awua k'ob'ũa.

24 Mawũãĩ Simónbara panaũ mawũãsia: Marãta mũbari zuburia bed'eaudua Daizezea. Marãba mawũã jarabũdata ze ĕbamarẽã mũ ũrũ.

25 ãzhara Jesúsdebemata zhãrãã nebũrud'ape Daizeze bed'eata jarad'ape wakusa Jerusalénũẽna wãsid'a. Maũnerã Samariad'e pũwũru zake tab'e mã jarasid'a Jesúsde bed'ea biara.

Felipeba juru wāna Etiopíad'ebemata

26 Ángel Daizezed'eta Felipea bed'eaburuta mawūāsia:

Piradrupe wārūā Jerusalénneba wābada od'e Gaza
p̄w̄w̄r̄ued'a, maū ora wā b'ua drua drudrua tab'ud'e.

27 Mawūāi izhira piradrupe wāsia. Maūne ūdusia ūmakīrā

Etiopía druad'ebemata. Maū nok'ota b'uk'ārīsia Candaceba,
Candacera reina basia Etiopíad'e. Maūbara maū b'uk'ārīsia

ne biata izha erub'u jōmaū ūrū. Maūta Jerusalén p̄w̄w̄r̄ued'a

zesia Daizeze ibia jarad'e. **28** Jērūya wāta jewed'a b'asia coche
k'awayoba erb'ari eded'e. Daizezeba bed'eata jarabibari librota
le numasia Isaíad'eta.

29 Maūne Jawurebiaba Felipea mawūāsia: Orradua k'āū

cocheta. **30** Felipeba orraburud'era ūrīsia Daizezeba bed'eata

jarabibari librota le numuta Isaíad'eta, mawūē mawūāsia: ¿Ūrī
b'uka bua le b'ura?

31 Mawūāi izhara mawūāsia: ¿Muā sāvūā ūrīipe iab'auba

sāvūāta muāā jara ēburu? Mawūāpe Felipea jarasia ūtu zepe

jewed'amarēā izhi ūme. **32** Bed'eata zhi b'umata le k'ob'ad'ara
mawūā b'asia:

(Hechos 8:31)

Iab'a oveja kīrāk'a bead'e edesid'a. Izhi k'ara k'ōbari kīrābita oveja chupeabari kīrāk'a chupeasia izhira.

33 Zuburia osid'a mawūā od'a ēbai b'ud'e. Aramaūnerā izhi ewarid'e b'ed'ebema, ¿k'aiba ma jaraipe? Aramaūne naū drudad'e beasid'a. *(Isaías 53:7-8)*

34 Nok'obara Felipea mawūāsia: Mū biata odua mūāñ jaradua: ¿Naū k'aid'ebemata jara b'ū Daizezeba bed'eata jarabibarita b'ad'abara, izhid'ebemak'a o awurud'ebema?

35 Mawūāñ Felipebara maūta zhi b'ūmaneba bed'ea biata jarasia Jesúsd'ebemata. **36** Od'e wāne jūēsīd'a baniāta b'ū maē, mawūē nok'obara mawūāsia: Baniā za b'ua, ¿k'ārēba b'e ēbaipe mū buru k'o'eira?

37 Mawūāñ Felipebara mawūāsia: Soid'u ijābūrura buru k'oesia b'ua. Mawūāñ izhara panaū mawūāsia: Mūārā ijābūrura Jesucristora Daizeze Warrata.

38 Mawūāpe nūmebisīa coche k'awayoba erb'ari edera. Mobe ūmewed'a eid'u wāsīd'a baniāñu, Felipebara aramaūne buru k'oesia. **39** Baniā maēba wārīzebūd'ad'era Jawurebia Daized'eba erujūdrusia Felipera, mawūē nok'obara wueta ūdu ēbasia.

Aramaūne sobia wāsīa od'e. **40** Maūne Felipera Azoto pūwūrūid'u basia. Izhi berab'ari wā maē Jesúsd'ebema bed'ea biata pūwūrū jōmaū maē jarak'a wāsīa jūēñēna Cesarea pūwūrūid'u.

Jesúsd'ebema ijāna Sauloba

9 **1** Saulobara Jesús pēwā b'era beakuaita warag'a nūmūba zesīa sacerdote wag'auma. **2** Mobe k'arta wid'isīa de zhi jurebadata Damasco pūwūrūd'e nūmeza wāīta, aramaūne zhūmakīrārāta, wūērārāta, Jesús pēwā b'eta ūdura jidakua weita Jerusalēnuēna. **3** Mawūāmina od'e wāne Damasco k'aita babūrūd'e aritiaud'e izhita pūrra urua tēūsīa bājāneba. **4** Mawūē egorod'e b'aebūrūd'e nemita ūrībūrūd'era izhaa mawūāsia: Saulo, Saulo, ¿bua mūrā k'ārēā pēwā b'ū?

5 Mawūāñ izhara mawūāsia: ¿Bura k'aipe Nok'ó?

Mawūāñ mawūāsia: Mūrā Jesús, buara mūta pēwā b'ua, bura k'āwūārā dob'a pugabūrūa sumiāta ne kīrāk'a.

6 Mawūāñ Saulobara peraba ure mawūāsia: Nok'ó, ¿bura mūā k'ārēta oita krīñape?

Mawūāñ Nok'obara mawūāsia: Piradrūpe pūwūrūed'a wārūā, mama jarad'aya bua k'ārē oita.

7 Ūmakĩrārã Saulo bawara wãbũdara pera k'opanasia wãrãne nemita ũrĩbũdad'e miõ ũdud'a ěãba. 8 Saulo egorod'eba piradrũpe dabũ og'abũrũd'era ne ũdu ěbasia. Mawũ ĩjuwad'eba erb'ari eded'ape ed'a wãbisid'a Damasco pũwũrũd'e. 9 Mama ewari ũbea b'asia ne ũdu ěã, nek'o ěã, baniã do ěã.

10 Maũne Damascod'e b'asia Jesũsd'ebema ĩjã b'ũta Ananĩa abadata. Nok'obara k'ãĩmok'arad'e kĩrãk'a maũã mawũãsia: Ananĩa.

Mawũã ĩzhara panaũ mawũãsia: Mũrã za b'ũa Nok'ó.

11 Mawũã ĩ Nok'obara mawũãsia: Piradrũpe wãrũã pũwũrũd'e o Jipata jarabadaid'u. Mobe Juda ded'a jũrũdua iab'a Saulo abadata Tarso pũwũrũd'ebemata, izhira zhiwid'i nũmũã. 12 Izhara k'ãĩmok'arad'e kĩrãk'a ũdusia ũmakĩrã Ananĩa abadata, ũdusia deid'u zepe juwua ũrũ b'ũ k'ob'ũta wakusa ne ũdumarẽã.

13 Mawũã ĩ Ananĩabara panaũ mawũãsia: Nok'ó, mũãrã biod'eba ũrĩbaria maũnebemata, zuburia okua b'ũbid'a bũd'ebema ĩjã b'eta Jerusalenne. 14 Namabid'a nok'orã sacerdoterãneba zarea b'ũa jidakuaita jõma bũd'ebema ĩjã b'eta.

15 Mawũã ĩ Nok'obara mawũãsia: Wãrũã, maũ mũã jũrũsia mũnebemata jarak'a wãmarẽã judío ěãta b'ea, reyrãta b'ea, Israel b'ea. 16 Mũã izhaa k'awuabiya izhi sãwũã zuburiai barata mũnebemata jara b'ũd'era.

17 Mawũã ĩ Ananĩa wãpe deid'u wãsia, mobe juwua izhi ũrũ b'ũpe mawũãsia: Mebea Saulo, Nok'o Jesũs bũ zed'a od'e bũaa zhi ũdubid'aba mũta zok'asia bũta wakusa ne ũdumarẽã, Jawurebiaba bira b'amarẽã.

18 Audre ěãne izhi dabũd'eba b'eda k'ara kĩrãk'a og'a b'aebũrũba wakusa ne ũdusia. Aramaũne piradrũpe buru k'oesia. 19 Mobe bũrũ nek'obũrũba k'akua zareasia. Aramaũne Saulora ewari ũkũrũ b'esia Jesũsd'ebema ĩjã b'eta Damascod'e b'e bawara.

Saulo miã ũrãg'ad'a Damascod'e

20 Maũnerã de zhi jũrebada nũmeza jarak'asia Jesũra zhãrã ědrũbita Daizeze Warrata. 21 Izhi bed'eata ũrĩbũdabara jõmaũba k'awua ěã krĩcha mawũãsid'a: ;Naũ ěka Jesũsd'ebema

ijã b'eta Jerusalénne zuburia okua nūmanarã, maũ k'area naĩnu zesi ěka jidakuape edeita nok'orã sacerdoterã kĩrãbita?

22 Saulora wuaabũrũ wãnigua bed'ea nūmũba k'awua ěã okua nūmasia Damascod'e judiorã b'eta, aramaũne dajada k'awuabiga nūmasia Jesúra zhãrã Ĕdrũbita.

Saulo ědrũd'a judiorã juwuad'eba

23 Ewari bio babũrũd'era judiorã bed'ea ausid'a Saulo bead'aita.

24 Mawũãmina maũta k'awuasias Saulobara. Āzhara pũwũrũd'era o ab'ãud'e puertaza ewarid'e diamase k'awua duanasia bead'aita.

25 Mawũe Jesũsd'ebema ijã b'ebara pũwũrũta muroba pũrra nūmũ aud'u diamase ed'aa ũra b'aebisid'a jirab'ũd'ape jamarad'e.

Saulo zed'a Jerusalėnuēna

26 Saulo Jerusalėnuēna zebũrũd'era āba b'a krĩñasia Jesũsd'ebema ijã b'e bawara. Mawũãmina jōmaũba wawiabũdaba ijãna ěbasia izha ijã b'ũra. **27** Mawũe Bernabėba wesia Jesũsba zok'akwad'ama, mobe maũrãã nebũrusia od'e sãwũã Sauloba Nok'o Jesũs ũdud'ata sãwũã bed'ead'ata.

Aramaũne sãwũã Damascod'e wãnigua bed'ead'ata Jesũs jara.

28 Aramaũne Saulora āzhi bawara Jerusalėnne b'esia,

ãĩ wãnata zepe wakusa wã b'esia. **29** Maũnerã Jesũs jara wãnigua bed'ea b'esia griegorãã, mawũãmina maũrãbara bea krĩña jirpanesia. **30** Mebėrãbara maũta k'awuad'ape edesid'a Cesarea pũwũrũid'u, mobe zok'asid'a Tarso pũwũrũed'a.

31 Aramaũne mebėrã adu-a duanesia Judea druad'e b'era, Galilead'e, Samariad'e b'era. Maũnerã soid'u duane wãta Daizeze wawia duane wãsia. Aramaũne eaba wãsia Jawurebia k'arebad'eba.

Enea b'ed'a

32 Pedrora jōmaũma wã b'ũba zesia mebėrã b'ema Lida pũwũrũd'e. **33** Mawũe mama ũdusia iab'a Enea abadata, maũ kud'ad'e tab'ũta ocho año bata k'aya b'asia k'akua pira ěã.

34 Pedrobara mawũasia: Enea, Jesucristobara bũra b'ebiya. Piradrũpe bũzhi estera bũratũrua.

Mawũãĩ aramaũta piradrũsia. **35** Maũta jōmaũba ũdusid'a Lida pũwũrũd'e b'eba, Sarón pũwũrũd'e b'eba, mawũe maũrãbara ijãsid'a Jesũsd'ebema.

Dorca beud'ata piradrud'a

36 Jope pɔwɔrɔd'e Jesúsdebema ijã b'uta b'asia Tabita abadata, maũbara jara krĩña b'ua Dorcata. Maũ wũerãbara biata ob'uba k'ãrẽ dia b'asia zuburia b'ea. **37** Maũta maũ ewade k'ayape beusia. Beud'ata ok'awa b'ed'e k'akuara sɔgud'ape tab'usid'a kud'ad'e. **38** Lida pɔwɔrura Jope pɔwɔru k'aitaba Jesúsdebema ijã b'ebara Pedro mama k'ob'uta ũrĩnaĩ, ũmakĩrãrã ũme zok'asid'a zuburia bed'ea mawũãnamarẽã: Dããrã barãrũã daima zeita.

39 Mawũẽ Pedrora piradrɔpe wãsia ãzhi bawara. Jũeburud'era beuwãrã tab'uid'u edesid'a kud'a ũrũbemaĩnu, mama wũerãrã pẽdrarãba jõmaũba jẽgabi buredrubudata wuata ũdubisid'a Dorcaba okua b'ad'ata ãzhi bawara b'asid'e. **40** Jõma ãĩ wãbigape Pedro sãk'ok'od'e k'ob'epe zhiwid'isia. Mobe beuwãrãta aku mawũãsia: ¡Tabita, piradrurua!

Dabu og'aburud'e Pedrora ũdui jewed'asia. **41** Pedrobara juwuad'e jidape piradrubisia. Mobeburu trũsia Jesúsdebema ijã b'eta, dewara trũsia pẽdrarãta, aramaũne ũdubigasia zok'ai.

42 Maũta trũpoasia Jope pɔwɔru jõma, mawũẽ bioba ijãsid'a Jesúsdebema. **43** Pedrora Jope pɔwɔrɔd'e ewari bio b'esia Simón abada ded'a, ne eta bi-ia obari maẽ.

Pedro wãna Cornelioma

10 **1** Cesarea pɔwɔrɔd'e b'asia Cornelio abadata, soldaorã Italiad'ebema abada nok'o basia. **2** Izha jara b'uta arib'ae Daizeze wawia b'asia izhi ded'abema bawara. Aramaũne zuburia b'eta biod'e ne bari dia b'uta ewariza zhiwid'i b'asia Daizezea. **3** Maũbara k'ãĩmok'arad'e kĩrãk'a a las tres dajada ne ũduburuta ángel Daizezed'eta izhi b'ũ maẽ ed'a zepe mawũãsia: Cornelio.

4 Mawũãĩ izhara aku pera k'ob'uba mawũãsia: ¿K'ãrẽpe Nok'ó?

Mawũãĩ mawũãsia: Bũ zhiwid'i b'ura, bũa zuburia b'eta ne bari dia b'ura bude nũmũk'ãrĩã Daizezebara. **5** Mawũẽ k'ãwũawed'a ũmakĩrãrãta Jope pɔwɔrued'a zok'akuadua, aramaũne zebirua Simõnta, maũ ab'auta Pedroa. **6** Maũ b'ua Simón abada ded'a, ne eta bi-ia obari maẽ b'ua, Simõnbara izhi dera erub'ua pusa k'aita. Pedroba jaraya bũa k'ãrẽ oi barata.

7 Ángel izhi ũme bed'ea k'ob'ape wāburud'era, Corneliobara izhi nezok'arāta ũme trūsia, Daizezed'ebema arib'ae b'uta soldaota ab'a trūsia izhi akubadad'ebemata. 8 Maūrāta Jope pūwūrud'a zok'asia izha ũdud'ata jōma nebūrupe.

9 Nrūēma maūrā od'e wāta pūwūru k'aita babudad'era, Pedrora kud'a de ũrūbemāinu wārīzesia zhiwid'id'e ũmatipa badea. 10 Izhira bio jarra k'ob'uba nek'o krīna k'ob'asia. Mawūē izhiita ne o k'opanūēna ne ũdusia k'āimok'arad'e kīrāk'a. 11 ũdusia bājā ewa nūmūta, maūne uru basia burub'a zroma kīrāk'a b'uta, i kīmarēneba tājū uru basia druaed'a. 12 Maūnerā nendūwūru jērū kīmarē b'eta ne jōma b'asia druaed'ebemata. B'asia jāne wā b'eta, b'asia ibanarā ewarad'ebemata. 13 Maūne nemita ũrībūrud'era mawūāsia: Pedro, piradrūrua, beape k'orua.

14 Mawūāi Pedrora mawūāsia: Nok'ó, muārā k'o ēā, ne mitiata daia k'obid'a ēārā muārā k'ok'a. 15 Bed'ea k'ob'ura bed'eama ũmeta mawūāsia: Daizezeba nene ēā oburūta bua ne mitia arārūā. 16 Mawūā bed'easia bed'eama ũbea, aramaūne maū burub'ara wakusa erdasia ũtreba. 17 Pedrora izhikusa krīcha k'ob'asia mawūā k'āimok'arad'e kīrāk'a ũdubūrua sāwūāta. Maūne Cornelioba zok'akuad'abara Simón de sāmata wid'id'ape zesid'a puerta maē. 18 Mobe iab'a trūnape wid'id'isid'a Simón mama b'ū k'awuaita ab'āuta Pedrota.

19 Pedrora k'āimok'arad'e kīrāk'a ũdud'ata krīcha nūmūne Jawurebiaba mawūāsia: Bura ũmakīrārā ũbeaba juru panūā. 20 Mawūē piradrūpe ud'ub'aedua, mobe ne krīcha ēā āzhi bawara wārūā, muā būma zok'akuasia.

21 Mawūāi Pedrora ũmakīrārā k'opanūinu ud'ub'aeburūta Cornelioba zok'akuad'aid'u duguepe mawūāsia: Muta izhia marāba juru panūrā. ¿Marā k'ārēā zebūda?

22 Mawūāi āzhara mawūāsida: Cornelio soldaorā nok'ota biata b'ubara Daizeze wawia b'ua, izhira judíorā jōmaūba bia jara b'ea. Ángelba maūā jarasia būta izhi ded'a jūēbimarēā bū bed'eata ũrīta.

23 Mawūānāi deid'u wābigasia. Nrūēma piradrūpe wāsia āzhi bawara. Mebērā ũkūrua k'opaya wāsida Jope pūwūrud'ebemaba.

24 Nrūēma jūēsida Cesarea pūwūrud'u. Corneliobara āzhira jūā b'asia trūkuape zhi mebērāta dewara izhi bawara

zhibiarāta. **25** De numūinu Pedro jūēburud'era Corneliobara orrape izhi jērū maē sāk'ok'od'e k'ob'esia, aramaüne zhi zromane edasia. **26** Maüne Pedrobara piradrubiburūta mawūāsia: Piradrurua, musid'a beubarita b'ua.

27 Izhi ūme bed'ea deid'u wāburud'era zhārā bio ūdusia zhi jured'ape k'ob'eta. **28** Mawūē mawūāsia: Marābara k'awua b'ea judíobara sāvūā igarata āibemata orraira, mawūāmina Daizezeba muāā ūdubisia miōta jara ēbamarēā ne mitiata. **29** Maūba mūta trūnaī zesia ne jara ēā. Mawūē muā wid'iya: ¿Murā k'ārēā zebibūda?

30 Mawūāi Corneliobara mawūāsia: Ewari kīmarē baburua mū naū ūmadaud'e nek'o ēā zhiwid'i b'ad'ata, a las tres muzhi ded'a zhiwid'i numūne muā ūdusia ūmakīrāta mū kīrābita numeburūta wua ūnata jū b'ūta. **31** Maūbara mawūāsia: Cornelio, bu zhiwid'i b'ura zhi ūrīma, zuburia b'eta bua ne bari dia b'ura bude numuk'ārīā Daizezebara. **32** Mawūē zhārāta zok'adua Jope pūwūrued'a, aramaüne zebirua Simóna, maū ab'auta Pedroa, maū b'ua Simón abada ded'a, ne eta bi-ia obari maē b'ua pusa k'aita. Maūta zeburud'era buaa bed'eaya. **33** Mawūāi muārā zhārāta zok'asia buma, mawūē bura bia zeburua. K'ōbebai दौरa jōma nama Daizeze kīrābita k'ob'ea jōma ūrīnaīta Daizezeba buaa jaramarēā jarad'ata.

34 Mawūāi Pedrobara mawūāsia: Muārā wārāne k'awuaburua Daizezebara zhārā awuara eda ēāta.

35 Awuaraburu zhārā jōma izhima biga izhi wawia k'ārē sāvūā oi b'ud'e ob'ura. **36** Daizezebara Israel b'ea bed'eata jarabueburūta bed'ea biata adu-a b'eaid'ebemata jarasia Jesucristod'eba, maūta jōmaū Nok'oa. **37** Marābara k'awua b'ea sāvūā trūpoad'ata Judea drua jōma, mawūā trūpoasia Galilead'eba, buru k'oed'amarēā jarad'a tēā Juanba. **38** K'awua b'ea sāvūā Daizezebara Jawurebiata diaburuba zarea b'ud'ata Jesús Nazared'ebema, aramaüne maūbara biata o nimiba ātōmiā edre zuburia b'eta jōma b'ebi b'asia Daizezeta b'ud'eba izhi ūme. **39** Daibara jōma ūdusid'a Jesúsba Judea drud'e Jerusalénne od'ara, izhira cruzd'e ūtu k'achi beasid'a. **40** Maū Jesúra Daizezebara beud'ata ewari ūbead'e piradrubipe ūdubigasia. **41** Ūdubiga ēbasia zhārā jōmaūā, awuaraburu daia ūdubigasia Daizezebara दौरa maū k'area jurud'aba nawed'a. Daura izhi bawara nek'osid'a baniā dosid'a beud'ata

piradrud'a tēã. **42** Daira zok'akuasia zhārãã jarad'amarēã izhira Daizezebara bed'ea araa obarita b'id'aputa zok'ai b'erãita beud'arãita. **43** Mañ Jesúsdebemata jarasid'a Daizezeba bed'eata jarabibarirã jōmaũba, jarasid'a jōma izhid'ebemata ijãbudara k'azhiruata biod'ebara bed'ea ne ãã duaneita izhid'eba.

44 Pedro mawũã bed'ea k'ob'ud'e Jawurebiara zesia izhi bed'eata ũrĩ k'ob'e jōmaũne. **45** Judiorã Jesúsdebema ijã b'eta Pedro bawara zed'abara bia akudruasid'a mawũã Daizezeba judiorã ããta b'eabid'a diaburuba Jawurebiata. **46** Āzhara ũrĩsid'a bed'ea awuara bed'ea k'ob'eta, Daizeze ibia jara k'ob'eta. **47** Mawũe Pedrobara mawũãsia: ¿Iab'aubara naũrã buru k'oebi ãã nũma b'eika naũrãbara k'ãwũã Jawurebia jidabudara dazhirãne kĩrãk'a?

48 Aramaũne buru k'oed'amarēã jarasia Nok'o Jesús trũneba. Maũnerã Pedroa zuburia bed'easid'a b'emarēã ewari ũkurued'a.

Mebãrãã jarad'a Jerusalenne b'ea

11 **1** Jesúsba zok'akuad'abara mebãrã Judea druad'e b'ebara ũrĩsid'a mawũã judío ããta b'ebid'a ijãbudata Daizeze bed'eara. **2** Maũba Pedro Jerusalenuẽna wãrizeburud'era, izhi bawara bĩ ãã bed'easid'a judiorã k'akua eta k'õ b'eta, **3** mawũãsid'a: ¿Judío ããta k'akua eta k'õ ãã b'e maẽ bura k'ãrãã deid'u wãpe nek'osi ãzhi bawara?

4 Mawũãnaĩ Pedrobara sãwũã berab'arid'ata jẽdeba neburu mawũãsia: **5** Murã Jope pũwũrud'e zhiwid'i numasia, maũne k'ãimok'arad'e kĩrãk'a muã ne ũdusia: Burub'a zroma kĩrãk'a b'eta i kĩmarẽneba tãjũ ũtreba uru basia muĩnu. **6** Muã maũta akuburud'era ũdusia nendũwũru jẽrũ kĩmarẽ b'eta druad'ebemata, nendũwũrũrã meũsiata, nendũwũru jãne wã b'eta, ibanarã ewarad'ebemata. **7** Maũne muã nemita ũrĩburud'era mawũãsia: ¿Pedro, piradrũrua, beape k'orua! **8** Mawũãĩ muãrã mawũãsia: Nok'ó, muãrã k'o ãã, ne mitiata daia k'obid'a ããrã muãrã k'ok'a. **9** Muã mawũãĩ ũtreba muãã bed'eama ũmeta mawũãsia: Daizezeba nene ãã obũrũta bũa ne mitia arãrũã. **10** Mawũã jarasia jarama ũbea, aramaũne wakusa jōma edesia ũtaa. **11** Maũnerã audre ããne ũmakĩrãrã ũbea zesid'a mu b'ad'a ded'a, muãma

zok'akuad'apead'ata Cesarea p̄w̄w̄r̄ud'eba. **12** Mañne Jawurebiaba muã jarasia āzhi bawara wāmarēã ne krīcha ēã. M̄ bawara seis wāsīd'a mebērã nañrāsīd'a, दौरa aramañne deid'u wāsīd'a Cornelio ded'a. **13** Mañbara daia neb̄rusia ángel izhi ded'a s̄awũã ūdud'ata, edau n̄mepe mawũāsībid'a: Ūmakīrārāta zok'akuadua Jope p̄w̄w̄r̄ud'ea, aramañne zebirua Simón̄ta, mañ ab'auta Pedroa. **14** Mañbara bed'eata buaa jaraya bu ēdr̄uita jōma buzhi ded'abema bawara. **15** M̄ta bed'ea n̄meb̄r̄ud'era Jawurebiara āzhi d'e zesia dazhirāne zed'a kīrāk'a jēdeuba. **16** Mawũe muārã bude basia Nok'o Jesúsba mawũānata: Juanbara wārānebai zhārã buru k'oesia baniāba, mawũāmina Daizezebara marāã diaya Jawurebiata. **17** Aramañnerã Daizezebara ab'auta ded'ekata Nok'o Jesucristod'ebema dazhirāba ñjã b'ea diad'ata ded'ekasia, ġmawũe m̄rã k'aibasi mañta idaribi ēã n̄mañrã Daizezea? **18** Mañta ūrīb̄udad'era chupead'ape Daizeze ibia jara mawũāsīd'a: ġMawũe Daizezebara idaribib̄ur̄ua judío ēãta b'ebid'a k'azhiruara āmape izhita p̄w̄w̄namarēã, aramañne jīdad'amarēã izhi ūme b'ai jō ēãta!

Mebērã jũekuad'a Antioquíaid'u

19 Esteban beasīd'ad'e Jesús d'ebema ñjã b'era zuburia od'aita p̄w̄w̄sīd'ad'era zhi jār̄āzoab̄ur̄ura wāsīd'a Fenicia druaid'u, Chipre dod'uid'u, Antioquía p̄w̄w̄r̄uid'u. Mañnerã aw̄r̄ua jarad'a ēbasia Jesús d'ebema bed'eara, awuarab̄ur̄u jarasīd'a judīorāta b'ea. **20** Mawũāmina āzhirānebema ūk̄ur̄u b'easia Chipred'ebemata, Cirene druad'ebemata, mañrāta Antioquíaid'u jũekuab̄ur̄ud'era griegorāñbid'a bed'ea biata jarasīd'a Nok'o Jesús d'ebemata. **21** Mañnerã Nok'o Daizeze zareara n̄masia āzhi bawara, mawũe ne aw̄r̄ud'ebemata ñjã b'era āmanape bioba ñjāsīd'a Jesús d'ebemata.

22 Mañta ūrīsīd'a mebērã Jerusalenne b'eba. Mawũe Bernabéta zok'asīd'a wāmarēã Antioquíaid'u. **23** Mañta jũeb̄ur̄ud'era ūdusia Daizezeba izhi biaba bia edakuata, mawũe sobiape jōmañã jarasia soīd'u b'amarēã Daizeze ūme. **24** Izhira biata b'uta Jawurebiaba bira soīd'u b'asia. Mawũe k'abanaba ñjāsīd'a Nok'o Jesús d'ebema.

25 Mañ tēã Bernabé Tarso p̄w̄w̄r̄ud'ea wāsia Saulo jur̄ud'e. Ūdui edesia Antioquíaed'a. **26** Mama año ab'a zhi j̄ure b'easia

mebērā bawara, aramaüne zhārā bio ūrāg'asid'a. Maūnerā Jesúsdebema ijā b'era zhi trūgag'aita cristorāta trūgasid'a Antioquíad'era.

27 Maū ewadera Daizezeba bed'eata jarabibarirāta ūkuru Jerusalénneba ed'aa wāsid'a Antioquíad'era. **28** Mobe āzhid'ebema ab'a Agabo abadata piradrūpe Jawurebiad'eba jarasia jarraba zromata zeita drua jōmaüne b'e maē. Mawūā zesia Claudio reyta b'ad'a ewade. **29** Maūnerā Jesúsdebema ijā b'ebara āzha dia b'eita ab'a ab'aūba ne erub'era k'arebata diabued'aita krīchasiid'a meberā b'ema Judead'e. **30** Mawūā obudara nok'orā meberānema diabuebudata edebisiid'a Bernabéa, Sauloa.

Jacobo bead'ape Pedro b'usid'a cárceld'e

12 **1** Maū ewadera rey Herodebara meberā ūkuru jidasia zuburia okuaita. **2** Jacobora kuchoba beabisia Juan mebeata. **3** Maūta judfōrāma bigata k'awuape jidabisia Pedrosid'a. Maū ewadera fiesta pan ne oreguea ne ēā k'obada ewari basia. **4** Mawūā jidabipe b'usia cárceld'e. Mobe soldaorā dieciseia chāb'arisia zhiya kīmarēba trok'a akud'amarēā. Izhara k'awua oita āi edape zhārāā ūdubigaita krīchasia fiesta tēā. **5** Aramaüne Pedrora akū bara b'esia cárceld'e. Mawūāmina meberā Daizezea zhiwid'i taud'a ēbasia izhibari.

Pedro ángelba ēdrūbid'a cárceld'eba

6 Herodebara k'awua oita nrūēma āi edaid'era, maū diamasera Pedrora soldaorā juwuama jū k'āi b'asia soldaorā ūme ēsadra, aramaüne jū b'asia cadena ūmeba, maüne soldaorā dewaurābara puerta kīrābita akū bara b'asia cárcel nūmūrā. **7** Maüne Daizeze ángelta zeburūba ūnasia cárceld'era. Pedrora orrod'e tōb'ari ūrūma mawūāsia: ¡Meserā piradrūrua! Maū daucha cadena ēneguezoasia juwuad'ebara. **8** Ángelbara mawūāsia: ¡Wua jūtape sandalia jūtadua! Mawūāi izhara arib'aetasia. Mawūē mawūāsia: ¡Buzhi wua āneb'aripe mū k'aid'u zeru!

9 Mawūāi Pedro ángel k'aid'u jūdrusia ángelba ok'ob'ura wārā k'awua ēāta, awuaraburu krīchasia ūdu k'ob'uta k'āimok'arad'e kīrāk'a. **10** Soldaorāba akū nūme maē naarabemata berab'arid'ape zhi ūmeta berab'aribudad'era puerta hierroid'u

zesid'a ã wābadaid'u, maũ ewa totosia izhi dob'a. Aramaũne ã tupuepe od'e taid'ad'e ángel nebasia izhi maēbara.

11 Mobeburu Pedrobara k'awuape izhikusa mawũasia: Id'iburru muārã k'awuaburu, murã wārãne Daizezebara izhi ángelta zok'ape ēdrubiburu Herode juwuad'eba, aranaũne ēdrubiburu judíorãba bĩ ēã oita krícha numeneba.

12 Mawũã k'awuape María ded'a zesia Juan papa maē, Juan ab'auta Marco basia. Bio mama zhi jure duanasia zhiwid'i.

13 Pedroba puerta maēba drog'oad'eba trūburud'era k'ai k'awuaita akud'e zesia awũērã Rode abadaba. **14** Maũbara Pedro nemita k'awuai sobiaba ewa ēbasia puertara, awuaraburu ed'a wāēbape jarasia Pedro k'ob'uta puerta maē.

15 Jarirãbara mawũasid'a: Bura kírãne b'ũ ēã.

Mawũanaĩ izhara wārĩnu izhia asia. Mawũã jarirãbara mawũasid'a: ¡Mobera ángel izhi akubaría!

16 Maũne Pedrobara ari trū numasia. Aramaũne ewabudad'e údud'ai bia akudruasid'a. **17** Maũne izhara chupead'amarēã juwuaba jarape neburusia Daizezeba sãwũã ēdrubita cárceld'eba. Mobe mawũasia: ¡Maũta k'awuabiudua Jacoboa dewara mebērã!

Mawũape wāburuta wāsia ējũã awurued'a.

18 Ūnadruburud'era soldaorã āzhirãĩnurã k'awua ēãsid'a k'awuad'a ēãba sãwũãnata Pedrora. **19** Herodebara jurubigaburud'e údud'a ēbai, soldaorã zhi aku numeãnaa wid'ikape edebigasía bead'e. Maũ tēã Judea druad'eba ed'aa wāsia Cesarea pūwurued'a, mobe b'esia mama.

Herode beud'a

20 Maũ ewadera Herode kírũ b'asia Tiro pūwurud'ebema bawara, Sidón pūwurud'ebema bawara, maũ k'area maũrã kríchásid'a bed'ead'e wãnaĩta izhima. Mawũē rey Herodeba Blasto nok'o zromata b'uk'ãrĩ bawara bed'easid'a jamarãẽ adu-a b'eaita, mawũã osid'a zhikora eda b'eba rey druad'e.

21 Zed'amarēã jarad'a ewarita arababurud'era, Herodebara izhi rey wuata jũpe izhi bugued'e jewed'ape bed'easia.

22 Maũnerã zhãrãbara nemi jĩgua mawũasid'a: ¡Naũ dai zezeta bed'ea k'ob'ũ, beubarita bed'ea k'ob'ũ ēã! **23** Audre ēãne ángel Daizezed'eba k'ayabisia Daizezetru zhi zroma a ēãneba. Aramaũne beusia kiba k'o.

24 Mañnerã Daizeze bed'eara wuaaburu jara wãbudaba zhi ijã b'era eaba wãsia.

25 Bernabébara Saulobara ãzha k'ãrẽ oi b'ura arib'aed'ape Jerusalénnebara jêrũya wãsid'a, mañnerã ãzhi bawara edesid'a Juanta, mañ ab'auta Marco basia.

Bernabé, Saulo wãnaped'a Daizeze bed'eata jarad'e

13 **1** Meberã Antioquía pũwũrud'e b'e maẽ b'easia Daizezeba bed'eata jarabibarirãta, miã ùrãg'abadata: ãzhira b'easia Bernabéta, Simõnta, Simón ab'auta Níger basia, Lucio Cirene pũwũrud'ebemata, Manaén rey Herode ùme warid'ata, Saulota b'easia. **2** Ewari ab'a meberã Daizeze ibia jara nek'o eã zhiwid'i tab'ud'e Jawurebiaba mawũãsia: Bernabéta, Saulota mũta b'ũdua, k'ãrẽ obigaita mũã jurũkuabũrua.

3 Aramañne nek'o eã zhiwid'i tab'ape ãzhi ùrũ juwua b'ũkua zhiwid'isid'a, mobe buegasid'a.

Daizeze bed'eata jarad'aped'a Chipred'e

4 ãzhira aramañne Jawurebiaba zok'akuabũrũba ed'aa wãsid'a Seleucia pũwũrud'e. Mamaũba barcod'e kírãrã wãsid'a dod'u Chipred'u. **5** Pũwũru Salaminañu jũẽbudad'era Daizeze bed'eata jarasid'a de zhi jurebadata nũme maẽ judíorãneta. Mañnerã Juan erupanasia ãzhi k'arebata.

6 Mañ dod'uta jõma berab'ari Pafõ pũwũrud'u jũẽbudad'era ùdusid'a jaibanata, sewata Daizezeba bed'eata jarabibarid'e b'uta judíota Barjesús basia. **7** Izhira b'asia nok'o Sergio Paulo ùme, nok'ora krĩcha maẽ bigau basia. Maũbara Bernabéta, Saulota trũpe ùrĩ krĩña k'ob'asia Daizeze bed'eata. **8** Mawũãmima idaribiga ebasia Elima jaibanaba. Griego bed'ead'era mañ basia izhi trũrã. Aramañne ijãbi e baita nũmasia nok'oa. **9** Mawũẽ Saulo ab'auta Pablobara Jawurebiaba bira b'ũba akũ, **10** mawũãsia: ;Bura ne jõmañne zhãrã sewamiã, ne jõmañne bia eã omiã, bura ãtõmiã warra, bura jõma krĩña eã biara! ;Bura idaribi eã nũmaĩka wãrã bed'eata Daizezed'era? **11** K'õbebai bura Daizezeba jidabũrua, bura daub'erreaya, aramañne ùmadaura ùdu ebya ewari ùkũru.

Aramañta izhima pãrĩgu paisosoa totosia. Mawũẽ aribai bũrga jurũsia iab'ũba erb'ari edemarẽã juwuad'eba.

12 Nok'obara mawũã berab'ariburuta ũdupe ijãsia bigad'eba ũrãg'a Nok'o Jesúsd'era.

Daizeze bed'ea jarad'apead'a Antioquíad'e

13 Pafu p̄w̄w̄r̄ud'eba barcod'e b'arikuape Pablora izhi k'aid'u b'e bawara jũẽkuasia Perge p̄w̄w̄r̄ued'a, maũ p̄w̄w̄r̄ura Panfilia druad'ebema. Mawũamina Juanbara ãzhira ãmaẽkuaburuta jẽrũya zesia Jerusalẽnuẽna. **14** Jarirã Perged'ebara jũẽkuasia Antioquía p̄w̄w̄r̄ued'a, maũ p̄w̄w̄r̄ura Pisidia druad'ebema. ãzhira de zhi jurebada maẽ ãnaũbada ewade ed'a wãpe jewed'asid'a. **15** Moisé ũrãg'ata led'ape, Daizezeba bed'eata jarabibarirã bed'eata led'ape, de zhi jurebada maẽ nok'orãbara zhãrãta zok'asid'a mawũãnamarẽã: Mẽbẽrã, marãba zhãrã ũrãg'ai bed'eata erupanũburu bed'eaudua.

16 Mawũãnaĩ Pablobara piradrũpe chupead'amarẽã juwuaba jarape mawũãsia: Marã israelitarãba ũrĩũdua, judío ããta Daizeze wawia b'eba ũrĩũdua: **17** Daizeze za Israel b'ed'ebara dazhirã zhibarirã b'ead'ara jurũkuasia, mobe Egipto druad'e ãĩbemata b'ed'e eababipe izhi zareaba ãĩ edekuasia mamaũbara. **18** Kĩrãẽpa duanu ãã b'eta Daizezebara cuarenta año zrog'asia drua drudrua tab'ũ maẽ. **19** Mobe zhãrã bed'ea awuara b'eta siete numũta beakuasia Canaãn druad'e, aramaũne ded'ekasia maũ druata. **20** Egiptoed'a wãnapead'ad'eba mawũã drua jidasid'aid'ura basia cuatrociento cincuenta año, mobeburu Daizezebara nok'orãta ded'eka numũk'ãrĩisia Samuel izha bed'eata jarabibari bitabai. **21** Maũ tẽã wid'isid'a reyta, mawũẽ Daizezebara ded'ekasia Saúl Cis warrata, Benjamínneba uruta reyta b'amarẽã cuarenta año. **22** Maũ ãĩ b'ũpe reyta b'ũsia Davita, maũnebema izhara mawũãsia: Muãrã ũdubũrua David Isaí warra mũ soba krĩñane b'ũta, naũbara jõma oya muã krĩñata. **23** David'eba uruta izha jarad'ad'e Daizezebara Jesús b'ũsia Israel b'e Ëdrũbita. **24** Jesús zei nawed'a Juanbara jarasia buru k'oebũdaba k'azhiruara ãmape Daizezeta pẽwãnamarẽã, mawũã jarasia Israel b'e jõmaũã. **25** Juanbara izha onumũta jõbibod'od'era mawũãsia: ¿Marãbara mũrã k'aita krĩcha b'e? Mũrã zhãrã Ëdrũbita b'ũ ãã. Mawũãmina iab'a mũ k'aid'u urua, nezok'aba obari kĩrãk'ara mũrã ãnaĩne b'ũ ãã maũba jẽrũne jũ b'ũra.

26 Mebērã, marã Abrahamneba uruta b'ema, judío ãta marãne ed'a b'eta Daizeze wawia b'ema maũ bed'eata zok'asia ãdruid'ebemata. **27** Jerusalenne b'ebara nok'orã äzhid'e bawarauba k'awuad'a ãbasia Jesúsdebema säwũata, Daizezeba bed'eata jarabibarirãba Jesúsdebema jarad'apead'ata ewari ãnaũbadaza le b'esid'a säwũata k'awuad'a ãbasia. Aramaũne maũrãba jarad'apead'ata arimaẽ berab'aribisid'a beabibudaba. **28** K'ärẽã bead'aira ne ãane Pilatoa jarasid'a beabimarẽã. **29** Izhi ãrũbemata b'u tab'eta jõma arimaẽ berab'ariburud'era, cruzd'ebara ud'aa b'aebid'ape tab'usid'a peña zob'eata beuwãrã wuag'aita nũmu maẽ. **30** Mawũãmينا Daizezebara beud'ata piradrubisia. **31** Izhira ewari bio zhi ãdubigasia izhi bawara wãrizekuad'aa Galilead'eba Jerusalenuẽna, id'ira maũrãba izhid'ebemata jara b'ea zhãrã b'ea.

32 Daibid'a maũ bed'ea biata marãã jara panũ Daizezeba jarad'ata dazhirã zhibarirã b'ead'aa. **33** Maũ Daizezebara dazhirã äzhi warrarãita arib'aeburuta beud'ata piradrubisia Jesúra. Maũta zhi b'umata Salmo ãmene mawũã b'ua: Bura mu Warra, muã bura b'id'apua id'i. **34** Beud'ata piradrubiburuba b'erawak'ata b'aira mawũasia: Muã marã sozuburiaya muã sozuburiaita jarad'a kãrãk'a Davita. **35** Maũneba dewara Salmo awurud'e mawũã b'ua: Mũrã bu nezok'a kãrãepa b'ura b'erawabi ãã. **36** Wãrãnebai Davidbara zhãrã izhi ewarid'ebema arib'aesia Daizezeba krĩñane, maũne beupe wuag'asid'a zhibarirã b'ead'a bawara, aramaũne b'erawasia. **37** Mawũãmينا jari beud'ata Daizezeba piradrubid'ara b'erawa ãbasia. **38** Mawũẽ mebẽrã naũta k'awuaudua: Marãã jara panũ Daizezebara Jesúsdeba bed'ea ne ãã b'uita k'azhiruata biod'eba. **39** Moisé ãrãg'ad'ebara bed'ea ne ãã duane b'e ããta, Jesúsdebara bed'ea ne ãã duaneña jõma izhid'ebemata ijãbudara. **40** Mawũẽ kãrãkuitaudua marã ãrũ ze ãbamarẽã Daizezeba bed'eata jarabibarirãba mawũãnapead'ata:

41 Kãrãkuitaudua marã Mũta seribid'a ããrã, peraudua, marã nebaya, marã b'e ewade Muã k'ãrẽ oburura marãbara ijãna ãbaya iab'aua marãã jaraburura. (*Habacuc 1:5*)

42 Pablota Bernabẽta de zhi jurebadata judiorãne maẽba wãbudad'era, zhãrã zuburia bed'easid'a dewara ewari ãnaũbadata zeid'ebid'a jarad'amarẽã maũnebemata. **43** Åba

numanata ězoabudad'era, judiorānebema bioba dewauraurā judío bape b'eba pēwā jūdrusid'a Pablora Bernabéra. Mawūē āzhara jarasid'a ijā b'eamarēā izhi biaba āzhi kuāg'ata Daizezebara.

44 Dewara ewari ěnaūbadad'era pūwūrud'ebema jōma āba zed'ade basia bed'eata ūrīnaīta Daizezed'eta. **45** Mawūāmina judiorā nok'orāba k'abanata ūdud'ai k'ābāēā bī ěābudaba jarasid'a Pabloba jaraburura mawūā ěāta, aramaūne bī ěā jarasid'a.

46 Mawūē Pablobara, Bernabébara wānigua mawūāsid'a: Wārānebai marāā naara jarad'aita bara basia Daizeze bed'eara. Mawūāmina seribid'a ěāba marāitabemata krīchad'a ěā Daizeze ūme b'ai jō ěārā, mawūē दौरa wānaña judío ěāta b'ema. **47** Dai maū k'aud'a panaīrā Daizezebara mawūāsia:

Muā bura ūnata b'id'apua mūnebemata k'awuad'amarēā judío ěāta b'eba, bura aramaūne ědrud'aid'ebemata nūmaña drua jōmaū maē. (Isaías 42:6; 49:6)

48 Judiorā ěāba maūta ūrīnaī sobia biga asid'a Daizeze bed'eara, aramaūne jōmaūba ijāsid'a Daizeze ūme b'ai jō ěā b'eaita b'ead'abara. **49** Aramaūne Daizeze bed'eara jarasid'a maū drua jōma. **50** Mawūāmina judiorā wūērārāā bed'easid'a judío bape zhi zromata b'e bawara, bed'easid'a nok'orā pūwūrud'ebema bawarabid'a. Aramaūne Pablo ūrū, Bernabé ūrū bed'eata obibudaba maūrā juretasid'a āzhi drudad'ebara. **51** Mawūē āzhi Daizezeba pua k'awua oid'ebemata maūrābara egoro jarra āzhi jērūnebema niāwesid'a, mobe zesid'a Iconio pūwūrud'ed'a. **52** Jesús'd'ebema ijā b'era k'ābāēā sobia b'eta erunūmasia Jawurebiaba.

Jesús'd'ebema jarad'apead'a Iconione

14 **1** Iconio pūwūrud'era Pablora Bernabéra āba ed'a wāsid'a de zhi jurebadata judiorāne maē. Mobe bed'eabudad'era Jesús'd'ebema k'abanaba ijāsid'a judiorāba, griegorāba. **2** Mawūāmina judiorā zhi ijāna ěābara judiorā ěāta krīcha ārīsid'a mebērā ūrū. **3** Mawūē Pablora Bernabéra mama ewari dāārā panebudata Daizezeta krīcha wānigua bed'ea panesia, maūnerā Daizezebara k'awuabiga nūmasia bed'eara izhi biaba jarabiga nūmuk'ārīta, mawūē obiga nūmasia ūdud'ak'ata. **4** Zhārā pūwūrud'ebema dra nūmasia:

Ûkuru numasia judíorã bawara, ùkuru numasia Jesúsba zok'akuad'a bawara. **5** Mañnerã judíorãta, judíorã ããta nok'orã bawara bed'ea ausid'a Pablora Bernabéra zuburia od'aita mong'araba tab'arid'aita. **6** Æzhara maũta k'awuad'ape merũ wãsid'a Lистра pũwũrud'a, Derbe pũwũrud'a, maũ pũwũrura Licaonia druad'ebema. Aramaũne wãsid'a drua arak'aita tab'e maëbid'a. **7** Maũza jarasid'a Jesúsde ebema bed'ea biara.

Pablo mong'araba tab'arid'apead'a Listrad'e

8 Æmakĩrãta Lистра pũwũrud'ebemata jewed'a b'uta tod'ata wã b'e ãã b'uta tebak'a basia. **9** Maũbara ùrĩsia Pablo bed'ea numuta, maũne Pabloba akubũrud'era ùdusia soid'u k'ob'uta izhi b'eira. **10** Mawũe nemi jĩgua mawũãsia: Piradrũrua, jipa edau numedua. Mawũãĩ izhira pinandrũpe tebad'ewasia.

11 Zhãrãbara Pabloba mawũã obũrũta ùdud'ai, Licaoniad'ebema bed'ead'e nemi jĩgua mawũãsid'a: Zhi zromarãta beubari zad'e ud'ub'aebũda dazhirãma.

12 Zhi zromane erub'e trũne Bernabéra trũgasid'a Júpiter, Pablora trũgasid'a Mercurio, Pablora mawũã trũgasid'a jara edeba bed'eata. **13** Júpiter dera pũwũru kĩrãbita numasia, sacerdote Júpiterde ebara tororãta neponorãta wesia puerta maë. Mobe k'abana bawarauba ãzhira zhi zromane edabũrũta ne bea krĩnasia. **14** Jesúsba zok'akuad'aba Bernabéba, Pabloba maũta ùrĩnaĩ ãzhi wuata k'õãtad'ape k'abanane ed'a tupurepe nemi jĩgua, **15** mawũãsid'a: ¿K'ãrãã k'ãwũã ob'e? Daira beubarita panũã marã kĩrãk'a. Daibara marãã jara panũã k'ãũ seri ããta ãmanape Daizeze zok'ai b'uta pẽwãnamarãã, izha osia bãjãta, druata, pusata, ne jõma maũne numuta. **16** Zhik'arewed'ara izhara zhãrã jõma idaribi b'asia ãzha krĩnane b'eamarãã. **17** Izhid'ebema k'awuabiga ãã numuk'arĩ ããba biata ob'ua. Aramaũne dazhirãita bãjãneba kue zebi b'ua, ewarita zebi b'ua ne zaud'amarãã, aramaũne maũba sobia b'abiga b'ua dazhirã sora.

18 Maũta jarasid'amina kenab'aribi b'ed'a ëbasia k'abanaba ãzhiita ne beaita k'ob'era.

19 Maũne judíorãta ùkuru zesid'a Antioquíad'eba Iconioneba, maũrãbara k'abanata krĩcha ãrĩsid'a. Aramaũne mong'araba tab'ari jidasid'a Pablora, mobe pũwũrud'ebara ãĩ ertasid'a beusita krĩchad'ape. **20** Mawũãmina Jesúsde ebema ãjã

b'eba buredru b'ed'e piradrupe ed'a wāsia p̄w̄urud'e. Nrūēma Bernabé ūme wāsia Derbe p̄w̄urued'a.

21 Bed'ea biata Derbe p̄w̄urud'e jarabudaba Jesúsdebema bioba ijābudad'e jērūya wāsida Listra p̄w̄urued'a, Iconio p̄w̄urued'a, Antioquía p̄w̄urued'a. **22** Maūzara wānigua b'eamarēā jarasida Jesúsdebema ijā b'ea, aramaūne soid'u b'eamarēā ūrāg'a mawūāsida: Ne biod'e zuburiai bara dazhi ed'a wāirā Daizezeta Nok'ota b'u maē. **23** P̄w̄uruza mebērā b'e maē nok'orāta b'usida. Nek'o ēā zhiwid'i tab'ape Jesúsdebema ijā b'era Daizezea chāb'arisa izhid'ebemata ijānapead'aba.

Jērūya zed'apead'a Antioquíaed'a

24 Pisidia druaed'e berab'ari zesida Panfilia druaed'a.

25 Daizeze bed'eara jarasida Perge p̄w̄urud'e, mobe ed'aa wāsida Atalia p̄w̄urued'a. **26** Mamaūba barcod'e wāsida Antioquía p̄w̄urued'a, mama chāb'arid'apead'a basia āzhira Daizezeba izhi biaba k'arebamarēā, maūnebemata mawūā arib'aesida. **27** Jūēnape mebērā āba jured'ape jarasida Daizezeba ne bia zroma od'ata āzhi bawara, aramaūne sāwūā ewa nūminaputa Jesúsdebema ijānamarēā judiorā ēāba. **28** Mama ewari bio panesia Jesúsdebema ijā b'e bawara.

Zhi jured'apead'a Jerusalénne

15 **1** Maūnerā ūkuru Judea druaed'eba zebudabara mebērā judiorā ēāta ūrāg'a mawūāsida: Moisédeba nūmu kīrāk'a zhūmakīrā k'akua eta k'ō ēburu marā ēdru b'e ēā. **2** Maū k'area Pablo Bernabé ūme k'aik'aiaesida āzhi bawara. Mawūē Pablo Bernabé ūme mebērā ūkuru bawara Jerusalēnuēna wārizebisida Jesúsba zok'akuad'ama, nok'orā mebērānema, aramaūne bed'ead'amarēā maūnebemane.

3 Āzhita mebērāba mawūā wābibudad'era Fenicia druaed'e Samaria druaed'e jara berab'arisa judiorā ēāba Jesúsdebema ijānapead'ata, maūneba k'ābāēā sobiasida mebērā jōma.

4 Jerusalēnuēna jūēbudad'era bia edasida mebērāba, Jesúsba zok'akuad'aba, nok'orā mebērāneba. Aramaūne jōma jarasida Daizezeba k'ārē od'ata āzhi bawara. **5** Mawūāmina ūkuru fariseorānebemaba Jesúsdebema ijānapead'ata piradrud'ape mawūāsida: Judiorā ēāta b'era zhūmakīrā k'akua eta k'ōībara, jarad'aibara arib'aed'amarēā ūrāg'a Moisédeba.

6 Mawũānaĩ Jesúsba zok'akuad'ata, nok'orā meberāneta zhi juresid'a bed'ead'aita maũnebemane. **7** Dāārā bed'eabudad'e Pedrota piradrupe mawũāsia: Meberā, sāwũā dāārā bata marābara k'awua b'ea, mūrā Daizezebara jurusia judíorā ēāba m̄ id'eba Jesúsdebema bed'ea biata ūrĩnape ijānamarēā. **8** Daizezebara jōmaũ sota ūduk'awua b'uba mawũā ijānaĩrā bigata k'awuabiburuba Jawurebiata ded'ekasia dazhirāā diad'a kīrāk'a. **9** Aramaũnerā awuara eda ēbasia dazhirāta miā jarirāta, ijābudaba k'azhirua ne ēā osia āzhi sora. **10** Mawũē ¿Daizezera k'ārēā bĩ ēābid'aibe, Jesúsdebema ijā b'ea k'ārēā arib'aebid'aibe miā dazhirā zhibarirā b'ead'aba miā dazhirāba arib'ae b'ed'a ēārā? **11** Awuaraburu dazhirābara ijā b'ea Nok'o Jesúsba sozuburiaburuba dazhirā ēdrud'ata āzhi kīrāk'a.

12 Pedroba mawũāĩ k'abanata k'ob'era jōma chupeasid'a. Mobe ūrĩsid'a Bernabēba Pabloba jarabudata ūdud'ak'a zromata Daizezeba āzhid'eba od'ata judíorā ēāne ed'a.

13 Āzhi chupead'ai Jacoboba mawũāsia: Meberā, m̄ bed'eata ūrĩūdua. **14** Simónbara jaraburua Daizezeba jēdeubara sāwũā edaburuta judíorā ēāta b'era, aramaũne āzhira izhid'e babigaita. **15** Aramaũnerā Daizezeba bed'eata jarabibarirāba jarad'apead'a kīrāk'a b'ua, maũ zhi b'umata mawũā b'ua:

16 Naũ tēā mūrā wakusa zepe David reyta b'ud'ebemata ed'a b'ae numuta araa oya, mawũā araa oburuba ed'a b'ae numuta wakusa piradrubiya.

17 Aramaũne wuaabemaba jurud'amarēā muta Nok'ota, judíorā ēāba jōmaũba jurud'amarēā m̄ jurukwad'ata b'ebara.

18 Muta Nok'oba maũta jaraburua, mūrā maũ jōma k'awuabiburua ewari dāārā wed'auba. (*Amós 9:11-12*)

19 Maũneba m̄a jaraya, judíorā ēāta idu b'c ēā jirpanarāūdua Daizezed'ebema ijābudata. **20** Awuaraburu āzhiitara jara b'ud'aibara k'ārē zhi zromarāne erub'eitita ne bead'ata k'od'a ēbamarēā, kīma ēāta eruk'āina ēbamarēā, ne ojūēb'ari bea k'od'a ēbamarēā, ne wata k'od'a ēbamarēā. **21** Maũnebema ūrāg'a Moisés'era p̄w̄ur̄za jara panū de zhi jurebadata nume maē, mama le panū ewari ēnaũbadaza.

22 Mobeburu Jesúsba zok'akuad'ama, nok'orā meberānema, meberā jōmaũma bia zesia ūkuru jurud'ape zok'ad'aita Antioquāed'a Pablo bawara Bernabé bawara: Aramaũne

jurúsid'a Juda ab'auta Barsabáta, Silata, maŕrãta zhi zromata panasia mebêrãne ed'a. **23** Bed'eata maŕrãba eded'amarêã mawũã b'usid'a:

Dai Jesúsba zok'akuad'aba, Nok'orã mebêrãneba, mebêrãba, marã dai mebêrã judíorã êãta Antioquía pŕwŕud'e, Siria druad'e, Cilicia druad'e b'ea: Diabuebuda saludota. **24** Daibara ũrísid'a ũkuru daid'ebemata marãma wãnapéad'ata, maŕrã daiba wãbid'a ébasia, maŕrãbara bed'eaba marã idu b'u êã jirpanŕba k'awua êã kríchabi jirpanũã, jara jirpanũã zhũmakírã k'akua eta k'õmarêã, jara jirpanũã arib'aed'amarêã Moisé ũrãg'ata. **25** Mawũẽ krícha ab'arika zekuape daima bia zesia mebêrãta jurud'ape marãma zok'akuad'aita dazhirãba Bernabé Pablo kuãg'ade bawara.

26 Bernabébara Pablobara bebud'e jara panũã dazhirã Nok'o Jesucristod'ebemata. **27** Aramaũne daibara zok'abuda Judata Silata, ãzhabid'a bed'eara marãã k'awuabid'aya ab'auta. **28** Jawurebiamã, daima bia zesia ne ãmaña jarad'a ébaita naũta arib'aeita barad'ebara: **29** K'ãrẽ zhi zromarãne erub'eíta ne beabadata k'orãũdua, ne wata k'orãũdua, ne ojũeb'ari bea k'orãũdua, kĩma êãta eruk'ãrãũdua. Marãba maũta arib'aed'ara bia nũmeaña. Bia b'eaudia.

30 Aramaũne zok'akuad'apead'ara ed'aa wãsid'a

Antioquíaed'a. Mobe mebêrãta ãba jured'ape diasid'a k'artara.

31 Led'ape sobiasid'a aramaũne adu-a b'ebibudaba. **32** Judara Silara Daizezeba bed'eata jarabibarirãta panŕba soid'u b'eamarêã mebêrã ũrãg'asid'a bed'eata bioba. **33** Mama ewari ũkuru berab'aribudad'era mebêrãbara adu-a buegasid'a jêrũya wãbibudata jarirã ãzhi zok'akuad'ama. **34** Mawũãmima Silama biga basia mama b'eíta. **35** Pablora Bernabéa ari Antioquíad'e panŕba Nok'o Daizeze bed'eata, Jesúsde'bema bed'ea biata jara panasia awŕŕã bio bawarauba.

Pabloa ãi tud'a Bernabé

36 Ewari ũkuru baburud'e Pablobara Bernabéa mawũãsia: Jêrũya mebêrãta akukud'e wãnaña, pŕwŕŕza Nok'o Daizeze bed'eata dazha jarad'apead'a maẽ wãnaña k'awuad'aita sãwũã b'eta.

37 Bernabébara ãzhi bawara ede krĩnasia Juan ab'auta Marcota. **38** Mawũãmima ãzhi bawara edeira Pabloma biga

ēbasia Panfilia druad'e āzhita āi tūd'aba, aramaüne āzhi bawara wā ēbad'aba miā ūrāg'ad'e. **39** Aramaüne āzhirāīnu krīcha ab'arika zed'a ēāba zhiya zhi tūsid'a. Bernabébara Marco edeburūta barcod'e wāsia dod'u Chipreid'u. **40** Waya Pablobara Silata juru edape wāburūd'era, izhi biaba āzhi akumarēā mebērābara chāb'arisid'a Daizezea Nok'oa. **41** Aramaüne Siria druad'e, Cilicia druad'e berab'arisia soid'u b'eamarēā ūrāg'a mebērāta.

Timoteo wāna Pablo k'aid'u Sila k'aid'u

16 **1** Aramaüne āzhira jūēsīd'a Derbe pūwūrued'a, Listra pūwūrued'a. Mama Jesúsdebema ijā b'uta Timoteo abadata b'asia wūērā judío wauta, maū wūērā Jesúsdebema ijā b'asia. Timoteo zezera griego basia. **2** Timoteora bia jara panasia mebērā b'ebara Listrad'e, Iconione. **3** Pablobara maū izhi ūme wāita krīnape k'akua eta k'ōsia, judiorā maū ējūāne b'eta bī ēā krīchad'a ēbamarēā mawūā osia, jōmaūba k'awua b'easia zhi zezera griegota. **4** Pūwūruza berab'ari wāne jara wābūdata Jesúsba zok'akuad'ata, nok'orā mebērāneta Jerusalénne b'eta krīcha ab'arika zed'ad'ebemata jara wāsīd'a arīb'aed'amarēā. **5** Aramaüne mebērā soid'u duane wāba eaba wāsia ewariza.

Macedonia bid'ata ūdud'a

6 Frigia druad'e, Galacia druad'e berab'ari wānerā, Jawurebiaba idaribiga ēbasia Daizeze bed'eata jarad'aira Asia druad'e. **7** Aramaüne Misia druaid'u jūēbūdad'era wānāi basia Bitinia druad'e, mawūāmina Jawurebiaba idaribi ēbasia. **8** Mawūē Misiad'e berab'ari ed'aa wāsīd'a Troa pūwūrued'a. **9** Diamase Pablobara k'āīmok'arad'e kīrāk'a ūduburūta ūmakīrā Macedonia bid'ata edau nūmūba zuburia bed'ea mawūāsia: Ya kīrārā Macedonia druad'e zepe k'arebaruā दौरā. **10** K'āīmok'arad'e kīrāk'a mawūā ūdui, aramaūta kīrārā wānāine basia Macedonia druad'e, aramaüne wārāne k'awuasīd'a दौरā Daizezeba trūburūta maūrāi jarad'amarēā Jesúsdebema bed'ea biata.

Cárceld'e panūsid'a Filipod'e

11 Troa pūwūrued'e barcod'e b'arīd'ape दौरā jīpa zesīa dod'u Samotraciad'u, nrūēma zesīd'a Neápoli pūwūrued'a.

12 Mamaũba wãsid'a Filipino p̄w̄w̄r̄ud'a, maũ p̄w̄w̄r̄uta wag'aua Macedonia druad'era, mama b'ea Roma bid'arãta. Maũ p̄w̄w̄r̄ud'era दौरा duanasia ewari ũkuru. **13** Ēnaũbada ewade दौरा p̄w̄w̄r̄ud'ebara ãi wãsid'a doed'aa, daibara krĩchasiid'a mama zhiwid'ibadata b'uta. दौरा jewed'a duanepe Jesús'debemata jarasiid'a wũērãrã zhi jure duanuã.

14 Mawũē wũērã Lidia abadata wua granate nendobarita, Tiatira p̄w̄w̄r̄ud'ebemaba Daizeze ibia jara b'uba ũrĩ k'ob'asia. Daizezebara izhi sora ewasia bia ũrĩmarēã Pabloba jara k'ob'uta. **15** Aramaũne zhi mebērã bawara buru k'oepe daia zuburia bed'ea mawũãsia: Marãma muã Nok'o Jesús'debemata wãrĩnu ijãburu m̄ ded'a audua.

Aramaũne दौरा duanebisia.

16 Ewari ab'a दौरा zhiwid'ibadaid'u wãne daibara nezok'a ãwũērãta daucha zesia jaid'eba ne arimaē jarabarita. Maũbara izhi nok'orãã plata bio ganabi b'asia ne arimaē jara b'uba.

17 Maũ wũērãta Pablo k'aid'u, dai k'aid'u taid'era baridua nemi jĩgua mawũã b'asia: Ũmakĩrãrã naũrã nezok'arãta Daizeze Ũtrebemanēã, naũrãbara marãã jara panuã ēdrud'aid'ebemata.

18 Maũ k'aud'a b'asia ewari bio. Mawũē Pablora bĩ ēãpe p̄r̄w̄w̄ape jaia mawũãsia: Muã buaa jaraya, Jesucristo trũneba ãi wãrũã k'ãũ wũērãnebara.

Mawũãĩ ãi wãsia aramaũta.

19 Mawũãmina maũta izhi nok'orãba ũdud'ai, mawũã ãzhi plata ganabi b'uta ãi wãburud'eba jidasid'a Pablora Silara. Mobe p̄w̄w̄ru ēsadra wesid'a nok'orã kĩrãbita. **20** Aramaũne nok'orã bed'ea araa obadama wed'ape mawũãsid'a: Ũmakĩrãrã naũrã judĩorãta panubara bĩ ēã okua jirpanuã zhãrã dazhirãta. **21** Jaradia jirpanuã dazhirãba ijãna ēbai b'uta, miã od'a ēbai b'uta dazhirã Roma bid'arã baera.

22 Mawũãnaĩ zhãrã buredrubudara ãzhi ũrũ totosia. Nok'orã bed'ea araa obadabara wua wũũkuabid'ape jarasiid'a tawed'amarēã bakuruba. **23** Bio tawebid'ape cárceld'e panubudata cárceld'e b'eta akubaria jarasiid'a biod'e kĩrãkuitamarēã. **24** Mawũãnaĩ maũbara cárceld'e eid'u panuburuta jěrũ p̄ũkua n̄m̄usia sepod'e. **25** Mawũãmina ewari ēsadra Pablo Sila ũme zhiwid'i panuta, Daizezea trũã panasia. Maũta cárceld'e b'ebara ũrĩ n̄meãsia.

26 Mañne aritiaud'e ab'aed'a zesia ëjũã ureta, mawũë cárcel ab'aed'a uresia. Audre ëãne ewakua totosia puerta jõma, cadena jõmañeta ënadrusia. **27** Cárceld'e b'eta akubarita ùrũmaburud'era, puerta cárceld'ebema ewa numeta ùdui kuchota ësia izhikusa zhi beaita, krĩchaburuba cárceld'e b'era merũ pirapota. **28** Mañne Pablobara nemi jĩgua mawũãsia: Buzhikusa bia ëãta orãrũã, dai jõma za k'opanã.

29 Mawũãĩ izhara wid'isia ïbĩrãta, mobe ïñabasia ed'a wãëbape pid'id'ia sãk'ok'od'e k'ob'esia Pablo jërũ k'aita, Sila jërũ k'aita. **30** Mobe ãzhira ãĩ wepe mawũãsia: ¿Mañrã k'arëta oibarape ëdrũira?

31 Mawũãĩ ãzhara mawũãsid'a: Ìjãrũã Nok'o Jesucristod'ebemata, mawũãrã ëdrũya buta buzhi ded'abema bawara.

32 Aramañne Nok'o Jesús'd'ebemata izhaa jarasid'a, izhi ded'a b'eabid'a jõmañã jarasid'a. **33** Mañ diamase izhara sugukuasia tawed'apead'aba zhara k'õg'ozoad'ata. Mobe aramañta buru k'oesia izhid'erã jõmañ bawara. **34** Mobe izhi ded'aa edekuape ne ded'ekasia. Aramañne jõma izhi ded'abema bawara sobiasia ïjãburuba Daizeded'ebemata.

35 Ënadruburud'era nok'orã bed'ea araa obadabara soldaorãta zok'asid'a mawũãnamarëã: Ùmakĩrãrã k'ãũrã ënekuadua.

36 Cárceld'e b'eta akubaribara mañta Pabloa k'awuabiburuta mawũãsia: Nok'orã bed'ea araa obadabara jarabuesid'a marã ënetamarëã. Mawũë marã adu-a wãũdua.

37 Mawũãĩ Pablobara mawũãsia: Daira jõmañ daid'u tawesid'a mawũã od'aid'e b'ũ ëãta, aramañne daira Roma bid'ata panũta cárceld'e ed'a b'ũsid'a. ¿Mañta daira ënabudak'a chupea? K'ãwũã ëã, awuaraburu ãzhita zed'aibara dai ãĩ b'ũita.

38 Soldaorãbara mañ bed'eata nok'orã bed'ea araa obadarãã k'awuabisid'a. Mañrã perasid'a mawũã Roma bid'arãta ùrĩk'awad'ai. **39** Mawũë wãnape jarasid'a ãzhira wãëãsita. Mobe ãĩ panubudata jarasid'a wãnamarëã pũwurud'ebara. **40** Mawũë cárceld'ebara wãbudata deid'u wãsid'a Lidia ded'a. Aramañne mebërã bawara zhi ùdukuape soid'u b'eamarëã ùrãg'ad'ape wãsid'a.

Kĩrũnapead'a Tesalónicad'e

17 1 Anfípoli p̄w̄w̄r̄ud'e, Apolonia p̄w̄w̄r̄ud'e berab'ari zesid'a Tesalónica p̄w̄w̄r̄ud'e. Mama n̄umasia de zhi j̄urebadata judíor̄aneta. 2 Pablora izhi k'awa b'ud'e maũr̄ama w̄a b'uta ewari ěnaũbada ũbea bed'easia āzhi bawara. 3 Zhi b'ũmaneba bia jarak'asia zh̄ārā Ēdr̄ubira zuburiaid'e b'asita, beud'ata piradr̄uid'e b'asita. Maũnerā mawũāsia: Jesús m̄uā marāā jarak'a b'ura zh̄ārā Ēdr̄ubia.

4 Aramaũne āzhir̄anebema ũk̄ur̄ubara ij̄j̄anape āba duanesia Pablo bawara Sila bawara. Ab'arika bioba ij̄j̄asid'a griegorā Daizezeba jara b'uta arib'ae b'eba, dewara bio wũēr̄ārā zhi zromar̄aba. 5 Mawũe judíor̄a Jesúsde bema ij̄j̄ana ěābara bī ěāb̄udaba ũk̄uru bia ěāta b'eta jur̄ukua edasid'a, mobe maũr̄a bawarauba k̄ir̄ubikuasid'a zh̄ārāta. Puerta tegawe Jasón ded'a ed'a wās̄id'a Pablo Sila āi wed'aita zh̄ārā k'ob'ema. 6 Mawũāmina ũdud'a ěbaera Jasón̄ta mebērā ũk̄uru bawara nok'or̄a p̄w̄w̄r̄ud'e bema k̄ir̄ābita wed'ape nemi j̄j̄gua mawũās̄id'a: Naũr̄abara ěj̄j̄uāne b'era k'awua ěā okua b'eta zeb̄uda naĩnubid'a. 7 Maũta Jasón̄bara b'aribigasia. Naũr̄abara j̄omaũba arib'aed'a ěā arib'aemar̄ēa jara b'ura rey César̄ba, aramaũne jara b'ea dewara b'uta Rey Jesús̄ta.

8 Maũta ũr̄inaĩ zh̄ārā k'ob'era nok'or̄a p̄w̄w̄r̄ud'e bema bawara bī ěās̄id'a. 9 Mawũāmina ědr̄ubigaita Jasón̄ba dewaraur̄a bawarauba plata diata jidad'ape ěnekuasid'a.

Pablo Sila bued'apead'a Bereaid'u

10 Aramaũta mebēr̄abara Pablo, Sila diamase buesid'a Berea p̄w̄w̄r̄uid'u. Jũēnape ed'a wās̄id'a de zhi j̄urebadata judíor̄ane maē. 11 Maũr̄a audre so borekea b'easia Tesalónica p̄w̄w̄r̄ud'e b'e k'āñabara, mawũe bed'eata Jesúsde bema ũr̄i kr̄ĩna ũr̄isid'a. Daizeze bed'eara ewariza lesid'a maũ jarab̄udara w̄ar̄ĩnu k'awuaita. 12 Aramaũne judíor̄a bioba ij̄j̄asid'a, griegorā bioba ij̄j̄asid'a wũēr̄ārā zhi zromar̄aba, zh̄umak̄ir̄ār̄aba. 13 Judíor̄a Tesalónica p̄w̄w̄r̄ud'e bema bawara k'awuasid'a mawũā Berea p̄w̄w̄r̄ud'e bid'a Daizeze bed'ea jara n̄um̄uta Pablobara, mawũe w̄anape maĩnubid'a bī ěābisid'a k'abanata. 14 Mawũe mebēr̄abara Pablo aramaũta w̄abisid'a pusaid'u. Mawũāmina Silara Timoteora panesia mama. 15 Pablo eded'apead'abara

edesid'a Atena p̄w̄w̄r̄ud'e'a. Mañr̄ata j̄er̄ūya zeb̄udad'era Pablobara jarabuesia Sila, Timoteo izhima zed'amarēã k'adr̄uabai.

Pablo b'ad'a Atena p̄w̄w̄r̄ud'e

16 Pabloba āzhira Atena p̄w̄w̄r̄ud'e j̄ūã b'ud'era, p̄w̄w̄r̄ud'ebema b̄i ēã ak̄ukua b'asia k'ārē ēãta zhi zromane erub'eba. 17 Mañ k'area de zhi jurebada maē Jesúsdebemata jara bed'easia jud̄iorãã, jud̄iorã ēãba Daizeze zhi zromane erub'ea. Ewariza bed'easia p̄w̄w̄r̄u ēsadra āba zeb̄udaa.

18 Ūk̄ur̄ura ep̄ic̄ureo kr̄ichata p̄w̄w̄ã b'eta, estoico kr̄ichata p̄w̄w̄ã b'eta bed'easid'a izhi bawara. Mañnerã ūk̄ur̄ubara mawũasid'a: ¿K'ārēta jara kr̄iña b'uba nañ bed'eamiãbara?

Wayã ūk̄ur̄ubara mawũasid'a: Dazhima zhi zromarã eewabemata jarabaria. Mawũã bed'easid'a Pabloba bed'ea biata jarak'asi baera Jesús beud'ata piradr̄ud'ata. 19 Aramañne zhi j̄urebadaid'u Areópagoid'u wed'ape mawũasid'a: ¿Daibara k'awuad'aide b'uka bed'eata eewabemata b̄ua jara b'ura?

20 B̄uara web̄ur̄ua daiba ūr̄inak'ata. Daibara k'awua kr̄iña b'ea k'ārēta jara kr̄iña b'uta mañbara. 21 Atena p̄w̄w̄r̄ud'e b'ebara, āñbemata mama b'ebara j̄omañba kr̄iñade basia ne jaraita o ne zhiwid'ita ūr̄iita.

22 Aramañne Pablora Areópago ēsadra ūta n̄umepe mawũasia: Atena bid'arã, m̄uã ne j̄omañne ak̄u b'ud'era marãbara ne zhi zromarãne erub'ea. 23 Ne zhi zromarãne erub'eta ak̄ukua b̄usid'e m̄uã ūdusia mong'ara oma n̄um̄ta, mañma bed'eata b'ç n̄um̄ta mawũã b'asia: DAIZEZE ŪDUD'AK'AITABEMA. Ūdud'ak'ata marãba mawũã zhi zromane erub'eta m̄uãrã mañta marãã jara b'ua.

24 Mañta Daizeze ēj̄uã od'a, ne j̄oma ed'a n̄um̄ta od'a. Izhira ūtre n̄umu Nok'oa, druad'e n̄umu Nok'oa, mawũē beubari b'eba de okuad'ad'e b'ç ēã. 25 Miã beubari b'eba diad'amarēã b'ç ēã izha nesid'ata. Izhab̄ur̄u j̄omañã dia b'ua zok'ai b'aita, iñabata, aramañne ne j̄oma dia b'ua.

26 Ab'aud'eba zhãrã bio eababisia drua j̄omañne b'eamarēã. K'ārē ewaried'a zok'ai b'eaira n̄umusia ewari barakua, druasid'a zakua n̄umusia sãma b'eaira. 27 Mawũã osia izhi Daizezeta j̄ur̄ud'amarēã, aramañne tãnak'a j̄ur̄ubuda k̄irãk'a ūdu b'ed'amarēã. Wãrãnebai izhira wawara b'ç ēã,

awuaraburu dazhirã ab'a ab'au k'aita b'ua. **28** Izhid'eba dazhirã b'ea, pira b'ea, aramaüne b'ea. Ūkuru marãnebema bed'eata b'ubadabara aramaũ k'irãk'a jarabudata mawũasid'a: Dazhirã Daizezed'eba urua. **29** Mawũ Daizezed'eba urud'ebara krĩchad'aid'e b'ũ ãã Daizezera oro omata, o plata omata, o mong'ara omata, maũ ãzhi krĩchaba od'ata beubari b'eba. **30** Mawũãmina Daizezebara nawed'ara idaribisia izhid'ebema k'awuad'a ããba k'ãwũã b'era, id'ibai baridu maẽ zhãrã jõmaũã jara b'ua k'azhiruara ãmape izhita pẽwãnamarẽã. **31** Mawũã jara b'ua izha ewarita numãk'ãrĩneba ãjũãne b'era k'awua oita sãwũã oi b'ud'e, mawũã oya Jesús izha jũrud'ad'eba, mawũã oita jõmaũã k'awuabiburuta beud'ata piradrubisia.

32 Mawũã beud'ata piradrud'ata ũrĩbudad'era ũkuruvara sewak'au b'ua asid'a, waya dewaraurãbara mawũasid'a: Daibara bu bed'eara tẽãne ũrĩnaña maũnebemata wakusa.

33 Aramaüne Pablora wãsia ãzhi maẽbara. **34** Mawũãmina zhi jũred'apead'abara ũkuruvara Jesúsdebema ijãsid'a. Maũrãnebema basia Dionisio zhi zromata Areópagod'ebemata, wũerã Dámari abadata, dewara awururãta ãzhi bawara.

Pablo b'ad'a Corintod'e

18 **1** Maũ tẽã Pablora Atena pũwũrud'eba wãsia Corinto pũwũrud'e. **2** Maĩnu ũdusia judío Aquila abadata Ponto drud'ebemata, zhi kĩma Priscila ũme Italia drud'eba eewa zepe pãnesia. Mawũã zesid'a rey Claudioba jarasi baera judiorã jõma ãã wãmarẽã Romanebara. Pablora wãsia maũrãma. **3** Izha obarita opanũ baera ãzhi bawara b'epe ãba k'ãrẽ oduanesia. ãzhara ob'easia ne eba de obadata. **4** Maũnerã de zhi jũrebada maẽ ewari ãnaũbadaza bed'ea b'ũta Jesúsdebemata ijãbigayid'e b'asia judiorãã, griegorãã.

5 Sila, Timoteo Macedonianeba zebudad'era Pablora jipa bed'eata jara b'esia, judiorãã jara b'asia Jesúsra zhãrã Ëdrubita. **6** Mawũãmina maũrãbara ũrĩãmaba mitia bed'ea jirpaneĩ wua jũ b'ũta niãwe mawũãsia: K'ãwũã bed'eba Daizezebara pua k'awua okuaya. Mũrã bed'ea ne ãbaya. Id'id'euba mũãrã Jesúsdebema jarad'e wãña judiorã ããta b'ea.

7 De zhi jũrebada maẽbara miã ũrãg'ad'e wãsia Justo abada ded'a Daizeze wawia b'ũ maẽ, maũ dera numasia de zhi

jurebada k'aita. **8** De zhi jurebada maē Crispo nok'oba Nok'o Jesúsdebema ijāsia izhi ded'a b'e jōmañ bawarauba. Corinto bid'arāba ūrībudad'era bioba ijā buru k'oe nūmeāsia. **9** Ewari ab'a Nok'o Jesúsbara Pabloa k'āimok'arad'e kīrāk'a diamase mawūāsia: Perarārūā, awuaraburu bed'earua, chupearārūā. **10** Mūrā bu ūme b'uba bura miōba bī ēā o ēā. Muārā mñebema ijānaīta bio erub'ua nañ pūwūrud'e. **11** Aramañe mama b'esia año ab'a jed'ek'o seis, mañnerā jarak'a b'asia Daizeze bed'eata.

12 Mañe Galión Acaya druad'e nok'ota b'ud'e judíorā krīcha ab'arika zekuasia Pablo bī ēā od'aita, aramañe nok'orāma eded'ape, **13** mawūāsida: Naūba Daizeze wawiad'aita zhārā jara b'ura jāpe b'ua Roma leydebara.

14 Mawūānaī Pablo bed'eaid'era Galiónbara judíorā mawūāsia: Bia ēbasiburu o bed'ea zroma basiburu, sāwūā oi b'ud'e oburuta muā marā judíorā bed'eara ūrīk'ausia.

15 Mawūāmina bari bed'ea baera, trū baera, mazhi ūrāg'a baera, mazhaburu araa oudua. Mūrā bed'ea araa obarita k'ob'a krīña ēā mañnebemanerā.

16 Mawūāpe jurekuabisia nok'orā maēbara. **17** Aramañta griegorā jōmañba Sóstene de zhi jurebada maē nok'ota jirtopota jirachisid'a nok'orā kīrābita. Mawūāmina Galiónbara araa aku ēbasia.

18 Pablora mama ewari bio b'ape mebērā wāta jarape barcod'e wāsia Siria druad'a, mañnerā āba wāsida Priscila zhi kīma Aquila ūme. Wāi nawed'a Cencrea pūwūrud'e Pablora bud'a wēbisia, arib'aed'aba Daizezeita k'ārē oita jarad'ata. **19** Éfeso pūwūrud'u jūēburud'era Pablobara mama āzhira āi tusia. Aramañe de zhi jurebada maē ed'a wāpe Jesúsdebemata jara bed'easia judíorā. **20** Muārā zuburia bed'easid'a āzhi bawara ewari dāārā b'emarēā, mawūāmina izhira b'e ēbasia. **21** Awuaraburu āzhaa wāta jarape mawūāsia: Mūrā ed'a b'aibara Jerusalénne fiesta od'aid'e. Mawūāmina mūrā wakusa marāma zeya Daizezeba krīnaburu.

Mawūāpe barcod'e wāsia Éfesod'ebara.

22 Cesarea pūwūrud'a jūēburud'era, Jerusalénñeña wārīzesia mebērā salud'aita. Mobeburu ed'aa wāsia Antioquía pūwūrud'a. **23** Mama ewari dāārā b'ape wāburuta pūruasia

Galacia druad'e, Frigia druad'e, soid'u b'eamarẽã jara wãsia Jesúsdebema ijã b'e jõmaũã.

Apoloba Jesúsdebema jarad'a Éfesod'e

24 Maũẽna Éfeso p̄w̄w̄r̄ud'e a zesia judío Apolo abadata Alejandría p̄w̄w̄r̄ud'ebemata. Izhira bi-ia bed'ea b'asia, bia k'awua b'asia Daizeze bed'ea zhi b'umata. **25** Nok'o Jesúsdebema maũã k'awabisid'a. Mawũẽ Nok'o Jesúsdebema b'usrid'a bia jara b'asia bari k'awua b'asimina buru k'ooid'ebemata Juanba jara b'ad'ata. **26** Izhira wãnigua bed'ea numesia de zhi j̄rebada maẽ. Maũta Priscilaba, Aquilaba ũr̄ib̄udad'era j̄ape eded'ape bia jarasid'a Jesúsdebema Daizezed'eta. **27** Izhita Acaya druad'e a wã kr̄ĩn̄ab̄ur̄ud'era mebẽr̄abara b̄u wãĩrã biga ab̄udata Jesúsdebema ijã b'ema bed'eata b'upe diabuesid'a bia edad'amarẽã. Maĩnu jũeb̄ur̄ud'era k'ãbãẽã k'arebasia Jesúsdebema Daizezeba izhi biaba ijãbi b'uta ijãnapead'ata. **28** Jesúsdebema ijãna ãneba jõmaũ daid'u zarea bed'easia judiorãã, zhi b'umaneba k'awuabiga numasia Jesúsra zhãrã Êdr̄ubita.

Pablo zed'a Éfesod'e

19 1 Apolo Corinto p̄w̄w̄r̄ud'e b'ud'era Pablora drua k'atuma bara numene berab'arikua zesia Éfeso p̄w̄w̄r̄ud'a. Maũne Jesúsdebema ijã b'eta ũdukuai, **2** mawũãsia: ¿Marãbara Jawurebiara jidasid'ak'a Jesúsdebema ijãsid'ad'era?

Mawũãĩ mawũãsid'a: Daibara ũr̄ĩnak'a Jawurebiata b'ura.

3 Mawũãnaĩ mawũãsia: ¿K'aiba jarab̄ur̄ud'eba buru k'oesid'a?

Mawũãĩ ãzhara mawũãsid'a: Buru k'oesid'a Juanba jarad'ad'eba.

4 Mawũãnaĩ Pablobara mawũãsia: Juanbara zhãrã buru k'oesia buru k'oeb̄udaba k'azhiruara ãmape Daizezeta p̄w̄ãnamarẽã, aramaũne zhãrãã jarasia ijãnamarẽã izhi tẽã zaid'ebemata, maũ Jesúsra zhãrã Êdr̄ubia.

5 Maũta ũr̄ĩnape buru k'oesid'a Nok'o Jesús trũneba. **6** Maũne Pabloba juwua ãzhi ũr̄ũ b'ub̄ur̄ud'era ãzhid'e zesia Jawurebiara. Mawũẽ bed'ea awuara bed'easid'a, Daizezeba jarabib̄ur̄usid'a jarasid'a. **7** Æzhira jõmaũne doce k'opanasia zhũmakĩrãrãta.

8 De zhi jurebada maē Pablo ed'a wāpe wānigua bed'ea b'uta jed'ek'o ūbea basia. Ījābigayid'e jara b'asia Daizezeta Nok'od'ebemata. **9** Mawūāmina ūkuruḅara ĩjana ēāba Jesús pēwā b'era bī ēā jara jirpanesia k'abana kīrābita. Mawūē Pablora āzhi maēbara wābūruta Jesúsdebema ĩjā b'era jure edepe ewariza bed'ea b'asia escuelata Tiranno abadad'e maē. **10** Aramañne b'asia año ūme, mawūē Asia druad'e b'ebara jōmaūba judíorāba, griegorāba bed'eara ūrīk'awasid'a Nok'o Jesúsdera. **11** Daizezebara ūdud'ak'ata okua nūmasia Pablod'eba. **12** Pañuelota o wuata Pablo k'akuama tūd'ape ede jirpanesia k'ayarāma, aramañne puara āi wā nūmasia āzhid'ebara, jai k'azhiruarāsīd'a āi wā nūmasia.

13 Mañnerā judíorānebemata ūkuru pūrḅa b'esia jaita āi jurekua b'eta, mañrābara Jesús trūta zok'a krīñasid'a, mawūē jai k'azhiruarāta zhārāne ed'a b'ea mawūāsīd'a: ¡Muā marāā jaraya, Jesús trūneba āi wāūdua Pabloba jara b'ud'eba!

14 Esceva abada warrarāta nūmasia siete. Escevara judíota sacerdoterā nok'o basia, mañneta mañ k'aud'a b'esia. **15** Ewari ab'a jai k'azhiruabara mawūāsia: Jesúsra muā ūduk'awua b'ua, Pablora k'aita muā k'awua b'ua. Mawūāmina marā ¿k'ārē ēāta duanu ēka?

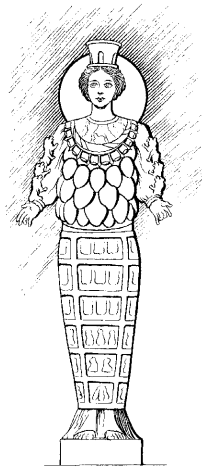
16 Aramañne ūmakīrā jai k'azhirua ab'ura āzhi ūrū pinandrupe poekuasias. Mawūē mañ ded'aubara ēk'ad'a wāēbasid'a zhara k'ōg'ozoa. **17** Mañta Éfeso pūwūrūd'e b'ebara jōmaūba k'awuasid'a judíorāba, griegorāba, āzhira jōma perasid'a. Aramañne bia jarasid'a Nok'o Jesúsra.

18 Bioba Jesúsdebema ĩjānapead'abara jarad'e ze nūmeāsia bia ēāta āzha ob'ead'ata. **19** Jaid'ebema k'aud'a b'ead'abid'a libro jaid'ebemata wekuad'ape bakuasid'a jōmañ kīrābita. Mañta sōmbe vale b'uta juachabudad'era k'ābāēā vale b'uta k'awuabudata āzhi platad'era vale b'asia cincuenta mil. **20** Aramañne Jesúsdebema ĩjā b'era eaba wāba zhi zromata trūpoa wāsia bed'eata Nok'o Jesúsdera.

21 Mañ tēā Pablora krīchasia Jerusalén pūwūrūd'a wāñta pūrḅad'a tēā Macedonia druad'e, Acaya druad'e. Mañnerā mawūāsia: Mūrā Jerusalénne b'ape wāi baraya Roma pūwūrūid'ubid'a. **22** Aramañne Macedonia druad'e a zok'akuasia ūme izhi k'areba panūta, mañrā panasia Timoteota, Erastota. Izhira ewari ūkuru b'esia Asia druad'e.

Kīrūnapead'a Éfesod'e

23 Maũ ewadera k'ābāēē kīrūsid'a Jesús'd'ebema pēwā bed'ebemane. **24** Ne platad'ebemata obarita b'asia Demetrio abadata, maũbara platad'ebemata de zakerāta o b'asia Diana ne zhi zromane erub'e de zata. Plata bio ganabiga b'asia maũ obiga duanuk'ārīrā. **25** Maũrāta juresia ab'arika maũ k'aud'a b'e bawara, mobe mawũasia: Marābara k'awua b'ea k'āwūā naũ ob'eba dazhirā bara b'eta. **26** Mawũamina marābara akũ b'ea ūrī b'ea Pablobara k'asia b'eta, bari Efeso p̄w̄w̄r̄ud'ebai ēā, awuarab̄ur̄u Asia drua jōma ab'ae bod'oa, aramaũne zhārā bioa kenab'aribib̄ur̄uta jara n̄m̄n̄ā zhi zromarā ēāta k'ārē juwuaba ob'era. **27** Bari naũ dazhirā negociota aduai ēā, awuarab̄ur̄u Diana ne zhi zromane erub'e desid'a k'ārē ēāne n̄m̄n̄a. Aramaũne zhi zroma ēāne edad'aya zhi zromane erub'eta Asia drua jōmaũne ējūā jōmaũne.

(Hechos 19:24)

28 Maũta ūrīnaĩ k'ābāēē kīrū nemi jīgua mawũāsid'a: ¡Diana zhi zroma Efesio bid'arānerā!

29 Aramaũne p̄w̄w̄r̄ud'ebema k'awua ēākua dog'oba zhi j̄rebadaid'u piraposa jidad'ape Gayota Aristarcota, maũrā Macedonia bid'arāta panasia Pablo k'aid'u. **30** Pablora bed'ead'e wā krīñasia zhārā k'ob'ea, mawũamina Jesús'd'ebema ijā b'eba bued'a ēbasia. **31** Nok'orānebema ūk̄ur̄u Asia druad'ebemabid'a izhi ūme biarāba bed'eata jarabueb̄udata zuburia bed'easid'a ed'a wā ēbamarēā zhi j̄rebadaid'u.

32 Maũēna ūk̄ur̄ubara ne ab'auta jara b'ikua n̄m̄nerā, dewaraurābid'a ne aw̄ur̄uta jara b'ikua n̄masia zhi k'abanabara k'awuad'a ēāba k'ārēā zhi j̄red'apead'ata. **33** K'abanane ed'auga Alejandrotā jiraedab̄udata bed'eamarēā edab'arisid'a judíorāba. Mawũē Alejandrobara chupead'amarēā juwuaba jarape āzhi k'areba bed'ei basia zhārā k'ob'e kīrābita. **34** Mawũamina judíota k'awuad'ape jōma hora ūme badea b'ikua mawũāsid'a: ¡Diana zhi zroma Efesio bid'arānerā!

35 Maüne k'arta b'ubari zhi zromaba k'abanata chupeabigape mawũasia: Efesio bid'arã, maũ jaraita ũrĩũdua, ĵkawua duanu ěka Efesio bid'arãneta p#wuruta tab'ura Diana ne zhi zromane erub'e deta akubari ěka, izhira ũtreba zesi ěka Júpiter zhi zromane erub'e zad'e? **36** Maũnebema mawũã ěã ab'ed'a ěbaera marã k'irãtũmaũdua, k'ãrẽ orãũdua bia krĩchad'a ěãrã. **37** Marãbara naũrã wesid'a dazhirãba zhi zromane erub'e dera bĩ ěã opanũ ěãta, mitia jara panũ ěãta dazhirãne Diana ne zhi zromane erub'era. **38** Demetriota k'ãrẽ obadata izhi ũme b'e bawara iab'au bawara bed'eata erub'eburu nok'orã bed'ea araa obadata k'ãma b'ea. Mawũẽ zhiya ji bed'eaudua. **39** Ne awuruta jarad'aiburũ nok'orãta āba tab'ud'e krĩcha b'ed'aya. **40** Bed'eata b'aya dazhirãta nok'orãba jidad'ara id'i k'ãwũã nũme k'area, dazhirãbara jara b'ed'a ěã k'ãrẽã k'ãwũã k'ĩrũ nũmerã.

41 Maũta jarape buegasia āba tab'ura.

Pablo wãna Macedoniaẽna, Greciaed'a

20 **1** Zhãrã k'ĩrũ nũmeãnata tauburud'era Pablobara Jesũsdebema ijã b'eta trũpe ũrãg'akuasia, mobe burakua murã wã ape wãsia Macedonia druaed'a. **2** Maũ druad'era p#rrũasia, aramaũne mebẽrã soid'u b'eamarẽã ũrãg'ape zesia Grecia druaed'a. **3** Mama jed'ek'o ũbea b'ape barcod'e Siria druaed'a wãĩne k'awuasia judĩorãba bĩ ěã od'aita bed'ea ausid'ata, mawũẽ jẽrũya wãĩta krĩchasia Macedoniãre. **4** Asia druaid'u k'opayasid'a Pirro warra Sópater Berea p#wurud'ebemaba, Aristarco dewara Segundo Tesalónica p#wurud'ebemaba, Gayo Derbe p#wurud'ebemaba, Timoteo, Tíquico, Trófimo Asia druad'ebemarãba. **5** Maũrãta na wãnapẽ dai jũãsid'a Troa p#wurud'e. **6** Pan ne oreguea ne ěã k'obada ewarita berab'ariburud'era दौरa Filipo p#wurud'eba barcod'e jizoape ewari juesomane āzhi bawara zhi ũdukuasia Troa p#wurud'e, दौरa mama duanesia ewari siete.

Wãba Pablo jũẽna Troad'e

7 Semana ewarita nabemata domingod'e Jesũsdebema ijã b'era āba tab'asia Jesũs bebu krĩcha pan pewa k'od'aita, maũnerã Pablora nrũẽma wãĩ baraba miã ũrãg'a nũmũne ewari ěsadra basia. **8** Ībĩrãta bio k'oak'oadru nũmasia kud'a

ūrūbemata ũtuid'u zhi jure tab'ua maẽ. **9** Kūrāta Eutico abadata k'ābāẽẽ dapea wued'a jewed'a b'asia, Pablo dāārā bed'ea nūmūba dapeaba k'āitotosia, mawūẽ kud'a ũrūbemata ũbeaid'uba udog'ota jiraedasiid'a zhi beumata. **10** Aramaūta Pablora ud'ub'aepe izhi ũrū b'arrupe bura mawūāsia: Sopuarāũdua, zok'ai b'ua.

11 Pablora wakusa wārizepe Jesús bebu krīcha pan pewa k'od'ape bed'easia ũnadrūyed'a, mobe wāsia. **12** Kūrā zok'ai edebudaba k'ābāẽẽ sobiasid'a.

Wānapead'a Troad'eba Miletoed'a

13 Daira na wāta barcod'e Asón pūwūrued'a jizoasia Pablo mama b'aribid'aita, izha mawūā jarad'ad'e drua wā krīnape. **14** Asón pūwūrud'e dai bawara zhi ũdupe barcod'e b'arisia, aramaūne daira zesia Mitilene pūwūrued'a. **15** Mamaūba jizoaburud'era nrūẽma berab'arisid'a dod'u Quío kīrāpe. Nrūẽma jūẽsid'a oded'aze dod'u Samoĩnu. Trogiod'e ōb'aedape nrūẽma jūẽsid'a Mileto pūwūrued'a. **16** Pablobara krīchasia Éfeso pūwūruera jipa berab'ariita, aramaūne dāārā ěbaita Asia druad'e. Īnabasia nūmasia jūẽ b'era Pentecosté ewade fiestad'e b'aita Jerusalénne.

Wāba Pablo bed'ead'a Miletod'e

17 Mileto pūwūrud'eba trūbisia Éfeso pūwūrud'e nok'orā mebērāne b'eta. **18** Izhima zebudad'era mawūāsia: Marābara k'awua b'ea marāne ed'a mū ewariza sāwūā b'ura mū eewa zesi ewadeba Asia druad'e. **19** Muārā Nok'o Jesúsba jara b'uta ibiad'e arib'ae b'ua, aramaūne daub'a biod'e zuburia nūmūā bea krīna b'eba judíorāba. **20** Aramaūne muārā marā b'aitabema idaribi ěā jarasia jōmaū daid'u, jarasia dezabid'a. **21** Judíorā, judíorā ěāta b'ea jarasia k'azhiruara āmape Daizezeta pēwānamarēã, ĩjānamarēã dazhirā Nok'o Jesucristod'ebemata. **22** K'ōbeburū Jawurebiaba wābiburūba murā Jerusalén pūwūrued'a wāna k'awua ěāne mū maĩnu sāwūā berab'ariira. **23** Muā k'awua b'ura Jawurebiaba pūwūru jōmaūne muāã jara b'ua murā cárceld'e b'aita, zuburia b'aita. **24** Mawūāmina muārā maūta krīcha b'ua ěā, miā muārā mūzhita krīcha b'ua ěā. Awuaraburū muā oi barata sobia jōbiita b'ua, Nok'o Jesús d'eba muā jidad'ata bed'ea biata jaraita izhi biaba jarabi nūmuk'ārīta Daizezeba.

25 Muārā k'awua b'ua k'āwūānaba muā Daizezeta Nok'od'ebemata jara berab'ari b'ū maē marā jōmaūba miōba wueta ūdud'a ēbaya mū kīrā. **26** Maūba muā id'i ewade marāā jaraya, iab'a aduara mūrā bed'ea ne ēbaya. **27** Muārā idaribi ēā jōma jaraburua ūrāg'a Daizezed'era. **28** Maūba mazhikusa kīrākuita b'eaudua, Jesús'd'ebema ijā b'e jōmaū k'area kīrākuita b'eaudua, maū k'area marā Jawurebiaba b'usia jured'amarēā mebērā Nok'o Jesús'd'eta, maūrā izha edad'ata izhi waba. **29** Muārā k'awua b'ua mū wāna tēā marā maē ed'a zed'aya usa k'azhirua kīrāk'a b'eta, maūrābara mebērā ārīnaña. **30** Marānebemata sewa neburu piradrud'aya āzhita pēwābid'aita Jesús'd'ebema ijā b'ea. **31** Maūba kīrākuita b'eaudua, bude b'eaudua muārā año ūbea diamase ewarid'e daub'ad'e ūrāg'a tau ēā b'ad'ata marā ab'a ab'ak'a.

32 K'ōbeburu mebērā muā marā chāb'ariya Daizezea, bed'eata izhi biaba jarabi nūmuk'ārīā chāb'ariya, izhara zareata erub'ua marā soid'u b'eabiita, marāā ded'ekaya izha diaita jarad'ara izhid'eta duanuna jōmaūā. **33** Muārā plata, miā oro, miā wua miōneta krīña b'ū ēā. **34** Awuaraburu marābara k'awua b'ea muā nesid'ara mū bawara b'eba nesid'ara mūzhi juwuaba ab'ua. **35** Ne jōmaūne muā marāā jaradia b'ua mawūā traja k'arebai barata k'ārē nesid'a b'era. Nok'o Jesús bed'eata bude baudua mawūānata: Dazha awurua k'ārē diaburuba dazhira audre sobiaya awuruba diaburuta jidai k'āñabara.

36 Maūta jarape Pablo sāk'ok'od'e k'ob'epe zhiwid'isia āzhi jōmaū bawara. **37** Mobeburu jōma k'ābāēā jēga k'ob'eba Pablo oburad'ape kīrāma nigasid'a. **38** K'ābāēā sopua k'ob'esia izha jarad'aba izhi kīrā wueta ūdud'a ēāta. Aramaūne k'opayasid'a barcoid'u.

Pablo wāna Jerusalénuēna

21 1 Daibara mebērā āmaēnape barcod'e jipa wāsid'a Cos dod'uid'u. Nrūēma wāsid'a Roda dod'uid'u. Mamaūba wāsid'a Pátara pūwūrid'u. **2** Barcota Fenicia druaed'a wāta ūdud'ape jizoasid'a. **3** Wāne dod'u Chipre dajadaburud'era juwua āk'aare āmaēbūdata zesid'a Siria druaed'a, aramaūne Tiro pūwūrud'a jūēkuasia barcoba mama ne āi jirakuaiaba. **4** Jesús'd'ebema ijā b'eta ūdud'ape दौरa mama duanesia

ewari siete. Mañrābara Jawurebiad'eba Pabloa jarasid'a wāriže ēbamarēã Jerusalén p̄w̄w̄r̄ued'a. **5** Ewarita arabai dai wāb̄udad'era jōmaūba wūērārā āzhid'e bawarauba, āzhi warrarā bawarauba दौरā p̄w̄w̄r̄u āi k'opayasid'a. Aramaūne ibud'e sāk'ok'od'e b'adape dai jōma zhiwid'isid'a. **6** Aramaūne zhiya zhi burakuape dai barcod'e ūt̄u wāb̄udad'era āzhira jēr̄ȳa wās̄id'a āzhi ded'aa.

7 Daira pusad'e wā taub̄udata Tiro p̄w̄w̄r̄ud'eba jizoasia Tolemaida p̄w̄w̄r̄ued'a. Mama mebērā salud'ad'ape āzhi bawara duanesia ewari ab'a. **8** Nrūēma Pablo dai izhi bawara b'e bawara wāb̄ur̄ud'era दौरā wās̄id'a Cesarea p̄w̄w̄r̄ued'a. Mobe Felipe ded'a wās̄id'a Jesús'd'ebema bed'ea biata jarabari maē. Izhira mebērā k'arebaita j̄ur̄ud'apead'ata sieted'ebema basia, दौरā duanesia izhi maē. **9** Izhara miā zag'airāta k'aurāta kīmarē erub'asia Daizezeba bed'eata jarabibarirāta. **10** Daira mama ewari ūk̄ur̄u duanune Judea druad'eba ed'aa zesia Daizezeba bed'eata jarabibarita Agabo abadata. **11** Mañbara dai ak̄ud'e zeb̄ur̄ta jidasia correa Pablod'eta, mobe izhi jēr̄ūta izhi juwuata tāj̄upe mawūāsia: Nañēnabemata Jawurebiaba jara k'ob'uta: Jerusalēne jud̄orāba k'āwūā tāj̄ūnaña nañ correa zhibarita, mobe chāb'arid'aya jud̄orā ēāta b'e juwuad'e.

12 Mañta ūrīnaī दौरā mama b'e bawara zuburia bed'easid'a wāriže ēbamarēã Jerusalén p̄w̄w̄r̄ued'a. **13** Mawūāmina

(Hechos 21:6)

Pablobara panañ mawũasia: ¿K'ārēta od'aibe jēgabudaba mu sopuabi k'ob'ebara? Murā bari zhi jūbigaid'e b'u ēā, awuaraburu Jerusalenne beusid'a b'ua Nok'o Jesús k'area.

14 Aramañe daibara tu b'ed'a ēāba idaribibudata mawũasid'a: Mobera odua Nok'o Daizezeba krīnata.

15 Mañ ewari tēā arib'aed'ape दौरā wārīzekuasía Jerusalén puwrued'a. **16** Dai bawara Jesúsdebema ijā b'eta ūkuru zesid'a Cesaread'ebemata. Āzhi bawara iab'a wesid'a Mnasón abadata Chipred'ebemata, Jesúsdebema ijānata dāārā b'asia, दौरā izhi mañ duanesia.

Pablo jidad'apead'a Daizeze de mañ

17 Jerusalén puwrued'a zebudad'era mebērābara दौरā bia edasid'a sobia. **18** Nrūēma Pablo dai bawara wāsía Jacobo akud'e. Mama jōma zhi jure duanasia nok'orā mebērāneta.

19 Mañrā salud'ape ab'a ab'aud'e neburusia judíorā ēāta b'ed'e ed'a Daizezeba k'ārē od'ata izhi miā ūrāg'a wāne.

20 Mañta āzha ūrībudad'era Daizezera ibia jarasid'a. Mobe Pabloa mawũasid'a: Akub'ue mebea, judíorānebema mil bio b'ua Jesúsdebema ijābudata, jōmañba arib'ae b'ea Moisé ūrāg'ata. **21** Āzhaara sewata jarasid'a bud'ebemata, judíorāta judíorā ēā mañ b'eta jōma ūrāg'a b'ubid'a arib'aed'a ēbamarēā ūrāg'a Moiséd'eta, jara b'ubid'a āzhi warrarāne k'akua era k'ōna ēbamarēā, miā od'a ēbamarēā k'ārē ok'awa b'era.

22 ¿Mañēnabemanerā sāwūānañpe? K'abanata wārāne zhi jured'aya ūrībudaba bu zed'ata. **23** Mawūē za daiba jarad'aita odua: Daid'ebemata kīmarē panū arib'aed'ai barata Daizezea jarad'apead'ata k'ārē od'aita. **24** Mañrāta Daizeze deid'u buzhi bawara ededua, mobe Daizeze kīrābita nene ēā b'eaid'ebemata āzhi bawarauba odua. Āzha Daizezea dairā bua diadua, aramañe bud'a wēnamarēā. Mawūārā jōmañba k'awuad'aya bud'ebemata jarad'apead'ara sewata, awuaraburu k'awuad'aya buabid'a kīrāēpa arib'ae b'uta Moisé ūrāg'ara. **25** Mawūāmina judíorā ēāba Jesúsdebema ijāpe b'eitara krīchad'ape daibara jara b'usid'a k'ārē zhi zromarāne erub'eita ne beabadata k'od'a ēbamarēā, ne wata k'od'a ēbamarēā, ne ojūēb'ari bea k'od'a ēbamarēā, kīma ēāta eruk'āina ēbamarēā.

26 Mawūānañ Pablobara mañrā kīmarēta jureburuta, nrūēmarā Daizeze kīrābita nene ēā b'eaid'ebemata o jūdrusid'a.

Aramaüne Daizeze ded'a ed'a wāsia jaraita Daizeze kīrābita nene ēā b'aid'ebema k'ārē ewade ma arīb'aeita, sōmbed'e Daizezeita nenduwurū diad'e zed'aita āzhi ab'a ab'auba.

27 Mawūāmina aramaüne ewari siete babod'od'e, judiorā ūkuru Asia drudad'ebemaba Pablo Daizeze ded'a ewara maē ūdud'ai, k'abanata jōma kīrūbid'ape jidabūdata, **28** nemi jīgua mawūāsīd'a: Israelitarā, daita k'arebaudia. Naūbara baridu maē jōmaūā āña jara b'ua dazhirā ūrū, Moisé ūrāg'a ūrū, naū Daizeze de ūrū. Maū awuara griegorāta ed'a wābisīa Daizeze ded'a ewara maē, aramaüne mitia osia nene ēāta naū Daizeze dera. **29** Mawūāsīd'a naara āzha pūwurūd'e izhi ūme ūdusīd'a baera Trófimo Éfeso pūwurū d'ebemata, āzhara krīchāsīd'a Pablora maūta ed'a wābisīa Daizeze ded'a ewara maē.

30 Aramaüne pūwurūd'ebema jōma kīrū būredrūsīd'a. Pablora jirtopota āi ertāsīd'a Daizeze ded'a ewara maēbara, mobe aramaūta serrāsīd'a puerta jirapanūrā. **31** Bead'adea jirk'opanūne soldaorā nok'ota wag'aua jarāsīd'a Jerusalén pūwurūd'ebema jōma kīrū nūmeta. **32** Maūbara aramaūta soldaorāta āzhi nok'orā bawara jure edape wāēbasīa āzhīma. Āzha soldaorā nok'o wag'auta soldaorā bawara ūdud'ai jūāk'aea jirpanūrā idarībīsīd'a Pablora. **33** Aramaüne soldaorā nok'ota wag'auara orrape jidabūrūta jarāsīa jūnamarēā cadena ūmeba. Mobe zhārā k'ob'ea wid'īsīa k'ai k'awūaita, k'ārē od'ata. **34** Mawūāmina k'abanane ed'ara ūkūrūba ne ab'auta jara, waya dewaraurāba ne awūrūta jara b'ikua nūmasīa. Mawūā b'ugadrū nūmūba miā k'ārēta bia k'awua ēāba jarāsīa eded'amarēā soldaorā tab'u ded'a. **35** Aramaüne dume maē zebūdad'era soldaorābara Pablora jirab'ari eded'ai bara zesīa kīrū k'ob'eba k'abanata. **36** K'abanata k'aid'u tēā zebūdabara nemi jīgua mawūāsīd'a: ¡Beuībara!

Pablo bed'ead'a zhārā kīrābita

37 Soldaorā tab'u ded'a ed'a bued'aid'e Pablora soldaorā nok'ota wag'aua mawūāsīa: ¿Būara murā idarībīika būaa bed'eata jaraira?

Mawūāī jarībara mawūāsīa: ¿Būara k'āwūā k'awua b'ūka griego bed'eara? **38** ¿K'ōbera bū ēka jari Egiptod'ebema naara naū ewade zhārā bawara zhō piradrūpe, drua drudrua tab'ued'a cuatro mil jure eded'ara miā beamiārāta?

39 Mawũãĩ Pablobara mawũãsia: Wãrãnebai mürã judíota Tarso p̄w̄w̄r̄ud'ebemata p̄w̄w̄r̄u zroma maëbema, maũ p̄w̄w̄r̄ura Cilicia druad'ebema. M̄u biata odua m̄uta idu bed'eabirua zhãrã k'ob'ea.

40 Mawũãĩ jaribara idaribib̄ur̄uba Pablo dume maë ùta n̄umepe chupead'amarẽã juwuaba jarasia zhãrã k'ob'ea. Aramaũne chupead'ai hebreo bed'ead'e bed'ea mawũãsia:

22 **1** M̄u ùrerã, marã m̄u zeze k̄irãk'a b'ea, m̄u marã k̄irãbita m̄uzhikusa zhi k'areba bed'eaita ùrĩũdua.

2 Hebreo bed'ead'e bed'eabur̄uta ùrĩnaĩ wuaabur̄u chupeasid'a. Mawũẽ izhara mawũãsia: **3** Wãrãnebai mürã judíota tosia Tarso p̄w̄w̄r̄ud'e, maũ p̄w̄w̄r̄ura Cilicia druad'ebema. Mawũãmina mürã warisia nama Jerusalén p̄w̄w̄r̄ud'e. Mũãrã ùrãg'ara k'awasia Gamaliel'deba, sãwũã k'awai b'ud'e k'awasia Moisé ùrãg'a dazhirã zhibarirã b'ead'ad'eta. Aramaũne Daizezed'ebema arib'ae b'asia id'i ewade jõma marã b'e k̄irãk'a. **4** Mũãrã p̄ewã b'asia Jesús'debema ìjã b'era beaita, jidakuape cárceld'e chãb'ariita zhũmak̄irãrãta wũerãrãta. **5** Sacerdote wag'aubara k'awua b'ua m̄u maũ k'aud'a b'ad'ara, k'awua b'ea nok'orã jõmaũba, ãzhara m̄uãã k'arta diasid'a Jesús'debema ìjã b'era m̄uãrã jidasia b'uta dazhirã ùrerãta b'era. Mawũẽ mürã Damascoed'a wãsia mama b'esid'a Jerusalén p̄w̄w̄r̄ued'a jidakua weita, aramaũne pua k'awua od'amarẽã.

Pabloba jarad'a Jesús'debema ìjãnata

6 Mawũãmina m̄u wãne Damasco k'aita babur̄ud'e, ùmatipa aritiaud'e m̄uta p̄urra ab'aed'a urua t̄ẽusia bãjãneba. **7** M̄uta ud'a b'aebur̄ud'era nemita ùr̄ibur̄uta m̄uãã mawũãsia: Saulo, Saulo, ¿b̄ua mürã k'ãrẽã p̄ewã b'ua? **8** Mawũãĩ m̄uãrã panaũ mawũãsia: ¿B̄ura k'aipe Nok'ó? M̄uã mawũãĩ mawũãsia: Mürã Jesús Nazared'ebema, maũta b̄ua p̄ewã b'ua. **9** M̄u bawara k'ob'ebara ùnata wãrãne ùdubudaba perasid'a, mawũãmina m̄uãã bed'ea k'ob'ua nemirã ùr̄ina ebasia. **10** Mũãrã mawũãsia: ¿Mũãrã k'ãrẽta oipe Nok'ó? M̄uã mawũãĩ Nok'obara mawũãsia: Piradr̄upe Damascoed'a wãrũã, mama jõma jarad'aya b̄ua k'ãrẽ oita. **11** Mürã daub'erreasia m̄uma mawũã urua t̄ẽunaba, mawũẽ mürã Damascoed'a zesia juwuad'eba edebudaba m̄u bawara k'ob'eba.

12 Mama b'asia ũmakĩrã Ananía abadata, maũbara arib'ae b'asia Moisé ũrãg'ata. Izhira jõmaũba bia jara panasia judiorã mama b'ebara. **13** Maũta mũa zepe mũa orrape mawũasia: Mebea Saulo, bũra ne ũdu b'id'a. Maũ daucha mũrã wakusa ne ũdubũruba mũãrã izhira akusia. **14** Mawũẽ izhara mawũasia: Dazhirã zhibarirã b'ead'a Zhibariba bũra jurusia izha k'ãrẽ krĩnata bũa k'awuamarẽã, aramaũne akumarẽã Jesús biata, izhi nemita ũrĩmarẽã izhi id'eba. **15** Izhid'ebemata bũara zhãrã jõmaũã jaraya bũa ũdud'ata bũa ũrĩnata. **16** Mawũẽ ¿bũra k'ãrẽã pi k'ob'aipe? Piradrũrua, buru k'oedua, bũra k'azhiruata biod'ebara bed'ea ne ã b'ũmarẽã izhaa jaradua.

Pablo zok'ad'a judiorã ããma

17 Mũrã jẽrũya Jerusalén pũwũrud'a zepe Daizeze ded'a ewara maẽ zhiwid'i nũmũne ne ũdusia k'ãĩmok'arad'e kĩrãk'a. **18** Maũnerã mũa Nok'o Jesústa ũdubũrud'era mũaã mawũasia: Jerusalennebara ãnabasia ãĩ wãrũã, namarã ijãna ãbaya bũa jarabũrũra mũnebemata. **19** Mawũãĩ mũaãrã mawũasia: Nok'ó, ãzhara k'awua b'ea mũaãrã de zhi jũrebadata nũme maẽ sãwũã cárceld'e b'ũkua b'ad'ata ukua b'ad'ata bũd'ebemata ijã b'era. **20** Esteban bũd'ebema jarabarita beasid'ad'era mũsid'a mama k'ob'ad'aba mũa biga basia izhi beabũdara, zrugad'a ãbamarẽã mũa akusia izhi bea k'ob'e wuara. **21** Mũa mawũãĩ mawũasia: Wãrũã, mũa bũra wawara zok'aya judiorã ããma.

Pablo ubii bad'a soldaorã nok'ota wag'aua

22 Pablo bed'eara mamabai ũrĩsid'a. Aramaũne nemi jĩgua mawũãsid'a: Druad'ebara k'ãũ nebabirua, k'ãũ b'aid'e b'ũ ãã.

23 Aramaũne ãzhira kĩrũ jũra b'ikua wua ãzha ãneb'ari b'era niãwe, nejarra ewarad'e jãmapo jirpanũba, **24** soldaorã nok'ota wag'aubara soldaorã tab'ũ maẽ ed'a eded'amarẽã jarape ud'amarẽã jarasia bed'eamarẽã, aramaũne k'awuaita k'ãrẽã mawũã kĩrũ jũra b'ikua nũmeta izhi ũrũ. **25** Mawũãmina ud'aita jũbũdad'era Pablobara soldaorã nok'ota mama k'ob'ũa mawũasia: ¿Roma bid'ara marãã ubi panũka sãwũã oita jarad'a ãwed'ara?

26 Soldaorã nok'oba maũta ũrĩbũrud'era wãpe soldaorã nok'ota wag'aua mawũasia: ¿Bũara sãwũã oipe? ũmakĩrã jarira Romanebema.

27 Mawũãĩ soldaorã nok'ota wag'aubara orrape mawũãsia: Mũã jaradua ¿bura Romanebemak'a?

Mawũãĩ izhara mawũãsia: ããjã.

28 Mawũãĩ soldaorã nok'ota wag'aubara mawũãsia: Mũã plata bio diaburuba murã Roma bid'ata b'esia.

Mawũãĩ Pablobara mawũãsia: Murã tod'ad'eba maũã.

29 Aramaũne izhi uita k'ob'ead'abara idaribisid'a. Soldaorã nok'ota wag'aubara mawũã Roma bid'ata k'awuape izhisid'a perasia jũbid'aba.

Pablo k'ob'ad'a nok'orã kĩrãbita

30 Nrũema soldaorã nok'ota wag'aubara bia k'awua krĩnasia judiorãbara k'ãrẽã jirpanũta, mawũẽ cadena ãnabisia. Mobe zebid'amarẽã jarasia nok'orã sacerdoterãta, nok'orã wag'aurã bawara. Mobe Pablo ã edape k'ob'usia ãzhi kĩrãbita.

23 **1** Pablobara nok'orã wag'aurã akũ mawũãsia: Mũ urerã, Daizeze kĩrãbitara mũ krĩchara bia b'ua id'i basiid'u.

2 Ananía sacerdote wag'aubara Pablo k'aita k'ob'ea jarasia tachid'amarẽã ima.

3 Mawũẽ Pablobara mawũãsia: ¿Bura Daizezeba tachiya, bura sewa bibauta b'ua! ¿Bura jewed'a k'ob'u ãka mũ k'awua oita Moisé ãrãg'aba jara b'ud'e, maũta buara Moisé ãrãg'ara arib'ae ã nũmũ ãka jaraburuba mũ tachid'amarẽã?

4 Mawũãĩ mama k'ob'ebara mawũãsid'a: ¿Sacerdote wag'au Daizezed'era ik'azhirua jaraburuka?

5 Mawũãnaĩ Pablobara mawũãsia: Mũ urerã, mũãrã k'awua ãbasia mawũã sacerdote wag'aura. Maũẽnabemata zhi b'umata mawũã b'ua: Ik'azhirua jararãrũã nok'o wag'au bud'ebema b'ed'eta.

6 Pablobara k'awuasia ãkũrũ saduceorãta, ãkũrũ fariseorãta, mawũẽ nemi jĩgua nok'orã wag'aurãã mawũãsia: Mũ urerã, murã fariseoa, mawũẽ murã fariseorãnebema. Beukwad'ata piradrud'aita mũã ijã b'ud'eba murã k'awũã jirpanũã.

7 Pablo mawũãĩ fariseorã, saduceorã ãzhirãĩnu bĩ ãã bed'easid'a, ãba tab'ura aramaũne dra totosia. **8** Maũẽnabema saduceorãbara jara b'ea beud'ara piradrũ ããta, miã ángel ne ããta, miã Jawurebiara ne ããta. Mawũãmina fariseorãma

maũrã mawũã. **9** Aramaũne kĩrũ b'ugadrũsid'a. Maũne ũrãg'a Moisé'de jarabadata fariseorãnebemata piradrũd'ape mawũãsid'a: Ũmakĩrã naũbara miã k'ãrẽta bĩ eã o eã. Jawurebiata izhaa bed'easi eburũ ángelta bed'easia, idaribi eã jirpana eã Daizezea.

10 Aramaũne wuaaburũ k'aik'aia jirpanũba soldaorã nok'ota wag'aura perasia, mawũẽ ãzhara Pablora baũcha naũsãbid'aid'eba soldaorãã jarasia wãnape zhãrã maẽbara ed'a eded'amarẽã ãzhi soldaorã tab'ũ maẽ.

11 Maũ diamase Nok'o Jesús zhi ũdubipe mawũãsia: Pablo, wãniguarua, Jerusalénne bũa mũnebemata jaraburũ kĩrãk'a k'ãwũã jaraibara Romanebid'a.

Pablo beaita jirpanana

12 Ũnadrũburũd'era judĩorã ũkurũ bed'ea ausid'a. Wãrãne bed'easid'a nek'od'a eũbaita miã baniã dod'a eũbaita Pablo bead'ayeed'a. **13** ãzhira cuarenta audre nũmasia mawũã wãrãne bed'ead'apead'ara. **14** Maũrãta nok'orã sacerdoterãma, nok'orãma wãnape mawũãsid'a: Daira wãrãne bed'easid'a miã k'ãrẽta k'od'a eũbaita Pablo bead'ayeed'a. **15** Mawũẽ marãba nok'orã wag'aurã bawarauba soldaorã nok'ota wag'aua jaraudua nu wemarẽã marãma, sewa jaraudua marãbara wãrãne bia wid'i krĩna panũta izhid'ebemata. Maũẽna daibara bead'aita k'opanaña izhi nama zeĩ nawed'a.

16 Mawũãmina Pablo nawek'au wauba mawũã kũrũgad'aita bed'ea k'opanũta ũrĩburũd'era, wãpe ed'a wãsia soldaorã tab'ũ maẽ, mobe jarasia Pabloa.

17 Mawũẽ Pabolobara soldaorã nok'ota ab'a trũpe mawũãsia: Naũ kũrãta ededua soldaorã nok'ota wag'auma, bed'eata erub'ũa jaraita.

18 Mawũãĩ maũbara soldaorã nok'ota wag'auma edepe mawũãsia: Pablo jida erupanũba mũta trũpe zuburia bed'easia bũma wemarẽã naũ kũrãta, bed'eata erub'ũbid'a bũaa jaraita.

19 Mawũãĩ soldaorã nok'ota wag'aubara juwuad'e jidape awuara edepe wid'i mawũãsia: ¿Bũara muãã k'ãrẽta jaraipe?

20 Mawũãĩ izhara mawũãsia: Judĩorãta krĩcha ab'arika zekuasias bũaa jarad'aita Pablo nu edebimarẽã nok'orã wag'aurã kĩrãbita. Sewa bũaa jarad'aya wãrãne bia wid'i

krĩna b'eta izhid'ebemata. **21** Mawũãmina buara ijãrãrũã, ãzhid'ebema ùmakĩrãrã cuarenta audreba jirtopoita merũ jirpanũã, maũrã wãrãne bed'easid'a nek'od'a ebaita miã baniã dod'a ebaita bead'ayeed'a. Æzhara bari jũã nũmeã bua k'asia aita.

22 Mawũãĩ soldaorã nok'ota wag'aubara kũrã wãbiburuta jarasia miõã jara ebamarẽã maũ jarad'ata.

Pablo edebid'a nok'o Félix b'uma

23 Soldaorã nok'ota wag'aubara soldaorã nok'ota ùme trũpe diamase a las nueve wãita arib'aebigasía soldaorã dociento, k'awayo banata setenta, miãsu banata dociento. Aramaũne wãnamarẽã Cesarea pũwũruid'u. **24** K'awayod'e silla b'ud'amarẽã jarasia Pablo maũne b'aribid'ape zok'ai erjũenamarẽã nok'o Félix b'uma. **25** K'arta b'ũpe diabued'era mawũãsia:

26 Mũrã Claudio Lisia, Félix bũra nok'ota zhi zromaã muãrã saludo diabuebũrũa. **27** Ùmakĩrã naũta judĩorãba jidad'ape ãzha bead'aid'e, mũta soldaorã bawara wãpe k'arebasia muã k'awuape Roma bid'ata.

28 K'ãrẽã jirpanũta k'awua krĩnaba muãrã edesia nok'orã wag'aurãta ãzhid'ema. **29** Mawũẽ muãrã k'awuasía ãzhi ùrãg'ad'ebema k'area jirpanũta. Mawũãmina miã k'ãrẽ bed'eata erub'a ebasia bead'aira o cárceld'e b'aira.

30 Mawũãmina ùmakĩrã naũ judĩorãba jirtopoita merũ jirpanũta jarad'ai aramaũta muãrã zok'asia bũma. Muãrã izhi jirpanũrãã jarasia bũ kĩrãbita jarad'amarẽã k'ãrẽta erub'ebũrũ izhi ùrũ. Bia b'adua.

31 Soldaorãbara Pablora edebũdata ãzhaa jarad'apead'a kĩrãk'a diamase edesid'a Antĩpatri pũwũrũed'a. **32** Nrũẽma k'awayo banaã chãb'arisid'a wãnamarẽã izhi bawara, mobe jẽrũya zekuasia ãzhi soldaorã tab'ũma. **33** Jarirã Cesarea pũwũrũed'a jũẽkuape k'artara diasid'a nok'oa. Pablora k'ob'ũsid'a izhi kĩrãbita. **34** Nok'obara k'artara lepe wid'isia k'ãrẽ drud'ebemata. Aramaũne Cilicia drud'ebemata k'awuai, **35** mawũãsia: Muãrã bũ bed'eara ùrĩna bũ ji b'eta zebũdad'e.

Mawũãpe akud'amarẽã jarasia ed'a b'ud'ape rey Herode b'ad'a ded'a.

Pablo bed'ead'a Félix kīrābita

24 1 Maū tēā ewari juesomane Ananía sacerdote wag'auta Cesarea pūwūrued'a ed'aa zesia nok'orā ūkuru bawara, dewara zesia zhārābari bed'eabarita Tértulo abadata. Maūrāta nok'o kīrābita zesid'a Pablo jid'aita. 2 Aramaūne Pablo trūbūdad'era Tértulobara nok'oa ji mawūāsia: Buk'areuba दौरā k'ābāēā sobia adu-a b'ea, दौरā ne biod'e bia erunūmūā būara krīchata erub'ud'eaba. 3 Būra zhi zroma Félix, būa ob'ud'ebema daibara ewariza baridu maē jida b'ea k'ābāēā sobia. 4 Mawūāmina mūā būra dāārā miāsēā erunūma ēbaita, mū biata odua dai bed'eata k'akutua ūrīdua ibiad'e. 5 Daibara k'awuasid'a ūmakīrā naū ne k'azhiruata, ējūā jōmaū maē judīorā jōma kīrūbiga b'ua, Nazared'ebema ūrāg'ad'e b'e nok'oa. 6 Maūsid'a mawūāne mitia oi basia Daizeze desid'a. Mawūē daibara jidad'ape k'awua okrīnasid'a dai ūrāg'ata b'ud'e. 7 Mawūāmina soldaorā nok'o wag'auta Lisiaba zhōne jārisia dai juwuad'ebara. 8 Aramaūne jarasia izhi ji b'era zed'amarēā būma. Sāwūāta būa wid'ira būara k'awuaya maū daiba jarabūda jōmaū k'area jirpanūta daibara. 9 Judīorā mama k'ob'ebid'a jarasid'a jōma mawūāta. 10 Nok'obara juwuaba Pabloa jarasia bed'eamarēā, mawūē mawūāsia: Mūārā k'awua b'ua būra año bio bata bed'ea araa ob'uta k'āwūā daid'ebemata, mawūē mūrā wānigua bed'eaya mūzhikusa zhi k'arebaita. 11 Būa wid'ikara k'awuaya ewari doce bata mūrā Daizeze ibia jarad'e wārīzed'ata Jerusalén pūwūrued'a. 12 Maūnerā mūrā ūdud'a ēbasia bed'ea k'aud'a nūmūrā zhārā bawara, kīrūbiga nūma ēbasia k'abanata, miā Daizeze ded'a, miā de zhi jūrebadata nūme maē, miā pūwūrued'e. 13 Miā naūrābara būaa k'awua jara b'ed'a ēā mū k'ārēā k'āwūā jirpanūrā. 14 Mawūāmina mūā naūta būaa jaraya: Mūārā pēwā b'ua Jesús'd'ebema ota āzha jāpe b'ua ab'eta, mūārā aramaūne bed'eata arib'ae b'ua mū zhibarirā b'ead'a Zhibarid'eta. Mūārā jōma ījā b'ua Moisé ūrāg'ad'e b'ū tab'eta, Daizezeba bed'eata jarabibarirāne b'ū tab'eta. 15 Mūārā āzhid'e kīrāk'a ījā b'ua Daizezebara beud'apead'ara piradrūbigaita biata b'eta bia ēāta b'eta. 16 Maū k'area mūrā baridua kīrākuita b'ua bed'ea ne ēā nūmaīta Daizeze kīrābita, zhārā kīrābita.

17 Mūrā drua ãĩ año ũkuru nimibape plata diad'e zesia mūrāta zuburia b'ea, dewara Daizezea diad'e zesia nendawuruta. **18** Maũ k'aud'a b'uta mūrā judíorā Asia druad'ebemaba ũdusid'a Daizeze kīrābita nene eã b'aid'ebemata ob'ud'e Daizeze ded'a ewara maẽ. Maũnerā mūrā k'abana bawara k'ob'a ēbasia, miã zhārã kīrūbiga numa ēbasia. **19** Maũrã mu ũdud'apead'ata bũ kīrābita zed'ape mūrā jid'aid'e b'ua mu ũrũ bed'eata jarad'aita erub'eburu. **20** Maneburu za k'ob'eba jarad'aid'e b'ua muã bia eãta od'ata k'awuasid'a k'awuaita mu k'ob'asid'e nok'orã wag'aurã kīrābita. **21** Awuaraburu āzhi maẽ k'ob'asid'era muãrã nemi jigua mawũasia: Beud'apead'ata piradrud'aita muã ijã b'ũ k'area marābara id'i mūrā k'awũã jirpanuã.

22 Nok'o Félixba maũta ũrībũrud'era Jesúsde'bema ora bia k'awua b'ũba mawũasia: Soldaorã nok'o wag'au Lisia naĩnu eid'u zebũrud'e muãrã ma k'awuaya marānebema.

23 Mawũape soldaorã nok'oa jarasia Pablo akumarẽã. Mawũamina jarasia ne sãwũãĩrã idaribimarẽã. Idaribimarẽã jarasia āzhirãba izhi arib'aebudara o izhima zebudara.

24 Ewari tẽãne Félix zhi kīma Drusila ũme zesia, zhi kīma judía basia. Maũnerã Pablo trũpe ũrĩsia Jesucristod'ebema ijã b'ed'ebemata. **25** Maũnerã Pablobara jarasia bia eãta o ēbaid'ebemata kīrãẽpa b'aid'ebemata, dewara jarasia Daizezeba zhārã k'awua oita ewarita zeita, nok'o Félix maũba perape mawũasia: Namabaia wãrũã. Muã trũ b'eid'e muã bura trũã.

26 Aramaũne Pabloba plata diamarẽã b'asia izha enaĩbari, maũ k'area zema bio zebi b'uta bed'ea b'asia izhi ũme.

27 Aramaũne año ũme babũrud'era Félix nok'ota b'ad'ara kenab'aribũrũba chãb'arisia Porcio Festoa. Félix judíorã bawara bia b'a krĩnaba cárceld'e ãmaesia Pablora.

Pabloba jarad'a izhira eded'amarẽã Césarma

25 **1** Aramaũne Festora nok'ota b'ad'e zesia Judea druad'e, ewari ũbead'e Cesarea pũwũrud'eba wãrĩzesia Jerusalén pũwũrued'a. **2** Mawũẽ nok'orã sacerdoterãta, judíorã zhi zromarãta izhi kīrābita zed'ape Pablora jisid'a. **3** Sewa āzhi biata omarẽã wid'isid'a Pablo webimarẽã Jerusalén pũwũrued'a, aramaũne beabid'ai basia

od'e. **4** Mawũamina Festobara jarasia Pablora cárceld'e b'uta Cesarea p̄w̄w̄r̄ud'e, jarasia maĩnu izhira d̄ãrã ēãne wãĩta.

5 Mobe mawũasia: Marãnebemata wãsia b'ura m̄ ũme b'aekuaudua. Mobe maũba bia ēãta osiburu jiuudua.

6 Festora Jerusalenne ewari ocho o ewari diez b'ape wãsia Cesarea p̄w̄w̄r̄ud'a. Nrũẽma zhãrã k'awua obari maẽ jewed'ape wed'amarẽã jarasia Pablora. **7** Pablo zeburud'era judiorã Jerusalenneba zed'apead'abara buredrud'ape bia ēã zromata bio osid'e jisid'a, mawũamina jara b'ed'a ēbasia maũ sãwũã wãrĩnuta. **8** Maũnerã Pablobara izhikusa zhi k'areba mawũasia: Judiorã ũrãg'a ũrũrã, miã Daizeze de ũrũrã, miã rey César ũrũrã murã k'azhiruara o ēã miã k'ãrẽne.

9 Mawũamina Festo judiorã bawara bia b'a krĩnaba Pabloa wid'i mawũasia: ¿Bura Jerusalén p̄w̄w̄r̄ud'a wãrĩzeika naũenabemata mama k'awua od'amarẽã m̄ kĩrãbita?

10 Mawũai Pablobara mawũasia: Zhãrã k'awua obadata rey Césard'e maẽ k'ob'ua murã, m̄ k'awua od'aid'e b'ũ maẽ k'ob'ua. Judiorã muãrã bĩ ēã o ēbad'ata bura bia k'awua k'ob'ua.

11 Bia ēãta muã osiburu, o m̄ bead'aid'ebemata muã osiburu murã beuama ēã. Mawũamina naũrãba m̄ jirpannebemata miã k'ãrẽta ne ēburu, murã miõba chãb'ari b'e ēã azhaara. Muãrã krĩna b'ua murã rey Césarba k'awua oita.

12 Mawũai Festora krĩcha diabada bawara bed'eape panaũ mawũasia: Bura Césarba k'awua oita krĩnaburuba bura rey Césarma wãña.

Pablo wed'apead'a Agripa kĩrãbita

13 Ewari ũkuru berab'arid'a tẽã rey Agripa zhi nawek'au Berenice ũme Cesarea p̄w̄w̄r̄ud'a zesid'a nok'o Festo salud'aita. **14** Mama ewari bio panebudaba Festobara rey Agripaa Pablod'ebemata jara mawũasia: Iab'a cárceld'e ãmaesia Félixba. **15** Maũne jirpanuta m̄ Jerusalén p̄w̄w̄r̄ud'a jũesid'e m̄ma zesid'a nok'orã sacerdoterãta nok'orã judiorãne bawara, mobe jarasid'a beabimarẽã.

16 Mawũanaĩ muãrã panaũ maũrãã jarasia Roma bid'arãbara zhãrã bead'amarẽã chãb'ari k'awa duanu ēãta zhi ji k'ob'eta kĩrãbita k'opanũ ēãrã, aramaũnerã izhikusa zhi k'areba b'eya jibudad'era. **17** Azhi āba naĩnu zebudad'era murã aramaũta nrũẽma zhãrã k'awua obada maẽ jewed'ape jarasia maũ

wed'amarẽã. **18** Zhi ji b'eta kîrâbita k'ob'ebara bia êãta od'ata jarabûda êãba muã krîcha k'ob'ad'a kîrâk'a êbasia. **19** Awuaraburu jirpanasia âzha ijã b'ed'ebema k'area, Jesús apantu k'area, maũ beud'ata Pablobara jara b'ua zok'ai b'uta. **20** Muãrã maũ sãwũãta k'awua êãba wid'isia Jerusalén pũwũrud'a wã krîña k'awuaita maĩnu k'awua od'amarẽã maĩenabemane. **21** Mawũãmينا Pablobara krîñasia izhira k'awua omarẽã rey Augusto Césarba. Mawũẽ muãrã cárceld'e b'ud'amarẽã jarasia muã zok'ayeed'a rey Césarma.

22 Mawũãĩ rey Agripabara nok'o Festoa mawũãsia: Muãbid'a ũrîk'ausia maũ bed'eara.

Mawũãĩ jaribara mawũãsia: Bũara nu ũrîña.

23 Nrũẽma rey Agripa zhi nawek'au Berenice ũme zebudad'era dajada panasia zhi zromarãta. Âzhira zhãrã k'awua obada maẽ ed'a wãsid'a soldaorã nok'orãta wag'aurã bawara, nok'orãta pũwũrud'ebema bawara, mawũẽ nok'o Festobara webisia Pablora. **24** Mobeburu Festobara mawũãsia: Rey Agripaba dewara ũmakîrãrã jõma dai bawara ãba k'ob'eba za eruk'opanuã ũmakîrã naũta, judíorã k'abanaba jirpanũta muãã jisid'a Jerusalénne, dewara nama Cesaread'ebid'a. Maũnerã nemi jîgua jarasid'a wueta b'aid'e b'ũ êãta. **25** Mawũãmينا muãrã k'awuasia izhi bead'aid'ebema o êãta, izhira rey Augusto Césarba k'awua omarẽã krîña b'uba muãrã ya krîchasia zok'aita izhima. **26** Rey mu nok'oa k'ãrẽ wãrãta jara b'ũ diabueita ne êãba muãrã webũrua marã kîrâbita, zhi audrera bũ kîrâbita webũrua rey Agripa, aranaũnerã sãwũãta k'awuabũruba b'aya muã k'ãrẽ b'ũita. **27** Mũma biga ãã jida erupanũrã k'ãrẽã jirpanũta jara ãã zok'aira.

Pablo bed'ead'a Agripa kîrâbita

26 **1** Mobeburu rey Agripabara Pabla mawũãsia: Bũzhikusa zhi k'areba bed'earua.

Mawũãĩ Pablora juwua jirab'ari izhikusa zhi k'areba mawũãsia: **2** Rey Agripa, mũrã sobiabũrua id'i bũ kîrâbita mũzhikusa zhi k'areba bed'eai baera ne jõmaũne mu jirpanũta judíorãba. **3** Zhi audrera bũara jõma k'awua b'ua sãwũã k'awa b'eta k'ãrẽ bed'eata b'uta judíorãne ed'ara, mawũẽ mu biata odua mu bed'eata ũrĩdua sã ãã.

Pablo naara sãwũã b'ad'a

4 Mũrã zhi zake wed'auba jēde wed'auba mũzhi druad'e Jerusalénne sãwũã b'ad'ata k'awua b'ea judíorã jōmaũba. 5 Āzhara dewara k'awua b'ea jara krĩnanarã jēdeuba mũãrã dazhirã ũrãg'ata arib'ae b'uba mũrã fariseota b'ua. 6 Id'ibaira Daizezeba dazhirã zhibarirã b'ead'aa jarad'ara izhara arib'aeita mũã ijã b'ũ k'area mũrã trũsid'a k'awua od'aita. 7 Mawũã jarad'ara arib'aeita ijã b'ea dazhirã Israel warrarã doced'ebemata b'ebara, mawũẽ Daizezeba jara b'ũta arib'ae b'ea diamase ewarid'e. Maũta ijã b'ud'eba rey Agripa, mũrã ji panũã judíorãbara. 8 ¡Sãwũãpe! ¿Marãma ijãĩne b'ũ ěka Daizezeba beud'ata piradrũbigaira?

Pablo zhãrã pẽwã b'ad'a

9 Wãrãnebai mũãrã ne jōma oita krĩchasia Jesús Nazared'ebemane ijã b'era kiaweita. 10 Mũãrã maũta osia Jerusalénne. Mũãrã Jesúsd'ebema ijã b'era bio cárceld'e b'ũkuasia mawũã oi zareata diabũdaba nok'orã sacerdoterãba, beakuabũdara mũma biga basia. 11 Mũãrã de zhi jurebadata nũme maẽ ubima bio ukuabisia ijãbiga ěã Jesúsd'ebema zaread'e ik'azhirua jarabigaita. Aramaũne ãzhi ũrũ k'ãbãẽã kírũ b'uba pẽwãkua b'asia pũwũrũ ãĩbemata tableid'ubid'a.

Pabloa jarad'a izha ijãnata

12 Maũ k'aud'a b'ud'eba mũrã Damasco pũwũrũed'a wã basia mawũã oi zareata diad'ape zok'abũdaba nok'orã sacerdoterãba. 13 Maũne ũmatipa rey Agripa, mũ od'e wãne ũnata bãjãne mũã ũdusia audre ũnata ũmadau urua k'ãñabara. Maũ mũ pũrra tẽũsia, mũ k'aid'u wãbũdasid'a pũrra tẽũsia. 14 Dai jōma egorod'e b'aebũdad'era mũã nemita ũrĩsia hebreo bed'ead'e mũãã mawũãbũrũta: Saulo, Saulo, ¿bua mũrã k'ãrẽã pẽwã b'ũ? Bũra k'ãwũãrã dob'a pugabũrũa sumiãta ne kírãk'a.

15 Mawũãĩ mũãrã mawũãsia: ¿Bũra k'aipe Nok'ó? Mũã mawũãĩ Nok'obara mawũãsia: Mũrã Jesús, maũta bũa pẽwã b'ua. 16 Piradrũrua, ũta nũmedua, mũrã bũaa zhi ũdubibũrũa mũnebemata jarabarita b'ũita, aramaũne bũa ũdud'ata jaramarẽã, mũ bũaa zhi ũdubi nũmaĩnebemata jaramarẽã. 17 Mũã bũra ědrũbi b'aya bũzhirã juwuad'eba,

judíorã ãã juwuad'eba. K'õbeburu muã bura maũrãma zok'aya. **18** Aramaũne mu bed'ea wãrãta k'awuabudaba dabu ewekuamarẽã, pãrĩguad'e b'ead'ata aramaũne b'eyaia ãnane, ãtõmiã zarea edre b'ead'ata aramaũne zed'aya Daizezema. Aramaũne munebemata ijãbudaba Daizezebara bed'ea ne ãã duanebiya k'azhiruata biod'eba, aramaũne b'eyaia izhid'eta b'ed'ebemata.

Pabloa arib'aed'a Jesúsba jaraburuta

19 Mawũẽ rey Agripa, muãrã arib'ae ãã numa ãbasia muãã jaraburura Ûtrebemaba. **20** Awuaraburu naara jarasia Damascod'e b'ea, Jerusalenne b'ea, Judea drua jõmaũne b'ea, judíorã ããta b'ea. Mawũã jarasia k'azhiruara ãmape Daizezeta pẽwãnamarẽã, aramaũne biata od'amarẽã dajada k'azhiruara ãmape b'eba. **21** Maũ k'area judíorãbara murã Daizeze ded'a jidad'ape bead'ai basia. **22** Mawũãmina Daizezeba k'areba numuba id'i basiid'u jara numuã zhi zroma ããta b'ea, zhi zromata b'ea, aramaũne muãrã jãpe jara numu ãã Daizezeba bed'eata jarabibarirãba dewara Moiséba sãwũã berab'ariita jarad'apead'ara: **23** Jarasid'a zhãrã Ëdrubira beui barata, beud'ara naara izhita piradruta, aramaũne Daizeze bed'eata ãnata jaraita judíorãta b'ea, judíorã ããta b'ea.

Pabloa Agripaa jarad'a ijãmarẽã

24 Izhikusa zhi k'areba maũta jaraburud'era Festobara nemi jĩgua mawũãsia: Pablo, bura kĩrãne b'ũ ãã. Estudiotã maũtua k'awua b'uba kĩrãdua b'id'a.

25 Mawũãĩ izhara mawũãsia: Murã kĩrãdua b'id'a ãã zhi zroma Festo. Awuaraburu bed'eara wãrãta jara b'ua kĩrãẽpad'ebemata. **26** Rey Agripa murã bu kĩrãbita adu-a bed'ea k'ob'ua. Maũ muã jaraburud'ebema buara k'awua b'ua, muãrã krĩcha ãã maũẽnabema buara k'awua ããta, maũ berab'arisi ãbaera dau peratud'e. **27** ¿Rey Agripa, buara ijã b'uka Daizezeba bed'eata jarabibarirãba jarad'apead'ara? Muãrã k'awua b'ua buara ijã b'uta.

28 Mawũãĩ Agripabara Pabloa mawũãsia: Bua murã Cristod'ebema babidea.

29 Mawũãĩ Pablobara mawũãsia: ¡Daizezeba krĩnaburu dããrãne o dããrã ããne muãrã bari buta sãwũã b'aita krĩna b'ũ

ẽã, awuaraburu jõma id'i mu bed'eata ùrĩ k'ob'esid'a muãrã mu k'irãk'a b'eaita krĩña b'ua naũ cadena ne ẽã!

30 Mawũã rey Agripata, nok'o Festota, Bereniceta piradrusid'a ãzhi bawara jewed'a duanena bawara. **31** Mobe jãpe wãnape ãzhirãĩnu mawũãsid'a: Izhi bead'aid'ebema miã cárceld'e b'aid'ebema o ẽbasia naũbara.

32 Agripabara Festoa mawũãsia: Naũ ẽdrubid'aid'e b'asia izha krĩnasi ẽburu izhira k'awua omarẽã rey Césarba.

Pablo edebisid'a Romaẽna

27 **1** Daira Italia druaed'a barcod'e wãbid'aita krĩchabudad'era Pablota dewaururã ùkuru jida erub'e bawara soldaorã nok'ota Julioa chãb'arisid'a. Izhira soldaorã rey Augustod'eta tab'ud'ebema basia. **2** Daira barco Adramitio pũwũrud'ebemane b'arisid'a. Maũ barcora wã basia Asia druaed'ebema oded'aze za. Dai bawara b'asia Aristarco Tesalónica pũwũrud'ebemata, maũ pũwũrura Macedonia druaed'ebema. **3** Nrũema jũẽkuasia Sidón pũwũrud'u. Juliobara Pablo bia edaburuta izhi bawara biarãma idu wãbisia k'ãrẽ nesid'ata diad'amarẽã maũrãba. **4** Mamaũba jizoabudad'era dod'u Chipre ãbude wãsid'a pũãdruta ãña numuba. **5** Pusad'e berab'arisid'a Cilicia drua k'irãpe, Panfilia drua k'irãpe, aramaũne zesid'a Mira pũwũrud'u, maũ pũwũrura Licia druaed'ebema.

6 Mama soldaorã nok'obara barco Alejandría pũwũrud'ebemata ùdusia wãta Italia druaed'a. Mawũẽ daira b'aribisia maũne. **7** Daira ewari bio bikaãk'a wãsia. Aramaũne zuburia k'abadad'e pũwũru Gido k'irãpe jũẽkuape pũãdruba idaribi ẽãba dod'u Creta ãbude wãsid'a dod'u Salmón k'irãpe. **8** Aramaũne pusa k'aawa zuburia k'abadad'e berab'arisid'a oded'aze Buenos Puertos abada maẽ. Maũ k'aita b'asia pũwũru Lasea.

9 Ewarita bio aduabudaba ya menajacha numesia pusad'e barcod'e wãirã. Maũsid'a mawũãne fiesta jud'forã nek'od'ak'a ewarira berab'arisia. Maũnerã Pablobara jarirãã, **10** mawũãsia: Muã k'awua b'ua barcora menajachad'e wãneba ne bio aduaya, bari ne zũgũa edeta barcota aduai ẽã, awuaraburu beukuaya dazhirãsid'a.

11 Mawũãmina soldaorã nok'obara barco zhibari bed'eata, barcod'e nok'o bed'eata audre ùrĩsia Pablota jara k'ob'u

k'ãñabara. **12** Oded'aze Buenos Puertos abada maërã kue ewarita berab'ariira biga ëbaera, zhi k'abanaã krïchasið'a mama jipa berab'arid'aita jũënaï k'awuaita Fenice p#wurued'a. Oded'aze maï p#wurud'ebema Creta dod'ud'ebema, mawũã krïchasið'a kue ewarira nangu ewarita pusa ewarita berab'arid'aita mama.

Nanguba pusa bomatubid'a

13 Pũãdruta juwua ãk'aareba pũãdrũ k'ob'aera ãzhima biga basia wãnaïta, mawũë ancla jiraedad'ape wãsid'a dod'u Creta k'aawa. **14** Mawũãmina audre ëãne barco nanguba edab'arisia nangu Euroclidón abadaba. **15** Aramaüne barcora edab'ari wãba zhi kēbũ nanguma p#wurwa b'ed'a ëãba दौरa idu zhi edebisið'a. **16** Dod'u zake Clauda abada ãbũde babũdad'era b'e ëã jirpanape ed'a b'usid'a jãba zakera. **17** Mawũã ed'a b'ud'ape barcora lasoba jũëkuasið'a ãrï ëbamarëã. Ibuta Sirte abadama poa nũmeïneba pera k'ob'eba wua barcod'ebema eub'ari nũmũrã ed'aa b'ud'ape nangua idu edebisið'a. **18** Aramaüne pusa nanguba bomatubi nũmũba nrũëmanerã doid'u pepekuasið'a barcoba ne zũguata edera. **19** Ewari ùbead'e daibara dazhi juwuaba doid'u pepekuasið'a netata barcod'ebema. **20** Ewari k'azhiruaba ùmadau miã chïðau ùdu ëã ewari bio basia, pusa nanguba k'ãbãëã bomatubi nũmũba daibara krïchasið'a दौरa ëdrud'a ëãta.

21 Aramaüne Pablobara दौरa nek'od'a ëã ewari bio bad'eba ãzhi ësadra nũmepe mawũãsia: Biga bak'ausia mũ bed'eata ùrïsið'aburũ, mawũãrã Creta dod'ud'eba jizoa ëbak'ausia k'ãwũã ne ãrïne ne aduabid'e. **22** Mawũãmina wãnigauauda, dazhirã miõta beu ëã, awuaraburũ teguezoaya barcotrũ. **23** Id'i diamase mũ ùme b'asia ángel Daizezed'eta, mũrã Daizezed'ea, mũãrã izha jara b'uta arib'ae b'ua. **24** Ángelbara mũãã mawũãsia: Pablo perarãrũã, bũra jũëïbara rey César kïrãbita. Maũsið'a mawũãne buk'areuba Daizezebara jõma b'eabiya barcod'e bũ bawara did'ira. **25** Maũba wãnigauauda, mũãrã Daizezera krïcha b'ua, mawũã baya izha mũãã jarad'a kïrãk'a. **26** Aranaüne dazhirã poa nũmeña baridu dod'ud'e.

27 Aramaüne semana ùme babũrud'e diamase nũmũnerã pusa Adriáticod'e nanguba eded'e barcod'e trajabadabara ewari ësadra krïchasið'a drua k'aita bakuata. **28** Zabũdad'era pusa

nabuara b'asia treinta y seis metro. Āmaña arana wābudad'era nabua b'asia veintisiete metro. **29** Peñama tēũineba pera k'ob'eba ancla kīmarē tabuesid'a barco ākid'aare. Mobe ĩñabasia ũnadrubi krīña panasia. **30** Barcod'e trajabadara merū wānaīta krīchasiid'a barcod'ebara. Mawũē jāba zakera pusaid'u babibudata sewa tabued'ai kīrāk'a k'opanasia ancla budearebemata. **31** Maũne Pablobara soldaorā nok'oa soldaorā mawũāsia: Naūrāta barcod'e k'opanũ ēburũ marā ēdrud'a ēā.

32 Mawũāi soldaorābara laso jāba zaked'eta tiawebudaba idu ōbuesid'a.

33 Āsabod'od'e Pablobara nek'od'amarēā jōmaũ mawũāsia: Naũba ewarira semana ũme baburua sāvũāi k'awuaita jũā b'ed'e miā k'ārēta k'o ēā. **34** Maũba mũ biata oudua, nek'oudua zarea k'ob'eaita. Marā bud'aid'u miā ab'abid'a miōneta adua ēā.

35 Mawũāpe pan jiraedape jōmaũ kīrābita Daizezea zhibia jipe b'ūape k'osia. **36** Mawũē jōma wāniguad'ape ab'arika k'osid'a. **37** Daira barcod'era jōmaũne duanasia dociento setenta y seis. **38** Pan jāwũā k'od'ape barco wũēsābisid'a trigo pepekuabudaba pusad'e.

Barco pusaba teguezoabid'a

39 Ũnadruburud'era k'awuad'a ēbasia sāũ druata, mawũāmina maũ druad'e jog'oata ũdusid'a ibu bara b'uta. Barcora maũma nũmane wābid'aita krīchasiid'a b'ed'ara.

40 Mawũē laso tiawekua ancla idaribikuasiid'a pusad'e, ēnasid'a barco araa jatubari jũ nũmurā. Mobe zhi wua budearebemata nanguma eub'aribudaba barcobara erutēusia ibuma. **41** Aramaũne istad'e poa nũmebisid'a barcora. Zhi kēbura jou nũmeburuba pukatu ēbasia, aramaũne zhi ākid'ara teguezoa busad'ewasia pusa jamaweba.

42 Soldaorābara krīchasiid'a jidakua erub'era bead'aita miōta tũē merū wā ēbamarēā. **43** Mawũāmina soldaorā nok'obara Pablo beabi krīña ēāba idaribi ēbasia mawũā od'aid'era. Mawũē jarasia zhi tũē k'awua b'era naara doid'u jurzoape drua bad'amarēā. **44** Zhi wuaabema b'aribigasia ũkuru tablad'e, ũkuru barco b'uguzoamane. Aramaũne jōma ēdrubudaba drua basid'a.

Pablo k'ob'ad'a dod'u Maltad'e

28 1 Ēdrubudad'era daibara k'awuasid'a dod'ura Malta abadata. 2 Mama b'ebara दौरا k'ābāēā bia edabudata tebū puad'ape दौरا jōma būredrubisid'a kue ze nūmūba kūrāsāba. 3 Pablobara tebū jarra pōta jurepe edape pepekuasia tebūd'e. Mañne dāmata tebū jūwūrūāba wāēbaburūba k'a jirab'esia juwuad'e. 4 Zhārā mama b'ebara mawūā dāmata juwuad'e jirab'id'ata ūdud'ai mawūāsīd'a: Nañ wārāne miā beamiāta pusad'ebara ēdruburūa. Mawūāmina ne zhi zromane erub'era zhārā k'awua obariba idu b'abi ēā.

5 Pablobara dāma jīāwesīa tebūd'e, aramañne k'ārē sāwūā ēbasīa. 6 Jarirābara jūā k'ob'easīa izhira oroīta, o arītiaud'e beu b'aeīta. Mawūāmina dāārā jūā k'ob'ed'e k'ārē sāwūā ēbaera awuara krīchad'ape jarasīd'a āzha ne zhi zromane erub'eta k'ob'eta.

7 Mama druata b'asīa mañ dod'ud'ebema nok'ota Publio abadad'eta, mañbara दौरا bia edasīa ewarī ūbea. 8 Mañnerā Publio zezera kud'ad'e tab'asīa kūwamiāba āmība. Pablo ed'a wāsīa akud'e, mobe zhiwid'ipe juwua ūrū b'ape b'ebīasīa. 9 Mañta ūdud'ape awurūrā dod'ud'e k'aya b'era zebudaba b'esīd'a. 10 Mañrābara दौरا bia arīb'asīd'a. Barcod'e dai jīzoasīd'era jōma diasīd'a od'e nesīd'ara.

Pablo jūēna Romāīnu

11 Jed'ek'o ūbea baburūd'era दौरा b'arīkuasīa barco Alejandrīa pūwūrūd'ebemane, mañ kue ewarīta berab'arīyeed'a nūmasīa mañ dod'ud'e. Mañma budeare b'asīa ne zhi zromane erub'e Cástor zata, Pólux zata. 12 Pūwūrū Siracusa maē jūēkuape mama duanesīa ewarī ūbea. 13 Mamañba pusa k'aawa wānane jūēkuasīa Regio pūwūrūed'a. Nrūēma dai wāma ābūdeba pūādru nūmūba ewarī ūmene jūēkuasīa Puteoli pūwūrūed'a. 14 Mama meberā ūkūrū ūdusīd'a, mañrā zuburīa bed'easīd'a dai āzhi bawara duanemarēā ewarī sīete. Mobeburū wāsīd'a Roma pūwūrūed'a. 15 Mañnuba meberābara dai uruta ūrīnape kīrāzhu zesīd'a Foro de Apio pūwūrūid'u, Tres Tabernas pūwūrūid'u. Pabloba ūdukuaī Daizezea zhibīa jī sobīasīa. 16 Romāīnu jūēkuabudad'era soldaorā nok'obara jīdakua erub'era

chāb'arisia soldaorā nok'ota wag'aua. Mawūāmina Pablora awuara b'abiburuta soldao ab'aua akubi b'usia.

Pabloba Jesúsdebema jarad'a Romane

17 Jūēnata ewari ūbeade Pablobara trūbisia nok'orā judíorāneta, aramaüne āba zebudad'era mawūāsia: Mū uringā, mūrā dazhirāta b'era bī ēā o ēbasia, miā mūrā bī ēā o ēbasia dazhirā zhibarirā b'ead'aba ok'awa b'ead'ara, maūta murā jidad'ape Jerusalenne chāb'arisid'a Roma bid'arā juwuad'e.

18 Maūrābara mūnebema sāwūāta k'awuad'ape murā ēna krīnasid'a ne ēāba mū k'ārēā bead'aira. **19** Mawūāmina judíorāba idaribid'a ēāba mūrā jarai bara zesia mūrā krīnata murā k'awua omarēā rey Césarba. Mawūā jarasia mūā k'ārēā jī numairā ne ēmina murāta b'era. **20** Maū k'area mūrā marāta trūkuasia marā ūduita, marā bawara bed'eaita. Zhārā Ēdrubita Israel b'eba jūā b'ed'ebema k'area murā k'āwūā jū b'ua naū cadenaba.

21 Mawūāi jarirābara mawūāsid'a: Daibara Judea druad'ebara k'arta jidad'a ēā bud'ebema. Miā mebērā iab'abid'a ze ēā bu jid'era o bu bī ēā jarad'era.

22 Mawūāmina daibara ūrī krīna k'ob'ea bu sāwūā krīcha b'uta. Jesús ūrāg'ad'e b'era daibara k'awua b'ea baridu maē bī ēā jara b'eta.

23 Sōmbed'e zed'aite ewarita b'ud'ape zhārā bio Pabloma zesid'a izhi b'ua maē. Daizezeta Nok'od'ebemata maūrāā bia jarasia diaped'aua kewaraed'a. Aramaüne Jesúsdebemata ijābigayid'e b'asia Moisé ūrāg'ad'e jara b'ud'eba, Daizezeba bed'eata jarabibarirāba jarad'apead'ad'eba. **24** Ūkurūbara ijāsid'a maū jaraburra, mawūāmina ūkurūbara ijāna ēbasia. **25** Azhirāinu krīcha ab'arika zed'a ēāba wābusid'e Pablobara mawūāsia: Bia k'āūneba Jawurebiara bed'eaburuta, Daizezeba bed'eata jarabibarita Isaiad'eba dazhirā zhibarirā b'ead'ata jara mawūāsia:

26 Israel b'ema wāpe mawūādua: Mū bed'eara ūrī b'eid'u sāwūāta k'awuad'a ēbaya, akū b'eid'u sāwūāta k'awuad'a ēbaya.

27 Marā za b'ebara sod'ebara sāwūāta k'awuad'a ēbaya, ūrī b'eid'u ūrī b'ed'a ēbaya, dabū āna b'eba dabūbara akūd'a ēbaya, ūrī b'eid'u sod'ebara sāwūāta k'awuad'a

ēbaya, k'azhiruara āmape Daizezera pēwāna ēbaya
mūā ēdrūbigaira. *(Isaías 6:9-10)*

28 Mawūē k'awuaudua, judíorā ēāta b'ea jarad'e zok'asia
ēdrūid'ebemata Daizezed'era. Aramaūne maūrābara ūrīnaña.

29 Pabloba maūta ma jaraburūd'era judíorā wāsid'a
āzhirāīnu k'aik'aia.

30 Pablo año ūme de arrenda b'asia. Maūnerā jōma bia eda
b'asia izhima zebudara. **31** Daizezeta Nok'od'ebemata jara
b'uta Nok'o Jesucristod'ebemata dajada jara b'asia, maūnerā
miōba sāwūā ēbasia.

Pabloa k'arta b'ud'a mebērã Roma bid'arãita

Saludo diabued'a

1 Mūrã Pabla, mūrã Jesucristo nezok'a, mūrã izha jũrũpe zok'asia bed'ea biata jaramarẽã Daizezed'eta. **2** Maũenabema izha bed'eata jarabibari b'ead'ad'eba na wed'auba jarad'ata b'u tab'ea: **3** Maũ bed'ea biabara jara b'ua zhi Warrata dazhirã Nok'o Jesucristota, izhira rey David'eba uruta b'asia dazhi k'ãwũnerã. **4** Izhira Daizeze Warrata zarea bara b'uta Jawurebiaba k'awuabisia, mawũã k'awuabisia beud'ata piradrud'ad'eba.

5 Jesucristobara mūrã izhi biaba jũrũpe zok'asia, aramaũne drua jõmaũnebemaba ijãnamarẽã izhid'ebemata kuãg'a.

6 Marã maũrãnebemata b'ea, marã jũrũkuasia b'eamarẽã Jesucristod'eta. **7** Jõma marã Roma pãwũrud'ebemata b'era Daizezeba kuãg'ata b'ea, marã jũrũkuasia izhid'eta b'eamarẽã: Mawũẽ izhi biaba marã adu-a b'eabiya dazhi Zhibari dazhirã Zezeba dewara Nok'o Jesucristoba.

Pablo wã krĩna b'ad'a Romaĩnu

8 Mũã naara jaraira Jesucristod'eba mũãrã Daizezea zhibia ji b'ua marã jõmaũbari, marãba Jesús'd'ebema ijã b'eta trũpoa nũmũbari ejũã jõmaũne.

9 Mũãrã Daizezera soid'u arib'ae b'uba bed'ea biata jara b'ua zhi Warrad'eta, izhara k'awua b'ua mũã marã ewariza jara tau eãta mũ zhiwid'ibũrud'era.

10 Mūrã zhiwid'i b'ua Daizezeba krĩnabũru wãbimarẽã marãma. **11** Mũã marã ũdu krĩna b'ua Jawurebiad'ebemata jaraita, aramaũne jipa nũmeãmarẽã. **12** Aramaũnerã zhiya zareabi nũmeãna Jesús'd'ebema ijã b'ed'eba marãbid'a mũãbid'a.

13 Mebērã, mũã marãba k'awuad'aita krĩnata k'awuaudua mūrã biod'e marãma wãza b'ua, aramaũne marãnebemabid'a

Jesús'debemata ijānamarēã dewaraurã judíorã ēãba ijānapead'a kīrāk'a, mawūāmina id'i basiid'u wā b'e ēã nūmūã. **14** Estudiad'ata b'ea, estudiad'a ēãta b'ea, krīcha erub'ea, krīcha ne ēã b'ea muārã jaraibara bed'ea biara. **15** Mawūē muārã Jesús'd'e bed'ea biara marāãbid'a k'adrūabai jaraya marā b'ea Romane.

Zareata bed'ea biad'ebema

16 Mūrã pera ēã Jesús'd'ebema bed'ea biata jaraira, maū Daizeze zareata jōma zhi ijābūdata ēdruid'ebema judíorãta judíorã ēãta. **17** Maū bed'ea biad'eba Daizezebara k'awuabi b'ua izhara bed'ea ne ēã b'ubarita ijāburud'eba. Maūēnabemata zhi b'umata mawūā b'ua: Daizezema bed'ea ne ēã b'ura ijā b'ud'eba izhi ũme b'ai jō ēã b'aya.

Bed'ea bara b'ea beubari b'era

18 Daizezebara izhi kīrūbira ũtreba k'awuabi b'uta zhārã pua k'awua ob'ua bia ēãta ob'eta, bia ēãta ob'eba idu k'awuabid'a ēã b'eta bed'ea izhid'e wārãta. **19** Daizezed'ebemata k'awuad'ai b'ura bia k'awua b'ea izha k'awuabi b'uba. **20** Izhid'ebemata ũdud'ak'ara, izhi zareata jōk'ara, izhira Daizezeta b'ura dajada ũdu nūmūã ējūã osi wed'auga, maūta k'awuaid'e b'ua izha k'arē ob'ud'eba, mawūē bia ēãta ob'ebara k'awuad'a ēã ab'ed'a ēã. **21** Daizezed'ebema k'awua b'eta Daizezera ibia jarad'a ēã, miã zhibia jida ēã, aramaūne sāvūãta k'awuad'a ēã, aramaūne sod'ebara k'awuad'a ēkīrāk'a b'eba so pārīgu b'ea. **22** Krīcha banane b'ed'e krīcha ne ēã b'ea. **23** Daizeze beuk'ata zhi zromane edad'aik'ad'e, zhi zromarāne erub'ea ne dazhi zad'e nūme jōbarita, ibanarã zata, nendūwuru jērū kīmarē b'e zata, nendūwuru jāne wā b'e zata mawūã erub'ea.

24 Maūba Daizezebara idaribisia āzhik'awua ne mitiata od'amarēã, āzhi soba krīñata od'amarēã, mawūē āzhirāñu dazhi perata ob'ea. **25** Daizezed'ebemata wārānebemane nūmeāik'ad'e sewad'ebemane nūmeã, aramaūne Daizezeba ne okuad'a zata zhi zromane ibia jara erub'ea Daizeze zhi okuad'a k'āñabara, maūne izhitru ibia jarad'aid'e b'ua ewari nūmū jōma. Amén.

26 Maũba Daizezebara idaribisia āzhi k'awua od'amarēã dazhi perata. Mawũe wũērārã āzhid'era ab'ari wũērã ũme dazhi perata ob'ea. **27** Zhũmakĩrārāsíd'a ab'arika b'eta wũērã tōb'ari ēã idaribipe ab'ari makĩrã ũme dazhi perata ob'ea. Aramaũne ab'ari makĩrã ũme dazhi perata ob'eba āzhikusa Daizezea zuburia obi b'ea jāpe nũmeba.

28 Mawũã b'ebara Daizezed'ebema k'awua krĩñana ēãba Daizezebara chãb'arikuasia āzhi krĩchara bia ēãta nũmeã, āzhi k'awua od'amarēã k'ārē o ēbai b'ũta. **29** Ne jōmaũ bia ēãta ob'eba kĩma ēãta eruk'ãĩbada, ne mitiata obada, ne wuaabũru krĩñabada, bia ēãta obada, zhārãba ne erub'ũ k'area bĩ ēãbada, miã beabada, k'aik'aiabada, zhārã sewabada, bed'eata obada. **30** Zhārã jarabada, Daizezera juradea, zhārãma mitia bed'eabada, zhi zromane b'ea, bigaud'e b'ea, krĩcha jũrũbada bia ēãta oita, ũrĩna ēã āzhi zhibarirã bed'eara. **31** Krĩchad'e duanu ēã, āzhi bed'eara arib'aed'a ēã, zhārã kuãg'a edad'a ēã, āzhi bĩ ēã od'ara bed'ea ne ēãne edad'a ēã, zhārã sozuburiad'a ēã. **32** Mawũã b'ebara k'awua b'ea Daizezebara pua k'awua oita, aramaũnerã maũ k'aud'a b'era aduaita beuya. Mawũãsiid'u maũ k'aud'a b'ea, aramaũne sobia b'ea maũ k'aud'a b'e bawara.

Daizezeba k'awua oid'ebema

2 1 Maũba bu zhārã jara b'ũra bed'ea ne ēãne b'arãrũã, bua awũrũta jarabũrud'era buzhikusa jarabũrua, bua zhārã jara b'ũta ab'ãuta ob'ũd'eba. **2** K'awua b'ea bia ēãta ob'era Daizezebara pua k'awua obaria k'ārē od'a wãrãneba. **3** Bia ēãta obada b'eta bua jara b'ũta buara ab'ãuta ob'ũra, ĵbu krĩchama bũra ēdrũika Daizezeba pua k'awua oid'ebara? **4** ¿O bũma seri ēka izha k'ãbãēã sozuburia nũmũba zrog'a b'ũra, buara k'awua ēã nũmũ ēka izhara sozuburia b'ũta k'azhiruara ãmape izhita pẽwãmarēã? **5** Mawũãmina bu sora zarea nũmũã k'azhiruata ãmape izhi pẽwãĩrã, mawũe izhi kĩrũbita buzhikusaita bira wã kĩrũ zuburia oi ewaried'a. Maũnerã k'awuabiya sãwũã pua k'awua oi b'ũd'e obũrũta Daizezebara. **6** Izhara ab'a ab'ãua k'ārē diaya āzha k'ārē od'abari. **7** Izhi ũme b'ai jō ēãta diaya biata ob'eba jũru b'ea izha bia jamararēã, beuk'ata b'ũmarēã. **8** Mawũãmina kĩrũ pua k'awua oya āzha krĩñata ob'eba arib'aed'a ēãrã bed'ea

izhid'e wārāta, awuaraburu ob'era bia ēāta. **9** Izha pua k'awua oburud'era zuburia b'eaya, sopua b'eaya bia ēāta ob'era judíorāta judíorā ēāta. **10** Mawūāmina izhima bia nūmeba bia jaraya adu-a b'eabiya biata ob'era judíorāta judíorā ēāta. **11** Aramaūne Daizezebara zhārā awuara eda ēā.

12 Moisé ūrāg'a ne ēā b'eta k'azhiruata ob'era maū ūrāg'a ne ēā aduad'aya, Moisé ūrāg'a erub'eta k'azhiruata ob'era maū ūrāg'ad'eba pua k'awua okuaya. **13** Moisé ūrāg'a bari ūrī b'eba biata duanu ēā Daizeze kīrābitara, awuaraburu maū ūrāg'a arib'ae b'eta izhima biata b'ea. **14** Judíorā ēāba Moisé ūrāg'a ne ēāta maū ūrāg'ad'ebemata ob'era ūrāg'a ne ēmina ūrāg'ata b'ea ari āzhita. **15** Aramaūne ūrāg'ad'ebema ob'eta ūdubi b'era zhi b'uma āzhi sod'e, krīchabara k'awua b'ea k'ārē obudara biata o bia ēāta, bed'ea bara b'eta o bed'ea ne ēā b'eta. **16** Daizezeba k'awua oburu ewadera zhārānebema k'awuad'a ēārā Jesucristod'eba k'awua oya bed'ea biata maū jara b'ud'e.

Judíorābara arib'aed'a ēā ūrāg'ara

17 Marābara marā judío ab'eta Moisé ūrāg'ad'eba Daizeze ūme bed'ea ne ēāne b'ea. **18** Izha k'ārē krīnata k'awua b'eta ūrāg'abara jaradia b'ua k'ārēta biata. **19** Jipa edebadad'e b'ea Daizezed'ebema k'awuad'a ēāba dauberrea b'e kīrāk'a b'eta, mazhima ūnata b'ea pārīguad'e b'erāita. **20** Zhi k'awua ēā b'eta wūāwūā kīrāk'a b'eta ūrāg'abadad'e b'ea, Moisé ūrāg'ata erub'ed'eba k'ārē k'awua bed'e b'ea, k'awua b'ed'e b'ea wārāta. **21** Bua awuru ūrāg'a b'uta, ¿k'ārēā zhi ūrāg'a ēpe buzhikusara? Nezruḡa ēbaita jara b'uta, ¿k'ārēā nezruḡa b'u? **22** Kīma ēāta eruk'āi ēbaita jara b'uta, ¿k'ārēā kīma ēāta eruk'āi b'u? Ne zhi zromarāne erub'era ūduama b'uta, ¿k'ārēā ne biara maūrā ded'abema zrūgabari? **23** Buma buara Moisé ūrāg'ara biod'e k'awua b'uta, ¿maū ūrāg'a arib'ae ēāba k'ārēā bī ēā jarabi b'u Daizezera? **24** Maūēnabemata zhi b'umata mawūā b'ua: Judíorā ēāta b'ebara Daizezera bī ēā jara b'ea marāneba.

25 Wārānebai k'akua eta k'ō b'ura biga Moisé ūrāg'ata arib'ae b'uburu, mawūāmina maū ūrāg'ata arib'ae ēburu bu k'akua eta k'ōpe b'ura k'akua e k'ō ēkīrāk'a b'ua. **26** Aramaūnerā k'akua eta k'ō ēā b'uba Moisé ūrāg'ata arib'ae b'uburu, ¿k'akua e k'ō ēā b'ura k'akua e k'ōpe b'u kīrāk'a b'u ēka? **27** K'akua e k'ō ēā b'uba

Moisé ūrāg'ata kīrāēpa arib'ae b'ubara k'awuabiya buara Moisé ūrāg'ara k'awua b'uta, k'akua eta k'ōpe b'uta arib'ae ēāta maū ūrāg'ara. **28** Judío arata b'u ēā bari ūrūba b'ura, miā k'akua e k'ōpe b'u ēā bari ūrū k'ō b'ura zharad'e. **29** Awuaraburu judío arata b'ua soid'u b'uta, k'akua e k'ōpe b'ua soid'u b'uta, mawūā b'ua Jawurebiad'eba soid'u b'uta, aramaūnerā bari ūrāg'ata k'awua b'ud'eba mawūā b'u ēā. Mawūā soid'u b'ura zhārābara ibia jarad'a ēā, awuaraburu ibia jaraya Daizezeba.

3 **1** ¿K'ārē biata b'u judíota b'aira? ¿K'ārē biata b'u k'akua eta k'ōpe b'aira? **2** Ne biod'eba biata b'ua. Mawūā b'ua wārānebai naara judíorāā ded'ekad'aba izhi bed'eara Daizezebara. **3** ¿K'ōbe sāwūāīpe ūkuru āzhid'ebemaba ijāna ēārā? ¿Mawūā ijāna ēāba izha jarad'ara arib'ae ēka Daizezebara? **4** ¡Mawūā ēā! Bariburu Daizezera wārīnu bed'ea b'ua, maūne zhārā b'era jōma sewa nebūrumiā. Maūēnabemata zhi b'umata mawūā b'ua:

Wārīnuā ad'aya bua jaraburu bed'eara, aramaūne kiaweya
b'uta jibūru. *(Salmos 51:4)*

5 Dazha bia ēāta ob'uba Daizezera biata ūdubi b'uburu, ¿k'ārēta jarad'aīpe? ¿Daizezera bia ēka bia ēāta oburu k'area zuburia oburud'era? Mūrā bed'ea k'ob'ua zhārā mawūā bed'ea bed'e. **6** ¡Mawūā ēā! Daizezeta biata b'u ēbūru, ¿sāwūā k'awua oipe ējūāne zhārā b'era? **7** Ūkūru ba jarabada kīrāk'a dazhi sewa neburu b'uba Daizezera wārīnu bed'ea b'uta k'awuabi b'uburu, ¿k'ārēā jara b'u dazhira k'azhirua omiāta? **8** ¿Jaraid'e b'u ēka दौरa ewarad'e jara panūta, ūkūru ba dai mawūā jara b'era Daizezebara zuburia oid'e b'u ēka? Daibara mawūā badabid'a: ¿Bia ēāta od'aya biata zemarēā?

Ne ēā biata b'ura

9 ¿Mawūē sāwūāīpe? ¿Dazhirā judíorāta audre biarāk'a awūruā k'āñabara? ¡Mawūā ēā! Daibara k'awuabisid'a jōma judíorāta judíorā ēāta k'azhirua edre b'eta. **10** Maūēnabemata zhi b'umata mawūā b'ua:

Biata b'ura ne ēā miā ab'abid'a.

11 Miōba k'awua ēā k'ārē sāwūāta, miōba juru ēā Daizezera.

12 Izhi maēbara jōma jāpe nūmeā, aramaūne izhima biata nūme ēā. Ne ēā biata ob'ura, ne ēā miā ab'abid'a.

(Salmos 14:1-3; 53:1-3; Eclesiastés 7:20)

13 Mitia bed'ea b'eba beud'a jou tab'ɥ uriata mitiata ewa
 numu kīrāk'a b'ua āzhi nemirā, āzhi kīrāmerā sewa
 neburumiā. Zhārā bī ēā ob'e bed'eara dāma neārā
 kīrāk'a b'ua āzhi i edre. *(Salmos 5:9; 140:3)*

14 Āzhi ibara zhārā ik'azhirua jara bī ēā b'ea. *(Salmos 10:7)*

15 Jērū zokea wāēba b'ea zhārā beaita.

16 Ne ārīkua zhārā zuburia okua b'ea āzhi wā maē.

17 Aramaūne k'awua ēā b'ea zhārā bawara adu-a b'aira.
(Isaías 59:7-8)

18 Daizeze wawiaira ne ēā āzhi krīchad'era. *(Salmos 36:1)*

19 K'awua b'ea jōma Daizeze ūrāg'aba jara b'ura jara b'ua
 judfōrā maū ūrāg'a edre b'ea, aramaūne jōma chupea k'ob'ed'e
 zhārā jōma k'awua okuaya Daizezebara. 20 Daizezeba ūrāg'a
 Moiséa diad'ata arib'ae numūbara beubarira miōta bed'ea ne
 ēā b'ɥ ēā Daizeze kīrābitara. Awuaraburu maū ūrāg'abara
 k'awuabi b'ua dazhira k'azhirua omiāta.

Bed'ea ne ēā b'uya ijāburud'eba

21 Mawūāmina id'ira Moisé ūrāg'a arib'aed'a ēāne sāvūā
 bed'ea ne ēā b'ura k'awuabisia Daizezebara, maū zhi
 jarama Moisé ūrāg'aba, Daizezeba bed'eata jarabibarirā
 b'ead'aba. 22 Zhi jarama Daizezebara bed'ea ne ēā b'uita
 Jesucristod'ebemata ijāburud'eba, maūta izhid'ebemata
 ijābuda jōmaūitabema, mawūē miōta awuara eda ēā.

23 Jōmaūba k'azhiruara obada, mawūē āi b'ea Daizezeta
 kīrāwārēānebara. 24 Mawūāmina izhi biaba bari bed'ea ne
 ēā okua b'ua ēdrūra numūba Jesucristod'eba. 25 Daizezeba
 dazhi bed'ea ne ēā b'ura Jesucristota b'ud'ata dazhibari wa
 erezoad'ata ijāburud'eba numūā, aramaūne izhara sāvūā
 bed'ea ne ēā b'uita k'awuabi b'uba zrog'a bed'ea ne ēā okua
 b'ua k'azhiruata od'apead'ara nawed'a. 26 Mawūē id'i ewadera
 izha sāvūā bed'ea ne ēā b'uita k'awuabi numūrā izhira biata
 b'uba bed'ea ne ēā ob'ua zhi ijāburura Jesúsdebemata.

27 ¿Aramaūnerā arak'āwūārā bia numāika? ¿Arak'āwūārā āi
 b'uya! ¿Bia numāika Moisé ūrāg'ad'ebara? ¿Bia numāika maū
 ūrāg'ata arib'ae b'ud'ebara? Mawūā ēā, awuaraburu bia numāna
 Jesúsdebema ūrāg'ata ijā b'uba. 28 Mawūē k'awuaid'era
 Daizezebara dazhira bed'ea ne ēā ob'ua Jesúsdebemata
 ijāburud'eba, mawūā o ēā Moisé ūrāg'ata arib'ae numūba.

29 ¿Daizezera bari judíorãneka? ¿Izhab'a Daizezera judíorã ã̃ta b'ed'e ã̃ka? Wãrãnebai izhab'a judíorã ã̃ta b'ed'ea.

30 Maũẽ nabema Daizezera ab'abai b'ua. Mawũẽ izhara Jesúsd'ebema ijãburud'eba bed'ea ne ã̃ b'uya k'akua eta k'õ b'era, Jesúsd'ebema ijãburud'eba bed'ea ne ã̃ b'uya k'akua eta k'õ ã̃ b'era. **31** ¿Mawũã Jesúsd'ebema ijãburud'eba seribid'a ã̃baika Moisé úrãg'ara? ¡Mawũã ã̃! Awuaraburu mawũãrã arib'ae b'ea maũ úrãg'ata.

Íjãine b'ua Abrahamne kírãk'a

4 **1** ¿K'ãrãta jarad'aibe dazhirã zeze Abrahamnebema? **2** Izha k'ãrẽ ob'uba Daizezeba Abraham bed'ea ne ã̃ b'usiburũ, b'ak'ausia k'ãrẽneba sobia b'aira, mawũãmina Daizeze kírãbita ã̃. **3** Maũẽ nabemata zhi b'umata mawũã b'ua: Daizezeba jaraburura Abrahambara ijãburuba bed'ea ne ã̃ b'usia. **4** Iab'a trajad'ata pag'abudad'era bari diabada ã̃, awuaraburu diabada izhi trajad'abari. **5** Mawũãmina k'ãrẽ o ã̃ne bia ã̃ta b'ura Daizezebara bed'ea ne ã̃ b'ubarita ijãrã, mawũã ijãburud'eba bed'ea ne ã̃ b'uya. **6** Aramaũ kírãk'a rey Davidbid'a sobia b'aita jarasia Daizezeba bed'ea ne ã̃ b'uburura k'ãrẽ o ã̃ne. **7** Maũta mawũãsia:

¡Sobia b'eya bia ã̃ta od'apead'ata Daizezeba bed'ea ne ã̃ b'ukuaburura, k'azhiruata biod'eba bed'ea ne ã̃ b'ukuaburura!

8 ¡Sobia b'aya Daizezeba bed'ea ne ã̃ b'uburura k'azhiruad'eba! *(Salmos 32:1-2)*

9 ¿Mawũã sobia b'aira bari k'akua e k'õ b'eitabemak'a, k'akua eta k'õ ã̃ b'eitabid'a numũ ã̃ka? Daibara jara b'ea Daizezeba jaraburuta Abrahamba ijãburud'eba bed'ea ne ã̃ b'ud'ata. **10** ¿Sãwũã bed'ea ne ã̃ b'usi? ¿K'akua eta k'õpe b'ud'e o k'akua eta k'õ ã̃ b'ud'e? Mawũã b'ua ã̃basia k'akua eta k'õpe b'ud'e, awuaraburu mawũã b'usia k'akua eta k'õ ã̃ b'ud'e. **11** Abraham k'akua eta k'õnabara k'awuabi b'ua Daizezeba bed'ea ne ã̃ b'ud'ata izha jaraburuta ijãburuba wad'i k'akua eta k'õ ã̃ b'ud'e. Aramaũnerã k'akua eta k'õ ã̃ b'eba Daizezed'ebema ijã b'e zezea, ab'arika ijã b'eba bed'ea ne ã̃ duanuk'ãrã. **12** K'akua eta k'õpe b'e zezeta bari k'akua eta k'õpe b'eitabema ã̃, awuaraburu ab'arika ijã b'eitabema dazhirã zeze Abrahamba ijãna kírãk'a k'akua eta k'õ ewed'a.

Daizezeba jarad'ara arib'ae b'ua ijābudad'eba

13 Daizezeba naū ējūāta Abrahamā diaya ad'ara o izhid'eba zed'airāā diaya ad'ara mawūā ēbasia ūrāg'ata arib'aeburūba, awuaraburu mawūāsia bed'ea ne ēā b'id'apūba izha jaraburūta ijāburud'eba. **14** Moisé ūrāg'a arib'ae b'eba Daizezeba diaita jarad'ata jidad'aiburū, ijāinebema numurā seri ēāneba k'ārē ēā Daizezeba diaya ad'ara. **15** Moisé ūrāg'ara arib'aed'a ēāba Daizezera kīrūbi b'ea. Mawūāmina maū ūrāg'ata ne ēā maērā maū ūrāg'ad'e wāēānā ne ēā.

16 Maūneba Daizezeba diaita jarad'ara izhid'ebemata ijā b'ed'eba diaya, aramaūnerā izhi biaba diaya. Maūta Abraham warrarānebema jōmaūita nūmūā. Bari Moisé ūrāg'ad'e b'eitabema ēā, awuaraburu Abrahamne kīrāk'a ijābudaitabema, aramaūne izhira dazhirā jōmaū zezea.

17 Maūēnabemata zhi b'umata mawūā b'ua: Muā bura b'id'apūa zhārā bio zezeta. Mawūāneba Daizeze kīrābitara zhārā bio zezeta b'ua, izhid'ebemata Abrahamba ijānarā Daizezebara beud'apead'ara piradrūbibaria, k'ārē ne ēbad'ata obaria.

18 Daizezeba warra barabiya aburūra Abrahambara ijāsia zhi kīmanebara warra baraid'e b'ū ēāta, aramaūne b'esia zhārā bio zezeta, maūēnabemata mawūāsia: K'āwūā chīdau bio kīrāk'a nūmaña bū warrarānebemata.

19 Maūta ijāirā ed'ab'ae ēbasia, krīcha nūma ēbasia izhira zhi zōrāta, maūne ya beubod'o kīrāk'a b'asia cien año badea b'ūba, mawūā ijāirā ed'ab'ae ēbasia tok'ata b'ūbara zhi kīma Sara. **20** Izhara ijā ēā nūma ēbasia Daizezeba diaya aburūra, awuaraburu soid'u ijāburūba ibia jarasia Daizezera. **21** Jipa k'awuasia Daizezera zhi zromata izha jarad'a arib'aeira. **22** Mawūā ijāburud'eba Daizezebara bed'ea ne ēā b'usia.

23 Bari Abraham ūrū b'ud'a ēbasia mawūā bed'ea ne ēā b'ud'ara. **24** Awuaraburu dazhirāsīd'a ab'arika bed'ea ne ēā duanuk'ārīā dazhirābara izhid'ebema ijā b'eba beud'ata piradrūbid'ata Jesús dazhirā Nok'ota. **25** Daizezebara Jesús chāb'arisia beumarēā dazhirā k'azhirua omiāta b'ebari, beud'ata piradrūbisia dazhirā bed'ea ne ēā b'uita.

Jesúsd'eba bed'ea ne eã b'ea

5 1 Ijã b'ed'eba bed'ea ne eã duanuk'ãrĩba dazhirã Daizeze bawara bed'ea ne eã b'ea dazhirã Nok'o Jesucristod'eba. 2 Jesucristod'ebemata ijã b'ed'ebemamerã dazhirã Daizezebara izhi biaba nũmũk'ãrĩã, dazhirã maũne jipa nũmeã. Aramaũne sobia krĩcha b'ea Daizeze kĩrãwãrẽãnebemata jidad'aita. 3 Bari maũba eã, awuarabũru dazhira sobiaid'e b'ua zuburia nũmũnerã, k'awuaid'era zuburia nũmũne zrog'a k'awayã. 4 Mawũã zrog'a nũmũrã Daizezema bia nũmũã. Mawũã zrog'a nũmũrã Daizeze kĩrãwãrẽãnebemata jidaya. 5 Mawũã jidaira dazhirãĩtara sewa eãta Daizezebara kuãg'ata izhid'eta dazhirã sod'e diasia Jawurebiata dazhirãã diad'aba.

6 Dazhira eãrud'e b'ũ eãne ewarita arababũrud'era Cristora beusia dazhi bia eãta b'ebari. 7 Wãrãnebai miõta zhi beabi eã biabarira, baũcha iab'a zhi beabiya biabarira. 8 Mawũãmina Daizezebara izha dazhira kuãg'ata k'awuabibũrũta wad'i k'azhirua omiãta b'ed'e Cristota beubisia dazhibari. 9 Mawũẽ Cristo wad'eba bed'ea ne eã duanuk'ãrĩba eãrud'aya Daizezeba zhãrãta kĩrũ pua k'awua oid'ebara. 10 Izhi ũme zhi jurata b'ed'e Daizezebara dazhira izhi bawara zhibiata b'usia zhi warra bebud'eba, mawũã zhibiata b'ud'aba eãrud'aya Cristota b'ud'eba. 11 Bari maũba eã, awuarabũru Daizeze bawara sobia b'ea dazhirã Nok'o Jesucristod'eba. Izhi k'areuba id'ira Daizeze bawara zhibiata b'ea.

Adãnebema Cristod'ebema

12 K'azhiruara naũ eãjũãena zesia ũmakĩrã ab'aud'eba, maũ k'azhiruad'eba nũmesia bebuta. Aramaũne jõma beu nũmesia jõmaũba obadaba k'azhiruata. 13 Naara Moisé ũrãg'a ne eãbasid'euba k'azhiruara ob'ea eãjũãnerã, mawũãmina ũrãg'ata ne eãba bed'ea bara b'ea a eãbasia k'azhiruata ob'era. 14 Mawũãmina k'azhiruata ob'eba beu nũmesia Adãn ewarid'eba Moisé ewariid'u, Daizezeba jarad'ata Adãnba ũrĩ eãbad'a kĩrãk'ara k'azhiruara od'a eãbasia. Adãneba jõma zuburia nũmena kĩrãk'a jõma bia nũmesia Cristo zeita b'ad'ad'eba.

15 Mawũãmina Daizezeba bari diad'ara Adãnba k'azhiruata od'a kĩrãk'a eã, mawũã ab'auãba k'azhiruata od'ad'eba bio

beusid'a. Waya Daizezeba izhi biaba bari diad'ara ēdrūta bioitabemata izhi biaba nūmūk'ārīā ūmakīrā ab'aūd'eba, Jesucristod'eba. **16** Daizezeba izhi biaba bari diad'ara Adánba k'azhiruata od'a kīrāk'a ēā. Wārānebai mawūā ab'aūba k'azhiruata od'ad'eba Daizezebara aduabigaid'e nūmūsia, mawūāmina izha bari diad'ata nūmūk'ārīā zhārāba k'azhiruata bio osid'amina bed'ea ne ēā b'ūkuaita. **17** Ab'aūba k'azhiruata od'ad'eba jōma beu nūmūburū, audrebai Daizezebara izhi ūme b'ai jō ēā b'eabiya ab'aūd'eba Jesucristod'eba, mawūā b'eabiya izhi biaba bari bed'ea ne ēā oburūrāta.

18 Ab'aūba k'azhiruata od'ad'eba Daizezebara zhārā jōma aduabigaid'e nūmūsia, aramaū kīrāk'a ab'aūba biata od'ad'eba bed'ea ne ēā oira zhārā jōmaūitabemata izhi ūme b'ai jō ēā b'abiya. **19** Adánba Daizeze bed'eata arib'ae ēbad'aba zhārā jōma k'azhirua omiāta nūmūsia. Aramaū kīrāk'a Jesúsba Daizeze bed'eata arib'aed'aba zhārā bio bed'ea ne ēā b'ūya.

20 Moisé ūrāg'ara nūmūsia k'awuabigaita k'azhiruata k'ābāēā obadata. K'azhiruata mawūā k'ābāēā obadad'ebara Daizezebara k'awuabisia izhi biaba k'ābāēā sozuburia b'ūta.

21 K'azhiruata obadaba aduaita beubada, mawūāmina Daizezebara izhi biaba bed'ea ne ēā b'ūya izhi ūme b'ai jō ēā b'abiita Jesucristo dazhirā Nok'od'eba.

Ya beusid'a k'azhiruaitara

6 **1** ¿Mawūē k'asia ad'aipe? ¿K'azhiruad'e b'eaika Daizezeba izhi biaba k'ābāēā sozuburiamarēā? **2** ¿Mawūā ēā! K'azhiruara od'a ēāba dazhira ya beusia k'azhiruaitara. ¿Mawūē sāwūā wad'i k'azhiruad'e b'eaipe? **3** ¿K'awuad'a ēka buru k'oed'ad'eba b'eta Jesucristod'ebemata, aramaūne duanu ēka izhi ūme beud'ata? **4** Buru k'oed'ad'eba dazhira izhi ūme jou k'ob'ad'e wāsia, mawūē Cristo beud'ata zhi Zezeba izhi zareaba piradrūbid'a kīrāk'a dazhisid'a piradrūbisia zok'ai nimibamarēā zhiwid'id'e.

5 Dazhira Cristo ūme beud'aba izhi piradrūd'a kīrāk'a zok'ai b'ai zhiwid'id'e b'eya. **6** Maūta k'awuaid'era dazhita na b'ad'ara izhi ūme cruzd'e k'achiburūba k'akua k'azhiruad'ebemata beasia. Mawūē dazhira wueta k'azhirua nezok'a ēā. **7** Mawūā beud'ara ēdrūsia k'azhiruad'ebara.

8 Dazhira Cristo ūme beud'aba ijā b'ea duanaīta izhi ūme.

9 K'awua b'ea Cristo beud'ata piradrud'ara ya beu ēā, bebura wueta zarea ne ēā izhi ūrūrā. 10 Beuma ab'a beud'aba k'azhiruara jōma edre b'usia. Id'id'e b'ura Daizezeita b'ua.

11 Marāsīd'a aramaū kīrāk'a b'eta k'azhiruara od'a ēāba ya beusita b'eaudua k'azhiruaitara, aramaūne Daizezeita zok'ai b'eaudua Jesucristo dazhirā Nok'od'eba.

12 K'azhiruua idu k'ab'aribirāūdua marā k'akua beubarita, aramaūne orāūdua bia ēāta obi krīnaburura. 13 Marā k'akuara idu k'azhiruua chāb'arirāūdua bia ēāta oita. Awuaraburu marā Daizezea chāb'ariudua zok'ai duaīnaba k'azhiruad'e beu b'ead'ata, aramaūne marā k'akuara Daizezea chāb'ariudua biata oita. 14 K'azhiruabara marā k'ab'ari nūmaīne b'ū ēā. Marā Moisé ūrāg'a edre nūmeba ēdrūita nūmū ēā, awuaraburu ēdrūya Daizezeba izhi biaba ēdrūbid'a edre nūmeba.

Duanena biata od'aita

15 ¿Mawūē sāwūāpe? ¿K'azhiruara od'aika Moisé ūrāg'a edre duanu ēbaera, mawūā od'aika Daizezeba izhi biaba ēdrūbid'a edre duanu baera? ¡Mawūā ēā! 16 ¿K'awuad'a ēka marāta zhārā edre nezok'ata nūmeburud'era maū bed'eata arīb'ae nūmebari ēka, aramaū kīrāk'a nūmū ēka k'azhirua nezok'ara aduaita beuita, waya Daizeze bed'eata arīb'ae b'ura nūmū ēka bia nūmaī k'area? 17 Mūā Daizezea zhibia ji b'ura k'azhirua nezok'ata b'easimina marābara soid'u arīb'ae b'ea Daizeze ūrāg'a jaradiad'apead'ata. 18 K'azhiruad'ebara ēdrud'ape Daizeze nezok'arāta duanesia biata od'aita.

19 Mūārā mawūā nezok'ad'ebemata jara nūmūā mūā jara b'uta marābara sāwūāta k'awuad'a ēāba. Nawed'ara marā k'akuara bia ēā chāb'arisid'a ne mitiata dazhi perata od'aita. Waya id'id'era marā k'akuara Daizezea chāb'ariudua biata od'aita.

20 Marā k'azhirua nezok'ata b'easid'era kīrāēpa biata od'a ēbasia. 21 ¿Bia ēāta ob'ead'ad'ebara k'ārē biata jidasid'a, maūnebara id'id'era marā pera duanu ēka? Maūnebara aduaita beuya. 22 Mawūāmina id'id'era k'azhiruad'ebara ēdrud'ape Daizeze nezok'ata b'eba izhiita nūmeā, mawūē izhi ūme b'ai jō ēā b'eaya. 23 K'azhiruata ob'ud'ebara aduaita beuya. Mawūāneba Daizezebara izhi ūme b'ai jō ēāta bari dia b'ua Jesucristo dazhirā Nok'od'eba.

Miã ũrãg'ad'a kîma âmaĩ eã b'ud'eba

7 1 Mebērã, mūrã marã Moisé ũrãg'a k'awua b'ea bed'eya, ¿marãba k'awua b'ed'era dazhira Moisé ũrãg'ad'e b'ũ eka wad'i zok'ai b'ud'era? **2** Aramaũ kîrãk'a wũērã miã k'ãipe b'ũra Moisé ũrãg'ad'ebara zhi kîma ũme b'aibara zhi kîma wad'i zok'ai b'ud'era. Mawũãmina zhi kîmata beura, maũ wũērã Moisé ũrãg'ad'ebara êdrubũrua zhi kîma ũme b'ad'ara. **3** Zhi kîma wad'i zok'ai b'ud'e wũērãba awurũta edara kîma eãta eruk'ãĩ b'ũa ad'aya. Mawũãmina zhi kîmata beura Moisé ũrãg'ad'ebara êdrubũrua, mawũẽ awurũta edara kîma eãta eruk'ãĩ b'a eã.

4 Mebērã, marã aramaũ kîrãk'a Moisé ũrãg'aitara ya beusid'a Cristota beud'ad'eba. Aramaũne awurud'eta b'eta Cristo beud'ata piradrud'ad'eta b'eba biata od'aya Daizezeita. **5** K'azhiruad'e zharad'ebemane b'easid'era k'azhiruara wuaabũru okriñasid'a Moisé ũrãg'aba o eãbaita jara b'ũta, aramaũne dazhi k'akuaba ob'ũbara dazhira aduaita beui basia. **6** Mawũãmina id'ira Moisé ũrãg'ad'ebara êdrusid'a, maũ ũrãg'a edre duanu eãba dazhira ya beusia maũ ũrãg'aitara. Mawũẽ Daizezeba jara b'ũta zhiwid'ita Jawurebiad'eba arib'aed'aya, aramaũnerã Moisé ũrãg'ata zhi zõrã edre duana eã.

K'azhiruata b'ud'ebema mune

7 ¿Mawũẽ k'asia ad'aibe? ¿Moisé ũrãg'ara k'azhiruak'a? ¿Mawũã eã! Baribũru muãrã k'azhiruara sãwũãta k'awua eãta k'awuasias Moisé ũrãg'ad'eba. Miã muãrã k'awua eãbak'ausia ne zhãrãne kriña b'e eãrã, maũne Moisé ũrãg'abara mawũã b'ũa: Ne zhãrãne kriñarãrũã. **8** Mawũãmina mawũã jarad'ad'eba k'azhiruabara muãã wuaabũru ne jõma kriñabisia. Moisé ũrãg'ata ne eãbasibũru k'azhiruara wuaabũru okriña nũma eãbak'ausia.

9 Muã Moisé ũrãg'a k'awua eã b'asid'era mūrã adu-a b'asia. Mawũãmina k'awuabũrud'era muãrã k'azhiruara wuaabũru okriñasia, mawũẽ mūrã aduaita beui basia. **10** Moisé ũrãg'abara mũta Daizeze ũme b'ai jõ eã b'abiita b'ũbara aramaũne muãã k'awuabisia mūrã aduaita beuita b'ũta. **11** K'azhiruabara Moisé ũrãg'aba jara b'ũra obi eãba mūrã sewasia, aramaũne mūrã aduabiita beui basia.

12 Wārānebai Moisé ūrāg'ara Daizezed'ea, ūrāg'ara biata biga. 13 ¿Mawūā biata mūrā aduabiita beai basika? ¡Mawūā ēā! Awuaraburū k'azhiruata ob'ud'ebara mūrā aduaita beuita maū mawūā biad'eba k'awuasia, mawūē maū ūrāg'ad'ebara dajada nūmūā k'azhiruara jipad'e k'azhiruata.

14 Dazhirābara k'awua b'ea Moisé ūrāg'ara Jawurebiad'ebemata. Mawūāmina mūrā zharad'ebemane b'ūba k'azhiruāa zhi nendoma. 15 Mūā k'ārē ob'ura k'awua ēā mūā krīñata ok'aba, awuaraburū mūā krīña ēāta obaria. 16 Mūā krīña ēāta obariba mūrā k'awua b'ua Moisé ūrāg'ara biata. 17 Mawūē mū ēā maū mawūā obarira, awuaraburū obaria k'azhiruata b'ūba mūne. 18 Mūrā k'awua b'ua mūnerā mū zharad'era ne ēā biara, biata okrīñāirā mūne b'ua, mawūāmina o ēā. 19 O ēā biata mūā krīñata, awuaraburū bia ēāta mūā krīña ēāta obaria. 20 Mūā krīña ēāta oburūra mūā o ēā, awuaraburū obaria k'azhiruata b'ūba mūne.

21 Mawūē mūā biata okrīña b'ud'era bia ēāta mūne b'ūba idaribi ēā. 22 Mūne ed'aubara mūma biga Daizeze ūrāg'ara. 23 Mawūāmina ne awurūta mūne b'ua mū krīchata idaribi ēāta, maūbara obi edea k'azhiruata mūne b'uta.

24 ¡Mūrā zuburia b'ua! ¿Mūrā k'aiba ēdrūbiipe mū k'akuaba mū aduabiita beaita nūmūrā? 25 Mūrā Daizezea zhibia ji b'ua izhaburū ēdrūbiya Jesucristo dazhirā Nok'od'eba. Mūrā krīchabara arib'ae krīña Daizeze ūrāg'ata, mawūāmina zharabara okrīña k'azhiruata.

Nūmeāñebema Jawurebiad'eba

8 1 Id'ira Jesucristo ūme b'era bed'ea bara duanu ēā, mawūā duanu ēā zharad'ebemane duanu ēāta, awuaraburū mawūā b'ea Jawurebiad'eba b'eta. 2 B'ai zhiwid'ita Jawurebiaba Jesucristod'eba dia b'ūba dazhira k'azhiruad'eba ēdrūbisia aduaita beui bad'ata. 3 Moisé ūrāg'abara ēdrūbi b'e ēāba, zharabara ēdrūbi b'e ēāba Daizezebara zhi warrata zok'asia dazhi k'āwū zharad'e k'azhirua omiā zad'e. Mobe dazhi k'azhiruabari beubiburūba k'azhiruad'ebara ēdrūbisia, aramañe k'azhiruara beasia dazhi k'āwū zharad'eba. 4 Mawūā osia Moisé ūrāg'ata dazhirāba arib'ae b'ed'amarēā, mawūē zharad'ebemane nūme ēā, awuaraburū nūmeā Jawurebiad'eba.

5 Zharad'ebemane b'era krīcha b'ea zharad'ebemane. Mawūāmina Jawurebiad'eba b'era krīcha b'ea Jawurebiad'ebemata. **6** Zharad'ebemata krīcha b'ura aduaita beuya, mawūāmina Jawurebiad'ebemata krīcha b'ura Daizeze ūme b'ai jō ēā b'aya adu-a. **7** Zharad'ebemata krīcha b'ed'eba Daizezeba jurata b'ebara Daizeze ūrāg'ara arib'aed'a ēā, miā b'ed'a ēā. **8** Zharad'ebemane nūmerā Daizezeba krīñane nūme ēā.

9 Mawūāmina marā zharad'ebemane nūme ēā, awuaraburu Jawurebiad'eba nūmeā Jawurebia Daizezed'eta marāne ed'a b'uburu. Iab'auta Jawurebia Cristod'eta ne ēburu izhid'e ēā.

10 Mawūāmina Cristota marāne ed'a b'uburu, wārānebai k'akuara k'azhiruata od'ad'eba beuimina jawurera zok'ai b'ua Daizezeba bed'ea ne ēā b'ud'aba. **11** Jawurebiata Jesús beud'ata piradrūbid'ad'eta marāne ed'a b'uburu, Jesucristo beud'ata piradrūbid'abara marā k'akua beuita b'ura izhab'a piradrūbiya izhi Jawurebiata b'ud'eba marāne ed'a.

12 Mawūē meberā, Jawurebiad'eba nūmeāna, zharad'ebemane nūmeā ēā. **13** Zharad'ebemane nūmeāiburu aduaita beud'aya. Mawūāmina Jawurebiad'eba beubibūdata zharad'ebemata od'a ēārā Daizeze ūme b'ai jō ēā b'aya.

14 Jōma Daizeze Jawurebiad'eba nūmerā Daizeze warrarā. **15** Marāba Jawurebiata jidad'abara marā nezok'ata b'ū ēbasia, mawūē nezok'ata b'ead'a kīrāk'a wakusa pera b'ead'e b'ū ēā, awuaraburu Jawurebiara jidasid'a marā Daizeze warrarā babid'ata. Izhid'eba dazhirābara Daizezea ;Zeze! abada.

16 Ab'au Jawurebiaba dazhi jawurea k'awuabi b'ua dazhira Daizeze warrarāta. **17** Mawūā zhi warrarā baera Daizezeba ne erub'uta jidad'aya Cristo bawarauba, izhi zuburiad'a kīrāk'a zuburiad'ara Daizezebara Cristo bawara bia b'uya.

18 Wārānebai zuburiata id'i ewadebema k'ārē ēā, ewarita uruba Daizezeba dazhi bia b'uita. **19** Ne jōma izha okuad'abara maūta krīña b'eba jūā b'ea ūdubimarēā zhi warrarā bia nūminapūta Daizezeba. **20** Izha ne jōma okuad'ara bia nūme ēbasia, izhi dob'a mawūā nūme ēbasia, awuaraburu Adānta bed'ead'eba Daizezeba mawūā nūmusia, mawūā nūmunabara bia nūmumarēā jūā b'ea. **21** Izha okuad'abara mawūā jūā b'ea b'erawak'ata nūmumarēā zhi warrarāta bia nūmuī kīrāk'a Daizezeba. **22** K'awua b'ea izha ne jōma okuad'ara puaba

ũĩ-ũĩã b'ea, wũērã toi puabari kīrāk'a pua b'ea id'ibasiid'u.

23 Bari maũrãtru pua duanu ěã, awuaraburu Jawurebiata naara jidad'apead'ata dazhirãsid'a puaba ũĩ-ũĩã b'ed'e jũã b'ea Daizezeba zhi warrarã jure edemarẽã, aramaũne beuk'ata b'umarẽã dazhi k'akuara. **24** Dazhira maũta jũãĩta ědrusia. Dazha maũta ũdu b'uburu jũã ěã. Iab'aua ne ũdu b'ura ¿k'arẽã jũãĩpe? **25** Mawũãmina dazha ũdu ěãta jũã b'ura ũduyeed'a jũãbada.

26 Aramaũ kīrāk'a dazhira Jawurebiaba k'areba b'ua dazha b'e ěãnebemane. Daizezea k'arẽ bigata wid'iira dazhara k'awua ěã. Mawũãmina Jawurebiata dazhibari ũĩ-ũĩã zhiwid'i b'ua, maũ sãwũãta jaraid'e b'ũ ěã. **27** Mawũãmina Daizezebara dazhi sora ũdu k'awua b'uba k'awua b'ua Jawurebiaba k'arẽ wid'i b'ura, izhira Daizezeba krĩñane zhiwid'i b'ua izhid'erãita.

Zuburiara jõma edre b'aebibada

28 K'awua b'ea izhi kuãg'a b'eta Daizezeba k'arẽ berab'aribi b'ura jõma k'arebata biatibema, maũta izha k'arẽ k'aud'a b'eabiita trũkuad'aitabema. **29** Na wed'aua izha ũdu k'awua b'uta b'era zhi juruma zhi Warra Jesús kīrāk'a b'eabiita, aramaũne izhita Warra nabemata b'amarẽã mebẽrã biod'e ed'a. **30** Izha mawũã zhi jurumata b'era trũkua numuk'arĩã. Mawũã trũkua numuk'arĩrã bed'ea ne ěã numuk'arĩã. Mawũã bed'ea ne ěã numuk'arĩrã izhita zhi zromanebemata numuk'arĩã.

31 ¿Mawũẽ maũẽnabema k'asia ad'aípe? Daizezeta dazhiaare b'ura, ¿dazhira k'aiba sãwũãĩpe? **32** Daizezebara miã zhi Warrasid'a wããg'a ěbasia, awuaraburu bebuid'u chãb'arisia dazhirã jõmaũbari. ¿Mawũẽ dazhirãã sãwũã ne jõma dia ěbaípe zhi Warra bawaraua? **33** ¿K'aiba ji numã b'eípe Daizezeba jurũkuad'ara? Daizezebara izhaburu bed'ea ne ěã b'ubaria. **34** ¿K'aiba bed'ea bara b'ua aipe? Miõba bed'ea bara b'ua a ěã Cristota dazhibari beud'aba. Beud'ata píradrupe Daizeze juwua araare b'ua, zhiwid'i b'ua dazhirãbari. **35** ¿Dazhira k'aiba ãĩ tũípe Cristoba kuãg'ata b'era? ¿Zuburia numubara, sopua numubara, bĩ ěã od'aita pẽwã numebara, jarrabad'e numubara, wua ne ěã numubara, menajachad'e numubara, kuchoba beaita numebara ãĩ tũika? **36** Maũẽnabemata zhi b'umata mawũã b'ua:

Daira bu k'area ewariza bebud'e nũmeã. Daira erunũmeã
oveja beai bara kĩrãk'a. *(Salmos 44:22)*

37 Maũ zuburiara dazhirãbara jõma edre b'aebibada
Jesucristod'eba dazhirã kuãg'ad'eba. **38** Mawũẽ muã
k'awuaid'era bebubara, zuburia nũmũbara, ángelerãbara, zhi
zromarãbara, zareata jairãnebara, id'ibemabara, nubemabara,
39 jaita ùtu, eid'u nũmũbara, miã ne awurũbara dazhira ãi tu
b'e eã Daizezeba kuãg'ata b'era Jesucristo dazhirã Nok'od'eba.

Daizezeba jurud'a Israel b'era

9 **1** Cristod'eba muãrã wãrãta jaraya, murã sewa nebũru
ẽãta k'awua b'ua Jawurebiad'eba. **2** Israel b'e k'area
murã baridua k'ãbãẽẽ sopua b'ua. **3** Mu ãi b'ebũruba ijãnaíta
b'asibũru murã Daizezea zuburia obibũruta Cristod'ebara
ãi b'ek'ausia mu urerã zharad'ebemata kuãg'aba. **4** ãzhira
israelitarãta b'ea, ãzhira Daizezeba zhi warrarã babigad'a,
izhi k'ĩrãwãrẽãta ùdubigad'a, izha k'ãrẽ oita jarak'ad'a, izhi
ùrãg'ata Moiséd'eba ded'ekad'a, izhira sãwũã ibia jarad'aid'e
b'uta k'awuabigad'a, izha k'ãrẽ diaita jarak'ad'a. **5** ãzhira
Abrahamneba, Isaacd'eba, Jacobod'eba uruta b'ea, ãzhid'eba
naũ zharad'e zesia Cristora, izhira Daizezeta ne jõmaũ ùrũ
b'ua, mawũẽ ewari nũmu jõma ibia jarad'aya. Amén.

6 Muãrã jara nũmu eã izha jarad'ara Daizezebara arib'ae
ẽãta. Awuarabũru jara nũmuã Israel b'ed'eba urura Daizezema
jõmarã israelitarã eãta. **7** Abrahamneba urura Daizezema
jõmarã Abraham warrarã eã, maũneba izhara mawũãsia: Bu
warrarã nũmaña Isaacd'eba. **8** Aramaũnerã Abraham warrarã
bari zharad'eba b'era Daizeze warrarã eã. Awuarabũru
Abraham warrarã Daizezed'era warra izha jarad'ad'ebema.
9 Izhara mawũãsia: Murã año ab'auð'e zeya, maũnerã Sara
tok'ara wau erub'aya

10 Bari maũ eã, awuarabũru Rebecabid'a Isaacd'eta
memerãta tosia zõrã dazhirãta b'ad'ad'eta. **11** Wad'i tod'a
ẽwed'a, wad'i bia eãta miã biata od'a ewed'a Daizezeba
jurud'ad'eba nũmaĩrã, aramaũne k'ãrẽ od'ad'eba nũma eãbaira
awuarabũru izha jurud'ad'eba nũmaĩrã, **12** Daizezebara
Rebecaa mawũãsia: Nabemabara arib'aeya tãẽbemata.
13 Maũẽnabemata zhi b'umata mawũã b'ua: Muãrã Jacobo
kuãg'asia, mawũãmina Esaú jurasia.

14 ¿Mawũẽ k'asia ad'aibe? ¿Daizezebara bia ãta ob'ũka? ¿Mawũã ã! **15** Izhara Moiséa mawũãsia: Muãrã sozuburiaya muã sozuburia krĩnata. **16** Aramaũnerã izhita jurubi krĩnaba k'ãrẽ onũmũta juru ãã, awuaraburu Daizezebara jurubaría izha sozuburia krĩnata. **17** Maũẽ nabemata zhi b'ũmata izhara Egiptod'ebema nok'oa mawũãsia: Muã bura nok'ota b'usia bud'eba mu zareata ũduk'awabigaita, aramaũne mu zhi zromata jara b'eamarẽã drua jõmaũne. **18** Aramaũne Daizezebara izha sozuburia krĩnata sozuburia b'ua, bed'ea ũrĩ ãã zarea nũmabi krĩnata zarea nũmabi b'ua.

19 Maũneba iab'aua muãã mawũãĩ baya: ¿Mawũãta k'ãrẽã dazhira bed'ea bara b'ea ab'ũ? ¿Aramaũnerã k'aiba sãwũãĩpe izha krĩnane nũmũk'ãrĩrã? **20** ¿Bura k'aibe Daizeze mawũã bed'eaira? ¿Zok'obara zhi od'aa mawũãĩ bũka?: ¿Murã k'ãrẽã k'ãwũã osi? **21** ¿Zok'o obaribara egorora izha krĩnane oi ãã b'ũka, ab'au egoroba oi ãã b'ũka zok'o ab'a ne biad'e zok'aita, ab'a ne baridud'e zok'aita?

(Romanos 9:21)

22 Aramaũ kĩrãk'a Daizezebara izha krĩnata oburũta izhi kĩrũbita izhi zareata ũduk'awabiga krĩnane k'ãbãã zrog'asia k'azhiruata ob'eba kĩrũbiba aduabigai bad'ata. **23** Mawũã zrog'asia izhira kĩrãwãrẽã zromata izha sozuburiad'arãã k'awuabigai k'area, nawed'a arib'aesia mawũã kĩrãwãrẽã nabemata b'eabiita. **24** Maũrãta izha trũkuad'ara trũkuasia dazhirãta, bari judĩorã nabemata trũ ãbasia, awuaraburu trũsia judĩorã ã nabemasid'a. **25** Maũẽ nabemata Daizezebara jarad'ata Oseas librod'e mawũã b'ua:

Muãrã murẽrã aya murẽrã ãbad'ata. Muã kuãg'ata duana ãbad'ata muã kuãg'ata b'ea aya. (Oseas 2:23)

26 Maũẽ nabemata dewara mawũã b'ua:

Muãrã marã murẽrã ãã ad'ata, Daizeze zok'ai b'ũ warrarã aya. (Oseas 1:10)

27 Dewara Isafaba Israel b'ed'ebemata mawũasia:

Israel b'e warrarãnebemata pusa ibu kîrãk'a nũmaĩmina bari ũkuru ědrud'aya.

28 Maũenabema Daizezebara druad'e b'era k'awua oya k'adrũabai. *(Isaías 10:22-23)*

29 Dewara nawed'ara Isafabara mawũasia:

Daizeze ne jõmaũne zhi zromaba dazhirãta ũkuru zok'ai b'u ěbasiburũ, dazhirã berab'arik'ausia Sodoma jõna kîrãk'a, Gomorra jõna kîrãk'a. *(Isaías 1:9)*

Bed'ea ne ěbaya ijãburud'eba

30 ¿Mawũe k'asia ad'aibe? Judíorã ěãrã bed'ea ne ěbaid'ebemane nũme ěãta, Daizezebara bed'ea ne ěã b'ũkua nũmuã Cristod'ebemata ijãbudaba. **31** Maũne Israel b'era bed'ea ne ěbaid'ebema ũrãg'ad'e nũmeta bed'ea ne ěã b'ũkua ěã. **32** ¿K'ãrẽneba mawũãpe? Mawũãta nũmuã maũne nũmeta Cristod'ebemata ijãna ěãba, awuaraburũ k'ãrẽ ob'eba bed'ea ne ěbaid'e nũmeã. Mawũã Cristod'ebema ijãna ěãba tẽnedrusid'a mong'arama tẽnedrui kîrãk'a. **33** Maũenabemata zhi b'ũmata mawũã b'ũa:

Muã Jerusalenne mong'arata b'ũya zhãrã tẽnedrubarita, izhid'ebemata ijã b'ũra bariara ěã. *(Isaías 28:16)*

10 **1** Mebẽrã, wãrãnebai muã sod'eba krĩña b'ũra murã Daizezea zhiwid'i b'ũa ědrud'amarẽã Israel b'eta.

2 Muã k'awuaid'era Daizezeba krĩñane nũma krĩña b'ea, mawũãmina wãrĩnu sãwũãta k'awua duanu ěã. **3** Daizezeba sãwũã bed'ea ne ěã b'ũbarira k'awuad'a ěã, mawũe ãzha k'ãrẽ ob'eba bed'ea ne ěã b'eaita krĩcha nũmeba Daizezeba bed'ea ne ěã b'uid'ebemane duanu ěã. **4** Moisé ũrãg'ara ma arib'aesia Cristoba, maũneba Daizezebara bed'ea ne ěã b'ũya izhid'ebemata ijãbudara.

5 Moisébara ũrãg'ad'eba bed'ea ne ěbaid'ebemata b'ud'ata mawũasia: ũrãg'ata arib'ae b'ũra maũneba b'aya.

6 Mawũãmina Cristod'ebemata ijãburuba bed'ea ne ěbaira mawũã b'ũa: Sod'eba mawũãrãrũã: ¿K'aita wãrĩzeipe ũtaara? Aramaũne Cristo ud'aa weira. **7** Miã mawũãrãrũã: ¿K'aita wãipe eid'u beud'a b'eid'ura? Aramaũne Cristo wãrĩzebiira beud'a b'e maẽba. **8** ¿Mawũãĩ k'ãñabara Daizezebara k'ãrẽta jara b'u? Mawũã b'ũa: Bed'eata

Cristod'ebema buara borekea ijā b'eya, buara bu iba jaraid'e b'ua, sod'eba ijāine b'ua. Daibara maū bed'eata ijāinebemata jara panuā. **9** Buzhi iba Jesústa Nok'ota jarara, Daizezeba beud'ata piradrubid'ata sod'eba ijārā bura ēdruya.

10 Mawūā sod'eba ijāburura bed'ea ne ēā b'uya, mawūā dazhi iba jaraburura ēdrubiya.

11 Maūenabemata zhi b'umata mawūā b'ua: Izhid'ebemata ijā b'ura bariara ēā. **12** Aramaūnerā izhara awuara eda ēā judíorāta miā judíorā ēāta, izhita jōmaū Nok'obara biod'e k'areba b'ua k'arebata wid'ibudara. **13** Aramaūnerā Nok'oa k'arebata wid'ibudara ēdruya.

14 ¿Mawūāmina k'arebara sāvūā wid'id'aibe izhid'ebemata ijāna ēārā? ¿Sāvūā ijānaīpe izhid'ebemata ūrīnak'ara? ¿Sāvūā ūrīnaīpe k'aiba jaraita ne ēburu? **15** ¿Sāvūā jarad'aibe jarad'e zok'akua'da ēburu? Maūenabemata zhi b'umata mawūā b'ua: ¿K'ābāēā kīrāwārēā adu-a b'aid'ebemata jara b'era bed'ea biata!

16 Mawūāmina judíorā jōmaūbara ijāna ēbasia Cristod'ebema bed'ea biara. Maūenabemata Isafabara mawūāsia: ¿Nok'ó, k'aiba ijāburu daiba jarabudara?

17 Aramaūnerā ūrīburuba ijā b'ua, Cristod'ebemata mawūā ūrīburuba Daizeze bed'ead'eba. **18** Mawūāmina muā wid'iya: ¿Maū bed'eara judíorābara ūrīna ēbasika? Wārānebai ūrīsid'a. Maūenabemata zhi b'umata mawūā b'ua:

Izhid'ebemata drua jōmaū maē jarasid'a, drua wawaraid'u jarasid'a izhi bed'eara. *(Salmos 19:4)*

19 Muā wakusa wid'iya: ¿Maū k'awua'da ēka Israel b'ebara? Maūenabemata Daizezebara naara Moisés'deba mawūāsia:

Muā marā bī ēābiya murērā ēāta bia edaburuba, munebema k'awua ēā b'ead'ata bia edaburuba kīrūbigaya. *(Deuteronomio 32:21)*

20 Dewara Daizezed'eba Isafaba wānigua mawūāsia:

Murā ūdusid'a mu juru ēā b'ead'aba, murā zhi ūduk'awabigasia mu wid'i ēā b'ead'aa. *(Isaías 65:1)*

21 Mawūāmina Israel b'ed'ebema Daizezebara Isafad'eba mawūāsia:

Muārā ewariza k'areba krīñasia bed'ea arib'ae ēā b'eta, bed'ea ūrī ēā b'eta. *(Isaías 65:2)*

Daizezeba ũkuru jurukuasia Israel

11 1 Maũneba muã wid'iya: ¿Daizezebara izhid'erã kenab'arisika? Mawũã eã. Musid'a israelitarãta Abrahamneba uruta Benjamín warrarãnebema. 2 Daizezebara izhid'erã kenab'ari eã, ãzhira na wed'auga jurukuasia. ¿K'awuad'a eka Elía ũrũ b'ũ tab'ud'e jara b'ura, Daizeze kírãbita Israel ũrũ bĩ eã bed'ea mawũãsi eka? 3 Nok'ó, bua bed'eata jarabibarirã beakuabũda, buita ne ba badata altar numerã ãrĩkuabũda. Mutru ab'abai b'id'ata murã beaita jirpanũã. 4 ¿Mawũãĩ Daizezebara mawũãsi eka?: Muãrã muĩta numuk'ãrĩã ũmakírãrã siete mil, ãzhira sãk'ok'od'e k'opanek'a Baal ne zhi zromane erub'e kírãbitara. 5 Aramaũ kírãk'a id'i ewadebid'a Daizezebara judíorã ũkuru jurukuasia izhi biaba. 6 Izhi biaba juruburuã juruburu eã k'ãrẽ oburuãba. K'ãrẽ oburuãba juruã ya izhi biaba juruburu eã.

7 ¿Aramaũnerã sãwũãpe? Israel b'era Daizezema bia nũmeãita juru b'ead'ad'e duane ebasia. Mawũãmina izha jurukuad'ara mawũã duanesia, waya wuaabema zarea duanesia. 8 Maũenabemata zhi b'umata mawũã b'ua:

Daizezebara izhid'ebema k'awua b'ed'a eã nũmunaba, dabũbara ũdud'a eã, ne ũrĩbaribara ũrĩna eã id'i basiid'u. *(Deuteronomio 29:4; Isaías 29:10)*

9 Rey Davidbara mawũãsia:

Bia nek'o b'eba krĩchabigarua buãra k'awua o eãta, maũta kid'abe kírãk'a nũmũdua ãzhi b'aeta, aramaũne ãzhi pua k'awua oita.

10 Daub'errea b'e kírãk'a nũmũdua bud'ebema ũdubũdara ũdu b'ed'a eãbamarã, ijãna eãba zuburiabigarua ewariza. *(Salmos 69:22-23)*

Ēdrubi nũmuã judíorã eãta

11 Maũneba muã wid'iya: ¿Israelitarã Cristod'ebema ijãna eãba tẽnedrubũdara jipa b'aesid'ak'a? ¡Mawũã eã! Bariburu arib'aed'a eãnebara Daizezebara judíorã eãta ēdrubi nũmuã, aramaũne Judíorãta bĩ eã b'eamarã. 12 Arib'aed'a eãba judíorã b'aebũdata mawũã eãjũãne judíorã eãta b'e b'aitabemaburu, ¿audre bia nũmuĩ eka Cristod'ebemata judíorãba jipa ijãbũdad'era?

13 Murã bed'eaya marã judíorã ããta b'ea. Murã Daizezeba marã judíorã ããma zok'ad'aba muma biga mu miã úrãg'a b'ura. **14** Muãrã krĩna b'ua murãta b'eba maũta krĩnanamarãã aramaũne êdrud'amarãã úkuru ázhirãnebemata. **15** Daizezeba judíorã kenab'arid'ata êjũãne numu biaitabemaburu, ¿judíorãba Cristod'ebemata ijãbudad'era Daizeze ùme b'ai jõ ãã b'ei ãka beud'a kírãk'a b'ead'ata?

16 Pega warag'aburuta naara Daizezea diaburud'era izhid'ea wuaabemasid'a. Aramaũ kírãk'a judíorã zhi k'arrata izhid'eta b'ead'aba judíorã Daizezed'ea. Aramaũnerã bakuru k'arrata Daizezed'eta numunebara izhid'ea zhi taerãsid'a. **17** Bakuru olivo zhi ura judíorãã. Cristod'ebemata ijãna ããba Daizezebara úkuru b'uatukuasia olivo zhi u taera, mobe marã judíorã ããta olivo meãbemata b'eta mama k'arakuasia, judíorã zhi k'arrad'ebemata erunumana kírãk'a aramaũne marã Daizezebara bia erunumuã olivo k'arra b'ata biad'e kírãk'a. **18** Mawũãmina marã audre biarãta krĩcharãũdua olivo zhi u taeta mawũã b'uatukuad'a k'ãñabara. Mawũã krĩchad'ara budebaudua marãba anumuã ããta zhi k'arrara, awuaraburu zhi k'arraba anumuã marãta.

19 Marã judíorã ããbara mawũãnaĩbaya: Daizezebara olivo zhi u taera mawũã b'uatukuasia dazhirãta mama k'arakuaita. **20** Wãrĩnuã, Cristod'ebemata ázha ijãna ããba b'uatukuasia, mawũãmina marãbara ijãbudaba mama k'arakuasia. Maũba marã biarãta krĩcharãũdua ázhi k'ãñabara, awuaraburu Daizezeta wawiaudua. **21** Daizezeba olivo zhi u taeta b'uatukuasiburu marãsid'a b'uatukua b'eya.

22 Kírãkuitaudua, Daizezera biata b'umina zhãrã jũãk'aeabaria. Wãrãnebai jũãk'aeasia judíorã zhi b'aekud'ata, mawũãmina marã bawarara biata numuã mawũã biata numainebemane numeburu. Mawũã nume eburu marãsid'a b'uatukuaya. **23** Judíorã Cristod'ebema ijãna ããba b'uatukuad'aba ijãnarã arimaẽ k'arakuaya, Daizezera zhi zroma wakusa arimaẽ k'arakuaira. **24** Marãta olivo meãbema taeta b'uatukuape olivo biata zhi uma k'arakuasiburu, ¿judíorã audrebai arimaẽ k'arakuai ãka zhi olivoma?

Israel êdrud'aid'ebema

25 Mebãrã, Daizezeba k'awuabi ãã b'ad'ata muãrã marãba k'awuad'aita krĩna b'ua, mawũãtru judíorã k'ãñabara audre

biarāta krīchad'a ēā: Israel ūkūruba ijā ēā zarea nūmerā, mawūā nūmeā Cristod'ebema ijāi b'eta judīorā ēāta ed'a zed'ayeed'a. **26** Mobeberu Israel ēdrud'aya, maūēnabemata zhi b'umata mawūā b'ua:

Jerusalēneba zeya zhārā Ēdrubita, maūbara Jacobod'eba uruta b'era bed'ea ne ēā b'uya bia ēāta od'apead'ara.
(*Isaiās 59:20*)

27 Muā mawūā jarad'ara āzhi bawara arib'aeya, muārā aramaūne bed'ea ne ēā b'uya āzhi k'azhiruata biod'ebara.
(*Jeremias 31:33-34*)

28 Jesús'debema bed'ea biata judīorāba krīnana ēāba Daizeze bawara zhi jurata b'era marāta izhid'eta b'ead'ebema. Mawūāmina izha jurukwad'aba izha kuāg'ata b'ea āzhi zhibarirāneba. **29** Aramaūne izha diad'ara jāri ēā, miā izha trūnarā āi b'u ēā Daizezebara.

30 Ewari nawed'ara marābid'a Daizezed'ebema arib'aed'a ēbasia, mawūāmina id'ira marā sozuburia nūmuā judīorāba arib'aed'a ēāba. **31** Zhi mawūā id'id'e arib'aed'a ēārā marā sozuburia nūmūneba āzhisid'a sozuburiaya. **32** Aramaūne Daizezebara zhārā jōma idaribisia izhid'ebema arib'ae ēā b'eamarēā, aramaūne jōma sozuburiaita.

33 ¡Daizezera biod'e k'ārē k'awua b'ua, krīcha k'awua b'ua!
¡Miōba k'awua ēā izha oita krīcha b'ura, dazha k'awua ēā izha ob'ura!

34 ¿K'aiba k'awuaibe Daizeze krīchara? ¿O izhira k'aiba ūrāg'aibe?

35 ¿K'aiba naara k'ārē diasī, izhabid'a k'ārē diamarēārā?

36 Izhid'eba nūmūba izhik'areuba izhiita nūmuā ne jōma. Izhitru ibia jarad'aya ewari nūmu jōma. Amén.

Zhiwid'id'e b'ead'ebema

12 1 Mawūē mebērā, Daizezeba sozuburiad'aba muā marāā jaraya, marā k'akuara izhaa chāb'aribudata Daizezeba krīnane b'eaudua, marā mawūārā wārāne izha krīnane nūmeāña. **2** Naū ējūāne b'ed'e b'earāūdua, awuaraberu krīcha zhiwid'id'e nūmeba kīrāēpa b'eaudua, mawūārā k'awuad'aya Daizezeba k'ārē krīnata, jipa biata krīnata.

3 Daizezeba izhi biaba k'ārē jarabi nūmūba muā marāā jaraya, miōta izhikusa krīchaid'e b'u ēā izhira audre zhi

zromata, awuaraburu izhikusara krīchaid'e b'ua soid'u k'ob'uba k'ārē oira Daizezebara diasita ab'a ab'ua. **4** Dazhira k'akua ab'auta ne bio b'ua, mawūāmina ne biota jōmaūbara ne ab'auta od'a ēā. **5** Dazhirāta aramaū kīrāk'a b'eta biota k'akua ab'a b'ea Cristod'eba, aramaūne jōma zhiya ab'aud'ebemata b'ea.

6 Dazhirābara k'ārē awuara oid'ebemata erub'ea Daizezeba izhi biaba diad'ata. Mawūē izha bed'eata jarabibarita b'ubara izha jarabiburura jaradua soid'u k'ob'uba. **7** Zhārā k'arebabi b'ubara zhārā k'arebarua. Miā ūrāg'abi b'ura miā ūrāg'arua. **8** Zhārā soid'u nūmabi b'ura zhārā soid'u nūmabi b'adua. Zhārā ne diabi b'ubara sobia diadua. Mebērā nok'ota nūmuk'ārīrā kīrākuita nūmadua. Zhārā sozuburia k'arebabi b'ubara k'arebarua sobia.

9 Soid'u zhi kuāg'a b'eaudua. Bia ēārā o ēā ūduamaūdua, oudua biatru. **10** Mebērāne zhi kuāg'a b'eaudua. Zhiya zhi wawiaitru b'eaudua. **11** K'ārē oita k'oa b'earāūdua. Jawurebiad'eba k'ārē oitru b'eba Nok'o Jesúsba krīnata oudua. **12** Daizezed'eba k'ārē jidaita krīcha jūā b'eba sobia b'eaudua, zuburia nūmūrā zrog'audua, baridua zhiwid'iudua. **13** K'ārē diaudua Daizezed'ebema zuburia k'ārē nesid'a b'era. Bia edaudua deid'u zebūdara. **14** Ibia jaraudua marā bī ēā oita pēwā b'era. Ibia jaraudua ik'azhirua jararāūdua. **15** Sobiaudua sobia b'e bawarara. Jēgaudua jēga b'e bawarara. **16** Mazhirāīnu bia b'eaudua, zhārā k'āñabara zhi zromane b'earāūdua, awuaraburu zuburia b'e bawarara ab'arikad'e b'eaudua. Krīcha banane b'earāūdua mazhi krīchaba.

17 Iab'aua marāta bī ēā ora ab'arika bī ēā orāūdua. Biata oudua jōmaū kīrābita. **18** Marāba osia b'ura obūdata adu-a b'eaudua jōmaū bawara. **19** Marā muā kuāg'ata b'ea, iab'aua marāta bī ēā ora ab'arika orāūdua, awuaraburu idaribiudua Daizezeba kīrūbiba pua k'awua omarēā. Maūēnabemata zhi b'umata mawūā b'ua:

Mūrēā zhārā k'awua oira, k'ārē od'ad'eba muāburu k'awua oya, maūta jaraburua Nok'oba. (*Deuteronomio 32:35*)

20 Maūba bu jura b'uta jarra k'ob'ura nek'obirua. Obisia k'ob'ura baniā dobirua. Mawūā oburubara buta bī ēā od'aba peraya. (*Proverbios 25:21-22*)

21 Ab'arika o ēāba bia ēā edre b'aerāūā, awuaraburu biata oburuba edre b'aebirua bia ēāta.

13 1 Zhārā jōma nok'orā edre b'audua. Nok'ora Daizezeba b'ud'a ēārā ne ēā, aramañne zhi b'ura Daizezeba b'ud'ata b'ua. 2 Mawūē nok'oba jaraburuta arib'ae ēārā, Daizezeba b'ud'ata arib'ae ēā. Mawūā arib'aed'a ēārā āzhi nok'oba k'awua oya. 3 Nok'orā duanu ēā biata ob'u perabiita, awuaraburu b'ea bia ēāta ob'u perabiita. ¿Nok'orā wawi ēā b'a krīña b'uka? Mobera biata odua, mawūārā bura bia jarad'aya āzhara. 4 Nok'orā Daizezebara izhi nezok'arā kīrāk'a b'usia bu biatabemata. Mawūāmina bua bia ēāta ora wawiarua. Bari nok'ota chub'e ēā, Daizezebara izhi nezok'arā kīrāk'a b'usia zhārā sāwūā oi b'ud'e od'amarēā, pua k'awua od'amarēā bia ēāta ob'ura. 5 Maūba nok'orā edre b'aibara, pua k'awua od'a ēbamarēā mawūā b'aid'e b'u ēā, awuaraburu mawūā b'aid'e b'ua mawūārā bigata k'awua b'uba. 6 Maūba mazha ne erub'ubari nok'orā plata diabadata dia b'ea, aramañne nok'orā Daizezebara izhi nezok'arā kīrāk'a b'ud'aba baridua mañne b'ea.

7 Jōmaññā diaudua marāba diaita b'ura: Ne erub'ubari nok'orā plata diaita b'ura diaudua. Drua āība ne weburubari nok'orā plata diaita b'ura diaudua. Wawiaita b'ura wawiaudua. Zhi zromane edaita b'ura zhi zromane edaudua.

8 Zhārāā deweta b'earūduā miā k'ārēne. Awuaraburu dewed'e b'audua zhiya kuāg'aita. Zhārā kuāg'a b'ubara arib'ae b'ua Moisé ūrāg'ata. 9 Maūēnabemata mawūā b'ua: Kīma ēāta eruk'āīrārūā, miā bearārūā, nezrugārārūā, sewa nebūrūrārūā, ne zhārāne krīnarārūā. Maūta, baridu ūrāg'a awuruta jōma arib'aed'ebema mawūā b'ua: Buzhi zhārā kuāg'aruā buzhi kīrāk'a. 10 Kuāg'abara zhārā bī ēā o ēā. Mawūē Moisé ūrāg'ara arib'ae nūmaña zhārā kuāg'a b'uba.

11 Maūta arib'ae b'audua, ewari sāwūā nūmūta k'awua b'ed'ebara dazhirā ya piradrud'aibara k'āī b'era. Id'ibai dazhirā ēdrūra audre k'aita basia Jesús'd'ebema dazhirāba ījānata nūmūnebara. 12 Diamase nūmūta ūnadrū bod'o kīrāk'a ēdrūi ewarira k'aita basia. Maūba bia ēāta pārīguad'ebemata obadara idu b'ud'aya, bia ēā ūme zhōīta soldaorā kīrāk'a ne jūbūdara biata oita jūnaña ūnanebemata. 13 Ewarid'e b'e kīrāk'a kīrāēpa b'eaya. Fiestad'e beu b'ea ēā, kīma ēāta eruk'āī b'ea ēā, dazha krīñane b'ea ēā, zhō b'ea ēā, zhārāba ne erub'u

k'area bĩ eã b'ea eã. **14** Awuaraburu Nok'o Jesucristo kĩrãk'a b'eba orãũdua zharaba krĩnata.

Bia k'awua eã ijã b'ed'ebema

14 **1** Bia edaid'e b'ua bia k'awua eã ijã b'ura, mawũamina bĩ eã bed'aid'e b'ũ eã izhi krĩcha ũrũrã. **2** Iab'aua ne jõma k'osia b'ua, waya dewarubara bia k'awua eã ijã b'ubara bari k'o b'ua ne ud'ebemata. **3** Ne jõma k'o b'ubara bĩ eã jaraid'e b'ũ eã ne jõma k'o eãrã, ne jõma k'o eãbara ne jõma k'o b'ura jara nũmaĩne b'ũ eã Daizezeba jidad'aba. **4** ¿Bura k'aipe nezok'a awurud'eta jara nũmaĩrã? Zhibariburu jaraya bia nũmũta o b'aeburũta. Mawũamina jipa nũmaña Nok'o Daizezera zhi zromaneba jipa nũmabiita.

5 Iab'aua ewari ab'ara biga dewarabema ewari k'ãñabara, waya awurũma ab'arika ewari jõma. Ab'a ab'ak'a b'eaudua mazha krĩcha b'ud'e. **6** Ewarita zhi wuag'a b'ubara Daizezeita ob'ua. Ewarita zhi wuag'a eãbara Daizezeita o eã. Ne jõma k'o b'ubara Daizezeita k'o b'ua zhibia ji b'uba Daizezea. Ne jõma k'o eãbara Daizezeita k'o eãta ab'arika zhibia ji b'ua Daizezea.

7 Dazhira miõta dazhikusaita b'ũ eã, miõta dazhikusaita beu eã. **8** Dazhita b'eburu Nok'oita b'ea. Dazhita beukuara Nok'oita beukuaya. Mawũe b'eta o beukuata Nok'oita b'ea. **9** Cristora maũ k'area beud'ata piradrũpe wakusa zok'ai b'esia, aramaũne b'esia beukuad'a Nok'ota zok'ai b'e Nok'ota.

10 Mawũe buara, ¿k'ãrẽã jara nũmaĩpe bu mebeara? O buara, ¿k'ãrẽã bĩ eã jara nũmaĩpe bu mebeara? Dazhira jõma kĩrãbita nũmeña Cristoba k'awua oi maẽ. **11** Maũenabemata zhi b'umata mawũã b'ua:

Mũrã b'ua, mũrã Nok'oba wãrãta jaraya, mu kĩrãbita
zhãrã jõma sãk'ok'od'e k'ob'eaya, jõmaũba jarad'aya
mũrã Daizezeta. *(Isaiás 45:23)*

12 Aramaũne dazhara ab'a ab'aua Daizezea jarad'aya dazhid'ebemata.

13 Maũba ya wueta zhiya zhi jarad'a eã, awuaraburu krĩchaudua tẽnedrũbid'a eãbaita o b'aebid'a eãbaita mebeata.

14 Nok'o Jesús'deba mũã k'awua b'ura miã k'ãrẽta ne mitiara ne eã izhikusara. Mawũamina iab'au krĩchama k'ãrẽta ne mitiaburu izhima mawũã b'ua. **15** Mawũamina zhikod'eba bu mebeata bua sopua ora, ya bua nimi eã zhãrã kuãg'ai

b'ud'e. Maũba bu zhikoba jarita aduabirãrũã maũbari Cristo beud'ata. **16** Aramaũne marãta bĩ eã jarabirãũdua k'ãrẽ obudara marãma bigad'eba. **17** Daizezeta Nok'od'ebemata nũmaĩrã zhikod'eba k'ãrẽ dobadad'eba nũma eã, awuaraburu maũne nũmaña kĩrãẽpa b'ud'eba, adu-a b'ud'eba, sobia b'ud'eba Jawurebiad'eba. **18** Aramaũne Cristoba jara b'uta arib'ae b'ura Daizezema biga, zhãrãma biga.

19 Maũba adu-a b'ead'ebemane nũmeãña, zhiya zhi ũrãg'a soid'u nũmeãña. **20** Daizezeba zhãrã bia erunũmũta ãrĩrãrũã zhikoba. Wãrãnebai ne jõma nene eã. Mawũãmĩna biga eã k'ãrẽ k'obũruba awũrũrãta b'aebiira. **21** Audre biga nezgara k'o eũbaita, miã vino do eũbaita, miã k'ãrẽta o eũbaita bĩ eã obũruba b'aebii k'ãñabara bu mebeata. **22** ¿K'ãrẽrã k'oid'e b'ũka o k'o eũbaid'e b'ũka bu krĩchama? Mawũãbũru bũzhibitabai nũmadua Daizeze kĩrãbita. Sobia b'aya izhikusa bed'ea bara eãrã izhima bigaba. **23** Mawũãmĩna iab'aũba k'ãrẽ izhima k'o b'e eãta k'ora izhikusa bed'ea baraya bigata o eãba izhi krĩchama. Jõma k'ãrẽ dazhi krĩchama biga eãta obũrũra k'azhirua.

15 **1** Dazhi zarea nũmebara k'arebad'aibara zarea nũme eãrã, aramaũne dazhiitabũru bia nũmeã eã. **2** Dazhirã ab'a ab'ak'a zhãrãma bia nũmeãña biad'ebemane, aramaũne soid'u b'eadid'aya. **3** Miã Cristosid'a izhiitabũru bia nũma eũbasia. Awuarabũru maũẽnabemata zhi b'ũmata mawũã b'ua: Zeze, bũta ik'azhirua jarad'apead'ara mu ũrũ b'aesia. **4** Naara k'ãrẽ b'ud'apead'ara dazhi ũrãg'ata b'ũsid'a, mawũã zhi b'ũmabara k'ãrẽ zrog'a wãnĩgua nũmabiga b'ua Daizeze ũme bia nũmeta k'awua b'eamarẽã. **5** Daizezebara k'ãrẽ zrog'a wãnĩgua nũmabi b'ũbara marãã ab'au krĩchata diaya Jesucristoba krĩñane. **6** Aramaũne ãbaũba nemi ab'a Daizezeta ibia jarad'amarẽã dazhirã Nok'o Jesucristo Zezeta.

Bed'ea biara izhab'a judĩorã eãĩtabema

7 Maũba marã zhiya bia edaudua, Cristoba dazhirã bia edad'a kĩrãk'a b'eadudua Daizezeta ibia jarad'amarẽã. **8** Mũã marãã jaraya, Jesucristora zesia judĩorã arib'aeita, aramaũne k'awuabĩgasia Daizezed'ebema wãrãta. Aramaũne arib'aeisia zhãrã Ēdrũbita Daizezeba zok'aya ad'ata ãzhi zhibarirãta b'ead'aa. **9** Aramaũne Daizezeta judĩorã eãba ibia jarad'amarẽã

izha sozuburia n̄m̄neba. Maũēnabemata zhi b'umata mawũā b'ua:

Judíorā ēāne ed'a muā b̄ura ibia jaraya, muā b̄ura ibia
jara trūāñā. (2 Samuel 22:50; Salmos 18:49)

10 Dewara mawũā b̄ua:

Judíorā ēārā sobiaudua judíorā Daizezed'e bawara.
(Deuteronomio 32:43)

11 Dewara mawũā b'ua:

Judíorā ēābara jōmaũba Daizezera ibia jaraudua,
aramaũne zhi zromane edaudua zhārā jōmaũba.
(Salmos 117:1)

12 Dewara Isaíaaba mawũasia:

Iab'a Isaíd'eba zeya, maũ pirab'ariya judíorā ēāta j̄ureita,
maũrābara krīchad'aya izhita. (Isaías 11:10)

13 Daizezebara izhita krīchabi b'ua, mawũē marā k'ābāēē
sobia adu-a soid'u b'eabiya, aramaũne jipa izhitru krīcha
b'eamarēā Jawurebia zaread'eba.

14 Mebērā, marānebemata muā k'awua b'ura marā k'ābāēē
biata b'ea, biod'e krīcha k'awua b'eba zhiya zhi ūrāg'a b'ed'aya.

15 Mawũāmina mebērā, muā marāita bed'eata jipa jara b'usia
marāba bude b'ud'amarēā, mawũā b'usia Daizezeba izhi biaba
muā chāb'arid'aba **16** Jesucristo nezok'ata b'amarēā judíorā
ēāta b'erāita. Mawũē muārā bed'ea biata Daizezed'eta jarak'a
b'ua, sacerdoteba nend̄w̄w̄ru Daizezeba krīñata webari kīrāk'a
judíorā ēārā aramaũne izhima we b'ua izhiita b'eamarēā
Jawurebiad'eba.

17 Mūrā Jesucristod'eba sobia b'ua Daizezed'ebemata
arib'ae n̄m̄ba. **18** Mūrā ne awurud'era bed'aid'e b'ū ēā,
awuaraburu jaraid'e b'ua Cristoba m̄neba od'ata, aramaũne
judíorā ēāba Daizezed'ebemata arib'aed'amarēā mu ūrāg'ad'eba
muā k'ārē od'ad'eba. **19** Muārā ūdud'ak'a zromata okuasias
Jawurebia Daizezed'e zaread'eba. Aramaũne Jerusalénneba
Ilírico druaid'u jōmaũā jarasia bed'ea biata Cristod'era.

20 Aramaũne muārā Cristod'ebema bed'ea biara jara krīña
b'ua Cristod'ebema jarad'ak'a maē, aramaũne jara ēbaita
zhārāba jara b'ū maē. **21** Awuaraburu muā krīña b'ura zhi
b'umata mawũā b'ua:

Izhid'ebemata jarad'ak'a maērā k'awuad'aya. Izhid'ebemata
ūrīnak'a maērā s̄awũāta k'awuad'aya. (Isaías 52:15)

Pablo wāita kríchad'a Romaĩnu

22 Maũ k'area Cristod'ebema bed'ea biata jara b'ũa mư̄rã tũma bio ba marãma wãĩrã. **23** Mawũãmına id'ibai sãma zhi jarag'aira ne ěã naũ druad'era, mawũẽ marãma wã krĩña b'ũa ta año bio baburũa, **24** mũta Espaĩa druad'era wãburud'era wãña marãma. Mũ berab'ari wãba mũã marã ũdu krĩña b'ũa, aramaũne baũacha marãba k'arebad'aya mũ maĩnu wãita b'usrid'a k'ob'ape marã bawara. **25** Mawũãmına k'ãwũwed'ara mư̄rã Jerusalėnuẽna wãña, k'arebata edeya mebẽrãita. **26** Mebẽrã Macedonia druad'ebemabara Acaya druad'ebemabara bia obũdata plata diabuebũda mebẽrãnebema zuburia b'erãita Jerusalėnne. **27** Mawũã od'aira ãzhima bigata judĩorã mawũã k'arebad'aid'e b'asia. Judĩorã ěãba Daizezed'ebema biata judĩorãneba jidasid'aburũ ãzhabid'a k'arebad'aid'e b'ũa dazhi k'ãwũneta biad'eba. **28** Mawũẽ mũãrã maũta arib'aeburũta maũ platarã chãb'arikuape mư̄rã marã maẽ berab'ariya wãta Espaĩa druad'era. **29** Mũã k'awua b'ũa mũ marãma wãburud'era mư̄rã marãita ne biaba bira jũẽna bed'ea biata Cristod'eba.

30 Mawũãmına mebẽrã, mư̄rã marãã zuburia bed'eaya, dazhirã Nok'o Jesucristod'eba Jawurebiad'eba zhi kuãg'a b'ed'eba mư̄rã k'arebaudua mũbari zhiwid'i Daizezea. **31** Mư̄rã aramaũne bĩ ěã obi ěbamarẽã Jesũs'debema ijã ěã b'eta Judead'e b'ea, aramaũne plata mebẽrã Jerusalėnne b'eirãita mũã edeita bia jidad'amarẽã. **32** Aramaũne Daizezeba krĩñaburũ marãma sobia jũẽpe ěnaũña marã maẽ.

33 Daizeze dazhi adu-a b'abi b'ũa nũmaña marã jũmaũ bawara. Amėn.

Saludo diabuekuad'a

16 **1** Mũã marãã jaraya, wũẽrã Febe dazhirã mebeara bia nũmũã, izhira mebẽrã arib'aebarita b'ũa Cencrea pũwũrud'e. **2** Nok'o Cristod'eba bia edaudua, Cristod'ebemata b'era mawũã edad'ai b'ũd'e edaudua. Ne baridud'e k'arebaudua k'ãrẽ nesid'aburud'era, izhara k'arebasia biota, k'arebasia mũsid'a.

3 Saludo diaudua Priscila dewara Aquila, ãzhira mũ kĩrãk'a Jesucristod'ebema k'aud'a panũã. **4** ãzhira mũ k'area bebud'e

panasia, maũ k'area ãzhaara bari muãburu zhibia dia b'ũ
 ã, awuaraburu dewara zhibia ji panuã mebẽrã jõmaũba
 judforã eãba. **5** Dewara saludo diaudua mebẽrã ãzhi ded'a
 zhi jurebadata. Saludo diaudua Epeneto mu ne kuãg'ata,
 Acaya druad'era izhaburu naara ijãsia Cristod'ebemata.
6 Saludo diaudua María, izhira biod'e k'ãrẽ ob'ua marãne
 ed'a. **7** Saludo diaudua Andrónico dewara Junia, ãzhira mu
 urerãta panuã, mu bawara panasia cárceld'e, ãzhira bia jara
 panuã Jesúsba zok'akuad'abara. Æzhara Cristod'ebema ijãsid'a
 mu nawed'a. **8** Saludo diaudua Amplia mu ne kuãg'ata Nok'o
 Cristod'eba. **9** Saludo diaudua Urbano, izhira dazhirã kírãk'a
 Jesucristod'ebema k'aud'a b'ua. Dewara saludo diaudua Estaqui
 mu ne kuãg'ata. **10** Saludo diaudua Apele, izhira bia numuã
 Cristod'ebemane. Saludo diaudua Aristóbulo ded'a b'era.
11 Saludo diaudua Herodión, izhira mu ureta b'ua. Saludo
 diaudua Narciso ded'a b'era, ãzhira Nok'o Cristod'ebemane
 b'ea. **12** Saludo diaudua Trifena dewara Trifosa, ãzhira biod'e
 Nok'o Cristod'ebema k'aud'a b'ea. Saludo diaudua mu ne kuãg'a
 mebea wũerã Pérsida, izhira biod'e Nok'o Cristod'ebema
 k'aud'a b'ua. **13** Saludo diaudua Rufo Nok'o Cristoba jurud'ara,
 saludo diaudua zhi papasid'a, muĩtabid'a izhira mu papa
 kírãk'a b'ua. **14** Saludo diaudua Asíncrito, Flegonte, Herma,
 Patroba, Herme, dewara saludo diaudua mebẽrã ãzhi bawara
 b'ea. **15** Saludo diaudua Filólogo, Julia, Nereo, saludo diaudua
 zhi nawek'aua, dewara Olimpaa, jõmaũã saludo diaudua
 Cristod'ebema ãzhi bawara b'ea.

16 Zhiya salud'audua Daizezed'eba kuãg'a. Jõmaũba saludo
 diabuebuda mebẽrã Cristod'ebemabara.

17 Mebẽrã, muã marãã jaraya, kírãkuitaudua zhãrãta
 awuara krĩchabi b'e k'areara, aramaũne b'aebi b'eta urãg'ata
 ãña jara b'ea marãba k'awad'apead'a k'ãñabara. Æzhi bawara
 arãũdua. **18** Mawũã b'ebara arib'ae duanu ã dazhirã Nok'o
 Jesucristod'era, awuaraburu arib'ae b'ea ãzha krĩñata.
 Aramaũne bed'ea bia numeba zhãrã sota sewa b'ea borekea
 zhi sewabi b'eta. **19** Cristod'e bed'ea biara marãbara arib'ae
 b'eta jõmaũba k'awua b'eba murã sobia b'ua marã k'area.
 Mawũãmima muã krĩña b'ua marã krĩcha banata b'eaita
 biata oita, bia eãta o ebaita. **20** Daizeze dazhi adu-a b'abi
 b'ubara dããrã eãne panchi k'ob'uya ãtõmiã marã jẽrũ edre.

Izhi biad'ebema dazhirā Nok'o Jesucristod'era nūmaña marā bawara.

21 Marāã saludo diabuea Timoteoba, izhira m̄ kīrāk'a Cristod'ebema k'aud'a b'ua, m̄ ʷrerābid'a saludo diabuebuda Lucioba, Jasónba, Sosípaterba.

22 Mūrā Tercioa, mūrā naũ k'arta Pablod'eta b'ʷ n̄m̄ba marāã saludo diabuea Nok'o Jesucristod'eba.

23 Marāã saludo diabuea Gayoba, mūrā izhi ded'a b'ʷk'ārīã, izhi ded'a zhi j̄rebibaria mebērāsida jōma. Marāã saludo diabuea Erastoba, izhira plata naũ p̄w̄w̄rud'ebema wuag'abaria, saludo diabuea mebea Cuartoba.

24 Izhi biad'ebema dazhirā Nok'o Jesucristod'era nūmaña marā jōmaũ bawara. Amén.

Daizeze ibia jara jōbid'a

25 Daizezebara marā jipa n̄m̄abi b'eya bed'ea biata m̄ã jarad'aba Jesucristod'ebemata, mawũã n̄m̄abigaira izha k'awuabisia k'awuabi ãã b'ad'ata ewari na wed'auga.

26 Mawũãmina id'ibai k'awuabisia, aramaũne izha bed'eata jarabibarirāba jarad'apead'ata zhi b'ʷmaneba, izhi Daizeze b'ai jō ãã b'ʷ ūrāg'ad'eba zhārā jōmaũã k'awuabi n̄m̄ãã arib'aed'amarẽã Jesucristod'ebema ij̄j̄irã. **27** Daizeze ab'abai b'ʷbara ne jōma k'awua b'ua, izhira Jesucristod'eba ibia jarad'aya ewariza. Amén.

Mapas

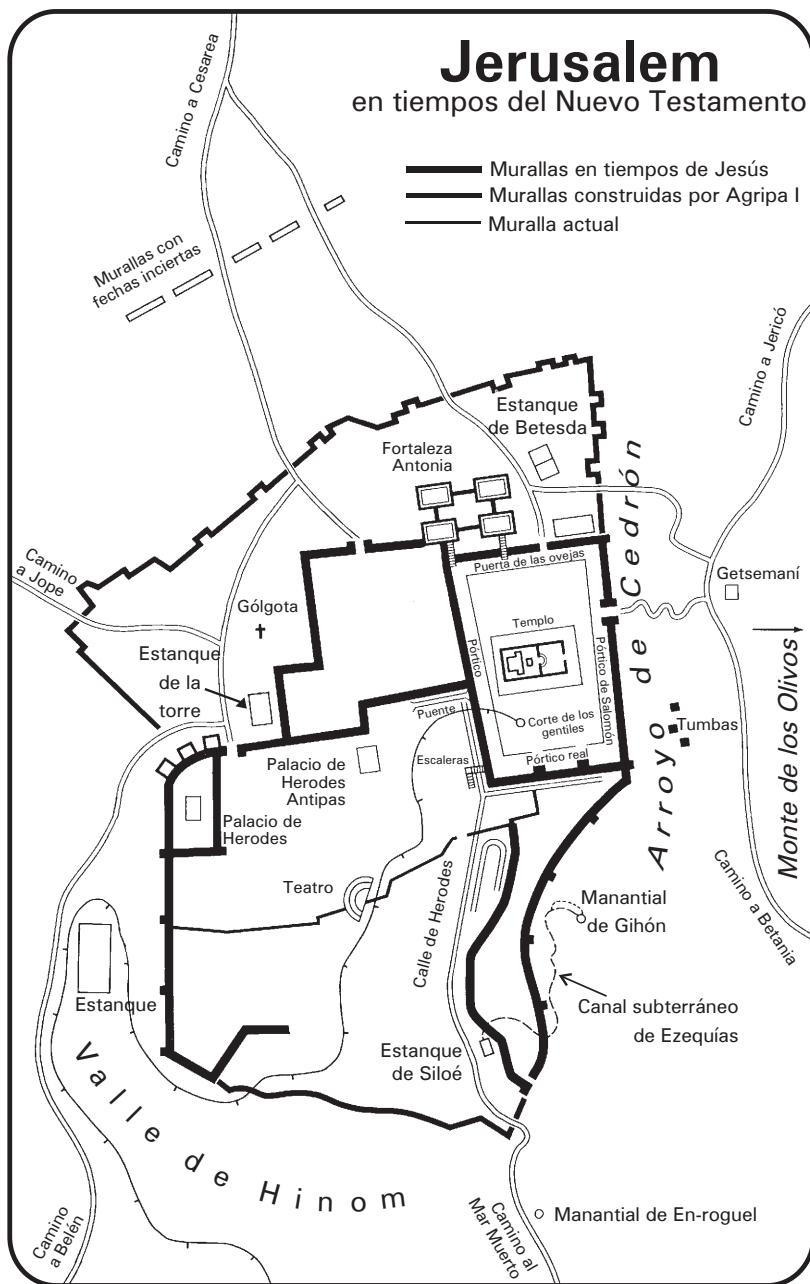

Jerusalem

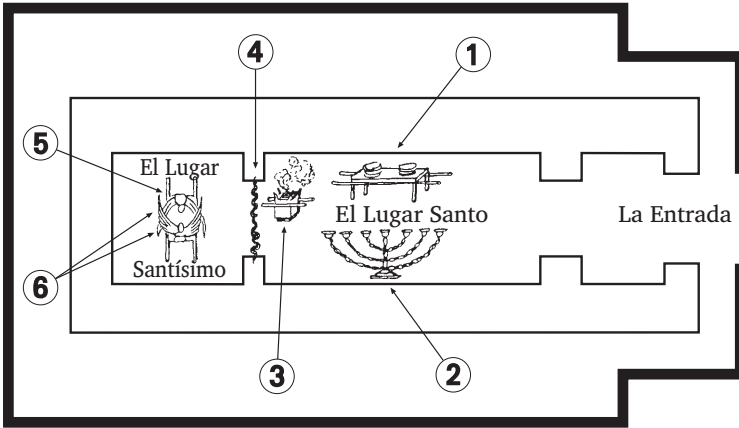
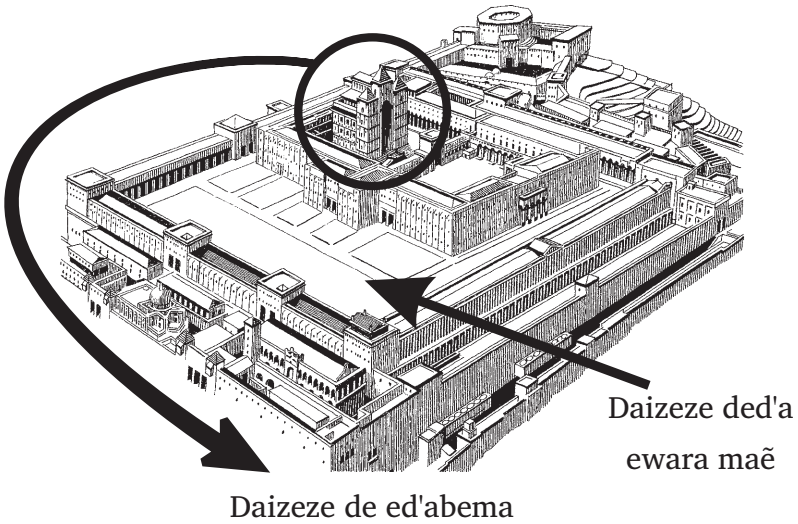
en tiempos del Nuevo Testamento

- Murallas en tiempos de Jesús
- Murallas construidas por Agripa I
- Muralla actual

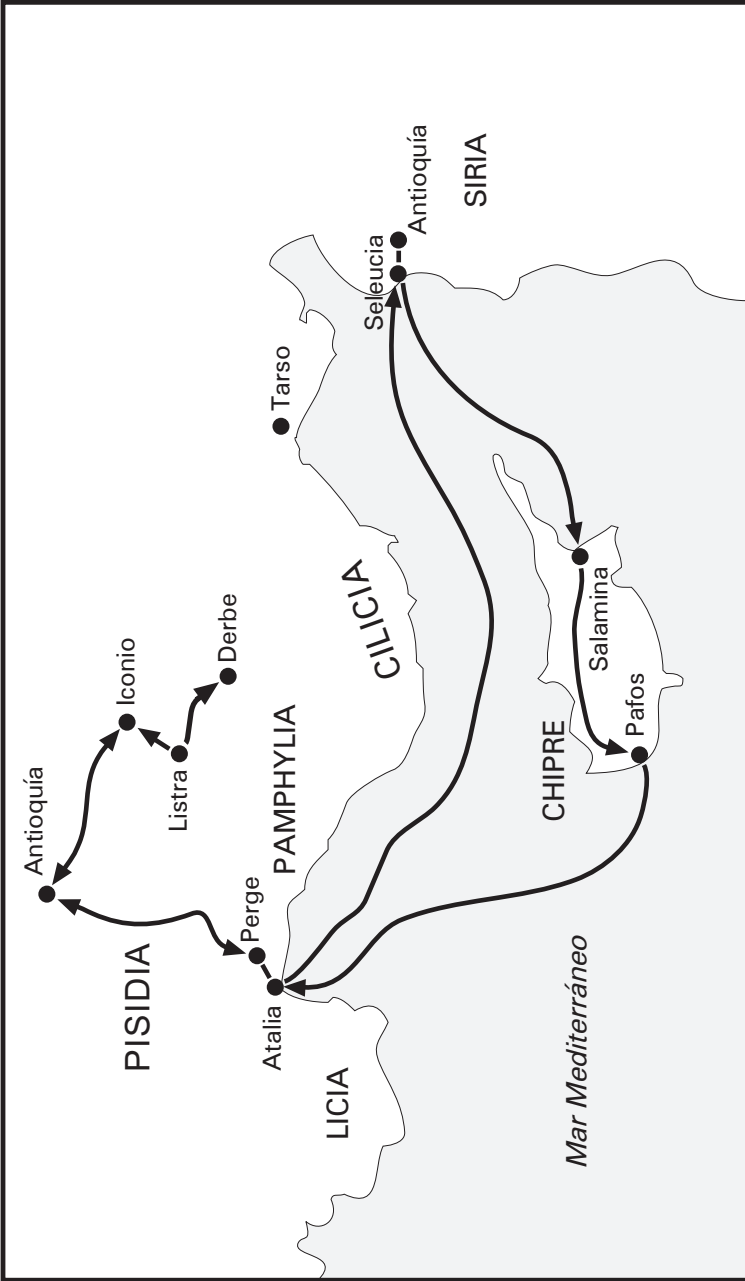

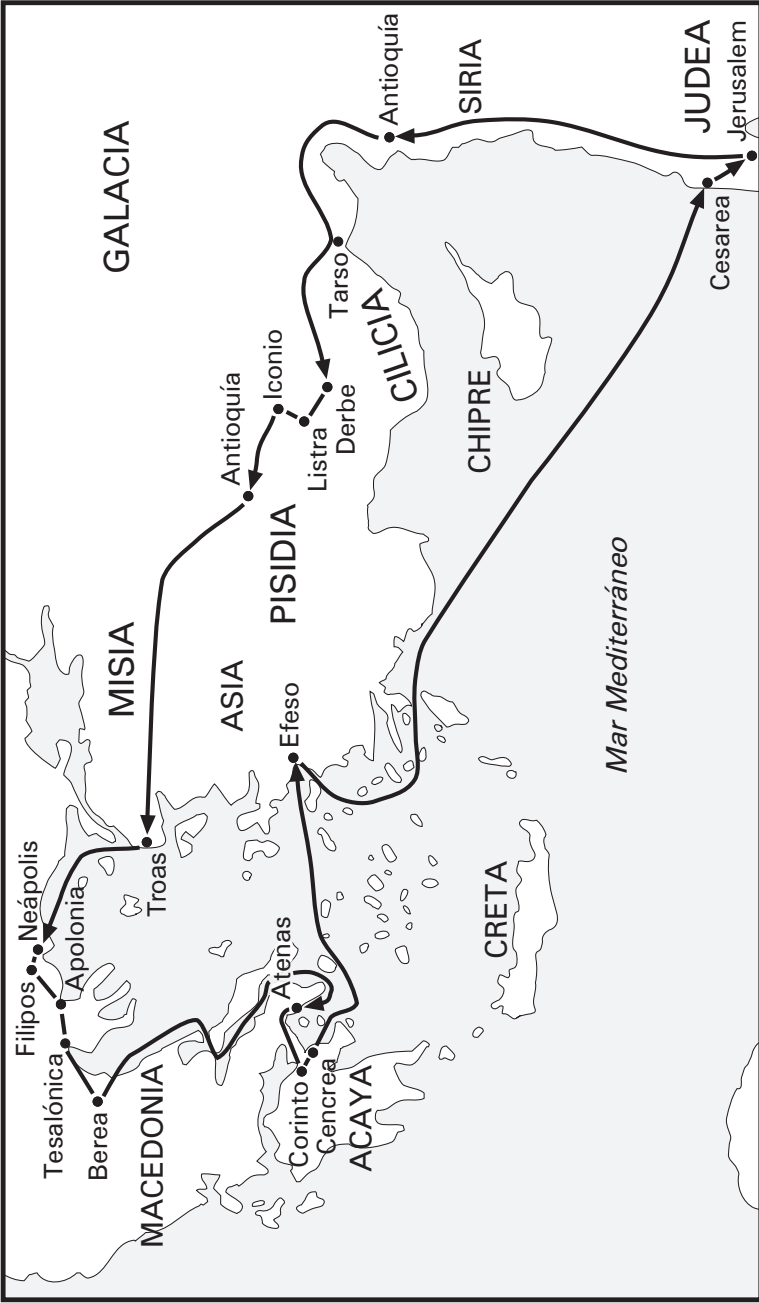
Daizeze de Jesucristo ewarid'ebema

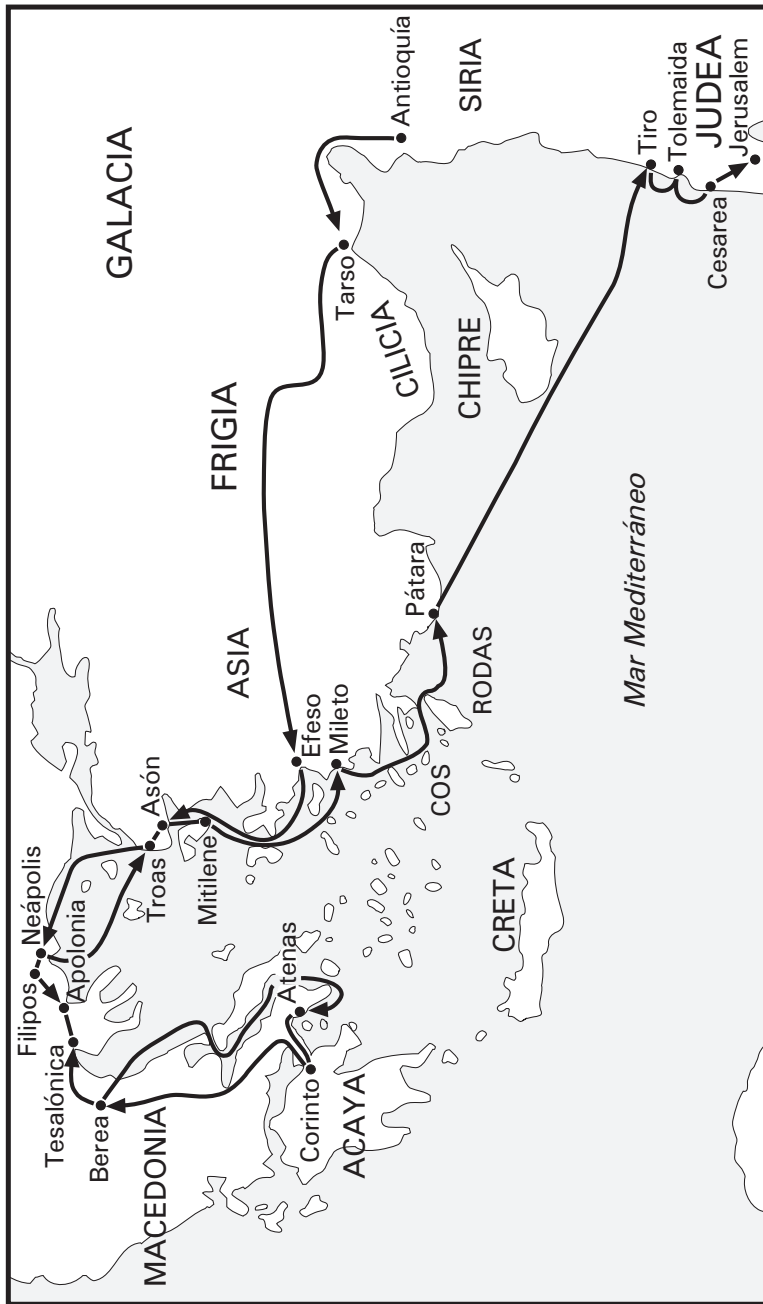
1. Mesa Daizeze pan b'ubada
2. Ībīrā tae siete b'uta numuā
3. Altar kera ba bada
4. Daizeze ded'a wua eub'ari jirab'ad'a
5. Baúl Daizezeba k'ārē oita jarad'ata wuag'a b'ua
6. Baúl ūrū od'apead'a angelerā zad'e

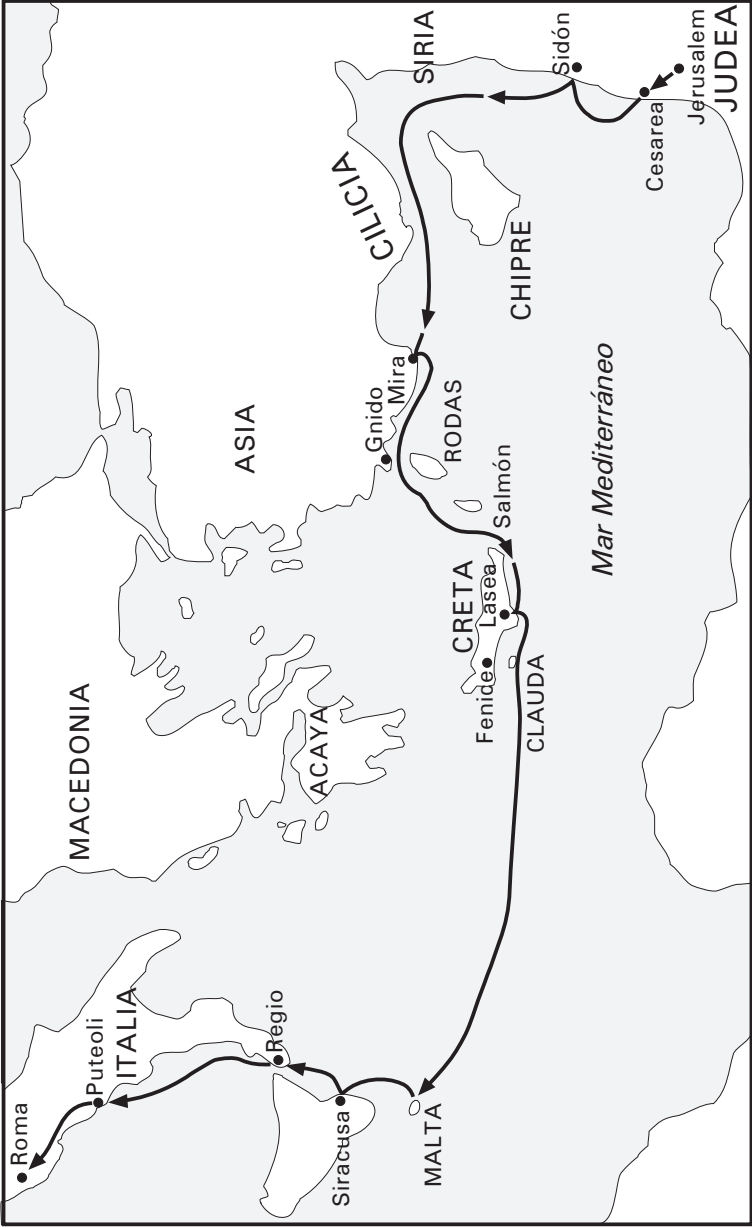
Pablo naara Jesucristo ũrąg'a jara wána

Wāma ūmenebema

Wāma ūbead'ebema

Romaëna jida eded'apead'a

